Sa 336
Nr. 57

Cat. Inc. 46

i18536761.

Non poterit bruto grates pſoluere dignas
Nec poterit laudem quiſqꝫ referre parem.
Ergo liber muſa præſtans munitus amæna
Hoſtibus hebræis uulnera multa dabit.
Cælitus emiſſum catharenſis trade uidendum
Non tibi ſunt præſul iuſſa neganda iouis
Impium ne temne iouis nec uirginis almæ
Non ego ſed magnus iuppiter iſta iubet.
Vade liber cito: uade inuito præſule romã
Pontifici ſũmo uerba notata refer.
Sũ liber (hoc dicas) demiſſus ab æthere cœli
Qui miranda tibi pauca legenda fero
O ſcelus infandum fœdant cũ uirgine natum
Peſſima iudæi quæqꝫ licere putant
Perlege ſũme pater petro quæcũqꝫ fuere
Nup in hebræos præſule ſcripta palam.
Hic uir diuinus diuino numine motus
Vulnerat hebræos uulnere ppetuo
Ergo liber uadat: uadat modo, uadat aptus
magnanimus uadat: currat in arma liber.
Magnanimus uadat: uires acquiret eundo
Hebræus populus ſemp ab hoſte cadet.
Pauca tuum paſtor ſatis eſt ſcripſiſſe ioãnem.
At tamen æternum plura requirit opus.
perpetuo me trado tibi celeberrime præſul
In manibus mors eſt, & mea uita tuis.
Viue uale memoriqꝫ tuo me pectore ſerua
Sintqꝫ tibi ſemper cuncta ſecunda precor.
Ante ſuos uarios mutabũt ſidera curſus
Ante cadet cœlo magnus uterqꝫ polus
Quã tua de noſtro labatur pectore uirtus:
Dum fuero: petri nomen in aſtra feram.
Viue: uale: ſerueſqꝫ tuũ me corde ioannem
Exeat in lucem nũc liber iſte tuus.
Verſibus ipſe meis potuiſſem plura ioannes
Addere: ſint ſatis hæc præſule digna meo
Me retinent muſæ: dicam ne plura: ioanni
Parce mihi præſul: parce libelle precor.
Carmiua ſũt deſcripta libri: dũ nocte ſilenti
Altius inſpicerem: quid iubet iſte liber:

Lumĩe plena domus: magno fulgore coruſca
Oſtendit clarum numen adeſſe iouis.
Quãprimum terræ timidũ me pectore ſtrau
Suppliciter clamans, o miſerere mei.
Ille mihi trepido magnus ſum iuppiter inqu
Fac uolet ad cœlum præſulis ingenium.
Virginis ob meritũ quoniã certamine magn
Fortiter hebræos contudit ipſe canes.
Iuppiter hæc tonitru iuſſit mihi ſacra ioãni
Scripta uiri bruti pandere carminibus
Scripta uiri tãti tranſcendũt culmina cœli
Non ſinit hic præſul ſcripta latere patrum.
Non ſum ſpõte mea cõmotus carmine librum
Tollere: nec laudes dicere brute tuas.
At meliore lyra cantari dicta libelli
Debuerant: ſed ſic iuſſa dedere iouis.
O quicũqꝫ leges: ueniam concede ioãni
Si calamo fuerint carmina facta rudi.

P. Ioãnes bonauitus Mantuanus.

Dũ tua ſcripta lego: cerno dũ ſingula præſul
Cognoſco uires quid ualuere tuæ.
Firmauit tua ſcripta pater ſacra pagina uatũ:
Cœſa erit æternũ pfida lingua canum.

P. Ioãnes bonauitus Mantuanus.

UNIVERSIDAD DE SEVILLA

PETRVS BRVTVS VENETVS EPISCOPVS CATHARENSIS
SVO PRESBYTERO IOANNI BONAVITO MANTVANO
SALVTEM DICIT:

ME ſæpius adhortatus es ioannes doctiſſime/ & litteris tuis atq; carmi/
nibus præcipua quadam & ſingulari ſuauitate currentibus / ut quod
perfeci opuſculum mei animi cauſa: ꝓ infringendis iudæorum erroribus
in lucem ꝓferam: ne tantus labor (ut ais) egregius atq; religioni noſtræ uti/
liſſimus uſu meo tãtum ſepultus iaceat. Ipſe uero quem tuũ igenium & qua
ſemp ꝑfectus es non fugit: ſcio eqdem admonitionem hanc tuã nõ ab re fie
ri quãdo ſapiẽtiſſimum iudicium tuũ unq̃ fefellerit neminem: & a uiris gra
uiſſimis atq; optimarum rerum ſtudioſiſſimis ſemp approbatum nouerim.
Attamen hoc tempore ſi minus præſto fuero: quod iubes non meæ equidem
mutatæ fidei: quæ in te ſemper integerrima fuit/ & ꝑmultis argumentis iam
pridem tibi & ꝑſpecta & cognita. Sed rationibus quibuſdam aſcribito qui/
bus ſua metiri omnino ſapientem decet: iccirco duxi & bona uenia dixerim
animo tuo impræſentiarum non obſequi & admonitionibus tuis non pare
re. Neq; accuſari abs te brutus amantiſſimus tui debet/ uel ſupbiæ/ uel pui/
catiæ: q mearum lucubratiõum alios participes effici nolim uel qui cæteros
præſtare in illis ſolus exiſtimem: quandoquidem iſtud ipſum imprimis inſe/
ctatus ſemper abhorrui. Et ex multis unum ſic habeto: quod ꝑfecto me ab
æditione: quam cupis retrahit: cum non ignorem hoc tempore religionẽ no
ſtram teſtibus qui ante nos fuerunt amplioribus non egere: quando ſancto/
rum uatum oraculis atq; rationibus illius ueritas undiq; circũmunita ſit atq;
diuinæ inſtitutionis claritate ubique illuſtret & fulgeat: & ſi non nulla a me
ibi ſcripta ſunt præcipua & memoratu digna quæ fortaſſe maiores noſtri lit
teratiſſimi ſilentio prætermiſere cum iudæorum per id temporis improba ſy/
nagoga non tam in chriſtianos audacter irruerit eos aggrediens ſanctarum
litterarum locis quibuſdam inauditis & arduis/ tamen ueritas religionis no
ſtræ: quæ ſuapte natura diuinoque lumine alitur atque fouetur quẽadmodũ
indus elephas culicem nõ curat ſic ab aduerſario ſuo obiici quicquid poteſt
non timet neque ueretur. Inquis forte cur tantum laboris atque uigiliarum
ſuſceperis cur tot bella cum iudæis continue geſſeris: ſi hac tua milicia no/
ſtrorum neminem inſtrui iubes: uir profecto prudens actum fruſtra non ap/
probat/ & a quo factũ: icircũſpectus ab eo ducitur quando nouit nemini ꝓ
futurum. Poteris mi ioannes quid cauſe fuerit qum uoles non obſcure per/
diſcere: quo excitatus quoue impulſus hoc ſcribendi munus obierim: non
enim ignoras me multos annos omni ſtudio ac diligentia prophetarum co/
dicibus incubuiſſe: quibus cum nouerim legens eos ſæpius/ ac perlegens
iudæorum peruicaciam & errores/ perſpexi religionem noſtram fœlicem:
& perbeatam: & diuinis adeo radicibus iſertam & ſtabilitam q nullis homi

num perfidorum procellis atque turbulentiſſimis fluctibus unquam ex ali/
qua parte poſſit a ueritate atq; uirtute quam ſequimur ãmoueri. Quare qđ
tanto labore adeptus ſum: ut litteris traderent cœgit me ueritas ipſa: qua mi
rum immodum oblector uidens ædificium illud quod perfeci ſolidum: & in
concuſſum quodque mihi tantũ atque neceſſariis meis uelim uſui meo atque
imperio ſubiacere iecimus nanque fundamenta quædam: & congrua: & op/
portuna quæ ſane ui ulla ſiue quaſſatione minus diuelli poſſunt. Neque ar/
tis huiuſmodi opifices habuimus ignaros ſed peritos atque ſcientes archite
cturæ noſtræ quid opus ſit: qui nõ humana ſolum ædificia ſuſtentare ſed ẽt
diuina quibuſcunque uolentibus ædificare intelligunt: & ſe offerunt quibus
iudæi aduerſari aliquo pacto nequeunt. cum illi ad homines ut ſtabilirentur
cum deo parente ſuo miſſi fuerint. Neque uoluimus ædificium iſtud ingre/
di niſi perfectum quod cernentes iudæi homines mali: inſurgentes in me nul
lis a nobis laceſſiti iniuriis conati ſunt: & auctoritate ſua: & opibus deſtrueř
quod tanto labore perfecimus. Miſerunt ad me litteras ſuas atque nuncios
ꝗplurimos: nulla habita ratione apoſtolicæ dignitatis: nulla perſpecta digni
tate rei improbantes chriſtianas leges atque religionem elato ſupercilio (ut
ſolent) erruerunt in me in cautum: & improuiſum Ego autem cum uiderem
hominum improborum temeritatẽ atq; perfidiam: certandi prouinciam cũ
eis ſuſcipere coram animum induxi: non priuatim: ſed publice: non remo/
tis arbitris: ſed audientibus uiris doctiſſimis: non ſemel non bis ſed terque
quaterque ac ſæpius ut uiſum eſt. Tandem dicta die iudæi furore armati at/
que inſania ex caſtris prodierunt aduerſum me: inhibentes tuba perſonan/
te: ne pedites chriſtiani uel equites ad hoc bellum gerendum accederent. Ip
ſe uero ne maiorum noſtrorum auctoritate: uel teſtimonio uel doctrina: ſed
tantum prophetarum oraculis atq; ui rationis furioſos homĩes uincerem: ob
ſecutus ſum ipſis ſic petentibus ſola fretus prophetarum diſciplina & uerita
te: atq; ratione ipſa. Bellum autem hoc ſiue certamen mihi nimirum arduum
fuit atq; difficile: q ſolus ſemp certabã circũſeptus hoſtibus undiq;: neq; ad/
uocare ad me potera armigerũ aliquẽ religionis nr̃æ legis decreto iter me at/
q; iudæos. Obtundebant me eorũ uoces: ſed arma ĩ me iniecta infigere non
poterãt diuina eni lege armatus eram. Per trienniũ ĩ iſto certamine perſeuerã
tes eorum partim ceciderunt amiſſis armis: partim iaculis propriis ſe neca/
runt. Ego quidem tametſi grauiſſimos ictus atq; acerbiſſimoſ aduerſũ me ini
cerent qa pro ueritate ſola bellum gerebã: aſpirante deo qui ſola ueritas eſt:
fuſis hoſtibus ſolus in tanto certamine uictor remãſi: non quidem meo iudi/
cio hoc ipſum cenſere uolui: ſed eorum qui litterarum militia ac uera ſcriptu
rarum ſcientia præditi extiterunt. uoluitq; deus ꝙ non nulli milites exercituſ
eorum atq; principes quorum ſtrenuitati atq; experientiæ huiuſmodi certa/
minis confidebant plurimum aduerſarii noſtri: cognoſcentes nos recta ince
dere: licet aduerſum nos arma prius ſtrictiſſima tenuiſſent: dimiſſis ſignis ia
culiſq; proiectis: que antea ipſi tam ſupbe: & audacter extulerãt ſe nobis ſub

iecerent penitus atq; darẽt: Cæteros uero ĩ pedes deditos: ut boni militis eſt atq; imperatoris pro obtinẽda uictoria quouſq; ſe ſe dediſſent inſectatus ſũ uita ipſos tantũ cõdonans: ut partæ mihi uictoriæ teſtes uocati afforent. q̃ recte igit̃: q̃ probe cũ iudæis me geſſerim ĩ hoc tanto certamine pro tuẽda ueritate religionis nr̃æ: non cõiecturis ſolũ ꝓſequi: ſed rõnibus qſq; diſertiſſimuſ põt. Geſta qdem a me nõ in obſcuro atq; tenebroſo loco poſita ſũt: ſed ĩ luce humanæ intelligentiæ atq; diuinæ ueritatis: Eą & enĩ ſcio ſi q ſanctarũ lr̃arũ ſtudioſiſſimi mature quãdoq; lectitauerĩt quod noli ſi potero niſi poſtq̃ obierim diem meũ nõ latebit eos me uiciſſe hoĩes nõ contumaces: ſed acerrime ſe tuẽtes: nõ obtuſos ingenio uel ebetes: ſed ſagaces atq; uerſutiſſimos: nõ faciles ad credendũ que dixerim: ſed acutiſſimos ad repugnandũ. At ſi forte ĩ aliquo alicui uiſũ fuerit ĩ hoc certamine ꝙ mea defererit uirtus uel fortitudo quod creditu difficile mihi eſt: q ſibi id ꝑſuaſerit rogo defectũ huiuſmõi: nõ errorẽ nõ fallaciã exiſtimet: tantũdẽ laboris: & lucubratõis: & ipſe ſuſcipiat prius cõtra religionis nr̃e aduerſarios: q̃ ĩ me meũ cõdẽnando aliqd ĩſurgat. Nã ſi iudæi: & eorũ talmuthiſtæ qui me totiens aggreſſi ſunt incautũ: ſe uictos profeſſi ſunt & ſe dederunt: cur me quiſpiam in hac uictoria maledictiſ ſuis uel inſectari uel mordere uoluerit? Neq; factum iri ab eo iſtud ipſum arbitror qui ſanus: qui doctus eſt: uel q chriſtianũ officiũ uel potius chriſtianæ fidei pietatem colit atq; obſeruat. Nihilominus factum ſi fuerit æquo aĩo ferat chriſtianiſſimus quiſq; quandoqdem laborem meum ſatis illi ſuperq; erit probari a doctis Et q de me obloquendo pexerit: Caueat impitiæ ac ſimulatis ſe accuſet. Circũſpiciat q; obſecro: & diligẽter prius ſua quæq; examinet: q̃ falſo iudicet aliena: Nõ equidẽ ſuſceptũ hoc mihi eſt ut mea oratõe illuſtretur ueritas fidei chriſtianæ: quæ ubiq; uirtute propria explendeſcit ac lucet ſed prouocatus ſæpius a quibus chriſtiana religio deludit̃ arbitratus ſum indignum atq; incongruum fore nomini chriſtiano ſi huiuſmodi aduerſariorũ audaciam atq; ſuperbiam non expugnaſſem. Potero tamen argui fortaſſe ꝙ ea non uſus fuerim uerborum concinitate uel elegantia: quam fides noſtra ſiue religio appetit atq; requirit. Fateor equidem iſtud liter & ipſe manum ferulæ ſubduxerim. Attamen rationem habeant iſti: q hæc obiectant ueritatis potius atq; officii probi religioſi ſi minus docti: q̃ uerborũ ſonitus imperitorum hominum aures demulcentis. Res enim non uerba metiri ſapientem decet. Certauimus nanq; de ſalute: non de uerborum ornatu: de rei ueritate atque beatitudine: non de ſermonis dulci modulatione ſonantis. Hæc dixi quia nouerim me imperitorum hominum atq; maliuolorum morſus effugere non poſſe quando uenenoſa detractorum iacula euadere nõ potuerit ciprianus eloquentiæ tulianæ fluuius: & auguſtinus atque hieronymus pariter q ſacras omnes litteras: & uerborum claritate atq; ſententiarum copia cum nitore quodam præcipuo illuſtrauit & auxit: nec non & pleriq; alii magno ingenio atq; doctrina uiri ſemper ſubiecti maledicentium latratribus extiterũt. Attamen ſolatur me conſcientia recte factorum: qua boni ſemper

atq; docti lætari conſueuerunt: q̄ꝑ hunc quidem ſubierim laborem non ſpe ulla humani præmii non laude adipiſcenda: ſed officio religionis noſtræ ſtudio atq; cura ueritatis tuendæ: qua chriſtianus qlibet quaſi acerrimis qbuſdā uinculis pro religione ſua defendenda aſtringit̄ & detinet̄. Habes igitur mi ioānes unde ſcribendi prouinciā cōtra iudæos mihi ſuſceperim iuito ac renitenti ſæpius: quod tamē non ſine grauitate atq; moderatiōe a me factū eorū neīem latet q huiuſcemodi certamini affuerunt. Voluiq; opuſculo meo huic dogma hebræū inſerere latinis lr̄is ſcriptū ubi opus eſſe duximus ut quādoq; iudæi me ſuis dogmatibus opam præſtitiſſe qum eos offendero nō ignorent. Q ua in re præ oībus q̄maxīe eſt aduertendū. Nam queadmodū iter chriſtianos linguarū idiomata diuerſa ſunt atq; uaria: ſic iter iudæos legimuſ atq; ſcimus & eorum ꝑmulta illa non capiunt permulti autem capere diſſimulant ne noſtri eos aggredi & rōnibus uincere poſſint. Dicūt nō nulli bes aliqui uero bet: & itidē dales cæteri aūt dalet: licet unū ſit & idē elementū iudaici alphabeti. Itē q̄plurimi ſabbas pleriq; uero ſabbat: quod tamē utrūq; ſabbatū apd̄ latinos ſonat. Scio præterea iudæoꝝ pleroſq; iſiciaturos que ſcripſimus non nulla hæbraice ſonantia nō ꝑcipere quoniā ꝑ omne diſſimulatōis genus atq; deprauatōis conāt̄ ueritati obeſſe Q uā ob rē ſtatui opuſculū huiuſmodi penes me tantū eē: ut negata a iudæis ſuoꝝ idiomatum ueritate: ne chriſtiani eorū ignari atq; neſcii quæ ſcripſerim lectione indigna iudicent uel arbitrentur. Tu uelim ſi uoluetis eoꝝ hac legete participem fieri: ne cuiq̄ accomodes niſi propidiem ad te aduolent fuerunt & enim ea multos dies in exilio apud Antonium milianum utriuſq; noſtrū amiciſſimū cuius ſane hæc noſtra ætas perpaucos ſimiles hēt & ingenio atq; doctrina: uereor nanq; ipſe ne impreſſoribus cōmendauerit quod quidem nō æquo animo feram ſi factum quod ipſe negat inuenero. Tenes igitur mi ioannes quid animi mei ſuper hac re ſit quod ſcio te approbaturū omnino. Reliqum quod te uelle intelligo efficiam & tibi in omnibꝰ morem geram. Dedi franciſco noſtro libellum meum ad te non ut domicilio tuo utatur perpetuo: ſed ut lectōne perfecta redeat ad dominum ſuū. Tibi igitur ita ſtatue uir doctiſſime unum me eē pro tuiſ optimiſ uel moribus uel iſtitutis qui ita ſim tuus: ut nemo magis eſſe queat: Sed unū a te peto precario enitere ab̄ miliano uerba electare & prudenter: & moderate ſi quo tempore codicem meū contra iudæos accomodatū accepit ïprimēdū dederit: & me q̄primū admoneas rogo ēt at ēt rogo mihi ſane rem feceris adeo gratā quod aliud hoc tpe (ac mihi crede) gratius nihil poſſis. admonitū autē apud me tuū tantū ꝑmanebit: ſcis nanq; hoīes rimarū plenos me fugere nolo æquidem quoadpotero meū peregriari opuſculum quod peculiari quodam iure meū ſemper ac tuum exiſtimo. Curatoq; ſi me diligis: ſi gratum ducis id ad me ſcribere cuius me deſiderio q̄maxīo iam teneri non dubitas: qd̄ facile te facturum ſpero ſi tui epiſcopi catharenſis beniuolentiæ erga te malueris q̄ miliani illius habere rationem. Vale ſacerdotum decus: & ſolitum imitare muſion mihi periocundum & æque gratum.

.P. Ioãnes Bonauitus Mantuanus

Me facit æternũ tua dulcis epiſtola præſul:
Meqꝫ locat cœlo fertiliore lyra.
Scribendo ueteres ſuperas uirtute latinos
Nan tibi nõ habuit lingua latina parem.
Eſt mea perpetuo totum uictura per orbem
Fama uelim credas præſulis eloquio.
Eſt tamen o præſes Bonauito curta ſupelles
Tangere quam ſcriptiſ ſidera multa facis.
Cuncta tuũ uiuet paſtor ꝑ ſæcula nomen.
Te facit indigetem clarus in orbe liber.
Vis tu celari nunc immortale uolumen?
Vis modo ſiderei dona latere iouis?
Præcipis alloqꝛ hũc præſes prudẽter amicũ:
Cui liber excellens inſpiciendus erat.
Ipſe iubes uideam: datus impreſſoribus iſtis
Si fuit: in lucem Brute uenire uetas.
Non cupis ædatur ſupera dũ ueſceris aura.
Poſt obitum libri geſta patere iubes.
At tua dãnatur talis ſententia præſul:
In lucem ueniat pulcher apollo iubet.
Dum tibi uita manet: currit dũ fama per urbẽ
Imprimat hũc librũ quilibet urbe tuum.
Aſt precor o paſtor reuoces hæc uerba ꝑ famã
Incultus iaceat ne liber iſte tuus.
Ergo tuum paſtor uerbis hortabor amicum.
Det librũ impreſſum cuilibet iſte palam.
Antoni uenias: iubeo tibi nomine diuum.
Præſulis impreſſus uiuat ubiqꝫ liber.
Petre tuũ præſul claudebas pectore librum:
O mnibus impreſſum iuſſimus orbe lægi.
Expoſitum librum debes nõ brute dolere.
Præconium chriſti conti net iſte liber.

Ioannes petrus bonauitus mãtuanus artiũ doctor diuo .p. bruto præſuli chath.

Magnaminus brutus demiſſus ab æthere cæli
Præſul in hebræos bella gerenda mouet.
Ipſe canes magno uicit certamine primuſ.
Et manibus noſtris arma tenenda dedit.
Nunc poterunt omnes lecto pugnare libello.
Et proprio telo tunc iugulare canes.
Eſt tua brute pater uirtus uulgata per orbem.
Fama tui libri te facit eſſe iouem.
Præſulis haud unq̃ extinguetur fama pennis.
Mugitum reſonans ædidit iſte liber.
Dum fuerit homĩes: fuerit dũ machina mũdi
Eternum ſtabit nomen in orbe tuum.
.P. Ioãnes Bonauitus Mantuanus.

Si qd ĩ hoc libro mendoſum offenderis unq̃.
Aut dederit uitium littera quæqꝫ ſuum:
Dictio ſi fuerit: falſo uel Syllaba curſu:
Barbara uel quodam uerba notata loco:
Non uicium eſt bruti: ſcripſit q̃ tale uolumẽ.
Non correctorum crimen ineſſe poteſt.
Eſt impreſſoꝝ o lector noua culpa malorum.
Turbida ſũt quorũ corda ſepulta mero.

Petri Bruti Veneti epiſcopi Catharẽſis Ad uiros nobiles uicẽtinos de omni genere uirtutis benemeritos uictoria contra iudæos.

PRAEFATIO.

LECTITANTI Mihi plurimorum codices hominum doctiſſimorum Viſum eſt Sapiẽtiſſimi ciues præſtãtiſſimi uiri quæ ad bene uiuendũ ſtatuta ſunt præ cæteris fidẽ ab oibus approbari: Quã priſci maiores illi uenerabile quoddã numen atq; certiſſimũ ſalutis humanæ pignus appellare ueriti nõ fuerũt. Exiſtimãtes q eã labili diſcurſu offenderent quos uenerabant̃ dii offenſi ꝑculdubio uiderent̃. Arbitrabant̃ illi eoipſo etiã glorioſiſſimũ fore fidẽ hoſtibus datã penitus ſeruare: Quoꝝ pleriq; cõtẽptis rebus publicis atq; priuatis relictaq; patria rerum ſuarũ diſcrimina ut fides ſeruaret̃: q̃plurima ſubierunt: Qua uirtute ꝑmulti etiã acerbo exitu uita functi ſunt: ne diuini huius muneris maieſtate atq; gloria priuarent̃. Iniuit hoc illuſtre facinus ꝑ tuẽda re. pu. ꝑ amplificãda patria Marcus Regulus Ciuis romanus: q ne fidem carthaginẽſibus fluxã gereret: Roma ſecedẽs uel obtenebroſos carceres uel ſupplicia hoſtiũ: uel inimicoꝝ nõ horruit: nõ formidauit. Duxit nãq; ille incongruũ atq; deforme quos dignitatis amplitudie præſtaret: ab his uirtute fidei ſupari: Fuerũt & alii q̃plurimi hoc cæleſti donati munere uel ab igenio uel a natura: q fortunæ telis (ſi qua fuerit) ſuccũbere uoluerunt: decernentes ſibi turpius fore uiolata fide uiuere q̃ patriã atq; uitam inter hoſtes etiã moriendo amittere. Nam optimo cuiq; atq; grauiſſimo uiro potior eẽ debet uirtus fidei ſine uita: q̃ uita ſine uirtute fidei. Verũ quia nõ acceperũt illius uirtutis unicum ac ſolidũ fundamentũ q̃ deus eſt: ſupſtitionibus & erroribus inhærẽtes cũ ea uirtute pariter perierũt. Demum nõ eſt paſſus hominẽ deus: quẽ ſua imagine atq; ſimilitudine condonauit ꝑ tenebras diutius euagari. Immortalitatẽ ſuã impertiri uoluit. Factus eſt nãq; homo ut homo fieret deus Si quam docuit complecti homo uoluerit fidem atq; religionẽ: Pro qua ſeruanda deus ipſe nõ humanam ſolũ gloriã: ſed æternã etiã beatitudinẽ pollicetur & parat: Cuius ſane exitus eo quem aſſecuti ſunt romani: q̃to præſtantior ducitur: tãto ꝓpenſius fides ipſa ſeruari debet. Quã ueritatem quia ſequnt̃ chriſticolæ diuino illuſtrati lumine gentilibus cõtẽptui ſunt & iudæis odio ac ſimultati. Opinant̃: quod cæci ſunt & ueritatis luce abdicati nos cæcos atq; iſanos: q diuinæ ſapientiæ lumen ac ueræ fidei ſacramẽtum ſequimur: quod & ipſis nos uinculo officii noſtri detenti etiã tam pie offerimus ut poſſint ab inueteratis erroribus liberari. Et tamẽ acceptam a nobis lucem in tenebras conuertunt: Et in hũc ꝑfecto adducunt̃ errorem atq; fallaciam maiorum ſuorum fiducia & auctoritate: q eos hoc dogmate inſtruẽtes illud idem ſecuti fuerint At nos qui ueritatis iter ſequimur qui humana deſpicientes diuinis ſemp intẽdimus: nõ pietas noſtrorũ mouet: nõ auctoritas: non bene acta uita. Sed di-

Fides
Priſci

Marcus regulus

Nota

Chriſticolæ
Gentiles
Iudæi

uinis ꝓphetarũ oraculis atq; rõnibus ad eam ducimur quam obſeruamus fidẽ atq; religionẽ. Pro qua tuenda etſi ſuo optimo iure accumulatius tueatur ſeſe atq; defendat: cũ iudæis tamen chriſtianæ fidei hoſtibus bellum gerere animũ induximus. Non ui: nõ armis: nõ militibus: ſed ſanctorũ ꝓphetarum ſcriptis firmiſſimiſq; rõnibus: necnõ ſui ipſorũ doctorũ auctoritate atq; doctrina: ut ipſe deniq; uictoriã adeptus ſperẽ etiam de hoſtibns triũpbaturũ eſſe. Aperie tur nãq; eis ꝑfecto fons ſalutis pleniſſimus: atq; fidei noſtræ alimentum uber/ rimum: q̃bus admirabitur ſcio: hoc iudæorũ peſſimum animãtium genus ob uolutã fuiſſe eis tãdiu in obſcuro noſtræ ꝑ beatæ fidei ueritatẽ. Quod ſi non (ut decet rõnis participes) effecerint. Suſcepti tamẽ muneris officiũ non ſolũ pulcherrimum: ſed etiam chriſtianiſſimum fore arbitror: quando nolentibus etiam ſalutem obtulerimus. Sequar igitur incœptum ut ingenii mei officina præbuerit: quam ſane æquo animo fero mihi mediocrẽ eſſe conceſſam: ut ĩ ex pugnãdis iudæorũ erroribus illud adiiſſe nõ carminũ dulci modulatione cur rentium: non uerborũ concinitate. non eloquẽtia: ſed firmiſſimis rationibus atq; ueritatis robore uideamur. Quod licet grauius ſit q̃ ut meis uiribus ſuſti neri poſſit: cuius tamẽ nõie atq; gloria ſuſceperim: chriſtus deus & homo ad/ iuuabit me ad tantum oneris ꝑferendum. Neq; uereor conuictis a me (ut ſpe/ ro) tam publicis q̃ eorum quos iudæi ſapientes ſuos appellant: erroribus hoc ipſum de chriſtiana religione benemeritis gratũ & periocũdum fore. Nam ſi pro ſedãdis iniuriis atq; cõtentionibus uarias atq; permultas conſtitutiones: q̃bus homines plurimam capiunt uoluptatem ædere iuriſconſulti ſolẽt. Nos ſane melius atq; rectius adorti: ubi de fide erga religionem chriſtianã de ſalute atq; beatitudine agit̃: rem gratiorem atq; iocũdiorẽ facturos non dubitamus Si romani illi utiq; quos uera latebat religio: poſt eam omnia ponenda duxe/ rint: ac etiam q̃ ſummæ maieſtatis decore inſigniti extiterant: ſacris ſuo more inſeruire uoluerint. Nobis autem q̃ ueræ religionis deum ducẽ ſequimur: non ne ſatius atq; cõducibilius de ea cæteris omiſſis attingere? Vt qua cæleſtem ui tam adepturi ſumus a nobis religioni ipſi debita reddatnr obſeruatio atq; ho nor. Quapropter id animo uolutans hanc ꝓuinciam aggredi libens uolui. & eo libentius: quod me nõ fugit q̃ turpiter: q̃ue crudeliter iudæi q̃ chriſtianoꝝ opes atq; facultatẽ cõficiunt: q̃ bona miſerorum dilacerãt: q̃ euiſceratis cor/ poribus liberorum noſtrorũ ſanguinẽ ſitiunt: nõ parũ ĩmaculatæ fidei noſtræ atque ſanctiſſime religioni detrahẽtes: ĩdigna atque nefanda obiiciãt. Quæ efferata ſæuitia non pari ultione uerborum: ſed ĩ eis pari interitu eſt expiãda. Nihil enim ducitur tam pium ad honorẽ: tam neceſſarium ad ſalutem: q̃ fidẽ conſtanter tueri & obſeruare: eiuſque aduerſarios expellere atque punire. Hæc bonitas eſt: hæc iuſticia: hæc ꝑfecto uera religio: ut maledicẽtibus utiq; male agendi licẽtia cõprimatur. Vt aũt miſſa cœtera faciamus: q̃bus nos iudæi tã/ topere carpũt. Quinq; ſolũ attingã præ cæteris. que nobis obiiciũt: quaſi in

Iuriſcon/ ſulti.

Romani.

audita & impoſſibilia: Et tãto perſequntur odio(tamet ſi ab initio prophetæ
diuinæ uoluntatis interpræetes ea prædixerũt) ut nõ modo ea credere: ſed etiã
imaginari nefas ab eis exiſtimetur atque profanum : quæ quia nos colimus &
ueneramur etiam accuſant atque damnant. Hac iniecta in iudæorum oculos
caligine: ad proclamandum moueor uicentini mei ipſe demõſtrans ſingulari i
ſania illos & inexpiabili errore percitos a ueritate ipſa & ab omni ſacrarũ litte
rarum ſenſu inepte atque improbe decidiſſe: necnon ab eorum curriculo quæ
ab eis præ aliis amplectenda atque ueneranda forẽt: ſine ullo fũdamẽto diui-
narum litterarũ uſu & exercitatione tãq̃ uagos ac deuios ꝓculdubio deflexiſſe
Inquiũt ipſi ſceleſti ac improbi chriſtũ credẽtes de uirgine naſci: quẽ meſſiach
appellant errare q̃plurimum. Neque chriſtũ uerum meſſiach deum eſſe: ſed
tantum hominẽ ut cæteri ſunt humanis ægritudinibus ſubiectũ. Neque præ-
ter quã deus attulit moſi : chriſtũ meſiach debere legẽ aliã afferre mortalibus:
Neque præteriiſſe chriſti meſſiach aduẽtum. Neque chriſtũ ſaluatorẽ noſtrũ
fuiſſe illum meſſiach: quẽ diuino illuſtrati ſplẽdore futurũ prophete prædixe
runt. Hæc ſunt maxime: quibus infidelitatis impetu aggrediuntur iudæi tam
acriter religionem noſtram. Et ſic ueritatẽ non ulterius requirẽtes huiuſmodi
erroris cõtagiõe ĩfecti a fide atq; ueritate ſe auertũt: quã iudæorũ deceptionẽ
atq; fallaciã: quos errores : quia ueritas ipſa atque ratio qua chriſtiani mouẽť
non ſepulta non latibulis obtecta iacet mirum ĩ modũ expugnabimus. Huic
igitur tanto certamini adeſſe uos ſapientiſſimi ciues Vicentini mei obſecro &
obteſtor: Scio nanque quẽlibet optime iudicaꝛ quæ cognoſcit: eorũque opti
mum iudicem eſſe. Ego oſtendam ſpero ĩ ſe quantũ improbitatis atque ĩſaniæ
hæc habeat execrabilis iudæorũ opinio. Et ꝙ nos ipſi chriſtiani ſẽtimus atque
colimus nõ ab hoĩe ĩuẽtũ ſed ab ĩmortali deo mortalibus traditũ: tanq̃ præci
puũ quoddã & ſingulare munus ad gloriã ꝑpetuã & ad æternã beatitudĩnẽ cõ
ſequẽdã. Qua de re uiri æq̃ſſimi ſi q̃d ĩ hoc labore atq; lucubratõe mea ſuſce-
pti officii auſpicio noĩs ueſtri laudabile atq; glorioſũ eẽ uidebiť: ueſtræ ĩtegri
tati atq; fidei aſcribi põt. Quoniã uiſa a me totiẽs atq; cognita ĩ chriſtianã re
ligionẽ ſingulari cuiuſlibet ueſtrũ fide & obſeruãtia nõ eq̃dẽ potui in hoc tãto
certamine uela uẽtis nõ ꝑmittere: Quibus aſpirãte deo tot tãtiſq; iudæoꝝ flu
ctibus atq; tẽpeſtatibus agitatus nõ uereor me tãdẽ ĩ portũ nauigaturũ eẽ. Ic-
circo denegatã ab eis ueritatẽ nos ĩ mediã atq; clariſſimã lucẽ efferẽtes adeo il
luſtrabimus ui ſcripturarũ atq; rõnibus ut illoꝝ ĩeptæ & execrabilis opinionis
expulſis tenebris ſenſerint ſe ĩ caliginoſo ſenſu ſemꝑ eẽ uerſatos. Falliq; ac de
cipi: niſi ĩ hac ſãctiſſima & ĩtegerrimã quã obſeruamus religiõe foueanť & cõ
q̃eſcãt. Cõfractiſq; tãdẽ eorũdẽ armis: fuſiſq; militibus occultã dulcedinẽ pro
phetici ſermonis deguſtãtes poterũt ſe alimẽto cæleſti q̃facillime ſuſtẽtare. Et
demũ quã nos bene agẽtes ĩmortalẽ uitã adepturi ſumus: ipſi etiã ſuis ſpoliati
erroribus nobiſcum pariter aſſequentur.

Vicentino rũ laus

Primum caput. Primum itaqꝫ uidebimus quod ſūmus omnium cōditor deus oĩpotēs ſuū meſſiach quē chriſtū chriſtiani appellant miſſurus erat de uirgine natum.

Secundū Secundum quod chriſtus ipſe eſſe debeat deus & homo.

Tertium. Tertiū qd idē chriſtus: quē meſſiach iudæi nūcupāt legē nouā hoib9 laturus/erat

Quartum quod tempus chriſti meſſiach aduentus iandiu præteriit

Quartū: Quintū. Quintum quod ieſus mariæ filius fuit ille uerus chriſtus atque meſſiach: quē prophetæ ſancto ſpiritu illuſtrati omnes futurū prædixerunt.

MIRANTVR Iudæi qum hæc audiūt: Et primo quod chriſtū de uirgine natū chriſtiani credāt. Qualē uero errorē admittāt iudæi: Qualē ue ĩ inſaniā dilabāt: Viderit ſapiētes. Nā iudæi quia natura negat: ſibi pſuadēt nō creditu dignū & a deo quaſi fieri nō poſſe. Spoliant ſe ratiōe atqꝫ ſapietia qua ſolus a cæteris aĩantibus homo differt: q̄do perquirendæ huiuſmodi ueritatis officiū aſpernantur atqꝫ contēnunt. Solent nanque animalia quædam concipere uento & aura leuiſſima: Cur incredibile iudæi putant ſine uirili ſemine uirginem peperiſſe? Adam hominū primus parens nullo interueniente coitu ex terra tātum a ſūmo opifice uir effectus eſt: Cur mirum iudæis atque incongruū uidet̃ ſi ſpūs ſancti afflatu uirgo ex uirgineo ſanguīe uirū cōceperit? Qd̃ ſi nos iudæi fingere arbitrant̃: ab his potiſſimū reqrāt quos ipſi ueritatis duces dicūt & appellāt. Firmiſſimū enī teſtimoniū illud ē qd̃ ab ipſis ducit̃ inimicis. Prodeat igit̃ hieremias ꝓpheta. c. xxxi.

Hieremias. Subbi bethula iſrael ſubbi el harauch ellech hadmatai tithā machim habath haſcobebach chi barah adonai adaſſa ba azer necheba tezobeſ gaber.

Hoc ē: ruertere uirgo iſrael: reuertere ad citates tuas iſtas uſqꝫ quo diſſolueris delitiis filia uaga? qa creauit dominus nouū ſup terrā: feīa circūdabit uirū.

Nouū inqt creauit dominus ſup terrā: nouū utiqꝫ: quoniam maria nullo uirili attactu uirū circūdatū uirgīeo utero ſuo cōcepit portauit atqꝫ pepit. Nouū inq̃ fuit: quādo nec ante nec poſt huic ſimile factum extitit.

Argu. iudæ. At cū hæc audit iudæus inſurgēs ĩ me labiis tremebūdis ait locū iſtū ītelligi oīno de iudith muliere nobiliſſima merari filia ex filiis ſimeō uxore quōdā manaſſes: quæ magno ac forti aīo ĩexpugnabilē holofernē ĩgenio ſuo atqꝫ ſapiētia circūdatū q̄ facillime ſupauit. Vt ſcribit̃ iudith. c. xiii. Eratqꝫ iudith ſola ĩ cubiculo: porro holofernes iacebat ĩ lecto nimia ebrietate ſopitus: & pcuſſit bis ĩ ceruicē holofernis: & abſcidit caput eius. Quæ res qdē noua fuit. & ante hac inaudita ut ſummæ uirtutis uir atqꝫ fortitudinis a muliere circūdatus occideretur.

Iudith

Re. ad argu. Holofernis. Nō eqdē miror hoc ſi audet iudæus cū more ſuo pgat. Sed miſer ipſe q uerba nō cōſiderat: qūo igit̃ uerboꝝ ſenſū ex quo ueritas ipſa egredit̃ pcipiet atqꝫ tenebit? Nouū inqt ꝓpheta creauit dominus ſup terrā. Holofernis nāqꝫ iter

fectio a mulier͛ iudith ꝑpetrata magnū ſane facinus extitit atq; memoratu di Iudith
gnū. Sed illud nouū nō fuit: de quo dr̃ a ꝓpheta. Quādoqdē mulieres aliæ
ꝗplurime & natura & animis præſtātiores in uiros magnanimos maiorē pro
uinciam atque difficiliorem ſubierint.

Semiramis enī aſſyrioꝝ regina: & nini regis uxor eo nāq; mortuo regnare cœ Semira-mis
pit ſimulās ſe nini filiū: ſicq; ſexū mētita: magnas res geſſit. Et ī preliis ſemp
& ſanguine uerſata ē. Duos & quadraginta annos regnū adminiſtrauit. Et
nō cōtēta acqſitos a uiro regni terminos poſſidere. ethiopiā quoq; ſuo ſubie
cit īperio. Indiſq; bellū ītulit: quo præter illā: & alexādrū magnū ingredi ne Indi
mo auſus ē. Verū die quadā dū circa corporis ſui cultū occuparet͛: nūciatū Alexādrū
ē illi. babylonē ab eius īperio defeciſſe: ſoluta adhuc altera parte criniū ꝓti-
nus ad eā expugnādā cucurrit. Nec prius decorē capilloꝝ redegit in ordinē
ꝗ urbem præſtantiſſimam in ſuam poteſtatem reſtituit.

Tomyris mulier generoſa atq; nobilis maſſagetarū in ſcythia regina extitit: Tomyris.
quæ aīs nō cadēs cyrū ꝑſarū regē expugnatū cruci affixit: eiuſq; caput inie-
cit in utrē ſanguine plenum dicens. Sanguinē ſitiſti ſanguinem bibe.

Scylla una fuit niſi megarēſium regis filia. Cūq; eius patriā minos obſideret. Scylla
fatis ꝗ eēt decretū expugnari nō poſſe niſi purpurea coma pr̃is euelleret͛. Il-
la amoribus minois ꝑdita capillū patris abſcidit: amiſſaq; patria. minoi pa-
tris caput donauit.

Bellides qnqginta fuerūt ex diuerſis uxoribus danai filiæ ꝗ nuptiali nocte cū Bellides
ad uiroꝝ thalamos accederent: ſtricto gladio unaquæq;: excepta hipmeſtra
minore natu: quē uirū ſuū uita donauit: uiroꝝ ſuoꝝ quēlibet interfecit.

Tritonia uirgo: quā græci mineruā uocant: q̄ue belli inuētricē dicūt: pallantē Tritonia
gigātem interfecit: a quo poſtea pallas nomen aſſumpſit.

Pēteſilea amazonū regina: nō ipſa & animis cecidit. Ea nāq; & ī multas græco Penteſilea
rū naues troianis fauēs ignē iniecit & neoptolemū achillis filiū acerrīe uulne
rauit. Magna eteni uirtutis bellicæ documēta ꝑ tuēda troiana pr̃ia d̄mr̃auit

Hecuba regis priami uxor nobiliſſima mulier magno atq; uirili animo extitit. Hecuba.
Quæ uirtutis ſuæ nō imemor cū polymeſtori trachū regi ob mutuam iter ſe
beniuolētiā priamus polydoꝝ filiū credidiſſet ut troia capta polydorus tro
ianū genus atq; urbē īſtaurare poſſet: quē tandē rex īfidus troia ſolo æquata
coactus auri ſacra fame īteremiſſet: ſūmo dolor͛ cōcita atq; irā uultu diſſimu
lās finxit polymeſtori alterū auri pōdus ꝑ filio dare. Ille uero auiditate accē
ſus credēs id fore cū ī cōſpectu hecubæ eſſet: cōtinuo ab illa unguibus occe-
catus fuit.

Mānia itidem altera ſemiramis ſarracenorum regina ſuo defuncto uiro regi- Mānia.
minis gubernacula ſuſcipiens ob animi præſtantiam regnum adeo auxit: ut
non parum mulieris nomen romani formidarent.

Et ne iudæi quæ diximus ꝓ ueritate tuēda de gētilibus mulieribus nos fingere

arbitrentur hebræarum ſuarum non nullas magnæ uirtutis uel fortitudinis ſilentio non prætermittam.

Athalia

Athalia a parētibus achab & iezabel idolatris educata: ochoziā filium uidēs mortuū in ultionē eius irruit. & ſemen regium omne perdidit. Necnon nepotes filii ſui filios auiditate regnandi occidit. Habetur hoc. iiii. Re. xi.

Iahel

Iahel præterea uxor aber cynei fugiēs ſyſarā principē exercitus iābin regis canaā & tabernaculū ingreſſū īfixo ī cerebrū clauo cōſtāti aīo īterfecit. Excitāte delbora uxore lapidoth quæ populū iſrael eo tpe iudicabat barach aduerſum ſyſaram: qui in tabernaculo opertus pallio ab iahel clauo ut diximus occiſus eſt. Iudicum. c. iiii.

Alexādra

Alexādra inſup uxor alexādri iudæo℞ regis nouē annis regnauit. Quo tēpore magna rerū cōfuſione iudæi ac uariis cladibus oppreſſi ſūt. Regina tamē gētē ſuam toto tpe quo īperiū rexit oī pace cuſtodiuit & cōſeruauit. Fuit nāq; callida circa regni detentionē: qđ ex ipſius opibus percipi poteſt. Legitur hoc apud ioſephum. xiii. libro antiquitatis iudaicæ. c. xxii.

Ioſephus

Fuerūt hæ mulieres maiori aīo q̄ iudith uidua: quæ holofernē uino ſepultū occiderit. Cū repugnātē uincere præſtātioris ſit animi atq; uirtutis: q̄ ſe nō tuētē ſupare. His itaq; ſatis ſupq; cōſtat de iudith: quæ holofernē occiderit hieremiā minus locutū fuiſſe: cū dixit. Creauit dominus nouū ſup terrā fæmina circūdabit uirū: quādoquidē nil noui (ut uiſū eſt) iudith effecerit. Cū antea maiora atq; difficiliora ab aliis mulieribus illuſtriſſimis effecta ſint. Latet pfecto neminē: qđ iudæo℞ populus ob īprobitatē ſuā atq; maliciā a rege nabuchodonoſor ſeruitute oppreſſus ī babylone ſeruierit ſeptuaginta annos: tādē libertate donati ad ſedes priſtinas redierūt. Cuius qdē reuerſiōis id cauſæ extitit: ut quē totiēs deus hoibus p uates ſuos pollicitus fuit de tribu iuda ex ſtirpe dauid naſceret̄ chriſtus meſſiach: qđ qdē neceſſe erat ut fieret. Idcirco inqt hieremias. Reuertere uirgo iſrael: hoc ē ſynagoga: quæ ī præſentiarū corrupta dicit̄ atq; imūda: quēadmodū ſcribit̄ eſaiæ. c. i. Manus ueſtræ plenæ ſūt ſanguine. Lauamini mūdi eſtote. Et ſequit̄ hieremias. Quia creauit dominus nouū ſup terrā. Fœmina circūdabit uirū. Ideſt maria ī utero ſuo habebit filiū nō tactu qdē extrinſeco ſed iteriori: quoniā opante ſpiritu ſcō maria ſui uirginei corporis clauſtro filiū ſuū chriſtū deū & hoiem circūdedit. Et quis audiuit unq̄ tale? Igitur nouum: quod ante nunq̄ extitit: neq; futurum unquam erit.

Nabuchodonoſor.

Eſaias

Rabi idi

Ad hāc ueritatē illuſtrādā ueniat talmuthiſta ille hunana noie rabi iddi apud hebræos nō pa℞ auctoritatis habēs: dicit ipſe ſup hoc hieremiæ. Quia creauit dominus nouū ſup terrā: fœmina circūdabit uirū: Vir iſte ē rex meſſiach de quo dauid ppheta uaticinatus ē: ego hodie genui te. De quo ēt eſaias. c. lxii. inqt. propter ſyon nō tacebo: & ppter hieruſalē nō qeſcā donec egrediatur ut ſplēdor iuſtus eius: & ſaluator eius ut lampas accendatur.

Dauid
Eſaias

CAPITVLVM

Inſup Rabi ſolomō & alii doctores hebræi exponūt quæq; dicta ſunt a hiere/
mia i hoc capite de fælicitade: q̄ (ut ipſi aiūt) habituri ſuut tēpore regis meſ/
ſiach. Igitur ꝑ eorū aſſeueratione quæ diximus: nō quærēdus eſt ulterius īter
pres nō teſtimoniū aliud: cū aduerſarii noſtri quod & nos ipſi dicimus: fateā
tur penitus & affirmēt: At tamen qui ueritati ſtudeo ut ueritatis huiuſmodi
myſteriū clarius oibus cōſtet: aduoco ſolomonē: a quo q̄dē iudæi falli neque
unt q doctrina atq; ſapiētia parē hūit neminē: inqt eni ꝓuerbiorū. c. xxx:
Schelosach hemmach īſleu numenni ue arbahah lo iedahatim. Derech hane/
ſer bachamaim. Derech nahas hale zur. Derech hamiach be leb iam: Ve de
rech geber be halma. Hæc latine ſonāt: tria ſūt difficilia mihi. Q uartū peni
tus ignoro. Viā aqllæ i cœlo. Viā colubri ſup terrā: Viā nauis ī medio maris
Viā uiri i adoleſcētulā uel abſcōditā uiro: quēadmodū hebræoꝝ lr̄æ edocēt:
Miror īpſe ꝑfecto nō parū: & res ſane admiratiōe digna ē: quādo ſalomō uir
ſingulari īgenio ac ſapiētia: quē qdē hoīum natura & aīalium atq; plātarum
nō latuerit: ut legit̄. iii. Re. iiii. & diſputauit ſup lignis a cedro quæ ē i liba/
no uſq; ad hyſſopū quæ egredit̄ de pariete: & diſeruit de iumētis & uolucri
bus & reptilibus & piſcibus. Et in abſcōditā uiro uiā nō intellexerit? Plures
uxores præterea ac plures cōcubinas habēs: & uiā uiri tamē i adoleſcētulā pe
nitus ſe ignorare fatet̄. Admirātē me mirat̄ ſalomō: & qđ dixit affirmat oī/
no atq; teſtat̄. Q uādo nec mortalis qſq̄ ſcire nec angeli potuerūt. Q ua uia
quo modo quoue ordine deus ꝑfectus & hō i utero uirgineo clauſus: clauſo
q; utero exierit. Hoc excedit humanū īgeniū: hoc angelicū ītellectū ſuperat
Q uod tamē opante ſpū ſcō q potuit fecit q deus ē. Intelligebat eni ſapiētiſ/
ſimus ille uirginē abſq; uirili ſemine parituā: diuināq; naturā atq; humanā i
uno cōſiſtere ſuppoſito. Cuius rei magnitudo atq; difficultas quomodo fie/
ret penitus ignorauit. Hoc illud ē qđ hieronymus inqt. Q uod natnra non Hierony/mus
habuit: uſus neſciuit: ignorauit rō: mēs nō capit humana: pauet cœlum: ſtu/
pet terra: creatura etiā cæleſtis mirat̄: hoc totum eſt: quod per gabrielē ma/
riæ promittitur: & per ſpiritum ſanctum adimpletur:
Ad noſtrum cōfirmādum ꝓpoſitū accedit eſaias. c. vii. q ait. Hine halma ha/
ra ue ioled ben ueharat ſcemo haimmanuel. hoc eſt.
Ecce uirgo cōcipiet: & pariet filiū: & uocabitur nomē eius hemanuel. Achaz Eſaias.
rex improbus fuit atq; neqſſimus idolatra: ut habet̄. iiii. Re. xvi. Cuius re/
gnū Raſim rex ſyriæ & Facee rex iſrael aggreſſi ſūt. Achaz uero ut amborū Achaz
regū manus euaderet oblitus diuinæ maieſtatis deoꝝ auxiliū tātū īplorabat
Ad quē deus pius atq; miſericors ob bonitatē ioathā pr̄is & ozie aui eius mi
ſit eſaiā ꝓphetā: q dixit illi. Pete tibi ſignū a domino deo tuo i ꝓfundū īfer
ni: qđ ꝓ ſepulchro (ut dicūt hebræi) accipi pōt: ſiue i excelſum ſupra: ut ab
his duobus potētiſſimis regibus īpune euadere poſſis ac liberari. Huiuſmo/
di eni admonitionē rex Achaz paruipēdēs: atq; diuino auxilio r̄pugnās inqt

Solo: ſapi:

Nõ petã: & nõ tẽtabo dominũ. Falſa enĩ excuſatio apud deũ q̄ nouit oĩa ĩſi
delitatẽ atq̃ maliciã nõ excuſat ab errore atq̃ peccato. Cuius q̄dẽ regis ꝑ ui
cacia ꝓphetã nõ latuit. Iccirco dirigẽs orationẽ ſuã ad dominũ dauid ĩquit
Audite ergo domus dauid. Et ĩfra: ꝑꝑ hoc. ſ. q̄a achaz dei clemẽtiã atq̃ potẽ
tiã ſpreuit & aſpnatus ẽ atq̃ diuinũ auxiliũ cõtẽpſit. Dabit ipſe dominus uo
bis ſignũ. Ecce uirgo cõcipiet: & pariet filiũ & uocabit̃ nomẽ eius hemanu/
el. Quibus uerbis clarius atq̃: uerius nihil dici nihil ue cogitari poteſt ad ue
ritatẽ religiõis naſtræ cõfirmãdã. inq̄t. n. Ecce uirgo cõcipiet & pariet filiũ.

Argu. iudæ. Hoc iudæus audiẽs ferre æquo animo nõ poteſt: & ſtrictũ ĩ me gladiũ conat̃
iniicere: ut ſi ab eo fieri poſſit: ſuis ẽt nos circũducamur erroribus. Inq̄t enĩ
ipſe ubi nos latine dicimus: ecce uirgo cõcipiet. Hebraice legit̃. Hinne hal/
ma hara. Que dictio halma nõ uirginẽ q̄dẽ ſed iuuenẽ ſignificat. Aitq̃. Ma
gnũ profecto infers tu chriſtiane humanis pectoribus errorẽ: q̄ppe q̄ uerũ &
unicũ ſanctarũ lr̃arum ſenſũ arrogãter euertis. Supeſt igit̃ hac ĩ re ut remota
mẽtis tuæ nebula ueritatẽ quã nos iudæi ſeq̄mur: ꝑcipere firmiter atq̃ tenere
ualeas. Hæc enĩ ipſa ẽ q̄d iuuenis cõcipere debeat: nõ aũt uirgo: hoc ãt dog
mate nos eſaias ĩſtruit: cũ dicit. Hinne halma hara. i. Ecce iuuenis cõcipiet.

Re. ad argu. O miſerũ & calamitoſũ iudæorum genus. Deceptio nulla fieri maior põt: q̄
quæ ſibi ipſi uolẽti efficit̃. Iudæi nãq̃ ꝓpoſitã eis lucem opprimẽtes oculos
nõ curãt neq̃ cõſiderãt. Cũq̃ nos iugulaꝛ putãt: ſuo ſe gladio occidũt. Ipſos
etenĩ nõ fugit q̄d hæc dictio halma uiro abſcõditã & ĩtactã atq̃ uirginem ſi
gnificet. Nã apud eos mos ſemꝑ fuit atq̃ cõſuetudo: quã iudæoꝝ ẽt nõnulli
impræſentiarũ obſeruãt. Adoleſcẽtula cũ ꝓ cõtrahẽdo m̃rimonio adducit̃:
quodã coopta uelamine nullo modo ab aliquo uideri põt niſi uir eã prius du
xerit ĩ uxorẽ. Id aũt fit ut neminẽ fugiat ſi minus uideri multo minus tãgi ab
aliquo licuiſſe. Ex quo recte dici põt: q̄d halma uirginẽ proculdubio ſonet ĩ
tactam & incorruptam. Hoc enim neq̃ fictum neq̃ ſimulatum ẽ: hoc ſane iu
dæi dicunt hoc & affirmant.

Geneſeos Rebecca. Præterea legitur geneſeos. c. xxiiii.
de rebecca filia bathuelis filii melchæ uxoris nachor fratris abrææ.
Vehanaara thonat mare mehod halma. Quæ uerba latine ſignificant.
Puella decora nimis pulcherrimaq̃ uirgo. Vnde liquido apparet ueritas ipſa
quã ſeq̄mur: hic nãq̃ ubi apud nos dicit̃ uirgo: dicũt iudæi halma. Conſtat
enĩ rebeccã ꝑ id tp̄is adeo adoleſcẽtulã fuiſſe: q̄d ſane rõnis ætatis atq̃ cõdi/
tiõis nõ potuerit nõ ẽẽ uirgo: quã rabi ſalomõ gallicus inq̄t: tũc natã fuiſſe tã

Rabi ſo/lo. gallicuſ Bereſit rabba. tũ nouẽ annos. Q̄d itidẽ iudæi oẽs ſentiũt ĩ codice q̄ nũcupat̃ ab eis bere/
ſit rabba hoc ẽ ĩ libro magnæ lamẽtatiõis. Verũ a nõnullis iudæoꝝ ut ſuas tu
eri poſſint fallacias bethula hoc ĩ loco ſcribit̃: quẽ errore cuiu̦bet antiq̄ores
bybliæ iudaicæ oſtẽdũt ac mãifeſtãt. Quis igit̃ tã ĩpudẽs atq̃ temerarius fu
erit q̄ autumare audeat dictionẽ halma uel ĩcorruptam uel uirginẽ minus ſi/
gnificare? q̄nãdoq̄dem & hebræoꝝ litteræ iſtud ipſum doceant & atteſtent̃
Hæc a nobis ꝓpoſita ueritas oſtẽdit̃ ſemot hoc ẽ exodi. c. ii. quãdo amran fi/

CAPITVLVM.

lius chaath expoſuit moſem filiũ ſuũ ob edictũ a pharaone hebræis factum: quẽ qdẽ regis filia cũ ad flumẽ lauãdi ſe grã recipet ĩ arca circũlinita bitumine arcæ repperit: ꝙ detecta uagiẽtis paruuli miſerta eſt. Aderat & cũ illa infantis ſoror maria: quæ tũc filiæ pharaonis ait. Vis tu ut uadã & uocem tibi mulierẽ hebræã quæ ĩfantulũ nutriat? Vade inqt: Et ſeqtur: perrexit puella & uocauit mrẽm ſuã. Erat nãq; puella (queãdmodũ diximus) moſis ſoror. Illo q; maior natu annis ꝗttuor: ut ait ille rabi ſalomon gallicus. Cuius ætatis adoleſcẽtula qn uirgo fuerit neq; dici neq; cogitari põt: & tamẽ eo ĩ loco ab hebræis puella ipſa halma nũcupat᷑. Igit᷑ hæc dictio halma nõ ſolũ uiro abſcõditã ſed uirginẽ etiã atq; ĩtactã ſignificat. Quapropter eſaias cum dixit. Hine halma hara uirginẽ ꝓculdubio pariturã ſẽſit. Rõ p ſe ſtat & ui uerboꝝ atq; rei natura. Achaz eni regi ait ꝓpheta. Pete tibi ſignũ a domio deo tuo ĩ ꝓfũdũ ĩferni ſiue ĩ excelſũ ſupra ut a mãu regũ iſrael atq; ſyriæ liber euadas. Hoc eni ſignũ a ꝓpheta regi oblatũ: nõ niſi ſupnaturale ĩtelligi põt. At iuuenẽ eẽ pariturã: ſupnaturale qdẽ nõ ẽ: cũ iſtud ipſũ ĩdies mortalis hæc natura hoibus afferat. Sed uirgo uel ĩcorrupta ut pariat: hoc ſignũ hoc ſupnaturale ẽ: qꝺ humauũ excedit ĩgeniũ qꝺ natura humana cape nõ põt: quoniã id ſolũ diuinæ potẽtiæ cõuenit: & ab alio fieri niſi a deo nõ põt. Quod qdẽ ĩ btã maria factũ ẽ: ꝙ uirgo cõcepit & pepit manẽs uirgo ſemp ĩtacta & ĩcorrupta Qꝺ myſteriũ præter ipſã qs alius ſcir᷑ nõ potuit: & cui deus illud uoluit apire. Iccirco eſaias ait. Hinne halma hara ue ioled ben. i. ecce uirgo cõcipiet & pariet filiũ. Qꝺ halma uirginẽ ſignificet: legit᷑ ẽt hæc ueritas pſalmo. lxvii cui inſcribitur uictori dauid pſalmus cantici.

Giddenu ſchari achar nogemm be toch halamot thoſephot. Nos uero dicĩus Præuenerũt pricipes pſallẽtibus ĩ medio iuuẽcularũ tympaniſtriarũ. Super quo iuuẽcularũ termio inqt rabi dauid: quẽ uera ſignificatio dictionum hebræarũ nõ latuit: qꝺ termius ille halamot: quẽ nos iuuẽculaꝝ ꝓferimus uirgines ĩ plurali ꝓculdubio ſignificat & eius ſingulare ẽ hæc dictio halma. Vera eteni rõne ad hoc dicẽdũ mouet᷑ rabi iſte hebræus. Nã dauid rex hũc cecinit pſalmũ dĩnæ maieſtati agẽs grãs ꝓ acceptis a deo beneficiis. Et præſertim ꝓ uictoria quã populus iſrael adeptus fuit cõtra ſennacherib regẽ aſſyrioꝝ: de quo eſaias ꝓpheta. c. xxxvii. inqt. Egreſſus ẽ angelus domini & ꝑcuſſit ĩ caſtris aſſyrioꝝ. clxxxv. millia. Mos nãq; apud iudæos erat atq; cõſuetudo quẽadmodũ iuqt rabi ſalomõ cæteriq; hebræi qꝺ habita de inimicis uictoria magno affectus gaudio iudæoꝝ populus quoſdã iſtituebat choros ad læticiam oſtẽdẽdã ĩ qbus primi pricipes ĩcedebãt: quos ſeqbãt᷑ cãtores iter quos pſalebãt uirgies: ĩ qrũ cœtu nulla mulier admittebat᷑ ꝙ hũiſſet uiꝝ iccirco dr᷑ bethoch halamot thoſephot: hoc ẽ ĩ medio iuuẽcularũ tympaniſtriarũ: qꝺ rectius diceret᷑. In medio uirginũ quãdoqdẽ dictio halamot hoc in loco poſita a iudæis uirgies ſignificet & ĩtactas & ĩcorruptas ut dicit ille rabi dauid His igr̃ ĩtellectis cõſtat oibus ueritas ipſa ꝙ ſeqmur: q̃ue nos eſaias iſtruit dictõm

Filia pharaonis.
Maria ſoror moſeoſ
Eſaias
Achaz
Beata maria
Eſaias
Rabi dauid grãma
Eſaias
Rabi ſolo
Principes
Cantores.
Virgines.

halma uirginē ſignificare: cū ait. Hine halma hara: hoc ē ecce uirgo cōcipiet
Inſurgit adhuc iudæus i me q totus uagus ē atq; delirus: & alterū emittit gla/
diū ut ueritatē diuinarū lrarum offendat: quo tādē (ut ſpero) iugulabit ſe at
q; iterficiet. Signū inqt regi achaz ab eſaia oblatū nō extitit ut adoleſcētula
ſiue uirgo ſiue uiro abſcōdita pareret: ſed quod ex illa puer naſciturus foret.
Nā de hoīe i materno utero exiſtēte uir ſit an mulier recte itelligi nō pōt: qd
nihilominus eſaiā nō præteriit: iccirco dixit. Hinne halma hara ua ioled bē
ueharat ſcemo haimmanuel: quoꝝ uerboꝝ ſenſus ꝓpheticus hic ē. Cū adole
ſcētula filiū peperit accipies tu o achaz te q̄primū a potētiſſimoꝝ regū māu
eē liberatū. Quod ſane factū ē. Nā ubi primū iuuenis illa ſiue adoleſcētula
quæ fuit uxor eſaiæ: de q̄ ipſe loquit: cū dicit. Hinne halma hara quēadmo
dū ſalomō noſter rabi doctiſſimus ſentit: & atteſtat filiū pepit. Cōtra raſim
regē ſyriæ illico irruit theglathalaſſar rex aſſyriorū & occidit eū: ut habetur
iiii. Re. xvi. Itē cōtra faceē filiū romeliæ regē iſrael. Oſee filius hela inſidias
machinatus eū itidē iterfecit. Legit hoc. iiii. Re. xv. Tūcq; achaz rex iuda
regū illorum manus euaſit. Hoc igitur ſignum hoc ſuper naturale fuit: quod
propheta uaticinatus eſt.

Argu. iude.

Hæc iudaica argumētatio q̄tū i ſe habeat ueritatis ēt neſcius lrarum nō igno/
rat. Et q̄tomagis ab ea ſe diuertūt: tāto eoꝝ uerſutia dignoſcit: & male ſen/
tiēdi opinio pariter atq; malicia nō ignorat. Signū dicūt atq; ſupnaturale il
lud eē: qd hō i utero mr̄no exiſtēs an maſculus ſit an fœmina: ꝑfecto ſcire ne
mo pōt: quod tamē ꝓphetā nō latuit de filio uxoris eſaiæ cū dixit. Hine hal
ma hara. Quo nato a regū oppræſſione Achaz continuo liber euaſit.

Vxor eſaiæ: Rabi ſolo. Raſis rex ſyrie. Thegla/thalaſſar. Facee rex iſrael Oſee fili/us hela iiii. re. xv.

Hæc ꝑfecto obiectio ſiue rō ſatis inanis ac fatua exiſtimari pōt ac debet. Phy
ſici nāq; naturalia nō ignorātes: fœtus quādoq; ſciūt i corpore muliebri exi/
ſtēs an uir futurus ſit an mulier. Noui ego qdē matronas quaſdā quæ ſane q̄
buſdā ſignis & experiētia rerū: quæ oīum magiſtra ē grauidas mulieres cū ui
derint nō ignorāt an maſculū pariture ſint an fœminā. Quod ſi natura uel
uſus aut cōſuetudo id affert hoībus ēt impitis ſupernaturale dici nō poſſet ſi
eſaias uxorē ſuā puerū pariturā itellexiſſet. Qd aūt de ſupnaturali ꝓpheta
locutus fuerit apte cōſtat. Pete inqt ſignū a domīo deo tuo ſiue i ꝓfundū in/
ferni ſiue i excelſū ſupra: qd qdē ſignū qs tā ueri ignarus ē atq; rōnis expers:
q nō dicat nō affirmet ſupnaturale a ꝓpheta rgi eē oblatū? Et quoniā uirginē
pariturā (qd ꝑfecto ſupnaturale ē) eſaias cæleſti irradiatus lumīe nō ignora
uit & a deo ita factū iri: iccirco dixit. Ecce uirgo cōcipiet & pariet filiū. In/
ſup ſignū hoc nō ē datū regi achaz ſed domui iuda: nam aſpnēte ipſo eſaiæ
præcœptū ut peteret ſcilicet a deo ſignū uti idolatra & improbus reſpōdit.
Nō petā: & ſeqtur. Nō tētabo dominū: quod irriſiue dixit. Tūc uidēs ꝓphe
ta peruicaciam regis: diuinamq; admonitionem eum nō curare: ſuā orōnem
dirrexit ad domū dauid inqens. Audite ergo nūc domus dauid. Ecce uirgo
cōcipiet ut oſtēderet ſignū hoc nō fore achaz tpe: ſed domui iuda futurū eē.

Re. ad argu. Phyſici Matronæ

qđ q̇dē factū ē: cū maria de domo iuda q̄ ſemp̱ uirgo extitit & abſq; uirili ſe mine & humano coitu chriſtū peperit uerū meſſiach. Præterea ſi de muliere ĩ tellexiſſet ꝓpheta humano ſemīe paritura: dixiſſet utiq;. Hinne bahura hara q̄ dictio bahura tātū iuuenē tactā uel corruptā ſignificat: qđ q̇dē ĩficiari iu dæi nō poſſūt. Sed dixit ꝓpheta hinne halma hara: quæ dictio halma ſonat uiro abſcōditā uel ĩtactā uel ĩcorruptā necnō & uirginē: qđ & idē apud iudæ os bethula dictio ſignificare uidetur. Omitto quas etiam aduerſus huiuſmo di myſterii ueritatem argumentationes iudæi obiiciunt: quæ licet ĩepte ſint a nicolao de lyra tamen facile diſſoluuntur. Nicolaus de lyra

Ad hoc confirmandum ueritatis myſterium ezechiel ꝓpheta diuinæ uolunta tis non expers in medium prodiit. Inquit enim: Ezechiel.

Va iachef hoti derech ſahar hamiqdas habizō happoneh chadim uehu zagur ua iomer elai adonai haſſahar haſſech zagur ihiech lo ippateah ue is lo iabo bo chi adonai heloe iſrael ba bo ue haiah zagur. Et hanaſi hu ieſchef bo le.

Hæc aūt apud nos ꝑferunť. Et cōuerti me ad uiā portæ ſantuarii exterioris: q̄ reſpiciebat ad oriētē: & erat clauſa: & dixit dominus ad me. Porta hæc clau ſa erit & nō apieť: & uir nō trāſibit p̱ eā: quoniā dominus deus iſrael ingreſ ſus eſt per eam: & erit clauſa: & princeps principum ipſe ſedebit ĩ ea. Et hæc ē uera litterarum ſeries apud iudæos.

Porta enī hæc mr̄ meſſiach ĩtelligiť: q̄ fuit uirgo maria: p̱ quā nullus trāſiuit ꝑ fecto. q̄a dei filius p̄ri coæternus humanā ſuſcipiēs mortalitatē ſolus ingreſ ſus ē p̱ eā. Ideo clauſa ſemp̱ extitit: hoc ē maria ante chriſti partū: & in partu necnō & poſt partū ĩtacta ſemp̱ & uirgo & ĩcorrupta fuit. Ex his enī facile ꝑ cipiť mr̄em meſſiach clauſam ſemp̱ fore ĩmaculatā. ſ. atq; uirginē. Igiť meſ ſiach de uirgīe naſci ueritate ipſa cogēte fateať q̇ſq; neceſſe ē. Q đ aūt ꝓphe ta p̱ metaphorā de porta ipſa locutus fuerit: teſtis ē Rabi ſolomō ĩ libro ſen hedrī guazit: q̄ apud nos diciť ſeptuaginta iudicū ſenioꝝ. Necnō & ĩ gloſa rabi abba ſup̱. c. col iſrael hoc ē oīs iſrael. Dicūt enī quæcūq; de ciuitate hie ruſalē ſiue tēplo ezechiel locutus ē: ea oīa de cæleſti illa hieruſalē ĩtelligi de beāt. Q uapropter ſi ita ē ſicuti ē: qđ porta ipſa p̱ metaphorā ſiue trāſlatio nē ut inq̇t ezechiel ĩtelligi debeat. Iſtud q̇dē nullo fūdamēto nullaue rōne ꝑ cipi pōt de alio niſi de mr̄e chriſti maria ĩtacta: atq; ſp̱ uirgine: quæ meſſiach mr̄ fuit: de q̄ ꝓpheta inq̇t. Porta hæc clauſa erit: & nō aperieť: & uir nō trā ſibit p̱ eam: quoniam dominus deus iſrael ingreſſus eſt p̱ eam: eritq; clauſa. Rabi ſolo Rabi abba.

Recte igitur noſtra canit eccleſia. Maria fœlix cœli porta.

De cuius ēt ĩtegritate dauid ꝓpheta ſpiritu ſcō infuſus ait pſalmo. lxxi. Deſcē det ſicut pluuia in uellus & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terrā. In uellus nā que pluuia recipitur: & ab eo etiam abſq; ulla corruptione ſui emittitur. Sic itidem chriſtus in utero mariæ uirginis ſpiritu ſancto cōceptus: ex uirgineo corpore abſque ulla corruptione illius egreſſus eſt.

Hoc ipſū eſaias. c. xxxxv. dulciſſime cecinit. Rorate cœli deſup̱ & nubes plu Eſaias

Rabi ſolo. ant iuſtũ: aperiat̃ terra & germiet ſaluatorẽ. Sup qbus uerbis ſcribẽs rabi ſalomõ ĩquit totũ capitulũ illud dici de rege meſſiach.

Trã. chal. Præterea trãſlatio chaldaica: cuius auctoritas apud iudæos ſingularis eſt atq; præcipua: quæ appellat̃ ab eis thargũ: cui hebræorũ nullus quacũq; fulgeat

Eſaias. auctoritate atq; doctrina unq̃ repugnare auſus ẽ. Illud eſaiæ. c. lii.

Ha iazlach habdi meſſiach hitterõ ue gizge ue gitchof lahdach. A iudæis autẽ uerba hæc ſic ꝓferũt̃. Hinne iaſchil habdi iarum ueniſſa ue gabba mehod Quæ latine ſonãt. Ecce ĩtelliget ſeruus meus: exaltabit̃: eleuabitur: & ſublimis erit. Sic exponit. Ecce ꝓſperabit̃ ſeruus meus meſſiach: exaltabit̃ pluſq̃ abraã. Eleuabitur pluſq̃ moſes: & ſublimis erit ualde pluſq̃ angeli ſupiores. Hãc autẽ expoſitionẽ ſi qs recte pcõtatus fuerit aut diligẽter excuſſerit non difficile cognoſcet ueritatẽ quã dicimus. Nã ſi meſſiach ſupioribus angelis ſublimior eẽ debet: q ſine ulla cõtagione atq; diminutiõe ĩ ſui natura cõſiſtũt cur inſaniũt iudæi: ut q tãta excellẽtia atq; ſublimitate ꝓmiſſus ĩ lege chriſtus eẽ debeat: hũc uelint humano coitu naſci? Hoc ſane audire mortalis hæc natura nõ patit̃: diuinaq; abhorret: qd̃ qui angelis dignior ſit atq; ſublimior: q alius niſi deus eẽ nõ põt ex corrupta muliere naſci debeat. Hæc plane ſũma ĩ

Rabi aquiba. probitas ẽ. Hic error nõ æquo aĩo ferẽdus: ſed rõnibus cõuincẽdus.

Prodeãt igit̃ ĩ mediũ iudæoꝝ doctores. Rabi aqba: rabi ſalomõ: Rabi moſes

Rabi ſalomon. egyptius: quẽ magnũ iudæi prædicatorẽ exiſtimãt & appellãt ac cæteri patres. Et ĩ hoc certamine aciẽ ĩgenioꝝ ſuoꝝ excitẽt: ſi q̃ eoꝝ uel rõ uel auctori-

Rabi moſes egyptius. tas aduerſus quæ dicturus ſum præualeat: paratus enim ſum ſi doceãt. Sed prius eſaiã audiant: a quo dicitur. c. viiii.

Eſaias. Paruulus eni datus ẽ nobis: & filius datus ẽ nobis: & factus ẽ principatus ſup humerũ eius: & uocabit̃ nomẽ eius admirabilis cõſiliarius deus fortis pater futuri ſæculi princeps pacis. Multiplicabit̃ eius imperium: & pacis non erit finis. Hæc enim uerba apud hebræos ſic ſonant.

Ieled iulad lami ben nitan lami uattehi hamiſra hal ſichmo uahichare ſcemo pelle iebez el gilbor abi had ſcar ſchalõ lemarbe hã iſrach hulſchalõ en choz.

De littera mẽ clauſa. Iudæi nãq; ubi nos dicimus multiplicabit̃ dicũt ipſi lemarbe ĩ cuius dictionis medio ut cõſtat põit̃ hæc lr̃a. m. quã appellãt iudæi mẽ: & ẽ duplex clauſa & aperta. Clauſa eni ponit̃ ſemp ĩ fine dictõis: nunq̃ ĩ medio neq; ĩ principio. Apta aũt ĩ medio: ſed ĩ hoc loco eſaias ĩ dictõe iſta Lemarbe poſuit men clauſã cõtra naturã lr̃æ atq; iudeoꝝ ſcriptoꝝ cõſuetudinẽ. Quæ res qdẽ magnũ quoddã præſe tuliſſe dici neceſſe ẽ & nouus hic ac ſingularis modus ſcribẽdi. Legãt moſẽ iudæi: necnõ ꝑlegãt oẽs ꝓphetas & ſacros codices oẽs nuſq̃

Eſaias. præterq̃ hoc ĩ loco naturã lr̃æ mutatã ĩueniẽt. Hic ille ꝑfecto theſaurus: hoc illud ſecretũ ẽ qd̃ ab eodem ꝓpheta. c. xxxxv. ſcribitur. Et dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum ut ſciaſ quia ego dominus. Voluit itaque diuina illa maieſtas eo in loco ut ab eſaia clauderetur men littera huiuſmodi: ut chriſtum meſſiach naſciturum ex uirgine homines non ignorarent.

Hoc illud ē magnū atq; firmū quod apud hieremiā legit̄ .c. xxxiii. hæc dicit dominus deus q factutus ē: & formaturus illud & paraturus dominus nomē eius: clama ad me & exaudiā te: & annūciabo tibi grāde & firma quæ neſcis grāde enī fuit ut deus humana circūclauſus carne: natus ex uirgīe factus ſub lege uideret̄: atq; tractaret̄ ut homo. Hæc igit̄ ueritas illa eſt: quæ ueræ religionis cultū amplectit̄: hoc domiciliū ueræ fidei: hoc tēplū dei ē. In quod ſi qs ſe non receperit: uel a quo ſi quis exierit cæleſti abdicatus munere morte moriatur æterna neceſſe eſt. Hieremias.

At neſcio qs iudæorū īperitus ac temerarius (ut eoꝝ moris ē) quæ diximus improbat & inani quadā argumētatiōe irruit aduerſū me. Vultque īſanus ipſe quæ a ꝓpheta eſaia eo ī loco ſcripta ſunt de ezechia rege achaz filio oīa itelligi: q ut habet̄. iiii. Re. xviiii. &. ii. paralypomenō. xxxii. ꝑdito atque deſtructo exercitu ſennecharib regis aſſyrioꝝ diuturna pace potitus ē. Ideo ab eſaia dicit̄ (ut ait ipſe iudæus) de ipſo ezechia ante dictiōem lemarbe. Scar ſchalom: hoc eſt princeps pacis. Nam tempore ezechiæ regis multos ānos iudæi pace functi ſunt. Argu. iudæ. Ezechias iiii. Re. xviiii. Sennecharib.

Iudæus iſte quoniā quæ ī mediū adduxit fundamēto carēt: igit̄ ut corruāt neceſſe ē. Si enī ꝑcontatus diligēter fuiſſet quæ ſequunt̄ nō blacteraſſet Sequitur enī ꝓpheta Lemarbe hamiſrach hulſchalō en chor: ideſt. Mulctiplicabit̄ īperiū eius. & pacis nō erit finis. Sed tēpore ezechiæ regis quindecim annos uel circiter pax nō ultra uiguit: ergo pax habuit finē quod dictis eſaiæ repugnat. Quia manaſſes illius filius: cū regnare cœpiſſet: fuit uir nequā & idolatra erigens aras baalim & faciēs lucos. Adorauitque oēm militiā cœli: quo facinore deus iratus ei pōtē iterrupit ad pacē ꝑfruēdā: īſurrexit enī princeps exercitus aſſyrioꝝ cōtra eū. captūque & cathenis atque cōpedibus uinctum traxerūt ī babylonē. Habet̄ hoc ſecūdo paralypomenō. xxxiii. Igit̄ in maximū errorē iudæus ꝓlapſus ē: & a ueritate penitus diſceſſit: & ſeipſum fefellit (ut frequētius accidit) q alios tātopere conatur fallere. Re. ad argu. Manaſſes Paralypomenon

Vtq; huiuſmodi ueritas ꝓculdubio habeat̄: Legāt iudæi trāſlationē chaldaicā quā ut diximus mirū ī modū obſeruāt & uenerāt̄ quæ ſic expōit atq; declarat Iudæi.

Rafiah it gelid lann: bar itiahef lana ue chabbel oraitah haloi lemitrech uitthere ſceme mappelc bezah heloa gibbara chaiā halme halmaiah meſſiach: di ſchelama girge halana beio mohi. Hæc enī latine ſic proferuntur. Verba caldaica.

Infans natus ē nobis filius datus ē nobis: & ſuſcipiet legē ſupra ſe ad cōſeruandū eā & uocabit̄ nomē eius mirabilis cōſilio deus fortis ꝑmanēs ī ſæcula ſæculoꝝ meſſiach ab ipſo pax multiplicabit̄ ī diebus nr̄is. Ex qbus appet manifeſte quod per auctoritatē iſtam quæ ab eſaia dicta ſunt alicui niſi meſſiach accommodari non poſſint.

Neque intactū relinquā quod admirabile ē atq; memoria celebrādū. Quodque iudæi dicūt ſentiūt & affirmāt. Tēpore nāque primi tēpli anteq̄ ī baby

lone ſeruitutis iugo iudæi eſſent oppreſſi: ſingulari hoc munere eos donauit deus: ut uiro ſuo ſi qua mulier adulterio ſuſpitioni foret. Aqua ĩ uaſe fictili cõmixta puluere ex pauimẽto altaris collecto: ĩ qua etiã diluebat̃ dei nomẽ ꝓprium iotheuauhe: quod apud græcos dicit̃ tetragãmatõ: a chriſtianis uero deus: de quo nomĩe ĩ ſequẽti capite accumulatius uidebit̃. Sũpta itaque aqua huiuſcemodi corã ſacerdote ipſo a muliere eo ĩfecta crimine: moriẽdo cõtinuo adulterii miſera pœnas dabat. At fidẽ ſi uiro ſuo ĩtegrã mulier ipſa geſſerat: tantæ uirtutis erat atque poteſtatis illius aquæ pulueriſque commixtio: quod ea quidẽ ſumpta abſque humano ſemine cõciperet. Legit̃ hoc etiã apud ioſephũ libro tertio antiq̃tatis iudaicæ. c. xii. ubi ſic dicit̃. Mulier uero ſiqdem iniuſte accuſata cõcipit. Et partus eius nutrit̃ in utero. Concipit inq̃t & nutrit̃ non aũt cõcipiet dixit atque nutriet̃: ut illius aquæ oſtẽderet uirtutem & efficaciam. Hoc ipſum itidem habetur apud talmuthiſtas in diſtinctione quadam quæ apud eos dicitur ſotha.

Ioſephus

Talmuthiſtæ.

Numeri

Inſup de aqua iſta ſcribit̃ numeri. c. v. Locutus ẽ dominus ad Moſem dicens. Loquere ad filios iſrael: & dices ad eos. Vir cuius uxor errauerit: maritũque contẽnens dormierit cũ altero uiro. & hoc maritus depræhẽdere nequerit: ſed latet adulteriũ: & teſtibus argui nõ põt: quia nõ eſt inuenta in ſtupro. Si ſpiritus zelotypie cõcitauerit uirũ cõtra uxorẽ ſuã quæ uel polluta ẽ: uel falſa ſuſpitione appetit̃. adducet eã ad ſacerdotẽ. Et ſequit̃. Offeret igit̃ eam ſacerdos & ſtatuet corã domĩo. Aſſumetque aquã ſanctã ĩ uaſe fictili & pauxillũ terre de pauimẽto tabernaculi mittet in eã. Cũque ſteterit mulier in cõſpectu domini diſcooperiet caput eius & ponet ſup manus illius ſacrificium recordationis & oblationẽ zelotypie. Ipſe aũt tenebit aquas amariſſimas in q̃bus cũ exercitatiõe maledicta congeſſit: adiurabitque eã & dicet. Si nõ dormiuit uir alienus tecum. & ſi nõ polluta es deſerto mariti thoro nõ tibi nocebũt aquæ iſtæ amariſſimæ: in quas maledicta cõgeſſi. Si aũt declinaſti a uiro tuo atque polluta es: & cõcubuiſti cũ altero uiro: his maledictiõibus ſubiacebis. Det te dominus in maledictionẽ: exemplũque cũctorũ ĩ populo ſuo Putreſcere faciã fœmur tuũ & tumẽs uterus tuus dirũpat̃. Ingrediat̃ aquæ maledicte ĩ uẽtrẽ tuũ: & utero tumeſcẽte putreſcat fœmur Et reſpõdebit mulier amẽ amẽ. Scribetque ſacerdos ĩ libello iſta maledicta & delebit ea aquis amariſſimis: ĩ quas maledicta cõgeſſit: & dabit ei bibere. Quas cũ exhauſerit: tollet ſacerdos de manu eius ſacrificiũ zelotypiæ. Et ĩfra quas cũ biberit ſi polluta ẽ: & cõtẽpto uiro adulterii rea: ꝑtrãſibũt eã aquæ maledictiõis: & inflato uẽtre cõputreſcet fœmur: eritque mulier ĩ maledictionẽ & ĩ exẽplum oĩ populo. Q̃d ſi polluta nõ fuerit erit ĩnoxia & faciet liberos. O res præcipua & memoratu digna. Dicit̃ enĩ & faciet liberos: q̃d q̃dẽ fieri ſemĩe uirili itelligi nõ debet: quãdoq̃dẽ ĩ textu de aq̃ tãtũ cũ puluere ſermo fiat.

Quod ſane recte cõgruit: nam ſi adulterio mulier implicita cõtra uirũ ſuum

aqua bibita moriebatur continuo ut cæteris exemplo foret. Sic inq̃ cõgruit mulier ab eo peccato ĩmunis gratiam a deo cõſequeretur aliquam uel fauorẽ præcipuũ atq̃ memoria dignũ : quo pudicicia tori & obſeruãtia matrimonii cognoſceretur ab omnibus Non igitur ab re dixit Ioſephus. Mulier uero ſiqdem accuſata cõcipit: non aũt dixit cõcipiet: & partus eius nutritur ĩ utero: nõ autem nutrietur dixit: ut hanc oẽs intelligerẽt ueritatem quod aqua illa ſubito a muliere accepta ſine uirili coitu cõciperet atq̃ conceptũ in utero nutriret. Naturã itaque cũ puluere ſi aqua ipſa quãdoq̃ ſupabat. & ſi nõ uirtute atque diſpoſitione ſui. ſed ſũmi opificis q ſuper natura eſt: q ſolus deus eſt. Cur iudæi uirginẽ concepiſſe tantũ ſpiritus ſancti afflatu: quem ipſi ueruach appellãt nulla uel auctoritate uel rõne ſibi pſuadere poſſunt. Mali igitur ſunt: & inexpiabili animaduerſione mulctandi: q rerum naturæ plus tribuũt q̃ q eam fecerit atque gubernat Et huius diuinæ eruditionis iudæi quoniam expertes ſe faciunt qppe q ut arrogãtes ſibi ipſis credunt in pleroſque dilabunt̃ errores. nam pphetarũ auctoritati abrogant: rõnes ſnbuertũt: dei cultũ deprauant & æternæ beatitudinis uiã quæ noſtra religio eſt : funditus ſibi tollunt. Q ua quidẽ religioue excepta pphetis atteſtantibus: nulla bene uiuẽdi regula uel dici uel cogitari põt. Q uã igit̃ improba ſit & ianis iudæorum opinio nõ difficile dignoſci põt: quãdoqdem & pphetas fateant̃ duces ſuos & eorũ nihilominus ueſtigia ſeq negligant. Aduerſantur ſibimet atque multiplici peruicacia trahunt̃. cuius pernicioſa uis deo reſiſtere atque repugnare conat̃. quo utique ſcelere nullũ deteſtabilius hominibus accidere põt Graui hoc igit̃ atque pditiſſimo errore iudæis infectis: nemini mirum uideri debeat ſi ueritas quam nos amplectimur oneroſa ſit atque offenſa.

Sed ne a ppoſito diſcedamus ſatis ſuperqne pbatũ cenſui chriſtũ uerõ meſſiach debere ex uirgine naſci: quod qdem & diuinis teſtibus atque rõnibus iã declaratũ fatebit̃: q cãm noſtrã in hoc tãto certamie recte pſcrutatus fuerit. Nõ laborabit̃ igit̃ a me circa q̃ copioſe atq̃ ſapiẽtiſſime a nicolao de lyra hoc ĩ myſterio dicta ſũt & a pleriſq̃ aliis. ne mihi qs obiiciat hoc a me factũ: ut fũdũ meũ ex alieno fonte irrigare uoluerim. Q d̃ ſi iudæus ulterius quæritet uel ieptus qcũq̃ aduerſus hãc ueritatẽ argumẽtatiões formauerit lectitet nicolaũ ipſũ: & iueniet pfecto: quo facilius iudæo℞ ſtultitiæ ſolui poſſint: & omnibus quacũque in re ab eo ſatiſfactum iri cognoſcet. Nicolaus de lira.

Imperiti atq̃ iſipiẽtes iudæi q nec uera ſciũt nec falſa ĩtelligũt qd̃ ẽ pecudum atq̃ bruto℞ a turcis quã diximus ueritatẽ ipſam exqrãt q licet multis ĩuoluãtur erroribus: ex uetuſtis tamẽ penetralibus eo℞ ſectæ myſteriũ hoc pcipiũt & uenerant̃ chriſtũ quẽ iſai uocãt ex maria ĩtacta ac ſemp uirgine fuiſſe natũ Turci

Inqunt enim Zebrail geturdi merieme tangridam ſellami ue ruhi meriem iſai degdi: meriem chex idi chex caldi iſa ol pegãberdur chim acha ulaſti gian illebeden uechiamet iuni geliſerdur. Turcorũ dictum

Quæ uerba apud nos ſonāt: Angelus gabriel duxit mariæ a deo ſalutē: & ſpiritu maria chriſtū peperit: Maria erat uirgo & uirgo permāſit: chriſtus ē ille meſſiach qui aſcēdit i cœlū & aīa & corpore: & iudicii die uenturus eſt.

Quod ſane myſteriū: quod fidei atq; religiōis noſtræ ſacramētū ſic enī apud eos ſancitū ē aut fateatur eorū quiſq; aut crudeliſſime moriat̃ neceſſe ē. Neq; uolunt diſceptatio ulla fiat id quo modo factū ſit. Sed ab eo factū eſſe: qui & maiora fecit qui deus ē hac diſciplina cōtēti ſe ipſos & alios ſic docēt atq; inſtruūt. At iudæus quod totus ubiq; mūdus recipit renuit: ſibi ideo iniqus ē quod aliorū exēplo non mouetur: & inſipiēs quod rōne nō uincitur. Omittamus prophetas omittamus rōnes quibus machinæ huius cūctus orbis cœlūq; totū regitur ac ſtabilitur. Natura. n. rerum oīum recte pſpecta inſtruit̃ hō ut abſq; humano coitu ex utero uirgineo inexcogitabili diuinæ maieſtatis uirtute atq; potētia hō naſceretur quādoq;: ut perfecti opificis qui oīum conditor ē perfecta opa hoīes non ignorarēt. Nihil. n. ī hac conditōe mortali factum ē: quod ſuū oppoſitū non hēat. Id nāq; experiētia docet bono qdē malū oppōit̃: Lux tenebris: Albo nigrū: Pulchro turpe: Dulci amarū: Gaudio triſticia: Aeterno corruptibile: beatitudini dānatio: uitæ mors ipſa: & ſic ſingulis habitis habentur ſingula oppoſita:

Turcorum ſenſus

Adam enī uir primus abſq; uiro & abſq; muliere natus eſt: cuius ꝓductiōis oppoſitū ē: qui ex uiro & muliere naſcitur: ut ego uel ille. Eua nāq; ex uiro ſine muliere nata ē: ut habetur geneſeos cap. ii. quæ ꝓductio ſi ſuū nō hēret oppoſitū natura ī hoc deficeret & minus pfecta foret: Igit̃ ut eidē nihil deſſeet quod ex muliere aliqs naſceret̃ ſine uiro neceſſe fuit. Nō incōgruū igitur diuinæ maieſtati extitit: ſed laudabile atq; cōdignū: quod uir ſine uiro ex muliere quādoq; naſceret̃ qui chriſtus fuit uerus meſſiach. Vt quæ a deo præordinata ſunt ſuo ordine perficerentur omnia:

Adam Eua Geneſeos

Præterea quot modis a deo hō produci potuit tot illum producere illi cōgruebant: ſed quattuor modis illū potuit ipſe producere: quēadmodū ſupra oſtēſum ē. Igitur tot modis eū producere cōgruū deo fuit. Nec ītellectus humanus uel ingeniū: ſi quē potētia diuina produceret alio mō pcipere uel imaginari poſſet qui aliquo iſtorū quattuor modorū produceret̃ homo. Aut ſine uiro ac ſine muliere: Aut mō oppoſito ex uiro. ſ. atq; ex muliere: Aut ex uiro ſolo r̃mota muliere: aut mō huic oppoſito ex muliere ſine uiro: Ergo diuinæ maieſtati ſiue iuſticiæ decēs fuit atq; cōueniēs: ut uir ex muliere abſq; ulla cōtagiōe uirilis ſeminis naſceret̃ q̃doq;: q pfecto chriſtus fuit uerus meſſiach.

Inſup illi modo uel cōditioni ītellectus uel humanū ingeniū aſſentire uidetur facilius ubi minus eſt repugnans in natura: Sed uirū ꝓduci ex muliere ſine uiro eſt minus repugnans: q̃ uirū ſine uiro ac ſine muliere: uel mulierē ex uiro ſine muliere: igit̃ ītellectus humanus facilius ſentire & affirmare pōt aliquē ex muliere produci ſine uiro: q̃ duobus ſupradictis modis productōnis

aliquē naſci. Cōfirmat̄ hoc. Nā de quo magis uidetur ineſſe: & ieſt: ergo de quo minus. Sed magis uidet̄ ineſſe: hoc ē magis incōgruū rōni uidetur eſſe: quod ex terra tantū naſcat̄ uir: quēadmodū adā fuit: uel ex uiro tantū abſq; muliere ut fuit eua: q̄ uir ex muliere ſine humano ſemine oriatur: ergo magis arduū eſt atq; difficile creditu quod ex terra tantum homo ſine homine naſcatur: uel ſine muli ere mulier ex uiro tantum: quod tamen ineſt. Igitur & de quo minus ineſſe credi atq; dici poteſt: quod eſt: quod uir abſq; uiro ex muliere naſcat̄. Igitur diuinæ ſapiētiæ atq; iuſticiæ cōgruit atq; cōueniens fuit ut naſceret̄ uir ex muliere quādoq; ſine uiro. Hic aūt uir iure atq; merito ali us eſſe non pōt niſi uerus meſſiach: qppe qui quēadmodū ſchola iudaica aſſerit: & ut ueritas ē debet exaltari pluſq̄ abraā: eleuari pluſq̄ moſes: & ſublimari pluſq̄ omnes angeli habetur huiuſmodi ueritas apud iudæos ſuper uerbo: ecce itelliget ſeruus meus exaltabit̄ eleuabit̄ & ſublimis erit eſaiæ. c. lii. Eſaias:

Quod autem uir iſte qui ex muliere abſq; uiro naſci debuit fuerit meſſiach ꝓbe & accumulate daniel propheta a deo ſummo omnium inſtitutore admonitus atq; edotus. c. ſecundo inquit. Daniel

Abſciſſus ē lapis de mōte ſine manibus. Lapis iſte eſt chriſtus meſſiach ēt apd̄ iudæos: abſciſſus de mōte: hoc ē de ſtirpe regia uel ſacerdotali: quæ mōs ob dignitatē & excellētiam dicitur. Sine manibus ſine uirili ſemine uel opere ſcilicet natus ē. Et ſequit̄ propheta. Factus eſt mōs magnus: quia chriſtus meſſiach exaltari debet pluſq̄ abraam: eleuari pluſq̄ moſes: ſublimari pluſq̄ oēs angeli: ut aiunt etiā iudæi atq; fatent̄ in ſua gloſa capituli. lii. eſaiæ ſup uerbo. Ecce intelliget ſeruus meus: quēadmodum paulo ſupius dictum ē. Et ſequitur ulterius daniel: & impleuit uniuerſam terrā: hoc eſt dogmatibus ſuis religione atq; ſacrificio. Hoc illud eſt quod a malachia. c. primo dicitur. Ab ortu enim ſolis uſq; ad occaſum magnū eſt nomen meū in gentibus & i omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio mūda. Et pſalmo. xviii. In oēm terrā exiuit ſonus eorum. Hic etiam lapis ille eſt: quem ut ſcribitur pſalmo. cxvii. reprobauerunt ædificātes: & factus eſt in caput anguli. Angulus enim ex duorum parietū coniunctione oritur. Itidem humanitati diuinitate cōiuncta natus eſt chriſtus deus & homo: quem reprobauerūt ædificantes hoc eſt iudæoꝝ principes atq; ſeniores: ad quos cū inſtruere populum attineret diuina lege atq; religione: ipſum tamen renuerunt & aſpernati ſunt. Et ſequitur a domino factum ē iſtud. Quod uere deum ſolū decuit & nō hominē Et eſt mirabile in oculis noſtris: mirabile utiq; quoniā humanā deus carnem aſſūpſit: & ex utero uirgineo natus ē: ut diuinus ille ſeruaret̄ ordo atq; pfectio illa fieret: quod ſine uirili ſemie quādoq; ex muliere naſceret̄ homo. Eſaias: Malachias Pſalmus: Pſalmus:

Quod myſterium iudæi ſpræti ꝓphetis rōnibuſq; cōtemptis: necnon cæleſti ordine atq; diuina diſpoſitione in rebus humanis minus pſpecta nequaq̄ illud factum neq; faciendū ſibi adhuc pſuadere poſſunt. Volūtate igitur ſolū

miſeri ipſi errant & in nos latrant ueros dei cultores: q circa ueritatem ſolū
Turci. uerſamur & q falſis uera præferimus. Nō occidendo ut turci faciunt omnes
atq; gētiles religionem noſtram defendimus ſed rōnibus conuincendo: non
ſæuitia ſed ſcripturarū ſcientia: non uoluntate atq; priſcorum ſuperſtitione
Iudæi (quēadmodū fit a iudæis) ſed ueritate atq; cōgrua religione. Hæc enim chri
Chriſtiani ſtianorū ſunt: illa autē hominū gentilium & perfidorum Veritatem ſolam ſe
quimur oſtendimus atque docemus. Et inuitus nemo retinetur a nobis: quia
religio noſtra libera eſt: uolentem amplectitur patitur que nolentem quoniā
diuinis tantū ſe oblectat: ſuoque decore maxime ſe tuetur atque illuſtrat: Igi
tur incorruptibilem mercedem ab opifice ſuo accipiet: uiuet que ꝑpetuo ac
ſemper gaudebit. At iudæis ueniet iniquis ipſis rabioſis atq; uoracibus mer-
ces ſua: qui beate uirginis tam uenerandum nomen turpiter improbant quā
Zona uocat iudaica ſpurciſſima ſecta: cuius dictionis expoſitionē duxi fas
eſſe ſilentio prætermittere: quādoquidē impudicis mulieribus nomē turpius
aſcribi non poſſit. Hac itaque impietate perciti hoc tanto ſcelere exagitati
undique huiuſmodi myſteri ueritatem percipere nō poſſūt: & ſic eorū mens
tenebroſo domicilio ſepulta & a ueri fūdamēto ſubmota a cognitione ueri cul
tus ſe abdicat & prolabit̃ in ꝑditionem ſui. Quibus erroribus tādem apud
oīum eqſſimum iudicē ſapiētiſſimum deū qcqd effecerint inutile ſibi & mi-
nus ꝓfuturū cognoſcent. Sciant igitur ex hoc ipſo q̄tum ſit inter uerū & fal
ſum inter religionē noſtrā & ſupſtitionē ſuā: longe enim diuerſa ſunt & ſibi ĩ
uicem repugnāt: quorū alterū uitā æterna beatitudine parat: alterum uero
mortē perpetuis cruciatibus pollicet̃. Pergunt itaq; iudæi cœco & irrationa
bili ſenſu: & rectū ueſtigiū ſecuri itineris neq; uidēt neq; animaduertūt iccir
co ĩ laqueos ducunt̃ ꝑditionis æternæ: & q̄din uixerint uoluit eos deus ſub
aliena ditione atq; impio degere. Qua ultione miſerrima adhuc neq; ad ue-
rū dei cultum excitati: neq; ad credendā ueritatē impulſi quam ſacri codices
docēt: quā ratio utiq; ſuadet: quaue mortales natura ipſa ĩſtruit: uolūt oīno
Hieremias hæredes fieri nominis ac ſceleris illoꝝ de qbus hieremie. c. xii. ſcribit̃. Hære
ditatē acceperunt: & nō eis proderit. Cōfundemini a fructibus ueſtris ꝓpter
Eſaias irā furoris domini. Ideo clamat eſaias. c. xxxiii. cōtra eos inqens. Cōcipietis
ardorē & parietis ſtipulā: ſpūs ueſter ut ignis uorabit uos. Iccirco ſequit̃. c.
lxv. Reddā & retribuā ĩ ſinu eorū iniqtates ueſtras & iniqtates patrū ueſtro
Ezechiel rū ſimul: dicit dominus. De qbus ēt ezechielis. c. xxii. dicit̃. Effudi ſup eos
indignationē meā: & in igne iræ meæ cōſumpſi eos: uiam eorū in caput eorū
reddidi ait dominus deus. Quapropter nihil eſt aliud ad bene beateq; uiuē-
dum: & ad perpetuā beatitudinē conſequendā: q̄ dei q nos genuit cognitio
ac ipſius religioſus & pius cultus: a quo iudæi quoniā excedūt ueræ religio-
nis ueri dei cultores eē non poſſunt. Adhæreant ergo ueritati quā ſeqmur &
ad ipſam penitus accedāt. Iam enim ſe deſtitutos a deo cernunt undiq; pua-

gantes: & ad ipſum ſe recipere non curãt. Et quoniã peruicaces ſunt: rõ nulla apud eos ualet: icci rco non miret̃ qſpiam ſi ueritas quæ nobis chriſtianis facilis eſt & aperta illis grauis ſit & obſcura. Hac enim caligine circũfuſi aduerſus religionem noſtrã magis ſcelerati efficiunt̃ indies. Et elato ſupcilio & efferato animo in nos inſurgũt & irruũt denegãtes tanq̃ impiũ atq; profanũ myſteriũ de quo certauimus tam dilucide a ſanctis uatibus oſtenſum oĩbus atq; oblatum. Quod ſi recte & accurate ſacros codices lectitare uoluerint: nõ eos qdẽ latebit diuinæ iuſticiæ cõueniẽs extitiſſe atq; cõgruũ ut efficeret̃ illud ac fieret omnino qd' ex muliere uir naſceret̃ ſine uiro. Nam quẽadmodum ex uiro mulier ſine muliere orta eſt: ita ne impfectum ab auctore pfecto qcq̃ uideret̃ factum: ex muliere uirum ſine uiro naſci neceſſe fuit. Fuit autẽ hic chriſtus diuinũ unum ſuppoſitũ deus & homo natus ex uirgine illa: quæ ante partum & poſt partũ ſemper extitit uirgo: de qua canticorũ. c. iiii. dicitur. Tota pulchra es amica mea: & macula non eſt in te. Cantica

Sed de hoc myſterio hactenus: ad ſecundum autem accedamus.

Capitulum ſecundum quod chriſtus meſſiach natus ex uirgine eẽ debeat deus & homo.

S VMMVS Tandem omnium parẽs fragilitatis humanæ miſertus filiũ ſuũ ueritatis doctorẽ miſit e cœlo naſciq; eũ uoluit tanq̃ hoĩem: ſũmo patri tamẽ p oĩa ſimilis ut exiſteret q abſq; materno officio a ſolo deo ſemp fuit genitus & ſine humano coitu uirgineo utero aliquando fuit pcreatus: fuit enĩ ſemp dei filius p naturam: hoĩs uero p carnẽ factũ eſt unum ſuppoſitum chriſtus deus & homo. Singularis nãq; atq; imenſa ĩ eo uirtus ex opibuſq; opatus ẽ apparuit fragilitas uero ex ægritudinibus humanis & cruci affixione quã ptulit quem deum fuiſſe & hoĩem religio noſtra utiq; uera ac ſancta fatet̃ atq; tenet: quã ueritatẽ iudæi atq; myſteriũ nõ credũt: ſed reiiciunt & aſpnantur: ſtare hæc inqunt ſimul nõ poſſẽ finitũ & ĩfinitũ: æternũ & corruptibile: mortale & ĩmortale: & idẽ eẽ deũ & hoĩem: quẽ meſſiach dicitis ſiue chriſtũ pphætarum oĩum atq; ſanctarũ lr̃arum codices accurate diſcutiẽtes nos iudæi nuſq̃ legimus deus ut homo fieri debeat qd' nefas dicere: nõ ſolũ atq; pfanũ a nobis ſed ẽt imaginari ducitur ut cuius principium atq; finis comprehendi non poteſt utrũq; adhibeat̃ ei: hoc ſana mẽs hominis nõ capit hoc ratio fugit naturaque non patitur.

Arduũ uidet̃ iudæis & pdifficile ad pbandũ quod ſummus ille magni olympi rector mũdiq; huius opifex impaſſibilis & ĩmortalis carnẽ ſuſcipere & pati & mortẽ ſubire uoluerit: naturãq; humanã atq; diuinã in uno cõſtitiſſe ſuppoſito idẽq; chriſtũ fuiſſe deum & hoĩem pſuadere ſibi ullo mõ nõ poſſunt.

Nõ equidem miror hoc ſi iudæus animo cõcipere nõ poſſit quãdo eius & co gitatio omnis ac mens offuſa tenebris inuoluitur erroribus: uſu profecto ra/ tionis indigni ſunt qui rationis ueſtigium nõ ſequntur. Cuius uim quia igno rant iudei huiuſmodi myſterium diuina iuſticia ac ratione factum neſciunt iccirco nequeunt quicq̃ altũ inqrere: neq; qs ſit uerus dei cultus neq; quæ ſit uera religio ſciunt ideo in cæcas & ſtultas fallacias dillabunt᷑: quorũ errores quoniã maximi ſunt coarguent᷑ a nobis diuinis teſtibus & rõnibus cõgruis: & ſpero queãdmodũ aduenĩetibus ſolis radiis mũdus ubiq; explẽdeſcit ac lu cet: ſic reſeratis iudæoꝝ erroribus diuinũ hoc myſteriũ chriſtũ deũ fuiſſe & hoĩem accumulate illuſtrabit᷑ a nobis apud illos. Aſſerũt ipſi ĩcognita ueri/ tare ſpræti ſq; diuinis uatibus meſſiach hoc ẽ chriſtũ (ut cæteri ſũt) hoĩem tã tum eẽ paſſibilẽ atq; mortalẽ. At nos uerũ fuiſſe hoĩem uerunq; deũ ꝓphetis atteſtãtibus dicimus tenemus & affirmãus circa qđ uirtus oĩs uerſat᷑ ſaluſue

Micheas atq; btĩtudo. Ad quod ſi qs credẽdũ ſe difficilẽ r̃ddiderit legat micheã. c. v.

Ve attah bethlehẽ efratah zair lihiot be alphe iehudah mimeah lizoze lihiot moſel be iſrael uimozaotaf iniqedem mime holam.

Q uæ uerba apud nos ſonãt. Et tu bethleẽ ephrata puulus es ĩ milibus iuda ex te mihi egrediet᷑ q ſit domĩator ĩ iſrael: & egreſſus eius ab initio æternitatis

Ra. ſolo: Hæc ut dicant᷑ de meſſiach iudæi ĩficiari nõ poſſũt quãdo rabi ſolomõ eorũ doctor ſup hæc uerba ex te mihi egrediet᷑ q ſit domĩator ĩ iſrael dicit hũc eẽ regẽ meſſiach filiũ dauid. Q đ aũt rex iſte meſſiach hõ eẽ debeat nullũ ꝑfe/ cto ĩter chriſtianos atq; iudæos certamẽ orit᷑: ſed ut idẽ deus ſit ide naſcitur difficultas oĩs atq; diſſidiũ apud eos. Inepti quoniã ipſi ſũt & ueri ꝓphetaꝝ ſenſus expers myſteriũ hoc tenere nõ poſſũt q ſanctoꝝ uatũ lr̃as ſi diligẽter diſcuterẽt extinguerent᷑ undiq; tãtus error & nefas omne. Docet hic ꝓpheta quod diximus: inqt eni & egreſſus eius hoc ẽ meſſiach ab initio a dieb⁹ æter nitatis. Intelligi nõ põt ꝓpter hoc qđ dicit᷑ ab initio initiũ tpis: ſubiũgit᷑ nã q; a diebus æternitatis quod ſine principio tẽpus ſignificat: ſed tunc abſque principio meſſiach fuit ut ait ꝓpheta igitur ſemp fuit uel ut ita dixerim æter naliter fuit: ſed nihil fuit æternaliter niſi deus: ergo meſſiach fuit deus. Ra/ tio hæc qdẽ neq; ſimulata ẽ neq; obſcura ueritas patet huiuſmodi legentibus accurate: a qua iudæi lõgius quoniã receſſerũt hoc tãto ſalutis munere ſe pri uãt: & ſignis elatis ac cõcitatis equis irruũt exterminare conantes iſtiuſmodi

Argu: ꝓphetæ ſniam & rõnes nr̃as: Aiũt eni. Mũdus anteq̃ a ſũmo fabricaret᷑ opi fice ab eo hæc ſeptẽ cõdita extitiſſe: legẽ: penitẽtiã: gehẽnã domũ ſanctuarii

Reſpõſio ad ar. thronũ glorie: ortũ uoluptatis: & nomẽ meſſiach. Erãt hæc ꝑfecto in mente diuina perinde ac fuiſſent operẽ materiali effecta. q̃ plurimis rõibus argui

Micheas. hæc uanitas põt: quã unico tamẽ argumẽto ſoluã. Inqt eni micheas & tu be/ thleẽ effrata ex te mihi egrediet᷑ q ſit domĩator ĩ iſrael & egreſſus eius ab ini/ tio a diebus æternitatis ex qbus duo oſtẽdunt᷑ egreſſus dominatoris q: dicit᷑

meſſiach: quorũ alter cũ dicit̃ ex te o bethleẽ egredieť meſſiach dominator ex quo humanitas oſtẽdit̃: alter uero quãdo dicit̃ & egreſſus eius ab initio a diebus æternitatis ex quo diuinitas demõſtrať: nã ex bethleẽ egrediet ut hõ & a diebus æternitatis egrediet̃ ut deus: hic ſenſus ꝓphetæ hic uerus intellectus eſt. Voluit nẽpe deus pius atq; miſericors ĩtelligẽdi huius diuini myſterii hoiem (modo recta rõne munus hoc præcipuũ & excellẽs pſcrutari uelit) nõ expertẽ fieri. Q uod cæleſte donũ & incogitatũ myſteriũ chriſtum uidelicet deũ eẽ & hoiem diuinæ iuſticiæ æqſſimũ fuit quãdo id fore p ꝓphetas toties pollicitus fuit: ut ab hoibus quandoq; & uideri & amplecti poſſet: hoc præ cæteris priuilegio atq; diuina uirtute meſſiach ſiue chriſtũ dux uitæ oĩs atq; iuſticiæ uoluit decorari parũ eni dignitatis nũcio dei tali ac tanto foret cui ãgeli cæleſti beatitudie adequari nõ poſſũt: quod & itidẽ iudæi ſentiũt: ſi ante mũdi creationẽ ſolũ in mẽte diuina extitiſſet cum & cæteri hoies ſiue boni ſiue mali ab ea præuiſi & in ea ſemp habiti fuerint. Huiuſmodi igit̃ ueritate cõcludi debet ꝙ ꝓpheta iſte diuino afflatus ſpũ quoddã ſingulare atq; præcipuũ meſſiach attribuere uoluit præter ꝙ in mẽte diuina fuerit: quæ et quæq; creata ſũt præuidit & ĩ ſe hũit: ex quo iane pfecto atq; ſupſticioſũ fuiſſet a ꝓpheta dictũ ſi queãdmodũ arguit iudæus ĩtelligeret. Nã (ut diximus) & hoies & cætera quæcũq; pari hac cõditõe & priuilegio gaudẽt: qď in mẽte diuina ſemp cõcepta fuerint. Igit̃ dominatoris egreſſus q chriſtus ẽ a diebus æternitatis debet ĩtelligi qď ſemp & abſq; ullo tpis principio fuerit: q a pr̃e ſemp ꝓcedit & egredit̃: ideo ibidẽ dicit̃ ab initio quia pater ẽ principiũ filii qppe q ſemp naſcit̃ a pr̃e & ſemp natus ẽ: & hac dignitate hoc priuilegio atq; excellẽtia inſignitũ diuinus uates chriſtũ uerũ meſſiach præ cæteris hominibus uoluit demõſtrare ut domiatoris egreſſus alter humanus foret alter diuinus: fieretq; unũ diuinũ ſuppoſitũ chriſtus deus & hõ. Iccirco ꝓuerbiorũ c. viii. ſcribit̃. Ante oẽs colles ego parturiebar adhuc terrã nõ fecerat & flumina & cardines orbis terre quãdo præparabat cœlos aderã & ſequit̃ ĩfra cũ eo erã cũcta cõponẽs hoc ẽ dei filius cũ pr̃e primus natus in cœlis ſine mr̃e & ĩ terris tãdẽ ſine pr̃e: chriſtus deus de pr̃e: chriſtus hõ de mr̃e uerus meſſiach cuius myſterium ueritatis multo ante a moſe propheta iudæorum duce per ſpectum eſt ſſemot hoc eſt exodi. c. xxiii. ſic ſcribitur. Salo. ſapi.

Apud nos. Ecce ego mittã angelũ meũ q præcedat te: & cuſtodiat in uia: & introducat ĩ locũ quẽ praparaui: obſerua eũ & audi uocẽ eius: nec contẽnẽdũ putes qa nõ dimittet cũ peccaueris: & ẽ nomẽ meũ in illo. Magnæ auctoritatis & excellẽtis gratiæ quẽ ſe miſſurũ deus ꝓmittit eẽ debet: quãdo ſi contẽptus ab aliquo fuerit eidẽ peccata nõ dimiſerit. Cũq; oppoſitorũ ſit diſciplina: cõcludit̃ neceſſe nũciũ ipſũ ſi honore ſi eadẽ obſeruãtia qs ꝓſecutus fuerit eidẽ facultatẽ hẽat dimittẽdi peccata. Q uis iſte ergo erit tãto dignus munere tãta decoratus poteſtate? Q uis iſte inq̃ erit cæleſti hac uirtute tã prædi

Moſes Exodi.

a eadẽ

tus tam ornatus ut quod natura ſoli deo cōuenit illius particeps futurus ſit?
Alius q̄dem nō erit niſi ille ſūmus omniū fabricator & mundi rector deus oī
potens: cuius parcere peccata ꝓpríum eſt: non q̄dem hominis nō beatorum
ſp̄uum non angelicæ poteſtatis. Iccirco dicitur pſalmo. lxxxviii. q̄s enim in
nubibus æquabitur domino aut ſimilis erit inter filios dei? Præterea quomo
do ſi deo nullus æquari pōt: inq̄t deus nomē meū eſt in illo? Qui enim alicui
nō æquať natura non pōt æquari & noīe. Q d' aūt deus mētitus fuerit abſit
dabiť ergo q̄s qualis deus ē noīe atq̃ natura. Fuit hic nāq̃ chriſtus meſſiach:
deus & hō a deo patre miſſus ex qua miſſione recte angelus nūcupať: q & ſu
per oēs angelos eē debet ꝙ itidem ſentiunt iudæi ſup illud eſaiæ. c. lii. Ecce
Eſaias. intelliget ſeruus meus. Aberrare itaq̃ maxime dignoſcunť q ueritate huiuſ
modi nō diligēter ab eis diſcuſſa ſecus fatenť atq̃ ſentiūt.

Quod myſterium eſaias. c. xii. intelligēs inq̄t. Cātate domino quoniā magni
Eſaias fice fecit: annūciate hoc in uniuerſa terra: exulta & lauda habitatio ſyon q̄a
magnus ī medio tui ſanctus iſrael magnus inq̄t ſanctus iſrael: hoc ē magnus
dominus q oēm populum ad ſe cōfugientē ſolus ſanctificat q fuit ī medio ſy
on in quo frequēter chriſtus legis myſteria tanq̄ homo populum edocebat &
Eſaias. tanq̄ deus diuina operabať miracula: ideo ꝓpheta eode. c. pauloante ait ec
ce deus ſaluator meus: in humanitate apparēs ſcilicet q cū deus eēt mortali
tate indutus eſt ut ab hoīe mortē abdicaret & fuit idē chriſtus deus & homo
Geneſis Scribiť nāq̃ geneſeos. c. xxviii. ꝙ prexit iacob aran accepta benedictione a
pr̄e. Cūq̃ poſt primā ueſperā quodā ī loco q̄eſceret uidit ī ſōnis ſcalā ſtātē ſu
per terrā & cacumē illius tāgens cœlū angelos quoq̃ dei aſcēdētes & deſcēdē
tes p eā & dominū inixū ſcalæ dicētē illi: ego ſū dominus deus abraā patris
tui & deus iſaac. Scala eni unionē uel cōiunctionē ſignificat ex duobus nāq̃
cōiungiť lateribus. p ipſam chriſtus ītelligiť unū diuinum ſuppoſitū quæ eſt
duorū unio diuinitatis atq̃ humanitatis: & hoc illud ē cum diciť ꝙ ipſa ſta
bat ſup terrā & eius cacumē cœlum tāgebat q̄a cōiuncta diuinitate humani
tati factū eſt unū diuinū ſuppoſitū chriſtus deus & hō. Aſcēdebāt quoq̃ per
eā angeli dei hoc ē nuncii ſcilicet oṙones ſupplices ſanctoꝝ patrū q erant in
lymbo parentē ſuū deū piū atq̃ munificū obſecrātes ut quē miſſurū iādiu ꝓ
Exodi miſerat redēptorē mitteret: & clamabāt ut habeť exodi. c. iiii. mitte domine
Eſaias quē miſſurus es & illud ēt quod ſcribiť eſaiæ. c. xxxxv. Rorate cœli deſuper
Pſalmus & nubes pluāt iuſtū: aperiať terra & germinet ſaluatorē ut det nobis auxiliū
Zacha-rias de tribulatōe ut ſcribiť pſalmo. lviiii. tūcq̃ deſcendunt angeli dei nuncii ad
ipſos & aiūt quod zachariæ diciť. c. viiii. Exulta ſatis filia ſyon. Iubila filia
Malachiaſ ieruſalem ecce rex tuus uenit iuſtus & ſaluator: ac ēt quod a malachia ſcribiť
c. iii. Ecce ego mittā angelū meū & præparabit uiā ante faciē meam: & ſtatī
ueniet ad templum ſuum dominator quem uos quæritis & angelus teſtamē
Dauid ti quē uos uultis dicit dominus exercituū. Iccirco dauid patribus ipſis pſal

mo.xxvi.&.xxx.clamabat: expectate dominum uiriliter agite & confortet cor ueſtrum omnes qui ſperatis in domino. Miſit demum filium ſuũ deus & a tenebris extraxit eos & ſaluos fecit: & hoc eſt quod eſaias ait.c.xviiii.clamabunt enim ad dominũ a facie tribulantis hoc eſt demonis & mittet eis ſaluatorẽ & ꝓpugnatorem qui liberet eos. Liberauit enim eos chriſtus a diabolica poteſtate tanq̃ deus quia ipſe ſemp deus fuit a patre & homo natus a matre: quo myſterio etiam inſtruimur exodi.c.eodem.xxviii.ubi dicitur de iacob. Cũq; ueniſſet ad quẽdã locũ & uellet in eo reqeſcere poſt ſolis occubitũ tulit de lapidibus q iacebant & ſupponẽs capiti ſuo dormiuit i eodem loco: & infra ſeqtur: ſurgens ergo iacob mane tulit lapidem quem ſuppoſuerat capiti ſuo. Tres enim fuerunt lapides ut dicunt hebrei in gloſa ſua quos ſuppoſuit iacob capiti ſuo: & mane excitatus a ſõno ipſorũ triũ unione facta unũ tãtum lapidẽ inuenit. Voluit deus hac uiſione hoc incarnationis myſterium iacob patriarcham nõ fugere: utq; omnes intelligerẽt in chriſto tria eẽ animã corpus atq; deitatẽ: & hac trina unione efficeretur unum ſuppoſitum diuinum chriſtus deus & homo. Eſaias Exodi

Nõ latuit hoc zachariam ꝓphetam.c.ii.q ait. Fonni ue ſinchi bat ſion chi hineni ba ue ſachanti bethochech neum adonai ue iſul goim rabbini el adonai beiom habu ue haiu li leham ue ſachanti bethochech ue iadahte chi adonai ſebaoth ſelachani daich. Zacharias

Q uæ uerba apud nos ſonãt: Lauda & lætare filia ſyon quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui ait dominus & applicabuntur gentes multæ ad dominum in die illa & erunt mihi in populum & habitabo in medio tui & ſcies qa dominus exercituum miſit me ad te. Ex quibus liquido conſtat ꝙ ſũmus ille omnium rector deus omnipotens ad habitandũ uenire debebat i medio iſrael: & ꝙ dominus exercituum miſerit eum & habitabo in medio tui ait dominus & ſcies quia dominus exercituum miſit me ad te: nouum ſane hoc eſt & inauditum & cum legitur cuiuſq; animus admiratur hanc dei pietatem atq; munificentiam ut qui æternus eſt imenſus & infinitus uelit cum fragilibus & peccatoribus habitare & quẽ totus nõ capit orbis dicat & hitabo i medio tui o iſrael. Inqt poſtea qd maiori admiratõe dignũ ẽ: & ſcies qa dominus exercituũ miſit me ad te o iſrael: miſit igitr dominus exercituũ q deus ẽ dominũ deũ o imẽſũ diuinæ largitatis beneficiũ: o munus ſingulare atq; præcipuũ: o admirãda dei liberalitas miſit deus deũ hoc ẽ pr̃ filiũ unus deus una potẽtia una diuinitas atq; natura q ſemp natus ẽ de deo pr̃e & aſſumpta humana carne factus ẽ hõ quãdoq; de uirgine mr̃e habitauit tũc i iſrael ut hõ deus filius a deo pr̃e miſſus q fuit chriſtus uerus hõ uerusq; deus i quo duæ cõſtiterũt naturæ altera mortalis ut hõ altera imortalis ut deus mortuus i fragilitate nr̃a: uiuẽs in uirtute ſua cui angelicæ poteſtates ſeruiũt cuius nomẽ demones cõtremiſcũt. Igitr cõcludi neceſſe ẽ quando propheta dicit & habitabo in medio tui ait dominus & ſcies quia deus exercituũ miſit me ad te ꝙ deus pater

unicum filiū ſuū miſerit unigenitum ꝓprium atq; pfectum deum ſemper de deo mortalitate īdutū q in medio iſrael cū hoībus habitauit: hic ꝓculdubio chriſtus fuit uerus meſſiach & deus & homo. Legatus & nuncius dei patris ut iuſticia & pietate atq; uera religione homines iuſtrueret: qđ nō potuiſſet ſi tantum homo extitiſſet: cū hec & ſimilia præcipiens ſit neceſſe maior homine ſit. ideoq; carne ſe īduit ut exēpla uirtutis huiſmodi homini præberet nō tantū uerbis ſed factis atq; re ipſa. Vtq; deſideriis carnis ac uoluptutibus edomitis edoceret mortales nō neceſſitate peccatū fieri ſed ꝓpoſito ac uolūtate: cū peccatū ī eo eādē gerēte carnē nullū dominiū habuerit. Rō aūt hæc qua chriſtus fuerit deus & homo: in calce huius capitis ēt paulo clarius tractabiť a nobis uidebiturq; diuinæ rōni cōgruū fuiſſe ſicut nos oſtēdimus factū. Igiť cū in tātā prauitatē iudæi errorū duces īciderint ut ueritatē ipſis a ꝓphetis traditā de chriſto tanq̄ ꝓfanū quoddā fugiāt & aſpernenť flagitioſa maioꝶ ſuoꝶ opinione circūducti. Cūq; ueritatē atq; dei uerū cultū īqrere oībus innatū ſit: eū ſibi abſq; ulla rōne adimūt: quādo ab aliis pecudū more ducunť: & quomodo maiores illi quæ falſa amplexi ſunt poſteris tradiderūt: ſic nos q uera diuinitus ſeqmur nr̄is ſecuriora relinqmus: nihilue deſerit religio nr̄a quod ad ſalutē atq; beatitudinē uel accedat uel ꝓficiat quā imprimis adipiſci nullus poterit niſi q fateať chriſtū fuiſſe deū & hoīem: & huiuſmodi ueritatē hieremias propheta. c. xiiii. ſic docuit.

Lāma tihich che ger ba arem uehoreah natah lalum lāma tihich che ib mdhā che gibbor lo uichal lehoſiah. Hoc eſt.

Quare quaſi colonus futurus es ī terra & q̄ſi uiator declinās ad manēdū? quare futurus es quaſi uir uagus & fortis q nō pōt ſaluare? Percipiť ex his uerbis facilius deū quādoq; debere humanā aſſūmere carnē & hoīem fieri: quod ſane pfectū ē atq; cōſumatū: cū deus ī ſimilitudinē carnis factus aduenit: ut im mortali mortales uita donaret: & eū hoīes mortali hac uita priuarūt. Et qa ſatis humilis & abiectus apparuit ut ad deū ipſū humilitate uel ſūmiſſione nos traheret: iudæi quoniā hoc munere īdigni erāt: reiecerūt eū & ineūtes iudiciū deteſtādū cruci affixerunt. Colonus iō a ꝓpheta dictus ē qppe q de terra chriſtus ut deus natus nō fuit: & ut homo qa non diu cū hoībus habitauit tanq aduena fuit q & colonus diciť. Hac igiť rōne hieremias deū mortalitate indutū colonū merito appellauit: & ſequiť quaſi uiator declinās ad manēdū qa chriſtus nuſq̄ ꝓprium uel ſtabile habuit domiciliū: uaguſq; īſup uel ut hebræi dicūt pauidus & rectius meo iudicio a ꝓpheta diciť: quoniā nō fuit ſpecies ei neq; decor & uidimus eū & non erat aſpectus: ut eſaias inqt. c. liii fortis tamē extitit ad oēs contumelias ignominias lāgores & ægritudines ſuſtinendas: & demum in ligno crucis affigi & mori uoluit: ut hō q morte corruerat: morte redimeretur. Et hoc illud eſt quod ab hieremia dicitur qui nō poteſt ſaluare: quia dum pateretur uirtutem ſuā atq; fortitudinem quam in

Eſaias

humanitate gerebat īcluſam noluit aliter ut fecit manifeſtare: ſed facies eius in dolore poſita & in multa uexatione ſatis humilis ſordida & informis apparuit: hinc eſt quod audatiam tanti facinoris dedit iudæis ipſis patientia eius & exciderunt a deo & deum non cognouerunt. Quod & perditionis iter adhuc ſubſequntur & infidelitatis errore circumſepti tanq̄ ſerui inutiles & ignominioſi ad perpetuam captiuitatem redacti ſunt: ideo ſcribitur ab eodem propheta.c.xxiii. Venazati hahalechem herpat holam uchlimaz holam aſſer lo ziſſachach. qđ latine ſonat. Dabo uos ī opprobriū ſempiternū & ignominiam æternam quæ nunq̄ obliuione delebitur. Hieremias

Neq; hac oppreſſi aīaduerſione uel amplecti uel cōtēplari uolūt hoc myſteriū: q ſi quando aures rōnibus præſtarent: uerent̄ ne ſuis corrigerent̄ erroribus & coacti ui rōnum ſuccumberēt quod nos fatemur: quodue didicimus ab ezechiele.c.i. q ait. Et ſup firmamentū quod erat īminens capiti eorū q̄ſi aſpectus lapidis ſaphiri ſimilitudo throni: & ſup ſimilitudinē throni ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſup. Habēt iudæi & firmiſſime tenent quod & nos chriſtiani tenemus huiuſmodi hōis aſpectum eum eſſe qui ſup omnes eſt deus æternus deus omnipotens cuius nutu uel uoluntate animalia ibant & reuertebātur mouebantur uel quieſcebant: ipſe attamē uelut homo uiſus eſt: ex quo uoluit p uiſionem iſtam deus q̄to clarius res ipſa exigeret demonſtrare aliquādo humanā carnē ſe ſuſcepturū eē: q & cernēdus foret quandoque ueluti ea quæ oculis cerni poſſūt. Cuius myſterii munus atque ueritatis donū danieli etiam deus aperuit quando.c.vii.ait. Ezechiel Daniel

Haſſe hauet be haſue lailach ue haru him hanane lemaia chebaz enaſ attah hauech ue had hattiq iomaia meta ue damochi hachre buhi ue le iehis ſcaltan ue char umalchu chol ue hamemaia umaia ueliſchanaia leh iflehun. Schalta neh ſchatā holā di lo iehde ulmachute di lo titha bal. Aſpiciebā ergo ī uiſione noctis & ecce cū nubibus cœli qua filius hois ueniebat & uſq; ad antiquū dierū puenit: & ī cōſpectu eius obtulerūt eū: & dedit ei poteſtatē & honorē & regnū: & oēs populi & tribus & linguæ ipſi ſeruiēt. ptās eius ptās æterna: q̄ nō auferet̄ & regnū eius quod nō corrūpet̄. Quoꝝ uerboꝝ ſenſū ſi qs uel recte uel accurate pcōtatus fuerit fateat̄ neceſſe ē deū quādoq; aſſūpſiſſe naturā hāc fragilē & ībecillē. Ecce inqt ꝓpheta cū nubibus cœli q̄ſi filius hoīs ueniebat. Huic eni filio dedit ei deus poteſtatē honorē & regnū. Regnū hoc nō niſi cœlorū regnum & poteſtas dei intelligi pōt: dicitur nāq; poteſtas eius poteſtas æterna quæ nō auferetur: & regnum eius quod nō corrumpet̄: æternum etenim & īcorruptibile (cū oīa quæ ſub cœlo ſunt fragilia ſint & inania atq; caduca & breui exterminanda tempore) ad uitam illam cæleſtē & æternā ptinet quā regere ſoli deo cōuenit ex quo rex regū dr̄ & dominus domīoꝝ & regnū iſtđ nihilominus deus hoīs filio dedit quēadmodū dicit ezechiel & uſq; ad antiquū dierū puenit hoc ē ad deū q dr̄ antiquus dierū: quoniā eius Daniel

UNIVERSIDAD DE SEVILLA

origo atq; principium compræhendi nõ poteſt: qui ſemper & ſolus fuit. Et ſequitur & dedit ei poteſtatẽ & honorẽ & regnũ & infra poteſtas eius poteſtas æterna & regnũ eius quod non corrũpetur. igitur ſi ita eſt ſicuti eſt ut ait propheta qđ data ſit poteſtas æterna & regnũ æternũ hominis filio: igitur hic filius ẽ q paradiſum regit: ſed nullus regit paradiſum niſi deus igitur hic filius hominis eſt deus. quo quidem munere & excellentia frui neminẽ decet niſi chriſtũ uerũ meſſiach quippe qui ſuper omnes ãgelos eſſe debet ut dicũt
Eſaias etiã hebræi ſup uerbo ecce ĩtelliget ſeruus meus eſaiæ. c. lii ergo meſſiach homo eẽ debet atq; deus. Quæ igit̃ iudæoꝝ amentia eſt atq; ꝑuicatia hæc quottidie legere his aſſidue incũbere & ueritatẽ huiuſmodi qua nos ꝓphetæ iſtruunt tam acerrime impugnare? neq; mirũ cũ mẽdaces ſemꝑ fuerint & ultro ſe
Hieremiaſ decipiãt: & alios fallere quæritent de qbus hieremias. c. iii. Inqt uere mẽdaces erãt colles & multitudo mõtiũ: hoc eſt iudæorũ ſeniores ac principes. Et
Treni: trenoꝝ. c. iiii. lubricauerũt ueſtigia noſtra in itinere platearũ noſtrerũ hoc ẽ in ſenſũ lr̃arum ſanctarũ nõ firmiter inceſſimus ſed tãq̃ deliri ꝑuagati ſumus & a ueritate diuertimus.

Argu: iudæ: Qua quidem auctoritate iudæi adhuc non contenti inſurgunt & obiectare nobis non deſinunt non perquirendæ ueritatis ſtudio: ſed fallendi ſeipſos ſuſtentare conãtes errores ſuos. Inquiunt enim ſcribitur in libro geneſeos.
Geneſis c. xviii. ꝙ abraæ tres apparuerint angeli michael gabriel atq; raphael tanq̃ homines ſtantes penes eum q tamen humanã nõ aſſnmpſerũt carnẽ. Itidẽ habet̃ ĩ libro iudicũ. c. xiii. humana effigie uxorẽ manue mulierem ſterilem angelũ allocutũ fuiſſe prædixiſſeq; ipſam filiũ pariturã: rurſuſq; eadẽ facie manue apparuiſſe angelũ dei: & ſic frequẽtius angelicos ſpũs in ſacris litteris tanq̃ hoĩes hoĩbus ſe demõſtraſſe. Hoc itaq; modo filius hominis quẽ uidit ezechiel aut angelus aut deus ipſe uel dici uel ĩtelligi põt q attamẽ mortali hac natura nõ ſe induit ideo cõcludi nõ debet ꝙ deus homo factus ſit & ꝙ unum diuinũ ſuppoſitum ſcilicet chriſtus ſit deus & homo.

Re. ad argu: Caderẽ ipſe animis ꝓfecto aſſerẽtẽ hoc iudæũ audiẽs ſi cõgruẽtes ĩ unũ ꝓphætarũ uoces atq; uaticinia nõ demõſtrarẽt qđ diximus ueritate fulciri: iccirco errore ĩplicitĩ mirari nõ licet ſi ſe ignorãtia iudæi redarguãt & quo gradiant̃ tanq̃ cæci neſciant & cũ demẽtes ſint ꝓphetarũ ſenſũ ꝓfecto nullo mõ capeſſũt. At nos eruditi a deo & illũinati q nũciũ eius doctorẽ nr̃m cœlo emiſſũ ſuſcipimus & ueneramur ſanctoꝝ uatũ dicta metimur adeo ſtudioſe ac diligẽter ꝙ ulla ui atq; neceſſitate falli nõ poſſumus. Iudæus quoniã a uero diſ
Daniel ceſſit auctoritatẽ danielis rurſus exponẽdã duximus ut ſi fieri poterit ab erroribus ſemotus ueritati faueat & accedat: nõ aĩaduertit qđ a ꝓpheta dr̃. ecce inqt daniel cũ nubibus cœli q̃ſi filius hoĩs ueniebat q̃ro a iudæo ad quẽ filius hoĩs ueniebat? reſpõdeat neceſſe ẽ ad antiquũ dierũ: ſed alius ẽ q uenit: alius ad quẽ uenitur: aliter ꝓpheta mendax diceret̃ & fatuus: ſed antiquus

dictum dicit̃ deus quod idẽ iudæi ſentiũt: ad quem hominis filius oblatus ẽ igit̃ duo ſunt quod ſi aliter eẽt idem foræt q & ad quẽ offert̃: quæ res ſanæ menti incõgrua eſt & ueritati obſtat: duo ergo ſunt atq; diuerſi: qbus tamen (ut patet p textus auctoritatem) eadẽ ieſt poreſtas æterna honor atq; regnũ quod nõ corrumpet̃: quæ qdem (ut rei ueritas eſt) uni naturaliter cõueniunt tantũ & nõ pluribus q deus ſolus & unicus eſt. At hi de qbus loquit̃ daniel i pſonis duo ſunt deus & hoĩs filius cui regnũ datũ eſt atq; poteſtas æterna deus inq̃ deus pater ẽ: & filius hoĩs filius ẽt dei ẽ: duo i pſonis ut diximus unus aũt in ſubſtantia ut ita dixerim: & in eſſentia poteſtate honore atq; regimine quod myſterii arcanũ quod præcipuũ ſacramẽtũ danieli uoluit deus oſtẽdere ac demõſtrare. quod dei filius ſcilicet q natura idẽ eſt quod pater unus deus & dominns oĩum carnẽ quãdoq; humanã ſuſcepturus eẽt. q quoniã id factum eſt chriſtus ipſe fuit deus & homo quẽ priſci illi patres futurũ meſſiach tãtopere cupierunt. Quod aũt huiuſmodi filius hominis angelus nõn fuerit (ut iudæus dicere & affirmare uidet̃: p ea quæ adduximus ſatis ſupq; patet: qnimo p id quod a ppheta dicit̃: & oẽs populi tribus & linguæ ipſi ſeruient cũ ſolus ipſe deus ſit cui uel ſuũ eſt uel pprium ut ab oĩbus ſeruiat̃. Conſtat igitur quod ipſe filius hoĩs debeat eẽ deus. Et quæ diximus quoniam adhuc nõ credũtur a iudæis qbus merito credere debuerunt redarguã ipſos atq; reuincam teſtimoniis atq; rõnibus ſacrarum ſcripturarum.

Veniat Zacharias .c.xii. q ait ue ſafachti al bet dauid ue al ioſoe ieruſalaim ruach hen ueta hanumi ue hibbitu elai & aſſer dacharu q̃ uerba latine ſonãt Zacharias
Et effundã ſup domũ dauid & ſuper habitatores ieruſalẽ ſpũm gratiæ & precum & aſpicient ad me quẽ cõfixerunt: hæc uerba nullus dubitat eẽ dei uiuẽtis ac cõditoris oĩum quãdo ſupius ſcribitur: dixit dominus extendens cœlũ & fundens terram & fingẽs ſpũm hominis in eo: cũque ſpũm gratiæ effundere nullius ſit niſi dei ut habet̃ pſalmo. lxxxiii. gratiam & gloriam dabit dominus & eccleſiaſtici. xxiiii. in me oĩs gratia uitæ & ueritatis: & danielis. c. primo dedit autẽ deus danieli grãm & miſericordiã in conſpectu principis. Igit̃ loqtur hic deus & qd ait̃ aſpiciẽt inquit ad me quẽ cõfixerũt. Quibus uerbis neceſſario concluditur qui gratiam infundit qui deus eſt quod aliquãdo tranſfixurus ſit: quod quidem tantæ maiæſtati atque potentiæ competere nullo modo poſſet niſi per aſſumptionem carnis humanæ: quod actum ẽ atq; perfectum quando chriſti pectus ſæuiſſimus ille lancea in cruce trãſfixit qua mortalitate ſuſcepta dictus ẽ chriſtus diuinum unum ſuppoſitum deus & homo uerus meſſiach: de quo ppheta hic locutus eſt ut inqt etiã rabi ſolomon huiuſcemodi uerba exponẽs inſup in libro iudicũ ordinatiorũ: q apud iudæos appellat̃ ſceffer ſenhedri guazit itidẽ hoc habet̃ eſaias præterea hoc atteſtatur myſterium: necnon hanc ueritatem confirmat. c. liii.

[Margin: Pſalmus / Eccleſiaſticus / Daniel / Ra. ſolo. / Eſaias.]

Me hoſer umi miſpat luqah ue et doro mi reſo cheah. Apud nos

de anguſtia & iudicio ablatus eſt: generationem eius quis enarrabit? docto/res hebræi oẽs capitulum iſtud ad chriſtũ meſſiach referri autumãt præter ſolomonẽ qui uelut imprudẽs ac furioſus dum ſe ad ſydera falſis dogmatibus efferre ſtuduit in uana comẽticia delapſus aduerſatus eſt hoc in loco præſertim nõ eſaiæ ſolum ſed cæteris ordinis ſui: uult ipſe ineptus atq; laſciuus qcquid hoc in capite ꝓpheta dixerit populo iudaico penitus accõmodari: q error q̃tum inſaniæ ac falſitatis in ſe habeat inferius declarabit̃ loco ſuo. Dicit ergo rabi moſes gerũdenſis cuius doctrinã iudæi plurimi faciunt ſuper illud geneſeos. xxiiii. & introduxit eã iſaac: hic eſt rex meſſiach qui dedit cor ſuũ ad petẽdum miſerationes pro iſrael & ad ieiunãdum & humiliandũ ſe ꝓ eis ſicut ſcriptum eſt eſaiæ. liii. ipſe aũt uulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras attritus ẽ ꝓpter ſcelera nr̃a. Tranſlatio inſup caldaica quæ maiori apud hebræos cœteros oẽs auctoritate præſtat ſup uerbo ecce intelliget ſeruus meus eſaiæ. lii. inqt. Ecce ꝓſperabitur ſeruus meus meſſiach: quo ſenſu atq; ſententia ueritas oĩbus paret: hinc eſt quod ueteres antiqui omnes tam iudæi q̃ chriſtiani ab iſto loco uſq; ad calcem capi. liii. dici de chriſto oĩa non dubitarunt. Quapropter cũ dicitur eodẽ. c. uere lãgores noſtros ipſe tulit & dolores noſtros ipſe portauit: & infra ipſe aũt uulneratus eſt ꝓpter iniquitates noſtras attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra: ſicut ouis ad occiſionẽ ducet̃ & quaſi agnus corã tondẽte ſe obmuteſcet: & nõ aperiet os ſuũ: & dabit impios ꝓ ſepultura & diuites ꝓ morte ſua his & ſimilibus fragilis chriſti natura oſtẽditur atq; humana. Cum uero dicitur oblatus eſt quia ipſe uoluit percipit̃ eius diuinitas: quoniã ſi noluiſſet eum iudæi nunq̃ crucifixiſſent: quæ diuinitas oſtendit̃ a propheta cũ dicit̃ generationẽ eius qs enarrabit: quia cũ ipſe deus ſit infinitus & incõpræhẽſibilis generationẽ igit̃ eius quis enarrabit? quãdo principiũ eius nãſcit̃ & originẽ eius quis metiri non põt: ſecretũ hoc uel myſteriũ ꝑcontãdo mẽs deficit: natura cõfundit̃ humana quãdo angeli ſcire nequeũt: nec intelligere potuerũt: generationẽ eius igitur quis enarrabit? nullus quidẽ neq; homo neq; ſpũs aliquis beatus. Ideo ait propheta ſupius. Quis credidit auditui noſtro? hoc ẽ quod deus & homo ĩ uno exiſtẽs diuino ſuppoſito mori ut hõ uoluerit? & ſequit̃ & brachium domini cui reuelatũ ẽ? hoc eſt fortitudo paſſionis chriſti: quæ ꝑ brachium deſignat̃. Iccirco dauid pſalmo. lxxxvi. cecinit: notam feciſti in populis uirtutẽ tuã: redemiſti in brachio tuo populũ tuũ: quod munus atq; myſteriũ: quia iudæi minus percipiunt deus ꝑ oſean de ipſis. xi. c. inquit portabã eos in brachiis meis & neſcierunt quod curarẽ eos: hoc ẽ in extẽſione manuũ mearũ in cruce ad æternam beatitudinẽ ducebam eos & ſcire noluerũt quod a diabolica poteſtate liberarem eos. Nõ latuit hoc ueteres illos & antiquos pr̃es ad quos chriſtus poſt mortẽ ſuã cũ deſcendiſſet q̃maximo affecti gaudio exclamarũt: domine miſere nr̃i te eni expectauimus eſto brachiũ noſtrũ ĩ mane: & ſalus nr̃a ĩ tẽpore

Ra. moſeſ gerũ.
Geneſis
Eſaiæ.
Trãſ. cal.
Eſaiæ
Dauid
Oſeas

tribulationis. eſaie. xxxiii. & ideo ſequit᷑ a uoce angeli fugerunt populi: hoc eſt a uoce chriſti quando dixit: attollite portas principes ueſtras & eleuami/ni portæ æternales & introibit rex gloriæ: fugerunt diaboli. Et ab exaltatio ne tua in cruce ſcilicet diſpſe ſũt gentes ideſt animæ diabolicæ: chriſtuſq; di ctus eſt angelus qppe q ſanctorum patrum animis p paſſionem ſuam homi/nibus a deo pacem traditam nũciauit. Eodẽq;. c. eſaiæ. liii. ſcribit᷑ & de iu/dicio ſublatus eſt: p iudicium nãq; iudicum iniquorũ ĩtelligit᷑ quo captus eſt chriſtus deus & hõ illuſus flagellis uerberatus: & tandẽ condẽnatus ad mor/tẽ tunc de iudicio ſublatus eſt. De quo iudicio gloſa quædã hebrea ſup illud geneſeos. c. xviii. apparuit aũt abraæ dominus in cõualle mambre ſedẽti in oſtio tabernaculi ſui inqt q͵ uolenti abraæ aſſurgere uiris prope eũ aſtãtibus dominus dixerit: ſede abraã tu es enim in ſignũ filiis tuis: futurũ ẽ ut filii tui ſedeant tanq̃ iudices in cõcilio & ego ſtem. Sedere nãq; ſignũ eſt magiſtratus potẽtiæ uel dominii quod quidẽ gloſa ipſa declarat cum dicit futurum ẽ ut filii tui ſedeãt tanq̃ iudices in cõcilio. Stare aũt ſeruitutis atq; ſubiectionis. Sedebant anna caiphas & herodes iudicãtes chriſtũ deum & hominem. Sta bat aũt chriſtus deus iudicãdus ut homo. Ex qua ꝑfecto iudaica expoſitiõe accumulatius cõſtat deum quãdoq; carnẽ debere aſſumere humanã & hoĩem fieri ut patet legẽtibus accurate. Valde enim mirãdum eſt hoc hebræorũ do ctores myſterium edidiſſe hãc ueritatẽ ptractaſſe & eam ueluti pertinaces iu dæi ac furioſi renuant tamẽ & aſpnent᷑. Deterius nãq; ducitur quod ex mali cia q̃ quod ex ignorantia efficitur. Quam prauitatẽ uidens. c. v. hieremias ĩ quit præuaricatione enĩ præuaricata ẽ in me domus iſrael & domus iuda di cit dominus: negauerũt dominũ & dixerũt non eſt ipſe. idq; in ſe ueritatis q̃ tum amplectit᷑ experientia docet: nã ſi nos dicimus mariæ uirginis filius fu/it chriſtus aiunt iudæi non ẽ ipſe ſi dicimus meſſiach uenit: dicunt non ẽ ipſe ſi dicimus meſſiach deus eſt & homo: reſpondent non ẽ ipſe: qua improbita te ac ſcelere offenſus deus iudæoꝝ ſectam pro merito graui & ĩtolerabili ſer/uitute oppreſſit: quã cũ p annos mille & ꝑpe qngentos pferãt ullo modo (tã ta inſania pciti ſunt) nolunt quæ ſancti codices admonẽt uel admittere ſaltẽ uel intelligere. Quãobrem quæ deus fieri uoluit: quæ p ꝓphetas multis ſæ/culis ante prædixit quoniã ĩmergunt᷑ ambagibus & erroribus ſe obliniũt re cuſant & aſpnantur: & huiuſmodi deliramẽtis atq; inſania ad pœnas ĩexpia biles & interitum ſe ptrahunt atq; ingurgitãt. Et ne detur hominibus iſtis ue ritatem auctoritas impugnãdi ut plerunq; fieri ſolet rõnes ſubticendo quod iniqum & impiũ ẽ: ꝓgrediamur ulterius ad ꝓbandũ idoneis aſſertoribus qđ noſtra fatet᷑ religio chriſtũ meſſiach uidelicet nõ hoĩem fuiſſe tãtũ ſed deũ: Scribit᷑ pſalmo ſecũdo. Adonai amar elai beni atta ani haiom ielitica domi/nus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te: hæc dici de rege meſ/ſiach teſte ſolomone iudæoꝝ doctore ſup hiſdẽ ĩ gloſa ſua hebræi oẽs dicũt

Eſaias
Eſaias
Geneſis
Hieremias
Pſalmus
Ra. ſolo.
Gloſa hebræa.

Ra: amna & affirmant: teſtatur hoc idem etiã de eadem auctoritate Rabi amna expo/
Eſaias. nens illud eſaiæ. c. lxii. ꝓpter ſyon nõ tacebo & ꝓpter ieruſalem nõ qeſcam: donec egrediat̃ ut ſplẽdor iuſtus eius. Cõſtat igit̃ manifeſte huiuſmodi pſalmi auctoritate chriſtum deum eſſe debere. Filius meus es tu inquit deus: ego hodie genui te: genitus enĩ a patre naturaliter ſimilis eſt patris: ſed pater hic naturaliter eſt deus: ergo filius de quo dicitur hic eſt deus. & filius iſte nullus alius ẽ niſi meſſiech: igitur meſſiach eſt deus.

Ar. iudæ. Aggredit̃ me iudæus hoc audiens & quã attulimus rõne ꝑturbatus inqt. deuia ratio ſtabili fundamẽto caret neq; falſis ueritas uinci põt: quã q cõplectitur in eo ſapientia hominis eſt qua deus unus ſolus & unicus cognoſcit̃ & ueneratur hoc meum dogma hæc iudaica ſentẽtia eſt: turpe enĩ opinor hoĩem ingenioſum id aſſerere quod nulla rõne ſuſtentari poſſit: & demum cognita diſceptatiõis ſuæ leuitate oporteat ipſum quæ blacterauerit his oĩbus diſſentire ſi enim ut inqs quoniã meſſiach deus filium appellauerit meſſiach deus naturaliter foret: populus itidẽ iudaicus quem totiens filiũ uocauit deus eẽt
Exodi. & ipſe deus ſcribit̃ nãq; ſſemot hoc eſt exodi. c. iiii. quando ad pharaonẽ deus pius atq; miſericors legatum ſuum moſem ꝑ dimittẽdo populo iſrael miſit ei præcepiſſe ut diceret: dimitte filium meũ ut ſeruiat mihi. Deus itaque ac dominus iſrael populũ filiũ appellauit: q cũ mentiri nõ poſſit iſrael populus eius filius eſt ſed filius naturaliter (ut ais) correſpondet patri & pater naturaliter eſt deus: ergo populus iſrael eſt deus: quæ res ꝑfecto qn rõnis ẽ particeps ab eo qdem neq; dici neq; excogitari debet: offendit̃ nãq; plurimũ diuina illa maieſtas cũ alius preter eum deus naturaliter aſſerat̃ & hac ignorãtia ſimul atq; malicia tãdem cõdignas pœnas dabit miſerrimus ille q fari tantum nefas auſus fuerit.

Re: ad ar. Eius ꝑnicioſus eſt error cuius intereſt ueritatẽ inqrere: & ea non adhibita uelit quicq̃ temere iudicare: quæ cõditio quod ingeniũ ĩ aduerſario noſtro uertitur q ante ſenſum eoꝝ exponit q̃ uerba ꝑcipiat: & nos accuſat ignorãtiæ atq; maliciæ exiſtimãs nos alium deũ præter unicũ illum æqſſimum iudicẽ parentẽ oĩum ſeq precari & adorare: hac iudæus opinione circunductus falſis undique ſe obruit & nos audire nõ põt neq; incognita pœnis æternis tacitus nos condẽnat. Repetendũ eſt igitur quod diximus ne in ꝓfundum demerſa ueritas uel ſaltẽ in occulto iacere uideat̃: ut ſanæ mentis qlibet illam & cape & amplexari queat. Scribit̃ nãq; pſalmo. ii. domius dixit ad me filius meus
Pſalmus es tu ego hodie genui te: qbus uerbis ego hodie genui te rõ noſtra ueritatem cõcludit: qa genitus a p̃re naturaliter correſpõdet p̃ri ſed p̃r q hoc ĩ loco dominus dicit̃ naturaliter eſt deus ergo genitus de quo hic dicit̃ filius meus es tu naturaliter correſpõdet deo igit̃ filius idẽ ẽ naturaliter qđ deus. Et licet ſolũ ꝑ uerba domius dixit ad me filius meus es tu huiuſmodi ueritas affirmari poſſit: deus tamẽ pietate ſua hoĩbus naturalẽ ſuã generationẽ ĩ filiũ uoluit

maniſeſtare dicẽs ego hodie genui te: nã quãdocũq; cũ filiatiõe generatio iũ gitur: talis enĩ filiatio ſemp̱ intelligit̃ naturalis: quod filius ſcilicet natura/ liter ſit de ſubſtãtia pr̃is. Recte igit̃ cõcludẽdũ eſt ꝙ filius hic q tam apud iu dæos q̃ chriſtianos chriſtus uel meſſiach dicitur: quẽ genuit deus: de ſubſtã/ tia dei naturaliter ſit: ergo & deus. hanc rationem tantum de ſe ueritas fate tur: ꝙ ulla ui ulloue fundamẽto iudæus ipſam neq; refellere neq; inficiari põt Quod aũt populũ iſrael deus appellauerit filiũ ut habet̃. c. iiii. exodi. & in eodẽ. c. dixerit filius meus primogenitus iſrael ueritati qdẽ quã diximus nõ repugnat. Frequẽtius nãq; in ſacris codicibus lectitamus a deo aliquos ĩ plu rali filios appellari ut habet̃ pſalmo. xxviii. afferte domino filii dei nuſq̃ ta mẽ legit̃ niſi hoc in loco ꝙ deus aliquẽ hoĩem ſingularẽ uel indiuiduũ appel lauerit filium. Et q̃q̃ apud ignaros hic ſermo domini appareat ſingularis di mitte filiũ meũ ut ſeruiat mihi: tamẽ in ſe pluralitatẽ habet: queadmodũ & hic filius meus primogenitus iſrael & adeuorĩ hoc eſt deutronomii. c. xxxii. deũ q te genuit dereliq̃ſti. nã cũ hic ĩtelligat̃ populus iſrael q terminus colle ctiuus dicit̃: de pluribus intelligi neceſſe ẽ: q unico tãtũ indiuiduo nullo mõ accommodari poteſt.

Exodi

Pſalmus

Deutoro/ nomii.

His itaq; rõnibus iudæus cũ aduerſari nõ poſſit alio præcinctus gladio in aciẽ ꝓgredit̃ ſi me forte incautũ offendere poſſet: & qa p̱ ignorãtiã rerũ diuina/ rũ uarius ẽ atq; ĩcertus aſſidua exactione agitat̃ & me aſtutia quadã aggredi tur nõ uirtute: p̱ illud quod ſecũdo regũ. vii. ſcribit̃ de ſolomone ego ero illi in pr̃em & ipſe erit mihi ĩ filiũ: quæ qdem nõ dicunt̃ de pluribus ſed de uno ſingulari ſolo & indiuiduo & p̱ ea quæ in mediũ adduximus obiectat nobis apud chriſtianos fas eẽ ſolomonẽ poſſe deũ appellari: quod nec dicimus nec imaginamur & tãtũ nefas chriſtianus abhorret: & q̃q̃ dixerit deus ego ero il li in patrẽ & ipſe erit mihi in filiũ nõ ſequit̃ ꝙ ſolomõ dei filius fuerit p̱ natu rã ſed ſolũ p̱ adoptionẽ fuerit: idq; uerba ipſa maniſeſte declarãt ego ero illi in pr̃em & ipſe erit mihi in filiũ hoc ẽ ego ero illi tanq̃ pater & ipſe erit mihi tanq̃ filius. Iudæus itaq; nõ ueris qdem armis inſtructus cõtra me dimicãdo nil mirũ ſi cecidit. Proſternit̃ nãq; q bene armati ictus nec præuiderit nec ca uere ante potuerit.

ii. Re. vii. Solomon

Inſurgit adhuc iudæus ſagax atque multiplex: & qd (ut diſſentiat rõnibus no ſtris) noui potuit reperire uetera quæcũque euoluẽs (quoniã negare nõ ẽ au/ ſus quod ẽ euidẽtiſſimũ) cõtra nos infert quo tandẽ in foueã decidet ipſe un de poſtea ſe extricare nõ poterit inqt enĩ pſalmo. lxxxviii. ipſe inuocabit me pater meus es tu: & ſequit̃ & ego primogenitũ ponã illũ: cõſtat enĩ dauid de um uocare patrẽ & deũ dauid ſingulariter primogenitũ appellare: igit̃ recte cõcludi põt ꝓut a chriſtianis aſſerit̃ utraq; appellatione dauid filiũ dei natu raliter eſſe.

Pulchræ Ar. iudæ.

Pſalmus

Cõcluſio hæc quã iudæus icõſultus facit q̃tum ueritati adhæreat facile cogno

Re. ad ar.

ſci poteſt: non enim rõni cõgruũ ſemp ducitur ut patrem aliq̃s uocet ꝙ eius filius naturaliter ſit: nomen ſæpius paternũ īnititur ſenio uel dignitati abſq; paterno tamẽ naturali officio: religioſum prẽm appellamus q tamen pr̃ naturaliter nõ eſt: dauid deum uocauit prẽm non quia a deo genitus ſit atq; ab eo naturaliter ꝓcedat: ſed quia eum deus creauerit & effecerit: & nos itidem prẽm quotidie appellamus deũ non p naturã ſed p adoptionẽ quia in filios nos elegit quãdoq̃dem nos ad imaginẽ ſuã creauerit: hãc ipſam rõnem id qđ ſequit̃ p ſe fert cũ dicitur: & ego primogenitũ ponã illum ponã inq̃t hoc eſt tanq̃ primogenitum p adoptionẽ faciã illum: quoniam ſublimis erit & excelſus præ cũctis regibus terræ ut ſequẽs lectio docet. Tamẽ iudæi hæc de meſſiach dici non ignorant quãdoq̃dem eodem pſalmo pauloinfra dicit̃: & ponam in ſæculũ ſæculi ſemen eius & thronũ eius ſicut dies cœli. Semẽ nãq; dauid herodes ille aſcalonita cuius pater idumeus fuit ſubueritus ne r̃gnũ amitteret cũ ex alio ſemine natus q̃ iudaico aliq̃s rex eẽ non poſſet diuina ſic decernẽte lege. xvii. c. deutronomii nõ poteris alterius gẽtis hominem regem

Deuteronomii.

facere q non ſit frater tuus perditum omne uoluit: ut omni extincto ſemine regio ipſe a regno expelli nõ poſſet quo ꝑpetrato omne dauid genus ac regium iudæorũ nomẽ funditus ablatũ fuit: igitur quod ſuperius dictum ẽ & ponam in ſæculum ſæculi ſemẽ eius: & thronum eius ſicut dies cœli: dauid regi nullo pacto applicari põt: cũ ſemẽ eius atq; thronus iãdiu defecerit atq; extinctus ſit. Hoc eni non præterit iudæum q īterrogatus an de ſemine dauid poſſit aliq̃s inueniri uel ubi ſit ſaltem intelligi reſpondebit q̃dem ſe ignorare omnino. Igitur ea omnia recte accõmodari nõ poſſunt alicui niſi chriſto qui de eius ſemine ortus uerus meſſiach fuit quẽ quoniã iudæi futurũ expectant errorem ſuũ non difficile cognoſcere poſſunt: cum ueritas ipſa expectationi huic nõ congruat ſed plurimũ repugnet. Diſſolutis igit̃ uniuerſis quæ ꝓ defenſiõe ſua a iudæo adduci poſſunt ut iudaicæ diſcipline fallatia cognoſcat̃ ueniẽdũ ẽ ad id qđ neq; argumẽtatiõibus neq; ui ulla īpugnari põt ab eo.

Pſalmus

Legit̃ pſalmo. xxxxiiii. Chiſacha elohim holã uehed ſchebet miſchor ſchebet malohutecha abaſta ſedech ue tiſna refah hal chen meſſicahcha elohim elohecha ſchemẽ ſaſon mehaberecha:

Hoc ẽ ſedes tua deus in ſæculũ ſæculi uirga directionis uirga regni tui: dilexiſti iuſticiã & odiſti iniq̃tatẽ ꝓpterea unxit te deus deus tuus oleo leticiæ præ cõſortibus tuis. Hebræoꝝ nullus aliter ſentire põt q̃n pſalmus iſte dicat̃ de

Cal. trãſ.

chriſto meſſiach: nã caldaica trãſlatio ubi nos dicimus ſpecioſus forma præ filiis hoĩum inq̃t pulchritudo tua rex meſſiach maior q̃ filioꝝ hoĩs cui auctoritati uel expoſitioni iudæoꝝ nullus adhuc repugnare audet quãdo pro lege q̃cquid ea doceat obſeruet̃ ab eis: uerũ quos trãſlatio ipſa latebat aliq pſalmum iſtũ quibuſdã accõmodabãt hoĩbus & blacterãtes ueritate minus ꝓſpecta ſeipſos demũ nõ ītellexerũt. Satis ſupq; eſt ad myſterinm fidei tuendum

& ad ueritatẽ illuſtrãdam caldaica expoſitio illa quã ſynagoga ſequit᷑ ac ue
neratur. Quaobrem meſſiach his uerbis ſpũs ſanctus alloquit᷑ & ipſũ appel
lat deum dicens ſedes tua o deus i ſæculum ſæculi: ergo ſpiritus ſanctus qui
nec falli nec fallere queq̃ poteſt meſſiach deũ appellat igitur meſſiach ẽ de
us: & ſequit᷑ dilexiſti iuſticiam & odiſti iniq̃tatem ꝓpterea unxit te deus de-
us tuus: hoc ẽ tu o deus cui ſedes eſt in ſæculũ ſœculi quia dilexiſti iuſticiã &
odiſti iniq̃tatẽ ꝓpterea unxit te deus deus tuus. duo ſunt. Alter q̃ unctus eſt
Alter qui unxit: unxit deus chriſtũ tanq̃ hoiem qui & deus eſt duo in ꝑſonis
unus in eſſentia. Hac igitur ſpũs ſancti doctrina quis tam obtuſus ingenio:
tam rõnis expers qui meſſiach deũ eẽ non ſentiat nõ affirmet? Et inde alterũ
oritur documentũ: quod uera religio noſtra edocet deum trinum eẽ: & unũ
trinum in ꝑſonis unum in ſubſtãtia atq; natura: alloquit᷑ hic ſpiritus ſanctus
meſſiach quẽ deum appellat & unctum dicit eẽ a deo: tres ſunt igit᷑ non q̃dẽ
in eſſentia quia unus: ſed in ꝑſonis ut diximus. Spũm ſanctum iudæi iſicia
ri nõ poſſũt: legũt & ipſi geneſeos primo ueruach heloim merahefet ahl pe-
ne hamaim: apud nos ſpũs domini ferebat᷑ ſup faciem aquæ: ab eo nãq; quic
q̃d æditur credi ab hĩbus & obſeruari debet: cũ deus ſit quia ſpũs dei ẽ ipſe
deus cũ nihil ſit in deo q̃n illud ſit ipſe deus. Huiuſmodi ueritatis myſteriũ
lucidũ eſt atq; clarũ: quod tamẽ capere iudæi nõ poſſũt q̃ppe q̃ ignorãtiæ te
nebris undiq; circũfuſi & ꝑuicacia quadã detẽti rõnem inueſtigare huiuſmo
di atq; ueritatẽ inq̃rere cõtẽpnunt. Eruditi nos aũt diuinitus & illuminati
chriſtum meſſiach credimus uerũ hoiem q̃ a deo unctus eſt uerum deũ qui a
ſpũ ſancto deus uocatus eſt. Neq; obſtat q̃ iudices quãdoq; appellent᷑ dii ut
habet᷑ exodi. c. xxii. ad deos utriuſq; cauſa ꝑueniat & in eodẽ diis nõ detra- Exodi.
hes. Et in pſalmo. lxxxi. ego dixi dii eſtis. Executores enim diuinæ uolunta Pſalmus
tis atq; iuſticiæ in ſacra ſcriptura dii frequẽtius appellant᷑: Idcirco eodẽ pſal
mo præcipitur iudicate egeno & pupillo: humilẽ & pauperẽ iuſtificate. Sed
aliquẽ ſingulariter deum uocari nõ legit᷑ in ſacris litteris niſi de chriſto ut di
ctum eſt ſupra q̃ cum deo unus eſt in ſubſtantia atq; natura unus deus infini
tus & incõpræhenſibilis mundi opifex cœlorũq; oium fabricator de quo di- Geneſeos.
citur apud hebræos. c. i. geneſeos berreſit bara heloim ſaſſamaim ue haares.
quod apud nos ſonat in principio creauit deus cœlũ & terrã: & c. xvii. ego Leuiciti
ſum dominus oĩpotens: & leuitici hoc ẽ uaiecra apud hebræos. c. xviii. ego Deutero-
ſum dominus deus ueſter: & adeuorim hoc ẽ deutronomii tertio: neq; ẽ enim nomii.
alius deus uel in cœlo uel in terra: & c. vi. dominus deus noſter deus unus ẽ.
Hæc diximus ut intelligant iudæi nõ tres deos (ut aiunt) nos colere & obſer iiii. Re. v.
uare ſed unũ ſolum & unicũ de quo quarto regũ. c. v. dicit᷑ uere ſcio q̃ nõ ſit
alius deus i uniuerſa terra niſi tãtũ deus iſrael. Aperuit nãq; deus ipſe nobis
arcanũ pectoris ſui p ſanctos ſuos atq; ſeipſum deũ i ſubſtãtia unũ eẽ atq; in
natura trinũ aũt in ꝑſonis: quod quidẽ nõ fecit taliter omni nationi & quia

Pſalmus

myſteriũ iſtud a iudæis ſemotum eſt atq; abſcõditũ ideo ſequitur & iudicia ſua nõ manifeſtauit eis pſalmo. cvii. Neceſſario diuertimus aliquãtulũ ab incepto ut uiderentur longe deuiũ iudæi iter a ueritate tenuiſſe: a qua penitus excluſi denegant chriſtum meſſiach deum ẽe ac hominẽ cuius ſacramẽti ſpũs ſãctus q deus ẽ ueritatem docet ſedes tua inquit deus chriſte rex meſſiach ĩn ſæculum ſæculi uirga dirrectionis uirga regni tui dilexiſti iuſticiam & odiſti iniqtatẽ ꝑpea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Et ſi quis forte ſupſtitioſus hæc uoluerit regi aſſuero uel aliis quibuſdam accõmodare hac ſola uincatur ratione: ſcribitur nanq; ſedeſ tua in ſæculum ſæculi. Hæc quidem de rege ipſo ac cæteris hominibus dici nõ poſſũt cũ ꝑpetuã ſedẽ eoꝝ nulluſ habuerit Et ubi nos dicimus in ſæculũ ſæculi dicunt hebræi holã uehed quę dictiones apud eos tempus ĩfinitũ ſignificãt ergo de eorũ aliquo hæc nullo mõ ĩtelligi poſſunt ut conſtat ſacras litteras ſtudioſiſſime lectitanti.

Eſaias.

Libet adhuc cætera proſequi prophetarũ dicta & redarguere penitus ꝑuerſã & inueteratam iudæorum opinionem atq; duriciam ut ſuorũ deniq; pudeat errorum ſaltem ſi penitere non poſſit. Eſaiæ. c. xxxxviii. legimus

Lo meroſet ba ſeter dibarti me het ba ioth ani ue attach adonai elohim ſelechani ue ruho.

Quæ uerba apud nos ſignificant. Non a principio in abſcondito locutus ſũ ex tempore anteq̃ fierent ego eram; & nunc dominus deus miſit me: & ſpiritus eius. Quod autem hæc dicantur a deo patet ex lectione quæ anteceſſit. Ego ipſe ego primus etiam ego nouiſſimus. Quæ uerba hebraice ſonãt. Ani hu anu riſon af ani aharon. Loqtur hic igitur deus: a quo dicit̃ dominus deus miſit me & ſpiritus eius. Propheta hic nõ circuitione uerborum: non ſermonis implicatione ulla utitur: ſed huiuſmodi myſterii quod prædicamus: lumen quoddam ſole ipſo clarius nobis offert atq; oſtendit. Ait enim dominus deus miſit me & ſpiritus eius. Igitur deus & ſpiritus eius miſit deum hoc enim iudæi negare nequeunt: loquitur enim deus & ait dominus deus miſit me & ſpiritus eius: ergo deus a deo miſus eſt & a ſpiritu eius. Ex quibus profecto noſtra quam ſequimur doctrina oritur: ꝙ dei filius fuerit a patre miſſus operante ſpiritu ſancto ad aſſumptionem humanitatis q uerus meſſiach fuit: quem nos chriſtum appellamus. Quapropter diſcant iudæi: qđ & nos credimus atq; ſentimus: quia quod a ſanctis uatibus qbus arcanum hoc aperuit deus accipimus: illud recte prædicamus atq; tenemus. Non quærimus ĩ tenebris lucem: ſed in eo qui uera lux eſt: qui mundum ſimul atq; cœlum illuminat: quem qui ſequitur non circũfunditur tenebris: de qua luce legimus

Nota etiã myſterium trinitatis.

eſaiæ.c.viiii.Habitantibus in regione umbre mortis:Lux orta ẽ eis.&.c.lx. Eſaias
Surge illuminare ieruſalem quia uenit lumẽ tuum:& gloria domini ſuper te
orta eſt:& infra:ſuper te autem orietur dominus.& gloria eius in te uidabi
tur & ambulabunt gẽtes in lumine tuo & reges in ſplẽdore ortus tui. Quã/
obrem nos quidem non pertinaci certatione ſed ueritate contẽdimus aduer
ſus hoc ꝑfidum iudæoꝝ genus:q ſi quam in nos habent ſimultatem depone
rent:ebetes eoꝝ ſenſus in adipiſcenda ueritate clari atq; illuſtres penitus red
derentur.Et quæ ab eſaia hic dicta ſunt cernerent atq;(ut ita dixerim)mani
bus pertractarent:quibus dici cogitariue ad myſterium huiuſmodi confir/
mandum:& ad ueritatem illuſtrandam clarius nihil poteſt. Nam deus redẽ
ptor inquit(ut ait propheta)deus miſit me:hoc eſt deus pater filium deum
miſit utiq; redemptorem:qui hoĩes a diabolica poteſtate redimeret.Et hoc
illud eſt quod eſaias.c.lii.attigit.Gaudete & laudate ſimul deſerta hieruſa/ Eſaias.
lem:quia conſolatus eſt dominus populum ſuum:redemit hieruſalem : para
uit dominus brachium ſanctum ſuũ in oculis omnium gentium : & uidebũt
omnes fines terre ſalutare dei noſtri.Et.c.lxii.Dicite filiæ ſyon:ecce ſalua/
tor tuus ueniet.Et.c.xii.ecce ſaluator meus fiducialiter agam:& non time/
bo & ſequitur & factus eſt mihi in ſalutem.Et quoniam(ut diximus) lumen
humanæ mentis deus eſt:eo duce ac præuio errare non poſſumus:qui nos in
ſtruit per legatum atq; nuncium ſuum:quæ nobis uia capeſcenda ſit ad æter
nam beatitudinem conſequendam:ideo dicitur pſalmo.xv.notas mihi fe/ Pſalmus.
ciſti uias uitæ:adimplebis me lætitia:per quas iudæi ſi pergerent: tunc ueri
tatis huiuſcemodi myſterium quod percipere minus poſſunt: corde illumi/
nato facile cognoſcerent.Iſtud ipſum nos etiam.c.xxiii.hieremias edocuit Heremias.
Hinne iamim baim neum adonai ua azimoti le dauid zemach zaddi cumu/
lach melech hiſeil ue aſſach miſpat uzdacha baarez be iamaf tuiuſach iehu/
dah ue giſrael giſcon labetac ue ſech ſſemo aſſer gicreo adonai gidchenu.
Quæ uerba latine ſonant.Ecce dies ueniunt & ſuſcitabo dauid germen iu/
ſtum:& regnabit rex:& ſapiens erit & faciet iudicium & iuſticiam in terra: ĩ
diebus illis ſaluabitur iuda & iſrael habitabit confidenter & hoc eſt nomen
quod uocabunt eum dominus iuſtus noſter.Hæc eadem ſcribũtur etiam ab
eodem capitulo.xxxiii.ad maiorem huiuſmodi myſterii cognitionẽ.Quod
autem hæc uerba dicantur de meſſiach iudæi inficiari non poſſunt:nam cal
daica tranſlatio quæ apud eos targum nuncupatur cui eorum nullus auſus ẽ
unq̃ repugnare inquit ubi nos dicimns ſuſcitabo dauid germẽ iuſtũ: Statuã
dauid meſſiach iuſtũ.Ex q̄bus itaq; clarũ ẽ tã apud iudæos q̃ chriſtianos ꝓ/
phætã hic loq̄ oĩo de meſſiach.Quapropter ut ueritas de q̃ loq̄mur iudæis
pateat primo dicẽdũ ẽ deũ ſecũdũ ſui uirtutẽ ap̄d hebræos ꝑmultis noĩbus

Heloim appellari: ut heloim: quod dicitur a timore uel iuſticia: adonai a magiſtratu
Adonai uel dominio. ſadai: qa ab eo fieri omnia poſſũt. Omitto cætera præter hoc
Sadai. unum iotheuauhe: cuius dogma inuenire adhuc neq; græci neq; latini potue
Iothe/ runt: utuntur illi hoc nomine tetragrãmaton: nos autem deus uel dominus.
uauhe iudæi uero nomen illud neque intelligunt neq; ſua uoce uel ſono exprimere
Græci. poſſunt: & loco illius adonai nomẽ proferunt quem admodũ habetur exodi
Latini .c.vi. Ego dominus qui apparui habraã iſaac & iacob indeo oĩpotente. Et
Tetragrã/ nomẽ meũ iotheuauhe qđ a iudæis illic ſcribitur adonai nõ ĩdicaui eis. Hoc
maton illud nomen eſt glorioſum proprium ineffabile & ĩfinitum quod propriã dei
Exodi. naturam tantum & incõpræhẽſibilem abſq; reſpectu ad aliquẽ effectũ ſigni/
Eſaias. ficat: & ſoli deo ipſi cõuenit & alii nulli applicari põt: quo & ſolus ſe appel/
lare uoluit q deus eſt quẽadmodũ habeť exodi. c. iii. dominus deus patrum
ueſtrorũ & ſequiť hoc nomẽ mihi eſt in æternũ: & eſaiæ. c. lxiii. Ego domius
hoc eſt nomẽ meũ: ubi enim dominus diciť ibi poniť iotheuauhe nomẽ ꝙ &
itidẽ in aliis fit locis q̃plurimis. Neq; ꝓpria uoce illud põt a iudæis ꝓferri: di
Adon. cũt enim adonai (ut diximus) tametsi adon rectius ꝓnunciarẽt: addunt ipſi
iot quod elemẽtum eſt hebræũ ſiue littera: & dicũt adonai: quæ dictio qnq;
ſcribiť litteris: alepl. dalet. uau. nun. prima cũ duæ ſint littere nun. & iot.
quattuor aũt primis ſcribiť adon & ſignificat dominum: addita iot: efficiť
Exodi. adonai & ſignificat dominũ meũ. Vbi igitur in ſacris lr̃is ut exodi. iii. ſcribi
tur dominus deus patrũ ueſtrorũ: & eiuſdem. xx. dominus deus tuus q edu/
Eſaias. xit te de terra egypti: & eſaiæ. xxxxii. ego dominus hoc eſt nomen meũ: ſcri
ptum eſt iotheuauhe nomẽ: & ibi apud hebræos legiť adonai: apud græcos
tetragrãmaton: apud uero chriſtianos deus uel dominus. Et quoniã eius ue/
ra nominis ꝓlatio atq; ſignificatio latet adhuc hebræos græcos atq; latinos:
ab ipſis quidem illud recte proferri non poteſt. Hoc autem fit: quia imperfe
cte deum cognoſcunt: eum iccirco imperfecto nomine appellant: & quoniã
deus ipſe ſolus perfectus eſt: ideo perfecte ſe cognoſcit: & perfecto nomĩe ſe
appellat. Et dicunt præterea hebræi: ſi quis illud dei nomen recte pronũcia
ret: eiuſq; rectam ſignificationem teneret: humanam in operãdo tanq̃ deus
naturam ſuperaret. Ideo ſibi ipſi ſoli uoluit hoc attribuere deus: quia ſolus
ipſe deus eſt infinitus pariter & imenſus: qui ſolus humanam excedit naturã
atque ſuperat. His rationibus non immerito cõcludi poteſt: ꝙ is qui hoc no
mine dignus exiſtimetur: ipſiuſq; natura etiam dignus pariter cẽſeatur. Sed
hoc ipſo nomine chriſtus meſſiach a propheta dicitur proculdubio & appel
latur igitur chriſtus meſſiach deus eſt. Et hoc eſt nomen ĩquit ipſe: quod uo
cabũt eum dominus iuſtus noſter: qui terminus dominus apud hebræos ſcri
bitur iotheuauhe: & ab ipſis (ut diximus) adonai profertur nec ſecus ab eis
ꝓnunciari poteſt. Quãobrem iudæus q hoc nõ percipit neq; animaduertit
facile delyrat & in errore uerſatur: noſque qui ueram religionem ſequimur:

uanis ſuperſtitionibus imperitus ipſe accuſat ſimul atq; deludit: in hoc ideo labitur: quippe qui cũ multiplicibus atque diuerſis erroribus ſtudeat: ineptus ipſe efficitur indies improbus atq; iſanus At nos qui diuino lumine accepto recta ꝓficiſcimur: a ueritate quidẽ aberrare nõ poſſumus: nõ ergo fallimur: quoniã ubi fallendi rõ abeſt ibi enim a ueritate nihil ẽ alienũ. Miſit nãq; deus præcones uolũtatis ſuæ: atq; correctores ĩprobitatis humanæ: quoꝝ quidem nõ humanas ſed diuinas fuiſſe uoces atteſtatur iudæus ſimul & chriſtianus. Necnõ ille ẽt omnia impleta eẽ eoꝝ uaticinia & in unã eãdemq; accedere ſniam uidet atq; cognoſcit: & tamẽ ueluti deſperans & rõnis expers deſerto recto itinere quo ſe ꝓripiat neſcit: & in deuios nõ inuitus ille labiẽ anfractus. Vult enim adhuc cõtra quæ diximus tanq̃ impudẽs ac temerarius ꝓgredi: & nobiſcũ ſignis elatis bellũ gerere: ſed ſpero dũ ſe tueri uoluerit proprio gladio hoĩem piturum: & ueritatis demũ ac rõnum ictibus maxime percuſſus: cũ obſtare ulterius nõ poterit aufugiet: & ipſũ fugientẽ inſequar: donec ſe uictum omnino atq; perditum fateatur.

Inq̃t nãq; ipſe iotheuauhe nomen deo & pleriſq; aliis ẽt competere poſſe legiẽ enim exodii. xvii. ædificauit moyſes altare & uocauit nomen eius: dominus exaltatio mea. Et. xxii. geneſeos: appellauitq; nomẽ loci illius: dominus uidet. Inſup in libro iudicũ. c. vi. ædificauit ergo gedeõ ibi altare domino uocauitq; illud: domini pax. In q̃bus auctoritatibus & aliis ubi ſcribitur dominus: ibi litteris noſtris hebræis iotheuauhe ſcriptũ inuenimus igiẽ & aliis nomẽ illud tribui atq; accõmodari põt. Solet q̃dẽ fũdamẽto nõ fideliter iniecto ædificiũ facile corruere. Quod ſic accidet aduerſario noſtro q cũ ſtabile quicq̃ uel firmũ nõ habeat: quo ſe in hoc certamine uel ſuſtentare uel defendere poſſit adeo corruet: ꝙ omni iam deſtitutus impugnandi ſuffragio: unde ꝓ ſe tuẽdo uel opem uel ſubſidiũ quæritet ulterius nequeat inuenire. Dicimus nãq; denuo & ita affirmamus nomẽ iotheuauhe illud eẽ: quod ſolũ ſoli deo cõuenit: & alii nunq̃ conuenire poſſe: illamq; diuinã ſignificare ſubſtantiã nõ intelligibilẽ ſed infinitã atq; imenſam purã atq; nudã ꝓut in ſe cõſiſtit: & apud hebræos nunq̃ ꝓfertur niſi a ſũmo ſacerdote & ĩ benedictionibus ſolũ & in tẽplo. Et Iſtud ipſũ ſẽtiunt iudæi atq; ſuos edocent. Fatemur ĩ ſuper hoc ipſum ſi cui recte addici poſſet: ꝙ is ꝓculdubio deus eẽt: nã q proprium nomen rite ſequitur eiuſdem naturam ut ſequatur neceſſe eſt. Quare iudæorum obiectio poſitioni noſtræ nihil obſtat: cum dictioni iotheuauhe altera dictio iuncta ſit in auctoritatibus prædictis; & illa per ſe ſimpliciter non proferatur. Dicitur nãque ibi: dominus exaltatio mea: dominus uidet: domini pax: que dictiones termino dominus additæ: qui ibidem ſcribiẽ iotheuauhe apud hebræos ĩdicãt nomẽ illud diuinæ maieſtati nõ applicari: ſed locis uel altaribꝫ ut patet. queẽadmodũ & nos uel deodatus uel amadeus uocamus aliquẽ q̃ tamẽ tãtũ hõ ẽ & nõ deus facit hoc illa dictõis additõ

Ar iudæ.
Exodi
Geneſeos.
Iudicum

Re. ad ar.

qua ablata nomẽ illud deũ tantũ ſignificat: quo ſolo atq; ſimpliciter aliquẽ appellare nefas eſſet atq; ꝓfanum ideo non fit quia homo tantum eſt & non deus. Hieremias autem ſolo nomine ac ſimplici iotheuauhe ſine alterius termini additione chriſtum meſſiach appellat: quando dicit. Et hoc eſt nomen quod uocabunt eum iotheuauhe hoc eſt deus Igitur ſi nomẽ iſtud ineffabile & infinitum quod ſoli deo tantũ conuenit & non alii: chriſto ſine cõnexione aliqua competit & applicat᷑. Iure atq; merito cõcludi debet: chriſtũ ꝓculdubio deũ eſſe. Iudæus hoc audiens ſe cõficit atq; cruciat cũ id aſſentire nobis quod diximus abſq; ulla contentione neceſſe ſit. & aufugere nequeat quominus ueritatem iſtam fateatur. Sed quid agit ut malus & ĩprobus: ubi eni

Ar. iudæ: a propheta dicitur: uocabunt eũ dominus iuſtus noſter: inquit ipſe literarũ ſenſũ ꝑuertẽs: qđ dominus uocabit eũ ſcilicet chriſtũ hoc noĩe iuſtus noſter

Re. ad ar. Nõ equidem putaſſem unq̃ tãtũ ſceleris ac prauitatis iudæorũ animos occuparet: ut ſanctoꝝ uatũ diuinitus ſcripta corrũperẽt: & nominũ uel dictionũ ſuarũ ꝓprietatẽ ſiue naturã euerterẽt: tãta eni audacia atq; temeritate ducũtur: ꝙ iam dei nomẽ dillacerare & deũ ipſũ illudere ĩpune ſibi licere putent: differt tẽpus ultionis deus ut maiori ſupplicio delinquẽtes afficiat: nam magna eſt ira cũ peccãtibus nõ iraſcit᷑ deus. Habetq; tantũ æquitatis in ſe diuina ueritas: ꝙ qcquid ſaluti humanæ congruũ duci põt illud uoluerit recta ꝓficiſcẽtibus indicare: & in hoc ipſo de quo loqmur id muneris apparet: nam

Ra. abbai quæritãtibus iudæoꝝ pleriſq;: meſſiach quo noĩe ſit appellãdus. Rabi abba uir apud eos doctiſſimus reſpondet iotheuauhe meſſiach ẽ appellandus: ut habet᷑ ait iſte doctor hebræus apud hieremiã & hoc ẽ nomẽ quod uocabunt

Thalmut. eũ dominus iuſtus noſter: ſcribit᷑ hæc ueritas in thalmut in diſtinctõe quadã

Gloſa hebræa. quæ incipit: q uidit in libro q inſcriptus ẽ babalbatra. Hoc ſi dixerit doctor iſte hebræus: legãt iudæi gloſam ſup primo lamẽtationum hieremiæ: & hæc

Manahem eos ueritas nõ latebit: ubi ẽt dicit᷑ multis noĩbus appellari meſſiach: ut ma-

Hinom nahem: q conſolator dicit᷑. hinom: quod filiationẽ uel filiũ ſignificat: a nim

Rabi auenazra. aũt oritur: q filius dicit᷑. Hoc enim ait rabi auenazra ſup pſalmo: deus iudiciũ tuũ regi da. Et recte chriſtus meſſiach filius nũcupat᷑: qa pſalmo q apud nos ſecũdus dicit᷑ inqt deus ad ipſum: filius meus es tu: ego hodie genui te.

Hunana Quæ uerba hunana noĩe rabi iddi ſup illud hieremiæ creauit dominus nouum ſup terrã teſtatus eſt tantũ de chriſto dici. Quapropter ſi hebræoꝝ doctores quã dicimus ueritatẽ fateant᷑ & affirmẽt meſſiach iotheuauhe dei nomine appellari quod deo ſoli cõuenit hæſitare q̃dem nemo põt meſſiach deum eẽ niſi forte inſanus & a ratione penitus abdicatus. Proprium nãque hominis eſt: quæ ueritatis ſunt: ea prorſus percontari: quorum cognitione diligenter adhibita: ſequatur poſtea quod ratio ipſa ſuadet atque mouet: ut non neceſſitatis uinculo: ſed officii quod deus demandauerit: uideatur effici ab eo. Nemo ſuimet fiducia uel ingenio fretus: hoc uel illud eſſe

gratũ deo iudicet: niſi tradita a delegatis eius præcepta prius cõpleat: ſuãq; conſciẽtiam metiatur. Non prodeſt homini hominem eẽ: niſi rõni inſeruiat: deumq; cognoſcat parentẽ ſuũ: quo uiuit: quo ſapit: quo pfruetur tãdem ſi eius omnino obſecutus fuerit uoluntati: quo munere atq; beatitudine priuãt ſe iudæi qppe q ſe exiſtimant ſcire quæ neſciunt: & inepte & arrogãter quæ minus pcipiunt aſpnantur & accuſant. Chriſtianus uero cui ſolo hæc a deo reuelata ueritas eſt: & ad quẽ diuinarũ rerũ celitus eſt miſſa cognitio: huius myſterii ſacramentum de quo loqmur: quoniã ſcit: ideo tenet: & quæ iubet illuminator ipſe amplecti & obſeruare nitit̃ iccirco accipiet cæleſtis illius atq; diuinæ mercedis præmium preciumq; gloriæ q deus eſt. Nõ pgit chriſtianus per abrupta & præcipitia iudæi ut ſolent: qui ſpretis diuinis uaticiniis: fauẽtes ſupſtitionibus in perditos dillabuntur errores: quorum ueniam ſperare non poſſunt: quãdo rõnabili hominis officio non caſu uel ignorantia: ſed uoluntate atq; ꝓpoſito ptinaciter abutunt̃. Inſtructi enim ſunt ꝓphetarum uaticinio atq; ſuoꝝ doctoꝝ teſtimonio meſſiach deum eſſe & hominem & ab his etiam ſe amouent obturãtes aures ſuas nihilue curantes niſi peruicatiam ſuam defendere atq; tueri. Hinc eſt ꝙ nõnulli iudæorum ut ſcire uideãtur quæ neſciunt audeant hoc in loco hieremie uaticiniũ ſubuertere. Dicunt enim ſuſcitabo dauid germen iuſtum: germen iſtud intelligi zorobabel qui ex ſemine dauid ortus eſt. Falſitas enim hæc ſatis cuiq; patet per lectionem ſequentem ubi dicitur: & regnabit rex & ſapiens erit. Zorobabel enim regem nunq̃ fuiſſe legitur: igit̃ de ipſo uerba illa intelligi nullo mõ poſſunt unde liqdo apparet iudæorum error: & chriſtianorum uerus ſenſus atq; ſententia: q prædicant: fatent̃ atq; tenent meſſiach uerum hominem uerũq; deum. Præterea aliqui etiam iudæorum ut cæteris aliis ſapientiores iudicent̃ incõſulti aduerſum me prodeunt perſuadentes ſibi incautum me offendere: neq; cogitant uim ueritatis atq; uirtutem: qua omnis armatus nõ hoſtibus ſolum reſiſtere: ſed eos etiam expugnare mirum in modum præualet. Et quia diximus quando iotheuauhe nomini dictio additur aliqua: tũc illud proprie nõ ſignificare deum: ſed locum uel perſonam aliam. Ex hoc inquiunt iſtud ſeq: quando a ꝓpheta dicitur. Et uocabunt eum dominus iuſtus noſter: ꝙ terminus ille dominus qui apud hebræos ſcribitur iotheuauhe: non ꝓprie ibi deũ ſonet ſed hominem tantum qui eſt meſſiach: quoniam ipſi nomini applicentur hi termini iuſtus noſter: quẽadmodũ cũ dicit̃ deodatus grãdeus q ꝓpter horum terminorum datus gratia additionem quãuis hoc nomen deus ibi inferatur non tamen deum ſed hominem tantum ſignificant. Igitur cõſtat manifeſte ꝙ propter terminorum additionem iuſtus noſter: qui adduntur huic nomini iotheuauhe a propheta non ſit meſſiach appellandus deus: ſed deus iuſtus noſter qui termini hominem ſolum ſignificant ſicut deodatus gratia deus & dominus exaltatio mea.

Ar. iudæ.

Re. ad ar.

Ar. iudæ.

Re. ad ar. Satis mihi ſupq; huic obiectioni reſpódiſſe uiſum eſt: quando ſupius p talmu thiſtam ſuũ abba rabi oſtenderim meſſiach eẽ iotheuauhe noie dictiõe nulla addita appellãdũ. Sed ne p huiuſmodi hoies uideamur ſolum ueritatem ap probare quã ſeqmur: ſed ẽt fundaméto idoneo ac rõne: iccirco argumẽtatõi huic reſpõdendũ etiam arbitrati ſumus laudabile atq; honeſtum fore: ne ita ctum quicq̃ atq; indiſcuſſum de hoſtibus noſtris relinquamus ad ueritatis ui ctoriã cõſequẽdam. Affirmat nãq; uera atq; ſancta noſtra religio chriſtũ meſ ſiach noie iotheuauhe abſq; additione alicuius termini appellari: quo uerita tis dogmate inſtruit nos hieremias cũ ait & uocabunt eum dominus: hoc eſt iotheuauhe iuſtus noſter. Neq; iſti termini iuſtus nr̃ ueritati huic repugnant quoniã hic terminus iuſtus non additur huic nomini iotheuauhe ut eius mu tet ſignificationẽ queadmodũ fit in hoibus iſtis dominus exaltatio mea do/ minus uidet deo datus gratia deus & in aliis huiuſmodi: ſed addit̃ ueluti epi theton ſuũ ꝓprium atq; congruũ. Neq; deus dici põt ſi deus eſt niſi intelliga tur terminus iſte iuſtus: qnimo p appoſitionẽ hoꝝ terminorum iuſtus noſter efficitur quod abſq; dubio nomẽ illud iotheuauhe ibi a hieremia poſitũ non poſſit aliud intelligi niſi deus unicus & iſinitus cum ipſi apponat̃ eius pro/ prietas & ineffabilis uirtus quæ ẽ iuſticia. Vnde exodi. c. viiii. ſcribit̃ domi

Exodi. nus iuſtus & ego & populus meus impii. Et. ii. Re. c. xxiii. prĩcipes iſrael &

Li. ii. regũ rex dixerũt iuſtus eſt dominus. Et neemias. c. viiii. nũc itaq; deus noſter ma

Neemias. gnus fortis & terribilis tu iuſtus es in oibus. Necnõ & pſalmo. cxviii. iuſtus es domine & rectum iudicium tuũ. Et pſalmo. vii. deus iudex iuſtus fortis &

Hieremiaſ patiens. Et pſalmo. cxxxxiiii. iuſtus dominus in oibus uiis ſuis Et hieremias

Sopho/nias c. xii. iuſtus quidẽ tu es domine. Item ſophonias. c. iii. dominus iuſtus ĩ me/ dio eius. Ex his igit̃ clarum eſt ꝙ terminus iſte iuſtus adiunctus huic nomini iotheuauhe non mutet ſignificationem eius ſed magis aperiat atq; declaret

Pſalmns Quapropter cũ de meſſiach a ꝓpheta dicitur & uocabunt eum dominus iu ſtus noſter non põt non pcipere qui rõnis eſt particeps meſſiach uerũ ac uni/ cum eſſe deum infinitum atq; ĩmenſum. Quod autẽ iſtud ipſum an ueritate

Ra. moſes fulciat̃ & uigeat. Audiant iudæi expoſitionẽ atq; ſnĩam Rabi moſis magni

Bereſit rabba prædicatoris: quem alterũ moſen legiferum quaſi appellant in bereſit rabba hoc eſt in lamẽtatione hieremiæ quam magnã ipſi uocãt ſup trenorum. c. v.

Trenorum quod apud nos ſonat pupilli facti ſumus abſq; patre. Dicit ibi rabi barachi

Ra. bara/chias. as: ꝙ deus uidens iudæorum ſingultũ & ãgorẽ inqt. Vos dicitis pupilli facti ſumus abſq; patre. Sic itidem erit redẽptor mundi: quẽ ego ſuſcitabo ex uo

Eſaias. bis: qui orietur ſine patre: ſicut ſcriptum eſt eſaiæ. c. liii. Et aſcẽdet ſicut uir

Zacha/rias. gultũ coram eo & ſicut radix de terra ſitienti. Et zachariæ. c. vi. Ecce uir ori ens nomẽ eius. Et dauid pſalmo. cviiii. Ante luciferum genui te. Et pſalmo.

Pſalmus. Quare fremuerũt gentes in quo dicitur dominus dixit ad me filius meus es tu: ego hodie genui te. Quid enim clarius ad noſtrũ exponendũ ꝓpoſitũ ab

iſto rabi adduci potuit? Quid quo magis huius myſterii ueritas q̃ noſtrorũ aduerſario℞ teſtimonio decerni atq; comprobari poſſit? At ipſi qdem nolũt a qbuſdã ſuis maioribus irretiti: & falſis argumẽtationibus capti fateri chriſtum deũ eſſe & hoiem. malunt præcipitari alieno ſenſu & aliter ſentire: q̃ ueritas q̃ uel diuina ratio expoſcit. Quod aũt dicimus uerum ſit: ueritatem ẽt alibi requiramus. Eſaias.

Scribitur namq; apud eſaiam. c. viiii. Chi ielet iulad lanu uben nitan lanu ueiichiie ſcerara al ſcechmo ueichare ſſemo pelle ioes el gibbor aui had ſar ſalõ Latine dicitur.

Paruulus enim natus eſt nobis & filius datus eſt nobis: & factus ẽ principatus ſup humerũ eius: & uocabitur nomẽ eius admirabilis cõſiliarius deus fortis: pater futuri ſæculi princeps pacis. Rabi moſes egyptius ſcribens de dignitate uirtute atq; excellẽtia regis meſſiach ad quoſdam rabotenos: hoc eſt magiſtros hebræos ait ꝙ nomina hæc cum epithetis ſuis quæ hic a ꝓphæta ſcripta ſunt: dicunt̃ de puero nato q eſt rex meſſiach. Inſup rabi auenazra idẽ dicit pariter atq; tenet in ſua ſuper hoc declaratione: qui demum accuſatus a qbuſdam ꝙ meſſiach deum appellaret: ne extra ſynagogam eiiceretur: conatus eſt: que dixit ezechiæ regi accõmodare: quẽ poſtea rabi ſolomon feſtinus & ꝓnus ad oẽm inſinuãdum errorẽ: & alii qdam ſecuti ſunt. Quã opinionem ineptam eſſe atq; falſam inferius non difficile oſtẽdemus. Tamẽ egyptius ille moſes q oĩum hebræorum iudicio dogmatibus ac diſciplinis cæteros oẽs præſtat: ſentit atq; fatet̃ oĩa illa nomĩa de rege meſſiach dici & affirmari. Cũq; in ipſis hoc nomen deus inſeratur: qs tam cæcus tam demens qui nõ uideat non intelligat: iudaicam ẽt ſectam huius ueritatis ſacramẽtũ chriſtum eſſe deũ & hoiem nõ ignorare? Cadunt enim iudæi in multiplices fallacias nõ inſcii ſed ptinaces: q ſic appetunt ſic uolunt. Inficiãtur qđ tenẽt qđ in manibus habent: denegant quod firmiter ſciunt: accuſant ſectantes quæ homines ueritatis magiſter deus edocuit. Sacras omnes euertunt litteras ut ſuos tueri poſſint errores: uero ſemp falſum anteponunt: ut diuina hæc ueritas in occulto ſepulta iaceat: q error maximus qdem eſt & aiaduerſiõne non indignus. Nam ubi a propheta dicit̃. Et uocabit̃ nomẽ eius admirabilis cõſiliarius: deus fortis: pater futuri ſæculi: princeps pacis: uerba puertũt & dicũt. Deus noſter fortis: q ẽ admirabilis cõſiliarius & pater futuri ſæculi uocabit puerũ natũ hoc eſt regẽ meſſiach principẽ pacis: o inaudita iudæorum fallacia: o facinus non æquo animo ferendũ. Audent puertere atq; deſtruere ſi poſſent illud quod deus ipſe fieri uoluit atq; decreuit: quam maliciam atq; improbitatem præuidẽs eſaias. c. i. inquit: Ve genti peccatrici: populo graui iniquitate: ſemini neq̃: filiis ſceleratis: dereliquerunt dominum blaſſemauerunt ſanctũ iſrael: abalienati ſunt retrorſum. Has patit̃ deus iniurias: quas tamẽ nõ oblitus ĩexpiabili pœna opportuno tpe pariter cõpẽſabit: nã

Ra. moſes egyp. | Ra. auenazra. | Ezechias. | Ra. ſolo. | Ra. moſes | Eſaias.

ſcientes qui peccant: & ſua errata corrigere nolunt: ueniam q̄dem aliquam
non merent̄. Ignoſcitur aūt his q̄ in peccatum incauti prolabunt̄ & pænitē
tes ſe corrigunt. At credunt iudæi nos fallere ſe aūt ipſos libēter fallūt: quo
nihil ſtultius homini eſſe poteſt. Scribūt nāq; iudæi dictiones uocabit̄ & uo
cabit hiſdem litteris & hiſdem pene punctis. Prima enim ſic ſcribitur ſecun/
Vau dum ordinem ſcribendi apud eos & eſt quinq; litteris (ut ui/
Iot detur cōnexa) & legitur ſecūdum morem iudæorum. Et harum lit
Cof terarū prima dicit̄ uau. Secūda iot. Tertia cof. Quarta res. Quinta aleph
Res q̄bus quattuor ſupponuntur puncta: quorum primū uocatur ceri. Secūdū
Aleph hirich. Tertium camez. Quartum cegol. Ex q̄bus litteris & punctis oritur
Ceri hoc uerbum uehicare hebræum quod apud nos dicitur uocabit̄. Altera ue/
Hirich ro dictio: quæ eſt uocabit ſcribit̄ hiſdē lr̄is ut ſupra: ſed aliq̄bus diuerſis pū
Camez ctis hoc modo quorū primū dicit̄ camez. Secūdum hirich.
Cegol Tertium ſeua. Quartū camez. Ex q̄bus lr̄is & pūctis efficit̄
Vehicare hoc uerbū uahicra hebræū quod apd̄ nos ſonat uocabit. Hac itaq; una & ea
Vocabitur dem lr̄arum figura (licet inter ſe pūcta uarietate diſcordēt) a fundamēto ueri
tatis & a rōne ueræ religionis iudæi ſe amouēt atq; abdicāt. Quod aūt hæc ue
Vau ritas nō ingenio ſolū nō oculis uideat̄ ſed ut dici ſolet manibus attractetur.
Iot Legāt iudæi ſup huiuſmodi uerbis eſaiæ ſupius adductis ſeptuaginta inter/
Cof pretū tranſlationē hoīum hebræorum ad modū doctiſſimorum: q̄bus iudæi tan
Res tū fidei tribuūt q̄ eorum repugnare dictis auſi nunq̄ fuerint: ea utiq; ſic expo/
Aleph nunt. Puer natus eſt nobis & filius datus ē nobis cuius imperiū ſup humerū
Camez eius: & uocabit̄ nomē eius magni cōſilii angelus. Ex hoc enim manifeſte ap/
Hirich paret. Cū doctiſſimi illi uocabit̄ ſcripſerint: q̄ uehicare nō uehicra hoc ē uo
Seua cabitur nō uocabit & ſcribi & p̄ferri debet. Et ad iſtā ueritatē cōfirmādā ac
Camez cedit trāſlatio illa caldaica quā iudæorum nullus carpere unq̄ auſus ē: cum do
Vahicra ctrina eius undiq; ueritate atq; ſapiētia fulgeat: ubi ita dicit̄. Infans natus ē
Vocabit nobis & filius datus ē nobis & recipiet ſup ſe legē ad ſeruādā eā: & uocabit̄
nomē eius abante mirabilis cōſilio: deus fortis p̄manēs in ſæcula ſæculorum
meſſiach. Qua expoſitiōe clarius aliq̄d neq; dici neque cogitari pōt p̄ quam
uocabit̄ p̄cipimus nō aūt uocabit. Igit̄ uehicare non uahicra ſcribi a iudæis
atque p̄nūciari debet. Hāc illi quottidie lectitāt intelligūt atq; ſciunt: fateri
aūt uelut p̄uicaces diſſidioſi ac p̄fidi hoc tā dilucide myſteriū declaratū hāc
eis ueritatē p̄poſitā nolūt: q̄nimo denegāt & accuſant. Qua p̄tinacia p̄citi ī
mergētes ſe erroribus atq; fallatiis a ſalute p̄pria ſe detorquēt: quod iniqū ē
& impiū & humano noīe īdignū. His ergo diligēter diſcuſſis patet undique
ueritas quā ſeq̄mur: necnō & iudæorum obiectio ianis atq; fatua: q̄ ad ezechiā
regē p̄phetæ dicta ſupius trahere conabant̄: quæ q̄dē nōmodo rōne aliqua
ſed ēt nec ulla ui uel īgenio illi uel cōpetere uel accōmodari poſſūt: Et quoni
am circiter annos. xv. rex ipſe pace fūctus fuerit. Iudæi nāque tāq̄ rerum ſuarum

impiti & rõnis ignari expromere audẽt quod animo q̃dẽ concipi minus põt. Idque ueritas ipſa docet. Regnauit rex ipſe annis. xxviiii. quẽ. xiiii. anno re/ gni eius ſennacherib aſſyrioꝝ rex amaritudine & anguſtiis q̃plurimis affecit ut ſcribitur. iiii. Re. xviii. &. xviiii. Quo mortuo eius loco manaſſes filius ſuffectus ẽ: quẽ principes exercitus regis traxerũt uinctũ cathenis atque cõ/ pedibus in babylonẽ ut legit̃ ſecũdo paralypomenõ. xxxiii. Ex q̃bus igit̃ cõ ſtat q̊ p id tẽporis pax nõ diu uiguerit quod eſaiæ dictis repugnat atque cõ/ trariat̃: q eodẽ. c. ait & pacis eius nõ erit finis. Hæc ad tollẽdã oẽm fallaciã: & ad cõuincẽdos errores iudæoꝝ dixiſſe uolui: tãetſi ſatis ſupque oſtẽſũ fue rit ea dici omnia & exponi de chriſto meſſiach & ita eſſe ſicuti ẽ & apparet. Cum itaq; iudæi clauſos rationibus noſtris ſe undique uideant & ueritate ob ſeſſos: quo ſe proripiant neſciunt: & circũſpiciẽtes muſitant & fugam taciti rubore circũfuſi corripiũt. Non miretur igitur aliquis: ſi e regno proprio ex pulſi uniuerſo orbi ſeruiant: ſi miſerrime uiuant: ſi dolore aſſiduo cruciãtur facit hoc pertinacia ſua ſimul atque malicia: quæ adeo cõſenuit q̊ diuini hu ius myſterii cognitione indigni ſint merito iudicandi. Chriſtiani uero q ſan ctarum lr̃arum uim ac rationem diligentius ac plenius diſcuſſerunt uiam ſa/ lutis ac ueram religionem intelligunt tenent atque obſeruant: neq; poſſunt ſe a recto itinere flectere: quia cæleſtes litteras non corrumpunt: ut nouam ſi bi legem atq; doctrinam ſine ulla ratione atque radice ueritatis componant ſanctorum ſolum prophetarum traditionem ueram utiq; amplexi ſunt: qua inſtructi excidere non poſſunt a uero cultu atque religione. Iudæi quoniam chriſti nomen infenſum habent quem hominem tantum exiſtimant & nõ de/ um: uias ſibi deuias & perditionis ueſtigium ſuorum maiorũ auctoritate ſe/ ctantur reliquentes diuinam maieſtatem: quæ coli non poteſt niſi per filium qui ſicut radius a ſole ita a patre filius ſeparari nõ poteſt: qui igitur colit pa/ trem colit & filium: & qui odit unum odit utrũq; quoniam una utriq; mens eſt: unus ſpiritus una ſubſtantia: quæ fecit condidit atque gubernat cœlum & quæ ſub cœlo ſunt omnia: cuius uirtutem diabolica poteſtas tremit ſupe/ ratur atq; proſternitur: q̃n etiam ſigno crucis perſpecto: cui chriſtum iudæi affixerunt ſtare non poteſt: ſed uincitur & propullatur.

Hoc ipſum profecto dictu mirabile eſt: cum perſcrutantibus recte appareat tres poteſtates tantum eſſe diuinam diabolicam atque humanam aliam alia rum fortiſſimam: & humana quæ reliquis minus ualida eſt atque potens dia bolicam ſuperet atq; proſternat: quod diligenter inſpiciendum eſt id fieri nõ poſſe niſi diuinitatis illa aliquid ſaperet: a qua uincitur prorſus diabolica ſo lum: quæ diuinitatis uirtus cruci tãtum ineſt uirtute chriſti qui ſuper eã mor tuus eſt: quod effici nõ potuiſſet: niſi fuiſſet chriſtus deus uerus ac uerus ho mo. Huiuſmodi potentiæ atq; uirtutis roma mundi princeps & cætera loca idolis olim dedita teſtimonium afferunt: nam ubi ſimulacris imolabantur &

Ezechias iiii. Re. xviii. Manaſes. Paralypomenon Roma

demonum præualebat poteſtas: ibi ſane poſt chriſti continuo crucis affixio/
nem crux ea utiq; expulſis ab ipſa demonibus ſua uirtute uiguit: & ipræſen/
tiarum regnat colitur & ueneratur. fieri hoc quidem non poſſet niſi fortitu/
dinem ſuam in illa diuina uirtus adminiſtraſſet. demonum enim robur atq;
poteſtas proſterni ab humana ui ulla nequit: cum hæc debilior ſit atq; huma
nis ægritudinibus ſubiecta. Fuit igitur illa quæ & nunc eſt ac ſemper erit in/
ſuperabilis & infinita dei potentia: qua crux ipſa diuinum illud operabatur
myſterium: quoniam in ea chriſtus affixus deus & homo: hanc illi uirtutē uo
luit condonare. Hinc eſt ꝙ demones eam ferre non poſſunt ſed perterriti at
q; humi proſtrati eam ſūma ueneratione adorant recedunt poſtea atq; diffu
giunt. Iſtud ipſū uoluit deus multis annis ante hominibus demōſtrare: quā/

Exodi. Virga aaron

do dicitur exodi. c. vii. & deuorauit uirga aaron uirgas eorum. Nam ſicut
uirga aaron pharaonis maleficioꝝ uirgas conſumpſit: nō q̄dē natura uirgæ
ſed dei uirtute ita crux ipſa maleficorum demonum poteſtatem opprimit at
q; conſūmit: non ſui natura ſed chriſti: cuius ſignū ipſe hoc tanto munere at
q; uirtute & inſignire & decorare uoluit: quia deus fuit & tanq̄ deus id face
re potuit: q & nihilominus in ea tanq̄ homo affixus ē. Hoc ſignū utiq; ē quo

Ezechiel

deus ꝑ ezechielem. c. viiii. uiro induto lineis præcepit hoīes ſignari ſup fron

Eſaias.

tes ne occiderent̄ iccirco ꝑ eſaiam etiā dixit: & uenient & uidebunt gloriam

Numeri

meā & ponā in eis ſignū. Hoc inq̄ illud eſt in quod ſi qs inſpexerit atq; credi

Serpens æneus

derit illeſus euadet omnino: quod itidem ſignificauit deus numeri. xxi. ubi
inqt. Fac tibi ſerpentē æneum: & pone eum ꝓ ſigno: qui percuſſus aſpexerit

Pſalmus

eū: uiuet. Ideo pſalmo. lxxxv. dicitur. Fac mecū ſignum in bonū ut uideant
q me oderunt & cōfundant̄ quoniā tu domine adiuuiſti me & conſolatus es

me. Oſtendi igit̄ q̄ breuiter potui chriſtum meſſiach deū eē & hominem cū
ꝓphetarum oraculis: tum ſcripturarum hebræarum fundamēto: tum etiam
ui rōnum & efficacia: ad quod inſup myſterium confirmandū accedit natu
ra ipſa atq; rerum cōmunis uſus: quem cernimus quottidie quem tractamus

Eſaias.

Scribit̄ nāq; ab eſaia. c. iiii. In die illa erit germen domini in magnificētia.

Cal. trāſ.

Quā auctoritatem iudæi omnes & chriſtiani exponūt de chriſto rege meſ/
ſiach: quod qdem inficiari non poſſunt: & eo iprimis ꝙ caldaica illa tranſla
tio: quæ targum appellat̄ ab eis: idem ſentiat: ſic atq; declaret. In tēpore il/
lo erit meſſiach domini. Quæ uerba ꝓfecto nos recte inſtruūt chriſtum meſ
ſiach deū eſſe. Nā germen alicuius rei uel arboris uel plantæ ei nāq; ut corre
ſpōdeat & eiuſdem naturæ ſit neceſſe eſt: ſed chriſtus meſſiach ꝑ uatē iſtum
dei nunciū atq; legatum eſt germen domini: ergo illi naturaliter correſpon/
det atq; de ſubſtantia illius eſt. Seqtur enim recte concluſio hæc hoc modo
& ordine. Omne quod naturaliter correſpōdet deo & de eius ſubſtantia eſt
is ꝓculdubio naturaliter ē deus: ſed meſſiach is eſt q naturaliter correſpon/
det deo: & de eius ſubſtātia ē: ergo meſſiach naturaliter ē deus. Huiuſmodi

enim præmiſſis atq; concluſioni nullo fundamento uel rõne iudæus neq; re/
pugnare neq; cõtrariari põt. Igiť credi firmiter atq; teneri debet chriſtum re
gem meſſiach uerũ deũ ac hoiem eẽ: q cœlo emiſſus hoies inſtrueret imorta/
lis beatitudinis uia: & uerbo pariter & opa ad æternã gloriã cõſequẽdã idu/
ceret. Quapropter ſupeſt citare teſtes ueritatis huiuſmodi nõ ignaros quoꝝ
auctoritate rõnes noſtræ firmenť nõ ꝓphetas qdẽ: ſed eos potius a qbus iu/
dæi diſcedere nõ poſſunt: cũ doctores eoꝝ ſint atq; magiſtri: & ab eis ſyna/
goga cũcta guberneť. Quapropter quod ab eſaia ſcribiť. c. lii. Ecce intelli Eſaias
get ſeruus meus exaltabiť & eleuabiť & ſublimis erit ualde iudæoꝝ talmu/ Talmu/
thiſtæ oẽs ĩtelligi de chriſto meſſiach dicũt & affirmãt: & exponũt ſic atque thiſtæ
declarãt. Ecce ꝓſperabiť ſeruus meus meſſiach: exaltabiť pluſq̃ abraam: &
eleuabiť pluſq̃ moſes: & ſublimis erit ualde pluſq̃ angeli ſupiores. Et cũ ue
ritas ita ſe habeat quã ẽt iudæi ſequnť atq; tenẽt ꝙ ĩter naturã diuinã atq; an
gelicam nõ deť mediũ. Cũq; chriſtus meſſiach angelis ſupioribus ſublimior
eẽ debeat: & cũ natura angelica ſublimior nullus ſit niſi deus: ergo neceſſa/
rio ſequiť ꝙ meſſiach ſit deus: rõ hæc qdẽ refelli nullo mõ põt: quoniã eius
uis atq; fundamẽtũ ſolidũ ẽ atq; firmũ queadmodũ oibus ſatis ſupq; cõſtat.
Neq; huiuſmodi ueritati obſtat quod diciť a propheta: ecce itelliget ſeruus
meus. hæc eni chriſti appellatio ſeruus meus naturã eius ẽt fateť humanam:
quod itidem & hieremias. c. xxiii. ſenſit quãdo dixit. Ecce dies ueniũt dicit Hieremias
dominus & ſuſcitabo dauid germẽ iuſtũ: & idẽ. c. xxxiii. In diebus illis & in
tpe illo germinare faciã dauid germẽ iuſticiæ: ex qbus facile itelligiť p rõnẽ
a nobis paulo ſupius adductã chriſtũ meſſiach ẽt hoiem eẽ. Ad hãc igiť ueri
tatẽ clarius pcipiẽdã ꝙ deus. ſ. ueſtimẽto carnis humanæ ſe iduere ſtatuiſſet
qbuſdã etiã rõnibus & qdẽ cõgruis atq; idoneis intelligi ſatis ſupq; põt: licet
theologoꝝ noſtroꝝ opinio ſecus ſentiat: quã & ipſe ſecutus ſum & teneo: ni
hilominus quæ dixero & laudari & approbari debent quoniã ueritati quã ſe
qmur inituť nõ parũ & fidei noſtræ ſiue religioni i cõuincẽdis erroribus iu
deoꝝ hoium pfidoꝝ plurimũ fauent. Legiť nãq; geneſeos. c. i. Creauit deus
hoiem ad imaginẽ atq; ſimilitudinẽ ſuã ad imaginẽ dei creauit illũ. Ex qbus
uerbis a nobis ꝓpoſitũ nõ difficile pcipi põt: nã diſertiſſimoꝝ neminẽ fugit
imaginẽ eẽ rei certã ſimilitudinẽ: imago eni cæſaris ſimilitudinẽ qdẽ cæſaris
cuiq; affert atq; oſtẽdit: & diciť certa ob ueſtigii differẽtiã: quod etſi rei ſimi
litudinẽ demõſtrat nõ tamẽ certã: qa i lucidã ſiue clarã cognitionẽ rei (quẽ/
admodũ imago facit) aliquẽ nõ iducit: hoc ſane oẽs itelligũt. Nã ueſtigium
pedis cæſaris nõ affert mihi (ut imago) cognitionẽ cæſaris: quã ueritatẽ iure
ificiari nemo põt. Qua ex re ſic ſequiť rõ. Oẽ illud quod ẽ alicuius imago ꝓ
culdubio ſimilitudinẽ certã illius affert: ſed hõ nõ certã dei ſimilitudinem af
fert: quoniã inter creatorẽ & creaturã corruptibile & ĩcorruptibile inter deũ
& hoiem loquẽdo ſub rõnibns ꝓpriis & intrinſecis nulla põt eſſe ſimilitudo.

Igiṫ homo nõ ẽ ad imaginẽ dei creatus. Sed tamẽ ueritas eſt deũ ad imaginẽ ſuã hoĩem creaſſe: ergo neceſſe erat quãdoq; ꝙ deus carnẽ hũanã aſſumeret ut dei imago qui eſt homo (queadmodum a propheta ſcribitur) dei ſimilitudinem redderet.

Præterea inter quæ eſt ſimilitudo illa ſunt ſimilia: & quæ ſunt ſimilia inter ea neceſſe eſt ut aliqua oriaṫ ꝓportio: ſed inter deum & hoĩem nulla põt oriri ꝓportio: quia alter eſt finitus alter uero infinitus. Igiṫ quæ a moſe dicta ſũt ut ueritate fulciaṅt congruũ extitit atque conueniens ꝙ deus aliquãdo carnis humanæ domicilio ſe includeret ut ad imaginem dei homo creatus uideretur omnino.

Item ratio ſimilitudinis a rõne conuenientiæ fundamentũ habet: ſed inter deum & hoĩem nulla eſt conuenientia: nam ſi conueniunt aut in aliquo finito: aut infinito conneniunt: ſed in eoꝝ altero conuenire nequeũt: quãdoqdem nec finitum deo nec infinitum homini ineſſe põt. Igitur nulla ratione intrinſeca deitatis homo poteſt eẽ ad imaginem dei creatus. Sed cum ſermo diuinus neminem fallat a quo ĩſtruimur hominem creatum ad imaginem dei eẽ: danda eſt alia ratio extrinſeca quæ quidem alia eſſe non poteſt niſi ratio humanitatis aſſumendæ: ergo ut uerba ꝓphetæ uera ſint: ꝙ deus hominẽ creauerit ad imaginẽ atque ſimilitudinẽ ſuã & ad imaginem dei creauerit illũ neceſſe fuit ꝙ deus humana carne ſe induẽs homo quandoque fieret.

Igitur omnibus quæcunque in hoc certamine a iudæis contra ueritatem dici: uel ſolent uel poſſunt: diſſolutis atque conuictis concludi neceſſe eſt: qui uult bonus atque beatus eſſe: ꝙ ipſum fateri oporteat hoc fidei ſacramentum: hoc ueræ ſalutis myſterium hanc ueram religionem eſſe: chriſtum deum eſſe & hominem: & credere firmiter etiam atque tenere: ex hoc enim fons omnis uirtutis emanat: hinc uia ſalutis diſcitur: hinc uitæ oſtium & paradiſi porta credentibus aperitur. Et quoniam non diſcedimus a ueritate: non putet igitur nos aliquis delirare cum dicimus deum patrem deum meſſiach & unum tantum a nobis coli ac uenerari: quæ ſane aſſeueratio permultos in maximum impullit errorem arbitrantes nos inepte atque ſuperſtitioſe prolabi ꝙ duos fateamur & unum tantũ adoremus. Dicimus nãque deum meſſiach: qui uere dei filius eſt: neque alterũ ab altero ſecernimus quia idem eſt pater & filius: & alter ſine altero eſſe non poteſt: unus deus & præter ipſum nullus alius eſt: quam ueritatem eſaias. xxxxv. capitulo manifeſte declarat. Tantum in te deus eſt loquens de chriſto meſſiach: & non eſt deus abſque te: uere tu es deus abſconditus deus iſrael ſaluator. Et uere abſconditus fuit qui aſſumpta humanitate apparuit ut homo: & tanq̃ homo deſpectus captus & a iudæis occiſus. Iccirco ab eodem propheta. c. liii. dicitur. Et quaſi abſconditus uultus eius & deſpectus nec reputauimus eum. Quod autem uerba capituli. xxxxv. dirrigantur ad chriſtum meſſiach. Ra

Eſaias

Ra. ſolo.

bi ſolomon hoc ipſum edocens ſuper eodem capitulo inquit. Magiſtri no/ ſtri ſic dixerunt: deus ſanctus & benedictus dicit meſſiach ſuo apponẽs: ego te ipſi cyro. Igitur cum de ipſo chriſto dicantur omnia ſuperius adducta: cogimur ueritate ipſa clamante credere fateri atque ſentire chriſtum proculdubio eſſe deum: qui cœlum mundumque fecit: qui hominem creauit: qui cuncta regit atque gubernat uti ſingularis opifex atque rector præcipuus ſummus & infinitus ſolus & unicus deus. Hæc confeſſio eſt uia dei per quã nos ambulare præcepit: hæc eſt ueritas quam ſeruandam omnibus demandauit cui angeli ſeruiunt quem demones contremiſcunt: qui qualis quantuſque ſit nec dici nec ſcribi neque compræhendi poteſt. Hinc abſurdum atque incongruum putauerunt iudæi carnis domicilio concludi poſſe: non curantes altius perſcrutari. Diuinæ enim maieſtati conueniens eſt: ut quem e cœlo mitteret legatus ac nuncius qui meſſiach dicitur: quẽadmodum habetur danielis capitulo ſeptimo. Ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat: ſit humanarum diuinarũque rerum cognitione atque omni ſapientia præditus ut imperatoris dei mandata perfecte conſummateque perficeret: & quæ ob iudæorum duritiam atque mentem nefariam non potuerunt omnino exequi uates qui eum ſanctiſſimi præceſſerunt: impleret iſte doctrina lege ac ſapientia: necnon hominis uitam quæ tunc abſque beneuiuendi regula ducebatur humanis atque diuinis inſtrueret documentis: & demum ad æternam gloriam adipiſcendam homines informaret. Hic itaque qui talia ac tãta operaturus eſſet omni uirtute perfectus ſit neceſſe eſt. Sed cum humana mens terrenis his atque fragilibus impedita & corporis domicilio ĩcluſa perfecta eſſe non poſſit. Eo fit ꝙ homo ſummam uirtutem tanq̃ imperfectus ob uitiorum incitamenta perfecte capere nequeat: ideo ab alio inſtruatur qui homo non ſit neceſſe eſt: neque is eſſe alius poteſt niſi deus: qui ſicut in cæteris perfectus ſemper extitit: ita in docendo ſummus perfectus & conſũmatus doctor eſt: a quo profecto res iſta æquo modo fieri non poteſt: niſi uerum corpus morti humanæ ſubiectum aſſumat: cuius rei ratio ſatis conſtat. Nam ſi ut deus ad homines inſtruendos accederet quomodo maieſtatem eius inſpicerent qui in faciem moſi intendere non potuerunt? ſcribitur nanque exodi capitulo. xxxiii. ꝙ petenti moſi ut deus oſtenderet gloriam ſuam dixit faciem autem meam uidere non poteris. Igitur ut terreno indueretur corpore congruum fuit ſi quæ diximus alios edocere uoluerit. Præterea qui docet ut eius doctrina fiat quod iuſſerit faciat & ipſe opus eſt: ne obiiceretur edoceri ab eo quod facere ipſe non poſſet. Nam qui recte alios inſtruit paupertatem quærere ac ſuſtinere ſũmã eſſe uirtutẽ: debuit is hoc prius feciſſe: & a ſe humanas oĩs diuitias abdicaſſe. Si cõtumelias iniurias tormẽta ſi mortẽ deniq; pati & ĩ eis uirtutis officiũ uerſari glorioſũ aſſereret: hæc illũ pariter uerbo ſimul & facto pferre decuit: ne uideret̃ poſtea ab eo reiici quod cæteros

Cyrus. Danielis. Exodi.

exeq tantope ſtuduit ac pſuaſit: idq; cũ pceperint libẽter ſubeãt quãdo præ uiũ doctorẽ uiderint: & ſuã porrigẽtẽ manũ ſecuturis. At deus quoniã neq; paſſionibus humanis ſiue ægritudinibus neq; mortalitati ſubiectus ẽ quomodo quæ docuit opa oſtẽdiſſet niſi ſe hoibus ſimilem reddidiſſet ac potuiſſet

Obiecto

pati? Tũc obiectarent hoies ſi animis noſtris quãdoq; obſequimur: hoies ſumus & nihil a nobis humani alienũ eſt ſi cõtumeliæ & opprobria diſplicent: ſi pſecutiones pati nolumus uincimur hac humana ĩbecilitate induti ſi mortẽ fugimus hæc nos fragilis natura cogit: ſi deniq; carnis oblectamenta ſequmur caro ipſa incitat & inflãmat. Dicerẽtq; præterea ſi deus nil appetit recte qdem quãdo alicuius rei non indiget: dolorem & anguſtias nos ferre docuit hoc nõ ei difficile fuit quia (ut ait comicus noſter) facile omnes cum ualemus recta cõſilia ægrotis damus peccatũ nõ facit quia hac carnis ſarcinula nõ grauatur: mortẽ nõ timet quoniã mors illi dominari nõ poteſt. At nos mortales his ſubiicimur oibus: quæ ſufferre ac pati non facile carnis ĩfirmitate poſſumus. tu igit᷑ prior quæ doces diſce & fac: docẽtẽ enim oportet quæ docet ea ſentire atq; pficere: Quapropter ſapiẽtiſſimus deus atq; clemẽtiſſimus ĩdul

Solu? obie.

tor ut hæc oĩno tolleret᷑ obiectio hac noſtra uoluit mortalitate ĩdui ac hominẽ fieri: ut homo ſi in errorẽ atq; peccatũ irrueret: lapſus non neceſſitate ſed uolũtate atq; ppoſito uideret᷑. Voluit inquã eãdem quã nos gerimus carnẽ & ipſe gerere ut libidine atq; ſceleribus ĩmerſis & aduerſantibus quæ docuit iure atq; merito reſpõdere poſſet. Inqũt opes nõ poſſumus nõ quæritare nõ appeter᷑: qa uictũ nobis ſubmiſtrãt. At ego hõ ſũ inqt chriſtus d's & hõ & diuitias contẽno atq; reſpuo & inops & pauprimus ĩcedo. Amaritudinẽ & ãgorem neqmus æquo animo ferrẽ. At ego mæſtus & afflictus dolore undiq; afficior. Interitũ ſiue mortem inire natura hæc humana & fragilis abhorret: ĩõ inuiti eã cõplectimur. At ego hõ ſũ & crucis tormẽtũ p uobis & mortẽ ſubire nõ uereor. Si terrenis uoluptatibꝰ obſeqmur ſi nefariis cõmiſſis uincimur ac delectamur corpus hoc fragile & carnis ĩbecillitas nos irritãt & impellũt. At ego humano corpori mãcipatus & tabernaculo carnis incluſus illecebras oẽs atque uoluptates inutiles ſũmitto atque opprimo: & adeo q; nullũ i me peccati miniſterium ui aliqua præualet ac dominat᷑. Non habent igitur aliquid ſi in perditas uoluptates atque flagitioſa delicta labantur homĩes quo excuſare ſe poſſint: quando eorum doctor ac præuius uoluerit mortalitate ĩdutus quæcunque fragilitatis certamina experiri atque ſentire. Et queãdmodum perfectus præceptor atque ſapiẽtiſſimus ſe geſſit: ita ſemota omni obiectione ſe ĩſtituere atque ĩformare hoĩes debent. Hinc tollit᷑ omnis excuſatio & fateantur neceſſe eſt ſe ſua culpa non neceſſitate dillabi atque peccare Hac itaque lege humanam deus carnem aſſumpſit: ut eiuſdem naturæ eſſet qui docet & qui docetur: necnõ humanis oibus ægritudinibus ſubiacere uoluit: ut quæ hominibus demandauit exequi haud impoſſibile uideretur:

quibus inſtructi atq; edocti inter huius mundi fluctus atq; tēpeſtates in por/
tum abſque ullo diſcrimine nauigare poſſent. Cognoſcāt igitur iudæi quod
cecinerunt prophete: id ſūma ratione factum neq; quæritent aliunde quare
hoc deus uel illud uoluerit: quoniam ſicut ei placuit ita factum eſt: ſatis ha/
beant hoc non pro ſe uoluiſſe deum facere ſed pro hominibus: neq; mouean
tur maiorum ſuorum auctoritate quæ continuis agitata erroribus circiter an
nos mille & quingentos poſteris ſuis reliquit ignorantiam pariter & cæcita/
tem. Et cum uideret deus antea homines auiditate uictos libidinibus īmer/
ſos timoreq; ſuo uacua omnium hominum pectora miſit ipſe pius omniū pa
rens ac ſūmus imperator ad nos chriſtum meſſiach filium ſuum qui ad ueri/
tatis uiam & uerum religionis cultum homines reduceret: qui cognoſcerent
non uictimam ulterius deum in ſacrificium appetere non pecudum mortem
non uitulorum ſanguinem quærere quæ inania utique ſunt & ipſi deo īfenſa
ut eſaias inquit. c. i. holocauſta arietum & adipem pinguium & ſanguinē ui Eſaias.
tulorum nolui. Quærit ſolum deus animum purū mentēq; ab omni labe ni/
tidam: quæ honeſta & recta tantum iubet & praua ꝓhibet atq; turpia quod
ſalutis iter docuit ille uerus dei legatus ac nuncius chriſtus meſſiach deus &
homo nullamq; ueram religionem eſſe ac fore niſi puræ mentis oblationem
atque circūciſionem uoluntatis humanæ quam qui diuinæ maieſtati dicaue
rit uerus dei cultor atq; chriſti ſectator nuncupabitur. Ait enim eſaias. c. li. Eſaias.
Audite me qui ſcitis iuſtum hoc eſt chriſtum populus meus lex mea in corde
eorum: & hieremias. c. xxxi. dabo legem meam in uiſceribus eorum & in cor Hieremias
de eorum ſcribam eam: & pſalmo. xxxvi. Os iuſti meditabitur ſapientiam: Pſalmus
& lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius ī corde ipſius. Ideo dicit᷑. vi.
c. deuteronomii diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo & ex tota ani
ma tua: & in eodem. c. xxx. circūcidet dominus cor tuum & cor ſeminis tui Deutero/
ut diligas dominum deum tuū ex toto corde tuo & in tota aīa tua ut poſſis nomii
uiuere. Et. i. Re. xvi. dominus aūt intuet᷑ cor. Docuit igit᷑ hæc oīa chriſtus i. Re. xvi.
ēt facto hoībus uoluit demōſtrare egeſtatē ſcilicet atq; iniurias dolorē atque
mortē ꝓ oībus hoībus nō formidare nō timere ut ſcribit᷑ eſaiæ. c. liii. ipſe au
tē uulneratus ē ꝓpter iniqtates nr̄as attritus eſt ꝓpter ſcelera nr̄a. Et ſequit᷑
paulo īfra oblatus ē qa ipſe uoluit. Libidinū inſup nos debere quodcūq; ge/
nus opprimere qbus licet nr̄a fragilitas atq; humana ībecilitas ſuccūbat poſ
ſumus tamē reſiſtere atq; fortiter repugnare uirtute atq; ui rōnis. Noſq; præ/
terea cōtēnere fragilia q̄cūq; īſtruxit chriſtus ipſe necnō uel humilia uel terre
na deſpicere. Vult eni deus mētē ſolū īcorruptā & a quocūq; labe īuiolatam
ut poſſi mus cum ipſo perpetua neceſſitudine copulari. Idq; facilius ut fieret
a nobis ipſe tanq̄ deus ut erat inſtituit nouam legem quā per uates ſuos ho/
minibus antea ſe daturū præmonuit: quæ tamē antiquæ adimpletio ē: & ex
utraq; una effecta ē & conſūmata atq; perfecta: hanc iudæi reprobant atque

renuũt: quia argueretur deus inquiunt imbecilitate quadam atq; infirmitate quod mundi huius principibus turpe foret ut decretũ ſemel ab eis atque ſan citũ illud poſtea uel reuocarẽt uel infringerẽt. Hoc autumãt iudæi q̃a uirtu tis huiuſmodi atque diuini myſterii exptes ſũt & ueritate ipſa indigni: cum eoꝝ ingeniũ ſiue natura ſemp in fallaciis atque erroribus ſolũ uerſet. Oſtẽ dã ipſe nãque hoꝝ hoium iproboꝝ mẽtes emotas & malis incurſibus pcitas: qppe q̃ nõ ſolũ ueritati nõ fauẽt ſed deo ipſi detrahũt eius uelle & poſſe cui nihil cõgruũ magis eſt q̃ ab eo fieri qđ uult quotiẽs & quãdo. Prædixit enim deus p pphetarum uaticinia nouã hoibus legẽ ſe allaturũ ut aditũ fælicitatis æternæ atque ſũmæ beatitudinis p ipſam aperiret hoibus. Quæ res atteſtã tibus ſacris lrĩs & hebræoꝝ codicibus liq̃do i hoc ſequẽti capite apparebit.

Capitulũ tertiũ q̃ legem nouã chriſtus meſſiach hoibus dare debeat.

CVM Statuiſſet deus opportuno tempore ducem magnũ fi lium ſuũ uerum deum & uerum hoiem queadmodum in ſu periori certamine diximus ad hoies cælitus mittere ut noua lege noui hoies fierent mente nitidi ſcilicet atque religione uoluit eis paradiſi theſaurum quẽ ob adæ ſupbiã atque trãſ greſſionem abſcõderat: manifeſtare. Iudæi aũt hoc ipſo tã to indigni munere & eoꝝ imemores quæ a ſanctis uatibus edita fuerãt ſpra uerũt auctorẽ uitæ & ducem ſalutis humanæ. Quo facinore deus ipſos i ul tionem atque in interitum dedit: tantoque grauius eius maieſtati extitit q̃to beneficiorum ſuorum illos atque diuinæ uoluntatis abũdantius participes fieri uoluit. Legitur enim pythagoram & poſtea platonem ſe ad egyptios cõ tuliſſe atque perſas & plerosque etiam alios non ſine magno labore atque ui tæ diſcrimine ut earum gentium religionem atque ſacra cognoſcerent exiſti mantes nullam diis immortalibus uirtutem gratam fore niſi in religione ipſa uerſarẽtur. At iudæi quibus hoc cæleſte arcanum diuini operis erat in mani bus dignitatem quam pius deus ſua bonitate eis præ aliis cõceſſerat: ſapere arbitrantes cum ſtulti eſſent penitus abiecerunt. Quo errore quo ſcelere de us offenſus exteris hominibus tribuit cæleſtem illam atque perpetuam hære ditatem perfido populo abdicato. Neque (tametſi errorem ſuum ſentiunt) ab impietate ſua deduci poſſunt. Quapropter improbiſſimum hoc iudæo rum genus: qui hæc a chriſtianis recenter ficta exiſtimant non perſcrutantes ex quo fonte religionis noſtræ origo manauerit moueat̃ atq; citet̃ ad bellum mecum gerendum ut illuſtretur quæ diximus eorum ueritas atque cognoſca tur plenius & an ipſi æternæ beatitudinis hæredes ſint an nos qui prædica mus deum ab initio ſtatuiſſe meſſiach chriſtum delegare ad homines qui no ua doctrina eos inſtrueret atque religione uera informaret: ſine qua ullum

Pythagoras: Plato Egyptios Perſos.

hominem ſaluti ſuæ non poſſe conſulere & quicquid ab eo actum fuerit uel laudabile uel honeſtum apud æqſſimum iudicē deum irritū fore atq; inane. Neq; ideo nouo hoc dogmate fieret uel a naturalibus uel a moralibus præceptis diſceſſio: ſed ea ſolum eiicerent̄ quæ ritus quoſdam atq; cerimonias idu xerunt: quibus homines non cogebantur ut illa in quocūq; loco atq; quocūq; tempore efficerentur ab eis niſi in præordinato a deo tantum quæ terra ꝓmiſionis in ſacris litteris nuncupat̄: ut habet̄ quarto capite deuteronomii ſcitis ꝙ docuerim uos præcepta atq; iuſticias ſicut mandauit mihi dominus deus meus: ſic facietis ea in terra quam poſſeſſuri eſtis: & īfra mādauitq; mihi illo tempore ut docerem eos cerimonias & iudicia quæ facere deberetis ī terra quam poſſeſſuri eſtis. Et eiuſdem. c. v. Tu uero hic ſta mecū inquit deus & loquar tibi omnia mandata & cerimonias atq; iudicia quæ docebo eos ut faciant ea in terra quā dabo illis in poſſeſſionem. Quapropter ſi ſeqmur ea atq; tenemus quæ ꝓphetæ diuine uoluntatis interprætes approbāt atque docent: falli ꝓfecto non poſſumus quando eorum doctrina uera ſit atq; perfecta: necnō dei unici pia atq; religioſa cultura. Iudæi nāq; quos deus ob eorum puicaciam percuſſit amētia cæcitate atq; furore mētis ut habet̄. xxviii. ca. deuteronomii tam ſtulti ſunt in aſſeuerando ineptias atq; ſuperſtitiones ſuas q̄ improbi in credendo: cum eoꝝ quæ tenent qcq̄ neq; ratione defendere neq; credere poſſint. Et tamē nos chriſtianos leuitate quadam & impietatis crimine coarguūt: quando dicimus ſūmum opificem deum ſtatuiſſe chriſtum meſſiach debere noua lege mortales inſtruere: que res (ut aiūt) ſi ita foret deus mutabilis eſſet atq; infirmus ꝙ humanis principibus aſcribere ignominioſum duceretur ac turpe ſcribit̄ dicūt ipſi adeuoꝛim hoc eſt deuteronomii. c. iiii. Veata iſrael ſema el hahochi ueel hamiſpati eſer anochi melamed eſchem laeſos lemaā thiheihu uuoſem uieriſtem het haareg eſer adonai elohe euoſechē noſem lachēom lo ſoſifo al hadauar. ſer anochi mezaue eſchē uelo ſigreu mimenu liſmor et mizuot adonai elohechē aſer anochi mezaue eſchē. Que uerba apud nos ſonant:

Deuteronomii 4

Deuteronomii:

Deuteronomii.

Arg: iudæ

Et nūc iſrael audi præcepta atq; iudicia quæ ego doceo te ut facias ea & igrediēs poſſideas terrā quā domius deus patrū ueſtroꝝ daturus ē uobis: nō addetis ad uerbū quod uobis loquor nec auferetis ex eo: cuſtodite mādata dei ueſtri. Ex qbus nō difficile cōſtat ꝙ ſūmus oīum īſtitutor ac dominus iubeat atq; uelit ne qs tātū ſibi tribuat ut īſtitutioībus eius atq; decretis uelit adder̄ aliqd uel ex illis aliqd auferre: quod ſi ita ē ſicuti ē. Igit̄ lex ipſa moſi hoībuſ a deo exhibita neq; minui neq; augeri neq; mutari debet: quēadmodum fit a chriſtianis (ut inqt iudæus) q ritus nr̄os atq; cerimonias uel ſabbatū uel circūciſionē nō obſeruāt q̄ a deo præordiata ſūt atq; præcepta: comedūtq; a lege ꝓhibita & faciūt qbꝰ lex dei oīs euertit̄ atq; dillacerat̄. Hac auctoritate uel fūdamēto iudæi nos carpūt & accuſāt: quādoqdē nō uidēt (præſtrigit.n.

Re. ad ar.

oculos eorum humanarum diuinarumq; rerum ignorantia) non conſiderant tanq̄ ſtulti illud deo detrahere quod detrahēdum terrenis principibus ſtultiſſimū duceretur. Fatemur nāq; & ita ueritas ſe habet deū populo iudaico præcepiſſe ne mandatis eius aliquid adderet neq; eorū aliquid minueret. Cū par nō ſit ſupiorum decretis ab inferioribus addi uel ex eis aliquid auferri. Attamē decet reges ac principes ſanctiōes ſuas atq; leges tēporibus diuerſis permutare uel minuere uel aliquid addere. Nō eni cōſequēs ē q͛d populo iudaico deus mandauerit ne eius præceptis quicq̄ addat neq; aliqd detrahat ꝗ ipſe deus mādatis ſuis addere diuerſis tpibus uel auferre nō poſſit. Manet ſemper idem deus ſūmus omniū imperator ac dominus omnipotēs liberaq; eius poteſtaſ eſt perfecta atq; æterna: & ab eo ſtatutis ſuis quādo uoluerit uel adiungi uel diminui poteſt: quoniam ſūma ratione ſingulari prouidētia uirtute perfecta atque īfinita poteſtate præditus eſt. Docemur hoc ſane deuteronomii. c. xxviiii. hæc ſunt uerba fæderis quod præcepit dominus moſi ut feriret cū filiis iſrael in terra moab præter illud fædus quod cum eis pepegit i monte oreb. Ex qbus nō difficile compræhendi pōt ꝗ inſtitutis ſiue mandatis quæ dedit dominus moſi in monte oreb non nulla etiam addere uoluerit in terra moab. Sed ne hac ſolum rōne & auctoritate quæ ſatis ueritatem illuſtrauit populum iſtū iudaicū undiq; excæcatum ipſe ſupaſſe uidear: ueniam ad ꝑphetas & eoſipſos quibus contra nos uti ſolet ad ueri probationē aduocemus. Quadrageſimo tertio eſaias inquit.

Ne memineritis prioꝝ & antiqua ne intueamini: ecce ego facio noua & nunc orient͛ utiq; cognoſcetis ea. Non uult deus priora recordari nec antiqua fieri. Neq; miret͛ quiſq̄ ſi q̄ cuncta creauit ad libitum ſuum diuerſo tēpore cūcta diſponat addat uel minuat: poteſtas eius ſingularis eſt quæcunq; uult facit: nā ipſe dixit & facta ſunt ut legit͛ pſalmo. c. xxxxviii. Eiuſq; ratio quare id fecerit a noſtris ſenſibus ſemota eſt: ſeiunctaq; longe: & curioſa hæc eſt ꝑfecto atq; profana quærendi cupiditas: & inepte facit & impie q hoc ſcrutari ac ſcire quæritat. Quis enim hoīum ſcire poterit conſilium domini? habetur hoc ſapientiæ. c. viiii. & hieremie. c. xxxii. dominus exercituū nomen tibi magnus cōſilio & incōpræhēſibilis cogitatu. Nefas nempe ducit͛ ea ꝑcontari quæ deus ipſe uoluit eſſe apud ſe ſolum. Sapientia enim eius nō habet finem neq; poteſtas eius menſura terminatur: opera nāq; eius uidentur oculis quo modo quoue conſilio illa fecerit ſuæ conditionis modū tranſgreditur & cōtra deum facit q hæc uult inueſtigare uel ſcire. Solū intelligat homo quousq; ſibi liceat accedere: non quærat quæ intelligi non poſſunt. Fuit ipſe ultimū dei opus ne ante acta inqreret: ſed futura ſola rōne īueſtigaret: quod genus prudētiæ eſt & quo a cæteris animātibus differt homo. Hac igitur re noluit deus eum inducere in hunc mundū niſi ꝑfectis omnibus. Fateri ergo neceſſe eſt nihil ēē quod ſūma ratiōe ſūma prudētia atq; iuſtitia non ſit factū:

Pſalmus

Li. ſapientiæ

Poteſt ita q̧ mutare quæ fecit uel addere uel auferre quotiens & quando ſibi
libuerit. Teſtatur hoc eſaias. c. lxv. Ecce eni creo cælos nouos & terrā nouā Eſaias
& non erunt in memoria priora: ex quibus colligitur facile propoſiti ueritas
quod deus ſcilicet uelit ac poſſit qum uult nouū facer̄ mutare minuere & ad
dere & quotiens ſibi placuerit. Hæc quidem ueritas percipi a iudæis non po
teſt cum fallaciis delectētur & eorum animus in multa diſperſus huc & illuc
facile diuagetur. Et quæ diximus offēſi ſtricto gladio me aggrediētes inqunt
Deus iuſtus eſt & imutabilis qui ſi ſtatutis ſuis atq̧ ordinibus adderet q̄cq̄ Ar. iudæ?
aut minueret: qs tam obtuſus ingenio aut demens non diceret eum infirmū
atq̧ inſtabilem? Quæ res ꝑfecto diuinæ iuſtitiæ atq̧ ſapientiæ incōgrua eſt:
& deo minus conueniens: nam ipſemet p malachiam. c. iii. dicit. Ego eni do Malachias
minus & nō mutor. Et numeri. xxxiii. non eſt deus quaſi homo ut mentiatur Numeri
nec ut filius hominis ut mutetur. Igit̄ quod ab eo ſemel ſancitum ē firmū ſta
bile & imutatū ſemp atq̧ integrū ꝑmanebit. Mortalis nāq̧ princeps q circa
terrena atq̧ fragilia uerſat̄ q & rebus humanis ſubiacet: quæ agit mutat ſæ
pius addit quādoq̧ uel aufert quādo principiū habuerit ipſe: & finem ſit ha
biturus. At deus quoniam ſemp fuit: q nunq̄ ullum habuit principiū ac ſine
fine ſemp erit manet ipſe idem deus incōcuſſus firmus & imutabilis & quod
inſtituit atq̧ præcepit itidē effici uult ſemp ab hoībus & obſeruari: non licet
ergo illud ipſum minui uel mutari uel ei addi aliqd quoniam ab imutabili fa
ctum eſt: docemur hoc numeri. c. xxii. Reſpondit balaā: ſi dederit mihi ba Li. numeri
lac plenā domū ſuam auri & argenti non potero mutare uerbum domini dei
mei ut uel plus uel minus loquar. Igit̄ & lex quia ueritas ita ſe habet aliquo
modo mutari non poteſt.

Video nāq̧ q̄ difficilia uideant̄ iudæis quæ diximus ad credēdum: cū auctori Re. ad ar.
tatibus qbuſdam tum rōnibus pſuadeant ſibi tanq̄ impiti ac rudes ſanctarū
lr̄arum nos pplexa & inuolnta erroribus ſeq: qua pſuaſione ueritas oīs atq̧
religio funditus tollit̄ & euertit̄: qua impietate quo ſcelere fas omne rumpi
tur ac uiolat̄. Iacta ſunt a nobis ſupius huiuſmodi ueritatis fundamēta quæ
iudæus quoniā totus uagus incedit delirus atq̧ cæcus nō uidet nō cōſiderat
& a nobis uult oīno ſuo gladio iugulari. Dixi nāq̧ deum diuerſis tpibus di
uerſa inſtituiſſe atq̧ præordinaſſe: & qa potuit fecit & itelligimus ita factū.
Legē moſi dedit qa princeps oīum & domīus ē ut hō q dei imaginē gerit ad
creatorem ſuū mentē dirrigeret: ipſiq̧ obediēs cæleſtē illā uitā quā diligenti
bus ſe ꝑmiſit aſſequeret̄. Cui legi præfinitū tēpus ſtatuit: quo elapſo muta
rent̄ ritus qdam & ordo: & ſacrificia ubiq̧ fierēt alia nō beſtiarū cruore ſed
mūda & imaculata quēadmodū legit̄ malachiæ primo & i omni loco ſacrifi Malachias
catur & offert̄ oblatio munda. Quibus uel ſtatutis uel regulis a deo ſic præ
ordinatis res ipſe mutabilitatis nomē acceperūt deo imutabili permanente.
Fecit enim deus diuerſis tpibus quæ inter ſe oīno differūt: fecit hoīem & eū

Geneſeos. feciſſe poſtea pænituit. & deleuit eum a faciæ terræ ab hoie uſq; ad aiantia a reptili uſq; ad uolucres cœli geneſeos. c. vi. Hebræi inſup grauiſſimo ſeruitutis iugo a pharaone multos annos oppreſſi diuina ſic diſponēte clementia tādem liberati fuerūt moſe duce: degēteſq; i ſolitudine & diuinoꝝ beneficioꝝ obliti rurſus ad ſeruitutem in babylonem redacti ſunt. Poſtea uero libertate donati. & dei mandatorum immemores occidentes prophetas & cruci chriſtum meſſiach affigentes quo facinore & iſanabili peccato ifecti rurſus ſeruitute dānati ſunt. Hanc pmiſit deus mutationem diuerſis fieri temporibus ex quo mētes hoīum atq; opa mutabātur ipſo imutabili permanēte quod facile percipi poteſt p id qđ dicitur ab hieremia. c. xxvi. & in aliis locis q̄plurimis

Hieremiaſ Conuertatur unuſquiſq; a uia ſua mala & pæniteat me mali quod cogitaui facere eis pp maliciā ſtudiorū eorū. & ſequitur ſi nō audieritis me ut ābuletis

Eſaias. in lege mea urbem hanc dabo i maledictionē cunctis gētibus. Et apud eſaiā.

Hieremiaſ c. primo. uindicabor de inimicis meis. Et apud hieremiā conuertar & miſerebor eorū. c. xii. Et apud eūdē. c. xviiii. Si pænitentiā ægerit gens illa a malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eā: agam & ego pænitentiā ſup malo quod cogitaui ut facerē ei. & ſubito loquar de gente & regno ut ædificē & plantē illud. Si fecerit malum in oculis meis ut nō audiat uocē meā pænitentiā agā ſup bono qđ locutus ſū ut facerē ei. Et eccleſiaſtici. c. xii. Altiſſimus miſertus eſt pænitentibus. Et hieremiæ. c. xiiii. nō parcā & nō cōcedā neq; miſerebor ut nō diſpgam eos. Ex quibus cōſtat opationes hominū diuerſas diuinæ uolūtatis quæ iuſticia ē diuerſitatem iducere quæ ita diſpoſuit ab inicio atq; decreuit. Præterea præcepit deus hōi priſcis illis temporibus ut de fructibus terræ tantū & herbis comederet quēadmodū ſcribitur geneſeos. c. i. Ecce de

Geneſeos di uobis oēm hærbam afferentē ſemen ſup terram & uniuerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui ut ſint uobis in eſcam & cunctis animantibus terræ: & tamen ſubmerſo aquarū inundatione omni humano genere noe & qbuſdam exceptis deus ipſe mandauit hominibus ut etiam cun

Geneſeos ctis animalibus ueſcerent: quēadmodum eiuſdem. viiii. ſcribit. Omnes piſces maris manui ueſtræ traditi ſunt & omne quod mouet & uiuit erit uobis in cibū. Cur hanc fieri uarietatē uoluerit deus eius arbitrio q fecit relinque

Socrates. re ſapientē decet: quoniam quod ſupra nos (ut ſocrates dicere ſolebat) nihil ad nos. Mutant igitur res: manet tamē deus imutabilis ut eſt. Lex a deo inſtituta mutari pōt abſq; mutatione dei inſtituentis: hoc diuerſis temporibus diuinæ ſapientiæ non incongruū eſt cū ab initio ſic ordinatum fuerit ab eo atque decretum. Lex igitur quā p moſem hominibus dedit ſuū iam terminauit effectum: deus tamen non terminatur ſed infinitus eſt.

Ar. iudæ. Miratur hæc iudæus audiens & inquit nouum hoc eſt & inauditum apud nos ut lex noſtra quam deus ipſe moſi ore ſuo ac manibus ad hebræos attulit quē

Exodi. admodū habet exodi. c. xxxi. Deditq; dominus moſi cōpletis huiuſcemodi

ſermonibus in monte ſynai duas tabulas teſtimonii lapideas ſcriptas digito dei. Et itidem. c. xxxii. Et reuerſus eſt moſes de monte portãs duas tabulas teſtimonii i manu ſua ſcriqtas ex utraq; parte & factas opere domini: q᷑ poſt chriſti nazareni aduentum neq; uenerari neq; obſeruari debeat: cum ſumus ille omnium deus legis illius cultum ritu perpetuo & obſeruatione fieri uoluerit: ut ſcribitur exodi. c. xiii. Lex domini ſemper ſit in ore tuo. Et leuitici c. vii. pectuſculum enim eleuationis & armum ſeparationis tuli a filiis iſrael de hoſtiis eorum pacificis & dedi aarõ ſacerdoti & filiis eius lege perpetua: Et ſequitur & quæ præcepit eis dari domius a filiis iſrael religione perpetua in generatiõibus ſuis. Et deuteronomii. c. xxvii. & ſcribes ſuper lapides oĩa uerba legis huius plane & lucide q᷑ iccirco dixit ſuper lapides ut quæq; admoneat perpetuo ea obſeruanda eſſe ab omnibus. Necnon eiuſdem. c. xxxiii. Legem præcepit nobis moſes hæreditatem multitudinis iacob: hæreditatem ideo dixit ut lex iudæis data tanq̃ eius hæredibus cultu ſempiterno obſeruaretur ab eis. Idem ſcribitur pſalmo. cxviii. Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum & in ſæculum ſæculi. Quæ ꝑfecto dogmata quam legem quos ritus atq; obſeruationes nos amplecti perpetuo inſtruit ſapientiſſimus ille ꝓuerbioꝝ. c. primo. Audi fili mi diſciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuæ. Et eorũdem. c. iiii. Audite filii diſciplinam patris & attẽdite ut ſciatis prudentiam donum bonum tribuam uobis legẽ meam ne derelinquatis. His igitur omnibus & eorum per ſe quolibet ad legem moſi obſeruãdam incitamur atque cogimur continuis temporibus modo & ordine perpetuo. Fugit hoc neminem: ſcribitur enim exodi. xxxi. c. Cuſtodiant filii iſrael ſabbatum & celebrent illud in generationibus ſuis pactum eſt ſempiternum iter me & filios iſrael ſignũq; perpetuum. Item de tempore feſto paſchæ. Exodi. c. xii. habebitis autem hanc diem in monumentum & celebrabitis eam ſolẽnem domino in generationibus ueſtris cultu ſempiterno. Et infra. Cuſtodi uerbum iſtud legitimum tibi & filiis tuis uſq; in æternum. Inſup de celebratione diei in quo moſes a domino legem accepit: legimus leuitici. c. xxiii. Et uocabitis hunc diem celeberrimum atq; ſanctiſſimum: omne opus ſeruile nõ facietis in eo. Legitimum ſempiternum erit in cunctis habitaculis & generationibus ueſtris. Et ſequitur. Locutuſq; eſt dominus ad moſem dicens decio die menſis huius ſeptimi dies expiationum erit celeberrimus & infra nihil ergo operis facietis in eo. Legitimum ſempiternum erit uobis in cunctis generationibus & habitationibus ueſtris. Eiuſdemq;. c. xxiiii. Et locutus eſt dominus ad moſem dicens præcipe filiis iſrael ut afferant tibi oleum de oliuis puriſſimis ac lucidum ad cõcinnandas lucernas iugiter extra uelum teſtimonii in tabernaculo fæderis: ponetq; eas aaron a ueſpere uſq; mane coram domino cultu rituq; perpetuo in generationibus ueſtris. Quapropter ſi ita ẽ ſicuti eſt ut dilucide apparet q᷑ hæc a deo ſtatuta ſint: & nobis iudæis præce-

Exodi. Leuitici Deuteronomii. Deuteronomii. Pſalmus Prouerbiorum Exodi. Exodi. Leuitici

pta ut cultu perpetuo ueneremur: mihi quidem ulla uel ratione uel fundamẽ to perſuadere non poſſum: ut nobis quam dedit moſes lex ipſa finem habuerit uel habitura ſit: deus enim eam hebræis perpetuo obſeruandam dedit. Et queadmodum deus firmus eſt atq; ſtabilis ita uerbum ſuũ permanens eſt atq; imobile: ut habetur pſalmo. ci. Tu autem domine in æternum permanes: & memoriale tuum in generatione & generationem: & pſalmo. cxviii. In æternum domine uerbũ tuum permanet in cœlo. At nũc alia exequerer ſcripturarum teſtimonia niſi hæc omnium iudicio ſufficerent & illa opportunioribus locis reſeruarem. Cum igitur ſit nobis quod diximus diuinis litteris traditũ libeat id ipſum ſequi omnibus: neq; aliqua quis ſuperſtitione deceptus humanis malit q̃ diuinis credere: quæ tradita ſũt a prophætis tam breuiter nobis & apte. Maxima nãq; ĩpietas ẽ: reſq; caſtigatiõe nõ idigna quãdo qs non caſu uel ignorãtia omnino ſed uolũtate atq; ſcientia ſeipſum fallit.

Pſalmus
Pſalmus
Sententia approbata

Re. ad ar. Caderem ipſe animis ſi quæ iudæus dixerit altius q̃ ille atq; uerius percõtatus minus fuiſſem: cum tot tantiſq; teſtibus inixus fuerit elato ſupercilio cõprobare legem moſaicam perpetuo & in æternum (ut ita dixerim) debere obſeruari. Vnde mihi de imperitia eius atq; temeritate ſæpius cogitanti interdum uideri ſolet tam cæcus tam demens q; in eo non modo ratio nõ ſit ſed ab humanitate pænitus ſit alienus. Vera ſunt profecto quæ loquntur diuini uates quos & mendaces faciunt iudæi qnimmo & deceptorem deum taciti appellant ſi quæ diximus (ut aiunt) uera forent: uera enim ſũt quæ diximus & deus nullius deceptor eſt qui ſũmum bonum eſt & ſũma ueritas quem audimus quem ſequimur a quo quicquid prædicamus edocti ſumus a quo qa ſe auertunt iudæi ſe decipiunt: & nos deceptos eẽ exiſtimant: & ignorant q; a ueritate ueritatẽ didicerimus: ideo decepti ipſi ſunt ſupſtitioſi atq; inanes. Quãto ſapientius facerent ſi exceptionibus omiſſis cogitarent inter ſe uim dictionum ſuarum ac poteſtatem: tunc qdem eoꝝ fugeret neminem error ſuus præcipuus atq; fallatia: quam cognita ueritate deponerent: & ab eis ſecederet diſſidium & nefas omne. Intelligerentq; nihil ipſis conducibilius ad uitã nihil opportunius ad ſalutem euenire poſſe q̃ ſequi quod ſequimur q̃ colere quod colimus & ueneramur. Neq; imiſcerent falſa cum ueris pturbantes ſacra omnia neq; huiuſmodi radices perditionis ſuæ atq; maloꝝ oĩum ſuis ẽt iſererẽt poſteris: & quoniã duri ſunt & puicaces ſua oĩa uel humana uel diuina inſidiis fraudibus dolis atq; erroribus cõplent: adhærent ineptiis atq; ſuperſtitionibus huc atq; illuc diſpſi: & a ſtirpe ſancte religionis auulſi pditos ſibi mores atq; inſtituta pro arbitrio pagunt: qbus erroribus cum ſe penitus addixerint aures accõmodare ueritatis ſacramẽto recuſant: quam detegere opus eſt ut ſuis ſe armis iugulent turpiter atq; occidant.

Cella. Nechali. Hollam.

Sunt apud hebræos tres dictiones. Cella. Nechali. & Hollam: quæ tẽpus abſolutum ſonant & infinitum. Attamẽ cella dictio ſecũdum Rabi auenazra

ſuper pſal.iii.quē habent iudæi ſuarum dictionū expoſitorem præcipuū ni
hil ſignificat: & tantū apud hebræos ualet q̄tum.h.apud latinos: neq; ipſa i
ſacris litteris inuenit̄ niſi in pſalmis in q̄bus poſita eſt ad ſupplementū can/
tus: tā et ſi hebræoꝝ q̄dam minus docti uolūt dictiōem illā ꝑpetuitatem ſi/
gnificare omnino.

Hollā uero quandoq; tempus finitum quandoq; indeterminatū ſignificat: cū
uero dictionibus coniūgitur ad deū ꝑtinentibus tunc perpetuū tēpus demō Pſalmus
ſtrat ut ſcribit̄ pſalmo.cxviii. In æternum domine ꝑmanet uerbū tuū in cœ
lo: quādo uero addicitur dictionibus humana opera ſignificātibus finitum
tempus oſtendit: hoc fit quoniam ſignificatum ꝓprium huius dictionis hol
lam ſæculum ſonat: quod finitum tempus ſignificat: ut eccleſiaſtes.c.viiii. Eccleſia/
Amor quoq; & odium & inuidiæ ſimul perierunt nec habent partem in hoc ſtes.
ſæculo: & eccleſiaſtici.c.xviii. Et nō eſt tibi nihil in ſæculo: hoc eſt in mūdo Eccleſia/
ſed mūdus terminabit̄ itidem & ſæculum: ergo finitum tempus ſignificat: ſtici
quod & iudæi idem dicunt atq; tenent. Ad hanc ueritatem confirmandā ac
cedit eſaias.c.xxxxvi. Recordamini prioris ſæculi quoniam ego ſum deus: Eſaias.
ſæculum enim dixit tempus creationis mundi uſq; ad noe: cuius tempus uſq;
ad abraam a quo uſq; ad moſem tempus etiam illud itidem ſæculum dicitur
eodemq; modo tempora ante acta uel ætates ſæcula nuncupātur: quod oſtē
ditur hieremiæ.c.ii.behollam ſauarta holli: apud nos a ſæculo cōfregiſti iu Hieremias
gum meum hoc eſt a tempore uel a principio legis moſi a deo datæ. Igit̄ ſæ/
culū quod ab hebræis hollā dicitur finitum tempus ſignificat: quoniam di/
ctio ipſa ut diximus dictionibus addita eſt ad humana opera pertinentibus
Quāobrem in auctoritatibus ſuperius adductis iudæus ſi litterarum ſuarū
uim uel facultatem diligenter perſcrutatus fuiſſet non diſſentiret a nobis ne
q; a ueritate diſcederet ſed fateret̄ quod diximus & proculdubio teneret at/
q; ſentiret. Nam in illis ubi inſeritur ſempiternum æternum atq; perpetuum Exodi.
a iudæis ſcribitur dictio hollam quēadmodum habet̄ exodi: c.xxxi.pactū ē
ſempiternum quæ dictio cum ad homines pertineat ut patet legentibus ac/
curate finitum tempus atq; determinatum ſignificat. Hoc enim iudæi neq;
reffellere neq; inficiari poſſunt: quādo ueritas hæc clarius deuteronomii.c. Deutero/
xv.illuſtratur: Scribit̄ nāq; ibidem de ſeruo hebræo aſſumes ſubulam & ꝑ/ nomii.
forabis aurem eius in ianua domus tuæ: & ſeruiet tibi uſq; in æternū. Et iti
dem exodi.c.xxi.de eodem offerat eum dominus diis: & applicabit̄ ad oſti Exodi.
um & poſtes: perforabiſq; aurem eius ſubula & erit ei ſeruus in ſæculum. Ibi
enim ubi dicitur in æternum & in ſæculum dicunt iudæi hollam: & tempus
finitum intelligunt quod neq; aliter intelligi poteſt: nam ſuper his uerbis &
ſeruiet tibi in æternum uel in ſæculum dicunt hebræi cunctis diebus domini
ſui uſq; ad annū iubilei hoc eſt ad.l.annum qui iudæis totus erat feſtiuus &

periocundus: quo incipiente ſeruus a domino libertate continuo donabat̃: tametſi duobus etiam annis ante uel tribus a domio emptus fuerat. Inſuper ſi a perforatione auris infra annum obiiſſet diem ſuum dominus fiebat con/tinuo liber ſeruitute oppreſſus. Ergo manifeſte conſtat ꝙ dictiones iſtæ per petuum in æternum & in ſæculum: quando hominum operibus applicantur tum apud nos tum apud iudæos cum eiſdem in locis hollam ipſi ſcriptitent atqꝫ proferant tempus determinatum atque finitum omnino ſignificent. Pa

i. Re. ii. tet hoc etiam per illud quod ſcribitur de heli primo regũ. c. ii. propterea ait dominus deus iſrael loquens locutus ſum ut domus tua & domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo uſque in ſempiternum: nunc dicit dominus ab ſit hoc a me: ſed quicunque honorificauerit me glorificabo eum: qui autem contemnunt me erunt ignobiles. Ecce dies ueniunt & præcidam brachiũ tu um & brachium domus patris tui ut non ſit ſenex in domo tua. Ex qbus uer bis liquido apparet: ꝙ licet deus heli & patribus eius ſacrorum miniſterium conceſſiſſet perpetuum: cum dicat ut domus tua & domus patris tui mini/ſtraret in conſpectn meo uſque in ſempiternum tamen dictio illa ſempiternũ terminata fuit: cum poſtea ab heli deſcendentes a ſummo ſacerdotio amoti fuerint: quẽadmodum legitur. iii. Re. ii. eiecit ergo ſolomõ abiathar ut nõ

iii. Re. ii. eſſet ſacerdos domini: ut impleretur ſermo domini quem locutus eſt ſup do mum heli in ſylo: ideo dicitur nunc autem dicit dominus abſit hoc a me: & ſequitur ecce dies ueniunt & præcidam brachium tuum: hoc eſt poteſtatem ſummi ſacerdotii: quia ut dictum eſt deiecto abiathar de officio ſacerdotali qui fuit de ſtirpe heli inſtitutus eſt ſadoch ſummus ſacerdos qui deſcẽdit de aleazar de ſemine aaron: ut habetur eodem Re. ſecundo. & ſadoch ſacerdo tem poſuit pro abiathar. Quapropter non miniſtrauit ergo domus heli in conſpectu domini uſqꝫ in ſempiternum. His itaque diligenter diſcuſſis per cipitur ꝙ q̃uis deus aliquid perpetuo factum iri ab eo ſtatuerit: tamẽ æquiſ/ſimo iudicio eius illud ipſum terminari poteſt: quia mutatis temporibus uel

Daniel ætatibus uel rebus mutatur dei ſtatutum atque ſententia: docet hoc daniel c. ii. Sit nomen domini benedictum: & ſequitur ipſe mutat tempora & æta tes: tranſfert regna atque conſtituit. Facit hoc deus ſicuti hominũ opera ex/flagitant quæ quottidie mutantur ipſo immutabili permanente. Neque mi rum quia in manu eius ſunt omnes fines terræ: & hunc humiliat & hunc exal

Pſalmus tat ut legitur pſalmo. lxxiiii. Filii enim iſrael propter chananeorum peccata

Geneſeos occupauerunt regnum eorum ut ſcribitur geneſeos capitulo. xv. & tandem aduerſus iudæos romani ob eorum ſcelera hoc itidem effecerunt: quoniam propter diuerſitates factorum hominibus diuerſa a deo ſtipendia diuerſis tẽ poribus inferuntur.

Mea igitur quantum ingenii mediocritas tulit iudæorum iter longe deuium

eſſe a ueritate attigi tum auctoritatibus tum rationibus: ꝙ iam conuicti nullum audeant contra quæ diximus uerbum emittere: cupiantque intelligere ex quo fonte exhauſimus chriſtum meſſiach religione debere mortales noua inſtruere. Paratus ſum enim hos homines ad docendum incredulos ut ſi fieri poſſit (quoniam inepte ac temere labuntur) contritis erroribus ultro fateantur ignorantiam ſuam perditam atque cæcam: & nos quam ſequimur religionem ueram incorruptam & deo charam firmiter teneamus atque fideliter obſeruemus ob quam laborum noſtrorum recepturi ſumus fructus uberes atque iocundos.

Eruditi itaque nos a deo atque illuminati facile & aperte hanc docebimus ueritatem: ut incorruptæ fælicitatis paretur iudæis aditus planus lucidus atque amænus: modo quod diximus complecti animo & opere uelint noſtræ religionis myſterium.

Accedat eſaias diuinus uates ad hanc ueritatem oſtendendam. c. lv. Inclinate aurem ueſtram & uenite ad me & uiuet anima ueſtra: & feriam uobiſcũ pactum ſempiternum miſericordias dauid fideles. Hæc profecto uerba ſi quis probe percontatus fuerit: cognoſcet non difficile deum præordinaſſe omnino meſſiach legem hominibus eſſe daturum. Et feriam inquit uobiſcum pactum ſempiternum: hoc eſt legem ſempiternam. Et quam legem daturus ſit: ſequens lectio edocet miſericordias ſcilicet dauid fideles. Dauid eni hoc in loco nulli dubium eſt ꝙ meſſiach intelligi debeat: quẽadmodum etiam legimus apud oſeã. c. iii. Reuertent̃ filii iſrael & q̃rẽt dominũ deũ ſuũ & dauid regẽ ſuũ. Hæc eni uerba trãſlatio chaldaica ſic exponit. Reuertẽt̃ filii iſrael & q̃rẽt cultũ dei ſui & obediẽt meſſiach filio dauid r̃gi ſuo. Itẽ hieremias. c. xxx. Seruiẽt domio deo ſuo: & dauid regi ſuo: hoc ẽ meſſiach filio dauid regi ſuo ẽt ſecũdũ tranſlationẽ chaldaicã. Quod aũt in his auctoritatibus dauid intelligatur meſſiach omnibus clarum eſt: nam anteq̃ prophetæ iſti naſcerentur iãdiu dauid diem ſuum obierat. Igitur de ipſo auctoritates iſtæ intelligi non poſſunt: unde manifeſte conſtat ea omnia dici de meſſiach. Sic itidem in auctoritate eſaiæ quam ſuperius attulimus ubi dicitur miſericordias dauid fideles: dauid enim hoc in loco meſſiach intelligi ipſa ueritas atteſtatur. Et ait eſaias feriam uobiſcum pactum ſempiternum ideſt dabo uobis legem ſempiternam. Non enim loquitur deus hic de lege moſi quando illa multo tempore ante data fuerat: ſed ait dabo uobis legem ſempiternam. Si eni ĩtellexiſſet deus de lege quã dedit moſi ĩ mõte oreb: dixiſſet utiq; dabo uobis legẽ moſi: uel aliq̃d aliud ꝑpter quod facile ĩtelligerẽt oẽs legẽ illã ab ipſo datã ĩ mõte oreb. Solũ aũt dixit feriã pactũ ſempiternũ ut oſtẽderet legẽ aliã ſe daturũ q̃ illã q̃ moſi ab eo ĩ tabulis data fuit. Et ſeq̃t̃ eſaias declarãs legẽ illã dãdã ꝑ meſſiach eẽ miſericordias dauid fideles hoc ẽ charitatem atque miſericordiam quas chriſtus imprimis prædicauit & docuit: ut mani-

Eſaias.

Oſeas

Trãſ. cal.

Hieremiaſ

ſeſte apparet legentibus euangelicam doctrinam. Cōſtat igitur his omnibus quæ ab eſaia ſcripta ſunt nouam legem a meſſiach dari debere: & ſic conſtituiſſe deum.

Idq; ut clarius uideatur. Veniat etiam hieremias hanc quam diximus ueritatē declaraturus. c. xxxi. hinne iamin baim neum adonai uecharati het bet iſrael uehet bet hie ugda berit hedaſſa lochaberit aſſer charati het houottā beiō hehecichi beiadam lehociam meherech miziraim aſſer hēmah heferu het berit ueanochi bahalti bam neum adonai chichot haberit aſſer hechrot het bet ne iſrael ahare baiamin hahemac neum adonai nattathi et thoratti bechirbā uheal libam hechtabenah uechaitti lahem le heloim uehemah iheiuli leham. Quæ uerba apud nos ſic proferuntur.

Hieremias

Ecce dies ueniunt dicit dominus & feriam domui iſrael & domui iuda fædus nouū non ſecūdū pactum quod pepegi cum patribus ueſtris in die qua appræhendi manum eorum ut educerem eos de terra egypti pactum quod irritum fecerunt & ego dominatus ſum eorum dicit dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo iſrael poſt dies illos dicit dominus dabo legē meam in uiſceribus eorum: & in corde eorum ſcribam eam: & ero ipſis i deū & ipſi erunt mihi in populum. Quid facilius? quidue clarius dici atq; cogitari poteſt? Inquit enim propheta uecharati het bet iſrael ue het bet iehugda berit hedaſſa. hoc eſt: feriā domui iſrael & domui iuda fædus nouū: fædus nouū inquit hoc eſt legem nouam quod a iudæis dicitur berit hedaſſa. non igitur poterit uel fundamento uel ratione aliqua inficiari iudæus: quo minus fateatur per auctoritatem iſtam hieremiæ deum daturum quandoq; ſtatuiſſe hominibus legem nouam: ab hac quidem auctoritate nullo pacto diſcedere ipſe poteſt loquitur enim uates iſte ſanctiſſimus adeo aperte adeo diſtincte q; profecto ſanæ mentis cuilibet ſatis p adipiſcenda ueritate factum eē non difficile iudicari poteſt: neq; aliunde debemus iudicio meo ppoſiti noſtri teſtimonium quæritare. Ait enim hieremias feriam domui iſrael & domui iuda fædus nouum: quo ordine quoue modo fædus iſtud nouū daturus ſit deus ipſe declarat. Neum adonai naſſati het thoraſſi bechirbam ueallibā echteuena. Id eſt dicit dominus dabo legem meam in uiſceribus eorum: & in corde eorum ſcribam eam quod & eſaias non ignorauit qum dixit. c. li. audite me qui ſcitis iuſtū populus meus lex mea in corde eoꝝ: quod præceptum nr̄a ſane amplectitur religio atq; prædicat: & circa quod uerſatur imprimis: idque a nobis chriſtianis antefertur omnibus quæ deo pro ſacrificio reddi poſſūt: quoniam deus ītuetur cor hominum: ut ſcribitur primo Re. capitulo. xvi. ideo præcipit deuteronomii. c. vi. diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo: & ex tota anima tua & ex tota fortitudine tua: erūtq; uerba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo. Quæ uerba & ſubſequentia quædā iudæi ut

i. Re. xvi
Deuteronomii.

firmo corde retineant ad hunc uſq; diem ſiue in charta ſiue in membrana ſcri
bunt: quam in arundine poſitam locant in ſuperiori limine oſtii ſui: ut igre-
diētes ipſi & exeuntes mandatum dei huiuſmodi recordentur. Vident enim
iudæi ipſi præceptum iſtud quotidie atq; reminiſcuntur ſed opere atq; facto
minime complent. Iccirco p malachiam loquit deus. c. ii. Si nolueritis audi
re: & ſi nolueritis ponere ſup cor ut detis gloriā nomini meo ait domius exer
cituū mittam in uos egeſtatem & maledicam benedictionibus ueſtris: & ma
ledicam illis quoniam non poſuiſtis ſup cor. Ecce ego ꝓiiciam uobis brachi
um & diſpergam ſup uultum ueſtrum ſtercus ſolénitatum ueſtrarum. Id autē
ſi iudæis acciderit ſentiunt ipſi & neminem fugit. Et ſequitur hieremias. Et
non docebit ultra uir proximum ſuum & uir fratrē ſuū dicens cognoſce do-
minum: omnes enim cognoſcent me a minimo uſq; ad maximum ait domius
quod religione noſtra incepta factum eſt: nam reiecta idolatria omnis pror
ſus extitit atq; extincta chriſti aduentu: & profeſſi ſunt homines ubiq; unicū
deum cœlorum opificem atq; mundi rectorem. Et eodem. c. ſequitur ꝓphæ
ta ſi defecerint leges iſtæ coram me dicit dominus: tunc & ſemen iſrael defi-
ciet: hoc eſt ſi hoc fædus nouū & inſtitutiones nouas a chriſto meſſiach exhi
bitas iudæi recipere noluerint: eorum ſemen inqt deus coram me deficiet ut
non ſit gens coram me cunctis diebus gens ſcilicet ſancta atq; ſacerdotalis:
quēadmodum dixerat deus exodi. c. xviiii. mea eſt omnis terra & uos eritis Exodi.
mihi in regnum ſacerdotale & gens ſancta. Cōtra quā eſaias. c. primo iſtud Eſaias.
ipſum præuidens clamitat. Ve genti peccatrici populo graui iniquitate ſemi
ni neq̄ filiis ſceleratis: dereliquerūt dominū hoc eſt chriſtū blaſſemauerūt ſā
ctum iſrael hoc ē fædus nouū iſrael populo traditū: abalienati ſunt retrorſū
a fide atq; religione chriſti ſcilicet. Ideo ſequit ꝓpheta iſte ne offeratis ultra
ſacrificiū fruſtra icenſum abominatio ē mihi neomeniā & ſabbatū & feſtiui-
tates alias non ferā: iniq ſunt cætus ueſtri calēdas ueſtras & ſolēnitates uſas
odiuit anima mea & facta ſunt mihi moleſta: laboraui ſuſtinens & cū exten-
deritis manus ueſtras auertā oculos meos a uobis & cū multiplicaueritis orō
nem nō exaudiā: manus enī ueſtræ plenæ ſunt ſanguine. Hoc ait eſaias quo
niam ſpiritu ſancto circūmunitus uidebat iudæos non ſolū ꝓphetas ſed etiā
chriſtū meſſiach quandoq; interfecturos eē. Iccirco paulo ſuperius dixit ini-
qui ſunt cætus ueſtri: hi enim cætus ſeniores populi atque principes ſacerdo
tū extiterūt q eū dignū morte turpiſſima iudicarūt: de q̄ i meditatiōib9 nřis
& de iudæoꝝ ipietate ueritati itētus attigi atq; tractaui. Iō de hoc hactenus
Iudæus nāque quoniam fædus nouū legem nouam diximus ſignificare uolēs Ar. iudæ.
ſuperſtitiones ſuas a maioribus ſuis traditas tueri ac ſuſtētare irruit i nos: &
ait a ueritate lōge ſemota eſt hæc eruditio quæ traditur a chriſtianis hebræi Berit
quidem in gymnaſiis ſuis atq; ſynagogis ueritati fauentes erudiūt puerulos
ſuos berit dictionem hebræam confirmatiōem ſignificare: quam ueritatem

ſequntur qui de litteris hebræis benemeriti ſunt.

Re:ad ar. Ego ſane ſatis miror iudæorũ imperitiam atq; temeritatẽ quos dictionũ ſuaꝝ uim propriam atque poteſtatem inficiari atque denegare non pudeat quod execrabile ad modum eſt atque perniciosum. Quapropter neceſſe eſt ꝙ rem iſtã a deo enucleemus adeo declaremus ut detectis iudæorũ erroribꝰ a recto itinere eos deuios & a ueritate alienos cæteri omnes penitus cognoſcant: intelligantq; id ſolum ſeq debere quod ſctõrũ prophetarũ oracula admonent quodue christiana religio ipſa docet. Et ut oẽs exploratũ hẽant berit apd' hebræos legẽ ſignificare. Legant adeuori hoc eſt deuteronomii. c. viiii. uahihi

Deuteronomii. michech arbaim iom uearbaim lila naſan adonai helai het ſſene luchos aheuanĩ luchoſberit: quæ apud latinos ſonant. Cũq; tranſiſſent quadraginta dies & totidem noctes dedit mihi dominus duas tabulas lapideas tabulas fæderis. Quæritur enim a iudæis: tabulæ ipſæ quas moſi dedit dominus in q

Exodi. bus erant decem præcepta ſcripta digito dei ut habetur exodi. c. xxxi. nonne fuerunt tabulæ legis? quod ſi ita eſt ſicuti eſt quo animo qua fronte audẽt impudẽtiſſimi iudæi ꝓnere berit nullo modo legẽ ſignificare? ratio ꝓfecto per ſe ſtat & res ipſa de ſe teſtimonium affert ꝙ berit legem ſignificet. Diuina enim lex quæ moſi a deo data eſt non erat anteq̃ deus ipſam daret: hæc q dem ueritas omnibus patet. Igitur cum dicitur dedit mihi dominus duas tabulas lapideas tabulas fæderis omni ratione dici poteſt ꝙ ipſa dictio fædus quæ a iudæis dicitur berit confirmationem non ſignificet: cum rei quæ non eſt confirmatio ulla dari non poſſit. Vt aũt ueritas hæc quam ſequimur nec non & iudæorum falſitas neminem fugiat. Legant ſſemot hoc eſt exodi. c. x

Exodi. xxi. deditq; moſi dominus completis huiuſcemodi ſermonibus ĩ mõte ſynai duas tabulas teſtimonii in manu ſua ſcriptas digito dei & ĩ eodem. xxxii. c. Et reuerſus eſt moſes de monte portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua ſcriptas ex utraque parte & factas opere domini: ubi enim nos legimus tabulas teſtimonii: quis eſt adeo imperitus adeo indoctus atque inſanus: qui non intelligat non affirmet ibi tabulas teſtimonii ſignificare tabulas legis? Sed in eodem loco a iudæis etiam legitur luchos berit quæ dictiones legis tabulas ſignificant igitur legem berit proculdubio ſonat atque ſignificat.

Exodi. Habemus hoc etiã exodi. c. xxxiiii. uoiamar adonai el moſe cheſob lecha het hadeuarim hahele chi al pi hadeuarim hahele charati itecha berit uhet iſrael uahihi ſam im adonai moſe arbaim iom uerarbaim lailo lehem lo achal humaĩ lo ſaſa uaichtob al haulochos het diuere haberit eſſeres. Hoc ẽ apd' nos Dixitque dominus ad moſem ſcribe tibi uerba hæc: quibus & tecum & cũ iſrael pepegi fædus. Stetit ibi cum domino moſes quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non comedit & aquam non bibit: & ſcripſit in tabulis uerba fæderis decẽ. Iſtæ enĩ tres dictões: uerba fæderis decẽ ꝓferũt' ab hebræis diuere haberit eſſeres q̃ nõ aliud ſignificãt niſi decẽ legis præcæpta

a deo moſi dedita. Nec obſtat ꝙ de ſecundis tabulis iſta dicantur quæ forte
dici poſſunt ad confirmationem priorum. Nam uerba quæ fuerunt in ſe/
cundis: eadem fuerũt in primis. Scribit̃ eni hæc ueritas ĩ principio capitu/
li huiuſmodi: Præcide ait tibi duas tabulas lapideas inſtar prioꝝ & ſcribam
ſup eas uerba quæ habuerũt tabulæ quas fregiſti: ſed tabulæ quas fregit mo
ſes fuerũt tabulæ primæ ĩ qbus erãt ſcripta decẽ legis præcepta: igit̃ & eadẽ
in ſecũdis: hoc plane cuiq; patet recta ꝓficiſcẽti. Poſſet hic nõ ĩmerito uir in
genio præditus quæritare. Cur deus ĩ principio huius capituli ſe ſcripturum
ſup eas tabulas dixerit: & poſtea ĩ eodẽ dicat moſi: ſcribe tibi uerba hæc qui
bus & tecũ & cũ iſrael pepegi fœdus: Hæc aũt quæſtio cũ ad rẽ noſtrã ĩpræ/
ſentiarũ nõ ptineat: uiſũ mihi ẽ eã relinqre curioſis atq; ſtudioſiſſimis lrarũ:
ut iter ſe diſceptãtes demũ ſuo labore atq; ĩgenio uerã ſolutionem acqrant.
Et quoniam ſupius diximus ꝓ illuſtrãda ueritate ꝓpoſiti noſtri: ꝙ diuina lex Ar. iudæ.
moſi a deo data nõ erat anteq̃ deus ipſam daret ĩ tabulis. Iudæus q undique
ac ſemp quæritat uim ueritatis offendere me aggrediẽs inqt exodi. c. xviiii. Exodi.
ſcribit̃. Si ergo audieritis uocẽ meã: & cuſtodieritis pactũ meũ eritis mihi ĩ
peculiũ de cũctis populi: & ĩ ſequẽti. c. declarat pactũ iſtud eẽ decẽ illa præ
cæpta ſcilicet quæ fuerũt ſcripta poſtea ĩ tabulis. Vnde ipſe duobus dogma
tibus inſtruor alterũ ẽ ꝙ moſes anteq̃ mãdata illa decẽ ĩ tabulis accepiſſet il
la uerbo tãtũ a domino data fuerint. Ex quo clarũ oĩbus ẽ ꝙ illa præcepta ĩ
tabulis ſcripta fuerint illoꝝ cõfirmatio præceptoꝝ: quæ uoce prius a domĩo
data ſunt. Alterũ uero ꝙ oẽs illæ auctoritates aduerſus ſnĩam meã a te dedu
ctæ tuent̃ atq; cõfirmãt ueritatem quam diximus dictionẽ iſtam berit cõfir/
mationem ſignificare: nam pactũ quod nos iudæi dicimus berit uos autẽ le/
gem in tabulis ſcriptum cõfirmauit illud a deo antea uoce exhibitum. Con/
ſtat igitur ꝙ unũ ſit confirmatio alterius. Iccirco hebræi noſtri recte ſentiũt
berit confirmationem ſignificare nõ legem. Iudæus adhuc uagus atque deli Re. ad ar.
rus hæc lectitans non intelligit ſequens maiorum ſuorum ueſtigia: opprimit
enim oculos ſuos ne lumen uideat: ambulat ſolum in ſenſum improbum atq;
malignum: & ineptias ab antiquis ſuis traditas pertinaciter tueri atque de/
fendere perſeuerat: quales ſint tanta eſt apud eum auctoritas antiqtatis ſuæ
ꝙ inquirere aduerſus eam nefas atque profanum exiſtimat: & circũuentus
hac opinione per tenebras continuas diuagatur: cuius mali peruicacia fons
eſt quæ oritur ex contemptu ſolidæ atque firmiſſime ueritatis. Duo nanque
iudæus ait primum ꝙ anteq̃ in tabulis moſes pactum acciperet: illud adeo
datum uoce prius fuerit: ut ſcribitur exodi. xviiii. capitulo. Ad quod reſpõ Exodi
detur ꝙ illud quod dicitur exodi. c. xviiii. ſi ergo audieritis uocẽ meã & cu
ſtodieritis pactũ meũ erat ꝓmiſſio qdã de lege futura dãda iudaico populo
a domĩo ĩ mõte oreb quoniã ibi nõ exprimit̃ præceptũ aliqd̃ queãdmodũ ex
preſſũ fuit poſtea a domĩo iccirco loqt̃ deus ĩ tpe futuro dicẽs ſi audieritis

uocem meam & cuſtodieritis pactū meum: Et quæ inſtituta ſiue præcepta i

Exodi. tell gi debeant p ea quæ ſcribunt in eodem.c.xviiii.exodi: quando dicit ſi ergo audieritis uocem meā & cuſtodieritis pactum meum: ſequens capitulū declarat ubi dicit nō habebis deos alienos: non facies tibi ſculptile & ſic de aliis quæ qdem omnia ſunt eadem: quæ a deo in tabulis ſcripta fuerūt: ut cō ſtat oibus hæc ſcrutantibus accurate. Igit ſi unū & idem fuerit lex illa de q

Exodi. dicit exodi.xx.c.& illa de qua ſcribitur eiuſdem.c.xxxi.&.xxxii.recte di-

Exodi. ci nō pōt q una præcedat alterā cū nihil ſeipſum anteire poſſit. Et licet pa- ctum quod dicit.xviiii.exodi uoce præceſſerit pactū uel teſtimoniū i tabu- lis a domino traditum: unicū tamē & idem eſt ſolū & ſingulare: licet promiſ ſio unius fuerit effectus alterius: quod qdem ueritati quā diximus non repu gnat. Ad alterū uero quod inqt iudæus auctoritates cōtra eū a me exhibitas cōfirmare ſentētiam ſuā berit ſcilicet cōfirmationē ſignificare & nō legē arbi tror p ea quæ ſupius attigi accumulatius reſpōdiſſe. Attamē ſi curioſius qd qdem mihi ac cæteris q de ſacris litteris benemeriti ſunt profanum quodam modo exiſtimo diſcutere uelimus eſto: q dictio illa pactū ſiue fædus uel teſti

Exodi. monium de qua dicit.c.xxxi.&.xxxii.exodi cōfirmatio legis cū ibidē de le ge & non de alia re tractet dici poſſit & nō lex: quæro cuius legis? reſpōdeat iudæus neceſſe ē legis de qua dicit exodi.c.xx.ubi legimus nō habebis deos alienos: nō facies tibi ſculptile &c.uel exodi.c.xviiii.ubi ſcribit ſi audieri- tis uocem meā & cuſtodieritis pactum meū: quæro ēt hæc dictio pactum de qua dicit in.xviiii.c.quæ apud iudæum ut dicit ipſe cōfirmationem ſigni- ficat cuius legis cōfirmatio eſt? eum reſpōdere etiā oportet ſi ſe tueri uelit at q falſitatē ſuā defendere cum ad locū aliū pfugium nō habeat legis de q̄ ſcri

Geneſeos. bitur geneſeos.c.viiii.ego ſtatuam pactum meū uobiſcum: loquitur enim deus noe & filiis eius uel reſpondeat de qua ſcribit etiā geneſeos.c.xvii.quā deus abraæ ſe daturū promiſit: ponāq fædus meum inter me & te: & paulo poſt ſequit: ego ſum & ponam pactum meū tecum: tunc quæro etiā hoc fæ dus ſiue pactum quod ſe daturū deus promittit abraæ atq noe q ut dicit iu dæus cōfirmationē ſonat cuius legis uel ſaltē cuius rei confirmatio erit? aut dicat ſe neſcire omnino neceſſe eſt quēadmodū rei ueritas eſt cum antea non habeant in ſacris litteris termini illi fædus ſiue pactum aut alicuius legis uel rei confirmationē eē oſtendat: quod ab eo nullo modo oſtendi pōt q tamen ſi ab eo oſtēdi poſſet: neceſſe foret ut de alio etiā oſtenderet & hoc modo at q ſucceſſione iſta pceſſus in infinitū fieret: quod incongruum qdem eſt atq incōueniens. His itaq auctoritatibus atq rōnibus adductis uel doctus uel i

Pactum Fædus Teſtimo- nium. peritus qlibet cogit ad quod diximus affirmandū dictiones iſtas pactū atq fædus quas dicunt iudæi berit: legē ſignificare omnino in capitulis ſuperius adductis. Sūt nāq dictiones iſtæ pactū fædus atq teſtimoniū in ſacris litte- ris tam penes iudæos q̄ chriſtianos frequētius idem ſignificantes: patet hoc

geneſeos.c.viiii.Ecce ego ſtatuam pactum meum uobiſcum & cum ſemine ueſtro poſt uos: & infra ſtatuam pactũ meum uobiſcum: nequaq̃ ultra interficietur omnis caro aquis diluuii. Et idem.c.xvii. Tu ergo cuſtodies pactũ meum & ſemen tuum poſt te: & paulo ſupius ego ſum & ponam pactũ meũ tecum. Et deuteronomii.c.viiii.ubi moſes loquit᷑ ad populũ. In oreb ꝓuocaſti deum: & iratus delere te uoluit quãdo aſcendi in montẽ ut acciperẽ duas tabulas pacti. Necnõ & hieremias.c.xi. Audite uerba pacti huius & facite illa. Et infra & induxi ſup eos oĩa uerba pacti huius: quod præcepi ut facerent & nõ feccrunt. Et ezechiel.c.xxxxiiii. diſſoluiſtis pactũ meũ in oĩbuſ ſceleribus ueſtris. Itẽ oſeæ.c.vi: ipſi aũt ſicut adã tranſgreſſi ſunt pactũ. Et geneſeos.c.viiii. de hac dictione fædus ſic ſcribit᷑. Circũcidetis carnẽ præpucii ueſtri ut ſit in ſignũ fæderis inter me & uos. Et deuteronomii.c.viiii. Cũq; de monte ardẽte deſcẽderem & duas tabulas fæderis utraq; tenerẽ manu &c. necnõ &.c.xxviiii. hæc ſunt nerba fæderis quod præcepit dominus moſi. De dictione hac teſtimoniũ ſcribit᷑ exodi.c.xxxi. Deditq; mihi dominus completis huiuſcemodi ſermonibus in mõte ſynai duas tabulas teſtimonii. Et in eodẽ.xxxii.c. Et reuerſus ẽ moſes de monte portãs duas tabulas teſtimonii in manu ſua. Q uos terminos excepta hac teſtimonium dictõe hieremias in auctoritate ſua.c.xxxi. quã ſupius ꝓ ueritatis ſuſtẽtatione adduximus legẽ ſignificantes dilucide oſtendit: primo nãq; dicit. Feriã domui iſrael & domui iuda fædus nouũ. Q uid ſit iſtud fædus nouũ ſequit᷑ declarans: non ſecũdũ pactũ quod pepegi cum patribus ueſtris. Sed hoc erit pactum quod feriã cũ domo iſrael: poſt dies illos dicit dominus dabo legẽ meã in uiſceribus eoꝝ: & in corde eoꝝ ſcribã eam. Ex q̃bus uerbis recte colligit᷑ ꝙ pactum quod pepegit deus cũ iudæoꝝ patribus fuerit lex ab eo data moſi in monte oreb q̃nquageſimo die ab exitu captiuitatis ſuæ de egypto. Ideo ſequtur hieremias dicens non ſecũdũ pactũ quod pepegi cum patribus ueſtris in die qua apræhendi manum eoꝝ ut educerẽ eos de terra egypti: hoc ẽ nõ ſecũdum legẽ quam pepegi cũ pr̃ibus ueſtris in monte oreb. Et ſequit᷑ poſtea declarans quod pactũ nouũ daturus ſit deus: inq̃t enim dabo legẽ meã in uiſceribus eoꝝ & in corde eoꝝ ſcribam eam. Ex q̃bus aperte conſtat ꝙ in hoc loco apud hieremiam & in oĩbus auctoritatibus de q̃bus ſupra locuti ſumus legẽ dictiones ille pactũ atq; fædus penitus ſignificent: tam et ſi lex thora nomen hebræum ab hebræis etiã nuncupetur. Patet igitur ꝙ ſũmus ille arbiter deus indulgẽtiſſimus imperator ac iudex multis annis anteq̃ chriſtum meſſiach filium ſuũ e cœlo ad noſtrã fragilitatem ſuſcipiendã mitteret per eũ nouam legẽ atq; religionem hoĩbus afferre ſtatuiſſet. Q uod iudæus diuinæ uoluntatis myſteriũ ſuo more atq; inſolẽtia ſiue temeritate reſpuit & aſpernat᷑. Q uæ prauitas q̃ta ſit ꝑ thalmutiſtas ſuos facile cõpræhendi põt; Legãt iudæi ſup illud canticoꝝ.c.i. oſculetur me oſculo oris ſui: gloſam rabi iudda uel ie

Geneſeos

Geneſeos

Deuteronomii.

Exodi.

Canticoꝝ

Gloſa rabi iudæ

ugda ubi exponitur. quod hebræi audiẽtes deũ afferentem moſi duo prima legis præcepta adeo intenti ora tenuerunt qđ ea nunq̃ potuerint obliuiſci: cæterũ uoce dei ꝑteriti: atq; micantium fulgorum pauore concuſſi dixerunt moſi. Loquere tu nobis & audiemus non loquatur nobis dominus ne forte

Exodi. moriamur: quẽadmodum dicitur exodi. c. xx. qui cum cæteris mandatis inſtruerentur a moſe obliuiſcebantur ea cõtinuo: & inter ſe huiuſmõi cãm obliuionis diſceptantes fragilitati moſi defectũ huiuſmõi aſcribebant ad quem reuerſi denuo dixerunt: o utinam deus nobis rurſus ſe oſtenderet atq; oſcularetur nos oſculo oris ſui: ut in cordibus noſtris doctrinam eius fixã collocare

Hieremias poſſimus: quibus inquit moſes. Id namq; impreſentiarum effici non poteſt: fiet autem meſſiach tempore. Scriptũ eſt enim hieremiæ. c. xxxi. dabo legẽ meam in uiſceribus eorum & in cordibus eorum ſcribã eam. Ex his nãq; apte conſtat ꝙ rabi iſte ſentiat quod nos fatemur deum quandoq; nouam legẽ

Eſaias. uoluiſſe per meſſiach homĩbus afferre Q uam ueritatẽ etiam eſaias. c. primo quoſcũq; docet. Q uo mihi multitudinẽ uictimarũ ueſtrarũ dicit dominus? plenus ſum holocauſta arietum & adipem pinguium & ſanguinẽ uitulorum

Malachias & hircorum nolui: & infra ne offeratis ſacraficiũ fruſtra. Cuius diuinæ uoluntatis etiam malachias. c. primo inquit Non eſt mihi uoluntas in uobis dicit dominus exercituũ: & munus nõ ſuſcipiam de manu ueſtra: & ſequitur & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Ideo a dauid

Pſalmus antea predictum eſt. pſalmo. xxxxviiii. nõ accipiã de domo tua uitulos neq; de gregibus tuis hircos: & infra nunquid manducabo carnes taurorũ aut ſãguinem hircorum potabo? Immola deo ſacrificia laudis & redde altiſſimo uota tua. Ex quibus prophetarũ oraculis duo cõcipimus qđ deus nolit ulterius de animalibus ſacrificia fieri: quæ lege moſi multis ãnis ante ſancita fuerant. Alterum uero qđ per totum orbem deus ipſe ſummus oĩum inſtitutor ſacrificia uelit non hircorum aut arietum ſanguine infecta ſed munda utiq; atq; nitida effici: quare inſtruimur ꝑfecto cum ritus antiquos ac ueteres cultus deus reiiecerit & nouos eligat atq; uelit: ipſũ decreuiſſe oĩno legem nouã eſſe hominibus allaturũ. Non exiguo igitur iudæi falluntur errore & inepte & arroganter faciunt qui ab ipſa quã ſequi afferunt ueritate diſcedũt: inepti enim ſunt atq; inanes qui quo tendunt neſciunt & quod faciunt perit.

Dauid Dauid inſuper pſalmo. viiii. inquit: Conſtitue domine legiſlatorem ſuper eos ut ſciant gentes quoniam homines ſunt. Non oportebat uatẽ quidẽ diuinũ precario petere: ſi moſi lex continuis temporibus obſeruanda foret ut legiſlatorem ſuper homines conſtitueret deus. At is quoniã ſancto circũmunitus ſpiritu itelligebat meſſiach nouam exhibiturum legem hominibus: iccirco datorem legis meſſiach uidẽdi percupidus mittendũ ad homines deũ rogat.

Rã. ſolo. Q đ autem pſalmus hic de chriſto meſſiach intelligi debeat teſtis eſt. Rabi ſolomõ cuius doctrinã iudæi omnes plurimi faciũt: qui in huiuſmõi pſalmi

inſcriptione inquit dauid ſpiritu ſancto afflatũ præuidiſſe iuuenes iſrael for tes atque magnanimos a romanis multa ſeruitute opprimẽdos: qui tandem licet nõ idẽ numero meſſiach tẽpore: cum iudæorum ea tẽpeſtate (ut ait ille) totus terrarum orbis ditioni atq; impio ſe ſubiecerit libertate priſtina dona/ buntur. In huiuſmodi enim ſententia cum falſitatis multum appareat: ueri/ tas tamen inſeritur de chriſto meſſiach pſalmum iſtum dici & affirmari.

Neq; huiuſcemodi ueritatis pro qua cũ iudæis certamus eſaias expers extitit: q. c. ii. ait. Lechu ue nahaleh el har adonai ue el bet eloe iahacob ue ioremiu miderachaf ue nelchach be horotaf chi miſiõ teſſe thorah udbar adonai mi/ ruſhalaim. Quæ uerba latinæ dicimus. Eſaias

Venite & aſcendamus ad montem domini & ad domum dei iacob & docebit nos uias ſuas & ambulabimus in ſemitis eius: quia de ſyõ exibit lex: & uerbũ domini de ieruſalẽ. De ſyon inquit exibit lex. nõ quidẽ uetus illa & antiqua quæ a moſe data eſt: quæ multis annis ante exiuit de m õte oreb. Ait enim de ſyon exibit lex quæ autẽ lex de ſyon exiuerit: nõ alia quidẽ niſi quã chriſtus benedictus uerus meſſiach ibi prædicauit & docuit: ubi diſcipulis ſuis dedit præcepta diſciplinæ & legẽ uitæ: ibiq; ab eis diuino quẽ ſe daturũ chriſtus ꝓ miſerat ſpũ accæpto ꝑ orbẽ ꝑficiſcẽtes prædicarunt euangeliũ omni creatu ræ: q crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui uero non crediderit con demnabitur marci. xvi. Marci

Idq; præuidens eſaias. c. xxxxii. ait. Ecce ſeruus meus ſuſcipiã cũ iudiciũ gen tibus ꝓferet. Hic nãq; ſeruus & electus tũ apud hebræos tum apud chriſtia/ nos itelligit̃ meſſiach. Et ſequit̃ ꝓpheta: & legẽ eius inſulæ expectabũt quẽ admodũ etiã apud eũdem. c. li. Me inſulæ expectabũt: & brachiũ meũ ſuſti nebũt: in qbus ꝑfecto gẽtiles habitãtes apoſtoloꝝ tẽpore ut in eoꝝ actibus lectitamus: ubi & paulus ſũmo ſtudio ac diligẽtia prædicauit: chriſti doctri nam amplexi ſunt & obſeruarũt: quod & impræſentiarũ neminẽ latet. Et le gẽ eius inqt ꝓpheta hoc eſt nõ legẽ moſi ſed meſſiach ex quo recte percipere poſſumus aliã a chriſto exhibẽdã eẽ q̃ quæ a moſe iudaico populo data fue/ rit. Quã ueritatẽ micheas. c. iiii. dicit & affirmat. Venite aſcẽdamus ad mõ tẽ domini: & ad domũ dei iacob & docebit nos de uiis ſuis: & ibimus i ſemi tis eius: qa de ſyon egrediet̃ lex: & uerbũ domini de ieruſalẽ. Hæc de meſ/ ſiach ceciniſſe micheã iudæi ſentiũt atq; fatent̃: qbus ſane clarius ab eo ad ꝑtinaciã iudæoꝝ cõuincẽdã nihil dici potuit: de ſyõ egrediet̃ lex ait miche/ as: nõ dixit de mõte tabor nõ de mõte ſinai: de mõte ſyon inqt: præuidit eni ipſe ſpũ dei ductus a chriſto meſſiach nouo dogmate noua lege hoies iſtruẽ/ dos eẽ: iõ dixit & docebit nos de uiis ſuis & ibimus i ſemitis eius: nõ i ſemitis abraæ: nõ aaron: nõ moſi: ſed i ſemitis eius chriſti ſcilicet: a quo dicit̃ q̃ ſeq tur me nõ ambulat i tenebris: ſed habebit lumẽ uitæ. Ioannis. viii. c. de quo lumiue ſcribit̃ apud eſaiã. c. lx. Surge illuminare ieruſalẽ qa uenit lumẽ tuũ Eſaias Micheas: Ioannes Eſaias

Pſalmus Et in pſalmo.xxxv.in lumine tuo uidebimus lumẽ quoniã in lumine doctri
næ chriſti uidebimus lumẽ claritatis æternæ. De quo ſiqdẽ mõte ad quẽ mi/
Eſaias cheas populũ dei aſcẽdere præcipit eſaias.c.li.ait. Cũſolabit̃ ergo domius
ſyon:& cõſolabit̃ oẽs ruinas eius:hoc ẽ errores atq; fallatias:quas tũc inſe/
rebãt in humanis pectoribus iudæoꝝ doctores: qbus reſeratis & abiectis p
doctrinã chriſti ibidẽ exhibitã & regulã beneuiuẽdi:q crediderũt in eũ ſum
mo affecti ſunt gaudio atq; beatitudine æterna. Ideo huiuſmodi læticiæ ab
eodẽ ꝓpheta reddit̃ rõ:qa a me lex exiet & iudiciũ meũ in lucẽ populoꝝ re/
qeſcet:nõ illa qdẽ lex moſi quæ multo tpe ante exierit:ſed alia:quæ autem
chriſti doctrina ſcilicet quã ibi obſeruãdã docuit:de quo dicit̃ eodẽ.c. po/
Malachias ſui uerba mea ĩ ore tuo:& apud malachiã.c.ii.lex ueritatis fuit in ore eius &
iniqtas nõ eſt inuẽta in labiis eius. In mõtẽ ſyon cur aſcẽderit chriſtus:ut cõ
Eſaias pleret eſaiæ dictũ.c.xxxx.ſup mõtẽ excelſum aſcẽde tu q euangelizas ſyon
quod ſane capitulũ iudæi etiã referũt ad chriſti meſſiach tẽpus. De quo mõ
Pſalmus te pſalmo.lxvii.legit̃.mons dei mũs pinguis:quoniã ibidẽ chriſtus deus &
Mattheus hõ ſedẽ habuit:ut inqt mattheus.c.v.& cũ ſediſſet in mõte ſcilicet ſyon ac
Pſalmus ceſſerũt ad eũ diſcipuli eius & aperiẽs os ſuũ docebat eos. Iccirco eodẽ pſal
mo dicit̃ mõs ĩ quo beneplacitũ eſt deo habitare ĩ eo. Pinguis enĩ uocatus ẽ
dogmatibus utiq; & exẽplis rebuſq; mirabilibus chriſti ibi factis & oſtenſis.
Pſalmus Ideo pſalmo.lxxvii.inqt dauid. Elegit montẽ ſyon quẽ dilexit & pſalmo.c
Pſalmus xxxi.elegit dominus ſyõ & elegit eã in habitationẽ ſibi & abdias.c.unico:
Abdias & in mõte ſyon erit ſaluatio & erit ſanctus.

Subuertimus itaq; ꝓfanã iudæoꝝ opinionẽ atq; ĩueteratos errores & ꝓpheta
rũ uaticiniis & rõnibus:quæ qdẽ ui ulla refelli nõ poſſũt:& ueritatẽ propo
ſiti noſtri teſtimoniis diuinæ uocis adeo enucleauimus:ut eã turbãtibus ſe/
cundũ flagicioſũ eoꝝ ingeniũ & cordis prauitatẽ ullus iã ulterius tuendi fal
ſa nõ relinquat̃ locus. Adducunt̃ ad ĩſaniã eo quod priſci maiores ſui ita cõ
plexi ſunt:quo iudicio falli ſe facile cognoſcerẽt iuniores iudæi ueteres illi ſi
adeſſent:qppe q iã cognita ueritate eos acerrime ꝑtinaci ſtulticia carperent
tũc ſe utiq; uictos accuſarẽt:& nobis nihil quod ad myſteriũ fidei noſtræ at
tinet obiicerẽt quod benediſcuſſum nõ fuerit ac benefactũ nobiſq; uincẽti/
bus coronã congruã & imortalitatis mercedẽ ſummũ iudicẽ deũ pro labore
tãti certaminis redditurum dicerent & affirmarent.

Solet ꝑfecto habere apud ĩcredulos & ꝑtinaces quãdoq; tãtũ uigoris & effica
ciæ repetita ſæpius ueritas:ꝙ ſi ab eis penitus errores deduci non poſſint:in
dubio tamẽ eoꝝ animus exiſtẽs facilius ad ueritatẽ ipſam quãdoq; adducit̃:
quod ipſe cõſiderãs nolo ꝓ uiribus qcq̃ ꝙ ad myſterium huiuſmodi ꝑtinet ĩ
tactũ atq; indiſcuſſũ relinquere:ut liniamẽtis ueritatis(ſi fieri põt)ad uerã
religionẽ atq; fidẽ eoꝝ aĩos uel allicere uel excitare ſaltẽ poſſimus:ne quæſi/
tã ueritatẽ ulterius audeãt oppugnare ſi quãdo inuentã tenere neglexerint.

CAPITVLVM

Legant iudæi qui ſacras litteras præ omnibus ſe tenere autumant deuterono/ Deutero/
mii.c.xviii.quæ a deo moſi prædicta ſūt.Prophetam inqt ſuſcitabo eis de nomii.
medio fratrum ſuoꝝ ſimilem tui:& ponā uerba mea ī ore eius:loqueturq; ad
eos oīa quæ precepero illi:q aūt uerba eius quæ loquet̃ in nomine meo audi
re noluerit ego ultor exiſtam.Doctiſſimoꝝ quidem latet neminem qui moſi
codices lectitarunt:quando deus in uertice mōtis oreb allocutus eſt moſem
ut legis ingrato populo præcepta traderet:cū dei uoce atq; igne pteritus au
dire eū non poſſet:q tunc uoluerit ille oratum moſem ut loqueret̃ ipſe & nō
deus:quēadmodum ſcribitur exodi.c.xx.ubi dicitur.Cunctus aūt populuſ Exodi.
uidebat uoces & lampades & ſonitum buccinæ montēq; fumantem & pterri
ti ac pauore concuſſi ſteterunt procul dicentes moſi:loquere tu nobis & au
diemus:non loquatur nobis dominus ne forte moriamur.Hoc itidem legit̃
deuteronomii.c.v.Cur ergo moriemur & deuorabit nos ignis hic maximus Deutero/
Si enim audierimus ultra uocem domini dei noſtri moriemur. Vidēs autem nomii.
deus pius atq; miſericors populū illum ob timorem conſiſtere non poſſe qui
eū inuaſerat audita uoce eius inquit moſi bene oīa locuti ſūt ut legimus deu Deutero/
teronomii.c.v.&.c.xviii.hoc eſt quia dominus ſum excelſus atq; terribilis nomii.
rex magnus ſup omnem terram:ut habetur pſalmo.xxxxvi.uox mea audiri Pſalmus
ab eis non poteſt.Ideo & continuo ſequitur prophetam ſuſcitabo eis de me
dio fratrum ſuoꝝ ſimilem tui:& ponam uerba mea ī ore eius:loqueturq; ad
eos omnia quæ præcepero illi.Ex qbus pfecto uerbis recte qcūq; ſanæ men
tis intelligere pōt:q ſe miſſurum deus moſi ſimilem pphetam dixerit qui ut
moſes legifer fuit ita & ille foret:a quo inſtrueret̃ populus diuiniſ documen
tis pariter atq; lege quādoqdem ab eo deus audiri non poterat.Nā quæ dei
ſunt mens hoīum terrenis compacta uiſceribus atq; corporis domicilio īpe/
dita per ſe capere non poteſt niſi aliunde doceat̃:hoc enim ſūmus opifex de
us dator bonoꝝ omnium:& conſūmatus doctor uidens cognoſcenſq; natu/
ram humanā admodū infirmā atq; fragilem quæ uocem eius audire nō poſ/
ſet:decreuit tunc alterum ad homines legiferum mittere:ideo dixit pphetā
ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ.Hic nēpe fuit chriſtus uerus meſſiach:
in uno diuino ſuppoſito uerus deus uerus homo:deus ſemp de deo hō abſq;
uirili ſemine ex muliere natus de ſēmine abraæ de tribu iuda atq; de ſtirpe da
uid.Facinus hoc tā præclarum atq; illuſtre factū ē:ut deus legem daturus:q
a populo dei in monte oreb audiri non poterat:demū fragilitate indutus ho
minibus legē daret:necnō & uideri atq; tractari poſſet.Igitur de medio fra/
trum ſuorum ſuſcitauit eum dominus:& uenit in mundum ut inſtitutis ſuis
atq; lege ſalua fieret omnis caro:& qui ei aduerſaretur daret pænas. Iccirco
ait qui autem uerba eius quæ loquetur ī nomine meo audire noluerit ego ul
tor exiſtam. Q uāobrem quæro nunc a iudæis cur tot tantiſq; infortuniis at
q; calamitatibus affecti:nullam firmam domum habeant: ſed huc atq; illuc

diuagentur omnibus infenſi? Cur palida facie uultuq; mæſto atque lugubri ueſtimento ſemp incedāt? Cur illi ſingultus aſſidui atq; frequētes lachrimæ? Cur tantus dolor atque mæſticia? cur tot tēpeſtates tot ægritudines quæ corpus eorum omnium mentē atque animū uexant: cōficiunt: atque dillacerāt? Cur ſuarum feſtiuitatum celebrationē holocauſta uel ſacrificia nō efficiātur ab eis eo modo & ordine quo demandauit deus ut ficrent. Cur omni deniq; priuati imperio atque regimine ſerui omnibus ſint & tanq̄ inutiles putridi atque profani ubique miſerrimam uitam miſerrimi ducant? non quidem in aliquem animaduertit deus niſi caſtigatione atq; ſeueritate dignus ſit nō de aliquo iniuria ſūmit pænas: deus enim unicuique pro merito aut præmiū ſoluit aut pœnam: iuſte iudicat omnes quippe qui iuſtus eſt dominus & rectū iudicium ſuum ut habetur pſalmo. cxviii. Hæc igitur in uos animaduerſio o iudæi hæc intollerabilis ultio quam deus intulit? ex qua ratione quaue cauſa quærito uel unde originem traxerint? At deus ipſe indicat atque edocet eodem. c. deuteronomii. Qui autem uerba eius hoc eſt chriſti meſſiach audire noluerit ego ultor exiſtam: ultor inq̄ extitit quando quem angeli metuunt & quem demones reformidant illius non modo præceptis non parendo ſed cruci affigendo eum turpiter occidiſtis: hinc confectæ ſunt atque deartuatæ omnes opes ueſtræ: hinc tanti ſceleris deus impatiens: iuſtus iudex & æque bonus intulit in uos atque perfecit quod dixit atque cōminatus eſt qui uerba eius audire noluerit ego ultor exiſtam. Ideo hieremias. c. li. inqt. Fortis ultor dominus reddens retribuet. Et leuitici. c. xxvi. ſi nolueritis recipere diſciplinam: ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi: ego quoque contra uos aduerſum incedam & percutiam uos ſepties propter peccata ueſtra. Inducāque ſuper uos gladium ultorem fœderis mei. Et deuteronomii. c. xxxii. inqt deus: mea eſt ultio & ego retribuam eis in tempore: & per eſaiam etiam. c. xxxxvii. ait: ultionem capiam & nō reſiſtet mihi homo. Iccirco naum propheta. c. primo ſcriptitat. Dominus emulator & ulciſcens dominus: ulciſcēs dominus & habens furorem: ulciſcens dominus in hoſtes ſuos iraſcens ipſe inimicis ſuis. Necnon deuteronomii. c. xxxii. Reddam ultionem hoſtibus meis: & his qui oderunt me retribuam. Ferunt itaque iudæi atque perferūt tot tantaſque iniurias: tot contumelias tot irriſiones atque opprobria tot cruciatus atque tormenta: & tanq̄ cæci nihilominus ac uelut ī carcere ſtultitiæ incluſi ſedent adhuc in tenebris hæredes prioris ſceleris ignorantes deum ac ueritatem. Quam animaduerſionem prophetarum oraculo ac ipſius dei uoce prædictam quottidianis lectionibus perſonant: nec aliquādo (quoniam recedunt prorſus a ueritate & quem de medio fratrum ſuorum ſuſcitauit deus fontem omnis iuſticiæ ac bonitatis non ſuſcipiunt) hæc ſibi accidiſſe uel putant uel arbitrantur. Sanus quidem non eſt qui etiam ſpe beatitudinis ablata his bonis quibus cæteri utuntur in uita: labores cruciatus anguſtias at

Pſalmus

Deuteronomii.

Hieremias

Li. leuitici

Deuteronomii.

Eſaias

Naum

Deuteronomii.

Recte dictum.

que miſerias anteponit. Ideo nil mirum ſi quo ferantur iudæi neſciant: ſi incertis curſibus diuagentur: quia rectum humanarum diuinarũque rerum ueſtigium nec ſequntur nec cernunt: & in idipſum tandem incidẽt: quod & uitare ac fugere uel natura hæc humana uel diuina ratio docet atque inſtruit.

Sed nunc iudæus pertinaci obſtinatione inueteratam ſuorum perſuaſionẽ ſibi adhibitam falſam ac turbulentam quibus poteſt uiribus defenſurus accedit diſſoluereque(ſi poterit)quod prætulimus intendit huiuſmodi myſterii fundamentum atque rationem. Hæc oratio inquit ipſe prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui & ponam uerba mea in ore eius nequit ullo modo uel ordine chriſtiano ſenſui uel accõmodari uel ſaltẽ ui aliqua intelligi: ut a meſſiach noua lex ſiue religio dari poſſit: quandoquidem de legis inſtitutione aut de legiſlatore nihil inſeratur ibidem. Voluit eni deus: quoniam faciles erant iudæi pronique ad credendum diuinis atque phitonibus: eorum errores atque ſuperſtitiões euertere: ideo ait eodem capite pauloſuperius. Caue ne imitari uelis abominationes illarum gentium nec inueniatur in te qui luſtret filium ſuum aut filiam ducens per ignẽ: aut ꝗ arioſos ſciſcitetur aut obſeruet ſõnia atque auguria ne ſit maleficus: nec incantator neque phitones cõſulat nec diuinos: nec quærat a mortuis ueritatẽ: oĩa enim hæc abominatur dominus & infra ſequitur: gentes iſtæ quarum poſſidebis terram augures & diuinos audiũt. Tu autem a domino deo tuo aliter inſtitutus es. Qua uero inſtitutione quibuſue moribus degere populus iſrael atque ſe gubernare debebat: docet moſes cum ſequitur prophetam de gẽte tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus ipſum audies: hoc eſt augures atq; ſupſtitionibus incumbentes non quærites nõ cõſulas quoniam dominus deus tuus ſuſcitabit tibi ꝓphetam a quo oĩa quæ peritis euenient & neminem fallent queãdmodum faciunt malefici atq; phitones hominum oculos præſtrigentes. Propheta autem quem ſuſcitauit dominus fuit ioſue ſamuel eſaias hieremias ezechiel atq; malachias & alii plures: moſi ſimiles religione ac ueritate: quod ſane apud ſacrarum litterarum peritos ſatis abunde patet. Qua re omnia uerba hæc ꝓphetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam uerba mea in ore eius: loquetque ad eos omnia quæ præcepero illi: qui autem uerba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit ego ultor exiſtam: intelligi debent apud quẽlibet ſanæ mentis de omnibus prophetis de quibus ſupra ſermo habitus eſt: non autem referri poſſunt ad prophetam aliquem legiſlatorem: de quo ibi nullum efficitur uerbum: neque de eo uerbis ipſis aliquis ſenſus accõmodari poteſt: ut plane conſtat recta proficiſcenti.

Ar. iudæ.

Grauis ꝑfecto res ẽ ignorantia & omnium malorum deteſtabilis cauſa: at eã

Re. ad ar.

ſcienter ſequi atq; tueri grauius eſt atq; deteſtabilius: in quem errorē libētes incidunt iudæi: qppe qui in ſanctarum litterarum nebulis iādiu uerſati adueniente lumine ueritatis ſibi ipſis oculos eruūt ne lumen uideant. Neq; mirum nā lux quēadmodū male habētibus oculis odioſa eſt: ita falſa ſectantibus ſemp ueritas eſt infenſa. Iudæus nāq; ineptus atq; inſanus in lectiōe prædicta neq; modum loquentis neq; litterarum ſeriē animaduertit: quod ſi hoc ipſum fieret ab eo ut legis codices ac pphetarum uellet planius ac uerius inſpicere tunc cæcitas omnis diſcederet: & lumine accepto idem ipſi foret iter planum atq; ſecurū. Sed neq; litteras capit neq; litterarum ſenſum pcipit: in quo pfectionis humanæ ſtatus omnis conſiſtit: & intentus ſi mentem qnādo q; i eas dirrigeret nō ignoraret pfecto quod & nos arbitramur proculdubio atq; fatemur. Magnam qdem ſacris litteris pro ueritate adipiſcenda neceſſe eſt diligentiam adhiberi: ut ſciatur quo modo quoue ordine lex a deo ſtatuta debeat obſeruari. Quapropter uerba capituli huius diſcutienda ſūt magno ſtudio ſtabiliq; ſenſu: ut error iſte iudæorum omnis ſecedat atq; fallatia: ueraq; ſectantes uideant puerilia omnia atq; inania fuiſſe: quæ pro defenſione ſua uulgus iudæo℞ indoctum contra ueritatem adduxit. Moſes nāq; propheta hebræum populum uidens ad multa & uaria peccata eſſe procliuū ſuperſtitionibus cedere ſōnia curare: diuinos atq; phitones conſulere a mortuis futura quærere aliiſq; mortiferis uoluptatibus ſubiacere cum eſſet in terra moab cognoſcens ſe moriturū: ut deo dicaret ſe īgratus atq; perfidus populus duo eum admonet: quo℞ alterum eſt ne ariolos percontetur neq; incantatores quæritet neq; alia huiuſcemodi īquirat quæ odit ſūmus ille omnipotens deus ac dominus. Alterum uero eſt q aures præſtare uelit animoq; complecti quæcūq; dicturus eſt propheta quem de eius gente ſuſcitaturus eſt dominus nuncium ſuum atque legatum: in quo uerba dei erunt: & quæ mandauerit illi deus loquetur tantum. Iccirco ſcribitur ibidem. Ponam uerba mea in ore eius loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Ex quibus profecto facilius intelligi poteſt ac debet: q deus pietate motus uolens iudæos a lege penitus atque religione alienos ſectantes maleficos atque præſtrigiatores uel diuinos ad ſecuri itineris uiam dirrigere. Prophetam īquit ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum docturum ſcilicet eos qua lege quaue religione uel quibus inſtitutis uel moribus ſe regere atque gubernare debeant. Iccirco ſequitur ſimilem tui non autem ait ſimilem tibi hoc eſt: ut tu legifer es ita & ille futurus eſt: & quemadmodum tu nomine meo ueritate eos inſtruis ſic & ille ueritatis dux erit & auctor. Ideo ſequitur: & ponam uerba mea in ore eius loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi qui autem uerba eius quæ loquet̄ i noīe meo audire noluerit ego ultor exiſtā. Qd' aūt de lege atq; legiſlatore hæc accipi debeāt manifeſte cōſtat. Nam tempus quo hæc a deo

moſi dicta ſunt illud etenim fuit quando a deo ipſo decem legis præcepta in
mõte oreb dabantur iudæorum populo: qui tunc audita uoce dei de medio
ignis cõterritus dixit. Loquere tu nobis & audiemus nõ loquat̃ nobis domi
nus ne forte moriamur: ut habet̃ exodi. c. xx. & itidem. c. v. deuteronomii: Exodi.
ubi dicit̃. Cur ergo moriemur & deuorabit nos ignis hic maximus: ſi eni au
dierimus ultra uocẽ domini dei noſtri moriemur: & infra tu magis accede &
audi cũcta quæ dixerit dominus deus noſter tibi loqueris ad nos: & nos au/
diẽtes faciemus ea. Tũc inqt deus. audiui uocẽ populi huius bene oĩa locuti
ſũt: hoc ẽ quoniã uocẽ meã in dãda eis lege audire nõ poſſunt: mittã ad eos
hominẽ tui ſimilẽ ipſis allaturũ legẽ ipſam: iõ ſeqtur ꝓphetã ſuſcitabo eis de
medio fratrũ ſuoꝝ ſimilẽ tui: & ponã uerba mea in ore eius: loqueturque ad
eos oĩa quæ præcepero illi. Et ponã uerba mea inqt deus in ore eius: hoc eſt
decẽ illa præcepta quæ audiri nõ potuerũt ab eis uoce dei ꝑteritis. Et ſequit̃
loqueturq; ad eos oĩa quæ præcepero illi. Hoc eſt qbus etiã moribus q̃buſue
inſtitutis ipſi ſe inſtituere atq; gubernare debeãt: ex admonitionibus atq; do
ctrina quã ipſum edocebo eoꝝ qlibet ꝑcipe abſq; ullo pauore poterit. Q d'
aũt p hoc quod dicitur uerba mea lex intelligi debeat: oſtendit̃ eo quod ſcri
bitur exodi. c. xxxiiii. præcide ait tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum
& ſcribam ſup eas uerba quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti: & infra. Scri/
be tibi uerba hæc quibus & tecum iſrael pepegi fœdus. Loquitur enim deus
ibi moſi de lege ſiue legis præceptis. Idq; clarius paulo infra dicitur: & ſcri/
pſit in tabulis uerba fœderis decem: quæ apud hebræos ſonant: uaic thob al
haulochos het diuere haberit eſſeres. Itaq; cum dicitur & ponam uerba mea
in ore eius exponi debet & ponam legem meam in ore eius: quod quidẽ res
ita ſe habet nec aliter intelligi poteſt. Igitur ſi per id temporis: quo deus po/
pulum iudaicum legem edocebat: & de lege ſolum tunc agebatur a deo: he/
bræorum populus petierit ne loqueretur deus: qui tunc tanq̃ legifer loque/
batur: & deus ipſe tunc dixerit moſi bene omnia locuti ſunt: prophetam ſu/
ſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui & ponam uerba mea in ore
eius: loqueturq; ad eos quæ præcepero illi: quis adeo eſt tam obtuſus ĩgenio
tam rationis expers uel inſanus: qui nõ iudicet dicat & affirmet prophetam
illum legiferum fore: legemue hominibus allaturum? Apparet ergo dilucide
iudæorum falſitas qui aſſerunt hæc uidelicet prophetã ſuſcitabo eis de me/
dio fratrum ſuorum ſimilem tui de legiſlatore iutelligi non poſſe: cũ ibi nul
lum efficiatur uerbum de lege aliqua populo exhibenda. Q uæ quidem opi
nio ĩprudẽs ẽ atq; falſa & diuine uolũtati penitus repugnãs ut oĩbus apte cõ
ſtat: cũ ibidẽ ꝑfecto d̃ lege dãda populo iſrael ſolũ uerba ipſa ſonẽt atq; oſtẽ
dãt. Hæc etiam ueritãs illuſtratur p ea quæ in eodẽ. c. ſcribunt̃ paulo ſupra:
ubi dicitur quando ingreſſus fueris terram quam dominus deus tuus dabit
tibi: caue ne imitari uelis abominationes illarũ gentium nec ĩueniat̃ in te q

luſtret filium ſuũ aut filiam ducens p ignem aut q ariolos ſciſcitet aut obſer
uet ſõnia atq; auguria nec ſit maleficus uel incantator neq; phitones cõſulat
neq; diuinos neq; a mortuis quærat ueritatẽ: oĩa enim hæc abominabit do-
minus. Ex qbus apparet q uidens deus ut diximus iudæorum populum fa-
cilem ad oẽm ſuperſtitionem atq; ad ineptas ac falſas inqſitiões pronũ atq;
pcliuũ: qui per aĩalium uiſcera aut diuinatiões uel p ſomnia ſcire futura co-
nabatur uoluit atq; decreuit ne quem præ aliis populis in miniſteriũ ſuũ ele-
gerat: pditarum gentium ritus atq; maleuiuendi regulas ſequeret ſed lege tã
tum diuinæ uoluntatis ſeſe aleret & informaret: decem conſtitutiones legis
ſiue decreta populum iſrael edoceri. Hoc ipſum oſtenditur quando eodem
c. dicitur de populo ipſo. Tu aũt aliter a domino deo tuo inſtitutus es: hoc
eſt nõ uult deus ut imiteris ariolos atq; diuinos: q ſe & alios fallunt: ſed uult
ut præceptis ſuis ac lege tu ĩſtitutus pergas atq; pficiſcaris. Icciroo ſequit p
phetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus de
us tuus ipſum audies: ut petiiſti a domino deo tuo ĩ mõte oreb. Q uæ autẽ ĩ
monte oreb populus petierit clarũ oĩbus ẽ. Nam cũ populo deus legẽ daret:
& a populo deus ipſe audiri nõ poſſet dixit: ultra nõ audiã uocẽ domini dei
mei & ignem hũc maximũ amplius non uidebo ne moriar. Tũc deus ait: be
ne omnia locuti ſunt. Hoc eſt quoniã uoce mea pteriti legẽ qua ſe inſtituere
debent audire non potuerunt: pphetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorum
ſimilẽ tui & ponam uerba mea in ore eius hoc eſt legem ut ſupra pbatum eſt:
loqueturq; ad eos oĩa quæ præcepero illi. Ex qbus uerbis liqdo apparet ibi
de lege tantũ dici atq; penitus tractari. Hæc uera ſententia eſt hic uerus ſen-
ſus: a quo ſiqs diſceſſerit iam iudicatus eſt. Conſtat ut ipſi aiũt igit ẽt nõ ob
Ioſue ſcure ea nullo pacto de ioſue ĩtelligi poſſe cũ moſi tpe ioſue ille fuerit & mo-
ſi miniſter: neq; legẽ dei populo iſrael attulerit ut ſcribit eiuſdem. c. primo.
Et factũ ẽ poſt mortẽ moſi ſerui domini ut loqueret dominus ad ioſue filiũ
nun miniſtrũ moſi: igit iã ſuſcitatus erat ioſue nõ aũt ſuſcitãdus: queãdmo-
dũ ibi dicit pphetã ſuſcitabo. Neq; cæteris pphetis eadẽ uerba recte accom
modari poſſũt: quãdoqdẽ eoꝶ nullus extiterit legiſlator ſicuti moſes. Iccir-
co ibi dicit pphetã ſuſcitabo ſimilẽ tui: & ponã uerba mea hoc ẽ ut diximus
legẽ meã ĩ ore eius. Colligãt ergo iudæi atq; diligẽter pſcrutent tempus quo
hæc a deo dicta ſũt: & eoꝶ rõnem atq; fundamẽtũ rei aĩaduertãt: tũc ſane q
Burgenſis attigimus ſolis radio eis clariora luceſcẽt. Burgẽſis attamẽ in ſuo ſcripturarũ
ſcrutinio ſup hoc multa attulit & tãdẽ (bona uenia dixeri) neſcio qd blacte
rauerit uoluit. n. ipſe illud pphetã de gẽte tua & de fribus tuis ſuſcitabit tibi
domius deus qd dictũ ẽ a moſe ĩtelligi de ppheta ſolũ futura prædicẽte: & il
lud poſtea q eodẽ. c. ſeqt pphetã ſucitabo eis de medio fratꝶ ſuoꝶ q a deo
dictũ ẽ ĩtelligi de ppheta legiſlatore tãtũ q ſiqdẽ utrũq; ſtudioſius ſcrutatus
fuiſſet nõ blacteraſſet: utrũq; eni intelligit de legiſlatore ſimul atque futura

prædicēte. Qui christus fuit: q ſane futura prædixit: necnõ & legiſlator extitit. Primo nãq; dicitur & uerba ſunt moſi quod burgenſis non animaduertit prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus: ſicut me inquit hoc eſt ſicut uobis ait moſes legifer fui: ita & propheta quem ſuſcitabit dominus uobis legifer erit. Qd' autem hæc uerba de legiſlatore etiam intelligi debeant manifeſtum eſt: nã expletis iſtis uerbis prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus: ſequitur continuo ibidem ut petiiſti a domino deo tuo in oreb: quando concio congregata eſt atq; dixiſti ultra non audiam uocem domini dei mei: & ignem hunc maximum amplius non uidebo ne moriar. Hæc profecto a populo iudaico dicta ſunt eo tempore quo lex dabatur ei a deo: qui tunc ueluti legifer loquebatur: de quo populo tunc deus ipſe quẽadmodum ſupradiximus inquit bene omnia locuti ſunt: & continuo adducit uerba ipſius dei formaliter: quæ quidem hæc ſunt: prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui & ponam uerba mea in ore eius. Et hæc dixit ad maiorem declarationem atq; confirmatiõem uerborum ſuorũ quæ ſuperius adduxit: uidelicet prophetam de gẽte tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus. Igitur horum duorũ ſcilicet quod dictum eſt a deo: & illud quod dictum eſt a moſe alterum ab altero exponitur atq; firmat̃: & utrũq; idem eſt & de eodẽ ꝓpheta dici ueritas ipſa fatet̃. At iudæi hanc ueritatẽ renuũt qppe q ꝑtinacia obſtricti ſequnt̃ ſua ꝑplexa oĩa atq; cõfuſa: & ea neq; diſci ab eis audiẽdo põt neq; legẽdo ꝑcipi: & tanq̃ ſtulti atq; inſani menti humanæ quod ẽ ueritatis ac rõnis domiciliũ obſtãt: quoniã ſi hominis natura iueſtigãdæ ueritatis capax ẽ: is etenim quacũq; conditione extiterit ſexu uel ætate bene firmata ꝑcõtari eã debet: ne mẽs ſuo munere atq; ꝓprietate priuet̃. Sed omittamus inſcipientiam iudæorum: & ueniamus ad exitũ ꝓpoſiti noſtri ꝑſpectis qbuſdam prius myſteriũ huiuſmodi affirmãtibus: ut eoꝝ detectis erroribus aduerſus eos iure ac merito ferri ſentẽtia poſſit: ne uelint ipoſterũ plus ſapere uel minus q̃ deceat: quoniã nihil ſtultius ẽ q̃ diſcendũ putet aliqs i quo uel nil diſcit̃ uel ſi diſcit̃ erroribus implicat̃: iõ lepide ad romanos. c. xii. paulus inqt. Nõ plus ſape q̃ oportet ſapere ſed ſapere ad ſobrietatẽ hoc ẽ q̃tũ deceat: decet eni quod ad ſalutẽ hoĩs attinet ſcire oĩno. Religio qdem illius inepta eſt atq; inanis q ex parte errauerit & ex parte attigerit ueritetem. Iudæi iccirco quædam licet ſciãt ut ſunt decem dei præcepta quæ & nos ſcimus: quoniam illorum ordinem non animaduertunt & myſterium neſciunt eorum uana eſt religio. *Paulus*

Si præterea iudæi percontari uellent parumper cur moſes proiecerit tabulas præceptorum digito dei ſcriptas? atq; nulla dantis ratione habita cur proiectas etiam confregerit? ut habetur exodi. c. xxxi. Aperiretur eis diuinum hoc ſecretum cognoſcerentque myſterium de quo certamus: & dei cultores *Cur moſes legis tabulas fregerit Exodi.*

ueri appellarent̃. Dicerem ipſe ꝑfecto ſi cæleſte hoc arcanum ſi huiuſmodi myſterii ueritaté ſcrutatus minus recte fuiſſem moſem ꝑculdubio deliraſſe: qppe qui ſi hebræoꝝ populus indignū ꝑegit facinus ſi uitulum conflatilem adorauit: cur tanq̄ diuini muneris ímemor atq; ignarus diuinæ uolūtatis fū ctus eſt uel inſcipientis uel ingrati hominis officio: Non decet ꝑfecto homi

Generoſū dictum

nem humani principis uel nunciū uel delegatum ſi ſanus fuerit mādata illiuſ ſpernere ac deturpare: q̄to magis illius q ſūmus princeps ē dux noſter & au ctor deus ac dominus oīum. Elegit moſem deus nūcium ſuū ſūma in eū be niuolentia affectus eiq; duas tabulas digito ſuo ſcriptaſ dono dedit qbus ab eo inſtrueretur populus probitate & moribus atq; regula beneuiuendi. Fuit hoc ſanæ præcioſum & ſingulare donū: fuit ꝑfecto munus præ oībus cóſer uādum. Cur inq̄ proiecit illud moſes dirrupitq; talis ac tanti principis q de us eſt cómiſſioné diuinam ei creditā atq; cóceſſam: Nunc peto ad ipſum me conferens dic oro o moſes (pace tua dixerim) ſi te dominus corā citaſſet quā huiuſmodi deliramenti atq; incóſideratæ ingratitudinis excuſationem attu liſſes: te qdem non fugit apud ueri iudicis tribunal qs de cōmiſſis nequaquā ualeat excuſari. Si male ac ꝑdite egerit populus: cur tu malum malo addere cenſuiſti: deum non nouerat populus tu uero deum non ignorabas. Eieciſti mandata dei fregiſti ac reliqſti tanq̄ indoctus atq; inſcius legationis diuinæ hæc ſane cū ipſe animo cócipio contremiſcunt uiſcera & totus horreſco refe rés: nā ſpretis dei mādatis ſpernit̃ & ipſe deus: ubi erit igit̃ beneuiuēdi mo dus ſiue ordo: ubi forma rerum: ubi ius: ubi lex: ubi uera religio: ubi deniq; ipſius iura naturæ: omnia cófuſa ſint atq; erroribus implicita neceſſe eſt. In de furta inſidiæ rapinæ homicidia populoꝝ: ſubuerſiones quoq; íde urbiū oriunt̃ & conualeſcunt. At neminē latet errati ſui populū dediſſe pænas q̄ uis agreſtis ac rudis fuerit: tu uero dei cognitor & electus a deo nuncius atq; legifer diuinam legem ꝓiiciens diuina impune dillaceraſti mādata. Quid ſi perpetraſſet alius: nóne tu eum improbū iniqum ac ſceleratū nec non morte plectendū ſæuiſſima iudicaſſes: At erratū tuū legimus pænitentiā uero non fractioné diuinarū tabularum ſcimus ſed aīaduarſioné tui ignoramus. Ad mirat̃ hoc humana mens myſterium non intelligens: cum deus iudex iuſtus par pari hoſtimentum referre ſoleat: inultus non euaſit populus a peccato: ſed tu impunitus euaſiſti ab errato: magna extitit populi infirmitas at non minor fuit (ſi dicere fas ſit) tua ípietas. Quo facto qd deus moſi dixerit au di: præcide tibi inquit duas tabulas inſtar prioꝝ. ut ſcribit̃ exodi. xxxiiii. ca

Exodi.

& ſcribā ſup eas uerba quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti: eſto paratus ma ne ut aſcendas ſtatim in montē ſinai ſtabiſq; mecū ſuper uerticē montis. O ímenſa dei benignitas: o ſapientia & incóprahēſibilis æquitas q̄ ſapiēter in omnibus ſemp agis: feciſti homines & pares uoluiſti eē omnes rōne uiuendi intelligendi & cognoſcendi te: & te ſi non nouerit qs nō excuſat̃: quādoq dē

poſſit & ualeat ſcire te ut tandem te frui queat. Dic quæſo domine. quid tu contritis tabulis commiſſionis tuæ in moſem nihil animaduerſionis ītuleris non eum accuſaueris non eum eieceris? qnimo uocaſti atque dixiſti aſcendas ſtatim in montem ſinai & ſtabis mecum. parentem noſtrum quem manibus tuis ad imaginē tuam primum creaſti: ubi primū de ligno edit: accuſatū a te atq; eiectum paradiſi uoluptate atq; uita ſimul pariterq; priuaſti: ſi nō paru it iſte nō paruit & ille: non contempſit adam lignū: at moſes contempſit le/gem: alter punitus alter inultus euaſit: rei huiuſcemodi myſterio inſtrui ap/peto: non decet me qdem in ea re maxime in qua ſalutis ratio uerſat meo cō fidere iudicio atq; ꝓpriis ſenſibus initi. Peto a te igitur qa ſentio me ſine te o bone deus pcipere boni nihil poſſe: ut abſolutionis uel indulgentiæ mihi hu iuſmodi cauſam exponas: paratus ſum etenim audire ſi docueris: uerū ſcio tua me oratione indignū: ſed ut ad te confugiā non es indignus: præſumpſi hoc tua inflāmatus benignitate. ſed nō aduerti meam temeritatē: cum iā pa tefeceris diſcere uolētibus iſtud ipſum myſteriū qd ſignificet qdue demon/ſtraturū foret: res ipſa non difficile hoc ipſo queq̄ inſtruit uerum quæritātē: & ratio inſup quæ homines difficilia & obſcura forte arbitrant oculoꝝ amo tis præſtigiis quæ ex inſcitia quadam atque inertia oriuntur: leuia ſane atq; dilucida omnia offert: quam pquirendam ſi qs animo uolutare ſtuduerit ue ritatis expers uel ignarus inſtruet omnino atq; intelliget diuinarū tabularū fractionem non ſine admirabili diſpoſitione diuina atq; ſūma rōne eē factā. Nam cū deus ſtatuiſſet alterum ad homines mittere legiferum queadmodū ſupra diximus pro ineffabili æquitate ſua iudaicum populū hac ipſa manda torum eiectione uoluit edoceri nihil roboris ferme ante latā legē nihilue mo menti quādoq; eē habituram. Affirmat hæc eadem ueritas ſecūdis acceptis tabulis: quia tūc hebræoꝝ populus lege firmata mandatorū dei colere & ob ſeruare conatus eſt: ob hoc uoluit deus homines non latere quam ſecūdus le gifer legem daturus erat: debere penitus obſeruari. Ipſa etenim ē quam nos chriſtiani ſeqmur: quæ firma eſt & in ſuopte uigore fixa ſemp floruit: & an/tecelit cæteras omnes uirtute atq; religione: præter quam nulla uel ſcientia nulla lex nulla uel diſciplina uel norma bene agendi ꝓ adipiſcenda illa īmor tali uita incorrupta beata & æterna ualet atq; dici pōt: quoniā ipſa eſt unicū atque rectum ueſtigium ſummæ fælicitatis atq; cæleſtis beatitudinis uia & a cæleſti ſolio profecta.

Iudæi nāq; puicatia tanq̄ inſanabili ueneno infecti examinare rem iſtam incō gruū putant atq; indecens: ſcirent utiq; ſi hoc facerent: qd illa legis ꝓiectio: qd fractio pſonaret. Primam nāq; legem ꝓiecit moſes: ſecūdam coluit ac ue neratus eſt: at iudæi primā obſeruant: & ſecūdam proiiciunt atq; deludunt: & ſic ut ſui moris eſt oīa contraria ſibi addiciunt. Neque cogitant ulterius: quod eodem. c. ſcribitur. Filiis iſrael præcepit moſes cuncta quæ audierat a

domino in monte ſinai: impletiſq; ſermonibus poſuit uelamē ſup faciē ſuā.
Non hæc fecit moſes arbitrio ſuo: ſed dei nutu ac uolūtate: erat enim oſtēſu
tus iudæoꝝ futurū uelamen quod ē ſecūdæ legis ignorātia atq; illuſio apud
eos ubi ꝑmulta aſſerunt creditu difficilia & taq̄ impoſſibilia renuūt & aſper
nant. Quali inuoluant errore nō ꝑſpiciunt legis uelamine inuoluti: ſequn
turq; quod diuina illa maieſtas non recipit: ꝓhibita atq; ꝓiecta obſeruāt: ut
Eſaias ꝑ eſaiam. c. primo dominus ait ne offeratis ultra ſacrificiū fruſtra neomeniā
& ſabbatū & feſtiuitates alias non feram: iniqui ſunt cætus ueſtri calēdas ue
ſtras: & ſolēnitates ueſtras odiuit anima mea & facta ſunt mihi moleſta. Nō
reus itaq; fuit moſes nō delirus q primas eiecit tabulas atq; contriuit: ſed exe
cutor extitit atq; demonſtrator diuinæ uoluntatis ne iudæi tandem incauti
Cur moſi cornuta facies erat
àdueniēte tēpore legis ſecūdæ ꝓficiſcerent ad eā repugnantes atq; rebelles.
Erat præterea moſi cornuta facies tenētis in manibus ſecundas tabulas legis:
hoc eſt q̄buſdam fulgebat radiis diuini ſplēdoris egredientibus ex ea ueluti
cornua: quos ātea nō habuit primis acceptis tabulis. Fas hoc duxit deus fie
ri: ut hebræoꝝ populus intelligeret ſecūdum legiſlatorem diuinæ claritatis
muneribus atq; gratiis circūmunitum fore: q̄bus totus mūdus ſplendeſceret
Pſalmus atq; fulgeret de quo in pſalmo. cxi. canitur exortum eſt in tenebris lumen re
Ioannes ctis. Et ioānis. c. primo: erat lux uera quæ illuminat oēm hominē ueniētem i
hunc mundū: Et. viii. c. eiuſdem: ego ſum lux mundi: q ſequitur me nō am-
bulat in tenebris. Et. c. xii. Ego lux in mundū ueni: ut omnis q credit in me
Lucas. in tenebris nō maneat. Et lucas. c. ii. de muneribus chriſti & gratiis ſic ait: &
Ioannes gratia dei erat in illo. Et ioannes. c. i. & uidimus gloriam eius gloriam quaſi
unigeniti a patre plenum gratiæ & ueritatis. Ingētes eni fuerunt gratiæ chri
ſti ægroti nāq; omnes ac debiles imꝑante ipſo ſalui fiebant omni morborum
genere laborātes liberi effecti lectulos ſuos reportabant in q̄bus ante fuerāt
delati: claudi quoq; ac pedū uitio afflicti redacti ſunt ad facultatem priſtinā
gradiendi: & q cæcis luminibus nati fuerāt iuſſu chriſti gloriabant aſpectu
ſurdos etiā auditu: mutos eloq̄o: mortuoſq; inſup uita donabat. Hæc ab eo
fiebant oīa non medela humana: ſed unico uerbo ſuo unicoq; momento: de
Eſaias quibus gratiis atq; uirtutibus eſaias ante cecinit. c. xxxv. Confortate manuſ
diſſolutas & genua debilia roborate deus ipſe ueniet & ſaluabit uos tūc ape
rientur oculi cæcorum & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet ſicut ceruus
claudus & aperta erit lingua mutorum.
Exodi Poſtea uero ſequitur exodi eodem. c. uidentes autem aaron & filii iſrael cor-
nutam moſi faciem timuerunt prope accedere: quia tempore ſecundæ legis
ideſt chriſti aaron hoc eſt cuncta ſynagoga & omnis populus uidentes chri-
ſtum diuinas ipſas operari uirtutes non præſtigiis magicis quæ nihil ueri ac
Lucas ſolidi oſtentant: ſed gratia ui atq; poteſtate cæleſti formidabant eum: habe
tur hoc lucæ. c. vii. & reſedit q erat mortuus & cæpit loq̄: & dedit illi matri

ſuæ: accepit aũt omnes timor & glorificabant deum dicentes quia magnus propheta ſurrexit in nobis: ideo deuteronomii. c. xviii. ut dictum eſt ſupra: inquit deus prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ &c. Et Marci c. iiii. & timuerunt timore magno & dicebant ad alterutrũ quis putas ẽ iſte quia uentus & mare obediuit ei? Iudæi ergo iam ultro aures aperiant ingenium excitent: animumq; reforment: ut reſciſſis infidelitatis uulneribus ueritate ſola atq; religione uera: quæ ſalutis ſolum medicamẽtum eſt ſolidentur: cognoſcent tunc chriſtum redemptorẽ noſtrum: q greſſum claudis aſpectũ cæcis reddidit: qui cuiuſcũq; corpus undiq; maculatum purgauit: q animas a corporibus diſſolutas in eadem poſtea ſuo nutu reuocauit: ipſum etenim uerum dei fuiſſe nuncium legatum atq; legiferum: iſtud ipſum requirit deus appetit atq; uult: eoꝝ aliter qui hanc ſcientiam prætermiſerint ultorẽ ſe deus promittit ut ſupra notatũ eſt. c. xviii. deuteronomii. Extirpent dum tempus adeſt: iam uanas qn potius dãnoſas atq; deo ĩfenſas uanitates ſuas atq; ſupſtitiões. Hoc ſane iudæis graue atq; difficile uidetur: qa cultum dei quo utimur ſiue religionem ignorant: ubi uero nouerint oĩa facilia ſuauia & per iocunda ſuſcipient fouebunt & amplectentur: quãdoqdem non latuerit eos p ipſas quas aiunt difficultates ineundũ eẽ illam cæleſtem patriã: qua ſi quis ſecus ſenſerit ſe priuat omnino & abdicat tanq̃ ſalutis ſue atq; rõnis ignarus Diſcutiant iudæi præterea & animo contẽplentur ut finem imponamus huic ineffabili myſterio fidei chriſtianæ quod ſcribitur geneſeos. c. xxv. tunc delectabit ſe conſcientia recte intelligendi gaudebit animus ſiue mens in ueritatis luce uerſari: & demõſtratum ſibi rectum iter ſequi poterũt modo uoluerint. Legimus enim ibi ꝙ deprecatus eſt iſaac dominũ pro uxore ſua eo ꝙ eſſet ſterilis: q exaudiuit eum & dedit cõceptum rebeccæ: ſed collidebantur in utero eius paruuli: quæ ait: ſi ſic mihi futurum erat quid neceſſe fuit concipere? perrexitq; rebecca ut conſuleret dominum: qui reſpondẽs ait: duæ ſũt gẽtes in utero tuo: & duo populi ex uentre tuo diuidenẽ: populuſq; populũ ſupabit & maior ſeruiet minori. Iam tempus pariendi aduenerat: & ecce gemini in utero eius reperti ſunt: q primus egreſſus eſt ruffus erat & totus ĩ morem pellis hiſpidus: uocatũq; eſt nomẽ eius eſau. Protinus alter egrediẽs plãtam fratris tenebat manu: iccirco appellauit eũ iacob. Quæ uerba ſiue myſterium ſi quis recte metiri uoluerit accumulatius accipiet nouas quandoq; ĩſtitutiones legis uel religionis uel rebus reiectis prioribus ut habetur leuitici c. xxvi. nouis ſupueniẽtibus uetera ꝓiicietis ſũmum oĩum opificẽ deum eſſe daturũ. Bellũ gerebat iacob cũ eſau in utero materno: uter eoꝝ prior egrederetur: hoc ẽ qa quottidie certat iudæus cũ chriſtiano de cultu dei: de religione de aĩarum ſalute: de beatitudine æterna: in utero materno hoc eſt in fundamento fidei ſiue legis quæ eſt mater humanæ naturæ atque ſalutis & qua mortalis conditio alitur atq; fouetur ad æternam uitam ꝑfruẽdã: & ueris ꝓ/

Deuteronomii. Marcus

Geneſeos Rebecca. Iacob Eſau

Leuitici.

phetarum ſenſibus rõnibuſq; firmatis: chriſtianus iudæum ſuperat: & maior ſeruiet minori: hoc eſt iudæus q maior natu in lege fuerat minori natu in lege ſeruiet: & in morẽ hiſpidus erat: & rufus q primus egreſſus eſt: hoc eſt ſeptus pilis q ꝑfecto nihil boni habent neq; boni quicq̃ ſignificant: queadmodum iudæus eſt: qui ſemotus a uera religione nihil boni habent neq; boni qcq̃ ſignificant: queãdmodũ iudæus eſt: qui ſemotus a uera religione nihil boni habet neq; habere poteſt. Rufus hoc eſt ſanguineus: quoniam iudæorum mos eſt atq; natura: fuitq; ſemp dei ꝓphetas inſectari atq; occidere: & tandẽ chriſtũ uerũ dei legatũ ſæuiſſime necauerunt: ideo eſaias. c. i. ĩquit: manus enim ueſtræ plenæ ſunt ſanguine. Et ſequit᷑: factus eſt eſau uir gnarus uenandi & homo agricola: hoc eſt iudæus terrenis atq; fragilibus delectatus nõ cõpræhendit niſi res ſupſtitioſas atq; beſtiales tanq̃ ineptus ac rudis. Frater fratris plãtam tenebat: qa planta pedis totum ſe hoiem ſuſtentat: ſic pariter lege dei homo in omnibus agendis debet ſe inſtituere & ſtabilire: chriſtianus enim tenet plãtam fratris: hoc eſt decem mandatoꝝ legem latam a deo iudaico populo: q chriſtianorum frater poteſt nũcupari ratione unius parẽtis humanæ conditionis qui adam extitit. Plãtam inq̃ fratris tenemus: quia eã partem legis moſaicæ qua corpus & anima ſuſtẽtari atq; ſaluari poteſt amplectimur & obſeruamus. Vendidit eſau primogenita ſua iacob: ideſt iudæi uendiderunt chriſtum primogenitum dei ad gentem iudaicam delegatum: ſcribitur hoc amos. c. ii. ſup tribus ſceleribus iſrael: & ſup quattuor non conuertam eum pro eo ꝙ uendiderit ꝑ argento iuſtum. Et pſalmo. lxxxviii. & ego primogenitum ponam illum. Surripuit tandem iacob a patre benedictionẽ eſau eiuſdem. c. xxvii. Rei ueritas eſt: ꝙ queadmodum eſau iacob uendidit primogenita ſua: non iniuria aſſecutus eſt iacob benedictionem paternã ſic etiam quia iudæi uendiderunt primogenitum dei hoc ẽ chriſtum ad eos miſſum & delegatum: chriſtianus q emit eum lege atq; religione chriſti iure atq; merito a deo patre atq; gubernatore oium benedictiõem obtinuit: a qua igitur iudæi cum iam multos annos ſe abdicauerint. uiuũt in gladio infælicitatis: & populo chriſtiano ſeruiũt: ideo recte eodem. c. ſcribitur uiues ĩ gladio & fratri tuo ſeruies. Et ſequitur oderat ergo ſemp eſau iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater. Non eget probatione quanto iudæis odio chriſtianus ſit: quo ſupplicio quo cruciatu afficerẽt eũ ſi poſſent. Quid machinentur indies aduerſum nos atq; religionem noſtram q̃due muſitẽt iſti canes ſpurciſſimi inferius ſuo loco dicam: & quoniam benedictione dei ſe priuarunt odio dei repleti ſunt: ut malachiæ. c. primo ſcribitur dilexi iacob eſau autẽ odio habui: iccirco deo infenſi neq; benedicere neq; bene agere poſſunt Iudæi nãq;(ut ſui moris eſt) chriſtiane conditioni ut derrogent atq; detrahãt autumant: ab eſau chriſtianos originem habuiſſe idumeoſque eos uocãt: falſitas hæc facile cognoſci poteſt eo quod dictum eſt ſupra. c. xxv. geneſeos:

Amos. Pſalmus

Malachias

Geneſeos

maior ſeruiet minori: hoc eſt eſau ſeruiet iacob: ſi autē intelligi deberet chri
ſtianos ab eſau originem accepiſſe. Iudæis proculdubio chriſtiani ſeruirēt:
ſed contrarium eſt: nam iudæi chriſtianis inſeruiunt & ipſis ſubditi ſunt: igi
tur ab eſau iudæos potius q̄ chriſtianos originem traxiſſe: exiſtimari poteſt
re ipſa & opera. Fallunt ergo ſe ipſos iudæi & ſibimet rōnis munus detrahūt
uiolenter quæ eſt ueritas: qua nihil deo gratius ē atq; charius. Et ſi qs curio/
ſius quæ nobis iudæi obiiciunt ſcire uoluerit: plegat Nicolaum de lira & ad Nicolaus
ditiones domini burgenſis ſup eodem. c. ſup abdiæ. c. unico ſup eſaiæ. xxx/ de lira.
iiii. c. ſup danielis. vii. c. & accipiet accumulatius fallacem atq; fatuam iu/ Burgenſis
dæoꝝ opinionem: qui q̄to magis in chriſtianos ſæuiunt ira ac ſimultate tan
to magis a fælicitate atq; beatitudine ſecedunt & in ſeipſos iniurias inferunt
ideo trenoꝝ tertio dicit̄ reddes eis uicē domine iuxta opa manuū ſuarum. Trenorum
Præterea in ꝓlogo hebræi codicis qui nūcupatur a iudæis berreſit rabba hoc Li. Berre/
eſt lamentatio magna dicunt doctores thalmut. Futurum eſt ꝙ deus ſedebit ſit rabba
& coram iuſtis ſenſum legis atq; ſecreta prædicabit & p regem meſſiach cun
cta declarabit. Inſuper in libro qui apud eos dicitur migdraſtilim ſuper illis Li. migdra
uerbis eſaiæ. c. xi. In die illa radix ieſſe q ſtat in ſignum populoꝝ ipſum gen ſtilim
tes deprecabuntur: dicit rabbi hanna: iſte eſt rex meſſiach non uenit niſi ut Ra. hāna.
legem atq; præcepta gentibus præbeat. Iccirco eſaiæ. c. li. ſcribit̄. Lex a me Eſaias
exiet & iudicium meum in lucem populoꝝ requieſcet. Lex igitur dei atq; iu/
dicium exiet & requieſcet in lucem populoꝝ: ꝙ ſane non poteſt intelligi de
lege moſaica: cum p id temporis iam exierit & ſolū iudaico populo data fue
rit: ut habetur pſalmo. cxxxxvii. nō fecit taliter omni nationi & iudicia ſua Pſalmus
non manifeſtauit eis: ſed de lege chriſti quæ p totum orbem diffuſa ē. Rabbi Ra. ſolo.
ſolomon dicit ꝙ illa uerba eſaiæ effectum ſuū habitura ſunt: quando ꝑficie/
tur id quod dictum eſt a ſophonia. c. iii. tunc reddam populis meis labium Sopho/
electum ut inuocent omnes nomen domini & ſeruiēt ei humero uno: hæc au nias
tem uerba tam apud hebræos q̄ chriſtianos intelliguntur de chriſto meſſiach
ipſa nāq; quoniam effectum ſuum ſortita eē cognoſcimus: fatemur quidem
merito atq; tenemus mariæ uirginis filium uerum fuiſſe chriſtum meſſiach:
quem ꝓphetæ prædixerunt futurum: a quo exiuit lex atq; iudiciū æqſſimum
ac manifeſtum in gentes atq; populos: quibus datum eſt labium electum ad
confitendum & inuocandum nomen eius. Et ſequitur: & ſeruiāt ei humero
uno: ideſt uno cultu lege atq; religione: ob id dictum eſt ab eſaia. c. viiii. Et Eſaias.
factus eſt principatus ſuper humerū eius: quæ uerba tranſlatio caldaica quā Tran. cal.
magnipēdūt iudæi loquens de meſſiach ſic exponit. Et recipiet ſuper ſe legē
ad ſeruādam eam. Huius autem legis caput eſt chriſtum noſce uerum deum
& hominem ipſi obtemperare & ſolum colere: ipſum nāq; iudæi fugiunt fon
tem totius bonitatis atq; beatitudinis: hoc tantum nefas admittūt non per
ignorātiam ſolum ſed maliciam: iccirco nil mirum ſi omnibus infenſi diua/

gantur huc modo illuc: nam ſicut membra ſine capite ſimul in terram conci dunt: ita ſine chriſto nequeunt homines ſtare: in hoc enim eſt ſpes omnis ac ſalus mortalitatis humanæ: hic eſt primus beatitudinis gradus ut ueritatem in qua chriſtus eſt: uel chriſtum in quo ueritas ē amplectamur & obſeruemus quod qui fecerit hic bonus hic ſapiens: hic dei cultor erit.

Capitulum quartū ꝙ tps aduētus meſſiach iādiu præterierit & meſſiach uenit

P ROFLIGAVIMVS Itaqꝫ ſacrarum litterarum frequenti i petu ac rōnum iaculis inſectatores fidei chriſtianæ: q ædifi cium religionis noſtræ quod præfecimus idoneis cōſtructū fundamentis: firmiſqꝫ rōnibus cōmunitum neqꝫ ui ulla neqꝫ inſidiis ulterius poterunt expugnare. Attamē quæ acta ſūt licet ꝓprio robore ſuaqꝫ uirtute ſeſe tueantur atqꝫ ſuſtentēt: ingrata fore tamen legentibus exiſtimaui niſi & ſubſequēs munimētū: quod ꝓfecto neceſſarium eſt: ſupaddatur: ut iudæi aduerſarii noſtri nobiſcum im poſterum non modo bellum gerere: ſed neque indicere præſumant. Conſū matoqꝫ facile omnibus apparebit non uidiſſe iudæos neqꝫ cōprehendere uo luiſſe adhuc ſuæ ſalutis ſecurum iter: qui tam etſi uident cæci ſunt: hebeta tur enim eorum acies ingeniorum prauitate atque malicia: nam quæ ante co rum oculos poſita ſunt & quæ intelligunt ſe ignorare diſſimulant: & quæ co gnoſcunt ſecus fateri non pudet: ſciūt nāque adueniſſe iādiu nūciū dei chri ſtum uerum meſſiach & eius aduētus iādiu præteriſſe tempus: & ne quā ſeq mur religionem approbent: futurum aſſerunt: & in hac peruicatia uiuentes uero falſitatis & mēdatio nomen ueritatis imponunt. Refellemus hoc tātū nefas: non argumentis quæ ſolent uana quandoque atque cōmēticia fingere ſed ꝓphetarum oraculis ac rōnibus ne blacterantes iudæi contra nos & ueri tati repugnantes impoſterū audeant fallaci titulo temporis aduentus chriſti cum chriſtianis certare: tunc facile dignoſcetur furioſa ꝑtinus iudæoꝝ ma licia: & nos quam ſequimur ueritas aliquem non latebit.

Aggeus Qđ autem aduentus meſſiach iam multis annis præterierit: teſtatur aggeus propheta. c. ii. ua hattah haſach ſchrubabel neum adonai uahaſach geheſu ach ben iohozadach hachoen aggadol ua haſach chol aim haharez neum adonai ua haſſu chi ani ittechen neum adonai zebaoth haddabat aſſer cha rati ittechen bezethen mi mizraim ueruah homeddede bethochē altirau chi choch amaz adonai zebaoth hod ahad meaht bi ua ani mharhis aſchamaí ua haarez ua haiam ua haharabah hirhaſti chol aggoim ubau hemdat chol aggoim uimlleti habbait haſſe chabod amaz adonai zebaoth li habezef ua li haſahaf amar adonai zebaoth gadal ihieh chebod habbait haſſech aharō nim hatiſō amaz adonai zebaoth ua amachom haſſech hettē ſcalom neum

adonai zebaoth. Hæc enim uerba apud nos ſonant.

Et nunc confortare zorobabel dicit dominus & confortare ieſu fili ioſedech ſacerdos magne: & confortare omnis populus terræ dicit dominus exercituum: & facite quoniam ego uobiſcum ſum dicit dominus exercituum: uerbũ quod pepegi uobiſcum cum egrederemini de terra egypti: & ſpiritus meus erit in medio ueſtrum. nolite timere: quia hæc dicit dominus exercituũ. Adhuc unum modicum: & ego mouebo cœlum & terram & mare & aridam: & mouebo omnes gentes & ueniet deſideratus uel ut dicũt iudæi hemdat hoc eſt deſiderium cunctis gentibus: & replebo domum iſtam gloria: dicit dominus exercituum meum eſt argentum meum eſt aurum dicit dominus exercituum. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſq̃ primæ dicit dominus exercituum. Hæc eſt doctrina cæleſtis a deo profecta ad oſtendendũ hominibus chriſti aduentum: quam iudæus maledicus atq; ſuperbus animaduertere non curat: pro cuius declaratione hæc prius dicenda ſunt. Iudæi nãque poſtq̃ ſeruierunt. lxx. annos nabuchodonoſor regi ſuorum ſcelerum pænas luentes: tandem libertate donati ſe ad priſtinam ſedem ieruſalem contulerunt ibiq; cum ciuitatis ullum non appareret ueſtigium: templum ædificare cæperunt ac urbem auctore zorobabel filio ſalatiel duce iuda: & ieſu uel ioſue filio ioſedech ſacerdote magno: hoc etenim faciebant ſuadentibus aggeo & zacharia prophetis ex dei mandato: quos miſit deus ad illos & ad reliquos qui ex babylone redierunt. Quot autem & q̃tos iudæi per id temporis labores perpeſſi ſunt & anguſtias in ædificando templum ac ciuitatẽ heſdræ codices atque neemiæ ſatis abunde narrant. Nam ædificantium altera manus faciebat opus: altera uero tenebat gladium ui aduerſariorum cognita atque potentia: nam inſidiæ undiq; ſtruebantur: obſtabantq; oppugnantium opes atq; hominum multitndo: qui ad priſtinum ſtatum ciuitatem redigere non ſinebant: quemadmodum etiam narrat ioſephus libro. xi. antiquitatis iudaicæ. c. v. Ait enim: audientes uero murorum ædificationem accelerari: ammanitæ & moabitæ uel ſamaritæ: & omnes qui inferiorem ſyriam habitabant: moleſte ferebant: & meditabantur inſidias cõtexere: quatenus uoluntatem eorum impedirent. Multoſque interficiebant iudæos. Et paulo infra: unde neemias præcepit imposterum ut armis ædificatores cincti fabricarent. Igitur ædificatores uel impenſarum portitores gladios habebãt: clipeos autem iuxta poni decreuit: qua uiolãtia iudæi ad templũ ædificãdũ cũ ſe difficiles redderent: miſit deus aggeum ꝓphetam ad zorobabel ducem & ad ieſum ſacerdotẽ filium ioſodech: quibus ſuadentibus iudæi incæptũ pſicerent: ad quos inqt: adhuc unum modicum eſt: & ego cõmouebo cœlum & terrã & mare & aridã: & mouebo oẽs gentes & ueniet deſideratus cũctis gẽtibus & implebo domũ iſtã gloria dicit domius exercituũ: & paulo ifra: magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſq̃ primæ dicit domius exercituũ

Ioſephus.

Raaqqba Senhadri guazit

Deſideratus enim ille tam apud iudæos q̄ chriſtianos intelligitur meſſiach hoc illi habent a rabbi aqquiba in libro qui nuncupat̃ ſenhedrí guazit quod apud nos ſonat in libro.lxx.iudicum:ubi ab eo ſic exponuntur uerba aggei Adhuc unum modicum eſt regni uenturi iſrael ſcilicet poſt deſtructioné primæ domus & poſt illud regnum cómouebo cœlum & terram:& mouebo oés gentes:& ueniet meſſiach. Hac igitur pari ſentétia utriq; & iudæo atq; chriſtiano congruit accurate uerba prophetæ diſcutere:ne p ignorantiam uel p negligentiam aliqs ueritatem quam deus ꝓpoſuit uniformé atq; ſimplicem refugiat. Inqt aggeus unum modicū eſt:& ueniet meſſiach. A tempore eni quo hæc dicta ſunt a ꝓpheta aggeo ad hunc uſq; diem fluxerunt annorū prope duo millia:quod quidé tépus apud quécūq; ſanæ mentis nullo pacto modicum dici poteſt:attamen inqt ꝓpheta unū modicū eſt & ueniet deſideratus hoc eſt meſſiach:ergo meſſiach uenit:cum modicū illud quod breue temporis ſpacium ſignificat iádiu præteriiſſe neceſſe ſit. Præterea dicit ꝓpheta & implebo domū iſtam gloria. quæ ꝑfecto domus iſta ſit. quæ gloria implēda eſt:digito ipſe demonſtrat domum iſtam inqt oſtendendo ſecūdam:quæ tunc ædificabatur ab eis. Exiſtéte igit̃ ea uenire debebat meſſiach. Sed ipſa iádiu deſtructa eſt ſolo atq; ꝓſtrata ergo uenit meſſiach. Inſup ait aggeus & implebo domū iſtam gloria dicit dominus exercituū:quæ gloria iſta futura ſit:decet ꝑfecto omni ſtudio ac diligentia quélibet inueſtigare ac ſcire:quoniam maior eſſe debet ea q̄ prima domus habuerit. dicit̃ nāq; a ꝓpheta magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſq̄ primæ:magna inq̄ hoc eſt maior poſitiuū nomen ponit̃ ꝓ cóparatiuo:quéadmodum dicitur pſalmo.cxvii. Bonum eſt cōfidere in domino q̄ confidere in homine:bonum hoc é melius. Quáobrem utriuſque domus gloria ſtudioſe diſcutienda eſt:ut intelligatur qualis & quāta utriuſq; fuerit. Primā enim quæ regis ſolomonis iuſſu atq; ſapientia conſtructa extitit ædificio ornamentis atq; opibus ſecundam anteceluiſſe neminem latet:ſcribitur enim.iii.Re.vi.nihil fuiſſe in eo templo quod non auro tegeretur. Sed redeuntes iudæi ex babylone in ieruſalē: nulla ratione tenendum eſt ꝙ tanta diuitiarū copia uel facultate affluerent: ut digniorē dei domū atq; præſtātiorē q̄ ea quæ ſolomonis fuerat efficere potuiſſent:ſerui enim fuerant & a rege babylonis miſerrima ſeruitute oppreſſi priuatiq; capta ciuitate ieruſalem oibus bonis ſuis:quéadmodū ſcribit̃ ſecūdo paralypomenon.c.xxxvi.&.iiii.Re.c.ultimo. Necnō & ioſephus libro xi.antiquitatis iudaicæ.c.iiii.ait. Cūq; ſacerdotes & leuitæ & ſeniores prouinciarum uetus recordarentur templum ingenti magnificétia cōditum. Et nouū uiderent p inopiam non ita conſtructū:arbitrati q̄tum præterita fælicitate minores exiſterent:triſtes ac dolorē tenere minime ualentes ad lachrymas lamētationeſq; proruperūt. Et ſeqtur:eo ꝙ uidebat̃ minor tépli cōſtructio iſtitiſſe. At ſolomonis diuitiæ atq; opes quæ q̄tæue fuerit neminē fugit.

Pſalmus

Paralypomenon Li.iiii.Re. Ioſephus. Eccleſiaſtes.

CAPITVLVM.

Legimus eccleſiaſtes. c. ii. Coaceruaui mihi argentum & aurum & ſubſtátias regum & prouinciarum & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fue/runt in ieruſalem. Diuitiarum itaque maiori gloria prima dei domus reſplē/duit q̄ ſecunda.

Legitur præterea in thalmut in libro de yoma primū tēplum dei conditiones Thalmues ꝑmultas atq; præſtátiſſimas habuiſſe q̄bus ſecundū penitus priuatum: earū poſtea ullam aſſequi nunq̄ potuiſſe. Prima etenim hæc fuit ꝙ mulier ſacrifi/ciorum odorem ſentiens abortiuo grauari nō poterat. Neq; male olebāt aīa/lium carnes ſacrificiis dedicatæ. Sūmo quoq; ſacerdoti in feſto expiationū ullam nunq̄ legit̄ apparuiſſe muſcam. Neq; aliqua in pane ꝓpoſitionis ma/cula aliquando uiſa eſt. Neq; ullum ſerpētum genus alicui uel morſu uel ue/neno in iſrael officere potuit. Igniſq; altaris continuus ui pluuiarum aliqua nunq̄ potuit extingui. Fumus inſuper qui inſtar colūnæ erat uento impedi/ri non poterat. Erat quoq; arca fæderis in primo templo circūtecta ex omni parte auro atq; propiciatorio cooperta quam miro ordine & admirabili mo do fieri deus moſi præcepit: ut habetur exodi. c. xxv. Erāt ſane in ea ex dei Exodi. mandato legis tabulæ: quēadmodum eodē. c. dicitur: poneſq; in arca teſtifi Arca fæ/cationem quam dabo tibi. In qua etiam ut ait apoſtolus ad hebræos. c. viiii deris. erant māna & uirga aaron. Tamen tertio. Re. c. xviii. legimus ſolum ī ea fu Paulus iſſe tabulas teſtamenti. Ibi enim ſic ſcribitur: in arca autem nō erat aliud ni/ Li. iii. Re ſi duæ tabulæ lapideæ quas poſuerat moſes in oreb quādo pepigit domius fædus cum filiis iſrael. Arca hæc profecto a iudæis adeo uenerabat̄: ꝙ a phi liſtiim ea capta: ferebatur ab eis tranſlata eſt gloria domini de iſrael quia ca pta eſt arca dei: ſcribitur hoc primo Re. c. iiii. Tempore aūt ſecundi templi Li. i. Re. iudæi q̄dem eam minime habuerunt. Neq; unctione potiti ſunt qua ungebā Senhedrī tur reges atque pontifices: quod quidem & ipſi fatētur in ſenhedrim guazit guazit. de quo ſuperius dictum eſt.

Erat aliud præterea ſingulare atq; diuinū munus ſacerdotale ueſtimētū quod Rōnale rōnale appellabatur auro hyacinto & purpura & aliis cōtextum: ut legitur Exodi. exodi. c. xxviiii. In quo erant duodecim lapides præcioſi cū nominibus ſcul ptis duodecim tribuū iſrael ante pectus ſummi ſacerdotis: hi autem lapides erant per quattuor ordines: terni per ſingulos. In primo nāque ordine trium lapidum lapis primus erat ſardonix topacius ſmaragdus. In ſecundo carbū culus: Iaſpis ſaphirus. In tertio ligurius ametiſtus achates. In quarto ordine chriſolitus onix berillus: habet̄ hoc apud ioſephū libro. iii. antiq̄tatis iudai cæ. c. xi. ex q̄bꝰ lapidibꝰ egrediebat̄ ſplēdor q̄dā ſiue fulgor q apd̄ hebræos dr̄ huri atq; thumi: hæc enī duo māifeſtationē atq; ītegritatē latīæ ſonāt q̄ et doctrīa atq; ueritas dici poſſūt: quo q̄dē ſplēdor pōtificē nō latebat deū pla catū fuiſſe penitus ac eius præces pariter exaudiſſe oēs legit̄ hoc apud eūdē eodē libro. c. xii. ubi dr̄. Tātus ergo ſplēdor fulgebat ī eis cū nōdū exercitus

moueretur ut omni fieret multitudini manifeſtum eorum auxiliis adeſſe dei
Ra.ſolo: Rabbi autem ſolomõ inquit ꝙ hurim illud atq thumi doctrina ſcilicet atq
Hurim ueritas: aut manifeſtatio aut integritas nil aliud erat niſi nomẽ dei tetragrã
Thumi maton quod eſt iotheuauhe apud hebræos incluſum ſub lapidibus rationa
Thetragrã lis: cuius uirtute ac poteſtate manifeſtabatur eorum ueritas: quæ ſupplex a
maton deo petierat ipſe ſacerdos. Dicit inſup ꝙ tempore ſecudi templi nullus unq̃
Iotheuau fuerit ſacerdos tantæ bonitatis uel ſanctimoniæ qui hoc potuerit cæleſti mu
he. nere uel priuilegio gaudere. Cõfirmat hoc ioſephus eodem. c. eiuſdem libri
Ioſepus: dicens ceſſauit itaq eſſin hoc eſt rõnale: & ſardonix ſplẽdeſcere ãnis ducẽtis
anteq̃ hæc ego cõſcriberem. Qua re ſeniores iudæoꝝ q̃plurimi leuitæ etiam
& ſacerdotes atq principes qui primum domini templũ & hoc ſecundũ ui
derant quod nihil erat præ dignitate primi & excellentia eximo ſingultuſ ex
Eſdras trahentes pectore flebant uoce magna: ut ſcribitur primo eſdræ. c. iiii. His
igitur conſideratis conſtat primã dei domum digniorem q̃ ſecũdã atq præ
ſtantiorem fuiſſe. Sed quid ait aggeus? inquit enim magna erit gloria hoc ẽ
maior erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſq̃ primæ: mentiri quidem non
potuit quia uerus ꝓpheta extitit electus a deo atq miſſus: ſed quæ fuit igiẽ
gloria iſta? Fuit nãq præcipua quædam: qua nulla maior: nulla dignior: nul
laue ſublimior dici uel cogitari poteſt. quam ipſemet aggeus declarat dicẽs:
& ueniet deſideratus cunctis gentibus: uenit inq̃ deſideratus hoc ẽ meſſiach
quẽadmodum inqt doctor ille hebræus rabi aquibba qui ꝓfecto deſideratuſ
fuit chriſtus deus & homo huic domui oblatus per uirginem & deditus atq
dicatus: de quo dictum eſt pſalmo. cviiii. tu es ſacerdos in æternum ſecun
dum ordinem melchiſedech: in quo frequentius docuit & prædicauit: ut di
Pſalmus citur luce. c. primo: erat autem diebus docens in templo. Et ioannis. c. vii.
Lucas aſcendit ieſus in templo & docebat: & eiuſdem. c. xviii. ego ſemper docui i
Ioannes ſynagoga & in templo. Hæc igitur eſt illa gloria de qua dicit propheta: ma
gna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ: qua totus illuſtatur mũdus: qua to
ta cæleſtis illa curia ſplendeſcit ac fulget: quam cætus omnis ſpirituum bea
torum ueneratur & adorat: cuius uel ornamenti uel decoris prima nũquam
particeps eſſe potuit: neque aliqua eritque tantum ſibi gratiæ & auctorita
tis ſit paritura. Ideo inqt aggeus magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ.
Et uere nouiſſima fuit: quia poſt eius deſtructionem nullam habuerũt iudæi
eiuſmodi ordinis atq religionis neq habituri ſunt.

Hieremiaſ Recte ergo aduerſus iudæos hieremias clamitat. c. vii. Simhu debar adonai chol iehudah abaim haſeatim haeleh leiſſeta hauot la adonai. Et poſtea ſeq tur: al tiſtehu lachem el difre haſecher lenior hecal adonai hecal adonai: he cal adonai hẽmach. Apud nos hæc uerba ſic proferuntur.

Audite uerbũ domini omnis iuda qui ĩgredimini p portas has ut adoretis do minum: & infra: nolite cõfidere in uerbis mẽdatii dicẽtes tẽplũ domini tẽplũ

domini templũ domini eſt. Ter inquit propheta tẽplũ domini ut oſtenderet iudæis mẽdatiis atq; deceptionibus circũuolui ſi tertium ſibi tẽplum fore pſuadeant. Q̲ď aũt gloria iſta de chriſto meſſiach intelligẽda ſit: patet manifeſte: dicit̃ enim ibidẽ meum eſt argentũ meũ eſt aurũ dicit dominus exercituũ: hoc enim dixit deus cũ uideret iudæos q̃ ex babylone redierãt in ædificatione templi animis cecidiſſe. cũ facultatis illud nõ haberẽt: quo ædificari templũ poſſet ſimile primo. Iccirco inqt meũ eſt argentum & meũ eſt aurũ hoc ẽ nõ id quærito ut domus hæc fulgeat auro uel argẽto quod ſi appeterẽ darẽ uobis quoniã meũ ẽ ſed gloria iſtius domus erit: qa adhuc unũ modicũ ẽ & ueniet deſideratus cũctis gẽtibꝰ iõ ſupius dr̃ & nũc cõfortare zorobabel dicit dominus: & cõfortare ieſu fili ioſedech ſacerdos magne: & cõfortare oĩs populus terræ dicit domius exercituum & facite quoniã ego uobiſcũ ſum. Clare igitur conſtat quod exiſtẽte dei prima domo meſſiach uenit: quẽ quoniã. Iudæi futurũ expectãt: deliri ſunt atq; inſani: Ar. iudæ.

Sed neſcio qs ĩ me iſurgit rabi mathã eo qď dictũ a nobis eſt iãdiu præteriſſe illud modicũ de quo dictũ eſt ſupra & elato ſupcilo inquit illud modicũ adhuc eſſe licet a tpe quo hæc dicta ſunt a ꝓpheta ad hãc uſq; diẽ præterierint annorum duo millia uel circiter: nam apud illam diuinam maieſtatem omne tempus modicũ dici poteſt: quia legitur in pſalmo. lxxxviiii. Mille anni ante oculos tuos tanq̃ dies heſterna quæ præteriit. Q uæ uerba apud iudæos ſonant: chi eleff ſanim be henecha che ioin et ni iol chi iahabor. Si mille anni ſunt tanq̃ heſterna dies hoc eſt una dies quæ præteriit: ergo duo millia annorum ſunt tanq̃ duo dies: & tria millia tanq̃ tres dies: & quattuor millia tãq̃ quattuor dies: ſed quattuor dies in ſe habent modicum tempus: & cũ adhuc nõ præterierint igit̃ adhuc illud modicũ tps ẽ: quo ſane ueniet meſſiach quẽ ut ad priſtinum ſtatũ populũ ſuũ redigat iure atq; merito expectamus.

Mathan iudæus

Pſalmus

O cæcum caput: O pectus delirum non ab re tibi inditum eſt nomen mathã: quippe qui ſtultus es atque inſanus. Non equidem inficior quodcunque tẽpus fuerit aut futurum eſt: apud deum illud modicum eſſe: quoniam deus nunq̃ tempus habuit neque habiturus eſt: qui ſine principio ſemper fuit: & ſine fine ſemper erit: quia immenſus & infinitus eſt. Hac profecto ueritate omne tempus ratione dei habita uel modicum eſſe uel nihil quaſi dici poteſt Propheta autem cum dicit: adhuc unum modicum eſt: & ueniet deſideratus illud modicum non refertur ad maieſtatem dei ſed ad aduentum deſiderati regis meſſiach: cuius ratione uel reſpectu: nullo pacto duo millia annorum tempus modicum dici poſſunt. Et iſtud ipſum confirmat hieremias in epiſtola ſua ad iudæos qui erant in babylone quæ legitur apud baruch. c. vi. Ingreſſi itaq; in babylonem eritis enim ibi annis plurimis & temporibus lõgis uſq; ad generationem ſeptem. Seruierunt enim iudæi nabuchodonoſor. lxx. annos quos hieremias appellat plurimos & lõga tpa. Igit̃ firmiori rõne

Re. ad ar.

Hieremias

Baruch

duo millia annoꝝ longa tempora dici debent. Si ergo ita eſt ſicuti eſt & apparet: illa nẽpe duo millia annoꝝ modicũ tẽpus intelligi non poſſunt: quandoqdem non ad deum ſed ad hominem illud modicũ referat́: ſed i pſalmo illud totũ refert́ ad deũ: ibi enim dicit́ mille anni ante oculos tuos ideſt ante oculos domini: hoc ſane nõ ignorat iudæus. Sed quoniã ad errores omne ſtudiũ ſuũ confert: non miret́ qſpiam ſi ueritatẽ caligine circũuoluit.

Ar. iudæi Neq; diſſimili errore atq; inſcipiẽtia aggredi me ueretur: gloriat́ mecũ præliari: ſed ineptus eſt atq; ſtultus quippe q prius ꝓprias metiri uires nõ curet: q prælium alteri indicat: cũq; citatus fuerit ueniat inuitus poſtea tunc aut turpiter fugiat aut miſerrime cadat neceſſe eſt: quoniã diſpares uires diſpares exitus parere ſolent. Iudæus quaſi furibundus exit contra me uel potius contra ueritatẽ: circũſpicitq; ut me incautũ offendat neq; aïaduertit me hominẽ fallaciſſimũ obſeruare. Inqt audax & eoꝝ ĩmemor quæ dicta ſunt a doctoribus ſuis gloriã ſecũdæ domus maiorẽ extitiſſe omnino q̃ gloriã primæ: hæc enim. ccccx. annis durauit ſolum atq; in ſtatu ſuo pmanſit: illa uero. cccc annis: ergo huiuſmodi rõne tẽporis glorioſius fuit templũ ſecũdũ q̃ primũ & ſic debẽt pcipi uerba ꝓphetæ quando ab eo dicitur. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ pluſq̃ primæ.

Re. ad ar. Dixi iudæum tanq̃ imprudentẽ non metiri neq; pcontari q̃tum ſuæ ualeãt uires q̃tumue poſſint: pdit nãq; ipſum ſupbia ſua atq; malicia: ut nõ uideat ea quæ ſunt & uidere ſe putet ea quæ nõ ſunt. Nam ſi qs recte tertium uel quartum librum regum euoluerit inueniet ꝓfecto ab anno quo ſolomonis tẽplum perfectũ eſt uſq; ad deſtructionẽ eiuſdẽ p nabuzardã principem exercitus & ſeruũ regis babylonis primam diutius duraſſe q̃ ſecũdam. At iudæus quantus imprudens oïa imprudẽter agat neceſſe eſt: q licet hoc in loco ẽt a ueritate non diſcederet: tamẽ nõ ignoraret ꝓfecto diuturnitatẽ domus ſecũdæ nõ ad decus ſiue gloriam: ſed ad dedecus & ignominiam extitiſſe. Nam primo

Machabeorum marchbai hoc ẽ machabeoꝝ. c. primo legit́ ꝙ antiochus ꝓhibuerit holocauſta & ſacrificia & placationes fieri in tẽplo dei: & iuſſit coinqnari ſancta & domũ ſanctã dei: in qua præcepit etiã fieri aras & carnes ſuillas immolari & poni idolũ abominabile ſup altare templi. Hæc facta ſunt diebus plurimis ad contẽptũ & opprobriũ domus dei. Diuturnior igit́ ſtatus ille abominatione potius ac uilipẽdio infectus fuit q̃ dignitate aliqua uel gloria floruerit niſi chriſtus in eo oblatus fuiſſet. His itaq; diligenter habitis omnibus patet ꝙ gloria ſecundæ domus aduẽtus deſiderati fuerit chriſtus noſter uerus meſſiach: qua ſtante aduenire debebat ipſe oïno queãdmodũ uenit & cũ ꝓſtrata ſit atq; deſtructa igit́ meſſiach uenit: uenit inq̃ lege ac moribus populũ inſtruens q deus erat & homo: & in templo docens frequẽtius. Et hæc fuit ſingularis gloria & antea inaudita: qua in primo maiorem nullam uel præſtantiorem extitiſſe unq̃ fateri ueritas ipſa cogit.

Non habet quo ſe ulterius ꝓripiat iudæus: deſperatus iam receſſit: quæue ua
lidius a nobis ineunda ſunt: & ad inimicũ effugandũ & ad ꝓpoſitũ noſtrum
ſtabiliendum noluit expectare: hic tamen tã citus receſſus mihi pſuadeo ſui
aliquem ordinis ꝓuocet aduerſum me: putat in me timorem incutere: q me
intrepidũ atqꝫ inexpugnabilẽ totiens exptus eſt armis rõnis ac ueritatis undi
qꝫ fulcitũ. Veniat quod ſũme appeto: euitare qdem non poterit quin in la-
queos incidat colluctator ille quiſquis fuerit uel aduerſarius. Teſtis eſt mala
chias propheta. c. iii.

Hinneni ſoleach malachi uſinuach derech leſanahi uſiton iabo el echallo ha-
adon aſſer attem nie baqſmi umalach haberit aſſer attem haffecim hinne ua Malachias
amaz adonai zebaoth: nos uero dicimus.

Ecce ego mittam angelum meũ & præparabit uiam ante faciẽ meam & ſtatim
ueniet ad templum ſuũ dominator quem uos quæritis: & angelus teſtamẽti
quem uos uultis: ecce uenit dicit dominus exercituũ. Nõ negant iudæi neqꝫ
iſiciari poſſunt dominatorẽ illũ meſſiach intelligi: hoc nãqꝫ habet apud mi
cheam. c. v. Ve atta bethleem efratah: latine ſic dicitur. Et tu bethleẽ effra- Micheas.
ta & infra. Mimecha lizoze lihiot moſel be iſrael quæ uerba apud nos ſonãt
Ex te mihi egrediet q ſit dominator in iſrael. Rabbi ſolomon ſup his ait do
minator iſte ẽ rex meſſiach filius dauid. Et quoniã malachias inqt: & ſtatim
ueniet ad templum ſuũ dominator quẽ uos quæritis: nulli dubiũ eſt ꝙ ꝓphe
ta intellexerit de tẽplo ſecũdo iccirco ait & ſtatim ueniet: ſi ergo ſtati hoc eſt
ſubito meſſiach ad templũ ſuum hoc eſt ad templũ ſecũdum uenire debebat
& illud ſtati iãdiu præterierit: necnõ tẽplũ ſecũdũ iã ſũt mille q̃drigẽti & qn
deci anni ꝙ dirruptũ ẽ atqꝫ deſtructũ. Igit dominator ille q & meſſiach dr iã
diu uenit. Q ui ꝑfecto ſi adhuc nõ uenit ꝓpheta recte mẽtitus ẽ: quod nullo
pacto dici debet. Fuit eni malachias uir ꝓbus atqꝫ ſãctiſſimus q iure atqꝫ me
rito dei angelus iterpratat ob id a pleriſqꝫ angelus in aſſumpto corpore exi
ſtimatus eſt: ideo fallere neqꝫ falli potuit. Et cũ dixerit: & ſtatim ueniet ad tẽ
plum ſuũ dominator: ꝓculdubio ueritatem locutus eſt ergo meſſiach uenit.
Animaduertat inſup unuſqſqꝫ terminos quibus malachias uſus eſt ecce inqt
ego mittam. Statim ueniet. Ecce ueniet: qbus ꝑfecto uerbis breuitas tẽpo-
ris facile compræhenditur de aduentu meſſiach. Q uẽadmodũ & eſaias. c. Eſaias.
lvi. ait. hæc dicit dominus cuſtodite iudicium & facite iuſtitiam qa iuxta eſt Ra. ba.
ſalus mea ut ueniat. & iuſtitia mea ut reueletur: ſup quo uerbo iuxta eſt ſalus Ceder ho-
mea & iuſtitia mea ut reuelet. Rabbi barachias in libro q dicitur ceder holã lam
ideſt de ordine mundi: dicit expreſſe ꝙ p illud quod dicit iuſtitia mea intel Daniel
ligit meſſiach: de quo dictum eſt danielis. c. viiii. & adducatur iuſtitia ſem- Ra. mo.
piterna. Hoc ipſum affirmat ille rabbi moſes egyptius magnus prædicator i egy.
libro berreſit rabba hoc ẽ magnæ lamẽtatiõis. Zacharias præterea. c. viiii. Zacharias
Ecce inqt rex tuus uenit iuſtus & ſaluator & ipſe paup: ſup qbꝫ uerbis rabbi Ra. ſolo.

Ra. ſolo. ſolomon exponẽs ait uerba iſta intelligi omnino de rege meſſiach. Quos terminos iuxta. Statim. Ecce qbus ꝑpehtæ iſti oẽs frequentius uſi ſunt ſi recte qs conſiderare uoluerit non ſolũ celerẽ chriſti meſſiach aduentum: ſed propinqum: & quaſi præſentẽ digito demonſtrarũt. Idq; mirabile dictu eſt ut hi omnes diuini uates uno ore uno ſenſu aduẽtus meſſiach huiuſmodi celeritatem uaticinati fuerint: quæ qdem nullo fundamẽto nullaue rõne de duobus millibus annoꝝ pcipi atq; excogitari poteſt. Igitur rationibus præmiſſis atq; deductis chriſtus meſſiach uenit.

Iacob iſaac filius & patriarcha ſanctus & amicus dei huius ueritatis teſtis eſt: q & auctoritate atq; ſanctimonia ſi qs alius in ſacris litteris nõ haberetur a nobis: ſatis ipſe ſupq; foret ad hanc ueritatẽ ſuſtentandã: q ſenio iam confectus cũ uehemẽtiſſime ægrotaſſet: ſciẽs q̃primũ ſe moriturũ uoluit e uita anteq̃ excederet filiis quædã futura prædicere. Geneſeos Cógregamini inqt (ut habeť geneſeos. xxxxviiii. c.) ut anũciem uobis quæ uẽtura ſunt ĩ diebus nouiſſimis Ra. mo. Rabbi moſes gerũdẽſis exponẽs dies iſtos nouiſſimos ait dies iſti nouiſſimi ſunt dies regis meſſiach quã opinionem hebræi omnes ſequntur. Ratio eni qua nouiſſimi nũcupãtur dies meſſiach: hæc eſt: quia poſt ipſum propheta nullus uenturus ſit. Sequitur poſtea iacob alloquẽs iudam filium ſuum. Lo iaſſur ſiheuet migiheuda unochech miben raglau hadchi Iauo ſillo. Apud nos uero dicitur nõ auferetur ſeptrum de domo iuda & dux de fæmore eius donec ueniat qui mittẽdus eſt Sup qbus uerbis ille magnus rabbi chahadias Ra. cha. in ſua tranſlatione arabicis litteris ſcripta. Necnon rabbi chanihi ſcribẽs de Ra. chan. uerboꝝ ſignificatõe: ac inſup trãſlatio illa caldaica: cuius auctoritati iudæi Tran. cal. tãtũ tribuũt queãdmodũ dr̃ a rabbi ſolomõe multis ĩ lociſ ac ẽt a rabbi moſe Ra. ſolo. egyptio duce atq; principe totius ſynagogæ: q, nũq̃ ullus fuerit ei auſus ĩpugnare: a qbꝫ oĩbus uerba iacob ſic exponũť: Nõ auferet̃ habẽs poteſtatẽ de Ra. mo. egy. domo iuda nec ſcriba de filiis filiorum eius uſq; in ſeculũ donec ueniat meſſiach. Patet itaq; quod & nos ſentimus totã ſynagogam iudæorum illud idẽ ſentire atq; fateri quæ a iacob dicta ſunt ſuperius dici de meſſiach: quorum dogma ut percipi poſſit atq; ueritas clarior diſcernať uerba iacob diligẽter diſcutienda ſunt. Inquit enim. Nõ auferetur habẽs poteſtatẽ de domo iuda prout declarat Iudeus nec ſcriba de filiis filiorũ eius donec ueniat meſſiach. Ex quibus uerbis duæ oriuntur poteſtates ſiue magiſtratus quorum alter tẽporalis alter ſpiritualis eſt primum attinebat uel ad reges uel ad principes iudæorum ſecundum uero ad. lxx. illos ſeniores iudices quos dei præcepto elegerat moſes ut ipſi in regimine populi adiumento forent: quos iudæi appellant ſenhedrim guazit: de quibus numeri undecimo ſcribitur. Dixit dominus ad moſen Congrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioribus iſrael quos Numeri tu noſti quod ſenes populi ſint ac magiſtri & duces eos ad oſtium tabernaculi fæderis facieſq; ibi ſtare tecum ut deſcendam & loquar tibi & auferam

de ſpiritu tuo tradamq; eis ut ſuſtentent tecum onus populi & non tu ſolus
graueris. Horum autem ſeniorum admonitione cõſilio atq; doctrina totus
iudæorum populus in ſpiritualibus regebatur: quicquid nanq; in lege ab eis
ſancitum uel decretum fuerat ut obſeruaretur omnino a iudæis neceſſe erat.
Sed iſti duo magiſtratus ſiue poteſtates ablatæ ſũt atq; extinctæ apud iudæ
os: igitur tempus aduẽtus meſſiach præteriit & ipſe itidem uenit cum dicat'
a iacob quod donec ueniat meſſiach nõ auferetur ſceptrum de domo iuda &
dux de fæmore eius: hæc ergo oĩa penitus ablata ſunt ergo meſſiach uenit.
Q d' autẽ iudæi hoſ magiſtratus amiſerint neminẽ latet. Nã herodes aſcalo- Herodes
nita cuius pater idumeus fuit machabeis in regimine ſuffectus cũ ipſi regno aſcalonita
potiri iure non liceret quoniã iudæorum ſemine natus nõ fuerat: inſtructus
enim erat populus a deo ne regem inſtitueret niſi de iudæorum fratribus: ut Deutero-
legitur deuteronomii.c.xvii. non poteris alterius gentis hominẽ regẽ facere nomii.
qui non ſit frater tuus percontatus accuratiſſime omnes ex regio genere ca-
ptoſq; crudeliſſime interfecit. Mortuo hoc herode ſucceſſit & alter a quo ut
ſcribit' in thalmut annis.xxxx. anteq̃ deſtrueret' ſecũdum templũ illi.lxx.iu Thalmut.
dices ſeniores atq; magiſtri occiſi oẽs fuerunt. Hæc ſane habẽtur in babatha Babatha
c.primo & in ſenhedrim hieroſolimitano.c.de iudiciis pecuniarum: & in li Sẽhe.hie.
bro auenazra.c.primo. Hoc itaq; ordine atq; dei ſentẽtia iudæorum ſeptrũ Auenazra
utrũq; arreptum eſt atq; extinctum iam ſunt mille anni & ultra: igit' recte cõ
cludi debet ꝑculdubio aduenisse meſſiach. Hæc audiẽs manaſſes iudæus ꝓ- Manaſſes
uocatus ab eo qui receſſit armatuſq; inſania atq; omni prauitate infectus ag iudæus
greditur me ingens: res uidetur hoc loco exigere ut terminoꝝ ſenſus atq; ſi- Ar.iudæ.
gnificationes q̃bus iacob uſus eſt ſtudioſius inq̃ramus: ut ueritate adhibita
error omnis ſecedat. Dicũt chriſtiani ubi nos habemus ahdchi iauo ſillo do
nec ueniat q̃ mittendus eſt: hæc enim tranſlatio ſiue expoſitio ueritatis q̃tũ i Sylo
ſe habeat non difficile ꝑcipi põt. Sylo enim quẽ chriſtiani dicunt qui mittẽ- Li.i.Re.
dus eſt uel meſſiach: locus q̃dem eſt ubi aliquãdo tabernaculũ fuit: ut ſcribi Saul.
tur primo regũ quo tẽpore dei præcepto ſaul a ſamuele unctus in regem ha-
bitus eſt: erat nãq; ſaul de tribu beniami electus & bonus & nõ erat uir de fi-
liis iſrael melior illo: ut habet' primo Re.c.viiii. Ex quo plane dici põt ꝙ ꝑ Li.i.Re.
id temporis de iuda ſeptrum ablatum fuerit: cum iudæoꝝ populum regeret
q ex tribu beniami non aũt ex tribu iuda originẽ traxerit: quẽadmodũ ſcri-
bit' primo Re.c.x.&.xi. Verba itaq; iacob de meſſiach ſentiri nõ debẽt ſed
de ſaul: & licet poſſent de meſſiach intelligi de chriſto quẽ chriſtiani colunt
rõne adducta minime ꝑcipi poſſunt: quoniã chriſtus ille anteq̃ ueniſſet erat
in ſylo dominium ſiue ſeptrum: igitur ipſe non fuit meſſiach: neque tempus
meſſiach preteriit. Re.ad ar.

Deuia ſatis ẽ atq; inanis huius inſani hominis argumẽtatio: q dũ cõtradicẽdi
ſtudio deſipit: dũq; opinionem ſuã irritã atq; ineptã tueri nitit' thalmut oẽs

ſcripturas ſubuertit: cõſtare nãq; diximus p doctores hebræos atq; trãſlatio/
nem caldaicam p ſylo itelligi meſſiaeh. Qua re meretur manaſſes iſte iudæ/
us extra ſynagogã eiici: qppe q thalmutiſtis auſus fuerit repugnare. Legẽ in
Lex thal/ mutica ter ſe decreuerunt ſcriptores thalmut: ut eoꝶ errores atq; fallatias ſtudioſius
poſteri ſui imbiberent: ſi qs de thalmut inficiatus fuerit quicq̃ interitus atq;
mortis pænam incurrat. Manaſſes qdem iſte contra me incõſultus prodiit:
quia improbus ſemq fuit atq; ꝓfanus: ſed hæc cogitãs aufugit ſubueritus ne
ſynagoga in eum aiaduertat. Ne aũt obiectionem qs inſolubilẽ arbitretur:
reſpondẽdum duximus omnino. Legitur nãq; primo Re. c. ii. & c. viii. q ꝓ
Li. i. Re: Heli Samuel pter ſceleſtos morẽs filiorum heli & improbitatẽ filioꝶ ſamuelis irrueritpo/
pulus contra eũ ut abdicatis filiis a regimine regẽ q gubernaret eum inſtitue
ret: non placuit ſermo ſamueli: cũ populus antea gubernari a iudicibus ſoli
tus eẽt: dirrexitq; tunc ſamuel oculos ad dominum: cui dominus inqt: audi
uocem populi in oibus quæ loqtur tibi: uerũtamẽ conteſtare eos: & prædic
ius regis q regnaturus eſt ſup eos. Samuel itaq; iudaico populo futuri regis
declarato ingenio ſiue natura effundens oleum ſuper caput ſaul iuſſu dei &
deoſculans eum ait: ecce unxit te dominus ſup hæreditatẽ ſuam i principem
legit̃ hoc primo Re. c. x. Fuit ergo ſaul primus rex d etribu beniami inſigni
tus regia maieſtate: cum antea p iudices poſt ingreſſum terræ ꝓmiſſionis iu
daicus populus ſemp rectus fuerit: cũq; ſaul plurima ꝓ tuendo populo ægiſ
ſet a ſagittariis tandẽ uulneratus & ab armigero cũ flagitaret occidi quo re
nuente ipſemet ſuũ arripuit gladium & irruens ſup eum ſeipſum miſerrime
Li. i. Re. interfecit: ut habet̃ primo regum. c. xxxi. Quo mortuo uenerunt uiri iuda
Li. ii: re. ad dauid: & unxerũt eum ut regnaret ſup domũ iuda hoc ipſum legitur. ii.
Li. i. re. Re. c. ii. tã et ſi a ſamuele prius in domo patris ſaul adhuc uiuẽte unctus fue
Iſboſeth rit quẽadmodum ſcribit̃ primo regum. c. xvi. Præterea iſboſeth interfecto
Abner ſaul filio quẽ abner princeps exercitus ſaul eius loco regem ſuffecerat: uene/
Li. ii. re. runt uniuerſæ tribus iſrael atq; ſæniores unxeruntq; dauid in regẽ ſup iſrael:
habemus hæc. ii. Re. ii. iii. iiii. & v. c. Et tunc ꝓfecto incepit ſeptrũ rega/
le in domo iuda quoniã dauid primus ex tribu iuda rex a deo electus extitit:
antea enim regalem poteſtatẽ illa tribus nunq̃ habuit: igitur ſaul tẽpore nul
Obiectio. lo fundamẽto dici poteſt: ſeptrũ de domo iuda fuiſſe ablatũ: nã quod quis
nõ habet ab eo illud auferri non põt. Attamẽ poſſet hoc loco aliqs arguere.
Dauid cũ a ſamuele unctus in regem præcipiente deo fuerit uiuente ſaul: ut
diximus ſupra primo Re. c: xvi. rex ergo dauid proculdubio erat: ſed a ſaul
tũc regebat̃ populus iſrael q & ipſi ſubiacebat tanq̃ regi atq; parebat peni/
tus: igitur exiſtente dauid rege regnãte tamẽ ſaul iure dici põt: quod ſeptrũ
de domo iuda tũc fuerit ablatũ. cũ dauid ipſe a tribu iuda originẽ traxerit.
Idq; cũ multis annis anteq̃ chriſtus ueniſſet factũ ſit: cõſtat ipſum non fuiſſe
meſſiach. Huius oppoſitionis ſolutio facilis ẽ: in regis inſtitutiõe a deo or/

dinata duo requirunt ſimul alterum ꝙ deus regem elegerit alterum quod electum populus regem ſuſcipiat: hac ueritate iſtruimur deuteronomii.c.xvii. ipſum ponas ſup te regem quē dominus deus tuus elegerit: ex qbus uerbis liquido apparet ꝙ ad executionē regiæ poteſtatis acceptio populi reqrebat omnino facta electione diuina. Hoc ſane obſeruatū fuit in ipſo ſaul: q prius in regem a ſamuele unctus iuſſu dei: quēadmodū patet primo Re.c.x. inſtitutus poſtea fuit rex atq; receptus a populo ut in eodē.c.xi. Dauid autem licet ſamuel in regē unxerit decernēte ſic diuina ſapientia non receptus adhuc a populo nullū adminiſtrauit regimē: iccirco regale nō potuit officium exequi: neq; rex uoluit appellari qn potius regem ſaul frequētius ipſemet nūcupauit clariſſime id oſtenditur per ea quæ legimus primo Re.c.xxiiii. quādo dauid ſuadebatur a ſeruis ut ſaul occideretur ab eo: quibus dixit non faciam hanc rem domino meo chriſto domini ut mittam manum meam in eū: quia chriſtus domini eſt: & ſequitur paulopoſt: ſurrexit autem dauid poſt eū & egreſſus de ſpelunca clamauit poſt tergum ſaul dicens: domine mi rex: & infra inquit dauid erga ſaul: quem perſequeris rex iſrael: quem perſequeris? canem mortuū perſequeris & pulicem unum: hoc idem habetur eodem.c.xxvi. Et dixit dauid ad abiſai ne interficiatis eum: loquebatur enim de ſaul: & ſequitur quis enim extendet manum ſuam in chriſtum domini & innocens erit? & infra: & ait dauid ſcilicet ad ſaul uox mea domie mi rex. Appellabat itaq; dauid atq; fatebatur ſaul dominum ſuū chriſtumq; domini atq; regem iſrael regemq; ſuum hunc autem non feciſſet dauid errorem: ſi in regno ius omne regnandi habuiſſet. Quæ res quia ita ſe habet manifeſte dignoſcitur: nullum p id temporis a domo iuda ſeptrū fuiſſe ablatū. Eqdem (ſicut oportet rōnis participem) de ſūma credibilium ueritate ſæpenumero cogitās mirari nō parum ſoleo incredibilē iudæoꝝ inſcipiētiam in tātā ueniſſe obliuionem ſuorūmet ut quod habent rōne ꝓbatum a ſuis renuant quod fictum aut ſimulatū aut ſtultum amplectant & teneant: quem errorem nō patitur deus qui ſūmus miſericors eſt ac pius: uult enim eos atq; decreuit uagari quocūq; atq; qbuſlibet nationibus ſeruos eē: hoc itidem & uelle chriſtiani debēt & ſe qui ſi ueræ religionis nomine & dici & nuncupari uelint. At principum chriſtianoꝝ qdam tanta nimirum gratia & auctoritate iudæos ꝓſequūtur interdum ꝙ libertatis maiori munere q̄ chriſtiani gaudeāt ipſi & oblectent: cuius facinoris impietatē dum uita uiuūt corrigere poſſūt: ſed cum omni uitæ ſpe deciderint cum ſuū obierint diem æterno cruciatu afflicti ignorantiæ atq; impietatis ſuæ æternas ſe daturos pænas: miſerrimi cognoſcent. Li.i.Re.

Sed uideo me aduenientem naaſon iudæum inſolentē atq; ſupbum quem toties blacterantē in luborē dedi: q cum uiderit manaſſen uictum ac fugiētē uolens & illi ac ſibi cōſulere indeteriorē errorē & ipſe plabet & icidet. Inqt enim hæc uerba quæ a iacob dicta ſunt: nō auferet ſeptrum de domo iuda: Naaſon iudæus Ar.iudæ.

& dux de fæmore eius donec ueniat q mittendus eſt: quæ apud nos hebræos dicunt. Lo iaſſur ſcieuet migeuda un ocheh mibē raglau ahdchi iano ſylo itelligunt de ieroboā rege q fuit de tribu effraim. quē decem iudæorum tribus cū a regno iuda deficerent ſpreto roboā filio ſolomonis ob eius ſupbiam atq ſeueritatem in regē uoluerunt: habet hoc. iii. Re. xii. tūc ſeptrum amotū fuit a tribu iuda in tribū effraim. Igit anteq̄ chriſtus ueniſſet dominium iuda defecit atq ſublatum fuit.

Rob. rex. Li. iii. re.

Re. ad ar. So. rex

Cæca eſt hæc opinio & inutilis: & quo tendat neſcit. Labit enim a ueritate omino in maximā fallaciā atq inſaniā. Nā mortuo rege ſolomone ſuccedenteq in regnū roboā eius filio: cūq ieroboā nabath filius adhuc eſſet in egypto pfugus a facie ſolomonis: reuerſuſq demum de egypto in ſichem uocatuſq a populo iſrael cōparuit ipſe una & populus corā roboam filio ſolomonis cui dixerūt: pater tuus duriſſimum iugū impoſuit nobis: tu itaq nunc imminue paululum de impio patris tui duriſſimo & de iugo grauiſſimo: quod impoſuit nobis & ſeruiemus tibi: q ait eis: ite uſq ad tertium diem & reuertimini ad me: quo tēpore cōſultus a ſenioribus ut populo optata ferret: ſpreto eorum cōſilio iuuenum ſecutus ſententiam reuertenti populo inqt: minimus digitus meus groſſior ē dorſo patris mei: pater meus poſuit ſup uos iugū graue: ego aūt agam ſup iugum ueſtrū: pater meus cecidit uos flagellis: ego aūt cædam uos ſcorpionibus. His dictis offenſus populus inſalutato roboā ſup omnem iſrael ieroboam regem cōſtituit. Roboā ſiqdem ſe nō pbe conſultū a iuuenibus ſentiens aduram q erat ſup tributa miſit ad populū iſrael: ut eorum leniret animos: a quo lapidibus obrutus adura occubuit: quo audito facinore roboam celeritate magna currū aſcēdens ne itidem ſibi accideret forte ſubueritus ſequente tribu iuda hieruſalem aufugit ubi etiā erat tribus beniamin: ſcribuntur hæc. iii. Re. xii. & paralypomenon. ii. c. x. Ex qbus manifeſte uidetur tribū iuda nō amiſiſſe p id temporis regiā maieſtatē: cum dominaret ei roboā ex eadem tribu originem cōtrahens quo mortuo etiam regnauit abia filius eius: ut habet tertio Re. xv. &. ii. paraly. xiii. ubi dicitur Anno decimo octauo regni ieroboā regnauit abia ſup iudam: poſt quem regnauit aſa eius filius hiſdē Re. & eodē paraly. c. xiiii. & poſt eū filius eius ioſaphat &c. nō ergo iure aliquo uel fundamēto dici pōt tēpore regis ieroboā tribū iuda ſeptrum pdidiſſe. Et eo magis qa reges de qbus diximus in regimine ſuo habebāt tēplū domini arcā fœderis & unctionē: qbus pprie regnū dicebat. Neq ieroboā cōſtitutus in regē fuit in ſylo ſed in ſichem: quod eſt contra dictum iacob: q ait ahdchi iauo ſylo: ſi dictio iſta ſylo ēt p loco itelligeret: quēadmodū iudæus iſte ſentit: q hæc uerba ahdchi iauo ſylo ſic exponit: donec ueniat ieroboā ſylo ad illū ſcilicet locū q dicit ſylo: ergo uerba illa ieroboā nullo modo accōmodari poſſunt. Recta itaq ac ſūma rōne cōcludi debet q p iſtam dictionem ſylo intelligat put & chriſtiani atq tranſlatio

Li. iii. re.

Li. iii. re.

Paralypomenon

caldaica dicunt atq; ſentiunt ſylo hoc eſt meſſiach

Iudæus cum huic ueritati obſtare nequeat alia ꝑgreditur me rurſus inſultans magnaq; uerſutia & arte cõtra me utitur: ut ab eo ſi fieri põt ſubuertatᷓ diuinarum ueritas ſcripturarum. Aſtus huiuſmodi atq; fallatia ſoli iudæo parit: contemptũ ꝑditionẽq; inſinuat: & habito ab eo quãdo ſtatutũ tẽpus euenerit inexpiabili ſupplicio cũ ſuoꝝ tedere ſcelerum incæperit nõ ex ea quidem poterit pæna euadere quã paſſuro ipſi deus iuſto iudicio indixerit æternam Conatur cum ueritate falſitatẽ coniungere ut ſui moris eſt: & ſuperſtitioſe atq; inutiliter agit: quoniã uana ficta atq; comẽticia: & contra ſe loquitur penitus. Ait ipſe: ſylo dictio eſt hebræa quã litteratiſſimi hebræi docent miſſũ uel miſſionem ſignificare: & quia frequentius deus benedictns peccatis iudaici populi offenſus ut de iud æis ſumeret pænas miſſũ uoluit nabuchodonoſor regem babylonis ſicuti legitur: iiii. Re. xxv. ad expugnandos iudæos ut ſuorum ſcelerum pænas luerent. Capta itaq; ciuitate ieruſalem uinctuſ eſt cathenis rex ſedechias coram quo eius truncatis capite filiis: ac poſtea effoſſis oculis propriis tractus in babylonem miſerrimam uitã duxit. Nabuzardam inſuper princeps exercitus nabuchodonoſor ciuitatem ſolo æquauit: ædeſque ciuium omnes igne ſuccẽdit atque ædem ſanctam domini combuſſit. Ciuiumque partim crudeliter occiſi auibus relicti ſunt: partim in babylonem ducti. lxx. annos ibidem iugo ſeruitutis oppræſſi conſtiterunt. Quo tempore nulli dubium eſſe poteſt: quin tribus iuda regale ſeptrum amiſerit: qua ueritate liquido conſtat hæc quæ dicta ſunt a iacob. Lo iaſſur ſieuet mi gieuda unocheh miben raglau ahachi iauo ſylo: ꝗ intelligi debeãt de nabuchodonoſor rege bahylonis qui ab effectu dicitur ſylo hoc eſt miſſus a deo ad deſtruendum templum ac populum ſanctum de i: ut iudæi omnibus ſceleribus infecti errores ſuos cognoſcerent atque erratorum ſuorum quandoque pæniteret.

Ar. idu

Nabuchodonoſor
Li. iiii. re.
Sedechias
Nabuzardam

Satis enim ſuperque foret caldaica expoſitio illa de qua diximus ſupra ad cõuicenda in hoc certamine iudæorum deliramenta omnia: in illa namque tanta uis eſt & auctoritas: quod iudæorum quiſquam ſuis uel legibus uel decretis non modo illi repugnare audeat: ſed neque obiicere quicquã poſſit. At ego uinculo fidei obſtrictus iniqum atque impium ducerem: ſi ineptæ huic excæptioni non reſponderem. Narrauit paucis naaſon iudæus excidium ciuitatis ieruſalem & iudæorum ſtragem ibidem habitantium templique ruinam atque ſacrorum dirreptionem omnium: tangit hæc omnia etiam ezechiel capitulo. xxiii. & ait ooliba ideſt ieruſalem (ſic enim declarat ipſemet ezechiel) hæc dicit dominus deus. Ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te: de quibus ſaciata eſt anima tua: Et congregabo eos aduerſum te in circuitu filios babylonis & uuiuerſos chaldeos: nobiles tyramnoſque & principes omnes filios aſſyriorum: iuuenes forma

Re. ad ar.

Ezechiel.

egregia duces & magiſtratus uniuerſos principes principum: & nominatos aſceſores equorum. Et uenient ſuper te inſtructi curru & rota multitudo populorum. Lorica & clypeo & galea armabuntur cõtra te undiq;: & dabo coram eis iudicium & iudicabunt te iudiciis ſuis: & ponã zelum meum i te quẽ exercent tecũ in furore. Naſum tuũ & aures tuas præcident: ipſi filios tuos & filias tuas capiẽt: & nouiſſimum tuũ deuorabit̃ igni: & denudabũt te ueſtimẽtis tuis: & tollent uaſa gloriæ tuæ. Et itidem hieremias de eadem ciuitate ieruſalem inqt. c. xxv. Nõ audiiſtis me dicit domĩus ut me ad iracũdiã puocaretis in opibus manuũ ueſtrarũ in malũ ueſtrũ: ppterea dicit domĩus exercituũ p eo quod nõ audiiſtis uerba mea: ecce ego mittam & aſſumã uniuerſas cognationes aqlonis ait dominus: & nabuchodonoſor regem babylonis ſeruũ meum: & adducã eos ſup terram iſtam & ſup habitatores eius & ſuper omnes nationes quæ in circuitu eius ſunt: & interficiã eos & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum & in ſolitudines ſempiternas: pdamq; ex eis uocem gaudii & uocẽ lætitiæ: uocẽ ſponſi & uocem ſponſæ: uocem molæ & lumen lucernæ: & erit uniuerſa terra eius in ſolitudinẽ & in ſtuporẽ & ſeruiẽt oẽs gẽtes iſtæ regi babylonis ſeptuaginta annis. Hæc omnia legunt chriſtiani atq; intelligunt: & ad iudæorum ignominiã atq; dedecus & ad ueritatẽ illuſtrãdam prædicant & exponunt. Neq; p id temporis (ut ſibi iudæus falſo ſuadet) extincta eſt funditus iudæorum poteſtas neq; amiſſa omnino: nã impletis ſeptuaginta annis habuerunt duces atq; principes zorobabel eſdram neemiã atque machabæos forti magnoq; animo uiros: qui pinde ac reges gubernabant populum & tuebant̃: quo regimine potiti ſunt uſq; ad herodem idumei filium q tempore chriſti fuit: hæc manifeſte conſtant eorum codices legentibus accurate. Neq; obſtat q de tribu leui extiterint machabei & ſacerdotio fungerẽtur: quoniam pmixtæ tunc erãt leui tribus & iuda: & rõne maternæ originis machabei (ut fertur) fuerunt de tribu iuda: & cum eſſet etiã tribus ſacerdotalis ac regia quaſi una & eadem ratione coniuoctionis ut diximus: iure dici non poteſt: q eo tempore ſeptrum iuda arreptum uel ablatum fuerit. Et eo magis: quoniam zorobabel qui fuit de tribu iuda iudæi poſt captiuitatẽ babylonicam libertate donati conſtituerunt ducem ſuũ ac principem: quẽadmodum ſcribit ioſephus libro. xi. antiquitatis iudaicæ. c. iiii. Vbi dicitur. Dux uero dinumeratæ multitudinis zorobabel fuit filius ſalathiel ex filiis dauid genitus de tribu iuda. Et ieſus filius ioſodech princeps ſacerdotum: nec non & mardocheus & iſrebræus qui a populo principes fuerunt conſtituti. Igitur iudæorum regimen per id temporis non fuit penitus extinctum. Sed ut iudæis unico uerbo claudatur impoſterum huiuſcemodi aditus uerborũ inanium atque fallaciarum dicendum eſt q per auctoritatem iſtam iacob nõ auferetur ſceptrum de domo iuda: & dux de fæmore eius donec ueniat qui mittendus eſt: intelliguntur iudæorum duo magiſtratus ſiue poteſtates:

Hieremias

zorobabel
Heſdras
Neemias.
Machabei

Ioſephus.

ut ſuperius attigimus: hæc omnia temporalis altera: altera ſpũalis quas declarat tranſlatio illa caldaica cũ dicit: non aufertur habens poteſtatẽ de domo iuda: hæc enim tẽporalis eſt: & ſequitur nec ſcriba de filiis filiorum eius uſq; in ſæculũ donec ueniat meſſiach: hæc aũt ſpiritualis. Ex q̄bus clarũ eſt ꝙ adueniente meſſiach duo iſti principatus deeſſe prorſus debebant: ſed tẽpore babylonicæ oppreſſionis ex illa ſane ſpũali poteſtate: quam iudæi ſenhedrim guazit uocant hoc ẽ cætum uel cõgregationẽ ſeptuaginta ſeniorum iudicũ: q decernebant in omnibus ad religionem attinẽtibus quid a populo agendũ in ea foret: nihil detractum atq; diminutũ extitit: ſed libera ipſa atq; integre ꝑmanſit uſq; ad chriſtũ ſaluatorẽ noſtrum. Igitur ꝓphetia iſta iacob non põt intelligi ſuum habuiſſe effectũ niſi cũ iudices illi ſeptuaginta ſeniores penitus defeciſſent: quoꝝ electio ut fieret mandauit deus moſi: ut legitͬ numeri. c. xi. dixit dominus ad moſem cõgrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenioribus populi quos tu noſti ꝙ ſenes populi ſint ac magiſtri: & paulo infra ut ſuſtentent tecũ onus populi: & non tu ſolus graueris. Ab iſtis enim difficultas omnis declarabatur in lege: quorum expoſitionem obſeruabãt iudæi atq; uenerabanͭ: hoc accipimus deuteronomii. c. xvii. Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe ꝑſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem cauſam & cauſam lepram & non lepram: & infra ſurge & aſcende ad locum quẽ elegerit dominus deus tuus: & ſequitur quæreſq; ab eis qui iudicabunt tibi iudicii ueritatem: & facies quodcũq; dixerint: qui præſunt loco quem elegerit dominus & docuerint te iuxta legem eius: ſequeriſq; ſententiam eorum &c. hoc quidem concilio ſeniorum iudaicus populus nunq̃ orbatus. Fuit niſi q̃draginta annis ante deſtructionem ſecũdi templi quos iuſto dei iudicio poſt duos annos paſſionis chriſti ab herode fuerunt interfecti. Hi nãq; fuerũt populo ſuadentes ut chriſtum morte condẽnandum peteret. Quod autem eo tempore ab herode occiſi fuerint: hæc ueritas patet apud iudæos i libro ſenhedrim ieroſolimitano in. c. de iudiciis: & in auenezra. c. primo: hoc ignorauit naaſon iudæus: iccirco prolapſus eſt (ut ſolet) in errorem atq; in inſaniam. His igitur declaratis recte uiſum eſt chriſti tempore ueri meſſiach magiſtratum iudæorum utrũque deletum fuiſſe penitus atq; extinctum. Hoc itaque lumine ueritatis appoſito conſtat proculdubio aduenisſe meſſiach: eiuſque aduentus iamdiu præteriiſſe tempus.

Numeris

Deuteronomii.

Quod autem ſenhedrim guazit hoc eſt collegium illud ſeptuagita ſeniorum: quod hebræi magiſtratum uel poteſtatem ſpiritualem uocant chriſti ſaluatoris noſtri tempore fuerit: noſtri etiam atteſtantur: & nicolaus de lira imprimis ſuper. c. matthei. xv. idem dicit atq; approbat: aduertendũ eſt inq̃t ꝙ a tp̃e moſi de uolũtate dei cõſtituti ſũt. lxx. ſenes ætate & moribꝰ maturi & ſcientia præditi ad regimẽ ipſius populi & moſes erat ſup eos ita ꝙ in uniuerſo erãt ſeptuaginta unus ut habetͬ numeri. xi. Et ex illo tempore ſtatutũ ẽ ꝙ tot

Sen. gua.

Ni. de lira

Mumeri

eſſent ad rẽgimen populi ordinati: & iſti dicebant᷑ iudices ordinarii: quia p
impoſitionẽ manus inſtituebant᷑: ut habetur in gloſis hebraicis in multis lo
Gloſæ he. cis: & iſti reſidebant in ieruſalẽ: & ad eos fiebat curſus de ciuitatibus in am
biguis & difficilibus: & eoꝝ determinatio habebat᷑ pro lege firma: quã non
Deutero/ licebat trãſgredi: ut habetur deuteronomii. xxviii. Iſti etiam ſtatuebant ali
nomii. qua quæ ptinebant ad regimen populi: & in ſtatutis eorum erant quæ cade
bant ſub præcepto tanq̃ neceſſitatis: & aliqua ſub monitiõe tanq̃ cuiuſdam
decentiæ & honeſtatis: hæc ille. Iſti enim fuerunt illi ſeniores qui mandarũt
populo ut anteq̃ comederẽt manus lauarent: de qbus etiam euangeliſte loqũ
tur in chriſti paſſione: tunc cõgregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores
populi: ſup quo uerbo matthei nicolaus ipſe dicit iſti ſeniores fuerũt iudices
illi ordinarii de qbus ſupradictum eſt. c. xv. Quibus explicatis diſceptatio
pellit᷑ omnis ab huiuſmodi myſterio & ueritas undiq; ſolidis fundata radici
bus uiget: fugam ideo cõcitatiſſime rapuit naaſon: ut aliquẽ fortaſſe iudæi
cõſulat nõ ut errores corrigat ſuos ſed ut alios reperiat qbus ſi potuerit igno
rantiam ſuam atq; ſtulticiã aliquãtulum tueatur. Ferre ulterius me nequiuit
uera prædicantem: præuidit ſe periturum prorſus inſolubili hac alia ratione
quam illi allaturus eram ſi adfuiſſet neq; eius receſſu deſiſtam quin eam i me
dium adducam: recte enim percipienda ſunt uerba iacob: ait ipſe: non aufe
retur ſeptrum de domo iuda & dux de fæmore eius donec ueniat qui mitti
dus eſt. Non loquitur propheta hic determinate de magiſtratu regio uel po
Notandũ teſtate: ſed de quacũq; alia qua homines regi uel gubernari poſſunt: teſtatur
Tran. cal. hoc caldaica tranſlatio dicens: non auferetur habens poteſtatem nec ſcriba
de filiis filiorum eius uſq; in ſæculum donec ueniat meſſiach: non auferetur
inquit poteſtatem: non poteſtatem regiam dixit ſed ſimpliciter poteſtatem:
quæ de omni magiſtratu atq; regimĩe dici & affirmari poteſt. Quapropter
ſi tẽpore ſedechie regis iuda ut habemus. iiii. Re. xxv. regia poteſtas amiſſa
Li. iiii. Re. fuerit ob expugnationem nabuchodonoſor: non tamen ablata fuit poteſtas
regendi uel gubernandi populum dei: quoniam iudæi fracto iugo babyloni
cæ ſeruitutis habuerũt duces atq; principes ut diximus zorobabel eſdrã nee
miã atq; machabeos. Iccirco dicit᷑ a iacob nõ auferet᷑ ſeptrũ hoc eſt habens
poteſtatem queadmodum trãſlatio ipſa exponit: & ſequitur nec ſcriba de fi
liis filiorum eius uſq; in ſæculum donec ueniat meſſiach. Sed iſta poteſtas tã
tẽporalis q̃ ſpũalis (ut etiã declarauimus ſupra) iãdiu defuit atq; penitus ex
tincta ẽ: ergo tẽpus aduẽtus meſſiach præteriit: igit᷑ & ipſe etiam uenit.
belle dictũ Incedit at neſcio qs iudæus tardus & corpulẽtus tenſo pectore barba ꝓmiſſa:
frõte rugata: & narribꝫ cõtractis cui ſe obuiũ dedit naaſon: demũ manus ci
gulo ſubmittit ſenex: puto ira ꝑcitus qd una egerit neſcio: me aduẽit ꝑfecto
obſeruo hoiem: adeſt tandẽ & inqt baruch annimiza hoc ẽ ſit benedictus q
ſtat: reſpondeo itẽ ipſe baruch abba hoc eſt ſit benedictus q uenit me poſtea

his aggreditur uerbis. Lex noſtra a moſe data eſt: fateor ipſe: fidē noſtrā om
nes prophete ſecuti ſunt: non nego: hebræo ſermone locutus eſt naxerenus
ille quem adoras: affirmo: ſedere me iubet: non mihi ut multū tribuat: ſed
obeſus ille admodum ſtare nō poterat: ſedet ille & itidem ego: expecto quid
acturus ſit: interim hominē circunſpicio: capilli cōfluebant ſuper humeros
eius nigerrimi ueluti duriſſimæ ſetæ dētes rubigine liuebāt: anelitū eius ipſe
equidem teſtor deum ferre ob fæditatem non poteram: ſpectabat me oculis
toruis: peto tandem quid quæritet quo nomine appelletur quorſū illa dixe
rit: te quæritabam inquit: ſadoch mihi nomē eſt: illa dixi ubi primum ad te Sadoch
uenerim ut te nō lateat me iudæū eſſe & doctorē atq; ſynagogæ magiſtrum:
necnon legis moſaicæ peritū & ſacerdotem: quæro qua regione oriūdus ait
hyſpanus ego ſum: huc ad te me contuli quippe qui ex nō nullis meis audiē-
tibus accæperim te neſcio quibuſdā expoſitionibus noſtras īterpretari litte
ras ueritati repugnātibus atq; omnino falſis nam ſi recte dictiones hebræas
ſcrutatus fueris iudæos non errare ſed tu te deliraſe cognoſces. Rogo quo
deprehenſus fuerim errore inqt: quoniam p ea quæ a iacob dicta ſunt pſua- Ar. iud.
deas tibi atq; cæteris ordinis tui tribum iuda cū meſſiach aduenerit ſeptrum
eē penitus amiſſurā: cōmēticius ac falſus eſt hic ſenſus falſa hæc opinio quā
ſi quis ſecutus fuerit iure falſus atq; merito deceptus dici & nūcupari pōt.
Duo ſiqdem patriarcha noſter homines uoluit edocere: quorum alterum eſt
ꝙ iudæoꝝ principatus ſiue poteſtas ſemp erit & nunq̄ deficiet: hoc ſane ac-
cipimus cū ab eo dicit' Lo iaſſur ſieuet migieuda un ochech mibē raglauahd
quæ latine ſonant: non auferet' ſeptrū de domo iuda: & dux de fæmore eius
ſemp: ſup qbus uerbis & dux de fæmore eius ſemp itelligi debet hoc uerbum
erit. Alterum eſt ꝙ ueniet meſſiach cum dicitur chi iauo ſylo: ideſt & ueniet
meſſiach. Quibus uerbis liquido apparet ꝙ principatus iudæorum uel po-
teſtas nunq̄ deficiet ac ſemper erit: & ꝙ meſſiach etiā futurus ſit. Chriſtiani
enim litterarum noſtrarum neſcii quandoq; ac ſæpius blacterant: & dogma
tum noſtroꝝ ignorantia circūſepti ſacras peruertunt litteras: & quod uerita
ti congruit adimunt & falſitati adiungunt uim q̄dam & pertinacē argumen
tationem: qua ſeipſos ac poſteros ſuos laqueo perditionis æterne conſtrin-
gunt pariter atq; obligant: dicunt ipſi non auferetur ſeptrum de domo iuda
& dux de fæmore eius donec ueniat qui mittendus eſt. Illa enim dictio do-
nec apud nos hebræos in auctoritate iſta iacob: Lo iaſſur ſieuet migieuda
umochech miben raglauahd chi iauo ſylo: neque ſcribitur neque inuenitur:
ubi nos dicimus raglauahd quæ dictio ſemper ſignificat: chriſtiani dicunt
falſo interpretantes donec: quod a ſenſu prophetæ alienum penitus eſt at-
que ueritati repugnans. Id nempe uerum eſt & immutabile: quod & omnis
hebræorum antiquitas ſentit & affirmat: hæc ueritas omnibus bibliam no-
ſtram legentibus ſatis abunde conſtat.

Pſalmus O hoīem deceptorem atq; ſceleſtiſſimum de te pſalmo. xxxxviiii. recte canit
os tuū abundauit malicia & lingua tua : uel ut apud hebræos tuos ſcribitur
blaſſemia tua concinabat dolos: o membrū putridum & beſtiā peſtiferā: tu
ſynagogam regis? tu legē doces? tu te ſacerdotem nominas: qui ꝓphetarum
uaticinia ſubuertis: q religionis ordinem cōfundis: q quod legis eſt quod fi/
dei quod ſalutis tollis atq; perdis: tu quod diuina cæleſtiſq; natura decreuit
corrumpis: tu diuinæ maieſtatis ſenſum agis tibi ut lubet atq; tenebris obdu
cis: tu ſacerdotium deſtruis. Accuſat te ſcio cōſcientia tua: tu poſtq̄ hæc di/
Recte di/ xeris animo uolutans te conficis te crucias. Attamen nihil penitenti prodeſt
ctum quādo ad uomitum redit & quando ſua errata corrigere nō curat. Scio nāq;
improbos q monet offendit: icurrit odium q arguit criminoſos: hac ſimulta
te tua in me nō eqdem deero a ueritate: differo reſpōſionem tua motus teme
ritate atq; malitia. Pudeat te q ſynagoge te magiſtrū appellaſ docere quæ ne
Deutero/ ſcis aut ſciens puertis: īfidelitatis hoc eſt: de te dicit deuteronomii. c. xxxii.
nomii generatio puerſa eſt: & infideles filii: inſtruere alios doctrina non poteſt: q
Hieremias uerā odiſti diſciplinā aduerſum te clamitat hieremias. c. vii. hæc ē gens qua
nō audiuit uocē domini dei ſui: nec recæpit diſciplinam: periit fides & abla
Sopho/ ta eſt de ore eorū. Et ſophonias. c. iii. nō audiuit uocem & nō ſuſcepit diſci
nias plinam. Q uid ais o ſenex profane? raglauhad inqs? non enim ſic ſcribit n
ſic profert: ſed raglau ſimpliciter dici ſolum & ſcribi debet: non raglauhad
Hæc aūt dictio had quæ ſignificat donec p ſe ſtat ſola & dictioni raglau nul
lo pacto adiungi debet. ꝛde bibliā: ueniamus ad locū. Lo iaſſur ſieuet migi
euda um oc[illegible]ch mibē raglau had chi iauo ſylo: uide iam errorē tuū : cogno
ſce fallaciam tuā. had qdem dictioni nō nitit raglau: quemadmodum doces
atq; teſtaris: nam ſub dictione iſta raglau eſt quædam figura hoc modo
ſcripta quæ apud hebræos uocatur hadnacta: qua oſtenditur q̄ poſt dictio/
nem raglau debet fieri punctus: & q̄ ſequens dictio nullo modo coiungi de
beat illi. Item iſta altera figura quæ ſic ſcribitur. c. apud hebræos uocat mu
nach: & ſcribitur ſub dictione had: quæ demōſtrat q̄ dictio raglau omnino
ſeiungi debeat a dictione had. unde clarum eſt iſtarum dictionum utrāq; de
bere ſcribi per ſe atq; ꝓferri. Cōſtat itaq; falſitas huius delirantis ſenis : neq;
mirum quoniam falſus doctor falſam doctrinam docet. Non enim dicimus
raglauhad donec: ſed had ſolā dictionem ſignificare donec. Hæc ueritas ne
minē latet: teſtatur hoc eſaias. c. xxxxii. Lahemer ioſimiſpat lo gichhecg ue
lo iarus had iaſim ba ares miſpat. apud nos dicitur. In ueritate educet iudi/
cium non erit triſtis neq; turbulentus: donec ponat in terra iudicium: ubi di
citur apud nos donec: patet p iſtam auctoritatem eſaiæ: had dici atq; profer
ri apud hebræos. Itidem habetur pſalmo. cviiii. Neum adonai adoni ſeb li/
Pſalmus mini had aſſit oibecha hadom le raglecha : hoc eſt : dixit dominus domino
meo ſede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellū pedū tuorum

Apparet liquido quod nos dicimus donec: iudæos dicere had. Hoc idē ſegi
tur pſalmo. Lxxi. Sifrach beiamaſ ſoddiq ue rob ſchalom. had beli iareach Pſalmu·
hæc uerba latine ſonant: orietur in diebus eius iuſticia & abundantia pacis:
donec auferatur luna: manifeſte uidetur qđ hæc dictio had hebræa: donec
dictionem latinam ſignificet. Approbat hoc etiam caldaica trāſlatio quam
præ omnibus magnipendunt iudæi: a qua ubi illi dicūt had chi iauo ſylo di
cit̃ had deiethe meſſiach: a nobis uero: donec ueniat meſſias. Sadoch itaq;
expulſa furioſa fallatia & ſacrarū litterarum teſtimonio & rationis uinculo
eiecta ueritatem nouimus omnem: & errores cunctos in hoc certamine ſuſtu
limus & ignorantiam pariter & cæcitatem. Et quoniam indiſcuſſam raglau
dictionem miſſā fecimus: ne iudæi nobis obiciendi occaſionē ſibi ſurripiant
dictionis illius expoſitione qua ipſi utuntur opus eſſe duximus: nam quod
nos dicimus pedes inquiunt iudæi raglau: & auctoritas illa iacob ſecundum
dictionē hebræarum ſonum atq; uim ꝓpriam ſic ꝓfertur. Lo iaſſur hoc ē nō
auferet̃ ſieuet ſeptrum migieuda de domo iuda: unochech & legifer miben
de inter. raglau pedes eius. had donec chi q; iauo ueniat. ſylo meſſiach. In/
ter quam expoſitionem & noſtram nullū diſcrimen inſeritur niſi quia nos di
cimus & dux de fæmore eius: iudæi aūt dicunt & legifer de inter pedes eius
& fortaſſe melius atq; clarius: quoniā ſecūdum trāſlationem caldaicā ut etiā
rei ueritas eſt p iſta uerba unochech miben raglau ītelligit̃ ſynodus illa. lxx.
ſenioꝝ de qbus ſupra accumulatius diximus: quoꝝ iudicio atq; decreto quæ
legis erant in oībus acquieſcebat populus neq; ulterius ſcire laborabat eorū
ue qlibet hac ſibi dedita auctoritate merito legifer poterat appellari. Atta/
men & dux de fæmore eius pene idem eſt & legifer de inter pedes eius ſi quis
recte ꝑcontari uoluerit. Q uod aūt raglau pedes ſignificet: habet̃ hoc etiā
pſalmo. xxi. Charu iadai ue raglau: hoc eſt foderūt manus meas & pedes me
os. Hoc audiens ſadoch iræ facibus ardens fremit ore: abitq; totus iudās ac
tremens alteram quæritando bibliam: & ad me q̄primum redire policitus ē
qui nunq̄ tamen rediit.

Satis igitur arbitror niſi mea me fallat opinio in hoc cōgreſſu aperuiſſe quāta
errorū nebula: q̄taue mendatioꝝ caligine iudæoꝝ pectora circūuoluta ſint:
hæc qdem calamitas non ab ignorantia ſolū ſed ab īnata quadam ꝑuicacia
atq; ſupbia orta eſt & eoꝝ animis inſerta q̄to enim ſtudioſius ſacris litteris in
cumbunt: tanto priſcorum ſuoꝝ ꝓfanos ritus ſectantes ueritate minus ꝑſpe
cta fallaciores fiunt: q quando ſe tueri aliter nō poſſunt: huiuſmodi pertina
tiæ atq; impietatis culpā fortunæ aſcribunt.

Maximæ ignorantiæ ſe accuſat erroreq; circūuoluitur: q arbitriū ei cælitus da Chriſtiana
tum: fortunæ uel ſiderum diſpoſitionibus ſubiectum aſſerit: homo eni liber ſententia.
eſt: & ad bonnm malūue pronus: utrū iſtoꝝ uelit ipſi eligendi facultas ineſt.
Igit̃ offenſa ſic diuina illa maieſtas humanæ libertatis arbitriū a iudæis ex/

cipiens eos miſerrime ſeruitutis iugo abſq; tẽporis ulla intermiſſione oppreſ ſit neq; a ptinacia ſua atq; ſupbia deduci poſſunt: habent ꝓphetarum uatici nia cõtra ſe ex oraculo dei ꝑfecta: habent ſuoꝝ experientiã errorum & infi/ delitatis: ptranſeunt derelinqunt & aſpernant̃ ſemitam uitæ & fontẽ ſalutis æternæ: de qbus deus p hieremiam.c.ii.ait dereliquerunt fontẽ aquæ uiuæ & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas quæ cõtinere non ualẽt aquas: hoc eſt p/ tinaciam atq; ſupbiam quæ ſpiritus ſancti dona in ſe recipe minime poſſunt Iccirco inqt deus leuitici.c.xxvi.conterã ſupbiam duriciæ ueſtræ: daboque cœlum deſup ferreum & terrã æneã: cõſumeturq; in caſſum labor ueſter: hoc ſibi ſi acciderit iudæus adhuc nõ pcipit: quoniã arrogantia ſua decæpit eũ: & ſupbia cordis ſui: quẽadmodum ſcribitur hieremiæ.c.xxxxviiii.Et oſeas c.v.ait: & reſpõdebit arrogantia iſrael in faciem eius: & iſra: uadẽt ad quæ rendũ dominũ & nõ inuenient: ablatus eſt ab eis. Hinc omnis iudæoꝝ error hinc ſupſtitio omnis atq; falſitas: hinc ſupba magiſtra omniũ adeſt ignorãtia pariter atq; malicia. Iccirco iohel.c.ultimo ait: multiplicata eſt malicia eoꝝ De qbus etiam eſaias inqt.c.xxx. Filii mendaces filii nolẽtes audire legẽ dei Quapropter ſi ſenex ille ſadoch mendax fuerit: ſi ſupbus ſi audita ueritate aufugerit: ſi ſacras litteras puertere conatus ſit: nouũ & inauditum nihil fa ctum eſt uel ab igenio ſuo uel a natura. Relinquamus ergo hoiem improbiſ/ ſimum & deo infenſum: & ad confirmandã ueritatem myſterii noſtri quod cæpimus firmioribus fundamentis atq; rõnibus ulterius accedamus.

Hieremias Leuitici Hieremias Oſeas. Iohel. Eſaias.

Voluit ſũmus rector ac moderator oium deus uidens iudæoꝝ incredulitatem atq; ptinaciam non his quæ diximus ſolũ filii ſui aduentũ ueri meſſiach oſtẽ dere: ſed ad alioꝝ ꝓphetarum præconio q eos continuis temporibus huiuſ/ modi myſterio inſtruerent clarius demõſtrare: ut ueritas omni terſa uel erro re uel dubio eniteret: illãq; non paucis ſed cunctis recta ꝑficiſcẽtibus reuela uit. Miſit itaq; danielem ꝓphetã: qui quo uenturus foret cæleſtis huius arca ni nũcius uerus meſſiach iudæis tẽpus indicaret præciſum. Qui cũ depræ/ caretur dominũ pro inſtauratione ciuitatis atq; templi exiſtẽtibus iudæis in babylone ſeruitute oppreſſis: apparuit ei angelus gabriel inqens daniel nũc egreſſus ſum ut docerem te & itelligeres: ab exordio præcum tuarũ egreſſus eſt ſermo: ego aũt ueni ut indicarẽ tibi qa uir deſiderioꝝ es. Tu aũt animad uerte ſermonẽ & intellige uiſionẽ: habet̃ hoc eiuſdem.c.viiii. Erat enim da niel ſecretoꝝ diuinoꝝ ſtudioſiſſimus iccirco ei angelus dei nũcius ait: qa uir deſiderioꝝ tu es: a quo qdem babylonicæ ſeruitutis terminũ ꝓpheta nõ ſo/ lum ſic a deo decretũ fore diuinitus accepit: uerũetiam eum diuinitus nõ la/ tuit meſſiach aduentus: Neq; hoc nouũ etiam & iauditum extitit: ꝙ daniel a deo peteret ut liberatio babylonicæ captiuitatis ac templi inſtauratio fie/ ret: quẽadmodum ꝓmiſerat deus p hieremiam.c.xxviiii. ꝙ etiam ultra hãc petitionem deus ipſe aduentum meſſiach danieli oſtendere uoluerit. Deus

Daniel

nãq; bonis ac iuſtis hominibus ampliora tribuit ſæpius: q̃ eo⁊ exflagitet õra tio: ut ſcribit̃ geneſeos. c. xvii. de abraã q cum peteret a deo ſolum ut iſma el uiueret quem peperit ei ancilla ſua agar dixit deus dabo tibi etiam filium ex ſara: unum petiit & duo eſt aſſecutus: quod & itidem danieli deus ipſe cõ ceſſit: quem uoluit etiã non latere tempus aduentus meſſiach: necnõ ob eius occiſionem tẽpli ac ciuitatis deſolationem futuram eẽ atq; ꝑpetuam & inſti tutum ſacrificium finem habiturum. Ideo ſequit̃ Sauhuim ſihuim nectach: hal hamecha ue hal quodſcha lechale apeſach ulhatem attat ulchaper hauõ hulhaui zedech holamin uelahatõ haſom uenaui uel miſoach quodes chuda ſim ue tedach ue tachel mĩmoza dabar le aſif ue linot ieruſalẽ had meſſiach nagdi ſauhuim ſifhah ue ſahuim ſiſſim huſnaim thaſuf ue nibnetach rehos ueharũ uuzochuhahitĩ ue achare haſauhui ſiſſim huſnaim hicharet meſſiach Hæc uerba apud nos dicuntur.

Septuagita hebdomadæ abbreuiatæ uel ut apud hebræos ſcribit̃ præciſe ſũt ꝙ idem ſonat ſup populum iſtum: & ſup urbem ſanctam tuam: ut conſũmet̃ præuaricatio & finem accipiat peccatum: & deleat̃ iniqtas & adducat̃ iuſti cia ſempiterna: & impleatur uiſio & ꝓphetia & ungat̃ ſanctus ſanctorũ: iu/ dæi enim dicunt ſanctum neq; obſtat ꝙ dicat̃ ſanctum cum eodẽ modo ſcri batur apud eos ſanctus & ſanctum & idem ſignificet: tam et ſi rabi ſolomon intelligi ꝓ templo ui quadam ut inferius declarabit̃ oſtendere conat̃. Et ſeq tur. Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis ut iterum ædificet̃ ieruſa/ lem uſq; ad chriſtum ducem. Hebdomadæ ſeptem & hebdomadæ ſexaginta duæ erunt: & rurſum ædificabit̃ platea & muri in anguſtia tempo⁊: & poſt hebdomadas ſexagintaduas occidetur chriſtus. Iudæi nunc non legunt hæc quæ ſequnt̃ & nõ erit eius populus q eum negaturus eſt: tamẽ nulli dubium eẽ debet ea nõ texuiſſe hieronymũ niſi inueniſſet. Sed dicunt iudæi hæc uer ba ſolum: ue enlo: hoc eſt & non ei. Idq; et ſi nihil uel parum ad ꝓpoſitũ no/ ſtrum attineat: uolui tamen dixiſſe: ut litterarum hebræarum ſeries neminẽ fugiat. Et ſequit̃ poſtea & ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cũ duce uenturo & finis eius uaſtitas & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Con/ firmabit aũt pactum multis hebdomada una & in dimidio hebdomadæ de ficiet hoſtia & ſacrificium. & erit in templo abominatio deſolationis & uſq; ad cõſũmationem & finem pſeuerabit deſolatio. Q uæ uerba hebrea oratio ne ſic proferunt̃ ue hahir ue hachodes iaſhit haui nagit habba uechizot ba/ ſetef ue had chem milhama neharazach ſomemot ue gigbir berit larabim ſa buach ehad ue azi haſſabuach iaſbit ſebach uminhah ue hal chenaf ſichuſim meſome ue had challach ueneherazach tithach hal ſomem.

Rabi ſo?

Pro uictoria huius certaminis conſequenda duce ueritate militiæ noſtræ dili/ genter conſiderãdum eſt quot modis hebdomada intelligi poſſit. Aliq enim dicunt quãlibet hebdomadã hoc in loco a daniele dictã cẽtum in ſe cõtinere

annos qua rõne moueant̃ ipſimet ignorãt: faciũt ut ueritatis huiuſmodi rõ lateat: quod ullo modo fieri nõ poteſt: quoniam deducta rõne annorum cuilibet hebdomadæ adhuc ſtaret templum atq; ſanctuarium. Non defeciſſet ẽt hoſtia neq; ſacrificium: ciuitas quoq; ieruſalem deſtructa non fuiſſet p hominem quem ducem futurum appellauit ꝓpheta: & ſic illoꝝ patet error manifeſtus atq; ſupſtitioſus. Nõ nulli uero ſingulam hebdomadam uolunt quinquaginta annos in ſe habere adducuntur iſti ratione feſti quod iubileum uocant: quẽadmodum habetur leuitici. c. xxv. Sanctificabiſq; annum quinquageſſimum & uocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipſe eſt enim iubileus. Reuertetur homo ad poſſeſſionem ſuam: & unuſquiſq; rediet ad familiam priſtinam quia iubileus eſt & quinquageſimus annus & itidẽ numeri. c. xxxvi. . Cum iubileus ideſt quinquageſimus annus remiſſionis aduenerit confundatur ſortium diſtributio. Cuius opinionis falſitas etiam apparet ratione adducta ſuperius. Sed etiam manifeſte conſtat ciuitatem ieruſalem miſerabiliter cecidiſſe templum inſuper proſtratum atq; ſanctuarium dirruptum eſſe: & ſacrificium nullibi apud hebræos fieri iam multos annos igitur hebdomadæ illæ completæ ſunt atq; finitæ: quod effici non poſſet ſi hebdomadarum illarum quælibet quinquaginta in ſe clauderet annos: quẽadmodum ipſi aiunt. Pro menſibus autem accipi hebdomadam nõ legimus ſed ꝓ ſeptem tantum uel diebus uel annis: pro diebus nãq; legitur leuitici. xxiii. Numerabitis ergo ab altero die ſabbati: ĩ quo obtuliſtis manipulum primitiarum ſeptem hebdomadas plenas uſq; ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ ideſt quinquaginta dies & ſic offeretis ſacrificium nouum domino ex omnibus habitaculis ueſtris: uoluit deus hoc feſtũ quod nos pentecoſten appellamus celebrari a iudæis ob memoriam legis datæ ab eo moſi in monte oreb quinquageſimo die ab egreſſu de egypto die egreſſus excluſo: & ſic hebdomada non pluribus q̃ ſeptem diebus euoluitur. Q d' autem hebdomada etiam in ſe annos ſeptem contineat docemur eiuſdẽ. c. xxv. numerabis quoq; tibi ſeptem hebdomadas annorum ideſt ſepties ſeptem quæ ſimul faciunt quadraginta nouem: & clanges buccina menſe ſeptimo: decima die menſis propitiationis tempore in uniuerſa terra ueſtra. Et ſic accipitur apud danielem quælibet hebdomada tam ſecũdum hebræos q̃ chriſtianos quæ in ſe habeat ſeptem annos. Q d' autem quæ a daniele dicta ſunt de meſſiach intelligi debeãt iudæi quidem nullo modo negare poſſunt: nã barachias rabi thalmutiſta in libro quem iudæi dicunt bezeffer cederolam hoc eſt de ordine mundi exponens illud eſaiæ. c. lv. iuxta eſt ſalus mea ut ueniat & iuſticia mea ut reuelet̃ dicit manifeſte q; per illud quod dicit̃ iuſticia mea intelligitur meſſiach: & in eodem libro ac loco idem rabi pro confirmatiõe opinionis ſuæ dicit de quo meſſiach ſcriptum eſt danielis. c. viiii. ut adducatur iuſticia ſempiterna. Alter enim ẽ rabi barnahamã huiuſmodi uerbum

Leuitici

Numeri.

Leuitici

Ra. ba:

Eſaias

Daniel

Ra. bar:

danielis exponens ait iuſticia ſempiterna & ſanctus uel ſanctum ſanctorum non niſi meſſiach eſt ſactificatus de filiis dauid. Si igitur ita eſt ſicuti eſt qđ illa uerba dicantur de meſſiach: & quod ipſe meſſiach infra tempus illarum ſeptuaginta hebdomadarũ uenire debeat: & cũ iãdiu tps illarũ hebdomadarũ præterierit qa cuiuſlibet hebdomadæ annis ſimul cõiunctis annorũ numerus efficit̃ .ccccIxxxx. ergo manifeſtũ eſt quod chriſtus uerus meſſiach aduenerit quæ profecto ueritas ulla ui ulla ue ratione uel fundamento ab aliquo negari non poteſt.

Quod autẽ meſſiach deberet ad homines uenire tempore illarum hebdomadarum apertiſſime conſtat per ea quæ a propheta dicuntur. Inquit ipſe ſeptuaginta hebdomade abbreuiatæ ſunt uel præciſæ ſecundum hebræos ſuper populum tuum & ſuper urbem ſanctam tuam ut adducatur iuſticia ſenpiterna: quæ uerba recte ſonant hebdomadarum tempus eſſe præciſum atq; determinatum ſuper populum ac ciuitatem ieruſalem ut eo tempore adducatur iuſticia ſempiterna hoc eſt ut eo tempore ueniat meſſiach: quoniam hoc quod dicitur a daniele iuſticia ſempiterna ut rei ueritas eſt utq; thalmutiſte omnes fatẽtur atq; affirmant ſicuti ſuperius diximus eſt ipſe uerus meſſiach. Thalmutiſtæ. Et ad ueritatem iſtam confirmandã quã iudæus ſubterfugere minime poteſt dicũt thalmutiſte in eo libro de ordine mũdi & in auenazra. c. primo ꝙ hebdomadæ illæ habuerint initium a tempore deſtructionis primi templi & terminarunt uſq; ad deſtructionem ſecũdi: quam opinionem atq; ſentẽtiã ſecutus eſt & ille rabi ſolomon: quam omnes ſequendam etiã edocuit. Nam adducta temporis ratione a deſolatione primæ domus uſq; ad dirruptionẽ ſecundæ fuerunt anni. ccccIxxxx. deſtructo enim primo templo uſq; ad ædificationem ſecundi fluxerunt anni. Ixx: qbus ſeruierunt iudæi nabuchodonoſor regi: qbus terminatis continuo templũ ſecũdũ ædificare cæperũt: quod in robore ſuo cõſtitit annis. ccccxx: qbus cõiunctis. Ixx. annis annoꝝ numerus oritur. ccccIxxxx. quos ſeptuaginta hebdomadæ in ſe includunt. Et hoc illud eſt ꝙ thalmutiſtæ in eodem libro hauenazra. c. primo ſeptuaginta hebdomadas diuidunt in duas partes in decẽ & ſexaginta: quarũ altera ſeptuaginta in ſe continet annos: qbus continuæ ſeruituti in babylone ſubiecti extiterunt: altera uero annos. ccccxx. qbus durauit ſiue ſtetit domus ſecunda: ex qbus ſimul applicatis efficiunt̃ anni. ccccIxxxx. Et licet poſſent thalmutiſtæ illi aliqua temporis ſubducta rõne a noſtris argui: nobis tamẽ ſatis ſupq; eſt ꝙ eoꝝ ſententia conuincat pñicaciã ſuam ſimul atq; maliciã: qppe qui fateant̃ penitus quæ adduximus uerba danielis de meſſiach dici recte atq; itelligi eiuſq; aduentum fuiſſe illarum. Ixx. hebdomadarum tẽpore: quod qa (queadmodum clariſſime conſtat) iãdiu præteriit: inficiari nullo modo poſſunt iudæi uel negare qn chriſtus uerus meſſiach iãdiu uenerit. Thalmut. Bereſit ra.

Qđ autem infra tempus deſtructionis utriuſq; domus meſſiach ſecũdum iu-

De mugi/to bouis

dæos ipſos uenire debuerit: legitur in thalmut in bereſit rabba: quod apud nos dicitur lamentatio magna quédam fuiſſe iu agricultura iudæum laborã tem cuius bos mugitum extulit: quem ptranſiens cũ audiſſet quidam arabs iudæo inqt iudæe fili ſolue boues tuos & uaſa tua ne cures quoniam teplũ ueſtrum atq̃ ſanctuarium corruit: quo dicto alterum bos mugitum ædidit: tunc arabs iudæe fili rurſus ait. Liga boues tuos & uaſa tua præpara qa na/tus eſt meſſiach. Hæc iudæus admiratus ait: meſſiach natus eſt? quod eſt no men eius? inquit arabs menahim quod latine ſonat conſolator: & rurſus iu/dæus quod eſt nomen patris eius? tunc arabs heſchias: hoc eſt fortitudo: iu/dæus item ait quo in loco natus eſt: at ille in bethleem iuda. Hac itaq̃ hiſto/ria liquido conſtat ꝙ iudæi qui de litteris hebræis bene meriti ſunt ſentire ꝓ culdubio uelint meſſiach circa ſecundi templi deſtructionem ueniſſe omni/no: quo tempore fuiſſe chriſtum non ignorant iudæi: quoniam ſcripturæ omnes clamitant.

Eſaias.

Hæc eadem ueritas eſaiæ uerbis confirmatur. c. ultimo. Anteq̃ parturiret pe perit anteq̃ ueniret partus eius peperit maſculum: ſuper quibus iudæorum gloſa ſic ait: anteq̃ natus fuiſſet ille q̃ in ultimam ſeruitutem redegit iudæos natus fuit redéptor. Quis autem ille fuerit qui iudæos ultima ſeruitute op/preſſit nullus ignorat. Fuit nãq̃ ueſpaſianus rex qui dei nutu atq̃ uoluntate ob chriſti mortem de iudæis omnibus pænas ſumpſit: ante cuius natiuitatẽ redemptor hoc eſt chriſtus uerus meſſiach natus eſt. Tranſlatio inſuper cal/daica eadem eſaiæ uerba exponens ait: adhuc non erit ei ueniens anguſtia & adhuc non ueniet ei tremor ex doloribus propter partũ reuelabit̃ meſſiach hoc eſt ſanctuarium dei aliquam deſtructionem uel excidiũ uel iudaicus po/pulus anguſtias uel angorem aliquem non ſentiet & ueniet meſſiach. Sed tẽ plum iãdiu ꝓſtratum penitus atq̃ dirruptum iacet: & populus continuis ca lamitatibus atq̃ doloribus afficitur igitur meſſiach uenit.

Gloſa hebræa

Veſpaſianus

Tran. cal.

Oritur prætera huiuſmodi ueritas ex auctoritate ſiue prophetia cuiuſdã fi/lii ſareptanæ quem mortuum ſuſcitauit helias ut legitur. iii. Re. xvii. quem dicunt iudæi poſt eius reſurrectionem uatem ueriloquum fuiſſe atq̃ ꝓphetã: inquit ille ut habetur in libro qui appellatur ſenhedrim guazit. c. col iſrael: & in auenazra. c. primo: & in libro cederolam ꝙ machina mundi huius an/norum ſexmillia & nõ plurium ꝑſiſtere debeat quoꝝ duomillia nuncupant̃ anni uanitatis ſiue peccati q̃ dicunt̃ ab adã uſq̃ ad noe uel poſſunt dici uſq̃ ad abraam q̃ primus extitit q̃ gentes dirrexit atq̃ diſpoſuit ad cultum uel re ligionem unius dei: ꝓpter quod ei circũciſio a deo data eſt cum antea idola træ eẽnt homines atq̃ ſceleribus oĩbus infecti: quibus noe tempore oẽs aqua rum diluuio perierunt: hoc legitur geneſeos. c. vii. uniuerſi homines & cun/cta in quibus ſpiraculum uitæ eſt in terra mortua ſunt. Item duo millia legis q̃ fluxerunt poſtea uſq̃ ad chriſtum noſtrum ſaluatorem. Reliquoꝝ inſuper

De filio ſareptanæ

Sen. gua.

Auenazra

Cederholam.

Geneſeos.

duo millia annoꝝ dicuntur anni meſſiach qua re nunc quæratur a iudæis: a creatione mundi uſq; ad tẽpus præſens: quot anni præterierint: fatebuntur nãq; ſi ueritatem apud eos ſequi uoluerint qnq; millia ducenti & quadragin ta octo: ſi ergo ita eſt ꝙ ſex millia annoꝝ mundus pſiſtere debeat quos ꝑphe ta ille in tres diuiſit partes ut dictum eſt: & tertia pars dicatur de meſſiach. Igi᷑ recte concluditur ꝙ ex qnq; millibus annoꝝ & quadrigentis & quadra ginta octo quattuor millibus exceptis extent anni mille quadrigenti & qua draginta octo qui (ut ſenſit ille) nuncupantur anni meſſiach ergo iudæi quẽ di ximus filium ſareptanæ habentes uerum ꝑphetam dicant neceſſe eſt ꝙ tẽ pus aduẽtuſ meſſiach iãdiu præterierit & ipſe ẽt meſſiach ꝓculdubio uenerit

Eſt inſup thalmutiſta qdam nuncupatus helias: quem ob eius doctrinã atque prudentiam magnipendunt iudæi ſcribens ille quot annis mundus conſtare debeat: inqt octoginta qnq; iubileis & in ultimo ueniet meſſiach. Sed octo ginta qnq; iubilei inſertos ſibi continent annos quattuor millia ducentos & quinquaginta. Igitur tempus aduentus meſſiach præteriiſſe & ipſum uenīſ ſe conſtat. Heli. thal.

Præterea rabi moſes gerũdenſis qui ſup thalmut multa ſcripſit uir quidem ma gno ingenio: exponens pentatheucum in eius prohemio inquit anno a crea tione mundi meſſiach uenturum. MMMMM. c. xviii. Cũq; iudæi (ut dixi mus) impræſentiarum habeant qnq; millia & ducentos & quadraginta octo annos qs tam demens eſt qui non dicat non affirmet meſſiach ueniſſe omni no. Fuit & alter moſes egyptius quẽ magnum hebræi prædicatorẽ appellãt: auctoritatem cuius ipſi tanti faciũt ꝙ neminẽ ſupiorem modo ſed nec æqua lem unq̃ habuiſſe autument: hic uero ſcribens ad iudæos in africa habitãtes inqt ex ueriſſima ſe antiquoꝝ traditione percepiſſe: ꝙ anno a mũdi creatio ne. MMMM. cccc. lxxiiii. deus benedictus hominibus meſſiach oĩno datu rus ſit: huiuſmodi ergo uiri ſententia q gratiæ & auctoritatis q̃maximæ du citur apud iudæos ueniſſe meſſiach dilucide apparet cũ ſignatũ ab eo tẽpus trãſierit iãdiu. Hic tamẽ moſes ĩ libro de iudicibus titulo de regibus opinio ni rabi cuiuſdam ſenioris adhærens ue inqt animis cõputantiũ terminos ad uentus meſſiach. Quæ tamen uerba licet iudæi recto ſenſui ut ſuos tuean᷑ errores accõmodẽt: hoc eſt accuſent atq; increpent p illa uerba qui aduentus meſſiach tempus ſcire uoluerint: tamẽ uir ille moſes egyptius magnus rabi: & ãte illũ bonus ille atq; legis pitus ſenior ſãcto forte ſpũ excitatus præuidit hoc iudæoꝝ miſerabile tps meſſiach expectãtiũ: icc irco inqt ue animis com putãtiũ terminos aduẽtus meſſiach ideſt ue illis q tempus aduẽtus meſſiach futurũ ſibi pſuadẽt: quãdoq dẽ trãſierit & ipſe meſſiach uenerit. Cur aũt do ctores illi hebræi meſſiach illis temporibus uenturum dixerint ſi quis noſtrũ quæritaret quæſtio nãq; illa curioſa eſſet & inutilis ſatis ipſe ſibi habeat il lorum opinione atq; ſententia præteriſſe tempus aduentus meſſiach.

Rabi moſes gerũ. Ra. mo. eg.

Barchoſ/ſiba Fuit inſup ꝗdam nuncupatus barchoſſiba rex ciuitatis bether admodum bel/licoſus quā ciuitatem ipſe a romanis deficiens magna iudæoꝝ manu occupa uit: cuius cū fortuna optatis hominis correſponderet omnibus & de ſuis ho ſtibus frequētius triumpharet: cūqꝫ iudæi tēpus iā aduentus meſſiach adeſſe putarent atqꝫ ſentirent barchoſſibam illum uerum dei nūcium atqꝫ meſſiach
Ra.aqui. nūcupare auſi ſunt. Et imprimis rabi aqbba magnus hebræoꝝ doctor bar
Ra.mo. choſſibā meſſiach eē omnibuſ ſuadere ꝑ id temporis conatus ē quā ob rē egy
egy. ptius ille rabi moſes ī libro iudicum ubi agiť de regibus ait: erat rabi aqbba magnus ſapiens & de maioribus thalmut & barchoſſibæ regi armiger: & tamē aſſerebat barchoſſibam regem meſſiach: ꝙ non ſolū ipſe hoc ipſum arbitratus eſt: ſed etiam oēs ꝑ id temporis doctores noſtri itidē crediderūt: quo/uſqꝫ barchoſſibam ſic eius exigentibus meritis ac cæteros q eos ſecuti fuerāt adrianus iṁpator occiderit: ſcribiť hoc in thalmut multis in locis & in glo/ſa ſuꝑ uerbo lamētationis hieremiæ. c. ii. præcipitauit dominus nec peper/cit oīa ſpecioſa iacob. Hi enim oēs iudæi atqꝫ eorū doctores ut barchoſſibā meſſiach crederēt ducti ſunt cū tempus iam aduētus meſſiach adeſſe cogno/ſcerent: cūqꝫ uiderēt homini ex ſententia cuncta ſuccedere tribuendū illi exiſtimabant non īmerito quod dei nuncio atqꝫ meſſiach tribui a quocūqꝫ atqꝫ dicari debet. His igiť diligenter uiſis dici neceſſe eſt meſſiach totiēs a ꝓphetis prædictum atqꝫ oſtenſum ueniſſe omnino: & quæ dicta de eo ſunt ꝑfecta oīa eē & conſūmata. Quo aūt tēpore (ad id ut reuertamur quod cœpimus) ſeptuaginta ille hebdomadæ exordium ſumpſerint cum propoſitum noſtrū iſtud ipſum non appetat non requirat: miſſum faciamus: ſat habeant uiri omnes ueritatem ſequentes per ea quæ ſupra oſtendimus hebdomadas illas præteriiſſe omnes. Iſtud autem ſi quis curioſus diſcutere uoluerit legat Nicolaum de lyra ſuper eodem. c. danielis necnon dominum burgenſem: a quibus ſatis omnibus factum iri non dubitamus. Accipiet inſuper accumulati/us tripartita illa hebdomadarum diuiſio a gabriele facta quid ſonet quidue ſignificet: quā ſequenti capiti potius cū accedat ſilentio prætermiſimus.

Et quoniam dictum eſt ſupra: & poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur
Obiectio. chriſtus: quod hebræi proferunt: ue hachare haſauuim ſiſſim huſnaī hicharet meſſiach: ut euitent ipſi ueritatem ꝙ meſſiach occidi debeat aſſerunt hicharet ſcindetur non occidetur ſignificare: & dicunt tempore deſtructionis ieruſalem regem quendam fuiſſe expulſum uel ſciſſum hoc ē uel diuiſum uel ſegregatū a populo: & hoc illud eē qḋ ab daniele ſcribi ť hicharet meſſiach ideſt expelletur uel ſegregabitur rex ille. Hac inſania nullā unꝗ inſaniorē le/gi: neque mirum ſi iudæi in tantam ſe prorumpunt amentiam cum ſemp in/ſcipiētes fuerint atqꝫ improbi: quippe qui ueritatē qua nullus cibus ſuauior
Geneſeos. eſt atqꝫ eius cognitione delectabilior īenſam ſibi ſemper habuerint. Quod autem hicharet occidetur uel interficietur ſignificet: legāt geneſeos. c. viiii.

CAPITVLVM.

Achimoti beriti ittechem ue lo hod hicharet chol baſſar: apud nos uero ſta-
tuam pactũ meum uobiſcum & nõ ultra interficiet̃ omnis caro: quo in loco
nos dicimus interficiet̃ ibi dicunt iudæi hicharet. Hoc itidẽ legant. iii. Re.
xviii. Cũ iterficeret iezabel ꝓphetas domini ubi dicunt hebræi hicharet ie-
zabel etnebie adonai. Q d' autem ueritas ſic ſe habeat: nonne & rabbi ſolo-
mon ſup iſto uerbo danielis hicharet meſſiach: hoc eſt occidetur chriſtus in
quit ꝙ iſte fuerit agrippa: q tempore quo ciuitas ieruſalem corruit fuit inter
fectus: ſenſit itaq; ſolomõ hicharet occidere ſignificare omnino. Licet menti
tus ſit ꝙ de agrippa itelligi poſſit. quoniam nuſq̃ iuenit̃ apud hiſtoricos ſal
tem fide dignos eo deſtructionis tempore agrippam interfectum fuiſſe: qn-
imo ioſephus in libro de bello iudaico ait eodem tempore ipſum cũ romanis
fædus pcuſſiſſe. Recte igitur hicharet occidetur ſignificat: quod de chriſto
dictum eſt: q a iudæis cruci affixus tandem ab eiſdem occiſus ẽ. Vtq; iudæo
rũ ignorantiã manibus (ut ita dixerim) ptractetur ꝓphetæ uerborum ſeriem
ſiue ordiem pſcrutemur. Inqt ipſe ſeptuaginta hebdomadæ abbreuiatæ uel
præciſæ ſunt hoc eſt determinatæ ut adducat̃ iuſticia ſempiterna ideſt ut ue
niat meſſiach ꝙ idem ſonat quẽadmodum ſupius attigimus: utq; impleat̃ ui
ſio & ꝓphetia & ungatur ſanctus ſanctoꝝ: & poſtea ſequit̃ daniel dicens &
diſſipabit̃ ciuitas ac ſanctuarium & hoſtia deficiet & ſacrificium. Sed mani
feſte apparet atq; re ipſa oibus cõſtat ꝙ ciuitas iãdiu deſtructa iacet: ſanctua
rium cõbuſtum tẽplumq; pſtratum: hoſtia etiam ſolito hebræoꝝ more nõ of-
fertur ſacrificiũ periit: igitur iuſticia ſempiterna q meſſiach dicitur adducta
eſt: & impleta eſt uiſio & ꝓphetia & ſanctus ſanctoꝝ unctus ẽ: & chriſtus oc
ciſus: ergo tempus aduentus meſſiach præteriit & ipſe meſſiach uenit. Inſu-
per intelligendũ eſt ꝙ rabi qdam moſes de zinora in gloſa ſua ſup iſtis uerbiſ
& ungat̃ ſãctus ſanctoꝝ inqt: iſte ẽ rex meſſiach ex filiis dauid ſãctificatus.
Q ua rõne capere qſq; poteſt: q̃ta caligine q̃taue tenebrarum & erroꝝ nube iu
deoꝝ pectora obducantur: qui cum ſe maxime intelligentes exiſtimant tum
maxime impiti atq; ignari fiunt: quoꝝ ignorantiam quidã uocatus rabi ani-
mo uolutãs cũ iterrogaret̃ a qbuſdam ordinis ſui de aduẽtu meſſiach reſpõ
dit uanũ eſſe atq; iane meſſiach a iudæis ulterius expectari: ſed iudæoꝝ redẽ
ptionẽ cõſiſtere in penitẽtia ſolum: ſcribit̃ hoc in ſenhedrim guazit in diſtin
ctione quadã quæ dicit̃ hellet. O q̃ recte iſte rabi ſenſit ſuos atq; admonnit
ſi uolũt inqt iudæi a miſerabili hac ſeruitute ſi a tot malis redimi ſuoꝝ peni
teat malefactoꝝ agãt pænitẽtiã: nõ latuit hũc thalmutiſtã ueritas ipſa adue
niſſe meſſiach nõ iudæoꝝ expectatio uana nõ eoꝝ ſpes irrita atq; ianis fugit
uanũ eẽ inqt & inane expectare meſſiach & iudæoꝝ redemptionem tantum
in pænitẽtia eẽ. Lectitauerat ipſe qdem qd ſũmus oium inſtitutor deus hanc
præuidens iudæorum ſupſtitioſam expectationem & pulcaciã p hieremiam
clamitet. c. xviiii. Si pænitentiam ægerit geus illa a malo ſuo quod locutus

Ra. ſolo.

Ioſephus.

Ra. moſes de zinora.

Sen. gua. Hellet.

Hieremiaſ

Ezechiel. ſum aduerſus eam: agam & ego pænitentiam ſup malo quod cogitaui ut facerem ei. Et p ezechielem. c. xviii. Cõuertimini & agite pænitentiam ab oĩbus iniqtatibus ueſtris & nõ erit uobis in ruinã iniqtas: proiicite a uobis oẽs iniqtates ueſtras qbus præuaricati eſtis & facite uobis cor nouũ & ſpiritum nouũ: quia nolo mortem morientis dicit dominus deus reuertimini & uiuite

Lucas Clamitat itidem chriſtus uerus meſſiach: luce. c. v. nõ enim ueni uocare iuſtos ſed peccatores ad pænitentiã. Iccirco eiuſdẽ. c. xvii. inqt diſcipulis ſuis: ſi frater tuus pænitentiam ægerit dimitte illi. Et petrus apoſtolus docto

Petrus apoſtolus. ris ſui diſciplinam amplexus atq; ueſtigia ſecutus in epiſtola ſecunda. c. iii. ait dominus non uult aliquos perire ſed oẽs ad pænitẽtiã reuerti: pbene itaq; & q̃ rectiſſime ille admonuit iudæorũ redemptionẽ in pænitentia eſſe: quã ſi amplecterent̃ & agerent: errores ſuos atq; fallacias cognoſcerent pui caciã deponerent dolerent infidelitate chriſtũ uerum meſſiach colerent obſeruarent atq; uenerarent̃. Excitent ſe igitur & accedant ad ueri cognitionem iudæi quam ſenſu eorum doctorũ & auctoritate deteximus: non antiquos ſibi ritus adhibeãt ſũmæ maieſtati infenſos non priſcorũ ſuorũ uetuſtate non religione glorient̃: redarguit illam deus p eſaiam. c. primo. Sabbatũ & feſtiuitates alias nõ feram: calẽdas ueſtras & ſolẽnitates ueſtras odiuit anima mea

Eſaias. Nouũ etenim cultum nouãq; religionẽ uult atq; præcipit deus: quia creauit cœlos nouos & terrã nouã: & in memoria non eſſe priora demãdat p eũdem c. lxv. Vertit ſe ad nos deus ineffabili clemẽtia ſua & aſpexit gẽtẽ quæ ignorabant eum: ut eſaiæ eodem. c. inqt. Quæſierunt me q ante non interrogabant inuenerunt qui non quæſierũt me: dixi ecce ego ecce ego ad gentẽ quæ neſciebant me: & quæ nõ inuocabãt nomen meũ ad quã uoluit legatum ſuũ mittere uerum meſſiach abdicatis iudæis penitus q tanto munere ob execrabilẽ eorũ ſupbiam atq; pertinaciã fuerunt indigni q per eſaiam. c. lx: clamat uenio ut congregẽ cum oĩbus gentibus & linguis & uenient & uidebunt gloriam meã: & ponã in eis ſignũ: & mittã ex eis q ſaluati fuerint ad gẽtes ĩ mare & ĩ aphricã ĩ lydiã tenẽtes ſagittã ĩ italiã & greciã ad iſulas longe ad eos q nõ audierũt de me & nõ uiderũt gloriã meã & annũciabũt gloriã meã gentibus: quæ pfecto impleta fuere apoſtolorũ tempore quorum aliqui romæ dei gloriam prædicarunt ut petrus & paulus: andreas in achaia quæ primo peloponneſus poſtea danaa dicta fuit. Ioannes euãgeliſta in aſia. Iacobus maior in hiſpania in iudæa & ſamaria. Iacobus minor in ieroſolimis. Bartholameus in lycaonia: Mattheus ĩ ethiopia. Philippus ĩ ſcythia. Simõ ĩ egypto. Iuda ſiue thadeus ĩ meſopotamia: deĩde ãbo ĩ pſia. Thomas ĩ ĩdia. Marcus ĩ aqleia & alexãdria. Iccirco inqt ppheta mittã ex eis q ſaluati fuerint. Hi eñi apoſtoli oẽs fuerũt & ſequit̃ ad gẽtes ĩ mare ĩ aphricã ĩ lydiã tenẽtes ſagittã hoc ẽ uerbũ uel legem chriſti quæ tanq̃ ſagitta uulnerauit idola & interfecit diabolicam poteſtatẽ: ad eos q non audierunt de me: hoc ẽ ad gẽtes quæ nõ

intellexerunt ſcripturas neq; audierunt pphetas de aduentu meo: & non ui/
derunt gloriã meã hoc ẽ miracula a iudæis uiſa atq; cognita: quæ poſtea fue/
runt intellecta & habita a gentibus: ideo id muneris a deo gẽtibus concedẽ/
dũ non fugit iacob patriarchã ſanctiſſimũq; pphetam uocatis filiis ſuis ait
de meſſiach geneſeos. xxxxviiii. c. & ipſe erit expectatio gentium non dixit
expectatio iudæorų. Et aggeus itidem. c. ii. Et ueniet deſideratus cunctis gẽ
tibus: non cũctis iudæis. Et malachias. c. primo magnum iuqt eſt nomẽ me
um in gentibus. Q uapropter non ſperẽt iudæi ſpræta pænitẽtia pertinatiæ
ſuæ atq; infidelitatis: quæ deo maxime odio eſt inultos euadere: ſeuero tãdẽ
puniẽtur iudicio: quãdo chriſtũ meſſiach dei legiferum etiam tã piæ tãq; hu
manæ eis oblatũ tã nefarie tãq; crudeliter aſpnati ſint atq; necauerint. Q uo
facinore atq; ſcelere infecti iudæi iuniores etiã dant ipſi inexpiabiles pænas
quoniã q pniciose cũ improbis uel opere uel uoluntate ſaltẽ peccãt: cũ illis a
deo pariter puniunt continue trepidant atq; contremiſcunt: macerant indi
es ſollicitudine atq; mærore gemunt: & quo ſe uertant neſciunt hinc inde ex
pulſi: unde ſibi opis aliqd ſpare poſſint non capiunt: de qbus iccirco multis
annis ante deuteronomii ſcriptũ eſt. c. xxviii. dabit enim tibi dominus cor
pauidum: & deficiẽs oculos & aĩam conſumptã mærore & erit uita tua qua
ſi pendens ante te: timebis nocte & die & nõ credes uitæ tuæ: mane dices qs
mihi det ueſperum & ueſpere qs mihi det mane ppter cordis tui formidiem
qua terreberis. Q uæ pfecto uerba aut de ſeruitute babylonica intelligi ne/
ceſſe eſt: aut de iſta quam iudæi romanã nõ cupant: de babylonica autem in
telligi non poſſe ſatis ſupq; conſtat: nam ſcribit in hoc capitulo adducet do
minus ſup te gentem de longinquo & de extremis finibus terræ in ſimilitudi
nem aquilæ uolantis cũ impetu: cuius linguam intelligere non poſſis. Q uæ
uerba quidem babylonice captiuitati nullo pacto accõmodari poſſũt: quo/
niam dogma caldaicum & hebræum & in numero & in ſono atq; uirtute idẽ
ſunt: licet in forma differant. Romanum etenim ab hebræo longe diſſimile
eſt in his omnibus atq; modo ſcribendi. Iccirco cum a ppheta dicitur cuius
linguam intelligere non poſſis: non poteſt niſi de romana lingua intelligi cũ
iudæi a romanis ſeruitute oppreſſi: eam penitus ignorarent: hoc itidem di/
xit hieremias. c. v. ego abducam ſuper uos gentẽ de longinquo domus iſrael
dicit dominus gentem robuſtam gentem antiquã gẽtem cuius ignorabis lin
guam: nec intelliges quid loquatur. Altera ratio eſt quoniam eodem capitu
lo ſcribit. Diſperdet te dominus in omnes populos a ſũmitate terræ uſq; ad
terminos eius: hoc qdẽ de babylonica iudæorų ſeruitute uel oppreſſione di
ci non poteſt: cum p id temporis per omnes terminos orbis iudæi nõ fuerint
diſpſi. Impræſentiarũ uero an p omnes mundi partes & inter omnes natiões
ac populos uagi ſint atque diſperſi ſciunt ipſi ac ſentiunt: & nos etiam non
ignoramus. Superſtitioſa itaque ac falſa ſpe circũducitur iudæus qui aſſe/

rit uenturũ meſſiach: uenit ipſe ꝑfecto ſicuti apte oſtenſum eſt. At ſi rurſus ueniet ad iudæoꝝ quos nõ pænituerit animaduerſionẽ ueniet magnuſ atque horribilis ut malachias. c. ultimo inquit. Et ne latius q̃ ratio poſtulat euagemur deſcẽdamus ad id quod in hoc certamine ꝓpoſiti noſtri liqdum eſt atq; potiſſimum ad iudæoꝝ inſaniam oſtẽdendã: & ad rem noſtram ſiue cauſam tũendã atq; merito amplificandã: ut potiti uictoria hoc ultimo conflictu armis utiq; rõnis ĩ hoc myſterio poſſimus merito de hoſtibus triumphare:

Malachiaſ

Habent hebræi ut clarum eſt ſeptẽ & uiginti litteras Aleph. Bet. Gimel. Dalet. He. Vau. Zaim. Het. Tet. Iot. Caph. Haph. Lamech. Men. Men. Nũ. Nũ. Samech. Ahim. Pe. Fe. Zadech. Sadech. Coph. Res. Sim. Thau. Harum etenim litterarum qnq; duplicant̃. He. Caph. Men. Nũ. Zadech. Mẽ nãq; altera ſcribitur hoc modo מ quã uocant iudæi men aptam & ſemper aut in principio aut in medio dictionis & nunq̃ in fine ponit̃. Alterã uero dicunt clauſam & ſic ſcribitur ם quæ ponitur ſemp in fine dictionis & nunq̃ uel in principio uel in medio: quarum lr̃arum uim ſiue naturã etiam in primo capite attigimus. Eſaias nãq; ubi. c. viiii. ait. Paruulus enim natus eſt nobis & ĩfra multiplicabitur eius imperium: ibi multiplicabitur uerbũ iſtud ꝓferunt hebræi lemarbe in qua dictione. m. littera in medio poſita men uocatur ab eis: quæ men hoc in loco tantum præter naturã ſuã apud hebræos clauſa reperitur: tã et ſi uis eius in medio dictionis ut apta foret queãdmodũ diximus naturaliter reqrat. Quare rabi hauchu thalmutiſta magno ingenio atq; doctrina uir ut aiunt hebræi quærit in ſenhedrim guazit. c. col iſrael & c. ultimo men littera quæ poſita eſt in medio huius dictiõis lemarbe cur clauſa ſit præter eius uim atq; naturã? Demum ipſe ſibimet reſpondet: deus inqt uolebat tunc ezechiam facere meſſiach: quod intelligẽs uirtus iudicialis coram deo cõparuit: dixitq; domine mundi noſti regem dauid ꝑmulta tibi ac uaria ad laudem nominis tui carmina ſiue cantilenes ædidiſſe: quẽ tamẽ noluiſti uel facere uel cõſtituere meſſiach. Ezechiam aũt q nihil ad gloriã maieſtatis tuæ cecinit. Cur meſſiach ipſum facturus es: tunc uox quædam audita dixit (ut dicit rabi iſte) ſecretũ meũ mihi ſecretũ meũ mihi ue mihi: & ait rabi ſolomon in gloſa ſua illã fuiſſe uocem dei: necnon ſecretum illud eſſe tempus aduẽtus meſſiach: iccirco deũ dixiſſe ſecretum meũ mihi ſecretũ meum mihi: & quod ſeqtur ue mihi dictum eẽ ab eſaia cupiente aduentũ ipſius meſſiach. At deus oĩum ſaluator pius domius noluit ſecretũ iſtud chriſtianos fugere: quod & itidem ipſe etiã ad iudæoꝝ cõuincendam maliciam eoꝝ doctores ſiue thalmutiſtas noluit ignorare. Pro cuius ſecreti declaratione ſciẽdum eſt q̃libet lr̃am hebræam habere numerũ ſuũ: & prima quæ aleph dicitur habet numeri principiũ quod ẽ unũ. Bet duo. Gimel tria. Dalet quattuor. He qnq;. Vau ſex. Zaim ſeptẽ. Het octo. Thet nouẽ. Iot decem. Caph uiginti: Haph. xx. Lamech. xxx. Men. xxxx. Men. xxxx. & iſta ſecunda littera men

Alphabetũ hebræũ

Eſaias:

Ra. haue: Sen. gua.

Arimethica iudæo.

eſt illa clauſa poſita in medio dictionis lemarbe cõtra naturam litteræ ut dictũ eſt. Num. xxxxx. Num. xxxxx. Samech. lx. Hai. lxx. Pe. lxxx. Fe. lxxx. Zadech. lxxxx. Sadech. lxxxx. Coph. c. Reſ. cc. Sim. ccc. Taph uel thau. cccc. hæc eſt arimethica iudæoꝝ hoc eſt eoꝝ litteræ ſunt figuræ apud eos arimethicæ artis. Q ua re ſi qs tempus aduẽtus meſſiach ſcire uoluerit accipiat numerum ultimæ litteræ quæ eſt thau q numerus eſt. cccc. poſtea numeretur ab aleph quæ ẽ prima littera uſq; ad men clauſam: de qua eſt ſermo & in qua conſiſtit principium & finis tẽporis aduentus meſſiach multiplicatis litterarum numeris: ut ibi ſcriptum eſt inueniet numerum. ccv. q ſimul cõiũcti numero. cccc. illius litteræ taph ſiue thau. efficitur numerus. ccccccv. Tempus erat regni achaz filii ioathã quãdo eſaias men litterã clauſam ſcripſit in medio dictionis illius lemarbe: a quo tpe uſq; ad mortem chriſti ob quã impleta ſunt oia & conſũmata quæ de meſſiach hoies dei diuinitus prædixerũt ſi qs annos diligenter cõnumeret æque annos habebit. ccccccv. Et iſtud ipſũ fuit ſecretum illud quod deus dixit ſecretũ meum mihi: ſecretũ meum mihi: quodq; per litteram men clauſam uoluit oſtendere præter naturam litteræ. Veritas hæc ut in lucem prodeat ſũmentur anni a tẽpore regni achaz in quo a propheta men littera clauſa fuerit. Regnauit achaz annis. xvi. cui ſucceſſit ezechias q regnũ adminiſtrauit annis. xxviiii. quo mortuo manaſſes hoc regio munere annis. lv. functus eſt: cui ſuffectus eſt Amon: qui poſt duos annos continuo diem ſuũ obiit: poſt quem Ioſias rex effectus annis. xxxi. in regno uitam duxit: cuius regimen Ioakim q alio noie nũcupatus heliachim annis. xi. gubernauit: rexq; poſtea inſtitutus Sedechias q mathathias prius uocabatur regno ipſo annis. xi. potitus eſt: & habentur hæc oia. iiii. R. quibꝫ annis ſimul coniunctis efficitur numerus. clv. quo tempore ſcilicet anno undecimo ſedechiæ iudæorũ populus in babylonẽ tractus ſeptuaginta annos ſeruitute fuit oppreſſus: qbus expletis rurſus in libertatem iudæi priſtinã reſtituti templũ cõtinuo ædificare cœperunt quod uſq; ad ueſpaſianum annis ccccxx. cõſtitit: queadmodũ & iudæi ipſi teſtant & affirmãt. Ex qbus oibus ſupradictis annis ſimul numeratis oritur numerus. dcccccxxxxv. ex quibus ablatis annis. xxxx. q poſt mortem chriſti fluxerunt uſq; ad deſtructionẽ tẽpli a ueſpaſiano factam habent anni. ccccccv. quod tempus hebreæ litteræ ſonant uſq; ad men clauſam (ut ſupra uidimus) æque præciſum atq; determinatum. Hoc igitur illud eſt iſtis oibus diligenter diſcuſſis quod men clauſa ĩ dictione illa lemarbe litteræ natura repugnãte etiam ſignificare uoluit: nec non & illud ſecretum meum mihi: ſecretum meũ mihi: ut habetur eſaiæ. c. xxiiii. quod & iudæi ipſi ſentiunt neq; inficiari poſſunt cum a doctoribus ſuis ratio hæc adducta ſit atq; penitus approbata.

Achaz
Ezechias.
Manaſſes
Amon.
Ioſias
Ioakim
Sedechia
Eſaias.

Et cum iudæoꝝ ingenium ſit uel natura ueritati quam ipſi etiam non ignorãt pro tuẽdis erroribus ſuis frequentius repugnare inſurget eoꝝ aliqs dicturus

fortaſſe ꝙ anno quarto regni achaz clauſerit eſaias men lr̃am. Igitur annoꝝ numerus q̄bus regnarũt reges ipſi: q̄ fuit numerus. ccccccci. non correſpõdet numero litterarum q̄ eſt numerus. cccccv. nam ablatis quattuor annis ex illis q̄bus regnauit achaz: cum quarto anno regni illius (ut dictum eſt) q̄ erat pene elapſus ꝓpheta men litteram clauſam ſcripſerit: ſolum ſupeſt annorum numerus. ccccci. Ergo iter rõnem annoꝝ alphabeti iudaici: & rationẽ ipſorum regũ anni quattuor interſunt. Vnde non parũ erroris his q̄dem rõnibus ſubductis oſtendiť. Item eſto ꝙ inter ſe numerus uterq; conueniat rõne ſupe rius adducta: tamen annoꝝ numero q̄bus reges regnum adminiſtrarunt: ſex menſes ẽt omnino addi debent: nam inter ioſiam & eliachim ſiue ioakim tribus mẽſibus regnauit ioachaz. Inſup inter iſtũ ioakim & ſedechiã alter ioachim illius ioakim filius tribus aliis mẽſibus adminiſtrauit regnũ: quẽadmodum legiť. iiii. Re. xxiii. & . xxiiii. necnon. ii. paralypomenõ. xxxvi. Quapropter a tẽpore quo ſcripſit propheta men clauſam uſq; ad mortẽ chriſti ſecũdum rõnem ſupius adductã fluxerunt anni. cccccv. q̄bus ſex illi menſes omnino addi debent: q̄bus coniũctis exoriť numerus. cccccv. & mẽſes ſex q̄ numerus nõ correſpondet numero. cccccv. habito ex alphabeto hebræo eo modo & ordine deducto quo dictum eſt ſupra.

Ratio igitur hæc a ueritate diſcedit & nullo fundamento ſtabiliri põt q̄n meſ-
Re. ad art. ſiach uenerit. Non eq̄dem miror ſi iudæus in hoc lapſus fuerit cũ eius pedes cõcuſſi ſint atq; inſtabiles & ultro cadere non curet cũ facile ſcripturarũ adminiculo ſi illud nõ negligeret fideliter etiã ſtaret: Delirare enim a recto itinere ueritatis facile ẽ: ſcire aũt eam difficile quando humana mẽs erroribus ſponte trahitur. Iudæi aũt obiectio quantum ponderis i ſe habeat: uiderint
Geneſeos. de ſacris litteris benemeriti. Deus nãq; abraã alloquens geneſeos: c. xv. ſcito prenoſcens ait ꝙ peregrinum ſit ſemen tuum in terra nõ ſua: & ſubiicient eos ſeruituti & affligent quadrigentis annis. Fuit enim hæc ſeruitus & affli-
Exodi. ctio illa qua obſtricti fuerunt iudæi in egypto ſub pharaone: tamẽ exodi. c. xii. legiť iudæos in captiuitate ipſa fuiſſe. ccccxxx. annis. Ibi eni ſic habeť habitatio aũt filioꝝ iſrael q̄ manſerunt in egypto fuit quadringẽtorũ triginta annoꝝ. Ex quo apparet manifeſte ꝙ ex eadem re oriatur differentia annorum triginta. Item geneſeos: c. vi: dicit deus nõ ꝑmanebit ſpũs meus in hoĩe in æternũ q̄a caro eſt: erũtq; dies illius centũ uiginti annoꝝ: & tamẽ. c. xxv. eiuſdem ſcribiť uixiſſe abraã. clxxv. annis: & iſaac. clxxx. ut habeť eiuſdem c. xxxv. Sacra q̄dem ſcriptura nõ ſic mentiť tẽpus examuſim ut trahit iudæus. Igitur ſatis ſupq; eſt ꝙ ratione ſuperius deducta extractis etiam illis quattuor annis uel adiunctis illis ſex menſibus meſſiach uenerit. Diſcant itaq; iudæi atq; intelligant ſalutis ſuæ atq; beatitudinis ꝓmiſſam a deo ueritatẽ: neq; longius tempus differãt expectãdo meſſiach: q̄ iãdiu humanus uenit pius humilis placidus totuſq; benignus at qui rurſus cũ uenerit ueniet magnus ſe

uerus atq; terribilis: quoniã malachias. c. ultimo loquẽs de meſſiach ſecũdo aduentu inquit ueniet dies domini magnus & horribilis: & ad eorũ quidem ultionem atq; inexpiabilẽ pænã ueniet: quia lex ueritatis nõ eſt in ore ipſorũ neq; ueritatem meditatur gutur eorũ: ea enim ipſa eſt: qua ciuitates firmãt leges ſtabiliuntur & hominũ uita incolumis conſeruatur pax ubiq; inſeritur animarum ſalus acquiritur: qua pulſante paradiſi porta aperitur ſpiritus ſanctus clamat hanc exquiſiui a iuuentute mea & quæſiui ſponſam mihi eam aſſumere & amator factus ſum formæ illius: ſcribit hoc ſapientiæ. c. vii. hæc igitur paradiſum regit huic omnes beati obædiunt: parent angeli: ipſa eſt in qua omnis beatitudo conſiſtit: q deus eſt: ait ipſe ioannis. xiiii. c. ego ſũ uia & ueritas: uia enim quia mortalitate indutus qcqd ad bene beateq; uiuendũ cogitari dici atq; effici põt: edocuit nos atq; inſtruxit ueritas inqt etiam ipſe ego ſum quoniam ipſum ſancti aſſidue contemplant uidentq; & eius æterna fruitione congaudẽt. Iccirco clamat zacharias. c. viii. ueritatem tantũ diligite. Iudæi tamẽ hanc negligunt aſpnant atq; piiciunt & ptinaci obſtinatione circũſepti dicunt nõ uenit meſſiach: quod malũ præuidens hieremias. c. iii. ait uere mẽdaces erãt colles & multitudo montiũ hoc ẽ ſacerdotes & pharifei q per mẽdatia ſua chriſtum crucifigendũ petierunt & ab eius fide atque religione iudaicũ populũ auerterunt: ideo. c. iiii. idem inqt ſtultus populus meus & nõ cognouit filii inſcipiẽtes ſunt & uecordes &. c. v. populo autem huic factum eſt cor incredulum. &. c. vii. ecce uos confiditis uobis in ſermonibus mẽdacii: quã prauitatẽ deus redarguẽs ait p hieremiã. c. iiii. laua a malicia cor tuũ ieruſalẽ ut ſalua fias: hanc iudæi ſalubrẽ admonitionẽ hoc dulciſſimũ præceptum quoniã obaudiunt p eũdem ipſe. c. vii. dicit non audierunt me nec inclinauerũt aurẽ ſuã ſed indurauerunt ceruicẽ ſuã & peius opati ſunt q̃ patres eorũ: & infra: hæc ẽ gẽs quæ nõ audiuit uocẽ domini dei ſui: nec recepit diſciplinã: periit fides: & ablata eſt de ore eorũ: ppterea ſequitur tonde capillũ tuũ & proiice & ſume in directũ plãctum: quia piecit domius & reliquit generationẽ furoris ſuis: quia fecerũt filii iuda malũ in oculis meis dicit dominus. Et. c. viii. ab eodẽ etiã dicit appræhenderũt mẽdacium & noluerũt reuerti: attẽdi & auſcultaui & nemo quod bonũ eſt loquit: nullus eſt q agat pænitẽtiam ſup peccato ſuo dicẽs: qd feci: oẽs cõuerſi ſunt ad curſum ſuũ quaſi equs impetu uadẽs in præliũ. miluus in cœlo cognouit tẽpus ſuũ: turtur & hirundo & ciconia cuſtodierunt tempus aduẽtus ſui: populus aũt meus nõ cognouit iudiciũ domini: quomodo dicitis ſapiẽtes nos ſumus & lex domini nobiſcũ eſt: uere mendaciũ opatus eſt ſtilus mẽdax ſcribatum. Cõfuſi ſunt ſapiẽtes perterriti & capti ſunt: uerbũ enim domini proiecerunt & ſapiẽtia nulla ẽ in eis: ppterea. c. viiii. inqt. ecce ego cibabo populũ iſtũ abſinthio & potũ dabo eis aquã fellis & diſpergã eos in gẽtibus quas nõ nouerũt ipſi & pr̃es eorũ: & mittã poſt eos gladiũ donec cõſumantur: & itidem

Sapientia

Ioannes

Zacharias

Hieremias

Ezechielē. ſcribitur apud ezechielem.c.iiii.ego quoqꝫ cōfringam & non parcet oculus meus & non miſerebor: tertia pars tui peſte morietur: & fame conſumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo. tertiā uero partē in oēm uentum diſpgam. & gladiū euaginabo poſt eos: & complebo furorē meum: & requieſcere faciam indignationē meā in eis: quoniā noluerunt attē dere: & auerterunt ſcapulas recedētes: & aures ſuas aggrauauerunt ne audirent: & cor ſuū poſuerunt ut adamātem ne audirent legem & uerba quæ miſit dominus exercituū in ſpū ſancto ſuo p manum ꝓphetarum ſuoꝝ. Et īfra diſpſi eos p omnia regna: quæ neſcierunt: & terra deſolata eſt ab eis eo ꝙ nō eſſet tranſiens & reuertens.

His itaqꝫ idoneis præconibus q acriter iudæorum errores redarguunt ueritas ipſa uim ſuam oſtendit: & expugnata illoꝝ falſitate ab ipſis aſſertoribus ueritatis tum diuinis oraculis tum ſuoꝝ doctoꝝ teſtibus: nō poſſunt & ipſi nō fateri iādiu tempus præteriiſſe aduētus meſſiach. Et ego totiens cum qbuſdam iudæis q & ingenio atqꝫ doctrina ꝑut imbecillitas humana patit̄ diſceptationem habēs: & ipſoꝝ imprudentiā atqꝫ cæcitatē non parū admirās per contatus ſum diligentiſſime: cū mihi iure aliquo pſuadere nō poſſim re ipſa animo ſi firmiter teneant adhuc nō ueniſſe meſſiach. qui oratione habita lōgiori abſcōſam tādiu in ſe ueri cognitionem nequerunt ulterius retinere ueritatis uinculo obſtricti: cōfitentes meſſiach ꝓculdubio ueniſſe: ſed huic ueritati uenenum quoddam falſitatis inſerunt. degere ipſum ultra montes caſpios maioris armeniæ terminos: expectātem dei mandatū ipſi ꝓmiſſum ut filios iſrael a ſeruitute redimat: quæ loca aiunt iudæi nemo adire pōt intercedente flumine quod ſabbaticū uocāt: quodqꝫ nullū prorſus obtinet exitum: cuius circūferentia.xxx.obducit̄ milliaribus fluctuſqꝫ eius adeo efferuntur. quottidie præter diē ſabbati ꝙ illud qdem ptranſire nemo queat. Sabbatinis aūt diebus. cum diuina lege cautum ſit ne qs ultra milliare ꝓgredi poſſit neqmus hoiem dei nuncium adire meſſiach. Falſa hæc fabula eſt & cōmenticia: & a ueritate penitus aliena ut uidebit̄ quæ nō modo qd oppugnet: ſed etiam quid loquatur neſcit: nam quo fundamēto moueat̄ aſſertor huiuſmodi falſitatis ignorat ipſemet. qppe qui interrogatus quomodo ſcit: inqt audiui. Sicqꝫ rudis ille atqꝫ inſolens ueritatem lacerat inepta quadā auditione atqꝫ mendatioꝝ natura ꝓfana relinquēs cæteris ſuis errorē fidei: ignorātiāqꝫ bene agendi: atqꝫ ſūmæ beatitudinis cæcitatem. At ꝑfecto uerum duximus ſabbaticum dari fluuiū: cuius natura iudæorum opinioni atqꝫ ſentētiæ paulo ante ab eis in medium adductæ penitus repugnat: quēadmodum habetur apud ioſephum de bello iudaico.c.xxxv.libro.vii.ubi ſic ſcribit̄. Princeps uero titus: & ſequitur infra. Conſpicit autem in itinere fluuium cognitiōe digniſſimum: is fluit medius inter arcas: & raphaneas agrippæ regni ciuitates habet quoddam peculiare miraculum. Nam cum ſit quando fluit plurimus

neq; meatu ſegnis. Tamen interpoſitis ſex diebus a fontibus deficiẽs ſiccum exhibet locum uidere. Deinde quaſi nulla mutatione facta ſeptimo die ſimilis exoritur: atq; hunc ordinem ſemper eum obſeruare pro certo compertum eſt: unde etiam ſabbaticus appellatus eſt: a ſacro iudæorũ ſeptimo die ſic nominatus. Ego autem ut de his certior fierem: cũ aures meas aduolaſſet apud barnabã celſanum meum ioſephi codicem græcum eſſe: oratum illum uolui ut lectionem ipſam quam ſuperius attigimus in latinum ex græco mihi excriberet. Ille uero uti ſingularis latinæ linguæ ſplendor: ac grææ optimus iterpræs mihi morem gerens ſuas ad me litteras dedit: narrauitq; examuſim oĩa quẽadmodum ipſe apud ioſephum latinæ perlegi. Hac ueritate adhuc non contentus conuenire uolui fran. peruſinum: ciceronem alterum alterũq; homerum: atq; uirum ſane omni uita probatum: & quod mihi celſanus iterpræ tatus eſt: itidem peruſinus meus proculdubio ſenſit & affirmauit & uterque eorum latinæ his uerbis mihi expoſuit a ioſepho græce ſcriptũ. Conſpicit in itinere fluminis naturam admiratione dignam: fluit eni medius inter arceas agrippe regni: & raphanæas: habet autem admirabilem proprietatem: multus enim exiſtens quando fluit: & impetu non otioſus: deinde a fontibus deficiens: ſex dierum numero ſiccum dat uidere: poſtea tanq̃ nulla facta mutatione: ſimilis ſeptimo die redditur: Et hunc ſemper ordinem & diligens permanet cuſtodiens. Vnde iam & ſabbaticum ipſum uocant a ſacra iudæorum hebdomadæ ſic nominanteſ. Ex quibus uerbis manifeſte uidetur iudæorum error uoluntarius atq; falſitas: quam ioſephus iſte uir doctiſſimus adeo i lucem protulit: & declarauit: q; non ſolum iudæi repræhenſione digni ſũt ſed etiam caſtigatione acerrima mulctandi. Alii uero iudæorũ pleriq; quos hæc ſtultitia nõ fugit: admittũt aduerſum ſibi deliramentum aliud: & uagari adhuc inqunt p orbẽ: meſſiach ignotus miſer atq; abiectus. Ipſumq; præterea i loco eẽ nonnulli hebreoꝝ aſſerunt ſemoto atq; ſecreto: quouſq; dabit̃ ei facultas a deo redigendi populũ iſrael ad priſtinã dignitatẽ: & ſic eoꝝ mens improba & uaria atq; multiplex: & animus fallatiarũ tabe infectus aut comprehẽdere ueritatẽ aut ad eius cognitionẽ accedere minus põt: neq; ſolũ uatibus a deo miſſis: ſed & rõnibus ẽt: quo nihil deterius: & doctoribus ſuis ſuperbe & iportune repugnat: o dementiã inſanabilẽ: qd turpius: qd flagitioſius q̃ ſeſe relicto ueſtigio ſecuri itineris ultro humanis ifortuniis atq; perpetuæ dãnationi offerre? Sciũt nãq; iudæi: & ſuo expiunt̃ malo ſe itollerabilis ſeruitutis uinculis eẽ obſtrictos: opprimiq; eos nõ latet ſi pͅbe uaticinia prophetaꝝ lectitauerint inexpiabili pæna atq; cruciatu æterno: & tamẽ huic impietati ſuæ nõ cõſulunt amplectẽtes ueluti iſani ac furioſi ſupuacua atq; ſupſtitioſa omni rõne carẽtia. Ideo ſcribit̃ eſaiæ. c. v. captiuus ductus eſt populus meus quia non habuit ſcientiam. Et apud oſeã. c. iiii. qa tu ſciam repuliſti repellã te. Et apud hieremiẽ. c. ii. nunqd non iſtud factũ ẽ tibi? qa dereli

quiſti dominum deum tuũ eo tempore quo ducebat te ꝑ uiam: & ſequitur arguet te malicia tua & auerſio tua ícrepabit te. Scito & uide qa malũ & amarum ē reliqſſe te dominũ deũ tuũ: & non eẽ timorẽ eius apud te dicit dominus exercituũ: & infra oẽs dereliqſtis me dicit domius fruſtra pcuſſi filios ueſtros: diſciplinã nõ receperunt. Vnde liqdo apparet oĩs iudaici erroris fontẽ eẽ ignorantiã atq; ſanctarũ lrarum ꝓiectionem: iccirco a bono ad malũ trãſcendũt ſuoq; arbitrio uiuũt abſq; omni rõne bene uiuendi atq; cognitiõe recti. Hos igitur relinquamus confuſos atq; ꝑditos qui ſuo ſe gladio tanq̃ deliri ac furioſi turpiſſime iugularunt.

Quintum caput ꝙ ieſus marie filius fuit ille meſſiach: quẽ prophetæ cecinere futurum ad noua lege homines inſtruendos.

CONFIRMATVM Eſt ſatis (ut opinor) myſterium elapſi tẽporis aduentus meſſiach quod falſum ducitur a iudæis & in iſto carcere ſtultitiæ incluſi: ueritatis lumine priuati arroganter inqunt chriſtum noſtrum nõ fuiſſe uerum meſſiach: Neq; enim uereor ut in hoc etiam tanto certamine nobis nõ faueant ꝓphetarũ oracula: ratio atq; ueritas: cuius ui ac poteſtate ſicut in ſingulis ante actis certaminibus ita & in hoc ultimo ſpero me de hoſtibus triumphaturum: uidebimus adeo clare adeo aperte chriſtum ſaluatorem noſtrum fuiſſe uerum meſſiach ꝙ poterit litterarũ ignarus & rationis expers dignoſcere non difficile nos recta proficiſci: & iudæos dillabi in præcipitium & in mortem: Legi ipſe moſi libros omnes ac prophetarum codices frequentius & ſũmo ſtudio & lucubratione: ex quorum clariſſimo fonte noui decem riuulos emanare: hoc eſt decem conditiones meſſiach congruentes: quibus declarabitur non obſcure omiſſis cæteris non opportunis chriſtum mariæ filium fuiſſe uerum meſſiach.

Prima itaq; conditio eſt ꝙ meſſiach ante tempus deſtructionis ſecundi templi naſci debebat: hoc etenim in quarto capite accumulate oſtendimus etiã quẽadmodum ſentiunt hebræorum magiſtri atq; doctores: & illud ipſum habeť itidem in bereſit raba apud eos: ubi dicit rabi ſamuel q impræſentiarum a iudæis nominatur nachmani: ꝙ die qua dirruit templum natus erat meſſiach: & quærit ipſe doctor quomodo poteſt iſtudipſum probari: & ſibi ipſi reſpõdet dicens habetur hoc eſaiæ. c. ultimo anteq̃ parturiret peperit: anteq̃ parturiret peperit maſculum: in eadem enim hora qua dicit ipſe facta eſt templi deſtructio exclamabat iſrael tanq̃ mulier parturiens quẽadmodum inſtruit caldaica tranſlatio anteq̃ ueniret ei anguſtia: & anteq̃ ueniret ei dolores partus: reuelatus eſt meſſiach. Hoc idem ab eodem rabi in eodem libro dicitur & affirmatur: nam ut ipſe inquit tempore quo templum cecidit: helias per

Rabi ſa. nachmani

Eſaias

Caldaica tranſlatio

Helias

ambulans audiuit uocem quãdam templum ſanctum dirruitur: cogitabat il le ꝙ mundum deus deſtruere uellet: cũq; ulterius helias proficiſceretur homi nes inuenit arantes: quibus dixit mundo deus iratus eſt quippe qui decreuit templum deſtruere: igitur ueſter labor omnis uanus eſt: tunc & altera uox ab eodem audita eſt: ſine eos facere quia natus eſt ſaluator iſrael. Quare cũ cla rum ſit chriſtum noſtrum ante dirruptiõem templi. lxx. annis extitiſſe addi/ tis cõditionibus ſequẽtibus conſtat ꝑculdubio ipſum fuiſſe uerũ meſſiach.

Secunda conditio eſt ꝙ meſſiach naſci debeat in bethleem: colligitur hæc ue ritas apud micheam. c. v. Et tu bethleem ephrata paruulus es in milibus iu/ da: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in iſrael. Locus iſte uocatus ẽ pri mo ephrata: nam caleb filius eſron mortua uxore ſua azuba alterã duxit no/ mine ephrata: a qua locus ille nomen accepit: poſtea uero ob ſegetum fertili tatem ibidem affluentem poſt multam famẽ quæ tempore elimelech accide/ rat: hic locus bethleem eſt appellatus: hoc eſt domicilium panis. hinc tribus regia fuit: hinc oriundus dauid: ſcribitur hoc. i. Re. xvi. Super quibus uer/ bis ex te mihi egredietur qui ſit dominator in iſrael: ait rabi ſolomon hic eſt rex meſſiach filius dauid. Idem habetur a rabi ſamuele nachmani in bereſit raba ꝙ quando helias de quo antedictum ẽ audiuit illam uocem ſine illos fa cere: quia natus eſt ſaluator iſrael: tunc reſpondit ubi eſt natus: & uox dixit in bethleem iuda. Publicis igitur his auctoritatibus & per ſe notis meſſiach in bethleem naſci debere nulli dubium eſt: quo in loco natum chriſtum dici/ mus atq; fatemur. Et cum huiuſmodi ueritatis cognitionem de ſaluatore no ſtro iudæi corrupti ac uitioſi in ſuum pectus non admittant: ad noſtros con fugere ut illuſtretur ueritas neceſſe eſt: hoc enim atteſtatur mattheus. c. ii. Cum natus eſſet ieſus in bethleẽ in diebus herodis regis. Et lucas. ii. c. Aſcẽ/ dit autem ioſeph a galilea de ciuitate nazareth in iudæam ciuitatem dauid: quæ uocatur bethleem eo ꝙ eſſet de domo & familia dauid ut ꝓfiteretur cũ maria deſponſata ſibi uxore prægnante. Factum eſt autem cum eſſent ibi im pleti ſunt dies ut pareret: & peperit filium ſuum unigenitũ. Ergo & per hanc indubiam conditionem chriſtus fuit uerus meſſiach.

Micheas

Li. i. re.

Ra. ſo.

Ra. ſamu.

Mattheus

Lucas.

Tertia conditio eſt ꝙ meſſiach de uirgine naſci debeat: hoc etenim ĩ primo ca pite ſatis ſuperq; enucleauimus: ꝙ autem chriſtus de uirgine natus ſit: habe/ tur matthei primo. Ecce angelus domini apparuit in ſomnis ioſeph dicens. Ioſeph fili dauid noli timere accipere mariam coniugem tuam quod enim in ea natum eſt de ſpiritu ſancto eſt: quod itidem lucas. c. i. affirmat. & reſpon dens angelus dixit ei: ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te: & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi: ideo & quod naſcetur ex te ſanctum uocabitur filius dei. Ex quibus conſtat chriſtum natum fuiſſe de uirgine: ergo chriſtus fuit ue/ rus meſſiach.

Mattheus

Quarta conditio eſt qđ meſſiach pauper eſſe debeat: ſcribitur hæc ueritas

zacharias. zachariæ capitulo.viiii.exulta ſatis filia ſyon: iubila filia ieruſalem: ec/
ce rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator: ipſe pauper & aſcẽdens ſup aſinam & ſu
per pullum filium aſinæ: quæ uerba intelligi de meſſiach tã iudæi q̃ chriſtia
ni ſentiunt & affirmant & imprimis rabi ſolomon ſup eiſdem ait ſcripturam
iſtam non poſſe intelligi: niſi de rege meſſiach de cuius paupertate etiã egy/
Ra.ſo. ptius ille rabi moſes prædicator magnus apud hebræos ſup uerbis illis gene
Ra.mo. ſeos.c.xxxxviiii.ligãs ad uineã pullũ ſuũ & ad uitẽ o fili mi aſinã ſuam: uel
egy. ut hebræi dicũt & ad palmitẽ filiũ aſini ſui: inqt patriarchã iacob his uerbis
Geneſeos. meſſiach pauptatem prædixiſſe. Habet etiã in pſalmo.lxxxvii.de ipſo meſ
ſiach: paup ſum ego & in laboribus a iuuentute mea.
Legit inſuper in ſennhedrim guazit.c.col iſrael: ꝙ rabi ꝗdam ioſua iuxta pa
radiſi ianuã uidẽs heliã ac ſymeonẽ ait illis ad gloriã dei me cõferre decreui:
cui tunc illi dixerunt: dominus ſi uoluerit. Et dicit rabi ioſua eodẽ capite du
os uidebã tantũ uiros trium aũt uox mihi ad aures uolabat: & dicit rabi ſo/
lomõ ſup iſtis uerbis ꝙ uox illa tertii audita a rabi ioſua fuit gloria dei: quæ
erat una cũ ſymeone & helia. Tũc rabi ioſua: meſſiach quando uenturus fo
ret ab eis ſtudioſiſſime quæritauit: cui reſponderũt uade & inuenies: ubinã
inqt inueniam? aiunt prope portã urbis romæ: qbus tũc ioſua: qbus inſigni
bus ornatus eſt? paupertate inqunt dolore atq; uulneribus: quẽadmodũ ſcri
ptũ eſt eſaiæ.c.liii.uere lãgores noſtros ipſe tulit & peccata noſtra ipſe por/
Eſaias. tauit: & nos reputauimus eum quaſi leproſum: percuſſum a deo & humilia/
tum. Tunc his auditis romã cõtulit ſe cõtinuo rabi ioſua & inuenit meſſiach
dicens illi domine quando uenturus es? inqt ille hodie: & cũ dies elapſi fuiſ/
ſent q̃plurimi uidens ioſua non ueniſſe meſſiach reuerſus ad heliam ait meſ/
ſiach fefellit me: dixit hodie ſe uenturũ & non uenit: ad quẽ helias: uere meſ
Pſalmus ſiach non decæpit te: nam ſcribit pſalmo.lxxxxiiii.hodie ſi uocem eius au/
dieritis nolite obdurare corda ueſtra. Apparet itaq; ꝙ meſſiach debeat eſſe
pauper: ſed chriſtus natus eſt pauper & dum uixit pauper extitit igit fuit ue
rus meſſiach hoc ut ita fuerit: legimus apud lucam.c.ii. Aſcendit autem io/
ſeph: & ſequitur: ut profiteretur cum maria deſponſata ſibi uxore: & infra
quæ peperit filium ſuum unigenitum: & pãnis eum inuoluit: & reclinauit eũ
in præſepio: quia non erat ei locus in diuerſorio: quibus uerbis (ut patet re/
cte conſideranti) oſtenditur chriſti maxima paupertas. Hoc ipſum etiam le
Mattheus gimus matthei.xxi.c. Cum appropinquaſſet ieſus hieroſolymis: & ueniſſet
betphage ad montem oliueti: tunc miſit duos diſcipulos dicens eis. Ite in
caſtellum quod contra uos eſt: & ſtatim inuenietis aſinam alligatam & pul
lum cum ea: ſoluite & adducite mihi: & infra: & adduxerunt aſinam & pul
lum & impoſuerunt ſuper eos ueſtimenta ſua: & eum deſuper ſedere fecerũt:
Itidem marci.c.xi. Cum appropinquaſſet ieſus hieroſolymæ & bethaniæ
Marcus. ad montem oliuarum mittit duos ex diſcipulis ſuis & ait illis. Ite in caſtellũ

quod contra uos eſt: & ſtatim introeuntes illuc inuenietis pullum ligatum & ſequitur ſoluite illum: & adducite: & infra & abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio: & ſoluunt eum: & infra & duxerunt pullum ad ieſum: & iponunt illi ueſtimenta ſua & ſedit ſup eum: & lucas idem ſcribit. c. xviiii. Et factũ eſt cũ appropinquaſſet ieſus ad betphage & bethaniam ad montẽ q uocat̃ olıueti miſit duos diſcipulos ſuos dicẽs. Ite in caſtellum quod contra uos ẽ: in quo introeuntes inuenietis pullũ alligatũ & ſequitur ſoluite illũ & adducite: & ſequitur: abierunt aũt q miſſi erãt & inuenerũt ſicut dixit illis ſtãtẽ pullum: & infra: & duxerunt illũ ad ieſum: & iactãtes ueſtimenta ſua ſup pullum: impoſuerũt eũ. His itaq; oĩbus pcipit̃ chriſtũ fuiſſe q̃ pauperrimũ: nã aſina iſta & pullus eius iuxta portam ieruſalẽ poſiti erãt ad cõmoditatẽ pauperum: q ſup æquos ac iumẽta alia ob inopiam equitare uel agere ad uſum ſuũ aliqd abſq; aliquo aĩali non poterant: ipſi etenim expeditis negociis ſuis ipſos ad locũ unde traxerant reducebant ne cæteri pauperes eo cõmodo priuarent̃. Hoc aũt ſtatutum factum ẽ a iudæis ne deſtitui pauperes ab omni humano ſuffragio uiderentur: & quæ ab eis agenda forẽt ab eiſdem etiam pfici poſſent: neq; licebat aliis q̃ paupibus uti aſina uel pullo eius. Chriſtus nãq; cum ueniret ieruſalẽ eqtãs ſup eum cõſtat pauperrimũ extitiſſe. Ipſe profecto pauptatem ſemper amauit atq; ſecutus eſt: ac cæteris oĩbus perſuaſit: quẽadmodum habetur marci. c. x. uade quæcũq; habes uende & da paupibus. Et infra. Filioli: q̃ difficile eſt confidentes in pecuniis i regnum dei introire. Facilius eſt camelũ p foramen acus tranſire q̃ diuitem introire in regnũ dei. Iſtudipſum ſcribit mattheus. c. xviiii. ſi uis pfectus eſſe: uade & uende oĩa quæ habes: & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo: & ueni & ſequere me. Et infra: amen dico uobis quia diues difficile intrabit in regnũ cœlo℞. Et lucas. c. vi. beati paupes quia ueſtrum eſt regnum cœlorum: & infra: ue uobis diuitibus qui habetis conſolationem ueſtram. His itaq; cõſideratis non dubium eſt qn chriſtus fuerit pauper. Igitur cæteris cõditionibus appoſitis uerus meſſiach fuit.

Lucas.

Marcus

Mattheu

Lucas

Quinta conditio eſt q; meſſiach debeat eẽ deus & homo quod in ſecundo capite a nobis: q̃plurimis auctoritatibus & rõnibus ibidem adductis & expreſſis oſtenſum eſt atq; declaratum: q; ueritas inſup ita ſe habeat q; chriſtus fuerit deus & homo manifeſte apparet ioãnis primo. c. & uerbum caro factum eſt: & habitauit in nobis & uidimus gloriam eius gloriam quaſi unigeniti a patre: &. c. x. ego & pater unum ſumus. Et lucæ. c. iiii. Exibant autẽ demonia a multis clamantia & dicẽtia: quia tu es filius dei. Et matthei. c. xvii. adhuc eo loquente: ecce nubes lucida obumbrauit eos: & ecce uox de nube dicens: hic eſt filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui ipſum audire. Et marci. c. iii. Et ſpiritus imundi cum illum uidebant: procidebãt ei & clamabant dicentes tu es filius dei: ergo chriſtus fuit uerus meſſiach.

Sexta conditio eſt ꝙ reges orientales ad uenerãdũ meſſiach ſe cõferre debeãt: dicit rabi oſua thalmutiſta in principio cuiuſdam diſtinctiõis: quæ apud hebræos dicitur ſſotha oĩa munera quæ iacob pater noſter dedit eſau reſtituẽtur regi meſſiach: ſicut ſcriptum eſt pſalmo. lxxi. reges tharſis & inſule munera offerent reges arabum & ſaba dona adducẽt. Rabi ẽt moſes ille egyptius in bereſit raba ſup iſtis uerbis eſaiæ. c. lx. oẽs de ſaba uenient aurũ & thus deferentes & laudem domino annũciantes dicit: iſte ẽ rex meſſiach. Sed hoc totum cõpletum eſt in chriſto ſaluatore noſtro: ut habetᷣ matthei. c. ii. Cum natus eẽt ieſus in bethleẽ iude in diebus herodis regis: ecce magi ab oriẽte uenerunt in hieroſolymã dicẽtes ubi eſt ꝗ natus eſt rex iudæoꝝ: & infra & itrãtes domum inuenerũt puerum cũ maria matre eius: & ꝓcidẽtes adorauerũt eum: & aptis theſauris ſuis obtulerunt ei munera aurum tus & myrrhã. Idque pſalmo. lxxi. antea dictum ẽ & uiuet & dabitᷣ ei de auro arabie. & adorabũt de ipſo ſemp tota die benedicent ei. Et eſaias. c. xiii. In tẽpore illo deferetᷣ munus domino exercituum a populo diuulſo & dilacerato ergo chriſtus fuit uerus meſſiach. Eſt aliud quæ cõditio meſſiach iure dici põt: ꝙ ipſe legem nouam uidelicet hominibus afferre debeat naturali atq; diuinæ nõ repugnãtem: queẽadmodum fecit chriſtus ſaluator noſter: ut legimus matthei. c. v. non enim ueni ſoluere legem ſed adimplere: hanc aũt omiſimus cum in tertio capite ſole clarius accumulate declarata fuerit oſtendimuſq; ita neceſſarium fuiſſe: & a chriſto impleta oĩa eſſe: ergo fuit uerus meſtiach.

Ra. mo. egx. Mattheus

Septima cõditio eſt ꝙ uerus meſſiach miracula uel ſigna ꝑmulta facere debeat: ut ſcribitᷣ eſaiæ. xxxv. c. Deus ipſe ueniet & ſaluabit nos. Tũc aperiẽtur oculi cæcoꝝ: & aures ſurdorũ patebunt: tunc ſaliet ſicut ceruus claudus: & apta erit lingua mutoꝝ. Hæc enim dicuntᷣ oĩa de meſſiach teſtãte rabi ſolomone ꝗ hoc capitulũ exponit totũ de fælici ſtatu iudæorum in aduentu meſſiach: ſed ieſus ſaluator noſter has oẽs opatus eſt uirtutes: igitᷣ fuit uerus meſſiach: nã uires imbecilibus reddidit debilibus integritatẽ incolumitatẽ languẽtibus: necnõ mortuos excitatos ueluti e ſõno ad uitã reuocauit. Scribitᷣ iſtud ipſum marci. c. ii. ut aũt ſciatis qa filius hominis habet poteſtatẽ ĩ terra dimittẽdi peccata: ait paralytico tibi dico: ſurge tolle grabatũ tuũ & uade ĩ domũ tuã & ſtati ſurrexit ille: & ſublato grabato abiit ide corã oĩbus. & c. iii. & itroiuit ieſus iterũ ĩ ſynagogã: & erat ibi hõ habẽs manũ aridã: & dicit homini extẽde manum tuã: & extẽdit: & reſtituta ẽ manus illius: & infra multos eni ſanabat: ita ut irruerẽt in eum ut illũ tãgerẽt quotquot aũt habebant plagas. Et eiuſdẽ. c. v. uenit qdam de archiſynagogis & uidens ieſum procidit ad pedes eius & deprecabatur eum multum dicens quoniã filia mea in extremis eſt: ueni impone manum tuam ſuper eam ut ſalua ſit & uiuat: & infra adhuc eo loquente ueniunt nuncii ad archiſynagogum dicentes quia filia tua mortua ẽ: & ſequitur & tenens manum puellæ ait illi: thabita cumi

Mattheus
Eſaias.
Ra. ſo.
Marcus

hoc eſt puella ſurge: & cõfeſtim ſurrexit puella & ambulabat. Et in eodẽ.c. ſcribit ꝙ erat quædam mulier i pfluuio ſanguinis annis duodecim & fuerat multa ppeſſa a cõpluribus medicis & errogauerat omnia ſua: nec quicq̃ pfe cerat ſed magis deterius habebat: cũ audiſſet de ieſu uenit in turbã retro & tetigit ueſtimentũ eius: & ſequit & confeſtim ſiccatus ẽ fons ſanguinis eius: & ſenſit corpore quia ſanata eẽt a plaga. Et itidem eiuſdem.c. primo ueſpe re aũt facto cũ occidiſſet ſol afferebant ad ieſum oẽs male habẽtes & demo nia habentes & curauit multos q uexabantur uariis langoribus: & demonia multa eiiciebat. Et infra uenit ad eũ leproſus deprecans eũ: & genu flexo di xit: ſi uis potes me mundare. Ieſus aũt miſertus eius extendit manum ſuam: ait illi uolo mũdare: hæc cũ dixiſſet ſtatim diſceſſit ab eo lepra & mũdatus ẽ Et.c.vi.eiuſdẽ: & quocũq; introiebat in uicos aut ciuitates in plateis pone bant infirmos: & deprecabant eum ut uel fimbriam ueſtimẽti eius tangerẽt & quotquot tangebant eum ſalui fiebant. Fuit qdam præterea ut legit ioã nis.c.v.qui miſerrima ægrotatiõe.xxxviii.annos laborauit: cui dixit ieſus. Surge tolle grabatum tuũ & ambula: & ſtatim ſanus factus eſt homo & ſuſtu lit grabatũ ſuũ & ambulabat. Lucas etiã.c.iiii.ſcribit. Cum autem ſol occi diſſet: omnes q habebãt infirmos uariis langoribus ducebant illos ad eũ: at ille ſingulis manus imponẽs curabat eos: & eiuſdem.vii. Cũ appropinquaſ ſet ieſus portæ ciuitatis ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ: & ſequitur & acceſſit & tetigit loculum: & ait adoleſcens tibi dico ſurge: & reſedit qui erat mortuus: & cæpit loqui & dedit illum matri ſuæ. Scribit in ſuper ipſe.c.xi. Tunc ergo ieſus dixit eis manifeſte lazarus mortuus eſt: & i fra dixit ergo martha ad ieſum domine ſi fuiſſes hic frater meus non fuiſſet mortuus & infra dixit ieſus ubi poſuiſtis eum: dicunt ei domine ueni & uide & ſequitur: ait ieſus: tollite lapidem: dicit ei martha ſoror eius qui mortuus fuerat: domine iam fetet quatriduanus eſt: dixit ei ieſus nonne dixi tibi quo niam ſi credideris uidebis gloriam dei: & infra: exclamauit uoce magna ie ſus. Lazare ueni foras. & ſtatim prodiit qui fuerat mortuus. Legimus etiam apud mattheum.xv.c. Et cum tranſiſſet idẽ ieſus: uenit ſecus mare galileæ: & aſcendens in montem ſedebat ibi: & acceſſerunt ad eum turbæ multæ ha bentes ſecum mutos cæcos claudos debiles: & alios multos & pieceruntt eos ad pedes eius: & curauit eos: ita ut turbæ mirarentur: uidentes mutos loqnẽ tes: claudos ambulantes: cæcos uidentes: & magnificabant deum iſrael. Per multaq; alia uel miracula uel ſigna & pene inumerabilia in mediũ afferre poſ ſem quæ fecit ieſus ſaluator noſter: quæ miſſa facio: quandoquidem his ad ductis ſatis ſuperq; accipi poteſt ipſum fuiſſe uerum meſſiach. Octaua cõditio ꝙ meſſiach morte turpiſſima atq; crudeliſſima iudicatus mori dẽat: ſed ãteq̃ cõdẽnet tanq̃ uir iprobꝰ atq; flagitioſus a populo iudaico aſpnet i ficiãtes oĩno iudæi ipſũ nõ eẽ meſſiach: ob id pmultas patiet ignominias cõ

Ioannes

Lucas

Mattheus

tumelias irriſiones atq; ludibria: necnon angores tormēta & cruciatus q̄plu
rimos. Quæ oīa quēadmodū deus decreuerat fieri & p ꝓphetas iudæis præ
dixerat pio animo ac mente non ſine lachrymis etiam attingemus: quando-
q̄dem iudæos p id temporis excæcatos nimium atq; inſanabili furore corre-
ptos uidebimus poſt multa opprobria in chriſtum atq; ſupplicia illata: ipſū
etiā ſuſpendi & affigi crudeliter atq; nefarie cōclamaſſe: & ita factum: prout
Eſaias. de meſſiach faciendū ꝓphetæ diuino illuſtrati lumine prædixerunt. Veritas
aūt huiuſmodi ut iudæoꝶ neminem lateat: ueniat eſaias primus. c. primo:
audite cæli & auribus pcipite terra quoniam dominus locutus eſt: filios enu
triui & exaltaui: ipſi aūt ſpreuerunt me: cognouit bos poſſeſſorem ſuum: &
aſinus præſepe domini ſui. iſrael aūt me non cognouit & populus meus nō i
tellexit: & ſequit̄ dereliquerunt dominū blaſſemauerūt ſanctū iſrael. Et. c.
liii. Et quaſi abſconditus uultus eius & deſpectus nec reputauimus eum. Et
hieremias. c. ii. dereliq̄ſti dominum deum tuū eo tempore quo ducebat te p
uiam: &. c. v. præuaricatione enim præuaricata eſt ī me domus iſrael: & do
mus iuda: ait dominus negauerunt dominum & dixerunt nō eſt ipſe. Iccirco
inq̄t. c. xiii. putreſcere faciam ſupbiam iuda & ſupbiam ieruſalē multam: po
pulum peſſimū q nolunt audire uerba mea. Et amos. c. v. loquentem pfecte
Ioannes. abominati ſunt. Hæc omnia ꝑfecto in chriſto cōpleta ſunt: ut ſcribit̄ a ioā-
Lucas ne. c. viii. dicebat ieſus q̄s ex uobis arguet me de peccato: ſi ueritatem dico
quare nō creditis mihi? Et ab eodem. c. x. ſi mihi non uultis credere opibus
credite & a luca. c. xxii. ſi tu es chriſtus dic nobis: & ait illis ieſus ſi uobis di-
xero nō credetis mihi. Et a ioāne. c. viiii. conſpirauerant iudæi ut ſi q̄s eum
Mattheus cōfiteretur chriſtū extra ſynagogam fieret. Lucas ēt ſcribit. c. iiii: & repleti
ſunt oēs in ſynagoga ira: & eiecerunt eum extra ciuitatē ut præcipitarent eū
Marcus. Et idem. vii. c. hic ſi eēt ꝓpheta ſciret utiq; quæ & qualis eēt mulier quæ tā-
git eum. Et mattheus. c. viiii. Ecce princeps unus acceſſit dicens domine fi
lia mea modo defuncta eſt: & infra inq̄t ieſus non enim mortua ē ſed dormit
& derridebant illum. Et itidem marcus. c. v. puella non eſt mortua ſed dor
mit & derridebant eum: hoc eſt q̄ dictum eſt antea a dauid pſalmo. xxxiiii.
tentauerunt me ſubſanauerunt me ſubſanatione: frēduerunt ſup me dētibus
Lucas ſuis. Et mattheus. xi. c. uenit filius hominis mādu cans & bibens: & dicūt ec
ce homo uorax & potator uini: publicanorum & peccatoꝶ amicus. Et lucas
c. xv. murmurabant pharisei & ſcribæ quia hic peccatores recipit & mandu
cat cum illis. Et idem. c. ii. erat ieſus eiiciens demonium: & dixerunt in beel
zebu principe demonioꝶ eiicit demonia. Necnon & idem. c. vi. obſeruabāt
Marcus ſcribe & pharisei ſi inuenirent unde accuſarent eum. Et marcus. c. vi. nonne
hic eſt faber filius mariæ. Et ioannes. viii. tulerunt ergo lapides ut iacerent
in ieſum.

Quapropter iudæi denegantes chriſtum & derridentes eum: odio etiam ac

ſimultate cõmoti: quã cõtra ipſum incluſam gerebant in pectore machinati ſunt ut dolo atq; fraude appræhenſus tormẽtis ac cruciatibu afficeretur: & demum morte turpiſſima perıret atq; interitu. Legit hoc pſalmo. lxx. dixerunt inimici mei mihi: & q cuſtodiebant aiam meam cõſilium fecerũt in unũ dicentes: deus dereliqt eum: pſeqmini & cõpræhendite eum: qa non eſt qui erripiat. Et itidem pſalmo. x. Quoniã ecce peccatores intẽderunt arcũ parauerunt ſagittas ſuas in pharetra ut ſagittent in obſcuro rectos corde. Nec non & pſalmo. xiii. ſepulchrum patẽs eſt guttur eoꝝ uenenum aſpidum ſub labiis eorum. Et pſalmo. xxxiiii. gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui: ſupuacue exprobrauerunt aiam meam: Et pſalmo. xxxvi. gladium euaginauerunt peccatores: intenderunt arcũ ſuũ ut decipiant pauperem & inopem. Itidem pſalmo. xxxvii. Et q inquirebant mala mihi locuti ſunt uanitates: & dolos tota die meditabantur. Et pſalmo. xxviiii. dum conuenirent ſimul aduerſum me: accipere aiam meam conſiliati ſunt. Inſuper & pſalmo. xxxx. aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei: aduerſum me cogitabant mala mihi: uerbum iniquum conſtituerunt aduerſum me. Ac etiam in pſalmo lxiii. exacuerunt ut gladium linguas ſuas: intenderũt arcum rem amaram ut ſagittent in occultis imaculatũ. Et pſalmo. lxxii. Cogitauerunt & locuti ſũt nequitiam iniqtatem in excelſo locuti ſunt: poſuerunt in cœlo os ſuũ: & lingua eorũ tranſiuit in terra. Cõqueritur inſuper deus p hieremiam. c. v. Inuẽti ſunt in populo meo impii inſidiantes quaſi aucupes laqueos ponentes & pedicas: ſicut decipula plena auibus ſic domus eoꝝ plenæ dolo. Et idem. c. viiii. habitatio tua in medio doli: in dolo tenuerunt ſcire me dicit dominus: & ſequit ſagitta uulnerans lingua eoꝝ: dolum locuta eſt in ore pacẽ cũ amico ſuo loquitur & occulte ponit ei inſidias. Iccirco ſapientiæ: c. ii. ſcribitur. Circũueniamus ergo iuſtum: quoniã inutilis eſt nobis & cõtrarius eſt operibus noſtris & improperat nobis peccata legis: & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ promittit ſe ſciam dei habere: & filium dei ſe nomiat: factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum: grauis eſt nobis etiã ad uidendum: quoniam diſſimilis eſt aliis uita illius: & imutatæ ſunt uitæ eius: tanq̃ nugaces extimati ſumus ab illo: & abſtinet ſe a uiis noſtris tanq̃ ab immũdicns & præfert nouiſſima iuſtoꝝ: & gloriatur patrem ſe habere deũ. Videamus ergo ſi ſermones illius ueri ſunt: & tentemus quæ uentura ſunt illi & ſciemus quæ erunt nouiſſima illius. Si enim eſt uerus filius dei: ſuſcipiet eũ de manibus contrariorum: contumelia & tormento interrogemus eũ ut ſciamus reuerentiam eius: & probemus patientiam illius: morte turpiſſima condẽnemus eum. Necnon & iob. c. xviii. deuoret pulchritudinem cutis eius & cõſumat brachia illius primogenita mors: auellat de tabernaculo ſuo fiducia eius: & calcet ſup eum: quaſi rex interitus. Et ſequit memoria illius pereat de terra & non celebretur nomẽ eius in plateis. Et hieremias. c. xi. Cogi-

Pſalmus. Pſalmus. Pſalmus Pſalmus. Hieremia Hieremias

tauerunt ſuper me cõſilia. mittamus lignũ in panẽ eius et eradamus eũ de terra uiuentium: & nomẽ eius nõ memoreť amplius. Et itidẽ. c. xviii. uenite cogitemus contra iuſtũ cogitatões: & ſequiť uenite & pcutiamus eũ lingua: & non attendamus ad uniuerſos ſermones eius. Hæc iudei pfecerunt oĩa cõtra

Matheus. christum: queẽadmodũ habeť Matthei. xxi. & quærentes prĩcipes ſacerdotũ

Ioannes. eum tenere timuerunt turbas. Et ioannis. c. vii. quærebant ergo eũ appræhẽdere: & nemo miſit in eũ manus: quia nondũ uenerat hora eius. Et idẽ. c. xi. Collegerunt pontifices & phariſei concilium aduerſus ieſũ: & dicebãt: quid facimus: quia hic homo multa ſigna facit. & ĩfra ab illo aũt die cogitauerũt ut interficerent eũ. Marcus ẽt. c. iii. dicit exeuntes aũt phariſei ſtatim cum

Marcus. herodianis cõſilium faciebãt aduerſus ieſum: quomodo eũ pderent. necnon &. c. xiiii. inqt. erat autẽ paſcha & azima poſt biduũ: & quærebant ſũmi ſacerdotes & ſcribæ quomodo ieſũ dolo tenerent & occiderent. itidem lucas.

Lucas xxii. Et quærebant principes ſacerdotũ & ſcribæ quomodo ieſũ interficerẽt

Matheus Hoc ipſũ mattheus. c. xxvi. tunc cõgregati ſunt principes ſacerdotũ & ſeniores populi: in atrium prĩcipis ſacerdotũ qui dicebať cayphas: & conſilium fecerunt ut ieſum dolo tenerent & occiderent.

Iudas ſcarioth Poſtea uero iudæi ut appræhẽdere eũ poſſent: cumq; quid cauſæ tenẽdi eũ: ſe non habere cognoſcerẽt: cõuenerũt ſecreto cum diſcipulo eius iuda ſcarioth

zacharias cui polliciti ſunt trigĩta argẽteos ſe daturos. Hoc prædixit zacharias. c. xi. appẽderunt mercedẽ meã triginta argenteos & dixit dominus ad me proiice illud ad ſtatuariũ: uel ut hebræi dicũt ad theſaurariũ decorũ preciũ quo appreciatus ſum ab eis & tuli trigĩta argẽteos & proieci illos ĩ domo domini ad ſtatuariũ. Iſtud ipſum oſeas. c. viiii. affirmat. Noli lætari iſrael noli exultare

Oſeas ſicut populi: qa fornicatus es a deo tuo dilexiſti mercedẽ ſup oẽs areas tritici

Vnos Icc irco iqt amos. c. ii. ſup tribus ſceleribus iſrael: & ſup quattuor non cõuertam pro eo quod uẽdiderit pro argẽto iuſtũ: & ſequiť lr̃a: & pauperẽ ꝑ calciamentis hoc eſt iudas uẽdidit chriſtũ paupem minimo precio. De illo nãq; ſcribitur pſalmo. viiii. cuius maledictione os plenum eſt & amaritudĩe & dolo ſub lingua eius labor & dolor. Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis

Pſalmo ut interficiat ĩnocentem. Et pſalmo. xxxvi. obſeruabat peccator iuſtũ & ſtri

Pſalmus debat ſup eum dentibus ſuis. præterea de eodem dicitur pſalmo. xxxx. q edebat panes meos magnificauit ſup me ſupplantatõnẽ: & trenorũ. c. iii. urſus i

Pſalmus

Trenorũ ſidians factus eſt mihi: leo in abſcondito dequo hieremias. c. xvii. ait peccatũ iudæ ſcriptũ eſt ſtilo ferreo ĩ ungue adamantio. Q uod aũt iudas chriſtũ

Mẽtheus trigĩta argẽteis uẽdiderit docet hoc ipſũ mattheus. c. xxvi. Tunc abiit unus de duodecim q dicebať iudas ſcarioth ad principes ſacerdotũ: & ait illis qd uultis mihi dare: & ego uobis eum tradã: at illi cõſtituerunt ei triginta argẽ

Marcus teos. Hoc ẽt marcus atteſtať inqens. c. xiiii. & iudas ſcariothes unus de duodecim abiit ad ſũmos ſacerdotes ut proderet eum illis: q audiẽtes gauiſi ſũt

& promiſerunt ei pecuniam ſe daturos: & lucas.c.xxii.idē affirmat. ītrauit autē ſathanas in iudam: qui cognominabat̃ ſcarioth unus de dudecim: & abiit: & locutus eſt cū pricipibus ſacerdotum & magiſtratibus quēadmodū illum traderet eis: & gauiſi ſunt: & pacti ſunt pecuniam illi dare. Lucas

Tunc iudas acceptis militibus a pōtificibus & phariſeis: uēit ad ieſū ut oſcularetur eum q egreſſus fuerat cum cæteris diſcipulis ſuis trās torētē cedrō ubi erat hortus iquē ſe cōferr̄ ſolitus erat & ait illi Aue rabi & oſculatus ē eū cui ieſus: iuda oſculo filiū hoīs tradis? Has ꝑfecto īſidias aio uolutās eſaias.v.c. ait. Rugitus eius ut leōis: rugiet: ut catuli: & frēdet: & tenebit prædā: & amplexabitur. Quod & præuidēs hieremias diuio afflatus ſpiritu dixit.c.viiii ī ore ſuo pacē cū amico ſuo loqt̃: & occulte pōit ei īſidias. Et pſalmo.xxxv. legit̃ uerba oris eius iniqtas: noluit ītelligere ut beneageret iniqtatē meditatus eſt in cubili ſuo: aſtitit oī uiæ nō bonæ: malitiam aūt nō odiuit. Et pſalmo.xxxvi. Conſiderat peccator iuſtū: & quærit mortificare eū. Ac etiā pſalmo.Li. tota die iiuſticiā cogitauit lingua tua ſicut nouacula acuta feciſti dolum: & dilexiſti malitiā ſup benignitatē. Necnon & malachias.c.ii: trāſgreſſus eſt iudas & abominatio facta eſt in iſrael & in ieruſalē: qa cōtaminauit iudas ſanctificationē domini. Scribit̃ hoc ēt apud mattheū.c.xxvi. Et cōfeſti accedens iudas ad ieſum dixit Aue rabi & oſculatus ē eū. necnō & apud marcum.c.xiiii. Et cū ueniſſet iudas ſtatī accedens ad eū: ait. rabi: & aſculatus ē eū. Et apud lucā.c.xxii. iudas unus de duodecī antecedebat eos: & appropinquauit ieſu ut oſcularet̃ eum. Pſalmus Pſalmus Malachia Pſalmus pſalmus Hieremia

Iudæi tandē ueluti canes īſigni rabie ꝑciti iniecerunt manus in ieſum: & tanq leones magno īpetu atq; furore ſtimulati tenuerūt eum. Præuidit hoc dauid rex atq; propheta pſalmo.xvi. ſuſcepunt me ſicut leo paratus ad prædā: & ſicut catulus leonis habitans ī abditis. & pſalmo.xxi. circūdederūt me uituli multi: tauri pingues obſederūt me: aperuerūt ſup meos ſuū ſicut leo rapiens & rugiēs. Et ī eodē etiā ſcribit̃. Circundederunt me canes multi cōſiliū malignantiū obſedit me. itidē pſalmo.lxxxv. iniq īſurrexerunt ī me & ſynagoga potentiū quæſierunt animā meā. Et pſalmo.c.xxxviiii. Qui cogitauerunt ſupplātare greſſus meos abſcōderūt ſupbi laqueū mihi & funes extēderūt in laqueū: iuxta iter: ſcandalū poſuerūt mihi. Nec nō hieremias.c.ii. ſup eum rugierunt leones: & dederūt uocē ſuā. Et trenorū.c.iii. Venatōe cæpūt me quaſi auem inimici mei. Et eorundem quarto Chriſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris: cui diximus in umbra tua uiuemus. Quibus uerbis pro tuēda huiuſmōi ueritate nihil aptius nihilue clarius dici poteſt. ī ipſis nanq; ubi dicit̃ a nobis domīus apud hebræos ſcribit̃ iotheuauhe quod nomē deū ſōat: neq; pōt nomē illud cōpetere p ſe alicui: niſi ſoli deo. Vt ī ſecundo capite diligenter & aperte attigimus. Non poſſūt igit̃ iudæi īficari qui chriſtus dominus hoc ī loco diuinū unū ſignificet ſuppoſitū q deus ē & hō: quoniā Dignū memoria

Mattheus Marcus Lucas Ioannes deus ut hõ: ſed nõ ut deus: capi põt. iqt nãq; ꝓpheta chriſtus dominus cap/tus eſt hoc eſt: chriſtus meſſiach unum ſuppoſitum deus & hõ detẽtus ẽ. Scri pſit hoc ẽt. mattheus. c. xxvi. tunc acceſſerunt & manus iniecerunt i ieſum & tenuerunt eum: & marcus. c. xiiii. At illi manus inicerunt i ieſum & tenue runt eũ: & idẽ lucas. c. xxii. quaſi ad latronẽ exiſtis cũ gladiis & fuſtibus cũ quottidie uobiſcũ fueri i tẽplo (& nõ extẽdiſtis manus i me: & ioãnes. c. xviii Cohors autẽ & tribunus & miſtri iudæorũ cõpræhẽderũt ieſũ & ligauerũt eũ.

Vidẽtes ãt diſcipuli ieſum uiolentis uiculis oppreſſum: atq; i eum ipiã ſæuire turbã trepidarunt oẽs & audientes luctuoſũ armorũ ſonitũ aufugerũt: arbi/trabant enĩ iudæorũ iualeſcẽte malitia atq; ipietate nullã ſibi requiẽ nullã ſe/curitatẽ nullãq; ſalutẽ futurã eẽ. Hoc eni prædixit iob. c. xviiii. fratres meos

oIq longe fecit a me: & noti mei quaſi alieni receſſerũt a me: dereliquerũt me ꝓpi q mei: & q me nouerant obliti ſunt mei. Et pſalmo. xxx. q uidebãt me: foras fugerũt a me obliuioni datus ſũ tanq̃ mortuus. Et pſalmo. lxviii. extraneus factus ſũ fratribus meis: & pegrinus filiis matris meæ. Et pſalmo. lxxxvii. lõ

Pſalmus zacharias Mattheus Marcus ge feciſti notos meos a me: traditus ſũ & nõ egrediebar: & in eodẽ. elongaſti a me amicũ & proximũ: & notos meos a miſeria. Itidẽ zacharias. c. xiii. pcu te paſtorẽ & diſpgent oues. Hoc ẽt mattheus teſtatus ẽ. c. xxvi. tũc diſcipu/li oẽs relicto eo fugerũt. & marcus. c. xiiii. Tũc diſcipuli eius relinquẽtes eũ oẽs fugerunt.

Eodẽ tẽpore iudæorũ milites atq; miniſtri traxerunt chriſtũ ad reges atq; prĩci pes ſuos eũ accuſantes falſo ſubiectũ eẽ erroribus atq; fallaciis. Quod dictũ eſt ante pſalmo. ii. Aſtiterũt reges terræ & prĩcipes cõuenerũt in unũ aduer/

Pſalmus ſus dominũ & aduerſus chriſtũ eius. Rabi ſolomõ i principio gloſæ ſup hoc pſalmo inqt magiſtri noſtri expoſuerunt hunc pſalmũ de rege meſſiach filio

Ra. ſo. dauid i lege ꝓmiſſo: & ab eodẽ ibidẽ hoc addit: ſed ad intellectũ litteralem huius pſalmi ut reſpondeat hereticis (hereticos eni uocat iudæos q chriſtia/nã religionẽ ſuſceperũt) de dauid hic exponit pſalmus. hæc ille. Quod aũt chriſtus ante reges ac prĩcipes tractus fuerit cõſtat. fuit nanq; herodes dictus rex galilee. ut hẽt matthei. c. xiiii. audiuit herodes tetrarcha: dicebat enim tetrarcha quoniã erat rex uel princeps i quarta pte regni. nã mortuo herode

Herodes aſcalonita qui interfecit innocentes i duas partes regnum diuiſum eſt: quar rum alteram regebat archelaus filius eius. Altera autem in duas etiam partes diuiſa eſt: quarum altera data eſt philippo: altera herodi ad quem chriſtus a iudæis adductus fuit. ex quo apparet ſine dubio herodẽ regẽ fuiſ/ſe. Quod affirmat marcus. c. vi. & audiuit rex herodes. Pilatus uero cæſaris auguſti ĩpatoris erat ibi locũ tenẽs. Prĩcipes eni fuerũt q ſacerdotibꝰ præerãt hi oẽs ad chriſtũ crucifigendũ pariter cõuenerũt. Habet hoc etiam pſalmo. xxxxvii. ecce reges cõgregati ſũt: & cõuenerũt i unũ. Eſt præterea quædam gloſa hebrea ſup. c xviii. geneſeos ſuper his uerbis: ſedẽti i oſtio tabernaculi ſui a qua dr̃ qũ apparuit deus abræ ipſe ob reuerẽtiã diuinæ apparitionis uo

luit aſſurgere: cui tũc dõinus dixit: Sede abraã: quoniã tu es i ſignũ filiis tu/
is: futurũ ē eni ut tui filii ſedeant tanq̄ iudices i cõcilio. ego aũt ſtem q deus
ſum hac eni gloſa manifeſte pcipit deũ quãdoq; iudæos eẽ iudicaturos: quo
niã ſeder ptãte atq; doĩnũ: ſtare ãt ſeruitutē atq; ſubiectõem oſtēdit. Q uod
aũt falſo a iudæis corã regibus illis atq; principibus chriſtus accuſari debe/
bat. ſcribit pſalmo. xiiii. uenenũ aſpidũ ſub labiis eo℞ quorũ os maledictio
ne & amaritudine plenũ eſt: & pſalmo. xxvi. iſurrexerunt i me teſtes iniq &
mentita eſt iniqtas ſibi. Necnõ & pſalmo. xxxiiii. Surgẽtes teſtes iniq: quæ
ignorabã iterrogabant me: retribuebant mihi mala pro bonis: ſterilitatē aĩæ
meæ. Et pſalmo: c. viii. os peccatoris & oſdoloſi opẽtũ ē: locuti ſũt aduerſum
me lĩgua doloſa: & ſermõib᷒ odii circũdederũt me: & expugnauerũt me gra
tis pro eo ut me diligerẽt detrahebãt mihi: ego aũt orabã: & poſuerunt ad/
uerſũ me mala pro bonis & odiũ pro dilectõe mea. Et eſaias. c. lxviiii. Cõcæ
pimus: & locuti ſumus de corde uerba mēdacii: cõuerſum eſt retrorſũ iudici
um: & iuſticia lõge ſtetit: qa coruit i platea ueritas: & æqtas nõ potuit igredi
Et facta eſt ueritas i obliuione. Et iob. c. xvi. ſuſcitatur falſiloqus aduerſus
faciē meã cõtradicēs mihi collegit furorē ſuũ i me & cõminãs mihi ifremuit
cõtra me dētibus ſuis: hoſtis meus terribilibus oculis me ituitus eſt. Et oſeas:
c. vii. ue eis quoniã receſſerũt a me: uaſtabũt: qa præuaricati ſũt i me: ego re
demi eos: & ipſi locuti ſũt cõtra me mēdacia. Et ifra ego erudiui eos: & con/ Trenorum
fortaui brachia eo℞: & in me cogitauerunt maliciã. Itidē hieremias. c. viiii. Malachias
Cætus præuaricatorũ extēderunt lĩguã ſuã quaſi arcum mēdacii & nõ uerita
tis. & ifra: docuerunt eni lĩguã ſuã loq mēdacium ut iniq; agerent laboraue/
runt. Idē treno℞. iii. labia iſurgētium mihi: & meditatões eo℞ aduerſum me
tota die: & malachias. iii. c. inualuerunt ſup me uerba ueſtra dicit dominus:
& dixiſtis qd locuti ſumus cõtra te? Cõfirmat hoc mattheus de ſaluatore no
ſtro. c. xxvi. At illi tenētes ieſum duxerunt ad cayphã principē ſacerdotũ: &
infra pricipes aũt ſacerdotum & oẽ cõcilium quærebãt falſum teſtimoniũ cõ
tra ieſum ut eum morti traderēt: & nõ iuenerunt cum multi falſi teſtes acceſ/
ſiſſent. nouiſſime autē uenerũt duo falſi teſtes. Et. c. xxvii. Et uinctũ addu
xerunt eum & tradiderũt põtio pilato præſidi & ifra ieſus autē ſtetit ãte præ
ſidē: & ſeqt nõ audis quãta aduerſum te dicunt teſtimonia? Itidē marcus. c:
xiiii. Et adduxerunt ieſum ad ſũmum ſacerdotē: & ſeqt ſummi uero ſacer/
dotes: & omne concilium quærebant: aduerſum ieſum ut eum morti trade/
rent nec inueniebant multi autem teſtimonium falſum dicebant aduerſus Lucas
eum & cõueniētia teſtionia nõ erãt: & qdã ſurgētes falſum teſtioniũ ferebãt Ioannes
aduerſus eum: &. c. xv. mane cõſilium faciētes ſummi ſacerdotes cum ſenio
ribus & ſcribis & uniuerſo concilio uicientes ieſum dixerunt & tradiderunt
pilato: & lucas. c. xxiii. ſurgens ois multitudo eorum dixerunt illum ad pila
tum: & ifra. pilatus autē remiſit eum ad herodē: & ioãnes. c. xviii. Cohors ãt

&tribunus: & miniſtri iudæorum cōpræhēderunt ieſum: & ligauerunt eum: & adduxerunt eum ad annā primum. Et īfra: & miſit eum annas ligatum ad caypha pōtificē: & ſeqt. adducūt ergo ieſū ad caypha ī prætorium: & exiuit pilatus ad eos foras: & dixit quā accuſatōnē affertis aduerſus hoiem hūc reſpōderunt & dixerunt ei: ſi nō eēt hic malefactor nō tibi tradidiſſemus eū

Pilatus

His iiuriis atq; moleſtiis nō ſaciati adhuc iudæi Cōſpuētes ī eum uenēatos ſputos dridebāt & pcutiebāt māu ſacrilega faciē eius uellātes eū ut illuderēt. iob id nō fugit dixit eni. c. xvi. apuerūt ſup me ora ſua: & exprobrātes pcuſſerūt maxillā meā ſaciati ſunt pēis meis &. c. xxx. abōināt me: & faciē meā cōſpuere non uerēt. Vidit hæc dauid propheta iccirco ait pſalmo. xxx: ſup oēs inimicos meos factus ſū opprobrium uicinis meis: & timor notis meis: & ſeqt factus ſum tanq̄ uas pditū: quoniam audiui uituperationē multorum cōmorantium ī circuitu: in eo dum conuenirent ſimul aduerſum me accipere animā meam conſiliati ſunt. Et pſalmo. xxxiiii. dilatauerunt ſup me os ſuum: dixerunt euge euge. Et pſalmo. lxviii. Suſtinui opprobrium: operuit confuſio faciem meā. Itē pſalmo. c. viii. ego factus ſum opprobriū illis: uiderunt me: & mouerunt capita ſua. Eſaias ēt. c. l. inquit: ego aūt non contradico: retror ſum non abii. Corpus meū dedi pcutientibus: & genas meas uellentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuētibus in me. dominus auxiliator meus & ideo non ſum confuſus. Ideo poſui faciem meā ut petrā duriſſimā: & ſcio quoniam non confundar. Et hieremias trenorū. iii. factus ſū in derriſum omni populo meo cāticum eorum tota die: &. c. eodē dabit percutienti ſe maxillam: ſaturabitur opprobriis: & infra: eradicationem & abiectionem poſuiſti me ī medio populorum. & micheas. c. iiii. in uirga pcutiēs maxillam iudicis iſrael. Hoc idē apud mattheū ſcribitur. c. xxvi.

pſalmo
eſaias
Hieremiaſ
Micheas
Mattheus

Tunc expuerunt in faciē eius: & colaphis eū cæderunt: alii aūt palmas in faciē eius dederunt dicentes prophetiza nobis chriſte. &. c. xxvii. Et genui flexo ante eū: illudebant ei dicentes: aue rex iudæorū & expuentes in eū. Necnon & apud marcum. c. xiiii. & cæperunt quidā conſpuere in eum: & uelare faciem eius & colaphis eum cædere: & dicere ei: prophetiza: & miniſtri alapis eum cædebant. & apud lucam. c. xxii. & uiri qui tenebant illum illudebāt ei & uelauerunt eum: & percutiebant faciem eius: & interrogauerunt eum dicētes prophetiza quis eſt qui te percuſſit: & alia multa blaſphemantes dicebāt i eum. & apud ioannem. c. xviii. hæc autem cum dixiſſet: unus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam ieſu. &. c. xviiii. & ueniebant ad eum: & dicebant: aue rex iudæorum: & dabant ei alapas.

marcus
Lucas
Ioannes

Infecta igit chriſti facie iudæo₇ ſputis atq; pcuſa māibus ī cæſtis nullo moue batur quidem tormentorum impulſu ſciēs aſperſionem ſanguinis ſui animis credētibus æternā atq; beatam fore mercedē ſiue præmiū uoluit(tāta ſiqdē māuetudine atq; humilitate uſus ē) a iudæo₇ mācipiis inutilibus ēt attracta

ri: ſpoliariq; ꝓprio ueſtiméto: & nudus demum atq; ligatus ab eis crudeliſſi me cædi. Tunc in eo nihil erat quod dillaniatum atq; dillaceratum cótinuis uerberibꝰ nó eẽt. cum militũ ſerui uulnera uulneribꝰ adderẽt: & plagas pla/ gis recẽtibꝰ ĩprimerẽt hinc ſanguis erumpẽs: hinc liuor tumẽs oĩum mẽbroꝝ cõpages demonſtrabat. Vidit hoc ante dauid ꝓpheta: q ſolito uaticinio ſuo dixit pſalmo. xxi. ſicut aq̃ effuſus ſum: & diſpſa ſunt oĩa oſſa mea: factum ẽ cor meum tanq̃ cera liqueſcẽs in medio uẽtris mei: aruit tãq̃ teſta uirtus mea & lingua mea adhæſit faucibus meis. Et pſalmo. xxxiii. aduerſum me lætati ſunt & cõuenerunt: & cõgregata ſunt ſup me flagella. Et pſalmo. xxxvii. ego ad flagella paratus ſum: & dolor meus in cõſpectu meo. Et pſalmo. lxxii. & fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Et pſalmo. cxviii. fu nes peccatoꝝ circũplexi ſunt me: & legẽ tuã non ſum oblitus. Et trenoꝝ. c. iii. uetuſtã fecit pellẽ meã: contriuit oſſa mea. Huiuſmodi ſuppliciũ matthe us. c. xxvii. teſtatus ẽ: tunc dimiſit illis barrabã: ieſum aũt flagellatum tradi dit eis. Et marcus. c. xv. pilatus aũt uolẽs populo ſatiſfacere dimiſit illis bar rabã: & tradidit ieſum flagellis cæſum. Et lucas. xxiii. c. emendatum ergo il lum dimittam: emẽdatum dixit: hoc ẽ uerberatum. Et ioãnes. xviiii. c. tunc appræhendit pilatus ieſum: & flagellauit.

Dauid

Pſalmus

Pſalmus

Mattheus

marcus

Lucas

Ioãnes

Iuſuper iudæi non laſſi adhuc ĩ chriſtum huiuſmodi percuſſionibus atq; acer/ biſſimis uerberibus furore execrabili perciti adhuc nouo ſupplicii genere ut afflito afflitionem adderent: eum afficere ſtatuerunt: utq; pars corporis eius nulla intacta ab amaritudine atq; tormento uideretur: capiti eius coronam ſpineã impreſſerunt: o inaudita crudelitas: o horrendum ſpectaculum cœlo rum regem aſpicere illuſum agitatum deſpectum atq; attritum tantiſq; laceſ ſiri iniuriis: grauari opprobriis: atq; ſæuiſſimis dilaniari pænis: cõficiq; tor/ mentis. Declaratum hoc aperte fuit heſter. c. viii. Mardocheus autem de pa lacio & de couſpectu regis egrediens coronam auream portabat in capite. mardocheus iſte iudæus fuit qui iudaicum populum ab occiſione quam de/ creuerat aman de ſtirpe agag cui aſſuerus rex ſolium dederat præ oibus prin cipibus terræ penitus liberauit: tandem ſuſpẽſo amã regis gratiam iudaicus populus iniuit: per mardocheum igitur chriſtus debet ĩtelligi: qui totum hu manum genus a cæde diaboli q ſuper oẽs mundi principes poteſtatẽ præua/ lebat atq; dominio liberauit: quo ſuſpenſo atq; obſtricto chriſti reſurrectiõe ſũmi dei ac regis mortales oẽs grãm eiuſdẽ adepti ſũt: portabat autẽ mardo cheus coronam auream in capite: ideſt chriſtus capiti geſtabat coronam ſan guineam impræſſam: egrediens e conſpectu herodis & pilati atque pontifi/ cum. Legitur præterea pſalmo. xxvii. omnes gentes (hoc eſt iudæorum) cir/ cundederunt me: & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis. Et canticorum. c. iii. Egredimini filiæ ſyon & uidete regẽ ſolomonẽ ĩ diademate quo coronauit il lũ mr ſua. Et apud eſaiã. c. v. plãtauit uineã electã: & expectauit ut faceret uuas: & fecit labruſcas hoc ẽ nõ fructus iuſtitiæ ac ꝓbitatis: ſed ſpinas dolo

Heſter

Mardo/ cheus

Aman

Aſſuerus rex

Pſalmus

Canticorũ

Eſaias.

ris atq; crudelitatis. Iccirco eiuſdē. c. lviiii. dicit & galca ſalutis i capite eiuſ
De hac loqt mattheus. c. xxvii. & plectētes coronā de ſpinis poſuerunt ſup
Eſaias. caput eius. Et marcus. c. xv. & īponūt ei plectētes ſpineā coronā. Et ioānes
Mattheus c. xviiii. & milites plectētes coronā de ſpinis īpoſuerūt capiti eius: & i eodē
Marcus exiuit ergo ieſus portās ſpineā coronā.

Ioānes Vtq; maiori eū irriſione atq; dolore afficerēt harūdinē poſuerūt in manu eius
& extrahētes illā quandoq; pcutiebant caput eius. Hoc præuidit eſaias. c. x.
Eſaias. inqens. In uirga enī pcutiet te & baculū ſuū leuabit ſup te. Et. c. xxxxii. Ca-
lamum quaſſatum nō cōteret. Et ezechiel. c. xxxx. Ecce uir & calamus mēſu
Ezechiel ræ i manu eius. Iſtud ipſū inqt mattheus. c. xxvii. & poſuerūt harūdinē i de
Mattheus xtera eius & i eodē: & accepunt harūdinē & pcutiebāt caput eius. Et hoc idē
Marcus marcus. c. xv. & pcutiebat caput eius harūdine.

Præterea intactum nihil quod ad chriſti ignominiam atq; dedecus afferre po-
terantt: iudæi relinquere uoluerunt: ut qui ſapientia omni ſapientior erat
chriſtus ipſe: & ſtultus atq; īſanus oībus duceret: coloris punicei ueſtimēto
īduerūt eū: quo reges diebꝰ feſtis atq; pōtifices uti cōſueuerāt: eo ipſo in op
probriū eius atq; deriſionē chriſtū īdutū oēs fatuū atq; ſtultiſſimū iudicarēt
quēadmodū ſcribit pſalmo. xxi. oēs uidētes me deriſerūt me locuti ſunt la-
biis & mouerūt caput. Hoc ſane iob ēt. c. xxvii. nō latuit. inqt enī ſicut lutū
Iob præparauerit ueſtimēta: præparabit qdē ſed iuſtus ueſtiet illis. Itē & dauid
Pſalmus pſalmo. lxviii. poſui ueſtimētū meū ciliciū: & factus ſū illis i parabolā. Et li
cet regiū illud fuerit: quo chriſtus i dedecus a iudæis ueſtitus fuerat: ei tamē
ob aſpitatē īproperioꝝ atq; dolorē uulnerū tanq̄ ciliciū extitit: ut in pſalmo
Pſalmus eodē dr. Tu ſcis īproperiū meū & cōfuſionē meā & reuerētiā meā: i cōſpectu
tuo ſunt oēs q tribulāt me īproperiū expectauit cor meū & miſeriā. Et eſaias
Eſaias. c. iii. ait. ueſtimētum tibi ē: princeps eſto nr: ruina aūt hæc i manu tua: prin
cipē uocāt chriſtum irriſiue: q uerus princeps mūdi erat: ruina aūt hæc ī ma
nu tua inqt: quoniā i ptāte chriſti erat iudæoꝝ ruina atq; pditio. Inſup. c. lx
iii. eſaias ait. Quis eſt iſte q uenit de edō tinctis ueſtibꝰ de boſra: & ſequit:
Quare ergo rubrum ē idumētum tuum: & ueſtimēta tua ſicut calcantium in
torculari: qbꝰ uerbis chriſtus ait. Torcular calcaui ſolus: hoc ē: ille ego fui q
captus a iudæis & derelictus ab oībꝰ ſolus ſteti i manibꝰ eoꝝ irriſus: attritus
atq; dilaceratus totus: & cruci tādem affixus pp humanæ fragilitatis errores
Mattheus īpios ac ſcelera: morteq; oppreſſus: peccata oīum ſolus ipſe ſanguīe meo la-
ui. De hoc ueſtimēto loqt mattheus. c. xxvii. & exuētes eum chlamydē coc
Lucas cineā circundederunt ei. Et marcus idē dicit: milites āt duxerūt eū i atriū præ
torii: & conuocant totā cohortē: & induunt eum purpura. Et lucas. c. xxiii.
ſpræuit aūt illū herodes cū exercitu ſuo & illuſit indutū ueſte alba. Itē ioan-
nes. c. xviiii. ueſte purpurea circūdederunt eum.

Cōfectis iā chriſti mēbroꝝ oīum uiribꝰ ut ſacrificiū ſe deo redderet ſicuti ſcri
ptum ē pſalmo. l. ſacrificiū deo ſpūs cōtribulatus & cor cōtritū deus non de

ſpicies: uoléſq; oia pſici quæ uaticinati ſũt de ipſo ſancti dei clamãtibus iu/
dæis corã pilato præſide uocibus infauſtis atq; ipiis ut cruci affigeret neque
obſtar neq; r̃pugnare uoluit qppe q cũ imortalis eẽt mortalitate libẽs ſe iduc
rat ut mortales imortalitate idueret offerr ſe deo pr̃i nõ iuitus ꝓ cũctis a po/
teſtate diabolica r̃dimẽdis hoibꝰ uoluit atq; decreuit quẽadmodũ ſcribit eſa
iæ.c.liii.oblatus ẽ qa ipſe uoluit tacebat qdẽ ne eius pia uox atq; dulciſſima
aliquo medio iudæoꝝ rabiẽ leniret Poſtulabãt itaq; iudæi undiq; furore atq; **Eſaias.**
furiis agitati cõclamãtes cruci chriſtũ affigi ferã hãc eſflagitationẽ præuidit
eſaias.c.iii.ruit ieruſalẽ & iudas cõcidit: qa lígua eoꝝ: & ad iuẽtiões eoꝝ cõ
tra dominũ. Itẽ.c.v.expectaui ut faceret iudiciũ: & ecce iniqtas: expectaui
ut faceret iuſtitiã & ecce clamor. Necnõ & hieremias.c.ii.ſupra eũ rugierũt
leones & dederũt uocẽ ſuã: &.c.xii.reliq domũ meã: dimiſi hæreditatẽ meã
dedi dilectã meã i manu inimicoꝝ eius: factus ẽ mihi hæreditas mea q̃ſi leo i
ſilua & dedit cõtra me uocẽ. Et trenoꝝ.c.iii.uidiſti oẽm furorẽ & uniuerſas
cogitatões eoꝝ aduerſũ me. audiſti opprobriũ eoꝝ domie oẽs cogitatões ad
uerſũ me labia iſurgẽtiũ mihi & meditatões eoꝝ aduerſũ me Seſſionẽ eoꝝ &
reſurrectionẽ eoꝝ uide: ego ſũ pſalmus eoꝝ. hoc ipſũ mattheus.c.xxvii.iqt
Dicũt oẽs crucifigat: ait illis præſes qd eni mali fecit: at illi magis clamabãt
crucifigat hoc marcus ẽt.c.xv.ait. at illi clamauerẽt crucifige eũ. Pilato uero
dicebat illis: qd eni mali fecit: at illi magis clamabãt crucifige eũ. Necnõ &
lucas.c.xxiii.exclamauit aũt ſimul uniuerſa turba dicẽs tolle hũc: & ſequit
crucifige crucifige eũ: & i eodẽ. At illi iſtabãt uocibus magnis poſtulãtes ut
crucifigeret & iualeſcebãt uoces eoꝝ & iſra: illi autem clamabant tolle tolle
crucifige eum.

Pilatus hoc tãtũ cũ audiſſet facinus: eũq; morte idignũ eũ iudicaſſet: ſentẽtiã
ferre noluit: attamẽ timẽs ne pelleret e regno: uictus auiditate regnãdi chri
ſtũ iudæoꝝ manibꝰ tradidit ut de ipſo: quẽadmodũ illi aiebant lege ſua cau
tum eẽ pænas ſummerent.

Trahebat itaq; chriſtus tũc a iudæis ad crucis patibulũ ipoſitæ ſup humeros
eius nullũ emittẽs uerbũ: nihil cõquerẽs afflictus corpore mæſtus aia: i corpe
cruciatibus premebat: in aia doloris trãſfigebat iaculo. Hoc utiq; antea di
ctũ ẽ a ꝓpheta pſalmo.xxxvii.ego aũt tãq̃ ſurdus nõ audiebã & ſicut mutus
nõ aperiẽs os ſuũ & factus ſũ ſicut hõ nõ audiẽs & nõ habẽs i ore ſuo redargu
tiões. Et pſalmo.xxxviii.poſui ori meo cuſtodiam cũ cõſiſteret peccator ad
uerſum me: obmutui & humiliatus ſum & ſilui a bonis: & dolor meus reno/
uatus eſt: & in eodem obmutui & non aperui os meum. Poterat quidem chri
ſtus ſed nõ uolebat: uolebat aũt pati & dirum hoc ſponte ſubire ſupplicium
pſpicientes autem eum mulieres quædã incedentem uultu demiſſo. tremulis
genibus: crinibus cruore implicitis: oculis ſanguine cruentatis lamentaban
tur oẽs: & defluẽtibus lachrymis gemebãt atq; plorabãt: qbus ipſe tũc: uoce
ſũmiſſa: totus anxius: & undiq; uulneribus cõpræſſus dixit. Filiæ ieruſalem

nolite flere ſup me: ſed ſup uos ipſas flete: & ſup filios ueſtros: quoniam ecce
ueniēt dies: i qbus dicēt beatæ ſteriles & uētres q nō genuerūt: & ubera quæ
nō lactauerūt: tūc incipiēt dicere mōtibus cadite ſup nos: & collibus: opite
Lucas nos lucæ. xxiii. Hoc ipſū præuidit hieremias. c. viiii. Audite ergo mulieres
Hieremias uerbum domini: & aſſumant aures ueſtræ ſermonē oris eius: & docete filias
ueſtras lamentū: & una quæq; proximā ſuā planctū: qa aſcendit mors p fene
ſtras noſtras: ingreſſa ē domos noſtras diſpdere paruulos deforis & iunenes
de plateis: & zacharias. c. xii. in die illa magnus erit planctus in ieruſalem ſi
cut plāctus ad rēmon in campo magedō: & plāgēt terræ: familiæ & familiæ
ſeorſum: familiæ domus dauid ſeorſum & mulieres eoꝝ.

Iudæi tandem exuentes eum ueſtimentis ſuis inter duos nefarios homines tan
q̄ noxium ſup crucis ſtipitem confixerunt. audiebat ipſe ꝓfecto iudæorum
ſtrepentium ſonitū: & altas ſcæuiſſimoꝝ militum uoces ſonantes quādo mo
Pſalmus rietur & peribit nomē eius: legit hoc. lx. pſalmo. Ipſe uero tacitus cor intus
aiebat. ecce cæperunt aiam meā: irruerunt in me fortes: neq; iniqtas mea: ne
Pſalmus q; peccatum meū ut ſcribit pſalmo. lxviii. De hac enim crucis affixione atq;
Iob chriſti patibulo: legimus iob. c. xxx. nunc quoq; in amaritudine ē ſermo me
us: & manus plagæ meæ aggrauata ē ſup gemitū meum: & pſalmo. xiii. uelo
Pſalmus ces pedes eoꝝ ad effundēdū ſanguinem. Et pſalmo. xvii. circūdederunt me
Pſalmus dolores mortis. Et pſalmo. xxxvii. uim faciebant q quærebant aiam meam.
Et pſalmo. lxviii. pſecuti ſunt me inimici mei: quæ nō rapui tunc exoluebā.
Pſalmus Et pſalmo. lxxxxiiii. Captabunt in aiam iuſti & ſanguinē inocentē. condēna
Eſaias. būt. Et eſaias. c. xxxxiii. uerūtamē ſeruire me feciſti i peccatis tuis: præbui
ſti mihi laborē i iniqtatibus tuis: ego ſū: ego ſū ipſe q̄ deleo iniqtates tuas ꝓ
pter me: &. c. lviiii. opa eoꝝ: opa inutilia: & opus iniqtatis i manibus eoꝝ:
pedes eoꝝ in malū currūt: & feſtinātꝰ ut effundāt ſanguinē inocentē. Et hie
remias. c. xi. ego q̄ſi agnus māſuetus q portat ad uictimā & nō cognoui: qa
cogitauerūt ſup cōſilia dicētes: mittamus lignū in panē eius. & eradamus eū
de terra uiuētiū: & nomē eius ne memoretur amplius.

Crucē poſtea iudæi ſup quā chriſtus erat manus atq; pedes clauis ferreis confi
xus extulerūt extēſis iā oibꝰ mēbris atq; fūditus dilaniatis: ſicuti habet pſal
mo. xxi. foderūt manus meas & pedes meos dinumerauerūt oīa oſſa mea: &
pſalmo. lxxxvii. clamaui ad te domīe: tota die ad te expādi manus meas. Itē
pſalmo. cxxxx. eleuatio manuū meaꝝ ſacrificiū ueſptinū. Et apud eſaiā. c.
v. & leuabit ſignū i natiōibꝰ ꝓcul: &. c. lxv. expādi manus meas tota die ad
Eſaias populū icredulū q gradit i uiā nō bonā. & trenoꝝ. c. iii. Circūædificauit ad
Trenorū uerſum me & non egrediar & aggrauauit cōpedem meum. Abachuc inſuper
Abachuc. capitulo. iii. Cornua in manibus eius: hoc eſt manus chriſti ueluti cornua ſu
per crucem diſtentæ: & ſequitur ibi abſcondita eſt fortitudo eius ante faciē
zacharias eius ibi mors: fortitudo ideſt diuinitas: ante faciem: ante humanitatem ſci

licet. Et in eodē. Altitudo leuauit manus eius: & zacharias. c. xii. Et aſpicient in me quē confixerunt: & plangent eum plantu quaſi ſup unigenitum: & dolebunt ſuper eum ut dolere ſolet in morte primogeniti. Item. c. xiii. quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarū: & dicet. His plagatus ſum ī domo eoꝝ qui diligebant me. Affirmat hoc idem mattheus. c. xxvii. poſtq̄ autem crucifixerunt eum &c. Itē marcus. c. xv. & crucifigētes eum &c. & lucas. c. xxiii. & poſtq̄ uenerunt in locum q uocatᷣ caluarie ibi crucifixerunt eū: & ioannes. c. xviiii. exiuit in eum qui dicitur caluarie locū hebraicæ autem golgota ubi crucifixerunt eum. Mattheus. Marcus. Lucas Ioannes

Quo ppetrato ſcelere atq̜ conſūmato: tūc milites: quoꝝ officiū eſt dānatoꝝ ſemp ſibi rapere ueſtimēta: poſtq̄ pænas obnoxii dederint: inter ſe chriſti palium diuiſerūt. Tunica uero quæ ueluti cilicium contexta erat: cū ad cōmoditatē aliquā eoꝝ cuiuſlibet diuiſa nō accederet: ut illorū aliqs ipſa integra frui poſſet: ſup eam ſortē poſuerūt. Scribitᷣ iſtudipſum pſalmo. xxi. Ipſi uero conſiderauerunt & inſpexerūt me: diuiſerūt ſibi ueſtimēta mea: & ſup ueſtem meā miſerūt ſortē. Et hieremias. c. xiii. Hæc ſors tua parſq̜ mēſure tuæ a me dicit dominus qa oblita es mei: & cōfiſa es in mēdacio & infra: ue tibi ieruſalē. Quod & mattheus itidē hoc ait. c. xxvii. diuiſerūt ueſtimenta eius ſortem mittentes: & marcus. c. xv. diuiſerunt ueſtimenta eius mittentes ſorem ſuper eis quis quid tolleret. Et lucas. xxiii. c. diuidentes uero ueſtimenta eius miſerunt ſortes. Et ioannes. c. xviiii. milites acceperunt ueſtimenta eius & fecerunt quattuor partes unicuiq̜ militi partē & tunicā. Erat aūt tunica inconſutilis deſuper contexta per totum: dixerunt ergo adinuicem non ſcindamus eam: ſed ſortiamur de illa cuius ſit. Pſalmus Hieremia Mattheu Marcus Lucas Ioanues

Erat chriſtus in ligno affixus in mēte præſſus anguſtia: ī corpore cruciatus uulneribus foris agitatus opprobriis: atq̜ linguarū maledicētiū ictibus tanq̄ ſignū ad ſagittā undiq̜ pcuſſus. Hinc inde ut reqem aliquam inuenire poſſet nunc in ſiniſtrum nūc in dextrum uertebat latus caput ſpinis circūfoſſum atq̜ cruore infectū: tacituſq̜ aiebat quod ſcribitᷣ pſalmo. xxi. ego ſum uermis & nō hō opprobriū hoīum & abiectio plebis. Necnō & illud pſalmo. cxiiii. Circūdederūt me dolores mortis: & illud pſalmo. cxxxxi. Cōſiderabā ad dexterā: & uidebā: & nō erat q cognoſceret me. Et trenoꝝ. c. i. O uos oēs q trāſitis p uiam attendite & uidete ſi eſt dolor ſicut dolor meus. Pſalmus.

Tāto præterea iſlati furoris ſpū iudæi erāt: liuoreq̜ ac ſimultate referti: ut cū morti chriſtus pximus foret ſitio diceret: nō qdē aquæ potū: nō uini: nō cuiuſuis alterius liquoris dulcedinē: ſed aiarū ſalutē atq̜ btitudinē. Ad quā uocē nocēdi ueneno īfecto iudæi ſcelerati ac pfidi: ī harūdinis apice ſpōgiā aceto hyſopo ac felle horrido plenā īponētes domio porrexerūt: o uenenata iudaici populi fraus: o cogitata leonū rugiētiū rabies: q tibi a pre pietatē miſericordiā ueniā atq̜ ſalutē flagitabat: tu ſceleſtus īprobus furioſus ac īpius: tu

inq̄ ei omne interitus genus atq; pditionis afferre nō impiger ſatagebas. hāc
ſingularem imanitatem & execrabilem affatus eſt ꝓpheta pſalmo. lxviii. de
derunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potauerūt me aceto. Et. c. xxii. deu/
Pſalmus. teronomii. uua eoꝝ: uua fellis: & botrus amariſſimus: fel draconū uinū eoꝝ
Deutero/nomii uenenum aſpidū iuſanabile. Et hieremias. c. ii. Ego plantaui te uinea electa
omne ſemē uerum: quomodo ergo conuerſa es in prauū uinea aliena. Et tre
Hieremias norum. c. iii. ædificauit in gyro meo & circūdedit me felle & labore. Et i eo
dem repleuit me amaritudinibus inebriauit me abſinthio: & ſequit̄ recorda
re pauptatis & tranſgreſſionis meæ abſinthii & fellis. Idē mattheus de chri/
ſto inqt. c. xxvii. Et cōtinuo currens unus ex eis accæptā ſpongiam impleuit
aceto & impoſuit harūdini & dabat ei bibere. Et marcus. c. xv. Currens aūt
Lucas unus & implēs ſpongiā aceto circūponenſq; calamo potum dabat ei. Et lu/
Ioannes cas. c. xxiii. Et milites accedentes: & acetum offerentes. Et ioānes. c. xviiii.
uas aūt erat poſitum aceto plenum: illi autem ſpongiam plenam aceto hyſo
po circūponentes obtulerunt ori eius.

Et quoniam q alios docet & ipſe prior facere debuit: chriſtus enim ueluti bo/
nus & conſūmatus doctor patrem ſuū cœli conditorem & mundi huius opi
ficem uoluit ꝓ inimicis ſuis atq; crucifigentibus orare: q̄ppe q ante ſuos do
cuerit diſcipulos: ut inimicoſ diligeret: utque re ipſa factoque oſtenderet: &
ſe pfeciſſe quod monuit in ligno pendens ait. Pater dimitte illis qa neſciunt
qd faciunt: quēadmodum ſcribit lucas. c. xxiii. Id antedictū fuerat ab eſaia
Lucas. c. liii. & ipſe ꝓ tranſgreſſoribus orauit. Hoc etiā præuidit ipſe ꝓpheta. c. xx
Eſaias. iiii. iccirco aduerſus iudaicum populum clamat: tranſgreſſi ſunt leges: mu/
tauerunt ius: diſſipauerunt fædus ſempiternum. Et in eodem: præuaricātes
præuaricati ſunt: & præuaricatione tranſgreſſoꝝ præuaricati ſunt. Necnō
c. xxxxviii. Scio quia præuaricans præuaricaberis, & tranſgreſſorē ex ute/
ro uocaui te.

His peractis in chriſti corpore ſuppliciis ſol lumen ſuum amittens cōtinuo ob
tenebroſus undiq; factus eſt. Idem. lvii. pſalmo dicitur. Supcecidit ignis: &
nō uiderunt ſolem. Ignis hoc ē iudæoꝝ furor ſup chriſtum. Et eſaias. c. xiii.
Stellæ cœli & ſplēdor earum non expandent lumen ſuū obtenebratus eſt ſol
in ortu ſuo & luna nō ſplendebit in lumine ſuo. Et. c. xxiiii. Erubeſcet luna
& confundet̄ ſol. Et hieremias. c. iiii. aſpexi terram & ecce uacua erat: & cœ
los: & nō erat lux in eis. Necnon &. c. xv. Occidit ei ſol cū adhuc eſſet dies
Hieremias cōfuſa eſt & erubuit. Et ezechiel. xxxii. ſolem nube tegam: & luna nō dabit
Ezechiel lumen ſuū: omnia luminaria cœli merere faciam: & dabo tenebras ſup terrā
Iohel. tuam dicit dominus deus. Et iohel. c. ii. A facie eius contremuit terra: moti
ſunt cœli: ſol & luna obtenebrati ſunt. & ſtellæ retraxerunt ſplēdorem ſuum
Amos. Et amos. c. viii. & erit in die illa dicit dominus: occidet ſol meridie & tene/
breſcere faciā terrā in die luminis: & cōuertam dies feſtos ueſtros in luctum:

& cantica ueſtra in lamẽtationẽ. Dicit hoc idem mattheus. xxvii. c. A ſexta Mattheꝰ
aũt hora tenebræ factæ ſunt ſup uniuerſam terram uſq; ad horam nonã. Et Marcus
marcus. c. xv. & facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt ſup totã terram uſq; in Lucas
horam nonã. Et lucas. c. xxiii. erat aũt fere hora ſexta: & tenebræ factæ ſunt
in uniuerſam terram uſq; in horam nonã: & obſcuratus eſt ſol. Neq; mirũ mo
riente chriſto ſol ſi ſuum lumẽ obtexerit: quãdo poſt tot iniurias ſibi illatas:
tot opprobria: irriſiones: ſputa flagella: angores: mæſticias: crucis affixionẽ
emiſerit ſpũm: qppe q erat lux uera quæ illumiat oẽm hoiem ueniẽtẽ in hũc
mũdũ de quo antea dictum eſt ab eſaia. c. lx. Surge illuminare ieruſalẽ quia Eſaias.
uenit lumen tuum & gloria domini ſup te orta eſt. De hac morte chriſti ſcri-
ptum eſt geneſeos. c. xxxxviiii. ad prædã fili mi aſcẽdiſti: & reqeſcens accu- Geneſeos.
buiſti. & pſalmo. lxvii. domini domini exitus mortis: & pſalmo. xv. caro Pſalmus
mea reqeſcet in ſpe: & pſalmo. cxviii. os meũ aperui & attraxi ſpũm. & eſa- Daniel
ias. c. lvii. Iuſtus perit & nõ eſt q rogitet in corde ſuo. & daniel. c. viiii. poſt
hebdomadas. lxxii: occidet̃ chriſtus. & trenoꝝ. iii. opuiſti in furore & pcuſi Trenoꝝ
ſti: occidiſti nec pepciſti. & pſalmo. lxxxviii. Tu uero repuliſti & deſpexiſti: Pſalmus
diſtuliſti chriſtum tuũ: auertiſti teſtamentum ſerui tui: pfanaſti in terra ſan-
ctuarium eius: deſtruxiſti oẽs ſepes eius: & ſequit̃ factus eſt opprobriũ uici- Mattheus
nis eius. mattheus itidem dicit. c. xxvii. marcus. xv. Lucas. xxiii. & ioannes Marcus
xviiii. & inclinato capite tradidit ſpiritum. Lucas

Tunc uelum tẽpli ſciſſum eſt in duas partes a ſummo uſq; deorſum: quẽadmo Ioãnes
dũ. c. xxvii. apud mattheum legimus: & apud marcũ. c. xv. & apud lucã. c. Mattheus
xxiii. Iſtudipſum ante locutus eſt amos ppheta. c. viii. Et ſtridebũt cardineſ marcus
tẽpli in illa die dicit dominus. Et. iii. Re. c. viiii. Templũ quod ſanctificaui Lucas
nomini meo proiiciã a cõſpectu meo. Terra inſup chriſto mortuo cõmota ẽ Amos.
ut eodẽ. c. mattheus ait. Quod ante dictũ fuerat. ii. Re. c. xxii. Cõmota eſt Li. Re.
& cõtremuit terra: fundamenta montium cõcuſſa ſunt: quoniã iratus eſt eis. Mattheus
Et hæc eadẽ uerba dicunt̃ pſalmo. xvii. & pſalmo. lxxxxvi. uidit & cõmota Li. Re.
eſt terra. Itẽ eſaias. c. viiii. In ira domini exercituũ cõturbata eſt terra: & erit Pſalmus
populus quaſi eſca ignis. Et iohel. c. ii. A facie eius contremuit terra: & mo Eſaias.
ti ſunt cœli. Itẽ naum ppheta. c. primo: contremuit terra a facie eius: & or- Iohel
bis & omnes habitantes in eo. Naum

Venit demũ qdam eoꝝ militum diabolico ſpiritu impulſus: ut dicit̃ abachuc Abachucs
c. iii. & diabolus ante pedes eius. Latus eius mucrone directo trãſfixit. Hoc Iob
ſcriptum ẽ iob. c. xv. Cõfregit me: & poſuit me ſibi quaſi ſignum circũdedit Hieremiaſ
me lanceis ſuis cõuulnerauit lũbos meos & nõ pepcit. Et in eodẽ cõcidit me
uulnere ſup uulnus: irruit in me quaſi gigas. Et hieremias. c. xxxxvii. uſque-
quo cõcideris o mucro domini? uſquequo nõ qeſces? ingredere in uaginã tuã
refrigerare & ſile. Et trenoꝝ. iii. Tetẽdit arcum ſuũ & poſuit me quaſi ſignũ Trenorũ.
ad ſagittam. Huiuſmodi facinus ioannes uidit: iccirco. c. xviiii. teſtat̃ dicẽs Ioãnes.

unus militum lancea latus eius aperuit.

Viſis his oibus & expeditis nobilis uir qdam hebræus ac diues noie ioſeph do
natum ſibi corpus a pilato inuolutũq; pãno lineo in monumẽto ſuo poſuit.
Hieremias Erat qdem monumentũ illud quaſi domũcula quædã in cuius medio erat ſe
pulchrũ: in quo depoſitũ chriſti corpus lapide magno clauſit. Quã ob rem
plangit hieremias trenoꝝ. iii. Circũædificauit aduerſum me: ut nõ egrediar
aggrauauit cõpedem meũ: & in eodẽ cõcluſit uias meas lapidibus quadris ſe
Pſalmus mitas meas ſubuertit. Et infra lapſa ẽ in lacu uita mea: & poſuerũt lapidem
Mattheus ſup me. Et pſalmo. iiii. in pace in id ipſum dormiã & reqeſcam: quoniam tu
domine ſingulariter in ſpe cõſtituiſti me: & pſalmo. cxxxxii. Collocauit me
Marcus in obſcuris ſicut mortuos ſæculi. mattheus hoc idẽ dicit. c. xxvii. & accepto
Lucas corpore ioſeph inuoluit illud in ſyndone munda: & poſuit illud in monumẽ
Ioannes. to ſuo nouo quod exciderat in petra & aduoluit ſaxũ magnũ ad oſtiũ monu
Mattheus mẽti: hoc idẽ marcus. c. xv. lucas. xxiii. & ioãnes. c. xviiii. dicit & affirmat.

Sed quoniã prædixerat ſe tertio die reſurrecturũ: ut legiť matthei. c. xx. Ec-
ce aſcẽdimus hieroſolymã: & filius hominis tradeť principibus ſacerdotum
& ſcribis: & condẽnabunt eũ morte: & tradent eũ gentibus ad illudendũ &
flagellãdum & crucifigẽdum & tertia die reſurget. Ipſum militari cuſtodia i
Eſaias. monumẽto cõcluſum circũdederũt. Hoc ante dixerat eſaias. c. liii. & dabit
mattheus. impios ꝑ ſepultura: Quod & mattheus. c. xxviii. etiã ſcribit. Domie recor
dati ſumus ꝙ ſeductor ille dixit adhuc uiuẽs poſt tres dies reſurgam: iube er
go cuſtodiri ſepulchrum uſq; in diem tertium & ſequitur habetis cuſtodiam
ite cuſtodite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum ſignan-
tes lapidem cum cuſtodibus.

Pſalmus. Verũ die tertio (ut dixit) ex monumẽto ꝑterritis cuſtodibus egreſſus eſt ac re-
Pſalmus. ſurrexit uiuus & integer. Dauid hoc cecinit pſalmo. iii. ego dormiui & ſom
num cæpi & reſurrexi quoniã dominus ſuſcepit me. Et pſalmo. xxv. non de
relinques aĩam meã in inferno: nec dabis ſanctũ tuum uidere corruptionem
Et pſalmo. xxvii. & refloruit caro mea ex uolũtate mea cõfitebor illi. & pſal
mo. xxviiii. Quæ utilitas i ſanguine meo dũ deſcẽdo i corruptionẽ nunqd
cõfitebitur tibi puluis: aut annunciabit ueritatẽ tuã: audiuit dominus & mi
Pſalmus. ſertus ẽ mei dominus factus ẽ adiutor meus. Conuertiſti plãctũ meũ in gau
diũ mihi: cõſcidiſti ſaccũ meũ & circũdediſti me lætitia. Et pſalmo. lxxii. te
Pſalmus. nuiſti manũ dexterã meã: & in uolũtate tua deduxiſti me: & cũ gloria ſuſce-
piſti me. Et pſalmo. lxxviii. excitatus eſt tanq̃ dormiẽs domius: tanq̃ potẽs
Pſalmus. crapulatus a uino. Necnõ & pſalmo. cxxxviii. domine ꝓbaſti me & cognoui
ſti me: tu cognouiſti ſeſſionẽ meã & reſurrectionẽ meã. Et in eodem tenebræ
Eſaias. nõ obſcurabunť a te: & nox ſicut dies illuminabiť: ſicut tenebræ eius ita &
lumẽ eius. Itẽ eſaias. c. xi. In die illa radix ieſſe q ſtat in ſignũ populoꝝ: ipſũ
gẽtes depræcabunť: & erit ſepulchrũ eius glorioſũ. Quod qdẽ capitulum a

doctoribus hebræis de chriſto hoc ē meſſiach ꝓculdubio exponit̃: hoc itidē ait. c. xxxiii. Nūc ſurgā dicit dominus: nūc exaltabor: nūc ſublimabor. Et oſeas. c. vi. uenite & reuertemur ad dominū qa ipſe cæpit & ſanabit nos: p/cutiet & curabit nos: uiuificabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos: & uiuemus in cōſpectu eius ſciemus ſequemurq; ut cognoſcamus dominum: quaſi diluculū præparatus ē egreſſus eius. Et ſophonias. c. iii. Expecta me dicit dominus ī die reſurrectiōis meæ. Hāc chriſti reſurrectionē ioſephus hiſtoriographus teſtat̃ libro. xviii. c. viiii. inqt eni. Fuit autem hiſdē temporibus ieſus ſapiens uir: & ſequitur hunc accuſatione primorum noſtræ gentis uirorum: cum pilatus in crucem agendum decreuiſſet: non deſeruerunt hi q ab inicio eum dilexerunt. Apparuit eni eis tertia die iterum uiuus Hoc teſtatus ē mattheus. c. xxviii. Scio enim ꝙ ieſum q crucifixus ē quæritis non eſt hic: ſurrexit enim ſicut dixit. Itidem marcus. c. xvi. Lucas. xxiiii. & ioannes capitulo. xx.

Doctores hebræi

Oſeas

Magna itaq; & admirabili auctoritate q̄plurimoꝝ hoīum ꝓphetarū: quos nō latuit illud diuinæ maieſtatis arcanū quod deus idulgētiſſimus iudex ꝓ ſalute fragilitatis humanæ futurū decreuerat oſtēdimus meſſiach ſcilicet uarias atq; ꝑmultas paſſurū ſollicitudines atq; anguſtias: & mortis demū illud ſubire ſuppliciū: quod antea nunq̄ neq; poſt: quocūq; iplicitus perditiōis ſcelere homo qs ſubierit. Q uoꝝ oīum quoniā iudæus uagus atque uerſutus poſſet aliqua de qbus diximus ad ſuū ſenſum diuertere: ut uno igit̃ tātū diuino uate eius fallacias reprimamus: audiat legat & ꝑlegat eſaiā. c. liii. quo in loco quæq; ſupius de meſſiach uel chriſto diximus: ille uti diuinus uates atq; propheta totus ſancto ſpū circūfuſus cæleſti uaticinio ſuo plenius atq; illuſtrius expoſuit & declarauit. Cuius uerbis iudæus q nimium ſuo malo ſapit: ſi diligenter aures præſtare: & oīa ſi ſtudioſe ꝑcontari uoluerit: ui aliqua uel fundamento repugnare nō poterit: qn meſſiach quæ & chriſtus ſuſtinuit paſſurus ſit oīa. Inqt enim ꝓpheta. Q uis credidit auditui noſtro & brachiū domini cui reuelatū eſt? Aſcēdet ſicut uirgultū corā eo: & ſicut radix de terra ſitienti. Nō eſt ſpecies eius neq; decor. Et uidimus eū: & non erat aſpectus & deſiderauimus eū deſpectū: & nouiſſimū uiroꝝ: uirum doloꝝ & ſcientē īfirmitatē. Et quaſi abſcōditus uultus eius & deſpectus: unde nec reputauimus eū. Vere langores noſtros ipſe tulit: & dolores noſtros ipſe portauit. Et nos reputauimus eū quaſi leproſum: & ꝑcuſſum a deo & humiliatū. Ipſe aūt uulneratus ē ꝓpter iniqtates noſtras. Attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſup eum. Oēs nos quaſi oues errauimus: unuſqſq; in uiam ſuam declinauit: & poſuit dominus in eo iniqtatē oīum noſtrū. Oblatus eſt quia ipſe uoluit: & nō aperuit os ſuū. Sicut ouis ad occiſionē ducet̃: & quaſi agnus corā tondēte ſe obmuteſcet & non aperiet os ſuū. De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt. Generationē eius qs enarrabit? Q uia abſciſſus ē de ter

Eſaias

ra uiuētiū. Propter ſcelus populi mei pcuſſi cū: & dabit ipios ꝓ ſepultura & diuites ꝓ morte ſua: eo ꝙ iniqtatem nō fecerit: neqꝫ dolus fuerit in ore eius. & dominus uoluit cōterere eū in infirmitate. Si poſuerit ꝓ peccato animam ſuā uideb it ſemē lōgeuū: & uolūtas domini in manu eius dirrigeť. Pro eo ꝙ laborauit anima eius uidebit & ſaturabitur. In ſciētia ſua iuſtificabit ipſe iu ſtus: ſeruos multos & iniqtates eoꝝ ipſe portabit. Ideo diſptiā ei plurimos: & fortiū diuidet ſpolia: ꝓ eo ꝙ tradidit in mortē aīam ſuā. Et cum ſceleratiſ reputatus eſt: & ipſe peccata multoꝝ tulit: & pro tranſgreſſoribus rogauit. Ad hæc ſi aīaduertere iudæus uoluerit accurate niſi ſui ipſius neſcius ſit atqꝫ rōnis omnino nō particeps: ſuos corriget errores: noſtrāqꝫ amplexabitur do ctrinā ſolidis ꝓphetarū radicibus fundatā: atqꝫ rōne pfixam. Reuocabitur que tunc a pditionis itinere ad qetam atque tranqllam uitam lucēque perpe tuam. Q uid enim clarius? qd opportunius ædere poterat angelicus iſte pro pheta ad oſtēdendū illatas in meſſiach inſidias ægritudines derriſiones con temptus opprobria uel mortē denique uel interitū: q̄ quod in huiuſmodi ca pite docuit atque mōſtrauit? in quo qcquid eſt ab eo dictū illud nāque totū in chriſto pfectum eē & cōſumatū penitus oibus cōſtat. Hæc igiť oia cum in ter ſe cōgruāt atque ſimilia ſibi ſint qbus & chriſtus oppreſſus fuerit: & quæ de meſſiach ꝓphetæ oēs prædixerint: iure atqꝫ merito dici debet (nec aliter exiſtimari pōt) chriſtum noſtrum fuiſſe uerum meſſiach.

Hebræi. Rabi ſa. Ar. iudæ. — At qdam iuniores hebræi ſectātes rabi ſolomonis errores atqꝫ inſaniā: uolēteſ que eadē ingredi quæ & ille iniuit: ut peruicaciā ſuā modo aliquo tueri poſ ſint: quæque ab eſaia in eo capitulo dicta ſunt: iudaíco populo p orbē diffu ſo atque diſpſo accōmodare conanť. Et queādmodum ille fruſtra tanq̄ arro gans atqꝫ ſtultus omni ueritate cecidit: ſic inſcipiētes iſti ea ſpoliati omnino ignorantia omni atque falſitate captantur.

Re. ad ar. Rabi mo. gerun. Geneſeos. Eſaias. — Iſtoꝝ enim opinio q̄tum a rōne & a ueritate diſſentiat: exploratū qſqꝫ ſatis ha bet. Nā tenent iudæi doctorē ſuū rabi moſen gerūdenſem cui plurimum tri buūt ob eius ingeniū atqꝫ doctrinā: q ſup his uerbis. Q ui introduxit eā i ta bernaculū ſare matris ſuæ geneſeos. c. xxiiii. inqt hic ē rex meſſiach: q dedit cor ſuū ad petendū miſerationes ꝓ iſrael: & ad ieiunādum & humiliādum ſe ꝓ eis ſicut ſcriptū ē eſaiæ. c. liii: ipſe āt uulneratus ē ꝓpter iniqtates noſtras attritus ē ꝓpter ſcelera noſtra. hæc ille quē & alii Talmuthiſte ſecuti ſunt: q bus teſtibus licet ipſi ueritati faueant nobis tamē opus nō eſt quādoqdem rō ipſa ueritatē adeo aperiat atqꝫ illuſtret ꝙ nullus tā ineptus fuerit: q eā nō ui deat: nō agnoſcat: atqꝫ (ut ita dixeri) manibꝫ nō ptractet. Inqt ꝓpheta eo ꝙ iniquitatē nō fecerit: neqꝫ dolus fuerit in ore eius. Hæc autē iudaíco populo aſcribi minime poſſunt cū nullū animātiū genus ſit: quod magis ad ſtruēdaſ inſidias fraudes atqꝫ ipietatē ppetrādā pronū ſit atque facile peragatque li bentius quod machinatū fuerit q̄ pniciosa hæc & ípia iudæoꝝ turba. Noui

equidē ipſe ad tridentinā urbem miſſus a Sixto pon. max: q̄tis deceptōibus q̄tis dolis: q̄tiſue impietatibus iudæi in tridentinū illū ſimonē inſurgētes nō dum triginta mēſes nactū uſi fuerint: hoc neque fictū eſt neque cōmenticiū: res quidē ipſa de ſe teſtimoniū affert. Illū etenim aſtu fallaciiſque captū ab i maniſſimis iudæis uerberibus atque cruciatibus afflictū: multis ante illatis opprobriis crudeliter atque ipie occiderūt. Dicāt itaque iudæi iniquitatem nō fecimus: fraude nō delectamur. Audiāt eſaiam. c. primo. Ve gēti pecca/ trici populo graui iniquitate: ſemini neq̄: filiis ſceleratis: & i eodē iniqui ſūt cætus ueſtri. Item. c. lviiii. Labia ueſtra locuta ſūt mēdaciū: & lingua ura ini quitatē fatur. Et infra. Iniquitates noſtras cognoſcimus: peccare & mētiri: & in eodē. Cōcepimus & locuti ſumus de corde uerba mēdacii: & cōuerſū ē retrorſum iudiciū: & iuſtitia longe ſtetit: quia corruit i platea ueritas: & æq tas nō potuit ingredi. Et ꝓuerbioꝝ. c. primo. Ipſi quoque cōtra ſanguinem ſuū inſidiant̄ & moliunt̄ fraudes cōtra aīas ſuas. Et. c. xxiiii. Rapinas me/ ditatur mēs eoꝝ: & fraudes labia eoꝝ loqūtur. Audiātque hieremiā. c. iiii. Laua a malicia cor tuū ieruſalē: ut ſalua fias uſquequo morabunt̄ in te cogi tatiōes noxiæ. Et. c. v. ſicut decipula plena auibus: ſic domus eoꝝ plenæ do lo. Et. c. vi. Cōfuſi ſunt quia abominationē fecerūt. Et. c. vii. Ecce uos cōfi ditis in ſermonibus mēdacii: q non ꝓderunt uobis furari: occidere: adulte/ rari iurare mēdaciter. Et in eodē abierunt in uoluptatibus & prauitate cor/ dis ſui mali factique ſūt retrorſum & nō ante. Necnō &. c. viiii. de malo ad malū regreſſi ſunt & me nō cognouerūt dicit dominus. Et in eodem. Docue runt linguā ſuā loqui mēdaciū: & ut iniq̄ȝ agerēt laborauerūt: habitatio tua in medio doli: in dolo tenuerūt ſcire me dicit dominus. Et infra. Dereliquerunt legē meā quā dedi eis dicit dominus: & nō audierūt uocē meam: & abie runt poſt prauitatē cordis ſui. Legāt præterea trenoꝝ. c. iiii. Maior effecta ē iniq̄tas filiæ populi mei peccato ſodomoꝝ: quæ ſubuerſa ē in momento. Et micheā. c. vi. Repleti ſunt iniq̄tate: & habitantes in ea loquebant̄ mēdaciū & lingua eoꝝ fraudulēta in ore ipſoꝝ. Legāt & ſophoniā. c. primo. Qui cō plent domū domini dei ſui iniq̄tate & dolo. Nūc igit̄ his tātis teſtibus cuiq̄ȝ ſatis ſupq̄ȝ ꝓbatū eſt: q̄tum falſa ſit illa & improba iudæoꝝ opinio: q̄toue er rore implicet̄ illoꝝ ſenſus: ab omni rectitudine emotus: & ſic dixerim malis incurſibus agitatus. Nō dicāt itaq̄ȝ iudæi iniq̄tas uel dolus in nobis nō ē: qp pe q(ut rei ueritas ē: cuius ꝓbatio nō difficilis fuit) ꝑniciosi ſunt & rationis ignari atq̄ȝ omni corrupti ſcelerū genere: hæc indies flagitioſa eoꝝ opa oſtē tant: quibus offenſus deus nō impune eos euadere patiet̄.

Nota de puero tridentino

Eſaias.

Prouerbiorum

Hieremias

Trenoꝝ.

Micheas

Sophonias

Præterea in eiuſdē capitis calce inq̄t ꝓpheta: & pro trāſgreſſoribus rogauit.

Vult iudæus ignorātia nō ſolum ſed malicia etiam atq̄ȝ iſania percitus aſcri/ bere iudaico populo quod ad chriſtū ſolum attinet ueꝝ meſſiach. Nō putat a quibus intelligitur cōſuetudo eius atq̄ȝ conditio depræhēdi fallacia ꝓpria

ſtultus ille: a quo quæritamus nos ipſi ſi pro chriſtianis quos ſynagoga eius appellat diuinæ inſtitutionis trangreſſores pariter & idolatras deum ſũmũ omnium clementiſſimum indultorem iudæi deprecentur uel orent. Et licet fallendi ſtudio ſemper atque mẽtiendi prompti ſint atque parati: ſcio tamẽ mihi quidem aut non reſpondebunt: aut fatebuntur eis maiores ſuos prohibuiſſe penitus ne pro inimicis deum oratum uelint. Sed uis huius ueritatis atque poteſtas in hac reſponſione ſola non uerſatur: quinimo ut cuncti pereant chriſtiani eos deprecaturos deum ueteres ſui inſtruũt atque docẽt. Hæc profecto leuitas hoc ſcelus non in occulto latet: terque quaterque quottidie inquiunt:

Iudeorum orõ quam cõtra chriſtianos quottidie faciunt.

Ve miſſumadi bal tehi tichua ue col hamini cheregah iobedu ue col hoibe ha micha mehera icharetu uemalchut ſadom mehera telzacher ue ſcaber ue mager uethah nuab col orbenu bimhera beramenu baruch atah adonai ſcober orbenu umacnuach ſedim.

Hæc uerba latinæ ſonant. Et baptizatis nõ ſit ſpes. Et omnes infideles repente pereant. Et omnes inimici populi tui celeriter interficiantur. Et regnũ nequitiæ celeriter indures & confringas: & conteras. Et declines omnes inimicos noſtros uelociter in diebus noſtris. Benedictus tu dominus frangens inimicos: & declinans ſuperbos. Hæc enim oratio ſceleſta & improba habetur apud eos in libro qui dicitur teph ilach: apud nos uero oratio nuncupatur. Iſtud autem quod apud eos dicitur. ue col haminim cheregach iobedu. dicitur apud nos: & omnes infideles uel heretici repente pereãt. Super quo uerbo haminim rabi eliazer rabi ſolomõ rabi moſes ac cæteri doctores hebræi dicunt: iſti omnes infideles uel heretici ſunt etiam diſcipuli ieſu nazareni qui docuit eos peruertere uerba dei uiuentis. Item ſuper illud quod dicunt uemalchut ſadon mehera telzacher: apud nos. Et regnum nequiciæ celeriter indures: audent iſti ſpurciſſimi iudæi ſanctum romanum imperium ore ꝓfano regnum illud neqtiæ nũcupare. Hoc ſatis cõſtat iudæos nõ recta ꝓficiſci: quoꝝ prauitas conatᷣ diuini inſtituti regulã (ut ſui moris eſt) ad fallaciã detorquere: ut cũ ad meſſiach dilectum nunciũ ſuũ deus ea dirrexerit: quæ eſaiæ. c. liii. legimus uolunt tamẽ ipſi iudaico populo eadẽ tribui ac uẽdicare. Irretiuit enim ad hũc errorem nõ huiuſcemodi ueritas rei quæ eos quidem nõ latet: ſed eoꝝ peruicacia improbitas atque ſupbia quippe q turpius ſibi atque maius opprobriũ exiſtimant (uinci ac ſupari a nobis: q̃ ꝙ ab ipſis offendatᷣ deus. Iccirco ira inflãmati contra nos atque furore accenſi oẽs ſcripturarũ limites euertũt. Maxima etenim illorũ demẽtia eſt: latrare aduerſus alios & rabioſis morſibus tantũ ſeipſos uulnerare. Cuius mali inter iudæos adeo creuit atque cõualuit uel conſuetudo uel aſſueta improbitas ut iã illud futurum ſibi præmium arbitrentur. Nil mirum igitur eſt: ſi illorum mens in tãto errore fixa ſcripturarũ ſanctarũ euerſione foueatᷣ fallaciiſque delectetᷣ.

Ra. eliaz: Ra. moſeſ Ra. ſolo.

Vera ſnia

Vidimus itaque quantum ui ſua ualeat ueritas: quãdoquidem nullus ſit tam excors tanque cæcus: quin ſcire iam poſſit eſaiæ illud capitulum iudaico atque perfido populo nõ congruere non accedere: ſed ad meſſiach tantum dirigi & attineri. Huic ueritati haud fauere non poterit iudæus ſi pertinaci ſtulticia depoſita atque impietate uoluerit ueterum ſuorum codices peruoluere & pertractare: eos accipiet tunc admonuiſſe omnes ſuos atque docuiſſe qua nos inſtruimus noſtros eandem ueritatem atque diſciplinam. cognoſcetque aperte atque dillucide ab eo loco in capitulo .Lii. ubi dicitur. Ecce itelliget ſeruus meus: uſque ad finem: capituli. liii. doctores ſuos omnes præter rabi ſalomonem tenuiſſe quæque dicta ſunt ibidem debere omnia intelligi de meſſiach. Sed ea ipſa chriſtus iniuit ſaluator noſter atq; paſſus eſt: igitur fuit uerus meſſiach.

Hanc ſiquidem iudæi ſolam & unicam conditionem uolutare animo uellent non tam feris dentibus in nos ſæuirent: ſed omni ſemota ſimultate atq; rabie cognoſcerent pariter atq; ſcirent per hanc utiq; ſolam ſatis abunde prophetam oſtendiſſe chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach.

Conferam nunc me ad aliam conditionem meſſiach: ut expeditis omnibus cõgruentibus illuſtrentur quæ neceſſaria ſunt ad ueritatem tuendam. Eſt enim hæc ut meſſiach irriſus flagellatus: & crucis patibulo deniq; mortuus reſurgere die tertia debeat omnino. Huius ſane conditionis i proximiori idoneis ac ueris teſtibus non difficilis fuit probatio: quam iudæi refellere nequeunt teſtante hieremia. c. xxxi. Inebriaui animam laſſam: & omnem animam eſurientem ſaturaui. ideo quaſi de ſõno ſuſcitatus ſum: & uidi: & ſomnus meus dulcis mihi. Præterea ille maximus iudæorũ prædicator uir apud eos magno ingenio magnaq; doctrina Rabi moſes ægyptius hanc reſurrectionem dicit & affirmat in bereſit raba ſuper his uerbis geneſeos. c. xxii: die autem tertio eleuatis oculis uidit locum procul. c. ait enim quod multæ ſunt in ſacra ſcriptura dies trinitatis: quarum una eſt profecto reſurrectio meſſiach. Igitur p iſtum doctorem hebræum tam doctum (ut aiunt) tanq; peritum meſſiach reſurgere cum mortuus fuerit die tertia debet: nam mortẽ reſurrectio præſupponit. Sed chriſtus ut manifeſte a nobis probatum eſt atq; oſtenſum die tertia mortuus reſurrexit. ergo fuit uerus meſſiach.

Hieremia

Decima conditio eſt quod ob aduentum meſſiach idola proiici deleri atq; extingui debeant. ſed unus tantum deus opifex omnium atque gubernator coli ab omnibus & uenerari: Non ignorant hebræi: non græci: non latini: non cæteri mortales omnes qui aliquantulum litteris incuberunt: quod chriſti aduentu in qualibet mundi parte publicato: abominatio idolorum omniſatque fallacia penitus ceſſauerit. Antea enim uel ſuadente quadam neſcio deteſtandis opinionibus fucata conſuetudine: uel inceſtuoſo ſpiritu atque damnato diuerſos deos deaſque diuerſis ritibus homines illi ueri cul

Hebræi Egræci Latini

tū ignari colebant atque uenerabantur: qua ſuperſticione atque errore impli
citi babylonii medi egyptii: græci atque romani: ac cæteri mortales omnes
uerum cultorem omnium īcorruptibilem deum & æternum cognoſcere non

Babilonii
Medi
Egyptii
Græci
Romani
philoſo/
phi
Hebræi

curabant. Hinc philoſophi oēs uiri doctiſſimi: hinc reliq de oī uirtutis gene
re benemeriti: & ſi optimis moribus ēt atq; optimis īſtitutis alerent̄ ac uiue/
rent: relicto tamē ſūmo auctore deo atq; pricipe ſectātes inania atq; falſa la/
borē ſuū & opam ſimul: & qcquid honeſti ac ſancti ægerit pariter pdiderūt.
Soli nāq; hebræi fuerunt illi p id tpis. q eo munere donati ſunt ut ſolum atq;
unicum cognoſcerēt deum. ſoli diuinæ utiq; maieſtatis pietatē gratiāq; inirēt
q tamē poſtea tantorū beneficiorū igrati atq; īmemores: a uero dei cultu de/
uii: uariis ac diuerſis idolis ſeruiētes: a recto ueritatis itinere frequētius ēt de
lirarunt. Veri hæc cognitio pluribus ī locis ſanctarū lirarū pcipit̄: At ſūmus
doctor ueritatis: dei nūcius chriſtus poſtq̄ ad hoies acceſſit: extēſa ubiq; eiuſ
doctrina & a cunctis itellecta hoibus nō pplexa nō obſcura nō aliquo errore
īplicita cognouerunt deniq; deū unū ſūmi olympi mundiq; opificē: atq; unū
rectorē oīum ſolum: q abſq; pricipio ſemp fuit: & abſq; termio ſemp erit: in/
cōpræhēſibilis & æternus: cuius uires nemo metiri pōt: quoniā poteſtas ei/
us infinita eſt atque immenſa. Receſſitque iam ab humano ore ob chri/
ſti aduentum deorum iploratio: atq; eorū cultus fūditus extinctus ē. Vnius
dei tantū adeſt cognitio: cui honor affert̄ ſoli & gloria: & oīs dedicat̄ cultuſ
ad quē cōfugitur adquē petit̄ auxiliū: q ſolus idigentibus ut ſubueniat ora
tur. p cuius unicū atq; diuinū nomē a diabolica ptāte defēdunt ſe hoies atq;
tuētur. Quo artiſice cognito. ſe ceſſit deitas ſaturni: iouis: mercurii: hercu/

Iupiter
Mercuriuſ
Hercules
Appollo
Yſis
Proſerpia
Venus
Iuno

lis apollinis yſidis pſerpinæ: ueneris atq; iunonis: cæterorūq; oīum. numina
quibus uetuſtiſſimi illi offuſi tenebris uel cæcitate redder̄ uota uel præces di
rigere ſoliti erant: tanq̄ qui ductu ſuo regerent cuncta. atq; eorundem nutu
omnia fierent: cum impii tamen fuerint atq; profani: qui cum perdiderint ſe
flagitiis atq; ſceleribus: perimere alios hiſdem ſummopere ſtuduerunt. Tra/
hebantur ſtulte hominum mentes ad diuerſa & uaria per id temporis diuini
cultus obſequia: quippe qui diuerſos deos ac uarios opinabantur & obſerua
bant. Hi profecto omnes iam diſſoluti & aboliti ſunt: & in memoria ueluti.
dei numen amplius non habentur. Huius nanque tanti muneris huius pie/
tatis ſumme auctor fuit ac princeps chriſtus ſaluator noſter: delega/
tus a deo. Cuius inſtitutione ordine atq; religione a pectoribus humanis
deorum nomina ſublata ſunt: & adeo noſtris mētibus: ac poſteris infixa uni

Dii
Dee
Deus
Eſaias

us dei ueritas eſt atque cognitio: ut nequaq̄ deos uel deas quis inuocet atq;
imploraturus ſit: ſed tantum unicum omnium auctorem: qui ſolus & uni
cus & uerus deus eſt. Omnia hæc fieri temporibus meſſiach: non abeſt a iu/
dæorum ſenſu atq; ſcientia. habent enim eſaiam. c. ii. qui ait: Eleuabitur do
minus ſolus in illa die: & idola penitus cōterētur & in eodē. In die illa piiciet

homo idola argēti ſui: & ſimulacra auri ſui: quæ fecerat ſibi. In die illa inqt
ꝓpheta hoc eſt in tempore meſſiach. quemadmodum habetur apud hie/ Hieremia
remiā.c.xxiii.necnō &.c.xxxiii.In diebus illis ſaluabit̄ iuda: hoc eſt ī tēpo/
re meſſiach: quod itidē iudæi tenēt atq; ſētiūt. eſaias ēt.c.xxxi.dicit. In die Eſaias
eni illa abiiciet uir idola argēti ſui: & idola auri ſui quæ fecerūt uobis māus
ueſtre: & hieremias.c.xxxi.poſt dies illos dicit dominus: non docebit ultra Hieremia
uir proximū ſuū: dicēs cognoſce dominū: oēs eni cognoſcet me a minio eorū
uſq; ad maximū: & ezechiel.c.vi.Excelſa demolient̄ & diſſipabunt̄: & īteri Ezechiel
bunt aræ ueſtræ.& cōfringent̄ & ceſſabunt idola uēa. Inſup & zacharias.c. zacharias
xiii: & erit ī die illa dicit dominus exercituū diſpdā noīa idolorū de terra &
nō mēorabunt̄ ultra: & apud eū dē.c.xiiii.In die illa erit doīnuſ unus: & erit
nomē eius unū. Hæc cū effecta ſint oīa chriſti tpe: magnū inpietatis crimē ī
currūt: maioriq; afficient̄ pœna: q eū ſequi: & quæ docuerit nō curauerint:
Cū fuerit ipſe uerus meſſiach: p quē oīa: & ſub quo oīa ſubiācent regūtur at
q; firmātur. Neq; ancipiti ſuſpitione ſed uera opinione atq; firmo ſēſu cogno
ſcere eū neceſſe eſt: & licet cognoſcāt: ei quoq; ſeruiāt ut domio: amentq; ac
uenerētur ut deū. Hæc eni didicimus a ſacris līis & antiqoribus: hæc noui/
mus ſane nō teſtibus idignis atq; uariis: nō impitis rōibus: ſed prophetarum
oraculis: & hebræoꝝ ſcriptis p aduerſarios nr̄os accæptis & approbatis. Nō
habēt ergo iudæorū ſecta ac cæteri pares occaſionē noſtræ ipugnādæ uerita
tis. quā prædicamus: quā ſequimur: quā tenemus: quoniā uidimus & mani/
bus attractauimus quæ ad arguēdos errores & eorū delendas fallacias pluri
mū ualēt: quæ & certiora ſunt atq; uera nō a chriſtianis accepta cogitandi ce
leritate atq; facilitate credēdi: ſed traditōe ſanctoꝝ patrū & prophetarum q
quæſitā a deo hāc ueritatē illis profecto: ac oībus recta proficiſci uolentibus
aperuerunt. Iccirco oportet quēcunq; ſui ſtatus atq; ſalutis ſuæ eē memorem
tuncq; & ipſe hanc amplexabit̄ ueritatē: & qs ſit uerus dei cultus atq; uera re
ligio ipſum ēt non latebit. Accōmodent igitur uel preſtēt iudæi aures cæleſti
diſciplinæ ſenſūq; diſcutiant: ſit grauitas ī legēdo: ne leuitate legendi ſenſus
amittatur & ueritas: frequētius nanq; prophete uaria loqunt̄ atq; diuerſa: ad
quæ ſi humana mēs uel animus oī ſtudio atq; induſtria minus animaduertat
in multos nō difficiles dillabetur errores: Hæc ueritas ēt patet apud iohelem
capitulū tertiū recte ītelligētibus: necnō apud malachiā.c.iii: nā ī eadē ſerie
līaꝝ loqt̄ ibi ꝓpheta duo diuerſa & uaria: quoꝝ alterū docet nos mortales
oēs primū chriſti aduētū qum dr̄ & ſtati ueniet ad tēplū ſuū doīnatorquē uoſ
quæritis: & angelus teſtamenti quē uos uultis. Alteꝝ uero oſtendit eiuſdē ſe/
cūdū aduētū qū legit̄: Ecce uēit dicit doīnus excituū & qs poterit cogitar̄ ad
uētū eius: & qs ſtabit ad uidēdū eū Hoc eni dicit ꝓpheta: quoniā ſicuti priuſ
hūanus totus extitit atq; placidus: ita ſcd̄s horribilis atq; ſeuerus erit Noluit
eni deus legatū ſuū: dnātorē oīum chriſtū anteq̄ ad hoīes mitteret uti p pro/

phetas ſuos ea oratione ita apta atq; lucida: qua uti chriſtus ſuos tpe cõſue/
uit erga electoſ ſuoſ patet huiuſmõi ueritaſ Iob.c.xiii. Audite ſermonẽ meũ
psalmus & enigmata pcipite auribus uñs. necnõ & pſalmo.lxxxvii. Attẽdite populę
Ezechsilẽ meus legẽ meã ĩclinate aurẽ uñam ĩ uerba oris mei: aperiã ĩ parabolis os meũ
Mattheus loquar ꝓpoſitiones ab inicio. Et apud ezechielẽ.c.xvii. factũ ẽ uerbũ domi
ni ad me dicẽs. Fili hoĩs ꝓpone enigma: & narra parabolã ad domum iſrael.
Lucas Cõfirmat hoc ipſũ chriſtus matthei.c.xiii. Dixerũt diſcipuli ieſu quare ĩ pa
rabolis loqueris eis? q reſpondẽs ait illis: qa uobis datũ eſt noſce myſteriũ re
gni cælorũ illis autẽ nõ eſt datũ: Et lucæ.c: viii. dixit ieſus diſcipulis ſuis uo
bis datũ eſt noſce myſteriũ regni dei: cæteris aũt ĩ parabolis. Excitent igit̃ ſe
iudæi ſuũq; dirrigãt ingeniũ nõ ad litterarũ ſonũ ſed ad litterarũ ſpiritũ quo
niã lr̃a occidit: ſpiritus aũt uiuificat ipſeq; ab eis cõpræhendi minime pote
Ecclesiasti rit: niſi ĩ chriſtũ crediderint uerum meſſiach.
cus Iſtud ipſũ ſenſit eccleſiaſticus.c:ii. Ve diſſolutis corde q deo nõ credunt: & ic
circo nõ ꝓtegent̃ ab eo. deus nãq; ut apte nouimus p q̃plurima ſãctoꝝ uati
cinia & aliorũ ſentẽtias & auctoritates decreuit ac uoluit meſſiach filiũ ſuũ
uerũ deũ q cũ eo pariter ſemp fuit mortalitatẽ humanã a ſſũmere pro cõi ſa/
lute hoĩum: & ptinaces iudæi & ĩcreduli tantũ myſteriũ credere nolunt ſed
ẽt renuũt icciręo ſapiẽtiſſimuſ ille dicit: ue diſſolutis corde: q nõ credũt deo
hoc ẽ ue gerẽtibus cor ſepatũ atq; rẽotũ a deo filio uero meſſiach: & ſeqt̃: iõ
nõ prægẽt̃ ab eo. Videãt iudæi an hæc uera ſint an nõ: cognoſcẽt eni ſe nulla
ꝓtectõe defẽdi ſed ſeruitute atq; oĩ miſeria opprimi. Vere igit̃ nõ protegũt̃ a
Esaias deo: icciręo eodẽ.c. ille ait: crede deo & recupabit te. Et eſaias.c.vii: ſi non
credideritis nõ pmẽebitis. At ſi ĩ aĩmũ iudæi ĩducerẽt ꝓphetarũ ſcripta dili
genter diſcutere eiſq; fideliter credere quæ patiunt̃ tam miſerrime atq; per/
Paralipo/ ferunt: liberarent̃ ab oĩbus. quẽadmodũ ſecundo paralypomenõ.xx.c. dici
menon tur. Credite prophetis dei: & cuncta eueniẽt proſpera. Sed iudæus cunctis
ubiq; agitat̃ aduerſis: ergo nõ credit prophetis: cũ oppoſitorũ eadẽ ratio ſit
Esaias uel diſciplia. Ideo eſaias.c.xxi. ait q ĩcredulus ẽ ĩfideliter agit. Et hieremias
Hieremiaſ c.v: populo ãt huic factum ẽ cor ĩcredulũ & exaſperãs. ob quã ĩfidelitatẽ at
Esaias ꝗpertinaciã eſaias.c.xxviiii. ait. & erit uobis uiſio oĩum ſicut uerba libri ſi
gnati: quẽ cũ d̃derit ſciẽti lr̃as dicẽt: lege iſtũ libꝝ: & reſpõdebit nõ poſſũ: ſi
Dãiel sis no gnatus ẽ eni. Et daniel.c.xii. tu ãt daniel claude ſermões: & ſigna librũ uſq;
tandum ad tẽpus ſtatutũ. Id ſãe fuit chriſti ſtatutũ tẽpus: quo ipſe prædicauit: q fue
runt anni tres cum dimidio. quam ueritatẽ a uiro ĩduto lineis hoc eſt ab an/
gelo percepit dãiel quæ audierat illorum terminum quæritans: cũ ei dixerit
eodem.c. eleuans dexteram & ſiniſtram ſuam in cœlum: & iuraſſet per uiuẽ
tem in æternum: quia ĩ tempus & tempora & dimidium temporis. apud eni
hebræos tempus cum dicitur unicum tantum annum ſonat: tempora ue/
ro in plurali duos annos: & dimidiũ temporis dimidiũ anni ſignificat. His

itaq; adiunctis habent̃ anni tres cũ dimidio: q fuerunt anni qbus populum iſrael chriſtus uerũ dei cultũ atq; religionẽ edocuit. Inficiari ergo nequeunt iudæi qui ſaluator noſter mariæ filius fuerit uerus meſſiach: quẽadmodũ apte atq; dilucide quæcũq; huic ꝓbationi fuerunt neceſſaria uidimus: necnõ & ꝓphetarũ teſtimonio: & hebræoꝝ ſentẽtia pariter (manibus ut ita dixerim) attractauimus. ideo eſaias. c. viii. dixit: liga teſtimoniũ. Signa legẽ: teſtimonium autẽ apud litteratos hoc in loco propheta ĩtelligit̃: liga teſtimonium: hoc ẽ claudatur os prophetarũ: ne ſit qs ulterius q uaticinet̃ diuinitus quod ſane factũ eſt: nam chriſto mortuo nullus ad iudæos miſſus ẽ ꝓpheta neq; in uẽtus. Et ſeqtur ſigna legẽ ĩ diſcipulis meis. Signare enĩ legẽ eſt in ea ſigillũ ĩprimere quod fuit ſignũ crucis: cuius auctoritate uirtute atq; potẽtia munitus fideliſſimus qſq; ab humanæ naturæ hoſtibus nõ offenſus euadit: iccirco apud ezechielẽ. c. viiii. dicit̃: Signa thau ſup frontem uirorũ gemẽtiũ Thau eſt ultima lr̃a alphabeti hebraici quæ crucis quãdã pene ſimilitudinẽ hẽt & infra: ſup quẽ uideritis thau ne occidatis. Seqtur poſtea eſaias: in diſcipulis meis: hoc eſt: chriſtianis: q chriſti diſciplinã colunt: & obſeruant. Prophetarũ igitur ora quoniã clauſa ſunt: & lex ſignata mortuo chriſto ergo fuit ipſe uerus meſſiach.

Eſaias

Ezechiel

Thau

Eſaias

At ſi iudæus quæ ſtabilita ſunt a nobis diuino fundamẽto uoluerit ĩſania percitus atq; furore nõ aſſẽtire uel hæſitare (ut ſui moris eſt) legat ioſephũ hiſtoriographum ſuum: cui multum tribuit & quẽ approbat: q fuit de genere ſacerdotali mathathiæ ſcilicet ſacerdotis filius: & hieroſolimitanus: natuſq; tẽpore tyberii cæſaris: & a ueſpaſião & tito eius filio captus bello cũ iudæis cõfecto: Fuit nãq; litteraꝝ ꝑitus & multarũ reꝝ nõ ignarus ut ſua ſcripta docẽt & tẽplũ atq; ciuitatẽ ieruſalẽ bello iudæoꝝ ſcæuiſſimo æquatã ſolo cõſpexit ſuorũq; q̃plurimos cæde humi ꝓſtratos: necnõ ꝑmultos diuerſis ac uariis ĩfortuniis eẽ cõtritos ꝑ id tp̃is eũ nõ latuit: ob enarrationes enĩ ſuas ĩ libro tũ de antiqtatibus iudæoꝝ: tũ de bello iudaico undiq; ueritate fulcitas apd hebræos magnæ auctoritatis auctor eſt. Inquit ipſe de chriſto libro antiquitatum xviii. c. viiii.

Ioſephum

Ioſephi iudæi ſẽtẽtia de chriſto

Fuit aũt hiſdẽ tp̃ibus Ieſus Sapiens Vir: ſi tamẽ uirũ eũ noiare fas ẽ. erat enim mirabiliũ operũ effector: & doctor oĩum eoꝝ q libẽter audiunt quæ uera ſũt Et multos qdẽ iudæoꝝ multoſ ẽt ex gẽtibuſ ſibi adiũxit. CHRISTVS HIC ERAT. hunc accuſatione primoꝝ noſtræ gentis uiroꝝ: cũ pilatus in crucem agẽdũ decreuiſſet: nõ deſeruerũt hi q ab inicio eũ dilexerũt. Apparuit enĩ eis tertia die iteꝝ uiuus: ſcd̃m qd̃ diuinitus ĩſpirati ꝓphete uel hæc uel alia d̃ eo ĩnumera miracula futura eſſe prædixerant. Sed & in hodiernum chriſtianorum qui ab ipſo nuncupati ſunt & nomen perſeuerat & genus. Quare quid planius dici potuit: quidue clarius a uiro iudæo? Inquit enim: Chriſtus hic erat: Igitur quid reſponſuri ſint aduerſarii noſtri aut

dicturi cõtra: nihil profecto habent: quando hæc fuerit ſanctorum prophe/
tarum doctrina: ut ipſe ait. Neq; arbitrari poſſũ iudæi uelint uel teneant de
quo ulterius certent ptinaci contentione nobiſcum: qui chriſtus fuerit uerus
meſſiach. Subtraximus nimirũ omne deliramentũ: quod facile ſe & alios iu
dæis fallẽdi occaſionẽ præſtabat. Itaq; expulſa iam omniũ decæptionũ labe
ſuſcæptiſq; religiõis noſtræ documẽtis nõ difficile iudæi recta proficiſci poſ/
ſunt: cognoſcereq; chriſtũ meſſiach uerũ: & filium dei deumq; atq; conſola/
torẽ ſuum: Et quæ falſa opinati ſunt atq; incredibilia iam ipſis fulcita undiq;
omni ueritate clareſcunt.

Supereſt igit̃ ut eoꝶ ingenii acies uariis ſupſtitionibus ĩtenta: & ineptis errori
bus: qui ſenſus ueritatis oẽs aggrauant: & imbeciles reddunt: uerſet̃ modo ĩ
lectione diuinarũ litterarũ: & ipſi tunc ueri cognitionẽ accipient: quã deus
nobis chriſtianis cõceſſit: & irrita oĩa & inania ẽt relinquẽt tunc atq; reſpuẽt
Necq; priſcorũ ſuorũ auctoritas: ſi qua fuerit uigebit apud eos cognita ueri
tate: quoniã ſuo in loco alto atq; magnifico manet tãdẽ ipſa atq; qeſcit: quæ
licet quandoq; ĩ obſcuro lateat. quæſita tamẽ diligenti ſtudio queadmodum
diſcretis nebulis atq; ſemotis cõtinuo ſerẽus aer apparet: ea itidẽ ſic omni de
cæptione uel fraude reiecta ubiq; explendeſcit ac fulget. noſcunt̃ oĩa tũc ap/
ta atq; plana: & uera falſis anteponũtur oĩno. huiuſmodi admonitionibus ĩ/
cumbere ſi uoluerint aduerſarii noſtri: cõpediti falſorũ uinculis: diſoluẽt̃ pe
nitus: neq; incedent profecto oculis clauſis contra nos: neq; latrabunt: co/
gnoſcent chriſtũ noſtrum uerum meſſiach uenerabunt̃ & adorabunt qppe
qui ĩ principio cum deo: & apud deum ſemp fuit deus enĩ eſt de deo in patre
ipſe & ĩ ipſo pater eſt: p quẽ qcquid eſt: totũ illud factũ eſt & abſq; ipſo nihil
unus deus creator oĩum fabricator ac rector: q cõdidit firmauitq; cælũ ſide/
ra quoq; & terrã atq; maria: ſuo ordine fecit atq; gubernat: q pater eſt ac do/
minus atq; æquiſſimus iudex oĩs hoĩes creauit uel naſci uoluit eodẽ prĩcipio
mõ atq; fine: regit ut pr̃: præcipit ut doĩnus: & æque pro meritis cuiq; affert

Deutero/ nomii
qa bonus eſt ac iuſtus. cui obſequi neceſſe ẽ: & q nõ paruerit ueluti cõtumax
atq; proteruus inexpiabiles luet pænas: icc irco dr̃ deuteronomii. c. xviii: q
aũt uerba eius quæ loquet̃ in noĩe meo audire noluerit ego ultor exiſtã. Pro/
pterea iudæi quoniã chriſto aduerſati fuere: iactant̃ oĩ ſollicitudine atq; mæ
ſticia & ĩ eos fremunt tam boni q̃ mali: nationeſq; ac gẽtes oẽs inſectant̃ eos
irriſionibus odio atq; opprobriis. inqt deus matthei. c. xvii. hic eſt filius me

Matthei
us dilectus: ĩ quo mihi bene cõplacui ipſũ audite. noluerũt audir̃ iudæi ideo
ait: ego ultor exiſtã. Vltor nanq; extitit deus: nã undiq; cõfuſi pgunt ac ptur
bati: & ſibi ipſis indies deteſtabiles fiunt: aſſiduis atq; frequẽtibus afficiunt̃
pænis: cadunt ſpe & coficiunt̃ mærore: plorant gemunt & dentibus ſtridẽt.
At hæc qdem oĩa mala præ æternis nihil eſſe ſcimus: patiet̃ enĩ eorũ aĩa gra
uiora: quibus corpus tandem macerabitur etiã: & ex omni parte cruciabunt̃

ſimul & pars ulla nõ conſũmabitur unq̃: ſcient tunc iudæi a recto deliraſſe: & chriſtum denegaſſe uerũ meſſiach cunq; ſeceſſerit tẽpus: pænitentiam maleſactorũ agere non poterunt: deſpabunt quidẽ: & hac conſcientia: eorũ augebit dolor: & morte opprimẽt æterna. Sed qui chriſtũ audierit: eiuſq; doctrinã ãplexus fuerit & ſequet: his liberabit oĩbus: & uita uiuet & nõ morief

Contra quæ diximus iudæus tria obiicit.

Aduerſus hæc quæ diximus ĩter ſe iudæi ſæpius diſceptantes: cũ pro ſe tuẽdis nihil habeant: alio progredi ſtatuerunt: ut errores ſuos ſi fieri poſſit modo aliquo tueant atq; defendant. Et his quas attulimus cõditionibus: meſſiach alias ĩſerunt cõtra nos: qbus nondũ cõpletis (ut aiunt) cõſtat chriſtũ nõ fuiſſe uerum meſſiach mouent primo eo quod malachiæ. c. ultio ſcribit. Ecce ego mitã uobis heliã prophetã anteq̃ ueniat dies domini magnus & horribilis. deinde eo quod legit zacharie. c. vi. ecce uir oriẽs nomẽ eius: & ſubter eum orietur & ædificabit templũ domino. Et hieremiæ. c. xxxi. ecce dies uenient dicit dominus ædificabit ciuitas domino. Ex qbus clarum eſt dicunt iudæi quod ante diẽ meſſiach helias ad hoĩes uenturus ſit: ut cõuertat cor patrum ad filios: & cor filiorũ ad patres ut idẽ malachias ait. c. eodẽ. Sed ante diem illius nazareni quẽ chriſtiani colunt & uenerantur: helias nõ uenit. neq; templum neq; ciuitatẽ ædificauit nazarenus ille: qui potius ciuitatẽ ac templum ſũma induſtria labore atq; ſumptibus confectũ ut hẽtur primo eſdræ. c. iii. Et neemiæ. c. iiii. nõ poſt multos annos illius aduentus deſtructum atq; ſolo æquatum legimus atq; ſcimus: igit nõ fuit nazarenus ille: uerus meſſiach.

Primũ malachiæ

Secũdum zachariæ

Tertium hieremiæ

Eſdras Neemias

Placet mihi non parum ut militiæ ſuæ arma quæq; aduerſũ nos iudæus ædat: quæ quãto ualidiora fuerint: & a nobis humi pſtrata: tanto nobis clarior uictoria atq; laudabilior erit. Illis nãq; pphetarũ auctoritatibus pfecto quas pro ſe tuẽdo eduxit: affirmabit quod diximus de chriſto duce noſtro ac præuio. Iudæus quoniã nõ aduertit ueri cognitionẽ atq; ſcientiã: nõ difficile labitur: & nos aggrediẽs more ſuo nullã metit uerborũ ueritatẽ ſed tantũ eorũ ſono irretitus aures ſuas demulcet: a quo ſapientiſſimus qſq; abhorret: quoniã ſi iueſtigandæ ueritatis meta ſiue modus hoĩbus æque ſine ullo diſcrimĩe datus eſt: ut nemo ſit prorſus q eam capere nõ poſſit: fatui nãq; hi exiſtimari debent: q hoc tantũ munus a ſe abdicant: uelintq; ẽt aliorũ deligare oculos aut effodere: ne lucẽ ueritatis uideant: qd aliud nihil eſt ueritatẽ ab hoĩe tollere: q̃ diuinum hõis lumẽ auferre: cui propriũ eſt falſũ a uero diſcerni: quod q aſſequi minus ſtuduerit: addiciet ſibi oĩa pplexa & erroribus iuoluta: Vnde fit qd iudæi litterarũ diuinarũ impiti: & dictorũ pphetarũ uarietate confuſi: titubent: demum atq; corruant.

Inquiunt eni ante diem meſſiach: heliam uenturũ eſſe: & quia non uenit ante diẽ chriſti: non fuiſſe chriſtũ uerũ meſſiach. O ignorantiã rudem atq; ieiunã: Si ſcrutarentur iudæi tẽpora meſſiach: uel aduentus eius quotuplex ſit:

Reſ ad. ob

zacharias mutarent ſententiã penitus atq; propoſitũ. Duplicẽ nanq; dicimus meſſiach aduentũ queadmodũ ueritas eſt quorũ alterũ nos edocet zacharias. c. viiii. humilẽ ſatis & minime generoſũ: qum dicit exulta ſatis filia ſyon: iubila filia ieruſalẽ ecce rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator ipſe paup: & aſcendẽs ſup aſi/nam: & pullũ filiũ aſine. Quæ uerba ꝓculdubio itelligunt̃ ꝺ rege meſſiach Rabi ſolo etiã apud iudæos: ut inqt rabi ſolomon. Itidẽ eſaias: c. liii. loquens de meſ/Eſaias ſiach queadmodũ gerũdẽſis ille rabi moſes dicit: & ut ueritas eſt) inqt enim Ra. mo. & quaſi abſconditus uultus eius: & deſpectus: unde nec reputauimus eum. egy. Alterũ uero aduentũ nos docet daniel. c. vii. generoſũ: honorificũ atq; regi Daniel um: & ait. Aſpiciebã ergo i uiſiõe noctis: & ecce cũ nubibus cœli quaſi filius hoĩs ueniebat: & uſq; ad antiqum dierũ ꝑuenit: & in cõſpectu eius obtulerũt eum: & dedit ei ꝓtãtem & honorem: & regnũ: & oẽs populi: tribus: & ligũæ ipſi ſeruiẽt: ꝓtãs eius ꝓtãs æterna: quæ nõ auferet̃: & regnũ eius qꝺ nõ cor/Aabi ſolo. rumpet̃. Sup qbus uerbis rabi ſolomõ ait: de rege meſſiach hæc dicta ſnnt: quod uerũ eſt atq; clarũ. Itaq; iudæus qum aſſerit heliã præuiũ fore aduẽtui meſſiach: hoc ipſũ ut nos dicamus & fateamur rõ ipſa efflagitat atq; ueritas cogit. At ille quoniã tẽpus diſtĩguere nõ curat: ultro fallit̃. Veniet inq̃ helias ſed ante chriſti ſecundũ aduentũ: quãdo in ꝓtãte regia & honore ꝑpetuo tri bus ac gentes iudicaturus oẽs acceſſerit: ut reddat æque pro meritis cuilibet uidebit̃ nãq; ut homo: cognoſcet̃ aũt ut deus tunc erit dies ipſa horribilis q uerã religionẽ chriſti ac dei cultũ abiecerit tanq̃ rẽ impiã atq; profanã. Iccir/co inqt propheta. Ecce ego mittã uobis heliã prophetã anteq̃ ueniat dies do mini magnus & horribilis: quæ dies nõ põt itelligi de tpe primi aduẽtus meſ ſiach: quandoqdẽ paupem & aſcendẽtẽ ſup aſinã atq; deſpectũ dixerint (ut ſupius uidimus) eſaias atq; zacharias ꝓpheta. Ideo ẽt ꝺ chriſti ſecũdo aduẽ tu ad cõfirmationẽ illius diei ſiue tpis de quo dixit malachias: apud iohelem Iohel ſcribit̃. c. iii. ſol cõuertetur i tenebras & luna i ſanguinẽ ãteq̃ ueniat dies do Eſaias. mini magnus & horribilis. Et apud eſaiã. c. ultimo. Ecce dominus i igne ue/niet; & quaſi turbo quadriga eius reddere in idignatione furorẽ ſuũ: & incre pationẽ ſuã in flãma ignis: quaſi i igne dominus iudicabit & in gladio ſuo ad oẽm carnẽ: & multiplicabũtur iterfecti a domino. At iudæus adhuc inqetus & uagus uult oĩno tueri ſi poterit quod i mediũ cõtra nos uel potius ueritatẽ adduxit: & eo mouetur ipſe qꝺ a malachia dr̃. c. iii. Ecce ego mittã angelum meũ: & præparabit uiã ante faciẽ meã: & ſtatim ueniet ad tẽplũ ſuũ domina tor quem uos quæritis: & angelus teſtamenti quem uos uultis: Que quidem uerba ſtati ueniet ad templũ ſuũ dnãtor &. c. tã apud iudæos q̃ chriſtianos itelligũtur de meſſiach. At illud. Ecce ego mittã angelũ meũ & præparabit uiã ante faciẽ meã: qꝺ nos (ut rei ueritas eſt) de ioãne baptiſta dici prædica/mus atq; ſentimus: uult iudæus ipſe itelligi de helia ꝓpheta. Ait eni de ioãne nuſq̃ legiſſe i codicibus hebræis: neq; apud rabotenos ſuos ullũ de eo uerbũ

fieri: Iccirco angelus ille quē deus miſſurus ē: alius ītelligi nō pōt niſi helias?
Is error duabus rōnibuſ reiicit᷑: quaꝝ altera ē: q̄d a pricipio huiuſmōi capitu
li uſq; ad calcē nihil de helia dr̄ quēadmodū de eo. c. ultio agit᷑. Itē q̄ iudæi
nihil habeāt de ioāne baptiſta: hæc eoꝝ falſitas ſatis abūde conſtat p ea quæ
ſcribit ioſephus libro. xviii. ātiq̄tatis iudaice. c. xiiii. inq̄t eni ipſe. Quibuſ
dā aūt iudæoꝝ uidebat᷑ ideo piiſſe herodis exercitū: q̄ ī eū ſatis iuſte īdigna
tio diuina cōmota ſit ꝓ uīdicta ioānis q uocabat᷑ baptiſta. Hūc eni herodes
occidit uirū ualde bonū: q præcipiebat iudæis uirtuti opam dare: iuſticiā co
lere: ī deū ſeruare pietatē. & p baptiſmū in unū coire tū demū eni baptiſmū
acceptabilē fore ſi nō ſolū ad abluenda peccata ſūmat᷑ uerūetiā ad caſtimo-
niā corpis atq; ad aīæ iuſticiā purificationēq; ſeruet᷑ oīumq; pariter uirtutū
uelut ſignaculū & cuſtodia quædā fidelis habeat᷑. Ex his nāq; pcipit᷑ quanta
uel iudæoꝝ falſitas uel īpitia ſit: q dicūt d̄ ioāne baptiſta doctores ſuos nihil
ſcriptitaſſe. Qua pp āgelus ille: de quo a malachia ſcribit᷑: alius q̄dē nullus
extitit niſi ioānes ipſe: q chriſto præuius fuit: de quo ipſe dixit: Ecce agnus
dei ecce q tollit peccata mūdi. Et āgelus recte a ꝓpheta ioānes nūcupat᷑: cū
uitā magis āgelicā duxerit q̄ humanā: & hoc ipſū ex his quæ a ioſepho dicta
ſunt facile ītelligi pōt. Præterea q̄ angelus ille ioānes baptiſta fuerit: chriſtuſ
dux ueritatis & auctor teſtat᷑ matthei. c. xi. loquēs de ipſo ioanne: Sed quid
exiiſtis uidere? ꝓphetā? ēt dico uobis pluſq̄ ꝓphetā. Hic ē eni de quo ſcriptū
ē: ecce ego mitto angelū meū ante faciē meam q præparabit uiam tuam ante
te: Amen dico uobis non ſurrexit inter natos mulierū maior ioanne baptiſta
His igit᷑ iudæū uulneribus ueritatis ſauciū audacter equo īſidentē deiecimus
q armatus tantū ignorantia tā ſupbe in aciē ꝓdiit mecū bellū geſturus: non
cōſiderans diuerſis tpibus deū diuerſa ſtatuiſſe: cuius rei quoniā exps eſt: lon
ge efficit᷑ ab intellectu rerū diuinarū: iccirco miſerū ubiq; cæcitas eū premit
atq; damnat.

R. n. ad ſecundum Hieremias zacharias

Ad id aūt q̄d ſecūdo loco ait hieremiaſ atq; zacharia teſtātibus meſſiach ædifi
caturū tēplū ac ciuitatē domio. Iā hæc nobis ueritas cognita ē: & ruditius at
q; clarius q̄ illi: cuius mēs tota deliramētis īplicita ſacrarū līarū: ut diximus:
ſēſum nec metit᷑ nec ponderat. Tēplū eni o iudeæ a meſſiach ædificandū q̄d
ſolomonis illud deſtructū: & a tuis poſt ſeptuagita ānos refectū & a ueſpaſia
no itē ꝓſtratū ītelligis: nō illud q̄dē ē: teſtante hieremia. c. vii. Nolite inq̄t ip
ſe cōfidere ī uerbis mēdacii dicētes tēplū domini: tēplū domini: tēplū domi-
ni ē. Ter nāq; dixit tēplū domini ut manifeſtaret q̄buſcūq; uanū fore & irritū

Hieremias

q̄d qs eodē cultu atq; religiōe putet ill̄d idē tertio ædificādū. Deſtructū eni
primū fuit a nabuchodonoſor r̄ge babylōis: ac d̄ide a iudæiſ cōfectū & a ueſ
paſiāo itē poſt chriſti mortē quadragita ānis ſolo æquatū: Non igit᷑ uel expe
ctēt uel arbitrēt᷑ iudæi ſolomonis tēplū tertio ædificandū a meſſiach. aliter
q̄ſentit temerarius ē atq; īſanus: quādoq̄dē faciat mēdacē ꝓphetā atq; dece-

ptorē: quod dicere non ſolum: ſed etiam imaginari iniqum eſt ac impium & contra deum: & ab omni ueritate alienum.

Si quæritet īſup iudæus an meſſiach tēplū ædificaturuſ ſit? ædificaturus ē inq̄ idq; cōpletū ē atq; pfectum: nā ſaluator nr̄ chriſtus: uerus dei legatus atq; optimus ĩterpræs ædificauit tēplum: & ſtabiliuit ſūma religione atq; fide illud ipſum: quæ ē eccleſia nr̄a. de qua inqt hieremias. c. xxxi. Sanctū domini nō euelleť: & nō deſtrueť ultra ī ppetuū. Quæ res cuiq; patet: nā ī oībus mundi angulis ſiue partibus: chriſti tēplum apparet: ubi tātū ad ſacrificiū ſpiritualiter tendiť: quod nō humana īſpicit ſed diuina: uerſať nāq; ſolū circa dilectionē dei: necnō & pximi pp deū: quo℞ alterum ē ut qſq; deo pareat: & nihil prætermittat qđ præceperit ideo inqt eccleſiaſticus. c. xxxv. c. ſacrificiū ſalutare ē attēdere mādatis. alterū ut cōmiſeratiōe moueať erga oēs: & eorū īdigētiis cōſulat atq; neceſſitatibus ſubueniat. Nō quærit īpræſētia℞ deus ſāguinē bouis uel pecudis: nō oblationē bruto℞: uel odorē thymiamatis: ſed ſacrificiū chriſti atq; odorē bonorū operū: quæ tantū efficiunť pp deū: & ad deū dirriguntť ſolū. Hæc autē ut clarius pbētur uera: uel q̄ nō curet neq; uelit deus tēplū prioris cultus. *Legant* iudæi eſaiā. c. lxvi. Hæc dicit dominus cœlū ſedes mea: terra āt ſcabellū pedū meo℞. Quæ ē iſta domus quā ædificabitis mihi? & qs eſt iſte locus qetis meæ? oīa hæc manus mea fecit. hoc eſt: tēplū qđ mihi arbitramini ædificandū a uobis neq; appeto neq; requiro: ſed mea uoluntas ſolū dirrigiť ad chriſtū paupem meſſiach meū: a uobis īcognitū atq; deſpectū: iō ſeqtur propheta: ad quē āt reſpiciā niſi ad paupculū: & cōtritū ſpiritu: & tremētē ſermōes meos? Hic nāq; paupeulus chriſtuſ fuit: ut hētur zacharie. c. viiii. Iubila filia ſyon: ecce rex tuus ueniet ipſe paup aſcendens ſup aſinā. Cōtritū āt ſpū dixit: & tremētē ſermōes meos: quoniā pro hominibus ſe moriturū nō ignorabat ut hētur eſaiæ. c. liii. attritus eſt pp ſcelera nr̄a & īfra oblatus ē qa ipſe uoluit. Iccirco ut hō angore ītus affectuſ q̄maxio īquit: triſtis ē aīa mea uſq; ad mortē matthei. xxvi. c. Et cū deprecareť prēm ut ſcribiť lucæ. c. xxii. pr̄ ſi uis trāſfer calicē iſtū a me uerū tamē nō mea uolūtas ſed tua fiat. Apparuit āt illi angelus de cœlo cōfortans eū. Tunc tremuit chriſtus ſermōes dei: qa factus ē ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis ī terrā: quēadmodū eodē. c. legimus. Quod āt deus tēplū qđ dr̄ a iudæiſ ædificādum reſpuat: facile dignoſci pōt p ea quæ ſequiť: eſaias: qū dicit: q īmolat bouē: quaſi q īterficiat uirum: q mactat pecus: quaſi q excerebret canē: q offert oblationē: quaſi q ſanguinē ſuillū offerat: q recordatur turis: quaſi q benedicat idolo. Legāt īſup iudæi treno℞. c. ii. Factus ē dominus uelut inimicus: præcipitauit iſrael. & īfra: obliuioni tradidit dominus ī ſyon feſtiuitatē: & ſabbatū: & ī opprobrium: & ī īdignatōem furoris ſui reppulit dominus altare ſuum: maledixit ſanctificationi ſuæ. Itidē malachias. c. i. ait. Nō ē mihi uoluntas ī uobis dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiā de

Hieremiaſ

Eſaias

zacharias

Lucas

Trenorum

Malachiaſ

manu ueſtra. Abortu enī ſolis uſq; ad occaſum magnum ē nomē meum ī gen/
tibus: & in oī loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Hæc
enī oblatio munda: nulla alia eſt: niſi oblatio nr̄a panis & uini: quod ē ſacri/
ficium corporis & ſāguinis chriſti: quod ubiq; celebratur atq; colitur: nō īfici
ens ſed mundū ac nitidum faciēs: qui dignus ad illud acceſſerit. Preterea ma Malachia
lachias. c. ii. Nō reſpiciā inqt ultra ad ſacrificiū: nec accipiā placabile quid
de manu ur̄a. Itē iohel. c. i. periit ſacrificiū & libatio de domo domini: luxe Iohel
runt ſacerdotes & miniſtri domini: Et īfra. Cubate ī ſacco miniſtri dei: quo/
niā īteriit de domo dei ur̄i ſacrificiū & libatio. Hoc ipſū multo ante præui/
dens eſaias. c. i. aduerſus iudæos clamitat: Nō offeratis ultra ſacrificiū fru/ Eiaſas
ſtra: īcēſū abhoīatio ē mihi neomeniā & ſabbatū: & feſtiuitates alias nō ferā:
iniq ſunt cætus ur̄i: Calēdas: ur̄as & ſolēnitates ur̄as odiuit aīa mea: & facta
ſūt mihi moleſta. Quā ob rē oīa hæc ſi deus nō curat: ſi deſpicit: ſi ipſi odio
ſūt: cur putāt iudæi ædificādū eē ab eis tēplū: & illd deo gratū fore & æque
charū? Cōgruunt ſane iſta ſimul deſpectis ſolēnitatibus tēpli & ſacrificio: cō
tēnatur eorundē & tēplū: neceſſe ſit: & locus pariter atq; ciuitas. Aggeū hoc Aggeus
nō latuit iccirco loquēs de ſecūdo tēplo. c. ii. inqt. Magna erit gloria domus
iſtius nouiſſimæ pluſq̄ primæ dicit doīnus. Tēplū ſecūdū aggeus ꝓpheta no
uiſſimū uocat. ex quo facillime itelligit: ꝙ nullū poſt illud futurū eē debeat.
Igit iudæi ꝑquirēdæ ueritatis inertes & minime ſtudioſi: nil mirū ſi blacte/
rant: ſic; ī ſtulticias īcidunt erroribus circūfuſi. Vnde ī tantā ueri ignorantiā
uentū eſt: ꝙ oī iam ab eis rōne reiecta ꝑfecto nō ſint hūanitatis noīe iudicā/
di. Nemo enī iure hō dici pōt: niſi q recta ducit rōne: & is nāq; ſolus ē: q ue/
ritati adheret: quā ſi ſpreuerit: deterior fera ipſa merito cēſendus eſt: ipſa et
enī quādoq; bonū appetit: ſed ueritate deorſum oppreſſa oē ſecedit prorſus
ab homine bonum.

Sed ne diuagetur longius oratio nr̄a q̄ diſceptatō exigat: reuertamur ad id ēt
qd iudæus cōtra nos tā audacter iactauit. Dixit ut hieremias teſtat. c. xxxi. Rn. ad
meſſiach tpe ciuitatē ædificādā eē: ſed poſt crucis affixionē chriſti deſtructa tertium
fuit ciuitas & humi ꝓſtrata iacuit. ergo hac dficiēte cōditōe nō fuit uerus meſ Hieremias
ſiach. Inauditū qdē nō ē loripedē bene currētiū imitari ueſtigia nō poſſe: cū
id natura ſui efficiat: Iudæus qa pedibus gradit īfirmis: quoniā alter ēt alte
ro magis cōtractus ē: claudicantē oīno eē oportet. Ideo nulli mirū uideri de
beat ſi labit: mēs enī eius īſtabilis ē: & rōnis ui nulla firmat. falſa falſis inne
ctit ex quo neceſſe ē ī aduerſa atq; cōtraria multa eū īcidere: & ab eo in oībus
quæ agunt errare. At ſi nobis chriſtianis: q rebus gerēdis quæ ad ſalutē atti
nēt animū præcipitē nō tradimus: q omnē tanq̄ ex nuce nucleū ex ſcripturis
ſāctis excutimus ueritatē: aures præſtiturus ſit facile & ille poterit huiuſmōi
ueritatis tanq̄ ſub palea granum atq; ſub terra theſaurū: fructum ſalutiferū
inuenire. Ciuitatē profecto nouā ædificauit chriſtus uerus meſſiach. ut ſcri/

Apocalyſis bitur apocalyſis: c. xxi. Ego ioãnes uidi ſanctã ciuitatẽ ieruſalẽ nouã deſcendentẽ de cœlo a deo paratã ſicut ſponſã ornatã uiro ſuo. Hæc nimirũ ciuitas cæleſte regnum dicit̃. nouã inqt quoniã ſanctorũ patrum animæ ante chriſti mortẽ ob adæ peccatũ ĩcluſæ obſcuro carcere q nuncupat̃ limbus ad eã ullo pacto accedere nequibant. Sed chriſto mortuo illa optimo cuiq; q ex his finibus exceſſerat aperta patuit: & cũ eo demũ ĩ cæleſtẽ illã ĩtroiuit nouã ieruſalẽ: cæleſti uita cæleſtiq; beatitudine pfruẽdo qua abdicati ante chriſti mortẽ penitus erãt ſancti oẽs: neq; ui aliqua uirtutis: neq; ſanctitatis apice: illius ciuitatis participes eẽ poterãt: niſi deus offenſus adæ peccato miſiſſet uerbũ ſuũ cuius aſpſione ſanguinis ſolueret̃ temere atq; ſupbe cõmiſſum. huiuſcemodi ueritas patet. pſalmo. cvi. Miſit uerbũ ſuum & ſanauit eos & eripuit eos de interitionibus eoꝝ. Neceſſe enĩ erat ut ĩfinita offenſa ab ĩfinito lueret̃ & hac uia uel ordine aperiret̃ porta fælicitatis æternæ. Deſcẽdit uerbũ & aſſumpſit carnẽ quæ cruci affixa ciuitatẽ ſãctorũ patrũ animis ædificauit chriſtus hic fuit deus & homo. ideo ſcribit̃ pſalmo. cxxvi. Niſi doĩnus ædificauerit domũ ĩ uanũ laborãt q ædificant eã. Vana oĩa erant & irrita ad eã conſequẽdã profecto ante chriſti ſuppliciũ atq; mortẽ: iccirco ſequit̃ uanũ ẽ uobis ante lucẽ ſurgere: hoc ẽ ante chriſtũ: q lux illa uera ẽ queãdmodũ legimus apud ioãnẽ: c. viii. Ego ſum lux mũdi: q ſeqt̃ me nõ ambulat ĩ tenebris: ſed hẽbit lumẽ uitæ. de qua ẽt ſcribit̃ eiuſdẽ. c. i. erat lux uera quæ illumiat oẽm hominẽ uenientẽ ĩ hũc mundũ. Sedebãt pr̃es illi abraã iſaac & iacob: ac cæteri ſimiles ĩ lymbo hoc ẽ ĩ tenebris & umbra mortis expectãtes hãc lucẽ ad reuelationẽ ſuã: & gloriã plebis iſrael: ut eorũ dirrigerent̃ pedes ĩ uiã pacis atq; ſalutis æternæ. Neq; ſurgere poterãt: niſi prius ex ipſo tenebroſo domicilio chriſtus uirtute diuinitatis ſuæ illos eduxiſſet ad nouã illã atq; cæleſtẽ ciuitatẽ ieruſalẽ. Iccirco eodẽ pſalmo legit̃: ſurgite poſtq̃ ſederitis: ſurrexerũt enĩ præcedente chriſto: q erripuit eos de tenebris: & uicula eoꝝ dirrupit quẽadmodum ſcribitur pſalmo centeſimo ſexto.

Pſalmus (margin, beside line 11)

Pſalmus (margin, beside line 16)

Ioannes (margin, beside line 22)

Pſalmus (margin, beside line 31)

Iudæus hæc audiẽs caninis fremit dẽtibus aduerſũ me: nõ patit̃ æquo aĩo qd̃ dixeri patres illos ĩ obſcuro carcer̃ ac tenebroſo fuiſſe ĩcluſos: neq; inde egredi potuiſſe: niſi chriſtus ſuũ obiret diẽ. Arbitrat̃ deũ hac ueritate offendi atq; diuinæ iuſticiæ detrahi non parum: quippe qui rõnis lumine orbatus nec intueri quicq̃ perſpicue: nec recte iudicare poteſt. At ſi in animum ĩduceret ſcripta ſanctorum uatum diſcutere nobis tam imprudenter non obiectaret: q ueritate quam ſequim offenderetur deus quin potius deum ab ipſo offenſum cognoſceret: deſereretq; inueteratum perditionis iter nõ minus erũnoſũ ac miſerum q̃ damnabile atq; perditum. Quapropter ueritatẽ hanc diligenti præſcrutemur examine: ut quod diximus non fictum non ſuperſticioſum ſed uerum uideatur omnibus atque ſanctum: quod plane cognitum ſpero pulchram mihi & laudabilem cõtra aduerſarios meos uictoriam allaturum.

Nota de lymbo (margin, beside line 39)

Legit͏̃ nãq; abraæ fuiſſe prædictum geneſeos.c.xv.ſe ad patres ſuos eē iturū. Geneſeo
Ibi enim ſic ſcribitur: ibis ad patres tuos in pace ſepultus in ſenectute bona Abraam
Hæc de morte abraæ q̃ dicta ſint ſatis abunde conſtat. Iturus erat igit͏̃ poſt
mortem ad patres ſuos abraã: ſed patres eius ut clarum eſt fuerunt extra gre
gem domini ſabbaoth: qppe qui idola uenerabantur & adorabãt: quéadmo
dũ habet͏̃ ioſue.c.xxiiii. Hæc dicit dominus deus transfluuiũ habitauerunt Ioſue
patres ueſtri ab initio thare pater abraã & nachor & ſeruierunt diis alienis.
Quo peccato cum nullum deteſtabilius ſit apud deum deoq; magis inſenſũ
congruũ erat diuinæ iuſticiæ ut in eo ſcelere mortuos ĩ æternum ſupplicium
deſtinaret: in quo mortuus abraã uir ſũma iuſticia atq; uirtute præditus: ut
cum perditis moraretur iniqum eſſet & impium & nihilominus ei dicit͏̃. Ibiſ
ad patres tuos & ſequitur in pace quomodo in pace ſi in infernum ad patreſ
ſuos ingreſſus foret ubi nulla pax nulla quies ſed labor continuus ac ſempi-
ternus dolor. Qua ex re niſi loci fiat diſtinctio uerba ueritati non congruũt.
Ibis ad patres tuos hoc dixit habita ratione deſcenſus ut omnes percipiant:
nullum hominem per id temporis quacũq; eſſet uirtute inſignitus bonitate
atq; morum præſtantia potuiſſe ad æternam illam patriam uita functũ aſcé
dere. deſcendebat tamen ad locum medium inter beatos atq; perditos ſpiri-
tus ubi uiſione diuina abdicatus & tenebris obuolutus tantum nihil patie-
batur mali. Icc irco quando dicitur ibis ad patres tuos additur in pace: ne
quis ſibi iure aliquo ſuaderet aut ad æternam uitam aut ad æternam morté
eſſet iturus. Et cum deus æquiſſimus iudex ſit par pari referat neceſſe ē ma-
lis ac impiis mortem bonis ac pietati ſeruientibus uitam. Ideo diuinæ æqui
tati conueniens extitit ut quandoque deus primi parentis nodũ peccati ſol
ueret: quo natura omnes infecti ſunt ut ex illo ergaſtulo eruerent͏̃ omnes ani
mæ iuſtæ fruerenturque luce atq; beatitudine æterna. Venit ut diximus uer-
bum dei: hoc eſt dei filius deus & homo medius ĩter deũ & hominem ut ex
illo medio loco aſperſione ſanguinis ſui abraam ac cæteros patres optimos Pſalmus
ad ſempiternam gloriam euocaret: ut ſcribitur pſalmo.cvi.eduxit eos ĩ uiã
rectam ut irent in ciuitatem habitationis. Et apud oſeam.c.v. Ego capiam
& uadam: & tollam & non eſt qui eruat: uadens reuertar ad locum meum:
hoc eſt ad cæleſte atque perpetuum regnum. Hæc nos eſaias docuit capitu-
lo.lxi. Et nunc qui redempti ſunt a domino: reuertentur & uenient in ſyon
laudantes: & læticia ſempiterna ſuper capita eorum: gaudium & lætitiam
tenebunt: fugiet dolor & gemitus: ego ego ipſe conſolabor uos. Et nunc ait
hoc eſt tempore chriſti quando deſcendit ad lymbum ĩquiens attollite por
tas principes ueſtras & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Pſalmus
pſalmo.xxiii. Et pſalmo.cvi. contriuit portas æreas & uectes ferreos confre Pſalmus
git & ſuſcepit eos de uia iniquitatis eorũ hoc eſt de uia maculæ originalis.
Et ſequit͏̃ eſaias: redépti a domino ſancti ſcilicet pr̃es recepti a chriſto p aſp Eſaias.

ſionē ſanguinis ſui. Et reuertent̄ ſupple ad dei grām: qua natura humana ꝓ
pter lapſum primoꝝ parētū priuata fuerat. Et uenient in ſyō laudātes: hoc ē i
paradiſum magnificātes deū. Q d̄ aūt ſyon cæleſtē patriā ſonet p ea quæ ſe
qunt̄ facile diſcimus: & lætitia ſempiterna ſup capita eoꝝ: gaudium & læti
tiā tenebunt fugiet dolor & gemitus: hæc recte applicari nō poſſunt niſi fæli
citati æternæ: ubi ſine fine læticia ineſt: & dolor nullus uel gemitus. Hac ēt i
Pſalmus ſtruimur ueritate pſalmo. viiii: ubi dicit̄ pſalite domino q habitat in ſyon:
Iohel hoc ē i cœlo. Et apud iohelē. c. iii. Et ſcietis qa ego dominus deus ueſter ha
Pſalmus. bitans in ſyon hoc ē in cæleſti pr̄ia. Ideo pſalmo. cxxxxi. ſcribitur: elegit do
minus ſyon & elegit eā in habitationē ſibi. Et eſaias. c. lvi. tenētē fœdus me
um: adducā eos in mōtē ſanctū meū ad uitā ſcilicet æternā. Quod etiā do
cuit paulus ſcribens ad hebræos. c. xii. Acceſſiſtis ad ſyon montem & ciuita
tem dei uiuentis ieruſalē cæleſtem.

Pſalmus Redemit itaq; chriſtus aīas eoꝝ patrum ut dictum ē quod ēt atteſtat̄ ꝓpheta:
pſalmo. cvi. Cōfiteant̄ domino miſericordiæ eius: & mirabilia eius filiis ho
minum qa ſaciauit aīam inanē: & aīam eſuriētē ſaciauit bonis & ſedētes i te
nebris & umbra mortis. Inanē dixit atq; eſuriētē: quādoqdem in lymbo ſan
ctoꝝ animæ deſiderātes illā cæleſtē curiā nihil ad ipſam cōſequēdā poterant
opari. Et ſeqtur ſedētes in tenebris & i umbra mortis q locus ab effectu mor
tis umbra dicit̄: ex quo infert̄ illū nō eē locum dānatoꝝ. Et infra in eodem
& clamauernnt ad dominū cū tribularent̄: & de neceſſitatibꝰ eoꝝ liberauit
eos & eduxit eos in portū uoluntatis eoꝝ ad ꝑpetuā uidelicet pacē: hoc illd̄
ē quod trenoꝝ. c. iii. ſcribit̄: inuocaui nomē tuū de lacu nouiſſimo uocē me
am audiiſti: ne auertas aurē tuā a ſingultu meo & clamoribus: appropinqua
ſti in die quando iuocaui te: dixiſti: ne timeas. Iudicaſti domine cauſam ani
mæ meæ redēptor uitæ meæ. Veritas hæc præterea illuſtrat̄ p ea quæ ſcribū
tur geneſeos. c. xxxv. de iſaac & d̄ iacob. c. xxxxviiii. q mortui appoſiti ſūt
ad populū ſuū. Nō legit̄ qdē i ſacra ſcriptura legis antiquæ q; iſti uel cæteri
ſimiles a deo unq̄ cæleſti pr̄ia donati fuerint. Scribit̄ eni ibidē: obiit iſaac:
iii. Re. ii. obiit iacob & appoſitus ē ad populū ſuū. Itē de dauid ſic legius. iii. re. c. ii.
Dormiuit igit̄ dauid cū pr̄ibus ſuis: adā ſcilicet abel ſeth noe melchiſedech
abraā atq; moſe & cū plurimis aliis atq; ſanctiſſimis mulieribꝰ ſalutē ſuā atq;
redēptionē expectātibꝰ: quēadmodū legit̄ pſalmo. xxxviiii. Expectās expe
ctaui dominū hoc ē chriſtū & iutēdit mihi: & exaudiuit præces meas: & edu
Pſalmus xit me de lacu miſeriæ & de luto fecis: hoc eſt de lymbo q ꝓpter obſcuritatē
lacus miſeriæ: & ꝓpter priuationē diuinæ maieſtatis lutum nuncupatur.

Iacob Iacob inſuper patriarcha uir ſanctus qum uidiſſet ueſtimentum ioſeph: ait:
tunica filii mei eſt: fera peſſima comedit eum: beſtia deuorauit ioſeph:
deſcendam ad filium meum lugens in infernum. Scribitur hoc geneſeos:
c. xxxvii. Erat ioſeph adoleſcens mitis ac māſueti ingenii: & optimæ idolis

futuræ ꝓbitatis diligebatur a patre præ cæteris eius fratribus: & itidē ipſe a deo illum amari nouerat. Hic eteni per ſomnia ſibi diuinitus tradita ꝑmulta uaticinatus eſt: ex quo nō congruebat diuinæ clemētiæ ut bonis moribus & optimis inſtitutis prædítus locum ꝑditoꝝ hoīum adiret. Ait tamē iacob de ſcēdam ad filiū meū lugens in infernū: deſcendam inqt non aūt aſcendā. Et in infernū: nō ad cæleſtē gloriam. Hac igiť rōne facile ꝑcipiť infernū in quē perſuadebat ſibi iacob filiū deſcendiſſe domiciliū quoddā eē inter beatorū locū atq; ſpirituū dānatoꝝ. Neq; ſepulchrū uel foueā ītellexit uir dei iacob ut iudæi aſſerūt: nā geneſeos. c. xxxxii. ait ipſemet loquēs de beniamin filio ſi qd ei aduerſitatis acciderit ī terrā ad quā ꝑgitis: deducetis canos meos ad inferos: hoc ē deorſum ad patres ueteres & antiquos. Scribiť enī iob. c. vii. q deſcēdit ad inferos nō aſcēdet. Iacob uir ſapiētiſſimus qū dixit deſcēdam ad filiū meū lugēs in īfernum rōnem nō habuit corporis ſed animæ cum a beſtia corpus filii deuoratū crederet: nam ſi fera peſſima deuorauit ioſeph: ut ipſi perſuaſerant filii: quomodo dixit deſcendam ad ſepulchrum quod non erat uel ad foueam quam non credebat. Geneſeos

Qd aūt infernus dicať lymbus nos admonet ꝓpheta pſalmo. xv. Nō dereliques ait aīam meā in inferno. Hoc qdē in loco infernus neq; ſepulchrum neq; fouea diciť: quādoqdē aīa nō in ſepulchro uel fouea īcludať. Neq; locus æterni ſupplicii dici pōt: cum aīa ibidē a deo derelicta penitus ſit atq; deſerta: & tamē diciť ibi: nō derelinques aīam meā in īferno: hoc autē dictum eſt ad oſtendēdum locum medium īter paradiſum & īfernū. At iob uir ſanctiſſimus clarius nobis ꝙ īfernus lymbus nuncupeť oſtēdit. c. xiiii. Inquit enim. Quis mihi hoc tribuat ut in īferno ꝓtegas me & abſcōdas me donec ꝑtranſeat furor tuus: & cōſtituas mihi tēpus ī quo recorderis mei. Hoc ſane in loco lymbus apte demōſtrať. Diciť nāq;: Quis mihi hoc tribuat ut in īferno ꝓtegas me & abſcōdas me donec ꝑtrāſeat furor tuus: hoc ē nemo niſi tu in lymbo me tueri atq; defendere poterit uſquequo nō ſecedat furor tuuſ a me ideſt priuatio beatitudinis æternæ ꝓpter originale peccatū. Seqtur iccirco: & cōſtituas mihi tēpus hoc ē paſſionis chriſti: in quo recorderis mei: hoc ē ex lymbo educēdo me ad uitā beatā. Ideo ſeqtur ꝓpheta. Expecto donec ueniat immutatio mea ideſt de loco tenebroſo ad locū lucidum & amænū. Et uocabis me hoc ē de lymbo. Et ego reſpōdebo tibi: ideſt te ſequendo in uitā æternā. Opi manuū tuaꝝ porriges dexterā: mihi uidelicet q ſum opus manū tuarum porriges potentiā tuā: ex ipſo carcere me extrahēdo. Et ſeqtur. Curaſti iniqtatē meā: peccatū meū ſcilicet originale purgaſti aſpſione ſanguinis chriſti. Declarať hoc ēt ab eodē nō minus dilucide. c. xvii. inqt enī. Si ſuſtinuero infernus domus mea ē: & ī tenebris ſtraui lectū meū hoc ē ſi angores meos atq; anguſtias æquo animo pferam domiciliū meum lymbus erit: & ī tenebris ſtraui lectulum meum: ideſt & ī eodem loco poſui quietem meam. Sic enim

Pſalmus.

Iob

Iob cõcludere uoluit ſi ſollicitudines meas atq; mærores minus patiẽter tulero: in inferno erit domus mea hoc ẽ non in lymbo ſed in dãnatione æterna. Ideo ſequit̃ in pfundiſſimũ infernũ deſcẽdent oĩa mea: in locũ ſcilicet perditorꝝ q oĩum pfundiſſimus eſt: quod magis ſequẽdo declarat: putaſne ſaltem ibi erit requies mihi: hoc eſt minime quoniam in iferno qui locorꝝ oĩum profundiſſimus eſt nulla eſt redemptio.

zacharias

Inſup ueritas hæc de qua loqmur zachariã nõ præteriit. c. viiii. Tu quoq; i ſãguine teſtamẽti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu i quo nõ eſt aqua: hæc ut de meſſiach dicant̃ inficiari iudæi nequeũt: nã paulo ſupius dicit̃. Exulta ſatis filia ſyon iubila filia ieruſalẽ: ecce rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator: ſup quibus uerbis ſchola iudaica docet & iprimis ſolomõ eius rabi hæc intelligi oĩa de rege meſſiach. Et ſequit̃ poſtea tu quoq; in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti uinctos de lacu in quo nõ eſt aqua. His ſane uerbis ppoſitum de quo agitur mirũ in modũ illuſtrat̃. Ait enim: Tu quoq; o meſſiach in ſanguine quẽ ſcilicet in crucis affixione effudiſti teſtamenti tui hoc ẽ legis tuæ myſteriũ cõfirmaſti eduxiſtiq; de lacu uinctos: de lymbo uidelicet antiquos pr̃es in quo nõ eſt aqua ideſt nulla pena ſenſus ſed dãni. Et ſcribit̃ ibi teſtamẽti tui hoc ẽ ut diximus legis tuæ: queadmodũ uidimus ſupra ubi de lege noua ſcripſimus. fœdus pactũ atq; teſtamentũ legẽ ſignificare omnino ut habet̃ et pſalmo. xxxxviiii. Peccatori aũt dixit deus quare tu aſſumis teſtamentũ meũ p os tuũ Et pſalmo. lxxxviii. diſpoſui teſtamentũ electis meis hoc eſt legem meam.

Schola iudaica. Rabi ſo.

Pſalmus. Pſalmus.

Sed cur a nobis terit̃ tempus iudæis huiuſmodi ueritatẽ p pphetas oſtẽdẽdo quãdoqdem & ipſi eã ipſam a doctoribus ſuis ampliorẽ atq; clariorẽ habeãt Nã pſalmo. xxxxviii. ſup his uerbis quique terrigenæ & filii hoĩum ſimul in unũ diues & pauper gloſa hebræa inqt. Quicq; terrigenæ iſti ſunt filii adæ. Filii aũt hoĩum iſti ſunt hoĩes a noe uſq; ad abraã. Diues uero ẽ ille q ſacra lege inſtructus ẽ. Pauper aũt q legẽ pfecte nondũ habet. Simul in unũ hoc eſt ꝙ ambo diues & paup deſcẽderũt ad infernũ. Vult enim hæc gloſa ꝙ inſtructus lege: hoc eſt faciens legem deſcẽdat ad infernum: ꝙ de pditorꝝ loco nec quidem dici nec cogitari debet. Diuinæ nãq; iuſtitiæ incõgruũ foret ꝙ exequentes legis mandata pari pæna mulctarent̃ ut mali. Igit̃ qum dixit diues & pauper deſcẽderũt ad infernũ intellexit locũ mediũ inter paradiſum & infernũ. Et licet paup ille hoc eſt legẽ renuẽs ad dãnatorꝝ locũ deſcẽderit: uoluit tamẽ gloſa iſta apte oſtẽdere: ꝙ neq; malus neq; bonus q̃cũq; iſte bonitate circũmunitus fuiſſet: æternã illã adipiſci btitudinẽ poterat. Itẽ geneſeos. c. xv. ſup iſtis uerbis. Tu aũt ibis ad pr̃es tuos i pace ſepultus i ſenectute bona: ait rabi amõ pr̃es abraæ idolorꝝ cultores erãt & deſcẽdert̃ ad iſernũ: igit̃ & abraã: hæc ille. Qd̃ qdẽ itelligẽdũ nõ ẽ de pditorꝝ loco ſed de loco medio iter paradiſũ & iſernũ q alius nullus ẽ niſi quẽ nos lymbũ dicimus & appellamus: queadmodũ ſupius ubi de abraã attigimus cõſtitit legẽtibus accurate:

Pſalmus

Gloſa hebræa.

Geneſeos ĩ

Iſtud ipſum aſſerunt iudæi de moſe ſupˀ eo. Iuſtus perit in iuſtitia ſua: eccle/
ſiaſtes. c. vii. Aiunt enim hæc uerba ſcribunť de moſe: q filio cuiuſdam mu
lierculæ ſimilis extitit: quæ cū grauida foret quodā accuſata crimine: & itru
ſa carcere peperit filiū: qua mortua incarceratus remāſit puer. Rex uero ci/
uitatis cū inde animi cauſa pambularet: adultus iam puer magne rex inquit
hic natus ſum: & educatus adhuc iſtic maneo: cur his tenebris inuolutus op
primor. Tunc rex ait: ꝑpter peccatū matris tuæ. Cōſtat itaqꝫ ꝑ hæc hebræo
rum dogmata ſanctoꝝ patrum animas ante mortem chriſti ad paradiſū nō
aſcēdiſſe. Neqꝫ cogitare fas ē ꝙ ad æterni ſupplicii locum ꝓlapſi fuerint: cū
mandatoꝝ dei eſſent iuſti executores ac uiri ſancti. Erat igitur locus ab iſtis
ſeparatus omnino in quo habitantes illi expectabant lumen regis meſſiach. Bereſit
Hoc habeť etiam apud talmuthiſtas in bereſit raba. ubi quæriť quid illud raba.
ſignificet danielis. c. ii. Et lux cū eo eſt: reſpondet rabi abba: lux iſta ē regis
meſſiach: quam ꝓ illo ac illius generatione poſuit deus ſub ſede maieſtatis Rabi oſua
ſuæ. Item in eodem codice dicit rabi oſua. Contuli me cum angelo ad por/
tam inferni quodam die: & cum introiiſſet ille inferni locū metiri uolēs: cū/
qꝫ id exequi nō potuerit inde exiit. Rurſus alio die infernum uerſus cum iter
caperemus: meſſiach nobiſcū ad inferni portā pariter ſe recepit. Ibi uero q
aderant circūſpiciētes locū undiqꝫ illuceſcere: tanto illuſtrati lumine aiūt ab
his tenebris qdem liberabimur a meſſiach: quēadmodū ſcriptum ē oſeæ. c. Oſeas
xiii. De māu mortis liberabo eos: de morte redimā eos: ero mors tua o mors Pſalmus:
ero morſus tuus inferne. Et pſalmo. xxxv. Apud te ē fons uitæ: & in lumīe Eſaias.
tuo uidebimus lumen. Et apud eſaiam. c. ii. Domus iacob uenite: & ambu/
lemus in lumine dei noſtri: necnon &. c. lxi. Redēpti a domino reuertentur
& uenient in ſyon cū laude & lætitia ſempiterna ſup capita eoꝝ. Hoc illud
eſt quod legiť abachuc. c. iii. Abſcideť de ouili pecus: & non erit armentū Abachuc.
in præſepibus hæc ille. Inſup rabi iuda filius Amon: ſup his uerbis quæ ſcri Ra. iuda.
bunť eccleſiaſtes. c. vii. Cōſidera opa dei ꝙ nemo poſſit corrigere: quem ille Eccleſia/
deſpexit inqt: qua hora deus adam creauit: cūctas ei arbores paradiſi oſten ſtes.
dens reſpice inqt ꝗ pulcherrima ſint oīa quæ tui cauſa feci: caueas cōtra uo
luntatē meā aliquid agas: quandoqdem nemo te redimere poterit niſi iuſtus
ille cui mortis cauſam præbueris: de quo zacharias. c. viiii. loquitur. Ecce zacharias
rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator: hæc doctor iſte. Iuſtus āt hic atqꝫ ſaluator Rabi ſo.
(ut dicit rabi ſolomō) utqꝫ rei ueritas ē nullus alius ē niſi rex meſſiach.

Vidimus itaque non obſcure & per prophetas atque doctores hebræos exire
non potuiſſe animas illorum patrum ex lymbo quod apud iudæos ſub/
urbium inferni dicitur: niſi meſſiach diuino ſuo lumine extraxiſſet: qui
per eccleſiaſticum dixit. c. xxiiii. penetrabo inferiores partes terræ: & inſpi Eccleſia/
ciam omnes dormientes & illuminabo omnes ſperantes in domino. Iccirco ſticus
ab eſaia etiam dictū eſt capitulo. lx. Et ambulabunt gentes in lumine tuo: & Eſaias.

Paulus apoſto.

reges in ſplēdore ortus tui. Reges appellat antiquos illos patres q̄ alios ī dei cultu atq; religione regebāt. Non ignorauit hæc paulus icciſco ad epheſios c.ii. ſcripſit. Cū eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos deus in chriſto cuius gratia eſtis ſaluati & correſuſcitati: & cōſedere fecit ī cæleſtibus. Necnon &.c.ii. ad coloſſenſes. Et uos cū mortui eſſetis in delictis & præputio carnis ueſtræ conuiuificauit cum illo donans uobis oīa delicta. Delēs qꝫ aduerſus nos erat chirographū decreti: quod erat cōtrarium nobis: & ipſū tulit de medio: affigens illud cruci: expolians principatus & poteſtates traduxit cōfidenter palam triūphans illos in ſeipſo. Delens inq̄t ſcilicet chriſtus. Chirographum decreti: hoc eſt obligationē peccati originalis: affigens illud cruci: quoniam ꝑ paſſionem chriſti & ſanguinē illud ad æternam uitā conſequendā ſolutū eſt quod eſaias prædixit. c. liii. poſuit dominus iniquitatem omniū noſtrum: ideſt peccatum originale: & ſequitur paulus. Expoliās pricipatus & poteſtates demonū ſcilicet. Traduxit cōfidēter: ideſt ad cæleſtem beatitudinē fuſis demonibus: palam triūphans illos in ſeipſo: propter eius diuinam uirtutem ſcilicet illos antiquos patres de hoſtibus ſuis triumphare uoluit. Quare ſatis ſupq; ueritas patuit: quā iudæū ſolito auſu temerario īficiari non puduit: qꝫ chriſtus hoc eſt merito atq; uirtute ſanguinis ſui eduxerit tanq̄ dominus fortis & potēs atq; rex gloriæ antiquoꝶ patrum aīas ex illo tenebroſo ergaſtulo. Illi q̄dem ob peccatum primoꝶ parentū: nullo pacto inde niſi chriſtus meſſiach mortē ſubiiſſet ad fruendā cæleſtem patriam poterant ſe cōferre. Hoc itaq; modo hoc ordine ſaluator noſter patribus illis: ac oībus in ſe credētibus ædificauit ciuitatē dei: quā hieremias. c. xxxi. ſcribit domino ædificandā ad honorem uidelicet atq; gloriam chriſti: q dominus eſt & deus oium: cui uirtutes cœlorū ſubiiciunť oēs atq; obædiunt. Cōfirmat hoc paulus ad coloſſenſes. c. primo. Quia in ipſo cōplacuit oēm plenitudinē inhabitare: & ꝑ eum recōciliari oīa in ipſum pacificans ꝑ ſāguinem crucis eius: ſiue quæ in terris: ſiue quæ in cœlis. Et q̄q̄ ꝑ ſe quilibet ante mortem chriſti ab originali peccato accepta circūciſione purus ac nitidus efficereť: erat tamē diuina uiſione indignus: illa etenim ſolū inciſio præpucii aīas ab æterno ſupplicio tuebať. Hoc iudæi ipſimet refellere nequeūt: cum in oratione quā circūcidendo pueros utunť iſtudipſum dicant & fateātur. Sic enim ab eis diciť anteq̄ circūcidať infans. Baruch atta adonai heloenu melech haholam al amilla. Quæ uerba latinæ ſonant: benedictus tu dominus deus noſter rex mundi ſupra circūciſionē. Tūc circūciſo puero: hæc dicunť etiā ab eis. Benedictus dominus deus noſter q ſanctificauit dilectū ex utero: & præceptum in carne ſua poſuit: & poſteritatem ſuā ſignauit ſigno fœderis ſancti. Icciſco merito huiuſmodi deus uiuus pars noſtra: & fortitudo noſtra: mandauit erui dilectum ſemen ſanctum conſanguinitatē noſtram ab inferno ꝑpter fœdus ſuū: quod in carne nr̄a poſuit: benedictus dominus

Hieremias

Oro qum iudæus circūciditur.

iniens pactũ ſiue fœdus: hæc illi. Ex qbus clarum eſt ꝙ infans octo dies nactus non aliquo īfectus peccato erui ab inferno dicit̃: ergo aliqua fuiſſe cōſtat peccati macula uel obnoxiũ uel inqnatum: non aũt actuali: quoniã nullum actuale peccatum infanti octo dierũ aſcribi põt: patet ergo ueritas quã ſequimur quam prædicamus igitur originali: quæ uirtute circũciſionis penitus delebatur.

Huiuſmodi nãq; gratiæ baptiſma ſuffectum eſt: de quo eſaias. c. xii. prædixit dominus factus eſt mihi in ſalutem: haurietis aquas in gaudio de fontibꝰ ſaluatoris: & dicetis in illa die cõfitemini domino & inuocate nomẽ eius. Itidẽ ezechiel. c. xxxvi. Effundã ſup uos aquam mundã: & mũdabimini ab omnibus inqnamentis ueſtris: & ab uniuerſis idolis ueſtris mũdabo uos: & dabo cor uobis nouũ & ſpiritum nouũ ponam in medio ueſtri. Itẽ iohel. c. iii. erit in die illa ſtillabunt montes dulcedinẽ hoc ẽ gratiã ſpiritus ſancti quã uirtute baptiſmatis ſacerdotes chriſti uolẽtibus conferũt. Montes enim in ſacris litteris ſacerdotes ſæpius ſonant: ut habet̃ eſaiæ. c. xxxxviiii. & ponam oẽs montes meos in uiã: hoc eſt prælatos uel pontifices in uiã ſalutis atq; beatitudinis æternæ: iccirco ſequit̃. Iubilate mõtes laudẽ quia cõſolatus ẽ dominus populũ ſuũ. Et colles fluent lacte ſequit̃ iohel ideſt principes ac populi chriſtiani aſſequent̃ tunc oẽm aïarum ſuarũ puritatẽ: quod ꝑ ſubſequentia uerba oſtendit̃. Et ꝑ omnes riuos iuda ibunt aquæ ꝑ omnes ſcilicet chriſti ſacerdotes ẽt inferiores baptiſma cõcedetur & dabit̃. & fons de domo domini egrediet̃ hoc eſt de eccleſia ad oẽs credẽtes in eã. De quo fonte ſcribit̃ ioannis. c. iiii. Aqua quã ego dabo ei fiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in uitã æternam. & irrigabunt torrentẽ ſpinarũ quoniã infideles ꝗplurimi q ꝑ diuerſos errores ac uarios ꝑcurrebant ſupplices ipſum omiſſis ſupſtitionibus ſuſceperunt. Zacharias inſup. c. xiii. iſtud ipſum docuit. In die illa erit fons patenſ domui dauid & habitãtibus ieruſalẽ in ablutionẽ peccatoris & menſtruatæ: patens inqt quoniã omnibus ad baptiſma cõfugientibus fideliter: illud traditur eccleſia nãq; nulli ſalutis gremium claudit: & ſequit̃ in ablutionẽ peccatoris & menſtruatæ ideſt ꝙ cuiuſcũq; ſexus hoĩes baptiſmatis aqua ſe abluere atq; purificare debeãt. Hæc enim plena & uniuerſalis eſt gratia quã ſuo tempore circũciſio nõ habebat: ipſa nãq; ad uiros tantũ & nõ ad mulieres attinebat: queãdmodũ baptiſma in præſentia oꝑatur & facit tam erga uiros ꝗ mulieres. Item zacharias. c. xiiii. In die illa exibunt aquæ uiuæ de ieruſalem mediũ earũ ad mare orientale: & mediũ earũ ad mare nouiſſimũ. Aquæ enĩ baptiſma ſignificant. Viuæ ideo dicit quoniã cũ eẽmus mortui peccato originali ſcilicet & actuali uiuificauit nos deus in chriſto: hæc paulus ad epheſios. c. ii. Et ſequit̃ ꝓpheta: medium earũ hoc eſt uirtus baptiſmatis: & dicitur medium eo ꝙ uirtus in medio duoꝝ extremoꝝ ſemper cõſiſtit. Ad mare orientale & ad mare nouiſſimum: quia ab ortu ſolis uſq; ad occaſum baptiſ-

Baptiſma. Eſaias. Ezechiel. Iohel zacharias Paulus

ma opat' uim atq; naturã ſuã purificandi aïas ab omni labe atq; macula pec/catoꝝ. De hoc eni diuino munere atq; uirtute baptiſmatis ioſephus iudæus iſtoricus libro. xviii. ãtiqtatis iudaicæ. c. xiiii. inqt: Ioãnẽ q uocabat' bapti ſta herodes occidit uirũ ualde bonũ: q præciebat iudæis uirtuti opam dare: iuſticiã colere in deũ ſeruare pietatẽ Et p baptiſmũ in unũ coire. Tũ demum baptiſmũ acceptabile fore. Si nõ ſolum ad abluenda peccata ſumat': uerum etiam ad caſtimoniã corporis atq; ad animæ iuſticiã purificationẽq; ſeruet': omniũq; pariter uirtutũ uelut ſignaculũ & cuſtodia quædã fidelis habeatur.

Virtutem huiuſmodi ſacramenti uel myſterium populũ ſuũ deus ante chriſti

Numeri aduentũ noluit ignorare. Præcepit nãq; ipſe numeri. c. xviiii. dicens omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinũ: & aſpſus hac cõmixtione nõ fuerit polluet tabernaculũ domini & pibit ex iſrael: quia aqua expiationis non eſt aſpſus imundus erit: & manebit ſpurcitia eius ſup eum. Morticinum eni hu manæ animæ dixit nõ corporis ad oſtendẽdum originale peccatum propter quod anima mortua dicit' cum diuinæ maieſtatis uiſione priuetur. Et q hac cõmixtione ſcilicet aqua uel oleo ſancto uel uerbis ab eccleſia iſtitutis quod

Paulus eſt baptiſma nõ fuerit aſperſus polluet tabernaculum domini hoc eſt ſeipſũ Inqt enim paulus. i. ad corinthios. iii. Neſcitis qa templũ dei eſtis. & paulo infra templũ enim dei ſanctũ eſt: quod eſtis uos. Et peribit ex iſrael: quoniã nõ erit receptus a deo. Et quia aqua expiationis: ideſt baptiſmate quod ab originali peccato expiabilem aïam reddit aſperſus non fuerit imundus erit: & manebit ſpurcitia eius ſup eũ: hoc eſt labes originalis peccati. Icc irco pau

Paulus lus ad epheſios. c. v. ait chriſtus dilexit eccleſiam: & ſeipſum tradidit p ea: ut eam ſanctificaret mũdans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ: ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam nõ habẽtẽ maculã aut rugã: ſed ut ſit ſancta & i maculata. Quæ pfecto eccleſia tẽplũ illud ẽ de quo zacharias ſcripſit. c. vi.

zacharias. Ecce uir oriẽs nomẽ eius: & ſubter eũ orient' & ædificabit tẽplũ domino.

Fruſtra igit' circa inciſionẽ præputii laborat iudæus ſi baptiſma nõ accæperit in uerbo uitæ hoc eſt in uerbo pris & filii & ſpiritus ſancti: quẽadmodũ ſcri

Paulus bit paulus ad galathas. c. v. nam in chriſto ieſu neq; circũciſio aliquid ualet neq; præputiũ: ſed fides quæ p charitatẽ opatur. Et idem ad philippẽſes. c. iii. Nos enim ſumus circũciſio qui ſpiritu ſeruimus deo & gloriamur in chri

Deutero/nomii. ſto ieſu nõ in carne fiduciã habentes. Ideo deuteronomii. c. x. legit'. Circũ/cidite igitur præputium cordis ueſtri: & ceruicem ueſtram ne induretis am/plius: quia dominus deus ueſter ipſe eſt deus: deus deoꝝ & dominus domi/

Hieremias nãtium: deus magnus potens & terribilis. Et apud hieremiam. c. iiii. Hæc enim dicit dominus uiro iuda & habitatori ieruſalem: nouate uobis nouale & nolite ſerere ſuper ſpinas. Circũcidimini domino & auferte præputia cor dium ueſtrorũ uiri iuda & habitatores ieruſalem: ne forte egrediat' ut ignis indignatio mea & ſuccedatur & non ſit qui extinguat ppter maliciam cogi/

tationum ueſtrarum. Hæc non recte pſcrutatur iudæus: quorum ſenſum ſi p
ciperet præparatum ꝓculdubio & expeditum ſe haberet ad ſuſcipiendū ba
ptiſmatis ſacramētum. quod quia negligit atq; ſpernit ab eo non ſecedit ira
domini: neq; poterit unq̄ eam attingere ciuitatem nouam ieruſalem: quam
chriſtus uerus meſſiach ſanctis illis patribus aſperſione ſanguinis ſui de ho/
ſtibus triumphando glorioſiſſime ædificauit.

Sed euectus ſum fortaſſe ueritatem oſtendēdi ſtudio longius q̄ uolueram cū
eēt mihi intentio cum iudæis ulterius nō certare: quoniam fruſtra cantilena
omnis effunditur quando canitur ſurdis: tum quia liquido demōſtrauimus
chriſtum noſtrum fuiſſe uerum meſſiach. Et quædam inſuper ad hæc acceſ/
ſerunt diſceptanda: quibus accumulate diſcuſſis: quilibet nouit quæ ſupſti
tiones iudæi æſtimant: non tantum ſupſtitiones non eē: uerūetiam magnum
eſſe fidei ſacramentum: & animarum ſaluti omnino fore neceſſarium. Et q̄q̄
hæc uiſa & intellecta ſunt idoneis teſtibus ac ſūma ratione: inquieti adhuc ꝓ
ficiſcunt̃ iudæi: & in me furiunt aliud nobis indicentes bellum: ſed quēad/
modum & de aliis grauioribus uictores extitimus: de iſto etiam fuſis aduer
ſariis uictoriam nos adepturos eſſe non ueremur quæcūq; enim cōtra me ar
ma coniiciant non exhoreo: uicit ſemper ueritas fraudes omnis atq; aſtutias
& q̄uis inexcogitata quandoq; certet in ſe tamen uirtutis tantum habet: ut
ea utentibus referat ſemper cum fœlicitate uictoriam. Arma enī militiæ no
ſtræ non carnalia ſunt ut inquit paulus. ii. ad corinthios. c. x. ſed potentia
dei ad deſtructionem munitionum conſilia deſtruentes: & omnem altitudi/
nem extollētem ſe aduerſus ſcientiam dei. Volunt nāq; inconſideratis litte/
rarū ſenſibus chriſtum adhuc ꝓbare non fuiſſe dei nūciū ſiue a deo meſſiach
irretire ſe tantum ſinunt litterarum ſōno & non diſciplina quod pniciosum
eſt atq; deteſtabile apud uirum de ſacris litteris benemeritum.

Inquiunt ſane legimus apud eſaiam atq; micheam propheta pmulta fore meſ Ar. iudæ.
ſiach tempore: quæ adhuc cum effectum ſuum ſortita non fuerint: igitur il/
le non fuit uerus meſſiach. Dicit enim eſaias. c. ii. erit in nouiſſimis diebus Eſaias.
præparatus mons domini in uertice montium & eleuabitur ſuper colles. Et
fluent ad eum omnes gentes & ibunt populi multi & dicent: uenite aſcenda
mus ad montem domini: & ad domum dei iacob & docebit nos uias ſuas &
ambulabimus in ſemitis eius: quia de ſyon exibit lex & uerbū domini de ie/
ruſalem & iudicabit gentes & arguet populos multos. Et conflabūt gladios
in uomeres & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladi
um nec exercebuntur ultra ad prælium. Et micheas. c. iiii. hiſdem utitur uer Micheas.
bis pariter atq; ſententia: ex qbus ait iudæus quattuor colligi poſſunt chri/
ſtum non fuiſſe uerum meſſiach. Primum quoniam ipſe non fuit in ultimis Prima ar.
diebus ab eius enim natiuitate ad hunc uſq; diem fluxerunt anni mille & qn
genti: & adhuc ſuperſunt & alii & fortaſſe multo plures: igitur ille non fuit

Secunda argu

uerus meſſiach. Secũdum: mons de quo hic loquũt prophetæ ĩtelligit mõs ſyon: qui ſuperponi debet montem ſynai thabor atq; carmelli quod quia tẽpore illius nazareni factum non eſt nõ fuit ergo ille uerus meſſiach. Tertiũ: ad ipſum meſſiach omnes gentes ſiue populi accedere debent uenerantes eũ & obſeruãtes ueluti dei nuncium atq; legatum. Sed plane cõſtat per paucos extitiſſe: qui ad eum confugerint: igitur clarum eſt illum non fuiſſe uerũ meſſiach. Quartum: aduentum meſſiach omnia bella ĩſidiæ atq; occiſiones deficient penitus atq; extinguetur: ſed poſtq̃ uenit nazarenus ille bella undiq; fremunt: gentes omnes armis ſe inuicem oppugnant nullum ſecurum regnũ nulla quies: pax omnis ſeceſſit penitus impietas tantum uiget: & hoc tempore magis etiam atq; magis uis omnis atq; uiolentia inualeſcit: omnia ĩ armis conſiſtunt: ubiq; ſpoliationes ubiq; ſtrages iam nihil efficit niſi importunitate tumultu perturbatione atq; interitu: omnia ferro ſæuiunt: omnia confũduntur contra fas & contra iura naturæ: bonorũ tantum præſſura præualet & arma ſolum dominãtur ubiq;: bellis nãq; ciuitates & oppida ſolo æquantur & humi proſtratæ iacent: gladio indies q̃plurimi proculdubio pereunt: his & aliis pluribus malis dignoſcitur non obſcure nazarenum illum non fuiſſe uerum meſſiach.

Tertia ar.

Quarta argu.

Magna nimirum ꝓuincia eſt & onus q̃maximum quãdo cum pertinacibus & imperitis agitur: iſti autem ueritatem rei non capiunt: illi uero habitam uili pendunt in quo genere iudæi omnes ſunt quorum partim ſuam omnem religionem ad ſuos conferunt exiſtimantes ſatis ſuperq; eẽ ad beatitudinem cõſequẽdam ſuorum maiorum ueſtigia ſequi: partim uero tantæ inituntur arrogantiæ atq; ſupbiæ: ut quæ didicerint (tã et ſi uana omnia & falſa cognoſcant) ſũmo tamen ſtudio inſolentes ipſi & peruicaces nulla pſpecta ratione tueri conant. hac ſupſtitioſa opinione ab omni ſecedunt ueritate & obſcura circũfuſi caligine in errorem & in mortem inexpiabilem ꝓlabunt. O miſerum & calamitoſum genus hominum ſequntur enim priſcorum ſuorum ritus non aduertentes cæcos in itinere alios regere non poſſe: deceperunt ſeſe maiores illi ui ꝓpria atq; natura alios igitur ut fallant atq; pdant neceſſe eſt. Iccirco ſcribitur hieremiæ. c. l. grex pditus factus ẽ populus meus: paſtores eorũ ſeduxerũt eos. Et trenorũ. c. i. uocaui amicos meos: & ipſi decæperuut me. Et eorũdẽ. c. iii. uenatione cæperũt me inimici mei gratis. Et abdias. c. i. Omnes uiri fœderis tui illuſerunt tibi: inualuerunt aduerſum te uiri pacis tuæ: qui comedũt tecum ponẽt inſidias ſubter te.

Hieremias Trenorũ. Abdias.

Non ignorãt iudæi (ut ad eos ipſos reſpõdeamus qui aduerſũ nos tã malicioſe tam acriter intẽtis animis irruerũt) dies nouiſſimos dies meſſiach nuncupari. Huiuſcemodi pcipitur ueritas geneſeos. c. xxxxviiii. Cõgregamini ut annũciem quæ uentura ſunt uobis in diebus nouiſſimis: & infra nõ auferet ſeptrum de domo iuda: & dux de fæmore eius donec ueniat qui mittẽdus ẽ.

Re. ad pri. ar. Geneſeos

Negare nequeũt iudæi hæc uerba q̃n de rege meſſiach dicta ſint: quoniam ĩ Trãſ.cal.
ficiarent̃ trãſlationem caldaicam cuius fundamẽto atque doctrina cũcta ſy
nagoga regitur atq; fouet̃: ubi enim nos dicimus q mittendus eſt: ipſa docet
& ueniet meſſiach. Cũ igitur dictum fuerit ſupius in diebus nouiſſimis quis
tam rudis eſt qui dies illos nõ intelligat dies meſſiach? Præterea ſup his uer/
bis iacob rabi moſes gerũdenſis ait nouiſſimi dies iſti ſunt dies meſſiach: cu Ra.mo.
ius tempora in uerbis ſuis oſtendebat iacob quum dixit adh chi iauo ſilo: no/ gerun.
uiſſimi nãq; dies ſũt dies meſſiach: hæc rabi ille. Hæc enim uerba adh chi ia
uo ſilo latinæ ſonãt: donec ueniat q mittẽdus eſt: ſilo enim trãſlatiõe caldai/
daica ĩterpræatur meſſiach. Igitur dies nouiſſimi nõ ĩtelligũtur ultimi dies
mũdi: ſed dies meſſiach ut dictum eſt. His itaq; habitis iudæorum obiectio ĩ
epta & ĩnanis & minus uera ſatis apparet.

Ad ſecũdum aũt quod ab ipſis iudæis nobis obiicitur: uiderint omnes igno/ Re;ad ſe/ cun.ar.
rãtiam eo℞ atq; ſtulticiam; qppe qui p expoſitionẽ doctoris ſui rabi ſolomo Ra.ſolo.
nis ſup iſtis uerbis & erit præparatus mõs domus domini in uertice mõtium
cognoſcunt manifeſte non ſecũdum localem mutationem illud fieri: ſed per
ſigna atq; miracula a meſſiach ibi facienda: qbus mons ipſe cæteris monti/
bus antecellere uiſus eſt. Nam in mõte ſyon prædicauit chriſtus deus & ho/
mo: cæcis lumen reddidit claudos curauit. & alia q̃plurima ibi ſigna fecit q
bus mons ipſe longe dignior atque præſtantior illis extitit. Sed hoc cæteris
oĩbus præſtat ꝙ ibi populũ docuerit deus mortalitate indutus diuinum unũ
effectum ſuppoſitum chriſtus deus & homo. de quo ſcribitur apud eſaiã. c.
xxviii. Ecce ego mittam in fundamẽtis ſyon lapidem: lapidem pbatum an/ Eſaias.
gularem præcioſum in fundamẽto fundatum. Lapis enim iſte intelligit̃ chri
ſtus meſſiach etiam apud iudæos: nam trãſlatio caldaica ſic ait. Ecce ego ſta Trã.cal.
tuẽs in ſyon regem meſſiach regem potẽtem. hoc etiam illud eſt quod apud
eũdem legit̃. c. xxxxi. Primus ad ſyon dicet: ecce adſum: & ieruſalẽ euange
liſtam dabo: hæc enim dicunt̃ de meſſiach: ut etiam rabi ſolomõ ſentit & af
firmat. Primus ibi dicit̃ quia deus ipſe primus eſt ut eodem. c. ipſe de ſe di/ Ra.ſolo.
cit ego ſum primus & nouiſſimus ego ſum. Et. c. lxii. Dicite filiæ ſyon ecce
ſaluator tuus ueniet: ecce merces eius cum eo. Et apud abdiam. c. unico: & Abdias.
in mõte ſyon erit ſaluatio & erit ſanctus. Omnia hæc dicta ſũt quia ibi chri
ſtus uerus meſſiach: uerus homo: uerus deus ab hoibus uiſus eſt: ibi cum ho
minibus cõuerſatus tãgi poterat & amplecti. Fuit tẽpus quo eius uocem au/ Exodi.
dire populus nequerat ut exodi. c. ii. legimus. Loquere tu nobis: nõ loquat̃
nobis dominus ne forte moriamur. At tũc chriſtus deus & hõ audiebat̃ ui/
debat̃ atq; tãgebat̃. Hæc illa fuit montis eleuatio ſup illis mõtibus: de q̃ lo
quit̃ ꝓpheta. Et erit ĩ diebꝰ nouiſſimis præparatus mons domus domini in
uertice mõtiũ & ſublimis & ſup colles. Ipſe eteñi in iudæa carne humana ſe ĩ
duit ipſe ſe iudæis obtulit donauit atq; dedit. Fuit hoc ſingulare munus fuit

Pſalmus donum præcipuũ quod non fecit taliter omni nationi: ut dicitur pſalmo. c/
xxxxvii. Vtq; uideri ipſe atq; eius doctrina pcipi poſſet in montem ſyõ aſcẽ
Pſalmus dit: ut cõpleret quod dictũ eſt pſalmo. lxxxiii. uidebit deus deorum in ſyõ
Ibiq; pietate atq; iuſticia (quod ſũmæ benignitatis ẽ) hoĩes iſtruebat ſuccur/
rebat indigẽtiis oĩum: & piturís opẽ & flagitãtibus ſalutẽ unico uerbo ac ſo
la iuſſione ferebat. Hæc inq̃ ẽ illa ſublimitas: hæc illa excellẽtia mõtis ſyon:
de qua (ut diximus) loqtur eſaias atq; micheas: mons domus domini eleua/
bit & ſublimis erit. Iõ ipſe eſaias. c. xii. præcipit dicẽs. Cantate domĩo quo
Eſaias. niã magnifice fecit: annũciate hoc ĩ uniuerſa terra: exulta & lauda habitatio
ſyon: qa magnus ĩ medio tui ſãctus iſrael. Hæc nõ ignorãt iudæi legũt quot
tidie audiũt atq; cognoſcũt: & plecta negligũt & audita obaudiũt & cogni
ta uilipẽdũt: de qbus eidẽ, ppheta ſũmus oĩum cõditor deus ac redẽptor nr̃
c. vi: ait. Vade & dices populo huic. audite audiẽtes & nolite ĩtelligere & ui
dẽtes uiſionem nolite cognoſcere. Excæca cor populi huius: & aures eius ag
graua & oculos eius claude ne forte uideat oculis ſuis & auribꝰ ſuis audiat:
& corde ſuo intelligat & cõuertat. Quapp his diligẽter examinatis ſoluta ẽ
penitus atq; cõfracta iudæoꝝ ianis obiectio q elatis ſignis tã ĩprudẽter me/
cũ bellũ gerere auſi ſunt & cõtra ueritatẽ pariter atq; magiſtros ſuos.
Re. ad ter. ar. Quod aũt tertio dicant ad meſſiach oẽs cõfluere qũ uenerit. Si lrarum ſenſũ
ſcrutati accuratius fuiſſent: cognoſcerẽt utiq; oẽs acceſſiſſe ad chriſtũ: quã/
doqdem p doctrinã illius & apoſtoloꝝ prædicationẽ queadmodũ ſcribitur
Pſalmus pſalmo. xviii. In oẽm terrã exiuit ſonus eoꝝ & in fines orbis terræ uerba eo
rũ. Qui prædicarũt ſolũ ac unicũ deũ eẽ ut oẽs gentes oẽs natões ac linguæ
credant atq; fateant unũ deũ ſingularẽ opificẽ: atq; ſũmũ oĩum dominato/
rẽ. Antea eni q̃ chriſtus hoĩbus ſe daret: diuerſa hoĩum genera diuerſos deos
ac deas uenerabant & adorabãt: quorũ cultus chriſti aduẽtu euerſi ſũt atq;
funditus pierũt: Et q̃q̃ chriſtũ ut deũ nõ adorẽt. ipſũ tamẽ credit ubiq; ĩ to
to terrarũ orbe optimũ fuiſſe uirũ & amicũ dei & a deo miſſum. Fatent hoc
perſæ/ medi/ indi/ britani/ hiſpani/ celtæ/ mauritani/ ſarmatæ uel ſauroma
te/ hipborei ſcytæ æthiopes naſamones/ libyci populi garamantes. Soli iu/
dæi qui ſoli chriſtum colere atq; uenerari deberent: negligunt aſpernãtur at
que blaſſemant. Eſt etiam quoddam hominum genus in æthiopia ſub egy/
pto: quæ arabice dr̃ abas unde ipſi abaſſini uocãt: & ritus hebraicos obſer/
uãtes circũcidunt quos fruſtra fieri aiũt niſi baptiſmate abluant ĩ noĩe pr̃is
& filii & ſpũs ſancti. Aſſerũtq; eos ueros eẽ iudæos q fidẽ utrãq; ſeruant. Li
quido itaq; patet ueniſſe oẽs gẽtes ad chriſtum: quãdo p eum deus unus co/
gnoſcitur colitur & adoratur. Præterea quod ab eſaia dicitur & fluẽt ad eũ
omnes gentes: non intellexit propheta ꝙ ad eum nemine excepto omnes cõ
fluerent: quod ipſemet declarat: qum ſequitur dicens & ibunt populi multi
non omnes populi dixit ſed multi: & intelligitur ibi &: pro ideſt quod enim

anteceſſit ſubſequens declarat. Iſtud ipſum oſtēdit clarius propheta paulo i
ferius qum dicit: & iudicabit gentes & arguet populos multos: non enī dixit
gentes oēs & populos omnes. Legitur nanq;. ii. R. xvii. dixitq; abſalon: oēs
uiri iſrael melius eſt cōſilium chuſi arachitæ: q̄ conſilium achitophel. ſed cla
rum eſt q; ibi non intererant omnes uiri atq; principes iſrael: & tamen dicit
omnes uiri iſrael: icc irco hic ſermo tantū intelligi debet ex oībus multi ut tex
tus ueritas ſuſtentetur. Itē propheta micheas quem iudæus pro fundamēto Micheas
ſuo contra nos adduxit. c. iiii. quid dixerit: ſi probe aduerſarius noſter aīad
uertiſſet ſubticuiſſet fortaſſe: quod tam inconſiderate tāq; imprudenter lo
cutus eſt. Ait ille: & fluent ad eum populi: & properabunt gentes multæ: nō Eſaias
dixit omnes populi & omnes gentes. Item eſaias. c. xi. inquit: ī die illa radix
ieſſe qui ſtat in ſignum populorum ipſum gentes deprecabuntur: non dixit Geneſeos
omnes gentes. Item geneſeos. c. xxxxviiii. Et ipſe erit expectatio gentium: Eſaias
non dixit omnium gentium. Item eſaias. c. xxxxii. dedi ſpiritum meum ſuper
eum: iudiciū gentibus proferet: non dixit omnibus gētibus. Itē. c. xxxxviiii.
dedi te in lucem gentium ut ſis ſalus mea uſq; ad extremum terræ. non dixit
omnium gentium. Item. c. lx. & ambulabunt gentes in lumine tuo & reges i
ſplendore ortus tui: non dixit omnes gentes & omnes reges hæ quidem au
ctoritates omnes tam apud chriſtianos q̄ apud iudæos intelliguntur de meſ
ſiach. Hac igitur diligenti ſtudio ueritate perſpecta uiſus eſt prorſus deliraſ
ſe iudæus: & ſuo ſe gladio turpiter occidiſſe. Re. ad

Ad id autem quod iudæus imperitus ac malus quarto loco in nos tam accerbe quar. ar.
atq; miſerrime intulit ad oſtendendum chriſtum non fuiſſe uerum meſſiach:
eo quod poſt eius mortem ubiq; inualuerint permulta infortunia calamita
tes miſeriæ contentiones bella ſeditione atque interitus. Hoc nimirum com
menticium eſt: & ſacris litteris repugnans ſed. ille ut ſolet facit: qui ſæpius
prophetarum ſcriptis ſubtrahit: ſæpius addit. Et quoniam poſt chriſti mor
tem hæc hominibus acciderunt & duriora quædam atque ſeueriora: Icc irco
chriſtus hæc q futura prædixit. Et propter quē etiā (ut uidebimus) dicta ſūt Leuitici
recte appellandus eſt uerus meſſiach. Legimus enī leuitici. c. xxvi. Corripiā
uos ſeptē plagis pp peccata uřa: ita ut comedatis carnes filiorū ueſtrorū & fi
liarū ueſtrarū. Et paulo infra abominabit uos aīa mea in tantū ut urbes uřas
redigam in ſolitudinē: & deſerta faciam ſanctuaria ueſtra nec recipiam ultra
odorem ſuauiſſimū. Diſpgamq; terrā ueſtram: & ſtupebūt ſup ea inimici uři
cum habitatores illius fuerint. Vos autē diſpergam in gentes. & euaginabo
poſt uos gladium; eritq; terra ueſtra deſerta & ciuitates ueſtræ dirutæ. Et in
fra: & qui de uobis remanſerint dabo pauorem in cordibus eorum in regio
nibus hoſtium. Terrebit eos ſonitus folii uolantis: & ita fugient quaſi gladi
um: Cadent nullo ſequente: & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos quaſi
bella fugientes. Nemo ueſtrum inimicis audebit reſiſtere: peribitis inter

Deutero nomii gentes. & hoſtilis uos terra cõſumet. Et itidẽ. c. xxviii. deuteronomii. Obſi deberis intra portas tuas i omni terra tua: quã dabit tibi dominus deus tuus Et comedes fructũ uteri tui: Et carnes filiorũ tuorũ & filiarum tuarum quas dederit tibi dominus deus tuis in anguſtia & uaſtitate: qua opprimet te hoſtis tuus. Quod ſi iudæus tpe captiuitatis babylonicæ iudaico populo hæc accidiſſe uoluerit eius error atq; fallacia facile cõprahẽdi põt quandoquidẽ per id temporis nuſq̃ habeat matres comediſſe liberos ſuos. De ipſa naq; babylonica ſeruitute legit. iiii. Re. c. xv. præualuitq; fames i ciuitate: nec erat panis populo terræ. Et hieremiaſ de eadẽ captiuitate. c. lii. ait. menſe autem quarto nona die menſis obtinuit fames ciuitatem: & non erat alimẽta populo terræ. Clarũ eſt q; ibi non dicit matres filios comediſſe. Igit ea oĩa dirrigi ad tempus quo iudæi a tito atq; ueſpaſiano fuere oppreſſi: ſatiſabunde conſtat. Et in primis q; genitrices proprios liberos comederint: ioſephus iudæuſ hiſtoriographus uir ſane nõ minus auctoritate apud iudæos q̃ ingenio polẽs in ſuo de bello iudaico libro. vii. c. xiii. teſtatur atq; confirmat. Eſto igitur mihi cibus (dicebat mater ad filiũ) & ſeditioſis furia: & humanæ uitæ fabula quæ ſola deeſt calamitatibus iudæorũ: & hoc dicens occidit filium: coctũ q; medium comedit. Ex quibus facile excepimus: maiori nunq̃ ſollicitudine angore atq; mœſticia: nunq̃ acerbioribus anguſtiis & ægritudine iudæos fuiſſe obſtrictos q̃ tempore belli huiuſmodi de quo loquit doctus ille. Iccirco cum appropinquaret ieſus ieruſalẽ ut inqt lucas. c. xviiii. uidens ciuitatẽ fleuit ſup illã dicens. Quia ſi cognouiſſes & tu. & quidẽ in hac die tua: quæ ad pacẽ tibi: nunc aũt abſcondita ſunt ab oculis tuis: quia uenient dies in te: & circundabunt te inimici tui uallo. & circundabunt te & coanguſtabunt te undiq;: & ad terram proſternent te: & filios tuos qui in te ſunt. & non relinquẽt in te lapidem ſup lapidẽ: eo q; nõ cognoueris tempus uiſitatõnis tuæ. Nec nõ cum Ad crucis tormentum traheretur reſpiciens mulieres lachrymis eum ſectantes: & infæliciſſimam ciuitatem præuidens atq; futurum hominum interitum: inquit: beatæ ſteriles & uentres que non genuerunt: & ubera quæ non lactauerunt: tunc incipient dicere mõtibus cadite ſuper nos & collibus operite nos: Multaq; præterea fore ſuis prædixit fidelibus: quæ cum uera fuerit uerus propheta & a deo uere miſſus dici & affirmari debet. Neq; tot tantiſq; concatenati malis: tantis compediti infortuniorum atq; anguſtiarum uinculis extitiſſent iudæi mortuo chriſto: cum nullum facinus tale poſt eius paſſionem nullum ue huiuſmodi ſcelus admiſerint: quo lege diuina cautum ſit: ut tot cruciatus ſubirent: niſi fuiſſet ille uerus meſſiach. Nõ difficile huiuſce modi oſtenditur ueritas eodem. c. deuteronomii. xxviii. Scribitur eñi ibi niſi timueris nomẽ eiuſ glorioſũ & terribile hoc ẽ dominũ deũ tuũ augebit dominus plagas tuas: & plagas ſeminis tui: plagas magnas: & perſeuerantes: ĩfirmitates peſſimas: & ꝑpetuas. Hoc eñi nomẽ glorioſũ atq; terribile: nullũ

iiii. Re. xv. — Hieremiaſ — Ioſephus — Deutero nomii

aliud nomen eſt: niſi nomen dei proprium iotheuauhe: quod ſolum deo con gruit: & nulli alii p ſe conuenire põt: de quo in capite ſecũdo accumulate di ximus: quo nomine (ut ibi oſtẽdimus) appellat meſſiach. iccirco poſt nomẽ glorioſũ & terribile ſequitur textus hoc eſt dominũ deum tuum. ut ĩtelligãt omnes meſſiach. deum eſſe omnino. Et augebit ĩquit plagas tuas. Nunq̃ eni ante chriſti mortem longiori ſeruitute atq; maiori ægritudine afflicti extite runt q̃ quæ hoc tẽpore ſuſtinent ab eis atq; perferunt: hincinde expulſi totũ diuagant per orbem: plagas magnas & pſeuerantes patiunt iam ſunt mille & qngenti ferme anni: & nihil quo ſe recipe ſalui poſſint ĩtelligunt. Ideo ſe quitur infirmitates peſſimas & perpetuas. Peſſimas inquit & ppetuas: qbus nulla peior & abſq; ullo termino uel fine. Quæ quidẽ calamitates ĩtelligi nõ poſſunt de captiuitate egyptiaca uel babylonica: quæ perpetuæ non fuerũt Altera enim poſt quadringentos annos uel circiter altera uero poſt ſeptuagi ta terminum habuit atq; finiuit. Igitur nequeunt accipi plage illæ uel ægritu dines: niſi quas hoc tempore perferunt: quæ a die qua cæperunt ad hoc uſq; tempus: iam ſunt mille & quingenti prope anni graues atq; intollerabiles p ſeuerant: & earum ullus adhuc finis coniectura aliqua non apparet. Et ſcri bitur ulterius: & cõuertet in te oẽs afflictiones egypti quas timuiſti: & adhæ rebunt tibi: inſup & uniuerſos langores & plagas: quæ nõ ſunt ſcriptæ ĩ uo lumine legis huiuſ inducet dominus ſup te donec te conterat. O miſerrimum atq; infælicisſimũ iudæorũ genus inducet deus uniuerſos langores & plagas ſuper te quia nõ timuiſti meſſiach glorioſum nomen atq; terribile. Et uniuer ſos inqt hoc eſt nullũ deerit: qui te non conficiat non cruciet non deniq; per dat. hoc ipſum ſequens lectio manifeſtat: quando dicitur quæ non ſunt ſcri ptæ in uolumine legis huius. Audi langores & plagas: quæ in uolumine hu ius ſcriptæ ſunt: ultra quas & aliis q̃plurimis deus te conterere dixit: ſcribit enim paulo ante. Maledictus eris ĩ ciuitate. Maledictus in agro. Maledictũ horreum tuum. Maledictæ reliquiæ tuæ. maledictus fructus uẽtris tui: & fru ctus terræ tuæ boum tuorum: greges ouium tuarum. maledictus eris ingre diens. maledictus egrediens. mittet dominus ſuper te famẽ: & eſuriem: & in crepationem in omni opera tua quæ tu facis donec conterat te: & perdat ue lociter propter adinuentiones tuas peſſimas in quibus reliquiſti me. Adiun gat tibi dominus peſtilentiam: donec conſumat te de terra ad quam ingre dieris poſſidendam. Percutiat te dominus egeſtate: febri & frigore: ardore & eſtu: aere corrupto ac rubigine: & perſequatur donec pereas. Sit cœlum qd ſupra te ẽ æneũ: & terra quã calcas ferrea. Det domius hymbrẽ terræ tuæ puluerẽ: & de cœlo deſcẽdat ſuper te cinis: donec cõteraris. Tradat te domi nus corruẽtẽ ante hoſtes tuos: & p unã uiã egrediariſ cõtra eos: & p ſeptẽ fugi as: & diſpgaris p oĩa regna terræ. Sit cadauer tuũ in eſcam cũctis uolatilibus cæli: & beſtiis terræ: & nõ ſit qui abigat. Percutiat te domius ulcerẽ egypti: &

partẽ corporis per quam ſtercora digerũtur ſcabie quoq; & prurigine: ita ut curari nequeas percutiat te dominus amentia & cæcitate: ac furore mentis: & palpes in meridie: ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris: & nõ dirigas uias tuas. Omni tpe calũniã ſuſtineas: & opprimaris uiolẽtia: nec habeas q liberet te. Multaq; præterea maledicta quæ ſequnt̃ miſſa facio ut ad calcẽ ꝓpoſiti noſtri q̃primũ ueniamus. ſolũ ãt id quod ĩfra ſeqt̃ attingã. ubi dr̃. Et uenient ſup te oẽs maledictiones iſte: & pſequẽtes appræhendẽt te donec ĩtereas Et ĩfra. Seruias inimico tuo: quẽ imittet tibi dominus in fame & ſiti & nuditate & oi penuria. Et ponet iugum ferreũ ſup ceruicẽ tuã donec te conterat. Hæ qdem maledictiones iudæi ſi eos ſupuenerit ſentiẽtes ipſi non ignorant Et tamẽ deus maledictõibus illis addit dicẽs: & uniuerſos langores & plagas quæ nõ ſunt ſcriptæ ĩ uolumĩe legis huius ĩducet dominus ſup te donec te cõterat. Nũc uide o iudæe: nũc cõtẽplare: atq; cogita qbus uerſeris angoribus qbus afficiaris anguſtiis: quæ quottidie ſuſtines: quæ quottidie patiaris: nulla unq̃ tibi quies: uigilans paues: dormiens gemis: horror atq; triſticia te comes ſemp conficit: te ſemp cruciat. Nulla enĩ tibi ſpes ineſt: timor cõtinuus cor tuũ pcutit: continuus pauor lacerat. Iccirco in fine capituli huius ſcribitur: in gentibus quoq; illis nõ quieſces: nec erit reqes ueſtigio pedis tui: Dabit tibi dominus cor pauidũ & deficiẽtes oculos: & animã conſumptã mærore. Et ſequitur paulo infra. Timebis nocte & die: & nõ credes uitæ tuæ. Mane dices quis mihi det ueſperũ: & ueſpere quis mihi det mane pp cordis tui formidinem: qua terreberis: & ꝓpter ea quæ tu uidebis oculis. Aduerte inſuper o iudæe ad id quod ante dicit̃ quod ſeqtur propoſitũ noſtrũ. Et remanebitis pauci numero: q prius eratis ſicut aſtra cœli præ multitudine. pauci enĩ ſunt iudæi & antea nũq̃ pauciores fuerũt. Id cur acciderit quod ſeqt̃ oſtendit: qa nõ audiiſtis uocẽ domini dei ueſtri: hoc eſt meſſiach: de quo eiuſdẽ libri. c. xviii: ait deus q aũt uerba eius quæ loquet̃ ĩ noĩe meo audire noluerit ego ultor exiſtam. ultor enĩ extitit deus iuſtus atq; ſeuerus hanc qdẽ ueritatẽ nullus eſt q nõ ĩtelligat nõ uideat nõ affirmet. iudæus uero ſolus ipſe ſentit.

Argu. iu. Cæterũ uolens adhuc ipſe ſuæ inſiſtere prauitati ſacras omnĩs uolutauit litteras & aduerſum me irruit ĩconſulto ĩpetu: cui neq; robur uirtutis noſtræ quã ex diuinis ſcripturis ſumpſimus: neq; imperitiæ ſuæ propria infirmitas in mẽtem uenit: & circummunitus neſcio quibus armis prodiit: quorum protectio quantum ualuerit alterum noſtrum qui offenſus fuerit non latebit. Inquit ipſe: tpe heliſei q multis annis anteq̃ chriſtus fuerit benadap rex ſyriæ ſamariã obſidione oppreſſit: & adeo: ꝙ dira ubiq; ĩualeſcente fame mulier propriũ occiderit filiũ: coctumq; una cum muliere altera pariterq; comederit: ueritas hæc cuiq; patet p ea quæ legũtur. iiii. Re. vi. ad quã calamitatẽ &
iiii. re. vi. infortunium ea redigũtur omnia quæ leuitici. c. xxvi. & deuteronomii. c. xxxiii. quæ ut aſſeris tuæ opinioni fauent.

Delirum ingenium tuum o iudææ atq; naturam profanam nõ parũ mirari poſ/ ſum: qui exquo fonte ingnorãtiæ tantã educis perditionẽ imaginari nequeo niſi ex eo unde ſupiores ille maledictiones emanarũt. recte igit ibi de te ſcri/ bitur. pcutiat te dominus amentia & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie: ſicut palpare ſolet cæcus ĩ tenebris & nõ dirrigas uias tuas. Vere cæ cus es & amẽtia ac furore correptus: q ubi ſis neſcias: quo uadas ignores. In quis enĩ quæ legimus leuitici. c. xxvi. & deuteronomii. c. xxviii. dicta fuiſſe oĩa per id tpis quãdo a rege ſyriæ ciuitate ſamariæ obſeſſa mulier obſtricta fame cũ muliere altera ſuũ comederit filiũ. At tu ſi diligẽtius lectitaſſes utrã q; ſeriẽ lrarũ: cognoſceres tu ipſe ciuitatẽ ſamariæ ſine urbiſ iactura ab aduer ſariis euaſiſſe tandẽ: qui timore cõterriti expugnãdæ ciuitatis ꝑuiciã relique runt: ibi relictis eqs atq; tentoriis: argentoq; multo & auro: cæteriſq; ad hu manũ uſũ opportunis: qbus tunc uiri oẽs ſamariæ ac mulieres pariter refecti ſunt. hæc ꝑfecto hẽnt eodẽ libro. c. vii. At Leuitici. c. xxvi. inqt deus: abho minabitur uos anima mea ĩ tantũ ut urbes urãs redigã in ſolitudinẽ: & deſer ta faciã ſanctuaria urã diſpergamq; terram ueſtram: & ſtupebũt ſuper eam inimici ueſtri cum habitatores illius fuerint: uos autem diſpergam in gentes & euaginabo poſt uos gladium: eritq; terra ueſtra deſerta: & ciuitates ueſtræ dirrutæ. Hãc enim intollerabilẽ iacturam & infælicitatem. urbs ſamaria qũ mater filium ſuum edit libera tunc euaſit: Iccirco quæ leuitici ſcripta ſunt đ ciuitate ipſa intelligi minime poſſunt. Inſuper deuteronomii. c. xxviii. dici tur non relinquat tibi triticum uinum & oleum armenta bouũ & greges oui/ um donec te diſperdat: & conterat in cunctis urbibus tuis: & deſtruantur muri tui firmi atq; ſublimes: in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Et infra diſperdet te dominus in omnes populos a ſummitate terræ uſq; ad terminos eius. Hæc quidem regi iſrael uel ciuitati ſamariæ uel ciuibus non ac ciderunt: eo maxime tempore quo mater filium in cibum ſibi miſera præpa/ rauit ſed ea perfecit deus quando a tito ciuitate ieruſalem deſtructa: diuina animaduerſione iudæi funditus perierunt. Et dicit ioſephus de bello iudai/ co libro ſeptio. c. xxii. quod per id temporis quiſq; cum liberis atque coniu gibus etiam minimo precio uenditus eſt. & in calce. capituli. xxiiii. eiuſdem libri inquit etiam. Qui uero infra decimum ſextum annum ætatis agerẽt uẽ diderꝰ. æquiſſimum enim fuit: ut perditis ciuitate ac templo ipſi etiam miſe/ ri perderentur. Et quãquam tempore belli regis ſyriæ mater calamitoſa ſor/ te ſua filium propriis manibus occiſum comederit: non tamen urbs illa ſama riæ cecidit: non uagi iudæi atque diſperſi non uenditi orbis terminos circuie runt: quemadmodum titi tempore atq; ueſpaſiani mortuo chriſto expulſi di uagantur per orbẽ ad hunc uſq; diem intollerabili iugo ſeruitutis oppreſſi. Hic itaq; poteſt iudæus facile fuſis iam ignorantiæ ſuæ nebulis cõmenticia il la deponere. Et quam fidelibus chriſtianis deus largitus eſt ueritatem atque

Re. ad gu.

Leuitici
Deutero nomii

iiii. Re.
vii.
Leuitici

uirtutē: iudæi q̄ ad huius uitæ conditionē pari ſorte uenerunt: ſibi itidē ipſis
opus eſt ſubminiſtrēt: & præoībus anteponāt: ſi pari noīe atq; beatitudīe ad
quā geniti ſunt nobiſcū pariter frui uoluerint. Nā profecto ī hac uita morta
tali cōtra ueritatē cōtendere: quo nihil arrogantius nihil ue a rōnis participe
remotius aliud nihil eſt q̄ uirtutē mentis & animi uigorē extinguere. Inde ho
mines brutis oībus infirmiores atq; īferiores ſe reddūt oīno: cū illa ſæpius na
turali prudētia moueant̄: ipſi uero naturalē rōnem euertant: & cōtra naturā
faciant. Icciro īcidunt iudæi in crimen ſtulticiæ atq; perditionis: quoniam
ꝓpoſitā ueritatē excludunt a ſe prorſus atq; reſpuunt. quare qa ſibi ipſis nō
cōſulunt: īſcipiētes ſunt: & mali quoniā ſe ipſos fallunt. Sed redeamus unde
certamen originē traxit. Nō opponit huic ueritati fides nr̄a ſiue religio q; ad
uentante meſſiach belloꝝ ītuitus oīs ſecedat: omniſq; armorū crepitus ubiq;
ſopitus iaceat: non terreat gladius nō opiniones præliorū mortaliū animos
timore cōcutiant: nō ad uarias nationes atq; diuerſas auiditate regnandi ho
mines diſtrahant: pax enī ubiq; uigeat: & dominat̄ ubiq; quies atq; ſecuritaſ
nullum īteſtinū præliū ſit neq; publicū neq; priuatum. Hæc ſane chriſti tēpo
re oīa effecta eſſe ueritas ipſa cōprobat: tunc enī nullus metus hoīum īpete/
bat animos: populorū clade: uel deuaſtatione urbiū uel oppidorū: Erat nā/
q; chriſto nato cuncta mūdi machina bellorū turbine atq; ſæuitiarū labe pur
gata. receſſerat penitus ars oīs militiæ: & armorū genus bellicū quodcūq; ru
bigine terebat̄: adeo q illorū genus ullū neq; noīabat̄ publice: neq; uidebat̄
Eſaias priuate: hoc illud eſt quod eſaias. c. ii. quēadmodū iudæus inqt: necnō & mi
Micheas cheas. c. iiii. hoībus aſſeruit. Et cōflabunt gladio ſuos ī uomeres: & lanceas
ſuas ī falces: nec exercebunt̄ ultra ad præliū. hoc eſt nullā armigerorum fore
ſtrepētiū turmā: nō aciē armis ullā militibus īſtructā: ſed tantū hūanis uſibus
hoīes eē paratos: & circa ea uerſari ſolū: quæ cōi uitæ atq; ſaluti cōducere di
gnoſcunt̄. Quodq; factū ſit chriſti tpe neminē fugit: nā īperante cæſare au/
guſto: pace dominā te ubiq; natus eſt chriſtus quo tpe ab auguſto præceptum
fuit: ut qlibet ad priſtinā patriam rediret & ꝓpriis laribus atque domeſticis
frueretur ut ciuitates regētes & oppida: quos ī regimīe ſuo regerēt hoīes uel
haberēt: cæſari nūciarēt: ut a quacūq; ciuitate uel oppido nō iiuſta ſed æqua
pro uirili ſua uectigalia uel cēſus uel tributa auguſtus exigere poſſet. Hoc at
teſtat̄ lucas. c. ii. Exiit edictū a cæſare auguſto ut deſcriberet̄ uniuerſus or/
Lucas bis: hæc deſcriptio prima facta eſt a præſide ſyrie cyrino: & ibant oēs ut pro
fiterent̄ ſinguli in ſuā ciuitatē. Et paulo īferius: factū eſt aūt cum eſſent ibi: ī
pleti ſunt dies ut pareret: & peperit filiū ſuū primogenitū. hoc eſt chriſtum
Pſalmus filium dei: uerum meſſiach. de quo ꝓpheta pſalmo. lxxxviii. cecinit: Et ego
priogenitū ponā illū: & excelſum præ regibus terre. Tunc ſubito ut eodē. c.
ſcribit̄ facta eſt cū angelo multitudo militiæ cæleſtis laudantiū deū: & dicē
tiū: gloria ī altiſſimis deo & ī terra pax hoībus bonæ uoluntatis. Iure enī atq;

merito id ab angelo nunciatum eſt: quãdo chriſtus princeps pacis & auctor ẽ
hominibus pacem daturus: & iter deũ & hoiem ẽt pacem facturus aduenerat
iccirco pſalmo. lxxi. legitur: Orieť in diebus eius iuſticia & abundantia pa
cis. Et eſaiæ. c. viiii. & uocabiť nomẽ eius admirabilis cõſiliarius: deus for/ Pſalmus
tis: pater futuri ſæculi: princeps pacis. Duodecĩ enĩ annis circa tẽpus natiui Eſaias
tatis chriſti tanta ſiquidẽ pace regnabãt in toto terrarũ orbe ſopitis ubique
bellis gẽtes oẽs & nationes quæcũq; reges atq; principes ut armorũ oĩ ſubla/
lato terrore cõtinua pace uiuerent ut ſatis abunde cõſtat hiſtorias eorũdẽ tẽ
porũ lectitantibus. Sic itaq; uerſos in uomeres gladios eſſe ſic ĩ falces lãceas
ueritas ipſa fateť. Neq; dictio illa ultra quã dicũt hebræi hod quæ ab illis ꝓ
phetis poniť quãdo ĩquiunt nec exercebunť ultra ad præliũ: & nõ diſcẽt ul/
tra belligerare: tẽpus ꝑpetuũ ſed diuturnũ ſignificat. Hac ĩſtruimur ueritate Geneſeos
geneſeos. c. xxxii. quãdo ab angelo dictũ eſt iacob: Nequaq̃ iacob appella/
biť ultra nomen tuũ: ſed iſrael quæ uerba hebræo dogmate ſic exprimũtur:
ue iomelo iahacob iome: hod ſimcha chi in iſrael. Et tamẽ. c. xxxv. eiuſdẽ
rurſus uocatus eſt iacob. qum diciť: iahacob iomer el colbetho: quod lati/
ne ſonat: iacob dixit ad omnẽ domũ ſuã. Itẽ eodẽ. c. ſcribiť deum dixiſſe ia
cob de meſopotamia ſyriæ ueniẽti in bethel: non uocaberis ultra iacob: ſed
iſrael erit nomẽ tuũ: & paulo poſt tamẽ iacob iterũ uocatus eſt: qum dicitur
ibidẽ: erexitq; iacob titulũ ſup ſepulchrũ eius: quo ẽt noie. c. xxxxvi. a deo
uocatus eſt: ubi ſic ſcribiť Iacob iacob: cui reſpondit: ecce adſum: ait illi de
us: ego ſum fortiſſimus deus patris tui: noli timere ſed deſcende in egyptum
quia in gentẽ magnã faciã te ibi. Præterea: iiii. Re. c. vi. hãc ẽt inuenimus hu
iuſmodi ueritatẽ. Ve hod iazfu iedude aram labo erez iſrael: ideſt. Et ultra iiii. Re. v
non uenerũt latrones ſyrie in terrã iſrael: Et tamẽ ſequiť textus: factum eſt
aũt poſt hæc: cõgregauit benadap rex ſyriæ uniuerſum exercitũ ſuũ & aſcen
dit & obſedit ſamariã: quæ uerba apud hæbreos ꝓferũt ſic. Vaihi ahareché
ue ichobz benhadad melec arã col mahanehu ue iahal ue iazar had ſomron
His itaq; uiſis clarũ eſt dictio hæc ultra haud ꝑpetuũ ſed diuturnũ ſolũ ſigni
ficare tẽpus. Igiť quando legimus: nec exerbunť ultra ad præliũ: & non di/
ſcẽt ultra belligerare: nõ temporis perpetuitatem ſonare ſed diuturnitatem
ſolum ueritas ipſa docet.

Et quoniã uictoria ſine certamine cõſtare nõ põt: ſtatuit deus atq; uoluit quæ/
que iudæi aduerſũ nos: & cõtra ueritatẽ pro ſuis ſuſtentãdis erroribus iter ſe
habẽt: ea euomere penitus: qbus exhauſtis: atq; cõſumptis iure acqſita uicto
ria: merito ẽt de hoſtibus: decens nobis & opportunus præpareť triumphus
Non imemores quidẽ iudæi eorũ quæ diuino accedente fauore prætulimus:
quos ꝓprio gladio atq; mucrone litterarũ ſanctarũ ĩſidentes eqs acriter uul/ Raboteni
neratos deiecimus: cõgruẽtibus ĩ ſynagoga rabotenis oĩbus cũcta expoſuere
quæ diximus: a qbus cũ ipſi nõ ignorarẽt ſe tueri nõ poſſe: totius ſynagogæ

Raphael Ephraim cõsulto decreuerũt duos ordinis ſui ad me mittere uiros calidos atq; uerſutoſ quorũ alteri raphael alteri ephraim nomẽ erat: Hi ambo me aggreſſi ſũt ſa/tis humane erat ephraim mior natu: ingenio uero præſtãtior: utq; iudæorum mos ẽ inſolẽs atq; ſupbus ꝓloquit̃ ipſe prior.

Si tu inqt ſcrutatus ueritatẽ ſcripturarũ diligẽtius fuiſſes/ſparſã eã profecto atq; diffuſã iter chriſtianos atq; iudæos in unũ redigeres: neq; diſſentires a no/bis: neq; tot collegiſſes certamia cõtra nos: qa ueritas cõtentiões neſcit: eo fit q; diuerſi diuerſa ꝓferant nõ ãnectentes rerũ cãs nec rõnes: & euerſis hac im prudẽtia ſcripturis: falſitate obducit̃ ueritas ueræ religionis fundamẽtũ at/q; ſtatus. Quo errore q maximus ẽ detrahit̃ nõ parũ decreto diuinæ uolũta tis. Cui errori cõſulere neqt: niſi q ueri peritus ac ſciẽs ẽ: uerũ aũt ſcire nõ ni/ſi eius eſt: q ꝓpriũ lrãrũ ſenſũ: uel queadmodũ q eas reliquerũt itelligit. De qbus aũt ſupiori tpe inter nr̃os & te diſceptatio fuerit: nullũ tecũ ſermonẽ fa cturi ſumus. Arbitror eni quæ ueritatis adipiſcẽdæ gratia dixerimus: nõ iui/tũ te illis benignas aures præſtiturũ. Nõ te fugit ueritatẽ oẽm & arcanũ diui næ uolũtatis: ex ſacris ꝓphetarũ litteris oĩbus emanare: q cũ diuinitus: & a deo miſſi uaticinati fuerit: ſe ipſũ fallit oĩno: q eorũ ſcripta ſupſtitionibus i curſat & inſectat̃ tanq̃ falſas & inanes. Afferũtq; figmenta quædã nõ nulli: a qbus ꝓphete ipſi penitus diſſentire uidẽtur. Iccirco doctores nr̃i pro officio ſuo(ut debent)tuẽtes ueritatẽ. Quindeci tantũ ſanctorũ ꝓphetarũ auctori tates tibi ꝓponũt: qbus uidebit̃ nõ difficile nõ obſcure oĩbus d ſacris lr̃is be nemeritis chriſtũ ur̃m nõ fuiſſe uerũ meſſiach: qbus reſpõdeas rogo: ut uter q; nr̃m cognitã ueritatẽ ſibi adhibeat: & ipſã adhibitã ſeq & obſeruarĩ poſſit.

Eſaias

PRIMA auctoritas ẽ eſaiæ. c. xi. q ait. Eriti die illa: hoc ẽ tpe meſſiach Et ſeqt̃ iſra eleuabit domius ſignũ i natões: & cõgregabit ꝓfugos iſra el: & diſpſos iuda colliget a q̃ttuor plagis terræ. Signũ ſuũ deus ut diſ pſos atq; ꝓfugos iſrael colligat adhuc nõ extulit: neq; iudæos ꝑ orbẽ uagos & expulſos adhuc in unum cœgit. ergo chriſtus ueſter nõ fuit uerus meſſiach.

At ego tibi affirmo hac eſaiæ auctoritate o ephraĩ chriſtũ fuiſſe ueꝝ meſſiach.

Eſaias SECVNDA apd eũdẽ ſcribit̃. c. xxxxv. ubi dr̃: dicit domius ſãctus iſrael ego ſuſcitaui eũ ad iuſticiã(cõſtat. n. ꝓphetã hic loq d meſſiach)& oẽs uias eius dirrigã. ipſe ædificabit ciuitatẽ meã: & captiuitatẽ meã dimittet nõ i præcio neq; i mũeribus dicit domius exercituũ. Sed oĩbus claꝝ ẽ chriſtũ nõ ædificaſ ſe ciuitatẽ: ſed illius fuiſſe deſtructiõis cãm neq; captiuitatis nr̃æ quã deus ſũ ma beniuolẽtia quã i nos hẽt meã nũcupat: uincula diſſoluit: quinimo mor/tuo ipſo: nos oẽs iudæoꝝ reliqæ cæteris diſſipatis atq; extictis maxia ſeruitu te oppræſſi ſumus: qua penitus onerati atq; cõfecti deficimus. Igitur ille nõ fuit uerus meſſiach.

Eſaias Ego uero oſtendam tibi o ephraim completis his argumentationibus tuis chri

ſtum fuiſſe uerum meſſiach.

TERTIA. Ab eodẽ ꝓpheta dr̃ eodẽ.c. iſrael ſaluatus ẽ i domio ſalute ætere/na: nõ cõfũdemini neq́ erubeſcetis uſq́ i ſæculũ ſæculi. Et paulo īfra: cõgr/gamini & uẽite & accedite ſimul q ſaluati eſtis ex gẽtibus: At iſrael totus ꝑdi tus ẽ: & iudæi oẽs cõfuſi ſunt: & erubeſcũt undiq́ apud oẽs: ipſi nãq́ non lo q̃mõ: ſedprofecto uideri nõ audẽt: & diſpſi iter gentes oẽs oĩ pene ſalute de ſtituti diuagantur ergo chriſtus ille non fuit uerus meſſiach. Eſaias.

Q um tibi oſtendero harũ littarum ſenſum o ephraim non te latebit chriſtum uerum fuiſſe meſſiach.

Q VARTA. Eſt ẽt eiuſdẽ capituli. ubi legimus. In domio iuſtificabit̃ & lau/dabit̃ oẽ ſemen iſrael. Et i.c. ſequẽti dr̃ prope feci iuſticiã meã & nõ elõgabi tur: & ſalus mea nõ morabit̃: dabo i ſyõ ſalutẽ: & i iſrael gloriã meã. Sed ma nifeſte cõſtat cuilibet oẽ ſemen iſrael qđ moſaicã legẽ ſeqt̃ a quocũq́ inepta religiõe iprobari: & accuſari ſupſtitionũ & uãitatũ: & qua poſſũt ignominia hoĩes illud afficiũt & īſectãtur: & ſic i ſyõ ꝑditio oĩs ẽ: & i iſrael cõfuſio quæ oĩa meſſiach aduẽtui repugnãt. Igit̃ chriſtus uĩ non fuit uerus meſſiach. Eſaias.

Scio fateberis o ephraĩ qũ tu me audieris chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach. Eſaias.

Q VINTA. ſcribit̃ ab eodẽ.c.lxii. quo ĩ loco ꝓpheta loquit̃ ẽt de meſſiach. Ecce domius auditũ fecit in extremis terræ: dicite filiæ ſyon ecce ſaluator tu us uenit: ecce merces eius cũ eo: & opus eius corã illo: & uocabũt eos popu/lus ſanctus redẽpti a domino: tu aũt uocaberis quæſita ciuitas: & nõ dereli/cta. At neminẽ fugit nullũ adhuc auditũ feciſſe dominũ ĩ extremis terræ: ne q́ filiæ ſyon: hoc eſt ſynagogæ dictũ fuiſſe: ecce ſaluator tuus uenit: ꝙ ſi per id tp̃is quo chriſtus aderat iudaico populo atq́ principibus nr̃is ab extremis terræ nunciatũ fuiſſet hũc eẽ chriſtũ uerũ meſſiach. nũq̃ fortaſſe tã turpiter atq́ ignominioſe occidiſſent eũ: eo magis qa auctoritate eius atq́ potẽtia di uinitus data: iudæos cæteris oĩbus præſtãtiores eſſẽt dignitate atq́ iperio: & hoc illud ẽ quod a ꝓpheta dr̃. Ecce merces eius cũ eo. Inſup iudæi nõ appel/lant̃ populus ſanctus: neq́ redẽpti a domino: ſed populus ſupſticioſus ipro/bus & execrabilis & a domio expulſus undiq́: atq́ ꝑditus: Neq́ ieruſalẽ ciui tas adhuc acqſita dici põt: ſed d̃relicta pẽitus & amiſſa. ergo chriſtus ille &.c

Si ſtudioſius harũ lr̃arũ ueritatẽ ꝑcontatus fueris o ephraim diceres atq́ ſenti res chriſtum fuiſſe uerum meſſiach.

SEXTA. eſt ẽt huiuſmodi ꝓphetæ auctoritas.c.lxv. Ecce ego creo cœlos no uos: & terrã nouã: & nõ erũt ĩ memoria priora: & nõ aſcẽdẽt ſup cor: ſed gau debitis & exultabitis uſq́ ĩ ſempiternũ ĩ his quæ ego creo: qa ecce creo ieruſa lẽ exultationẽ & populũ eius gaudiũ: & exultabo ĩ ieruſalẽ & gaudebo in po pulo meo: & nõ audiet̃ in ea ultra uox fletus et uox clamoris. Hæc dici de iu dæis meſſiach. tp̃e ſatis ſupq́ cõſtat. & nihilominus cœlũ adhuc nouũ nõ ui dimus: neq́ terrã nup creatã accepimus: priora memoriter oĩa tenemus hoc ẽ Eſaias.

ſollicitudines anguſtias torméta & amaritudines: qbus nos tãdiu: atq; maiores nr̃i tot ãnos fuerũt obſtricti. Nullo adhuc gaudio uel exultatõe afficimur ſed oĩ triſticia atq; mærore affligimur lætitia pẽitus oĩs receſſit. Deſtructæ ciuitati populo expulſo & ubiq; ſeruitute afflito qd iocũditatiſ ieſſe põt? Et nõ audiet̃ ĩ ea ĩqt ꝓpheta ultra uox fletus & uox clamoris. At apd nos ubiq; lamẽtatio ubiq; lachrimæ atq; ſingultus: dies metũ nobis ſemp ĩcutit: & nox q dẽ timori requiẽ nullã tradit: ſomnus ĩſup oĩum nr̃m animos ſollicitat: & uigiliæ mẽtẽ cõtinue macerãt. igit̃ quæ a propheta dicta ſũt: cũ tpe meſſiach futura ſint: & chriſti tpe nõ fuerint. Conſtat ipſũ nõ extitiſſe uerũ meſſiach.

Ezechiel Spero ſi ueritati aures adhibueris o ephraim te prædicaturũ chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach & quæ dixeris a propoſito eſſe aliena penitus.

SEPTIMA. eſt ezechielis. c. xi. hæc dicit domius deus cõgregabo uos de populis: & adunabo de terris: ĩ qbus diſpſi eſtis: daboque uobis humũ iſrael: & ĩgredient̃ illuc: & auferẽt oẽs offẽſiones: cunctaſque abhoiationes eius d̃ illa Si uagi ſũt iudæi p totũ orbẽ: ſi diſpſi atque pditi: aut ſi terrã iſrael poſſidẽt: ſi ĩgrediũt̃ illuc abſque ulla offẽſione uel uitæ diſcrimĩe: ſi ablatæ ſunt ex illa aboĩationes: q eſt dei cultus illicitus: & uenerari uel adorare qd̃ non decet: ſi hæc oĩa denique quæ a ꝓpheta dicũt̃ ſuũ ſortita fuerit effectũ: nullus qdem ignorat: quãdoquidem cõtraria liquido cõſtent. Igitur chriſtus &. c.

Homo es o ephraim & ratione ulla nõ moueris: quam ſi teneres non te fugeret chriſtum fuiſſe uerum meſſiach.

Micheas OCTAVA. ſcribit̃ a michea. c. ii. In die illa dicit dominus cõgregabo iacob totũ te in unũ: cõducã reliqas iſrael: pariter ponã illũ quaſi gregẽ in ouili: & quaſi pecus ĩ medio caularũ. O iacob nulla adhuc tuorũ cõgregatio ĩ unũ apparet diſtracte ſunt undique oẽs reliqæ iſrael: & quaſi pecus ĩ nemore ĩ medio luporũ poſitæ ſũt: quoniã ĩiuriarũ genus quodcũque ĩ nos gẽtes oẽs inferunt: & expellũt nos ĩ dies atque exterminant. Et cum eorum nihil euenerit quæ a propheta dicta ſunt. ergo chriſtus &. c.

Micheas Hac ꝑfecto auctoritate ſcies tu o ephraĩ chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach.

NONA. eſt eiuſdẽ ꝓphetæ. c. iiii. In die illa dicit domius cõgregabo claudicantẽ: & eã quã eiecerã colligam & quã afflixerã cõſolabor. Et ĩfra: & regnauit dominus ſup eos ĩ mõte ſyon ex hoc nũc & uſq; ĩ æternũ. pro dolor claudicantẽ ſynagogã adhuc cernimus: quoniã neq; firmũ neq; ſtabilẽ pedẽ hẽt: huc atq; illuc ſe cõfert mæſticia oĩ atq; amaritudine ĩpulſa: recipit̃ q; ĩ ædibus ꝓpriis a nobis neceſſitate coactis. In illa die inqt dominus: hoc ẽ in tpe meſſiach cõgregabo claudicãtẽ: ſynagogã ſcilicet: & colligã eã: & cõſolabor quã afflixerã. Ipſa nãq; diſpſa quocũq; uagat̃: & oĩbus affligit̃ malis: & nõ ẽ q cõſolet̃ eam ex oĩbus charis eius. Et regnabit inqt poſtea ꝓpheta domius ĩ mõ-

Hurim te ſyon ex hoc nũc & uſq; ĩ æternũ. Fertur eni tũc dominũ regnaſſe in ſyon:

Thurim qum a ſũmo ſacerdote hẽbatur illud ſũpto ſacrificio huri atq; thumi: quod

apud uos rõnale dr̃ de quo ſupiori tp̃e a te cũ nr̃is habitã eſt oro̅. Intelligebat nãq; ille ſi ob preces deo redditas populus uotũ ſuũ cõſecuturus foret aut pace frueret̃ ſcilicet: aut opprimeret̃ bello icci̇rco hitare deum ibidẽ aiebant. Sed ex babylone iudæi reuerſi eo amiſſo munere ad hũc uſq; diẽ nũq̃ eo in loco dominũ hitare dixerũt. Et q̃q̃ chriſtiani autumãt ibi ſæpius chriſtũ plebẽ iudaicã docuiſſe: nõ tamẽ regnauit: cũ nullũ ſup iudæos dominiũ habuerit: & ſi forte habuit: ex hoc nunc & uſq; i ſæculum non habuit ergo ille non fuit uerus meſſiach.

Si uerum prophetarum ſenſum o ephraim animaduerteres ſentires quod ueritas ipſa ſentit chriſtum fuiſſe uerum meſſiach. Hieremiæ

DECIMA. eſt hieremiæ. c. xxiii. ego congregabo reliq̃s gregis mei de oĩbus terris ad quas eiecero eos illuc & cõuertã eos ad rura ſua: & creſcẽt & multiplicabũt̃: & ſuſcitabo ſup eos paſtores: & paſcẽt eos: nõ formidabũt ultra & non pauebunt: & nullus queret̃ ex nũero dicit domĩus q̃ uerius ſi chriſtus eni uerus extitiſſet meſſiach dixiſſet ꝓpheta: ego diſp̃tiam uel ſegregabo reliq̃s gregis mei de oĩbꝰ terriſ: & amouebo eos de ruribuſ ſuis: & diminuẽt̃ & quottidie pauciores fiẽt. & ſuper eos ſuſcitabo lupos: & comedẽt eos & formidabunt atq; pauebunt: & ex nũero q̃plurimi d̃ficiẽt. hæc uera eẽ q ſẽtimus teſtari poſſumuſ: quæ cũ hieremiæ dictiſ repugnẽt cõtrariaq; ſint chriſtus ille & c.

Expecto tuarũ ineptiarũ iam ad calcẽ uenias o ephraim: & ex his quæ obiectaſti oſtẽdã tibi ĩperitiã tuã & errorẽ & nihilominus chriſtũ fuiſſe uerꝫ meſſiach.

VNDECIMA. Scribit̃ ab eodẽ. c. xxxii. dicit domĩus deus iſrael: Ecce ego cõgregabo eos de uniuerſis terris ad quas eieci eos ĩ furore meo: & ĩ ira mea: & in ĩdignatõe grandi: & reducã eos i locũ iſtũ: & habitare faciã eos cõfidenter: & erũt mihi ĩ populũ: & ego ero eis ĩ deũ: & dabo eis cor unũ & uiã unã ut timeãt me uniuerſis diebus: & bene ſit eis: & filiis eoꝝ poſt eos: & feriã eis pactũ ſempiternũ & nõ deſinã eis benefacere. Adhuc ſumus diſpſi & eiecti ĩ ira ĩ furore & ĩ indignatõe dei q̃maxĩa: neq; alicubi habitare ſecuri poſſumuſ & cor nr̃m uel animus paulo momẽto huc aut illuc ĩpellit̃: & iam ſũt mille & q̃ngẽti ꝓpe anni q̃ deus nobiſcũ peſſime agit: nullũ nobis pactũ nõ ſempiternũ mõ: ſed neq; ẽt determinatũ oſtẽdens ut nos uoti cõpotes faciat. Igit̃ cũ ea quæ a ꝓpheta dicta ſunt meſſiach tp̃e futurã ſint: & eorũ nihil populo iſrael tp̃e chriſti euenerit: recte dici põt illũ non fuiſſe uerum meſſiach. Hieremia

Senties ꝑfecto o ephraĩ ſi recta ꝓficiſci uolueris chriſtũ fuiſſe uerũ meſſiach.

DVO DECIMA. habetur apud amos prophetã. c. viiii. Ecce dies ueniũt dicit domĩus & iſra. Cõuertã captiuitatẽ populi mei iſrael: & ædificabũt ciuitates deſertas: & ĩhabitabũt & plãtabũt uineas: & bibẽt uinũ earũ & facient hortos: & comedẽt fructus eorũ: & plãtabo eos ſup humũ ſuã: & nõ euellam eos ultra de terra ſua quã dedi eis dicit domĩus deus tuus. Heu heu quali: & quãta nos adhuc captiuitate cõficimur & maceramur: qua q̃dẽ nulla unq̃ uel Amos

accerbior uel crudelior extitit. Neq; occaſio ulla deſerte ciuitatis cõſtruẽdæ apud nos eẽ dignoſcit̃. urbẽ ue nullã nobis obtulit deus uel dedit: ut ait propheta: qn potius qua nr̃os donauerat: dillaceratis nr̃is q̃plurimis: demũ atq; occiſis: ea nos expulit atq; priuauit: & adeo ꝙ nr̃m qlibet ꝑ alienas ſe ꝓripiat tanq̃ deuius & iutilis neceſſe ſit. Quæ aũt ꝓpheta cecinit: faller̃ poſſũt nemine cũ deus illis hoiem inſtruxerit. eorũ quoniã nihil apparuit chriſti tpe: dici merito poteſt ipſum non fuiſſe c.

Non uereor qum me audieris o ephraĩ te fateri chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach.

TERTIADECIMA. eſt ſophoniæ. c. iii. Lauda filia ſyon. Iubila iſrael lætar̃ & exulta in oĩ corde filia ieruſalẽ abſtulit domĩus iudiciũ tuũ: auertit inimicos tuos. Rex iſrael dominus ĩmedio tui: nõ timebis malum ultra. In die illa dicetur ieruſalem noli timere ſyon diſoluantur manus tuæ dominus deus tuus in medio tui fortis ipſe ſaluabit: gaudebit ſuper te in læticia: ſilebit in dilectione tua: exultabit ſuper te in laude. Et ĩfra: Dabo enĩ uos ĩ nomẽ & ĩ laudẽ oĩbus populis terræ: cũ cõuertero captiuitatẽ ur̃am corã oculis ur̃is dicit dominus. Solat̃ nos deus inquiens lauda filia ſyon hoc eſt ſynagoga. Iubila iſrael: lætare filia ieruſalem. Et huiuſmodi exultationis qua lætari debemus propheta cauſa reddit. qum dicit: abſtulit dominus iudicium tuum: auertit inimicos tuos: & rex iſrael dominus in medio tui non timebis malum. Conſtat enim omnibus ſanæ mẽtis iudicium a nobis hoc eſt amaritudine ſeruitutis noſtre: adhuc minime ablatam fuiſſe: neq; ſemoti ſunt a nobis inimici noſtri: Et ſi in medio noſtri rex iſrael dominus ſit ignoramus quoniam unũ ſcimus ꝙ malum quo aſſidue angimur nos ubique percutit atque affligit. Et ſequitur propheta noli temere ſyon dominus deus tuus in medio tui fortis ipſe ſaluabit. Salus iudæorum nuſq̃ ſed perditio undique a nobis manifeſta ſentitur: neque ſuper nos (ut ait ſophonias) deus gaudet: ſed conqueritur atque dolet contumeliis irriſionibus opprobriis quottidie nobis a gentibus illatis. habemus hoc apud thamultiſtas nr̃os magno ĩgenio atq; doctrina uiros: q aiunt ob tẽpli deſtructionẽ atq; captiuitatẽ populi ſui deũ dolore angi q̃maximo. Ve mihi inquit: q deſtruxi domũ meã & combuſi templũ meũ: & inter genteſ ſeruituti tradidi populum meũ. Hæc cũ ita ſint: recte dr̃: aut quod propheta falſa locutus fuerit: aut illa futura ſint: ſed ꝓphetæ falſitatis error nullus obiicit̃ uel a iudæis uel a chriſtianis. expectãda igit̃ illa ſũt. quo tpe & meſſiach erit ergo chriſtus nõ fuit c. Mihi perſuadeo ſi quæ dixero aures præſtiteriſ o ephraĩ dices & tu chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach.

QVARTADECIMA. dicitur a zacharia. c. viiii. Exulta filia ſyon iubila filia ieruſalem ecce rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator. Hic nanque propheta ſi chriſtus extitiſſet uerus meſſiach: proculdubio mentitus eſſet cum ipſe nobis nunciare uel præcipere potius debuiſſet. lamentare filia ſyon: plora filia ieruſalem ecce qui omnia tua contaminabit: dirripiet ſpoliabit atque

ſophonias

zacharias

deſtruet: Non enim chriſtus ſynagogam uel iudæorum cætum qua fulge/ bant dignitate atq; imperio uel auxit uel conſeruauit: quinimmo deleuit per didit atq; extinxit. Vnde ſaluator ille apdellari non poteſt qui totum ſalute omni ablata perditioni cõmendat.

Te tantum fallis o ephraim quod quidem te non latebit ſi rationis particeps fueris: tũcque fateberis chriſtum fuiſſe uerum meſſiach.

QVINTADECIMA eſt apd' malachiã. c. iii. btõs uos dicẽt oẽs gẽtes eritis uos terra deſiderabilis dicit domius exercituũ. At oĩb⁹ r̃pleti ſumus maledi ctõib⁹ iĩuriis & ignominia: & nos ẽt ueluti gẽtẽ execrabilẽ atq; ꝓfanã quod/ cũq; hoium genus reſpuit atq; exterminat. Igitur ſi malachias poſt quem nul lus a deo ꝓpheta miſſus ẽ ueritatis ſecutor extitit/ ea tunc quæ dixit efficien tur omnia cum uenerit meſſiach: ergo &c. Malachia

Quãplurima ſũt præterea ad ueritatẽ iſtã tuẽdã/ quæ ĩpreſentiaꝝ miſſa facio quoniã religionẽ noſtrã deo gratã fuiſſe ac fore & chriſtũ ueſtrũ nõ fuiſſe ue rũ meſſiach cuiq; ſatis ſupq; uiſũ ẽ & ꝓphetaꝝ auctoritatib⁹ & re ipſa q̃ adeo ſuo lumĩe ſplẽdeſcit oĩbus ac fulget: ut clauſis oculis ſecurus nr̃m qlibet (ut cæpit) etiam ꝑgere poſſit. Neq; difficile conſtat iudaico populo prophetas omnes meſſiach tempore quæ patimur mala extinguenda omnia prædixiſſe necnon & pro laboribus requiem: pro egeſtate opulentiam: ꝓ mæſticia gau dium: pro ægritudine ſecuritatem: pro opprobrio laudem: pro contumelia honorem: pro miſeria fælicitatem: pro abiectione gloriam: pro ſeruitute do minium: nobis profecto deum omnium indultorem & clementiſſimum iudi cem meſſiach tempore allaturũ neminem fugit. His bonis quoniã hoc chri/ ſti tempore quibus afficimur: mala diſſentiunt penitus & opponuntur: dici mus nos iudæi fideliter atq; tenemus ipſum fuiſſe neq; ꝓpheta m neq; uerum meſſiach. Quibus itaq; adductis (q̃q̃ nihil dicendum ſit a te quod ea offen dere poſſit) audire tamen parati ſumus ſi reſpondere uolueris. Ac etiam nõ/ nulla a prophetis didicimus: quæ poſtea (nobis ſi uiſum fuerit) ædemus ad/ uerſum te: quibus obſtare te ſcimus non poſſe. Et quẽadmodum abs te no/ ſtri perditi receſſerunt: tu quoq; rationum noſtrarum ictibus ꝑcuſſus undiq; nõ ſine iactura honoris atq; religionis tuæ eas te ꝑditum neceſſe erit.

O ephraim ſcito mihi audiiſſe te fuiſſe gratiſſimum: licet te nouerim in eodẽ luto uerſari: quo tui omnes obducti atq; impliciti ſunt. Verum tu quod dixe ris ueritate minus perſpecta ſcripturas omnes euerti: hoc ipſe itidem ſentio Iccirco ſi curares eas ſtudioſius lectitare ac earum ſenſum percipere conten/ tiones tuæ in me oẽs ſopirent & a te cohiberent oĩno: At quia ꝑcipiendæ ue ritatis ſtudium uel diligẽtiam quod eſt rõnale officiũ in his quæ aĩarum ſalu ti fore dignoſcuntur tui omnes omittunt intollerabilis accidit error: ut uo/ lũtas. ſ. uel appetitus rõnem ĩpugnet atq; ſubiiciat: & ĩde cõtẽtões iniuſtæ ꝓ ſiliãt neceſſe ẽ: & ĩprobi cõtẽtioſi hoies nũcupent. Illis uero appetitib⁹ rõne

ſedatis ex hominum uita tũc omnis error tollitur: & ueritas omnis apparet.
Nam homini cuiq; ratio diuinitus data eſt: qua poſſit uerũ a falſo diſcerne-
re quorum alterum ſequatur & teneat: alterũ uero relinquat penitus atq; reiici
at. Et hominum qdam imprudentes atq; ſupbi id muneris negligunt ulteri-
us nõ curantes niſi quod ſibi ſenſus pprius uel aliquorum uana opinio ſuadet
Non igit dubium eſt qn illi omnes quod eſt bonum uel malum ignorent nec
non & deũ & aduerſarium dei. Iccirco ſi nullã ueritatis effigiem inſpiciunt:
ſi labunt in errores ſi uiam pditionis multiplicem ſeqũtur ſi deniq; cũctis lu
dibrio ſunt: & ab oibus undiq; expellunt: doleant culpa ſua tantũ atq; iner-
tia. & licet hi quandoq; bene & appoſite dicãt uel loquãtur ad rem ſuã nihil
tamen accedit ſi re ipſa quæ dixerint minus appareãt. In quorum numero ca-
ueas o effraim te cõnumerari: qui pbelle ac generoſe plocutus poſtea uero tã
q̃ imprudẽs & incautus falſo pphetarum uaticinia exponendo in pditas opi
niones plapſus es: quẽ inſignem errorem qum noueris ex reſponſione mea ſi
ex te nõ poſueris: tuo mucrone te ipſum iugulabis atque præcipitabis i mor
tem. Inqs inſuper te habere & alia cõtra me. Hominem ſatis leuẽ ſermo am-
bitioſus oſtendit: is ſum quem adhuc argumentis nullus uincere potuit. ſed
ratione uel ueritate iædẽ: non fugio. At ſcito q̃to difficilius certamen mihi at
que laborioſius idixeris tãto magis de te ac cæteris aduerſariis ſpero me triũ
phaturum. Aut bellũ meeũ geſſeris, aut nõ: utrũque tibi (ac mihi crede) in-
teritũ præſtat: nã te cõtinue pſequar rationibus ac ueritate & demũ ignorã-
tia tua atque pfidia iudicatus nõ ſine malo tuo & ſynagogæ ignominia atq;
contemptu neceſſe ẽ ut turpiter moriaris. Veniam igitur ad auctoritates p-
phetarum quas intentis animis aduerſum me p tuis defendendis erroribus i
tuliſti. Nõ te latebit ſcio q̃ ignoranter q̃ inepte doctores tui pphetarum co-
dices ptractent: & quot iãdiu deliramentis ſuis atque deceptionibus in pni-
ciẽ & in mortẽ ppetuam traxerint. utque comprehendi ueritas huiuſmodi at
que pfici poſſit: hac te primo inſtruo ueritate, quæ pfecto diuinarum littera
rum ſtudioſiſſimorum fugit neminem genti iſraeliticæ atque populo ieruſalem
Eſaias. meſſiach maxime perturbationi atque perditioni eẽ debere. Legitur hoc eſa
iæ. c. viii. & erit uobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis &
petram ſcandali duabus domibus iſrael: & in laqueum, & in ruinam habitã-
tibus ieruſalem. Qui autem huiuſmodi uerba recte põderauerit o ephraim
duabus domibus iſrael chriſtum in excidium æque fuiſſe nõ difficile cogno-
iiii. re. xv. ſcet. Hæ quidem domus non (ut quibuſdam placet) fuerunt domus phaceæ
filii romeliæ: & ozeæ filii hela regum iſrael: quæ ut habetur. iiii. re. c. xv. &
xviii. proculdubio corruerunt. Quæ quidem domus duæ dici non poſſunt
ſed una tãtum. Et licet i aliquo dominio ſiue regno ſucceſſiue multi fuerint
reges: eorum domus tamen una dicitur. Et quoniam filius romeliæ & filius
hela ſucceſſiue in iſrael reges extiterunt; una tantum domus dici debet:

cũ domus unius regni(ut dictũ eſt)una tantũ domus regia ſit:quæ tũc fuit domus iſrael quod facile oſtẽdit̃ uerũ p̃ eſaiã.c.vii. quando ab eo dicitur. Audite ergo domus dauid:loquit̃ enim ibi ad omnes futuros reges ex ſtirpe ſiue domo dauid qum dicit audite. Et de unica tantũ domo:qum dicit do/mus dauid:tã et ſi ex ea fuerint ac eẽnt ꝓfecturi reges plurimi. Igitur quãdo a propheta dicit̃:in lapidem aũt offenſionis & petram ſcandali duabus do mibus iſrael:de domo illoꝝ regum ipſæ duæ domus nullo pacto ĩtelligi poſ ſunt:qñ ãdo eorũdem tãtum una dici ratio docet: ſed intelliguntur domus duæ:quarum altera temporalis altera ſpiritualis fuit:quod idẽ ſentit burgẽ ſis meus quibus(ut etiam totus mundus regitur)populus iudaicus itidẽ re/gebatur:quæ mortuo chriſto euerſæ fũt funditus atq̃ extinctæ: queãdmodũ in quarta notatione aperte uidimus:& in præſentia ſatis abunde conſtat:cũ utroq̃ magiſtratu iudaica gens priuata ſub cuiuſcũq̃ gentis ditiõe uel impe rio degat. De quibus iudæoꝝ domibus trenoꝝ.c. primo ſcribitur. Abſtulit omnes magnificos meos dominus de medio mei:uocauit aduerſum me tem pus ut contereret electos meos. his etenim uerbis tẽporale oſtẽditur domini um ſiue domus. Et ſequit̃ infra ſacerdotes mei & ſenes mei in urbe conſum/pti ſunt:p quos intelligit̃ domus ſpiritualis uel magiſtratus:ſenes enim ipſi dicunt̃ ſeptuaginta illi uiri & eoꝝ loco ſuffecti:quos elegit moſes mandato dei ut ſibi auxilio forent:ut habet̃ numeri.c.xi. ipſi nãq̃ apud hebræos di/cebant̃ ſenhedrim guazit:ut totiens ſupra dictum eſt. Et ſequit̃ eſaias & in laqueum & in ruinam habitantibus ieruſalem:hoc effectũ ſi ſortitũ fuerit: quoniam oculis cernitur teſtibus non eget. Neq̃ quod ſuperius dicit̃ & erit uobis in ſanctificationẽ huiuſmodi ueritati obſtat:nam in laqueum & ĩrui/nam habitantibus ieruſalem meſſiach eẽ debuit:non oĩbus autem inq̃t pro pheta ieruſalem habitãtibus:quia in eum multi crediderunt ideo ſanctifica ti:& plures eum etiam aſpernati ſunt. iccirco infra ſcribit̃ & offendẽt ex eis plurimi & cadent & conterentur & irretient̃ & capient̃. Cadẽt ſcilicet mor te: conterentur gladio: irretientur fame: capiẽtur ſeruitute. Confirmat hoc hieremias.c.xv. Eiice illos a facie mea & egrediant̃ qui ad mortẽ ad mortẽ q ad gladium ad gladium: qui ad famẽ ad famẽ: qui ad captiuitatem ad ca ptiuitatem. Hæc poſt crucis affixionem chriſti oĩa profecto iudæis accide/runt. queãdmodum in ſuo de bello iudaico ioſephus etiam accumulatius docet. qui infortuniis illis p id temporis atq̃ calamitatibus interfuit non ſo/lum ſed etiã præfuit. Et licet uerba eſaiæ quæ ſupius adduximus a deo dici ueritas atteſtet̃:ſentẽtiæ noſtræ tamẽ nõ repugnãt cũ meſſiach idẽ ſit qui & deus ẽ:quod in ſecũdo capite manifeſte fuit oſtẽſum p auctoritates ꝓpheta rũ & rõnes & hebræoꝝ doctores. Ex q̃bus nulli dubiũ eſt q̃ nõ ad dominiũ: nõ ad pacẽ nõ ad ſalutẽ iudæoꝝ in eũ nõ credentiũ meſſiach uenturus erat: ſed ad illorum captiuitatem gladium atque mortem. Quare iudæus quas

Eſaias.

Trenorũ.

Eſaias.

Hieremia

Ioſephus

ꝓ ſe tuendo auctoritates adduxit: ſi ut rõnis participem decuit metiri recto tramite uoluiſſet: cognouiſſet utique quæ & nos recte chriſtiani nouimus. Euertit ipſe ꝓphetarum uaticinia: neq; mirum quando cuius cauſa & illi miſſi ſunt ab eo ille ſpraetus ſit q chriſtus fuit uerus doctor atq; meſſiach. Qui enim doctrinã cuiuſpiam deſpicit ab eodem qui docet & aſpnatur neceſſe ẽ. Negligunt nãq; iudæi ꝓphetarum diſciplina quãdo ea mentis integritate illius ſenſibus nõ incũbunt: qua uera religio ab inepta atq; ſupſtitioſa diſcernitur omnino: ſed inſani & tanq̃ cæci pgunt: icciroo uolẽtes incidunt in errores impios atq; profanos (quos ſi fieri poteſt) ut agnoſcant uolo eorum ignorantiam atq; improbitatẽ detegere ſimul atq; infringere penitus.

Reſpõ. ad pri. ob.

NVNC IGITVR ad primam eſaiæ auctoritatem ueritate duce reuertamur. Inquit ille adhuc ſignũ ſuũ nõ extulit deus ut uagos iſrael atq; diſpſos p orbẽ in unũ cõgreget: quod factũ iri meſſiach tpe a ꝓpheta dr̃ ergo chriſtus nõ fuit uerus meſſiach. Nulla qdẽ ĩter iudæos & chriſtianos oritur diſceptatio ꝙ hæc dicant̃ oĩa de tempore meſſiach. quæ ſane cũ chriſti tempore perfecta fuerint ſequitur neceſſario illum fuiſſe uerum meſſiach. Nam leuauit dominus tẽpore chriſti ſignum hoc eſt lignum crucis: cuius uirtute a quattuor mundi partibus collegit profugos iſrael atq; diſpſos iuda: q in eũ credere uoluerunt ſi diligẽtius iudæus ueritatem aduerterit. Neq; ſolum ꝓfugi iſrael intelligunt̃ iudæi: ſed etiam gẽtiles q uarios deos uario cultu colebant atq; uenerabant̃. Hæc ueritas habet̃ eiuſdẽ ꝓphetæ. c. xxxxiiii. ubi dicit̃. Effundam enim aquas ſup ſitientem & fluentã ſup aridã: effundã ſpũm meũ ſuper ſemen tuũ & benedictionem ſuper ſtirpem meam & germinabunt inter hærbas quaſi ſalices inter fluẽtas aquas. Iſte dicet domini ego ſum: & ille uocabit in nomine iacob: & hic ſcribet manu ſua domino: & ĩ nomine iſrael aſſimilabit̃: hæc dicit dominus rex iſrael. Super quibus rabi ſolomon ait ea ꝓculdubio fore omnia tempore meſſiach: qa gentiles q̃plurimi ad eum ſe recipient. Icciroo ait eſaias effundam enim aquas ſuper ſitientem hoc ẽ grãs ſup populũ iudaicũ q deſiderabat meſſiach quæ fuerunt chriſti ſigna atq; miracula: Et fluẽtam ſup aridã: id eſt doctrinã atq; cognitionẽ chriſti ſup gentẽ idolis dedicatã quæ arida erat hoc ẽ deſerta diuinis inſtitutionibus atq; lege: de qua dicitur eiuſdem ꝓphetæ. c. xxxv. Exultabit ſolitudo & florebit ſicut liliũ. Et ſequit̃ eſaias iſte dicet domini ego ſum: iſte ſcilicet erit origine iſrael: & ille iuocabit noĩe iacob & ſcribet manu ſua domino & in noĩe iſrael aſſimilabit̃. Ille aũt hic eſt qui nõ ſecũdũ carnẽ: ſed fidem atq; religionẽ appellabitur iſrael: quoniam inqt ꝓpheta & in noĩe iſrael aſſimilabitur. Sed hebræi dicunt cognominabit̃ & melius iudicio meo: ut cõſtat diligentius terminos perſcrutãtibus. Ex quibus manifeſte apparet ꝙ populus gentilis meſſiach tempore populus iſrael nuncupari debeat: qui ſcilicet ſecutus fuerit eius ueſtigia & documenta: de quo capitulo. lxv. ab eodem

Gẽtiles cõuerſi intelligũtur de ſtirpe iſrale.

Ra. ſolo.

ſcribitur: quæſierunt me: qui ante non interrogabant: inuenerunt qui nõ
quæſierũt me: dixi ecce ego: ecce ego ad gentẽ quæ neſciebat me: & quæ nõ — Oſeas
inuocabat nomen meũ. Hoc itidem oſeas. c. ii. ait: & dicam nõ populo meo — Pſalmus
populus meus es tu: & ipſe dicet dominus meus es tu. Item pſalmo. xvii. po
pulus quem non cognoui ſeruiuit mihi.

Præterea ſup his uerbis & in noie iſrael aſſimilabitur inqt rabi ſolomon: hic ẽ — Ra. ſolo.
q de gentilitate ad meſſiach ſe cõtulit q nomine iſrael appellãdus ẽ. His igi
tur clarum eſt uerum iſraelitã eẽ & iſrael nomine dignum: qui re ipſa atq; uir
tute non noie tantum inſtituta chriſti ſiue præcepta amplectit & obſeruat.
Hoc ipſum declarat eſaias. c. xxxxviii. Audite hæc domus iacob q uocami
ni noie iſrael: & de aquis iuda exiſtis: q iuratis in noie dei: & dei iſrael recor — Eſaias.
damini non in ueritate atq; iuſticia. Oſtendit enim his uerbis: quoniã iura
bant iudæi in noie domini non in ueritate. eos non re qdem ipſa ſed noie tã
tum iſraelitas uocari: quod eſt inane quoddã & irritũ & apud deum & apud
hoies. Nã nobili genere ortus ſceleribus infectus: eo ſane indignus ducitur
Iccirco dicit oſeæ. c. i. uoca nomẽ eius non populus meus. Igit qum ab eſa — Oſeas
ia. c. xi. dicit: dominus cõgregabit profugos iſrael & diſpſos iuda colliget a — Eſaias.
quattuor plagis terræ: itellexit ppheta q ad chriſti religionẽ ex diuerſis par
tibus acceſſerunt: qui iure iſraelitæ appellandi ſunt: quos antea uia ueritatis
prætererat: ideo pfugi atq; diſperſi uocabantur. hoc illud eſt quod ab eze — Ezechiel.
chiele. c. xxxviiii. ſcribit & magnificabor & ſanctificabor & notus ero i ocu
lis multarum gentium & ſcient qa ego dominus. Neq; iudæi qui nũc uagi ac
deuii ſunt inſiſtentes pfidiæ ſuæ ſibi pſuadeant ut colligi poſſint. nã eodem
c. xi. ait eſaias. Adiciet dominus ſecundo manum ſuam ad poſſidendum re — Eſaias.
ſiduũ populi ſui quod relinquet ab aſſyriis & ab egypto & a phetros. & ab — Aſſyrii
æthiopia & ab elam & a ſennaar & ab emath & ab inſulis maris. Nullus eſt — Egyptus
quẽ fugiat ueritas hæc iudæos duplici captiuitate fuiſſe obſtrictos ante chri — Phetros
ſti aduentũ. altera enim ſub pharaone annos quadringẽtos altera ſub nabu — æthiopia
chodonoſor rege babylonis ſeptuaginta annos. qui tãdẽ libertate a deo do — Elam
nati ſunt. Ideo ait propheta adiiciet dominus ſecundo manum ſuam ad poſ — Sennaar
ſidendum reſiduum populi ſui ut intelligatur nullam ſpem iudæos eſſe ha — Emath
bituros potiundæ libertatis ex hac qua opprimuntur tertio miſerrima ſerui — Inſulæ.
tute quoniam inquit propheta adiiciet dominus ſecundo manum ſuam nõ
autem dixit adiiciet dominus tertio manum ſuam. Huiuſmodi ueritas uer
bis ſubſequentibus facile percipi poteſt. ſribitur enim ad poſſidendum reſi
duum populi ſui quod relinquetur ab aſſyriis & ab egypto & ab phetros &
ab æthiopia & ab elam & a ſennaar & ab emath & ab inſulis maris non autẽ
dixit ad poſſidendum reſiduum populi ſui quod relinquetur a romanis: qd
nempe reſiduum hi ſunt qui ob expugnationem titi atq; ueſpaſiani totum
hinc atq; illinc expulſi diuagantur per orbem. Hæc itaq; non animaduertẽs

ephraim iudæus ſanctarum litterarum neſcius atq; diuinæ ueritatis ignarus etiam falſo interprætans diuinoꝝ uatum oracula in eum cecidit errorem: q mortem ipſi ac ſuis omnibus pollicetur & parat.

Ad eſaiæ auctoritatem ſecũdam: quam ephraim cõtra me adduxit. c. xxxxv. ipſe ædificabit ciuitatem meã & captiuitatẽ meã dimittet non in præcio neq; in muneribus dicit dominus exercituũ: antea enim a me ſatis ſupq; reſponſum eſt: poſt conditiones quibus ꝓbauimus chriſtum fuiſſe uerum meſſiach ubi clarum extitit chriſtum redemptorem noſtrum ac oium ciuitatem ædificaſſe: de qua pſalmo. lviiii. ſcribit᷑ qs deducet me in ciuitatem munitam

Pſalmus

loquitur hic anima exiſtente in lymbo: & ſequitur non ne tu deus qui repuliſti nos? ex ciuitate ſcilicet cæleſti ꝑpter originale peccatum: & non egredieris deus in uirtutibus noſtris: ideſt ex ciuitate illa cæleſti non exibis in uirtutibꝫ noſtris: ſed in uirtute tua carnem aſſumens humanam nobis auxilium tribuẽdo ut ad beatã ciuitatẽ illam accedere ualeamus: ideo ſequit᷑: da nobis auxilium de tribulatione: quia uana ſalus hominis hoc eſt pæna ſenſus licet non afficiamur hæc ſalus nihilominus uana eſt niſi nos ea cæleſti patria cõdones Hanc ꝑfecto ciuitatem ioãnes euãgeliſta mortuo chriſto nouam appellauit

Ioãnes

apocalypſis. c. xxi. inqens. Ego ioãnes uidi ſanctam ciuitatem ieruſalẽ nouam deſcẽdentem de cœlo a deo paratam ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo: nouam inqt quoniã ante chriſti mortem nullus unq̃ uirtute quacũq; ſæptus fuiſſet: & ab omni actualis peccati labe alienus in eã ingredi potuit: At con

Eſaias.

ſũmato atq; extincto ob aſperſionem ſanguinis chriſti originali peccato: iuſto cuiq̃ patuit ciuitas illa noua atq; beata. De qua o ephraim loqtur eſaias. c. xxxxv. Ipſe ædificabit ciuitatem meã: hoc eſt meſſiach præparabit optimo atq; ꝓbiſſimo cuique cæleſtem patriã ad æternã beatitudinem ꝑfruendã. Q d' aũt ſequit᷑ ꝓpheta: & captiuitatem meã dimittet nõ in precio neque in muneribus. Hoc ſane ueriſſimum fuit quia chriſtus hoies nõ in præcio neq; in muneribus mortalitatis humanæ: ſed in ſanguine ſuo a diabolica poteſtate atq; ſubiectione liberauit: quod ſi tu etiam illud de ſeruitute iſta qua obſtrictus es dictum intelligis: credas chriſtum uerum fuiſſe meſſiach: & cadet continuo iugum ſeruitutis huiuſmodi de collo tuo.

Hoc audiens ephraim non potuit nõ interrũpere ſermonẽ meum: qppe q dixerim ſi chriſtum credideris uerum eſſe meſſiach: ꝓtinus a quo ſeruitutis iugo oppreſſus es ſolutus euades. Inqt enim ipſe. Scio eqdem me ab omni ſeruitute liberũ fore ſi mahumeti ritibus obſeq ac legibus parere uoluero. Turci nãq; potẽtiſſimi ſunt & mundi nationes quæq; eos timent atq; uerent᷑: ad quos ſi acceſſero liber cõtinuo atq; ſecurus oẽm ſeruitutis oppræſſionẽ euadam: & hoc modo uel ordine legibus chriſtianis repugnãs libertate frui poſſum. O ephraim q quod neſcit loquit᷑ imprudens merito dici põt cum leuitate quadam excitet᷑ ad id quod neq; intelligit neq; nouit; quo crimine con

dēnari tu ipſe potes: nam ſi ſaperes q̄d legis/ quid ordinis turci uelint ad eos q̄ acceſſerint obſeruare ſubticuiſſes quæ penitus ignoras atq; tibi non p̄ſunt. Illorum nāq; decreto atq; lege ſancitum eſt q̄ turci omnes fateantur omnino atq; ſentiant mariā chriſti matrem ſemp̄ uirginem extitiſſe: chriſtumq; fuiſſe uerum meſſiach: qui aſcendit ad cœlos & corpore & anima. Aiunt enim me riem iſai dogdi: meriem chex idi chex cladi iſaol pegambedur chim achaula ſti gian ille beden. Cui ueritati/ eorū ſi quis forte repugnaret uel opponeret morte q̄primū mulctat̃ ab eis. De his nāq; in primo capite accumulatius attigimus. Igit̃ o ephraim ut liber ſis/ iugum captiuitatis tuæ rumpat̃ de collo tuo: fatearis omnino chriſtum fuiſſe uerum meſſiach neceſſe eſt: quod ni feceris tu ſeruus & uagus atque perditus ſemper eris.

AD TERTIAM auctoritatem eiuſdem capituli facilis accedit reſpōſio: ut iudæo℞ pateat falſitas nō obſcura. Ibi enim ſic dicit̃ iſrael ſaluatus eſt ī domino ſalute æterna: nō confundemini neq; erubeſcetis uſque in ſæculum ſæculi. Et paulo infra cōgregamini & uenite/ & accedite ſimul qui ſaluati eſtis ex gentibus. Venit enim chriſtus uerus meſſiach: ſaluūque iſrael fieri iuſſit hoc eſt populū quēcūque/ qui eius cultum atque religionem complexus eſt: nam quēadmodum uiſum eſt ſupra/ iſrael duplici appellatione uocatur nomine atque re: & ex utraque qui chriſtū nouit uerū meſſiach iſrael nūcupatur. Quæ ueritas reſponſionē primæ auctoritatis eſaiæ lectitanti ſtudioſiſſime: nō difficilis apparebit. Ideo iſrael ſaluatus eſt/ & nulla cōfuſione implicitus neque rubore detentus libertate congaudet: & in ſæculum ſæculi læta bitur p̄ſeuerans. Qd̃ autem ex gentibus acceſſuri eſſent q̄plurimi ad chriſtū meſſiach: ipſemet oſtēdit p̄pheta qum dicit congregamini & uenite & accedite ſimul q̄ ſaluati eſtis ex gentibus. Congregamini inq̄t uos ſcilicet ex gentibus qui ſaluati eſtis in chriſto & uenite & accedite ſimul hoc ē cum iudæis illis q̄ chriſtum uenerantur uerū meſſiach: de quo ſcribitur eodem capitulo paulo infra conuertimini ad me: & ſalui eritis oēs fines terræ: quia ego deus & nō eſt alius. Hæc q̄dem quoniā nō accurate p̄contatus eſt ephraim a uero ſcripturarum ſenſu: una cū ſynagoga ſua pariter deuiauit.

AD QVARTAM auctoritatē eſaiæ quā cōtra chriſtianos adduxit ephraim̃ reſpondetur q̄ ſi ab eo recte quæ ſupius diximus p̄cepta eſſent ſubticuiſſet utique ille: quoniā non ignoraſſet quo uaticinium eſaiæ p̄greſſū eſt: & illud iam p̄fectū eē totum atque conſūmatū chriſti tēpore. Nā omne ſemen iſrael hoc ē omnis fidelis: q̄ chriſti fidē ſiue religionē imitatus fuit: iā iuſtificatus ē & approbatus. Hoc ipſū ſane clarum ē: quoniā cōuerſi ex oibus gētibus ad chriſtū ſalui facti ſunt omnes: quod & ipſe marci. c. xvi. inq̄t. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: q̄ uero nō crediderit condēnabit̃: hoc illud eſt quod eodē c. p̄pheta ait. Cōuertimini ad me & ſalui eritis omnes fines terræ. Et infra. Confundent̃ oēs qui repugnant ei: repugnant eni iudæi

Eſaias.

Marcus

chriſto: iccirco confuſi ſunt: q ſi ad eum accederẽt iuſtificarent̃ & ipſi & ap probarent̃ omnino. Et ſeqtur ipſe ephraim quod ſequenti. c. ſcribit̃ a ꝓphe ta prope feci iuſticiam meam & non elongabit̃: & ſalus mea non morabitur dabo in ſyon ſalutẽ & in iſrael gloriã meã. Nulli dubium ẽ tam apud hebræ os q̃ chriſtianos qn iuſticia frequentius ubi de meſſiach in ſacris litteris agit̃ meſſiach ipſe intelligat̃. Id quoq; daniel affirmat. c. viiii. qũ dicit: & addu-

Daniel catur iuſticia ſempiterna: hoc ẽ meſſiach: quod idẽ rabi barachias ſentit tal

Ra. bara. muthiſta in libro q inſcribit̃ ceder hollam: ideſt de ordine mundi exponens

Eſaias. illud eſaiæ. c. lvi. Iuxta ẽ ſalus mea ut ueniat: & iuſticia mea ut reuelet̃ ſuper quo uerbo iuſticia mea inqt ipſe hic ẽ meſſiach: de quo ſcriptum eſt danielis & adducat̃ iuſticia ſempiterna hæc ille. Ex quo itidẽ dici poteſt ꝙ quãdo ab eſaia dicit̃: ꝓpe feci iuſticiam meã & non elongabit̃: ꝑ hæc uerba intelligat̃ meſſiach. Quod ſubſequitur & ſalus mea nõ morabit̃: hoc de meſſiach di-citur ab effectu: qppe qui ad dandã oibus ſalutem uolentibus tum corporis tum animæ uenerit: & in iſrael gloriam meã: qa chriſtus de populo iſrael na tus eſt deus & homo: qua gloria/ quo ornamento qua dignitate atq; decore alia queuis natio inſignita non extitit. ut chriſtus dei filius naſceret̃ ex illa.

Deutero-nomii. Hoc illud eſt quod deuteronomii. c. xviii. legimus deum moſi dixiſſe. pro-phetam hoc eſt chriſtum ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ. Iccirco cani-tur pſalmo. cvii. Nõ fecit taliter omni nationi. unde clarum ẽ in ſyon ſalutẽ & in iſrael gloriã dediſſe deum: quã iudæi quoniã recuſant atq; deſpiciũt ſi dolore crucient̃ atq; mæſticia nemini mirũ uideri debeat: ideo aduerſus eos c. xxxxvi. eiuſdem clamat deus/ audite me duro corde qui longe eſtis a iuſti cia hoc eſt a meſſiach. Et idem. c. xxxxviii. ſciui enim quia durus es tu & ner uus ferreus ceruix tua & frons tua ærea. Quã ob rem o ephraim ſi confuſus ſi ꝑditus ubiq; iaces: tãtum ꝑuicacia tua doleas: q chriſto aures accõmodare nõ curas. unde. c. eodem de te ſcribit̃: neq; audiſti neq; cognouiſti neque ex tunc apta eſt auris tua/ ſcio enim quia præuaricans præuaricaberis & tranſ-greſſorem ex utero uocaui te.

Eſaias. QVINTA auctoritas eſt etiã eſaiæ: c. lxii. ob quam iudæi tanq̃ furibũdi cõ tra chriſtum in ſynagoga ſua exiliunt & exclamãt ipſum non fuiſſe uerũ meſ ſiach: nõ enim diſſimili errore ducunt̃ quo ſupius: falſo interpræantes quæ deus ipſe ſũmus & omnipotens uoluit homines ꝑ prophetarum oracula nõ ignorare. Rudem hanc opinionem & iſignem impitiam lumine ueritatis de

Eſaias. tegam mihi conceſſo. Ait eſaias. Ecce dominus auditum fecit i extremis ter ræ/ dicite filiæ ſyon ecce ſaluator tuus uenit ecce merces eius cũ eo & opus eius coram illo: & uocabunt eum populus ſanctus redẽpti a domino: tũ aũt uocaberis quæſita ciuitas & nõ derelicta. Auditũ nullũ fecit dominus in ex tremis terræ ait ephraim: neq; ſynagoge fuiſſe nũciatum/ ecce ſaluator tuus uenit. igit̃ chriſtus non fuit uerus meſſiach. Fecit nãque dominus auditum

in extremis terræ o ephraim: quod ſatis abunde conſtat: nam ab oriēte uſq; ad occidentē. & a meridie uſq; ad ſeptētrionem auditum eſt de chriſti ꝓbitate atq; uirtute quē gentes oēs exceptis iudæis colunt & uenerant: de quo dictum ē eſaiæ. c. lv. ecce teſtem populis dedi eum: ducem ac præceptorem gentibus. Q d' aūt filiæ ſyon dictū fuerit: quam iudæi ſynagogā aſſerūt: ecce ſaluator tuus uenit. Viderint ſapiētes iudæoꝝ ignorantiā & cæcitatē. Iā dicit ꝓpheta quod ꝑ ſe tuendis aiunt iudæi. Dicite filiæ ſyon ecce ſaluator tuus uenit. Et audēt inſani ipſi quoniā chriſtū repudiant non fuiſſe ſynagogæ dictum: ecce ſaluator tuus uenit. Solo enim & unico uerbo ſibi ipſis i eadem re & eodem tēpore cōtradicunt. Et ſequit' ephraim dicens quod dicit' ab eſaia & merces eius cū eo intelligitur ꝙ uirtute meſſiach cæteris oībus iudæi præſtantiores futuri ſint dignitate atq; impio. Hæc doctrina q̄ uera ſit: quoue fundamēto ſtabilita præterit neminē q uera ſentit: quæ quoniā nulla rōne mouetur uel ducit' qs eſt tam rōnis expers qui non dicat non affirmet ineptum ephraim atq; inſanum? Neq; mirum iudæi hæc ſi dixerint quādoq dē erroribus q̄bus ipſi oēs impliciti ſunt ab eis firma ratio ꝓ eorū defenſione minus reddi poſſit. eſaias enim qum dicit. Ecce merces eius, dignitatē iudæorum uel impium nō intelligit: ſed meſſiach æq̄tatem uel inſticiam quæ ē dare cuiq; quod ſuū eſt bonis ac malis congruū præmium atq; cōdignum: quod itidem chriſtus monuit atq; in ſe credentibus pollicitus eſt. Q ui crediderit ait, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Q ui uero nō crediderit condēnabitur. marci. c. xvi. Hæc enim merces illa ē quam meſſiach ſecum adduxit: de qua inq̄t ꝓpheta ecce merces eius cū eo: quam pie atq; deuote ſi iudæorū cætus ſuſcipe in animum induceret: tunc redempti a domino ꝓculdubio dicerent' hoc ē emoti atq; ſubtracti uirtute ſanguinis chriſti a diabolico dominio atq; ſubiectione: neq; expulſi undiq; ꝑditi ꝑgerent huc atq; illuc: ſed ut cæteri homines honorifice uiuunt & ipſi quoq; pariter uiuerent. Addit iſup ephraim eo quod ait eſaias tu aūt uocaberis quæſita ciuitas & non derelicta: ꝙ ciuitas ieruſalem adhuc amiſſa ē & nō quæſita: igit' chriſtus &c. Scio eq̄dē: qui nouit periturum ſi ei nō ſuccurrit eum occidit: ne autem quis huiuſmodi criminis me accuſet: decreui eius ac totius ſynagogæ omnino detegere blacterationes atque iſaniā. Vult ipſe ciuitatem: quæ dicit' a ꝓpheta ieruſalem intelligi: de qua ꝓrſus eſaias nihil ſenſit. Intellexit nāque uir dei cum dixit, tu aūt uocaberis quæſita ciuitas congregationem fidelium: nam ciuitas aliud nihil eſt niſi collectio ciuium q ꝓfecto populus appellatur. Iccirco paulo ſuperius dicitur, & uocabunt eos populus ſanctus redempti a domino. Apparet igitur ſicuti eſt irritam & ſine ullo ſructu ac fundamēto expoſitionem ſuper eſaiā æditā ab ephraim & a cūcta ſynagoga iudæorū fuiſſe: & q̄a falſa: uerum quod ſeq̄mur patet: chriſtū ſcilicet noſtrū fuiſſe uerum meſſiach.

Eſaias.

Chriſtus.

Eſaias.

AD SEXTAM auctoritatem eſaiæ quā in nos tam acriter itulit ephraim re Eſaias.

ſpondēdum duximus neceſſario non ſolū ut ueritatis uiam ſalutis portū op
tātibus demonſtremus/ ſed etiam ut inſurgentis hominis audaciam atq; per
uicacis ſupbiam reprimamus. Non exiguo fallitur errore q inconſiderate &
aduerſus ueritatē obloquit᷑: & inſolitis atq; impoſſibilibus cedit tanq̄ ueris
ſicuti factum a iudæis conſpicit᷑ autumātes nouos cœlos meſſiach tempore
eē creandos: litteras tantum legunt uerum litterarum ſenſum non curantes.
ecce inq̄t deus ego creo cœlos nouos & terrā nouam: dixit hoc ſane eoꝝ rō/
ne habita: q chriſto ſe dicantes ipſum ꝓfeſſi ſunt meſſiach: cuius tēpore ho
minibus cœli aperti ſunt: q antea ꝑpter originale peccatum/ ut dictum ē ſu/
pra oibus clauſi erant. At chriſti ſanguinis infuſione tūc manifeſti ſunt cœli
ſequētibus chriſtum oibus atq; terra noua apparuit hoc eſt beata ciuitas quā
nouam creaſſe dicit᷑ deus hominibus/ quādo nullus uita functus ante chri/
ſti aduentū in eam minus īgredi poterat. Dicitur nāq; illum nouā ſedem uel
magiſtratum fuiſſe adeptum/ qui(tam et ſi multo tpe ante fuerit) rōne tamē
Ezechiel. nouæ acq̄ſitionis noua dignitas nūcupatur. Hæc ueritas etiam oſtendit᷑ per
id quod ſcribit᷑ ezechielis. c. xviii. Facite uobis cor nouū & ſpiritum nouū ī
quit deus iudaico populo: non aliud q̄dem cor atq; ſpiritum deus fieri præ/
cipit: niſi ut omitterēt mala: ſequerent᷑ bona/ relinquerent tenebras & ſeque
Ioannes. rentur lucē: q chriſtus eſt q de ſe ipſo ioānis. c. iii. ait. Lux uenit in mundum
& dilexerunt hoīes magis tenebras q̄ lucem. Necnon &: c. viii. ego ſum lux
Eſaias. mundi q ſequit᷑ me non ambulat in tenebris ſed habebit lumē uitæ. De quo
ab eſaia. c. viiii. dictum ē ante habitantibus in regione umbræ mortis lux or
ta eſt eis. &. c. xxxxviiii. Dedi te in lucem gentium ut ſis ſalus mea uſque ad
extremum terræ: quæ uerba dici de meſſiach aſſerunt etiam antiqui iudæoꝝ
doctores. His ergo habitis litteratos diuinarum litterarū nō præterit/ nouū
quādoq; dici: nō q; antea nō fuerit ſed rōne acquiſitæ nouæ poſſeſſionis no/
uū appellari. Q d᷑ autem uerba hæc. ecce ego creo cœlos nouos & terrā no/
uam de cæleſti illa patria intelligi debeāt/ quod ſequitur teſtimonium affert
& exultabitis īquit uſq; in ſempiternum: hoc quidē rebus humanæ uitæ ſub
iectis accōmodari non pōt niſi ſempiternæ fælicitati atque diuinæ beatitu/
dini quod etiam ſequens lectio docet: & non audietur in ea ultra uox fletus
& uox clamoris. Hæc aūt iudæi dirrigunt ad terrena atque huius uitæ fragi
lia: quibus neque uerba congruūt neque ſenſus. Q uaꝑpter ſi laboribꝫ ubi
que opprimunt᷑ iudæi/ ſi amaritudine repleti ſunt/ ſi anguſtiis circūmuniti
ſi nulla req̄e ſi nulla pace cōgaudent/ ſi demum ſpe omni decidunt afflicti at
que confecti: non aliena īprobitate ſiue culpa/ ſed ſua doleant & crucient᷑.
Hæc eni futura illis prædixit q chriſtus fuit uerus meſſiach: matthei. xxiiii.
Mattheus c. Amen dico uobis: non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruet᷑.
Lucas. Hoc idem marcus. c: iii. & lucas. c. xviiii. q etiam. c. xxi. ait/ cum uideritis
circūdari ab exercitu ieruſalem: tūc ſcitote quia appropinquauit deſolatio

eius: & infra. Ve autem prægnātibus & nutrientibus i illis diebus: erit enim præſſura magna ſup terram/ & ira populo huic & cadent in ore gladii & captiui ducent in omnes gentes. Hæc q̄dem iudæi q ſentiunt non ignorāt: neque latuerunt hæc tobiam. c. ii. q ait/ dies feſti ueſtri cōuertentur in lamētationem & luctum. Et amos. c. viii. Cōuertam feſtiuitates ueſtras in luctum: & omnia cantica ueſtra in planctum: & inducam ſuper omne dorſum ueſtrū ſaccum & ſuper omne caput/ caluicium & ponam eam quaſi luctum unigeniti: & nouiſſima eius quaſi diem amarum: & ecce dies ueniunt dicit dominus: & emittam famē in terram non famē panis neq; ſitim aquæ/ ſed audiendi uerbum domini & cōmouebuntur a mari uſq; ad mare: & ab aquilone uſque ad orientem circuibunt quærentes uerbum domini: & nō inuenient. Clarum omnibus eſt ac ipſos non fugit iudæos iam mille & qngentos ferme præteriiſſe annos q̄ a deo uel ab aliquo nuncio dei ſiue legato qcq̄ nō ſenſerint uel audierint: quo hanc miſerrimam ſeruitutem quandoq; euadere poſſint: Iccirco hieremias trenoꝝ. c. ii. ait: non eſt lex: & prophetæ eius non inuenerunt uiſionem a domino. Item. c. viiii. idem hieremias: deducant oculi noſtri lachrymas & palpebræ noſtræ defluant aquis: quia uox lamētationis audita eſt de ſyon: quomodo uaſtati ſumus & confuſi uehementer. Quare o ephraim ſi tādiu mæſticia graueris atq; amaritudine/ ſi penes te atq; tuos fletus atq; clamoris uox undiq; ſtrepit: ſi lachrymæ ubiq; atq; ſingultus exiliūt: perferas æquo animo qui reliqueris legem domini ſabbaoth. Ne igitur mireris ſi nox tibi (ut ais) ægritudines affert: ſique animos tuoꝝ ſomnus cruciat dicitur ab eſaia. c. l. Ambulate in lumine ignis ueſtri: & in flāmis quas ſuccēdiſtis de manu mea factum eſt hoc uobis in doloribus dormietis. Quod malum tibi ac tuis fore ꝑpetuum uidens hieremias. c. xv. inquit. Quare factus ē dolor meus perpetuus: & plaga mea deſperabilis renuit curari? Venit chriſtus nūcius dei & cum deo ſemp & deus morbo cuiq; & ægritudini medicinas ꝑprias allaturus: cuius ſaluti ſuæ minus cōſulētes tui q̄plurimi operam atq; curam penitus neglexerunt: quoꝝ imprudentiā atq; flagitia quoniā ſpōte imitaris tu ipſe/ irruit aduerſum te deus ezechielis. c. v. Dabo te in deſertum & in opprobrium gentibus q in circuitu tuo ſunt in conſpectu oīs prætereuntis: & eris opprobrium & blaſphemia exemplum & ſtupor in gentibꝫ & ſeqtur ipſe. c. vii. Non parcet oculus meus ſuper te: & non miſerebor ſed uias tuas ponam ſup te. Quā ob rem potes haud difficile percipere o ephraim ex his ægritudinem tuam imedicabilem fore: dum tuorum ſequeris mores atq; ritus nihilue tibi iocunditatis unq̄ futurum eē nihilue gaudii ſi ab īceptis non deſtiteris ſupſtitionibus tuis. Quieſcere faciam inquit deus ezechielis. c. xxvii. multitudinem canticorum tuorum: & ſonitus cithararū tuarum non audietur amplius: qnod factum cernimus nos: tu uero miſerrime ſentis: quoniam ſalutis tuæ medicū renuis q chriſtus eſt uerus meſſiach.

Tobias
Amos.
Hieremias
Hieremias
Chriſtus
Ezechiel.

Ezechiel. AD SEPTIMAM auctoritatem quæ eſt ezechielis. c. xi. dicitur ꝙ illa quæ a ꝓpheta ibidem adducta ſunt dirriguntur omnia ad tempus cyri: qui poſt nabuchodonoſor regem a quo deſtructa ciuitas ſancta fuit & templum do/ Eſdras mini inſtaurandorum omnium iudæis facultatem acquiſito regio magiſtra/ tu præſtitit q̄plurimam. cōſtat id ſane primo eſdræ. c. primo: & ſecūdo eiuſ dem. c. ii. Cecinit tantum ezechiel libertatem atq; fælicitatem qua cyri tem pore deus iudaicum populum erat donaturus. Veritas hæc ex his quæ ſequū/ tur in calce eiuſdem capituli cuiq̄ facile oſtēditur. Et ſpiritus leuauit me ait propheta adduxitq; in chaldeam ad tranſmigrationem in uiſionem in ſpiri tu dei & ſublata eſt a me uiſio quam uideram: & locutus ſum ad tranſmigra tionem omnia uerba domini quæ oſtenderat mihi. Hac igitur falſa diſcipli na ſuos quoſcūq; ſynagoga imprudens inſtruit/ & ſic deliri a ueritate falſo i ſtructi: ꝓponant & falſa neceſſe eſt: qbus latentem ueritatē ipſam atq; igno tam ipſis oſtendere/ ſi quis ueri ductor uoluerit magnum illi & perdifficile i ſtabit onus: quem errorem tibi ephraim accidiſſe & eam mihi difficultatem contigiſſe perſpectum eſt omnibus: potes tu ipſe etiam tecum diligenter tuo rum ſtudium inane atque pernicioſum animo uolutare: cognoſces eoꝝ igno rantiam atq; mēdacium: qui non contendunt atq; proponūt: ut ſuo ueritas lumine clareſcat ſuorum ſententia & auctoritate freti: quemadmodum nos chriſtiani: qui optimis legibus ſalubribus conſiliis atq; iudiciis grauibus di/ ſerendo proficiſcimur atq; ueritate gubernamur: ſed ut ſua peruicacia ſuper ſticioſa atq; ſuperba & inanis atq; falſa opinio uideatur poſſe modo aliquo ſuſtineri. Et his educati deliramentis atq; deceptionibus efficiūtur indies di uinarum ſcripturarum imperitiores & rationis congruæ & opportunæ ma/ gis ignari: quo abdicati fundamento/ oritur: ut illis nulla ſupſit ueritas. Vn de ſi omnibus infenſi ſunt ſi uitam ſuam omnem angoribus atq; cruciatibus peragunt/ conquerantur arbitrio ſuo atque propoſito: non eius nutu ac uo luntate: qui uult omnes uera completi omnia.

Micheas. AD OCTAVAM auctoritatem contra nos illatam ab ephraim: quam ꝓtu lit micheas. c. ii. reſpondetur ea dici omnia de ſecundo chriſti aduentu: quā do cuiq; prout opera eius efflagitauerint uti iudex iuſtus atq; ſeuerus reddet mercedem congruam atq; condignam. Tunc enim congregati erunt omnes filii iacob: fideles. ſ. q cū chriſto ad æternā btitudinē aſcēderūt audituri eius decretū atq; ſniam aduerſus reliqas iſrael hoc ē iudæos p orbē diſpſos q ſeq noluerūt eū. Erūt ſiqdē q̄ſi greges i ouili hoc ē filii iacob ſub ditiōe chriſti iu dicis ac ptāte. Tūcq; a reliquiis iſrael quæ chriſtū dereliquerīt cōſolatorē ſuū tumultus fiet q̄maximus ob dānationē æternā/ q ꝑpetuo cruciabūt. Iccirco ſeqt ꝓpheta tumultuabūt a multitudie hoīum. Et ſeqt aſcēdet enim pādēs iter ante eos: hoc ē chriſtus aſcēdet patefaciēs uiā uitæ beatæ ante eos. i. ante Ra; ſolo. filios iacob. Sup quo uerbo aſcēdet: dicit Rabi ſolomō aſcendet. ſ. ſaluator

eorum. Sequitur: & diuidet & tranſibunt portam: hoc eſt ſecernet eos a reſi
quiis iſrael a quibus dogmata chriſti fuerunt deſpecta: & pergent illi ad cæ/
leſtem illam patriam atq; beatitudiem: illi uero ad inexpiabile ſupplicium at
q; pænam. Et tranſibit rex eorum coram eis: hoc eſt chriſtus eis ſemper aderit
ad perpetum gaudium perfruendum. Hoc ipſum de ſe chriſtus lucæ. c. xii.
ait. Amen dico uobis q̄ præcinget ſe & faciet illos diſcumbere & tranſiens
miniſtrabit illis. Et ſequitur: dominus in capite eorum. quia quemadmodū **Lucas**
cætera membra perſiſtere non poſſunt ſine capite ut ſuum aſſequantur finē:
ſic abſq; chriſto qui omnium caput eſt nullus unq̄ æternæ fælicitatis compos
eſſe poterit de quo ſcribitur. i. ad corithios. c. xi. uolo autem uos ſcire q̄ om/
nis uiri caput chriſtus eſt. Et ad epheſios. c. iiii. Creſcamus in illo per omnia
qui eſt caput chriſtus. necnon ad coloſſenſes. c. ii. in chriſto inhabitat omniſ
plenitudo diuinitatis corporaliter & eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis
principatus & poteſtatis. De iſto nanq; iudicio quod in ſecundo ſuo aduen/ **Iohel**
tu a chiſto fiet: loquitur iohel propheta. c. iii. Quia ecce in diebus illis: & in **Ra. ſolo.**
tempore illo qum conuertero captiuitatem iuda & ieruſalem: congregabo
omnes gentes: & deducam eas in uallem ioſaphat. Que uerba Rabi. ſolo/
mon ad futurum tempus aſſerit oīa eſſe referenda p̄ quod quidē meſſiach tē/
pus ītelligere uoluit. Et ad ueritatē licet acceſſerit: tamē non ut hoiem inge/
nioſum decuit conſiderauit ſecundnm aduentū meſſiach: ſed primū tantum
cui iohelis uerba nullo modo accōmodari poſſunt. Inquit enim propheta.
qum conuertero captiuitatem iuda & ieruſalem congregabo omnes gētes &
deducā eas in uallē ioſaphat. Hæc enī nō poſſunt de primo aduentu percipi
quādo uallis ipſa locus eſt īter montē oliueti atq; ieruſalē: q̄ gētes oēs gremio
ſuo capere nullo modo pōt. Præterea hæc pcipit' ueritas p̄ ea quæ ſcribūt' eo
dem. c: paulo ſupius. Sol cōuertetur ī tenebras & lunā in ſanguinē anteq̄ ue
niat dies domini magnus & horribilis. Signa hæc magna & dies horribilis
nō poſſūt niſi de ſcd̄o aduētu ītelligi: quādoq̄dē primus ſatis quetus & hūilis
demōſtret' a zacharia. c. viiii. Ecce rex tuus uēit paup & aſcēdēs ſup aſinā rex **zacharia**
enī iſte & a chriſtianis & a iudæis dr̄ rex meſſiach. Quare ſecūdo cū uenerit
chriſtus: cū eo ſalui oēs erūt. pditi uero ī ualle ioſaphat ſubter ipſos: quibus
āplius ægritudinibus hūanis nō ſubiectis: locus ipſe ſic diuina diſponēte ma
ieſtate idoneus ſatis atq; cōgruus erit. De quo aduētu micheas ēt tūc locutus
ē. c. ii. ait. In die illa dicit dominus cōgregabo iacob totū te ī unū: cōducā re **Micheas**
liqas iſrael: pariter ponā illū quaſi gregē ī ouili: & quaſi pecus ī medio caula
rū. Quod tēpus tu expectas o ephrai magno tuo malo: q̄ nō aduertis uerum
līarū ſenſū qd' idē faciūt raboteni tui auctores fallaciarū oīum atq; pricipes
q̄ deuicti a me ſæpius maiorū ſuoꝝ auctoritate atq; rōnibꝫ mecū ulterius cō/
gredi nō curarūt: qd' itidē ſcio tibi euēturū: quoniā nota eſt oibus ignorātia
tua atque temeritas: qui non modo quid oppuguandi habeas: ſed etiā quid

loquendi penitus ignores.

Micheas. AD NONAM. auctoritatẽ quæ eſt eiuſdem ꝓphetæ. c. iiii. reſpõdẽdum eſt ubi a ꝓpheta dr̃ in die illa dicit dominus cõgregabo clandicantẽ: & eam quã eieceram: colligã: & quã afflixeram conſolabor. horum partim dicta fuiſſe a propheta de iudæorũ ſynagoga in primo aduentu chriſti meſſiach. partim ĩ ſecundo. Veritas hæc ex his capit̃: quando dicitur. Cõgregabo claudicantẽ hoc eſt ſynagogam: quẽadmodũ ẽt ſentit ephraim: contra quam. iii. Re. c.
iiii. Re. xviii. xviii. helias inuehit dicens: uſquequo claudicatis in duas partes: ſi dominus
Helias eſt deus ſequimini eũ: ſi autẽ baal. ſequimini illum. Venerabant̃ eni idola: ſolem & lunam: ſaturnũ: iouẽ: mercurium: atq; uenerẽ pariter & deum ſũmum oĩum auctorem. Conflatileſq; ſibi ut adorarẽt eos uitulos confecerunt ipſis dedicãtes per ignem liberos ſuos: ut ſcribitur. iiii. Re. c. xvii. Dereliquerũt omnia præcepta domini dei ſui: feceruntq; ſibi conflatiles duos uitulos & lu
iiii. Re. xviii. cos: & adorauerunt baal: & conſecrabat filios ſuos & filias ſuas per ignem. Claudicauit necnon & ſynagoga ipſa chriſti tempore: quoniam eorum aliqui fatebãtur ipſum improbum & ſeductorem: aliqui uero iuſtum & amicum dei: de quo ſcribitur lucæ. c. vii. propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia deus uiſitauit plebem ſuam. Et ioannis. c. vi. hic eſt uere propheta: qui uenturus eſt in mundum. Et eiuſdem. c. vii. Quidam enim dicebant quia bonus eſt alii autem dicebant non: ſed ſeducit turbas. Necnon &. c. viiii.
Lucas. Iam enim conſpirauerant iudæi ut ſi quis eum confiteretur chriſtum: ex
Ioannes. tra ſynagogam: fieret. Congregauit itaque chriſtus claudicantem ſynagogam quemadmodum ſcribitur lucæ. c. ii. Factum eſt poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem in medio doctorum audientem illos: & interrogantem ſtupebant autem omnes: qui eum audiebant ſuper prudentia & reſponſis eius. Item apud mattheum. c. xxvi. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum ut
Lucas. ieſum dolo tenerent & occiderent. Et infra: Mane autem facto concilium inierunt omnes pricipes ſacerdotum & ſeniores populi aduerſus ieſum ut
Mattheus eum morti traderent. Qui quoniam inſurgentes cruci chriſtum affixerunt: mortui ipſi ſentiunt inexpiabilem errorem ſuum: & qui uiuunt: eorum filii & pœnas dant & intollerabile ſupplicium perferunt. Quando uero a propheta dicitur. Et eam quam eieceram colligam: & quam afflixeram conſolabor: intelligit ipſe de hac iuniori ſynagoga: quam eiecit deus ad captiuitatem
Hieremias affligens eos anguſtiis multis atq; miſeriis: de quibus legimus hieremiæ. c. xv. Eiice illos qui ad captiuitatem ad captiuitatem. Et infra: Tu reliquiſti me dicit dominus: retrorſum abiiſti: extendam manum meam ſuper te: & interficiam te. Laboraui rogans (hoc participiũ nõ habetur hic apud hebræos ſed recogitans: quod magis litteræ congruit) Et ſequitur diſpergam eos uentilabro in portis terræ: hoc eſt in omnibus natiõibus & populis. Hec ueritas

quoniam re ipſa oſtenditur: difficultatem probādi nullam habet. Hos nihilo minus deuios atque diſperſos colliget atque conſolabitur deus tempore ſecundi aduentus chriſti: quorum miſerebitur ipſe: quippe qui ſua tunc errata cognouerint & dolebunt. Quod autem de hac præſenti ſynagoga ꝓpheta dixerit per ea quæ ſequntur quiſq; recte arbitrari pōt: Inquit eni: & ponā claudicantē in reliquias: reliquiæ eni ſunt hi iuniores iudæi: q diſperſi ſubiiciuntur oibus gentibus terræ: & dicunt̃ reliquiæ eo ꝙ relicti fuerint a tito atq; ueſpaſiano poſt expugnationē ciuitatis. De hac ſynagoga loquit̃ eſaias. c. lii. Solue uincula colli tui captiua filia ſyon: quæ ſane in ſecundo aduentu chriſti ab ipſa cognita ueritate chriſtū fuiſſe uerū meſſiach ſeruitutis iugo ſe abſoluet ꝑtinaciæ ſuæ dolore cōtrita. tamē hæc eadē uerba (ut quibuſdā placet) eccleſie nr̄e accōmodari poſſunt: tametſi rabi ſolomō: & qui eū ſequnt̃ oēs cūcta hæc uelint de ſeruitnte iſta ītelligi: quā captiuitatē edom nūcupāt hoc eſt ut ipſi aiunt: qua oppræſſi ſunt a romano impio: quod regnū neqciæ ſpurciſſimi iſti uocant. Sed & in hoc ſe fallūt: q ea fieri ī primo aduētu meſſiach arbitrant̃ & expectant: q cum iandiu præterierit: & ad eū nullo modo applicari poſſint: relinqtur ut de ſecundo dicant̃ neceſſe ſit. Nā in eiuſdem calce legit̃: Ecce ītelliget ſeruus meus: exaltabit̃: & eleuabit̃: & ſublimis erit dicūtur hæc profecto apud hebræos de rege meſſiach: que ſic exponūtur ab eis: Ecce ꝓſperabit̃ ſeruus meus meſſiach: exaltabitur pluſq̄ abraam: eleuabitur pluſq̄ moſes: & ſublimis erit pluſq̄ angeli oēs: q̄ quidem expoſitio primo aduentui meſſiach accōmodari non poteſt quem ſatis paupem & aſcendentē ſuper aſinam oſtendit zacharias: c. viiii. hoc itidem moſes gerundenſis Rabi ſup uerbo & ītroduxit eam iſaac geneſeos. c. xxiiii. īquit hic eſt rex meſſiach qui dedit cor ſuum ad impetrandum miſerationes pro iſrael ad ieiunandum & humiliandum ſe pro eis ſicut ſcriptum eſt eſaiæ. c. liii. hæc ille. Sed in hoc. c. liii: legimus meſſiach deſpectum percuſſū: humiliatū: uulneratum attritum & quaſi leproſum: igitur quæ ſupius dicta ſunt ecce intelliget ſeruus meus. &c: meſſiach primo aduentui congruere non poſſunt. unde ea dici de ſecundo neceſſe eſt: quæ ſic exponi debent. Exaltabitur a ſanctis oibus ultimo iudicio dei perfecto: eleuabitur ad cœlos diuina ſui potentia: & ſublimis erit ſuper omnibus angelis: quoniam deus eſt ſummus atq; omnipotens: Et ſequitur in eodem. c. ſicut obſtupuerunt ſuper te multi: in primo ſcilicet aduentu: ꝓpter ſigna atq; miracula: quæ fiebant ab eo: ut ſcribitur mathei. c. viii. porro hoies mirati ſūt dicētes: qualis eſt hic: q a mare & uēti obædiunt ei. Et ſeqt̃ ſic īglorius erit īter uiros aſpectus eius: ī ſecūdo ſcilicet aduentu q̄ppe q nullā afferet gloriā: ſed ignominiā atq; dānationem illis qui in ſana inflati diſciplina renuentes eius diuina dogmata aſpernati & inſectati ſunt eum cōtumeliis atq; opprobriis. Ideo ſequit̃: iſte aſperget gētes multas ideſt chriſtus meſſiach tunc in æternas & in expiabiles aīaduerſiones aſper-

Eſaias.
Ra. ſolo.
zacharias
Ra. moſes gerun.
Geneſeos
Eſaias.
Mattheus

get gẽtiles atq; iudæos: ac cæteros omnes: qui normã eius atq; regulã beneui uendi amplecti renuerunt. icc irco ſeqtur de eis dicens. Quibus nõ eſt narratũ de eo uiderunt gentiles ſcilicet q nolunt in locis ſuis legẽ euangelicã prædicari uidebũt eũ exaltatũ eleuatũ atq; ſubliimẽ præ omnibus uel ſup omnes & ſequiť. Qui non audierũt eũ contẽplati ſunt. hi ſunt iudæi: q chriſti admonitionibus & documẽtis aures præſtare noluerũt: contẽplabũtur eum eẽ deum & hoĩem aſcendentẽ in cœlũ regnaturũ in ſæcula ſæculorũ. Icc irco in principio huiuſmodi capituli o ephraim ſcribiť a ꝓpheta: induere ueſtimentis gloriæ tuæ ieruſalẽ ciuitas ſancti: dr̃ id p compatione. nã queadmodũ ho mo induit ſe ueſtimẽtis: ſic cœlorũ regnũ ſpiritibus electis atq; beatis: Ciuitas enĩ hoc in loco paradiſus dr̃ ut. pſ. lxxxvi. glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. Sancti. hoc eſt chriſti meſſiach. ut hẽtur apud danielẽ. c. viiii. & ungatur ſanctus ſanctorũ. Et ſequitur qa nõ adiiciet ultra ut ꝑ tranſeat ꝑ te incircunciſus & ĩmundus chriſtum ſcilicet maledicendo: ut faciunt iudæi continue in orationibus ſuis: icc irco dr̃ hic iudæus incircunciſus & ĩmundus in

Pſalmus

circunciſus corde: ĩmundus opere. De iſtis nãq; legimus deuternnomii. c. x. Circuncidite igiť præputium cordis ueſtri: & ceruices ueſtras ne induretis amplius. Et apud hieremiã. c. iiii: Circuncidimini in domino: & auferte præputia cordium ur̃orum uiri iuda & habitatores ieruſalem. De eorum autem ĩmundiciis loqtur deus deuteronomii. c. xxxv. Mũdamini ac mutate ueſtimenta ur̃a: hoc eſt opa ur̃a. Et eſaias. c. i. lauamini mundi eſtote: auferte malum cogitationũ ueſtrarũ ab oculis meis: qeſcite agere ꝑuerſe: diſcite benefacere. His ergo & quæſequntur oĩa ſi quis accurate incũbere uoluerit: cognoſcet opinionẽ meã utiq; ueritati cõgruam & opportunã: necnõ de chriſti aduentu ſecundo dici oĩno auctoritatẽ illam: Solue uincula colli tui captiua filia ſyon. Sed ad micheã reuertamur o ephraim. Quãdo enĩ ab eo diciť congregabo claudicantẽ ĩtellexit ꝓpheta de ſynagoga in primo chriſti aduentu qum uero dixit: & eã quam eiecerã colligam: & quã afflixeram conſolabor: ſenſit ipſe de hac præſenti quæ ſeruitute opprimitur: quæ tandem in ſecũdo aduentu chriſti: ueritate pſpecta quã chriſtiani prædicant dolens erratis ſuis & ĩcredulitate uerteť ad chriſtũ uerum meſſiach: qui pius iuſtus atq; miſericors miſerebitur illorũ cæleſti eos beatitudine donaturus: Ideo ſequitur propheta dicens: & regnabit dominus ſuper eos in monte ſyon ex hoc nũc & uſq; in æternum: quibus uerbis ĩſtruimur prophetam locutum fuiſſe de ſecundo aduentu chriſti: quia dicit: & regnabit dominus ſuper eos in monte ſyon ex hoc nunc & uſque inæternum: quod intelligi non poteſt niſi de cæleſti patria atque fælicitate diuina. Ideo mons iſte paradiſus eſt: de quo etiam dauid propheta cecinit. pſalmo. xiiii: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? tametſi non nulli aliter exponentes ipſum iudicio meo delirent: quandoquidem in fine ipſius

Deutero nomii.
Hieremias
Deutero nomii
Eſaias.
Micheas
Pſalmus.

pſalmi legitur: qui facit hæc nō cōmouebitur in æternum quod rebus huma/
nis non cōgruit iſtud ipſum ē patet p totū cuilibet recta pficiſcenti. Confir
mat hoc paulus ad hæbreos. c. xii. Acceſſiſtis ad montē ſyon: & ciuitatē dei
uiuentis ieruſalē cæleſtem. Q ua pp o ephraim uiſū eſt chriſtū meſſiach debe
re bis ad hoīes uenire: ſemel ut unū deum gentibus nunciet: deinde rurſus ut
regnet ac dominetᷣ: neq; tibi in primū credere pderit ſi in ſecundū nō credide
ris: in utrūq; ut credas: te oēs prophete docent: utrūq; enī nobis ad ſalutē at
q; beatitudinē cōſtituit deus. Q uæ ueritas omnibus de ſacris litteriſ beneme
ritis ſatis ſuperq; conſtat.

Paulus

AD DECIMAM. auctoritatē quæ eſt hieremiæ. c. xxiii. dr̄ poſt huius mūdi
cōſumationē ea effectū ſuum oīa habitura quando beatorū animæ ibi cōgre
gatæ fuerint ad beatitudinē pfruendā: quod quidē non difficile recte cōſide
rāti apparet: & loqtur ibi deus nō de reliquiis ſolū iſrael: re uel noīe nuncupa
tis: de qbus attigimus ī reſponſione primæ auctoritatis eſaiæ quam contra
nos adduxit ephraim: ſed etiam de omnibus gentibus. Dicit nāq; propheta
ego congregabo reliqas gregis mei. non dixit reliqas iudæorum: ut clarū eēt
oībus q; de cunctis gentibus loqueretur deus quoniā grex domini tota hūa/
na natura eſt: & dicuntur hoc ī loco reliqæ qui ſalui erunt: ratione perditorū
qui multo plures fuerint q̄ beati: teſte ſaluatore noſtro matthei. xxii. Multi
ſunt uocati pauci uero electi. Q ue res manifeſte cōſtat: nā multo pauciores
ſunt q religioni noſtræ adhærent q̄ qui diſſentiūt. Et dicit hieremias. reliqaſ
hoc eſt eorum q in chriſtū meſſiach crediderūt ideo ſeqtur. Ecce dies ueniūt
dicit dominus: & ſuſcitabo dauid germen iuſtū: germen enī iſtud a iudæis ē
dicitᷣ meſſiach: cuius tpe oēs ſalui fieri poterant. Iccirco dr̄ infra: in diebus
illis ſaluabitᷣ iuda: ideſt oēs qui uoluerint eū fateri ac uenerari. unde ſup ge/
neſeos. c. xxxxi. gloſa quædā hebræa inquit: poterit ne dici q; apud redēpto
rem hoc eſt meſſiach ſit acceptio pſonarū? Et ſibimet reſpōdet: abſit: ſed qui
cunq; in eum crediderit corde & ope ſaluus erit. Ex his pcipitur tam apud he
bræos q̄ chriſtianos: q; hæc uerba in diebus ſuis ſaluabitᷣ iuda: non ſolum de
iudaico populo intelligi debeant: ſed ē de cunctis nationibus atq; gentibus
Sic itidē qum dr̄. Reliquiaſ gregis mei: itelligitᷣ de omnibus gentibus chri/
ſtum confitentibus uerum meſſiach: quas gregem ſuum deus appellat eze/
chielis. c. iiii. Et liberabo gregem meum de manibus eorum. Et in eodem uos
autem gregis mei hæc dicit dominus deus: & infra. uos autē greges mei gre/
ges paſcuæ meæ homines eſtis: & ego dominus deus ueſter dicit dominus de
us. Q uod autem iſta quæ ſcribuntur a hieremia dicantur de ſpiritibus bea/
tis: lectio ſequens inſtruit: non formidabunt inquit ultra: & non pauebunt:
& nullus quæretur ex numero dicit dominus. beati nanq; quando in æterna
gloria collocati fuerint: nulla qdē mouebuntᷣ formidine ultra: ſed oī ſecuri/
tate ſepti ppetua lætitia gaudebūt: neq; ullus eoꝝ unq̄ ibi de erit qa ibidem

Hieremias

Mattheus

Hieremias

glo. he bræa

Ezechiel

Ezechielis uiuent in ſæcula ſæculorum. Ideo dicit propheta. Et cõuertã eos ad rura ſua hoc eſt ad cæleſtem patriã: quæ ante creationẽ mundi beatis a deo prædeſtinata fuit. Hoc illud eſt: quod ſcribit ezechielis. c. xxxiiii. Et educã eas in terram ſuã: & paſchã eas in mõtibus iſrael. Et ſequit hieremias: & creſcẽt & multiplicabunt. Nam ultimo expleto iudicio: p coniunctionẽ corporũ ad anias multiplicabitur eorũ gaudiũ atq; beatitudo. Et ſuſcitabo inqt poſtea ꝓpheta ſuper eos paſtores: & paſcent eos chriſtus ſcilicet imprimis qui omnium fidelium eſt paſtor: qui ait ioannis. c. x. ego ſum paſtor bonus. De quo dictum eſt ante ab eſaia. c. xxxx. ſicut paſtor gregẽ ſuum paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos. Et ab ezechiele. c. xxxiiii. ſuſcitabo ſup ea paſtorem unũ q paſcat ea ſeruũ meũ dauid & ipſe erit eis in paſtorẽ: & dicit ſeruũ meũ dauid hoc eſt chriſtum meſſiach: ut ſentit ẽt rabi ſolomon ſuper hoc i gloſa ſua. Et quoniã hieremias loqtur in plurali dicens ſuſcitabo ſup eos paſtores: quãuis ut dictũ eſt iprimis ítelligatur chriſtus: q uerus eſt paſtor: tamen intelligunt etiã apoſtoli: quorum doctrina & prædicatione hoíes qui ſalui erunt gloriã æternã adepti fuerint. De qbus apoſtolis hieremias locutus eſt. c. iii. Dabo uobis paſtores iuxta cor meũ & paſcent uos ſcíẽtia atq; doctrina quod quidẽ effecerunt apoſtoli & executi ſunt. Paſcet enĩ chriſtus ſaluos oẽs humanitatis ſuæ atq; diuinitatis gloria ſiue beatitudíe: qa cum deus eſſet homo factus eſt: ut homo deus fieret: hoc eſt: ut totum in ſe hoíem beatificaret. Hoc illud eſt quod ab ezechiele. c. xxxiiii. ſcribit: ego paſcã oues meas: & ego eas accubare faciã dicit dominus deus: hoc eſt reqeſcere eas faciã in ciuitate mea: ſaciatos omni gaudio perpetuaq; lætitia. Paſcent etiam apoſtoli hoíes beatos tunc re ipſa in cæleſti illa patria cibo diuinæ beatitudinis hoc eſt p eos paſcẽtur. Ideo dicit ſapientie. c. xvi. pro qbus angelorũ eſca nutriſti populũ tuũ: & paratũ panẽ de cœlo præſtitiſti illis ſine labore oẽ delectamentũ in ſe habẽtem & oís ſaporis ſuauitatem quando quidẽ per ſuã prædicationẽ oíbus in chriſto credentibus æternã uitam in cibum abſq; ulla hæſitatione dum uiuerent ꝓmiſerunt. Hoíes enim mortalitate induti diſciplinam apoſtolorum ſequentes: umbra tãtum uel enigmate beatitudinis paſcunt: at poſtq̃ beatam uitam adepti fuerint: uera tunc & ineffabili beatitudine q beatorũ ſpirituũ cibus eſt paſcentur pp apoſtolorũ doctrinã eis diuinitus cõceſſam: Iccirco canitur pſalmo. lxxii. panẽ cœli dedit eis: panẽ ãgelorum mãducauit homo qd & itidem ſignificauit rex dauid qum ab eo decantatũ fuit pſalmo. c. iiii. Et pane cœli ſaturauit eos: Necnõ & prouerbiorũ. c. viiii. uenite comedite panem meũ. Iccirco nicolaus de lira ſup his apocalypſis. c. xxi. dominus enĩ oĩpotens: inqt beati reficiũt interius í aſpectu diuinitatis. Exterius uero í aſpectu humanitatis chriſti. Voluit icciřco chriſtus í bethelẽ naſci: q locus quidẽ domus panis interprætat: ut chriſtus ipſe (queadmodũ ait gregorius ſup lucæ. c. ii.) electorum mentes in æterna ſacietatẽ reficeret. Et hoc eſt quod le-

Margin notes: Ioannis; Eſaias.; Ezechiel; Re: ſolo:; Hieremias; Ezechiel

gimus apud hieremiam.ſuſcitabo ſuper eos paſtores & paſcēt eos:hoc eſt uera & æterna beatitudine:quando beatæ uitæ adiudicati fuerint. Ex his nāq; probe atq; recte diſcuſſis:Cūpræhendi poteſt o ephraim a te tuiſq; omnibus diuini uaticinii expoſitio cōgrua utiq; atq; uera:& quantus ſit error & ignorantia tuorum hebræorū non te latet:Hoc ipſum hieremias præuidens dixit uia eorum erit quaſi lubricū in tenebris:ipellentur eni ut corruent in eā:Et infra ſequit̄:propterea ecce ego tollam uos portans:& derelinquā uos:& ciuitatem quā dedi uobis & patribus ueſtris a facie mea:& dabo uos in opprobrium ſempiternū & ignominiā æternā:quæ nunq̄ obliuione delebit̄. Fecit igit̄ domius quæ cogitauit o ephraim:ut ſcribit̄ trenorū.c.ii.& cōpleuit ſermoné ſuū:quē præcepat a diebus antiqs:deſtruxit ſcilicet uos:& nō pepcit. Trenorū

AD VNDECIMAM.auctoritatē quā pro defendēda ſynagoga ſua ephraī contra nos in medium attulit:reſponderi pōt:ea intelligi oīa de congregatōne iudæorum:quæ fuit poſtq̄ completi fuere ſeptuaginta anni:qbus ſeruierunt in habylone:tunc enim libertate donati iudæi:ad ædificandam ciuitatem & templū cōgregati fuerunt. Nihil eni o ephraim in eo capitulo ſi recte lectitaueris:dicitur de meſſiach:ſed de captiuitate pænitus quā iudei paſſuri erāt in babylone:& de eorū poſtea reductione in ieruſalē. Neq; mirū etiā ſi nūc a ueritate diſſentias:atq; ſi hic tuus error:ſimul atq; impitia undiq; uideatur. Nā diſcēs ab indocto impitus ſit neceſſe eſt:te eni ſynagoga docuit ea quæ nō nouit nō pcipit:a qua igit̄ qd boni cape poſſis : eſto tu ipſe iudex Attamē o ephraim hoc in loco ſi quæ a hieremia dicta ſunt: quādam huiuſmodi captiuitatis figuram oſtenſura dicere uolueris:hoc tuū ipſe fortaſſe iudicium approbarem:quandoquidē oīa quæ a propheta ſcripta ſunt:reuerſſioni ieruſalē babylonica ſeruitute completa nō congruant. Nam ubi dicit̄: Et habitare eos faciam confidenter:non poſſunt hæc recte intelligi: quādo iudæi reuerſi ſunt de babylone ad ciuitatem ieruſalē ædificandam:quia inimici iudæorū & aduerſarii per id temporis eos adeo aggreſſi fuerunt:q; ædificantium muros ciuitatis:& portantiū onera & imponentiū:una manus faciebat opus:altera tenebat gladium:ac eorum etiam unuſquiſq; gladius erat accintus renes:legitur hoc neemiæ.c.iiii.igit̄ iudæi cōfidenter ſtare uel habitare nō poterant. Præterea inquit hieremias. Et dabo eis cor unum:& uiā unam ut timeant me uniuerſis diebus. Hæc eni de reductione illa accipi non poſſunt.quādo pmulti ex populo iſrael contulerint ſe ad regem antiochū illuſtrem:dicantes ſe eius profanis ritibus & inſtitutis.hæc ſcribūt̄ machabeorum.c.i.ubi dicit̄ in diebus illis exierunt ex iſrael filii iniqui & ſuaſerūt multis dicētes eamus & diſponamus teſtamentū cū gentibus:quæ circa nos ſunt Et paulo īfra:deſtinauerūt aliq de populo & abierunt ad regē. Et ſeqtur:& ædificarūt gymnaſiū i ieroſolimis ſecundū leges nationū.igit̄ hebræi poſtq̄ ex babylone in ieruſalē reuerſi ſunt:nō habuerunt unū cor & unā uiam ut ti/

Neemias. Hieremias machabei

merent dominũ: ſed a deo defecerunt in gentes: quæ diuinum cultum peni/
tus abhorebant. Neq; meſſiach primo aduẽtui recte applicari poſſunt: quæ
in eodẽ. c. hieremiæ inſeruntur: ut liquet ſtudioſiſſimis lrarum. Relinquitur
ergo ſi illa ſint figura ſeruitutis. huiuſmodi: ꝙ nõ niſi ſecundo aduentui ac/
cõmodari poſſint. Ex qbus o ephraim ignorare non potes errorẽ tuum: tuo/
rũq; fictionẽ atq; malitiam: qui aiunt non ueniſſe adhuc meſſiach: q tametſi
uenturus eſſet: eius tamen primo aduentui quæ ſupius p te adducta ſunt uel
congrua uel idonea minus forent.

Amos AD DVODECIMAM. auctoritatẽ ſi quis diligẽter uerba amos ꝓphetæ p
legerit: recte reſpondebit: quæq; dixerit ephraim oĩa cõpleta fuiſſe: nã mor/
tuo chriſto ſaluatore nr̃o cõuertit deus captiuitatẽ populi iſrael liberans eos
a diabolica poteſtate: q regnũ cælorũ antea ĩgredi aliquo pacto nõ poterant
ob cõtagionẽ peccati primorũ parẽtũ: quem ad modũ ſuperius oĩbus a no
bis deducta legentibus oſtenſũ eſt. Et ſeqtur propheta. Et ædificabũt ciuita
tes deſertas: hoc eſt uarios atq; diuerſos ſtatus ſũmæ beatitudinis a qbus pp
originalẽ maculã derelicti ſiue abdicati fuerant. Nã qlibet in ciuitate dei ſe/
cundum ſua merita cum beatis illis ciuibus locũ ſibi poſſidebit idoneum uel
condignũ: & dicunt̃ ciuitates æternæ uite ſtatus quoniã ciuitas ciuium colle
ctio nũcupatur: & quẽadmodũ diuerſæ ſunt beatorũ ciuium collectiones: ꝓ
ut eoꝝ merita efflagitauerit: ſic ẽt diuerſi ſtatus diuerſæ ciuitates dici poſſũt
Et plantabũt uineas. hoc eſt: laudes diuinæ maieſtatis in canticis & in citha
ris ſpiritualibus ſtabiliẽtur in eis atq; firmabũt̃: quarũ odor ſuauiſſimus deo
erit hoc ẽ illud quod ſcribit̃ ezechielis. c. xx. in odorẽ ſuauitatis ſuſcipiã uos
de qbus uineis ẽt canticorũ. c. ii. ſcribitur uineæ florẽtes dederunt odorem
ſuũ. Et ſequitur: & bibent uinum earũ: ideſt ſuſcipient fructum laudũ ſuarũ
Eſaias. quod eſt æternæ fælicitatis gaudium. De quo uino legimus eſaiæ. c. lv. ueni
te emite abſq; argento: & abſq; ulla cõmutatione uinũ. Hoc aũt dicitur quo
niam chriſtus generi humano emit non argento nõ auro: ſed aſperſione ſan/
guinis ſui æternæ beatitudinis gaudiũ. Et facient hortos: hoc eſt cætus & or
Cantica dines cæleſtis uitæ ſibi prædeſtinatos. De qbus legimus canticorũ. c. vi. Di
lectus meus deſcendit in hortũ ſuum ad areolam aromatum ut ibi paſcat̃ in
hortis & lilia colligat. Et comedent fructus eorũ ſequitur propheta: quoniã
Pſalmus in uita illa beata fructus beatorũ chriſtus deus eſt. Iccirco ſcribitur pſalmo.
Ioannes lxx. panẽ cœli dedit eis: panem angelorũ manducauit homo. Propterea ipſe
met chriſtus ioãnis: c. vi. inquit. ego ſum panis uitæ. Et ĩfra: ego ſum panis
uiuus q de cœlo deſcendi: ſi qs mãducauerit ex hoc pane uiuet in æternũ. Et
Ezechiel ſequitur amos. & plantabo eos ſuper humũ ſuam. Hæc enim humus cæleſtis
patria dicitur: ut habet̃ apud ezechielem. c. xxxvii. Et ſcietis quia ego do/
minus cũ aperuero ſepulchra ueſtra: & eduxero uos de tumulis ueſtris popu/
le meus: & dedero ſpiritum meum in uobis: ut uixeritis: & requieſcere uos fa

ciam ſuper humũ ueſtram. His eni uerbis recte percipit humum ſepius in ſa cris litteris ſignificare uitam æternam. Iccirco amos ſequit dicẽs: & nõ euel lam eos ultra de terra ſua: quam dedi eis dicit dominus deus tuus: hoc eſt de cæleſti illa patria atq; beatitudine æterna. Amos

AD TERTIAMDECIMAM. auctoritatẽ ſophoniæ dicẽdũ eſt adhuc effe ctum ſuum aſſecuta nõ fuiſſe que dicũtur ibidẽ quæ cõtra nos iniecit ephrai eaq; cõplenda eſſe oĩa in ſecundo chriſti aduentu: queẽadmodũ clarum eſt oĩ bus ipſas litteras diligenter ꝑcontantibus ueritas eni hæc declaratur etiam ꝑ ea quæ ſupius eodem. c. ſcribitur. Expecta me dicit dominus in die reſurre ctionis meæ in futurũ: quia iudicium meũ: ut congregẽ gentes & colligã re gna: & effundã ſup eos indignationẽ meã: omnẽ iram furoris mei: In igne eni zeli mei deuorabitur omnis terra: quia tunc reddam populis labium electũ: ut inuocent oẽs nomẽ domini: & ſeruiant ei humero uno. Expecta me inquit dominus in die reſurrectionis meæ in futurũ: hoc eſt in die iudicii: & dicitur reſurrectõ domini: qa iam uenit chriſtus deus & homo: nõ eni tũc ut deus ap paruit cum tamen deus eſſet: tũcq; ſurrexiſſe dici poteſt. Sed qum rurſus ad cunctos hoĩes iudicandos uenerit: uidebit ut deus & homo: ꝗquem tũc reſur rexiſſe dici non eſt incongruũ. Et ſequitur iudicium meũ ut congregem gen tes & colligam regna: ideſt nationes omnes ordinis cuiuſcũq; ad iudiciũ con tra infideles & improbos inferendũ. Ideo ſequit: & effundam ſuper eos indi gnationẽ meam: oẽm iram furoris mei: hoc eſt dãnationẽ æternã: atq; pænã ꝑpetuã. In igne gladii mei: deuorabitur omnis terra: hoc eſt in feruore iuſti ciæ meæ: qui fragila tantũ: atq; illecebras amplexus fuerit deuorabitur ab ĩ fermo. Tunc reddam populis labiũ electum: ideſt illis qui chriſti documẽta obſeruarunt: labium electionis dabitur ad chriſtum benedicendũ atq; glori ficandũ. Iccirco ſequitur propheta dicens ut inuocent omnes nomẽ domini & ſeruiant ei humero uno: hoc eſt uno cultu uno ordine atq; una cognitione ſemper ad eum colendum & adorandum. Igitur ephraim non probe littera rum ſanctarum ſenſum cogitans: ſuo more lapſus es in ridicula quædam: ho mine iudæo nõ indigna. Sopho nias

AD QVARTAMDECIMAM. auctoritatẽ quæ ẽ zachariæ: c. viiii. aliter reſpondẽdũ nõ eſt niſi ꝙ qcquid ꝓpheta ibi dixerit: totũ ad regẽ meſſiach at tinet: & illud ipſũ eſt una de cõditionibus cõgruẽtibus regi meſſiach: de qua zacharias quidẽ quarto loco accumulatius attigimus. Ephraĩ autem ira accẽſus atq; fu rore ĩmoderata quadã aduerſus prophetã oratione uſus eſt ex qua ſatis omni bus ſupq; cõſtat: quo morbo qua ue amẽtia laboret. Illius nãq; ignorãtia hãc inſolentiã: hũc auſũ temerariũ homini præſtitit. Suorũ eni maiorũ mores: & ĩſtituta ſequit ꝗ cõſueuerũt ꝓphetas ſempˀirriſionibus cõtumeliis atq; ĩteritu afficere. Inqt eni ipſe: hic eni ꝓpheta: ſi chriſtus extitiſſet uerus meſſiach: ꝑ culdubio mẽtitus eẽt. O inſaniã ſeuera aĩaduerſione mulctandã. O ſcelus in

fandum: & omni ſupplicio nõ indignum uera eni fuere quæ a ꝓpheta dicta ſunt: & chriſtus ꝓculdubio fuit uerus meſſiach: dei nuncius: atq; legatus diuinæ uolũtatis: cui q aures præſtitit eius doctrinã ſequẽs: exultauit nimirum ut ait zacharias: atq; ſũmo gaudio affectus eſt. Legit hoc matthei. c. xxi. cũ

Mattheus appropiquaſſet ieſus ieroſolimis: & ĩfra: pluria aũt turba ſtrauerũt ueſtimẽta ſua ĩ uia. Alii aũt cedebant ramos de arboribus & ſternebant ĩ uia. Turbæ aũt quæ præcedebãt: & quæ ſequebãt: clamabãt dicẽteſ oſanna filio dauid: benedictus q uenit ĩ noĩe domini. Qui aũt maluit ueterũ ſuorũ imitari ueſtigia: & a deo ſe auertere: & chriſtũ nõ fateri uerũ meſſiach: queadmodũ eſt a iudæorũ factũ: ſi gemitus atq; ſingultus eũ cruciat ſi ex eius occulis ĩteſtinus dolor lachrymas emittit ſi angore cõterit: non qdẽ iſtud ipſũ ꝓphetæ aſſcribi q uera prædixerit iure aliquo põt: ſed illius uoluntati atq; ſupbiæ: quãdo parendũ nõ duxerit: q fœlicitatẽ ei atq; beatitudinẽ obtulit. Nulla & eni opprimit ille neceſſitate ut erroribus faueat & ĩplicetur. Quis nãq; tã elatus tã potẽs ẽ: ut mihi oculos ĩ cœlũ tollere ꝓhibeat aut colẽdi neceſſitatẽ qd noli aut nõ colendi quod ueli mihi ĩponat? Voluntas diuinitus libera hoĩbus cõceſſa eſt: & arbitriũ hoĩs non cogit. Igit ſua culpa doleat iudæus tot tantisq; angoribus cruciari: qa ad negandũ chriſtũ nõ neceſſitate trahit: ſed uolũtate. At ſi cõſtanti mẽte animoq; fideli chriſto adheſerit tũc cognoſcet tũc ſẽtiet quod a ꝓpheta dictũ ẽ: Exulta filia ſyon iubila filia ieruſalẽ ecce rex tuus ueniet iuſtus & ſaluator. Venit eni chriſtus & ſalutẽ oĩbus obtulit eã uolẽtibus: ſicuti ſcribit matthei. c. xviii. uenit eni filius hoĩs ſaluare quod pierat

Mattheus Et lucæ. c. viiii. Filius hoĩs nõ uenit animas pdere ſed ſaluare. Necnõ & ioã-

Lucas nis: c. iii. Nõ eni miſit deus filiũ ſuũ ĩ mundũ ut iudicet mũdũ: ſed ut ſaluet

Ioannes mũdus p ipſũ. Quã obrẽ o ephraĩ: ſi tu ſalutẽ quæris: ſi exultationẽ atq; beatitudinẽ appetis: ãplectere chriſtũ: q te ſaluũ cupit: q ut gauderes triſtari uoluit: ut uiueres mortẽ uolẽs ſubiuit. Noli imitari tuos de qbus hieremias ait.

Hieremias c. v. ĩdurauerũt facies ſuas ſupra petrã & noluerũt reuerti: & ſtulti ſũt: ignorantes uiã domini & iudiciũ dei ſui. Reuertere tu reuertere o ephraĩ & ſalute

Eſaias. gaudebit cor tuũ. inqt eni eſaiaſ. c. xxx. ſi reuertamini: & qeſcatiſ ſalui eritis

Malachias AD QVINTAMDECIMAM. auctoritatẽ: quã obiectauit nobis ephraim quæ dicta ẽ a malachia ꝓpheta. c. iii. dr uerũ eſſe iudæos fore beatos ſi conuerſi fuerit ad chriſtũ: ideo ĩ calce huiuſcemodi capituli ſcribit. Cõuertimini & uidebitis qd ſit iter iuſtũ & ĩpiũ: & ĩter ſeruiẽtẽ deo: & nõ ſeruientẽ ei: hoc ẽ iter chriſtianũ & iudæũ: quoꝝ alter deo ſeruit alter uero minĩe. At quoniã iudæi ĩproba obſtinatiõe in priſcorũ ſuorũ erroribus uerſant: & animarũ ſuarũ morbis nullã adhibere curã nitunt: quomõ beati dici poſſũt? Nã ſi cætera animalia qbus mali nihil uel boni aſcribit: cũ rõnis uſus ipſis inhibitus ſit offẽſiones corporis naturæ beneficio euitẽt: quãtomagis corporũ ſuorũ & aĩarum dãnationẽ ꝑpetuã iudæi euitare ac fugere debeãt? Cũ mali ſi qd

egerint: de eo quoniã rationis participes ſunt: rõnẽ ſint reddituri. At ſupbi ac tumidi iudæi quadã neſcio auctoritate terq; quaterq; cõtra chriſtũ quotti die iſurgunt & irruũt cõclamãtes ipſũ non fuiſſe uerũ meſſiach. Qua pp ſi i fælices: ſi abiecti: ſi miſeri: ſi deniq; præ oĩbus gẽtibus calamitate oĩ oppræſ ſi ſunt: hæc eueniſſe oĩa ob ſuã puicaciã fateant̃ neceſſe ẽ. Doleãt igit̃ & cru cientur tantũ ptinaci ſupbia ſua: quã ſi de corde ponerẽt: & ad chriſtũ ſe uer terẽt: ut ait malachias: nõ ignorarẽt qd uel iuſtũ ſit uel ipiũ: & tũc fœlices ip ſos & pbeatos dicerent oẽs gentes: a qbus uia ueritatis dignoſcit̃: & uera re ligio: & uerus dei cultus. Et qa o ephraĩ tu tibi tuiq; oẽs ſibi pſuadẽt qũ ade rit meſſiach iudæos ſaluos fieri oẽs: uelim pfecto ſi fieri põt diſſoluto huiuſ modi errore a cæteris ẽt deducaris erroribus ueritate perſpecta. q iudæos ad meſſiach tpe ad eũ accedere debeant

Loquit̃ eni deus p hieremiã o ephraĩ. c. iii. & ait: Aſſumã uos unũ de ciuitate & duos de cognatõe: & ĩtroducã uos in ſyon. Hæc nõ ignoras dici de tẽpo re meſſiach: ſicuti ſentit ille tuus rabi ſolomon totius ſynagogæ auctor. un de non difficile a te tuiſq; cõprædhendi poteſt iudæos debere p paucos ad meſ ſiach eius tpe uel cõfluere uel accedere. Hoc illud pfecto præ ſe tulit tpe illo: quando chaleph & ioſuæ hi duo tantũ ex egypto de ſexcentis milibus exeun tes terrã promiſſionis ingreſſi ſũt. Ne mireris igitur o ephraim: ſi ueteres tui atq; iuniores chriſtũ recipere meſſiach noluerint: præuidens eni deus eorum ignorantiã & cæcitatẽ: ea dixit per hieremiã quæ ſuperius dicta ſunt aſſumã uos unum de ciuitate: & duos de cognatione & introducã uos in ſyon. Sed cum chriſti tpe hec perfecta ſint omnia: orta eſt profecto hæc ueritas quæ & oĩbus explendeſcit ac fulget recta ſentiẽtibus chriſtũ fuiſſe uerum meſſiach. Ra. ſolo.

Neq; uellẽ ſpe ſalutis ſuæ tuorũ aliquem cadere o ephraĩ hac huiuſmodi pphe tæ auctoritate deuictũ: ut duceret uel exiſtimaret: ptinaciæ ſuæ ſi penituerit ad chriſtũ accedere minus poſſe. Diuina eni clemẽtia præſto ſemp oĩb⁊ adeſt dum uitã deuiam emẽdare & errores corrigere uoluerint. Natura eni huma na hoc hẽt: ut ſi quãdo liberos ſuos nouit erratorũ ſuorũ firmo animo pæni tere: quos antea ob dlicta eiecerit: eos nihilominus ad uirtutũ uiã acceſſuros ſuſcipit fouet atq; amplectit̃. & id qdem nõ niſi laudabile & honeſtũ ducit̃ multo magis deo uirtus hæc cõpetit atq; innitit̃: quippe q naturã ipſã fecit: quã & uincit atq; ſupat iuſticia pietate atq; clementia. Nunq ſero quis ad ip ſum cõfugiet malefactorum ſuorũ pænitens: quominus illius ſcelera deus ſe obliturũ oſtendat. Hac ueritate inſtruit nos hieremias. c. xviii. Si pæniten tiam egerit gens illa a malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam: agam & egõ pænitentiam ſuper malo quod cogitaui ut facerem ei. Quam ob rem errati ſui quemlibet pigeat: caſtigetq; ſe ipſum peruicacia ſua atq; inſania & animũ ſuum confirmet ad rectius uiuendum: & ad chriſtum cognoſcendũ meſſiach tunc ſentiet parentem ſuum deum clementiſſimum iudicem: qui labem prio ris uitæ remiſſurum illi ſe offert atq; promittit. Neq; deus hominum fragili Hieremias

tatem ignorat iccirco ſubiunxit hanc ſolam pænitentiæ medicinam: ut ea ho minem cautum: in æterna beatitudine ſuſcipiat atqꝫ confirmet. Potes igitur o ephraim: & hic tuus etiam comes uel ſocius raphael intelligere per ea quæ a nobis propoſita ſunt aduerſus obiectiones tuas quo in ſtatu uerſeris atque fixus ſis: quo quidem nullus infœlicior nullus ue periculoſior eſſe poteſt: In eo nanqꝫ de infœlicitate corporis: & animæ perditione agitur: quorum alte/rum uiuus tu ipſe ſentis: alterum uero te mortuum perpetuo cruciabit. Qua propter dum tempus adeſt: dum ratio obire officium ſuum poteſt: hoc eſt ue ri ſemitam inueſtigare uel inquirere ſui errati quis pænitere non differat: & ad chriſtum accedere curet. Hominem profecto qui ſe moriturum quottidie perſpicit: non decet ſe diutius morari: quominus repentina corporis diſſolu tione aduētate: quod plerumqꝫ fragilitati humanæ accidit: poſſit ſaluti ſuæ poſtea conſulere uel prouidere. Neqꝫ fallat ſe ipſum: quiſquis ille fuerit: ma/iorum ſuorum uolens ſequi ueſtigia: quia boni quia iuſti extiterint. At nemo bonus: nemo iuſtus: niſi qui doctorem bonitatis atqꝫ iuſticiæ qui chriſtus eſt nouerit: eiuſqꝫ doctrinam atqꝫ religionem ſecutus fuerit. Ratio enim quæ tā tum homini data eſt: qua quidem a deo nihil maius uel melius ſtari potuit: præſtantior eſt naturæ conditione ideo & regere ipſam & gubernare debet. Labitur igitur homo quando rationem perturbat ſequens quod ab ea inſtrui tur eſſe reſpuendum. Hinc merito deus iraſcitur: hinc peccator iure punitur Et quoniam nullam animaduerſionem uel punitionem iſta ſæueriorem iam multos annos quam perferunt iudæi o ephraim in cunctis gētibus cernimus quis tam ineptus uel ocioſus eſt: qui non dicat non affirmet id iuſte a deo fie ri? quando rationi naturæ cōditionem iudæi uel antiquorum ſuperſtitionem præferant & anteponant. Non mirum igitur eſt: ſi iudæi omnes miſeri ſint atqꝫ calamitoſi & deſpecti ab omnibus atqꝫ expulſi: qui (& quod deterius ē) non modo rationi: ſed nec etiam conditioni humanæ: quæ continue bonum appetit inſeruiunt uel adherent. His nanqꝫ malis iudæi nunq̄ liberi eſſe pote runt: niſi fideliter credant atqꝫ fateantur chriſtum fuiſſe uerum meſſiach.

Cæterum memini te in exordio tuarū obiectionū dixiſſe o ephraī non nulla ēt apud te eē cōtra ueritatē quā prædicamus: que diuinis teſtimoniis firmata (ut ais) reuinci nō poterūt. Vt igiť hoc ī certamie uictoriā q adeptus iam fue rit: detur ēt triumphus: ede quæſo qd hēs aduerſū me ſpero nāqꝫ me reſpōdē te: nō ſine eximia eruditione diuinarū lr̄arū qcquid dixerim te cōceſſurū. Et reformatus ueritate quā ſeqmur: arbitror: quæ didiceris a tuis te iudicaturū uana utiqꝫ oīa eſſe ficta & cōmentitia. Et quēadmodum diuinis eloquiis atqꝫ rationis uigore tuas omnes deiecimus argumētatiōes: atqꝫ fallacias: Sic quo qꝫ cūcta quæ cōtra nos iniicere uolueris tibi repercutient ad ignominiam tuā atque interitum. Neque a raphaele quicq̄ timeo: quem muſitantem uideo: uult ſcio me aggredi: Sed uereor: quibus me armis offendere ſtuduit: ſe

ipſum tãdem ſit turpiter offenſurus. Ede o raphael & tu quicquid tibi lubet Noui enim hoc in me ultimum a te iniectum certamen ortodoſæ religionis meæ fore in laudem atque gloriam: & in dedecus tuum tuorũq; contemptũ ſempiternum. Quibus profecto cognitis ricte adiudicabitur mihi de aduerſariis chriſtianæ religionis uictoria: & pro ueritate tuenda/ quæ cæteras uirtutes ſupereminet: merito triumphus etiam dabitur.

Animis penitus caderem ſi me meoſq; prophetarum uaticinia in ueri cognitione quam ſequimur: non ſuſtentarent. Hoc nempe ſolum nobis relictum ẽ ꝓphetici ſermonis profugium ad noſtra imfortunia perferenda quod quidem parum non ẽ/ apud quẽcunq; ut uiri ſancti & amici dei ſuis admonitionibus faueant nobis atq; ſuccurrant. Non enim (ut inquis tu) noſtrorum tantũ auctoritate mouemur/ ſed prophetarum ſcriptis ducimur & documẽtis atque præceptis. Iccirco ſi nos hebræi dicimus nazarenum quem chriſtiani colunt non extitiſſe uerum meſſiach/ ad hoc tenendum ueritas ipſa/ quam eſaias. c. xi. uaticinatus ẽ nos incitat atq; cogit. Ait enim ipſe loquens de tẽpore meſſiach. Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hædo accubabit. Vitulus & leo & ouis ſimul morabuntur/ & puer paruulus minabit eos. Vitulus & urſus paſcentur/ ſimul requieſcent catuli eorum. Et leo quaſi bos comedet paleas: & delectabitur infans ab ubere ſuper foramina aſpidis. Et in cauerna reguli qui ablactatus fuerit manum ſuam mittet. Non nocebunt/ & non occident/ in uniuerſo monte ſancto meo: quia repleta eſt terra ſcientia domini: ſicut aquæ maris operientis. Hæc quidem omnia non uulgaria ſunt: quãtũq; ponderis in ſe habeant ad iudicandum tempus meſſiach poſſunt facile chriſtiani percipere. Habent enim ipſi apud doctorem ſuum quem lactãtiũ firmianum nũcupant libro. vii. c. xxiiii. mulierem erythream nomine appellatam hoc itidem quod a propheta ſcribitur prædixiſſe inqt ſane ipſa. Nec lupi cum agnis in montibus dimicabunt: herbamq; lynces cum hædis paſcẽtur: urſi cum uitulis ſimul omnibus animalibus carniuorans leo comedet paleas ad præſepia: cum infantibus dracones ſine matribus dormient. Igitur ſi uiri dei non ſolum: ſed mulieres etiam apud chriſtianos ea fieri omnia meſſiach tempore nunciauerint: & cum eorum nihil chriſti tempore actum fuerit: nos qdem non fallimur iudæi: q futurũ merito expectamus meſſiach.

Sermo rapha.

Eſaias: Ar. iudæ.

Sanus quidem non ẽ iudicio meo o raphael qui ſuo ſe mucrone iugulat: quod efficitur quando quis cauſas acturus pro ſe tuendo teſtes adduxerit rei ſuæ incõgruos ac repugnãtes. Si eni fatuus eſt q de alienis incaute loqtur: multo magis q in ſuis iprudẽter & cõtra ſe agit. Neq; aduertiſti o raphael apud de ſacris litteris benemeritos q̃ta ignorantia atq; fatuitate ob hãc tuã incõſideratã obiectionẽ argui poſſis: cũ tibi pſuadeas diuerſæ aĩaliũ ſpecies qbus nulla inſiſtit ratio idẽ pene ſapiant atque eiuſdem quodãmodo ſint naturæ.

Reſpõ. ad argu.

Hæc enim uana ẽ opinio: & inutilis atque mortifera: ex qua etiam orit᷑ im/
pietas illa: qua nulla deteſtabilior dici poteſt: quando illud ipſum uelis infi
ciari omnino/ quod natura neceſſitate appetit. Natura enĩ hæc humana co
gitur ſemper ad uerum adipiſcendum: & ueritate ipſa alitur: cui ue nullus ci
bus magis idoneus uel delectabilis dari poteſt q̃ ueri cognitio: quam qui nõ
ſequitur/ deum ſpernit: qui ſumma ueritas eſt: & inde contra naturam agit:
quoniam in mortem labitur. Q uorſum hæc? ut ĩtelligas: qui ueritati aduer
ſatur naturam humanam non ſapere & nomine humano eſſe indignũ: quan
do quæ dei ſunt atque naturæ renuat & aſpernetur : ex quo totius hominis
ſequitur infælicitas perditio atque interitus. In tot igitur & tãta & uaria ma
la prolapſus es: cum ſecus ſacras litteras quam per eſaiam deus inſtruat/ ue/
lis tu aſſerere atque interprætari. Non enim nomina ipſa quæ ibi a prophe/
ta dicuntur/ pro brutis ſed pro hominibus tantum accipienda ſunt: quẽad/
Geneſeos. modum etiam geneſeos. c. xxxxviiii. tribus iuda a iacob leonis catulus ac
leo etiam ẽ appellatus. Et in eodem tribus iſachar fortis aſinus dictus ẽ. nec
non & tribus dan/ coluber in uia. Et tribus neptalim ceruus emiſſus. Et tri/
bus beniamin lupus rapax. Q uæ animalium nomina dicta ſunt per meta/
phoram hoc eſt per tranſlationem: quæ fit quando ex loco proprio nomen
aliquod propter aliquem effectum tranſfertur in aliquem alium . Q uæ no/
mina ſi pro animalibus ratione non utentibus quis iudæorum aſſereret : &
ipſe ſe irrationale animal iudicaret. Sic itidem qum ab eſaia dicitur: habita
bit lupus cum agno. Et pardus cũ hædo accubabit. Vitulus & leo & ouis ſi
mul morabuntur: & puer paruulus minabit eos. Vitulus & urſus paſcentur
ſimul requieſcent catuli eorum. Et leo quaſi bos comedet paleas. Et delecta
bitur infans ab ubere ſuper foramina aſpidis. & in cauernam reguli qui abla
ctatus fuerit manum ſuam mittet: omnia enim hæc animalium nomina apd᷑
quẽlibet ſanæ mentis. ut & ueritas ipſa docet: debent pro hominibus expo/
ni atque intelligi. Ibi nãque loquitur etiam propheta per metaphoram quẽ/
admodum/ ut diximus locutus eſt iacob. c. ut ſupra: Q uæ profecto cũ chri
ſti tempore omnia ſint expedita concluditur neceſſario chriſtum fuiſſe ue/
rum meſſiach.

Ad hanc ꝑcipiendã ueritatẽ arrige aures o raphael? quã ſi cõplexus fueris: ſen
ties tuæ ſaluti fore congruam & opportunã uiam ad æternã fælicitatẽ con/
ſequẽdam. Lupi nãq; natura eſt: hominem ſi prius contẽplatus fuerit uocem
Lupus iu/ dæus lai/ cus eſt. illius adimit. Et amiſſa præda/ fame coactus terra ueſcit᷑: & eius corpus ho/
mini uſui nihil eſt. Lupus hic iudæus dicitur? qui chriſtianum ferre æquo ani
mo nequit de chriſtiana religione loqui. Et ſi occaſionem poteſt iudæus ſibi
ſurripere/ non ſolum chriſtiani uocem adimit : ſed etiam illum exterminat
atque interficit / ut hac noſtra ætate a chriſtianis totiens compertum ẽ. Et
amiſſa præda hoc eſt ſalute quam chriſtianus offert / ueſcitur terra : ideſt

illecebris atq; fragilibus. Corpuſq; eius inutile ē: quoniam a iudæo quicquid agitur totum perit. Lupo autem agnus opponitur: quippe qui uocem hominis libens audit/ & totus manſuetus eſt: hominique opportunus atq; perutilis. Agnus enim chriſtianus eſt: qui a chriſto nomen accepit: quem eſaias. c. liii. & hieremias. c. xi. Necnon & ioãnes. c. primo agnum appellauit. Qui profecto chriſtianus uocem hominis/ hoc eſt chriſti qui fuit deus & homo p ſacerdotum prædicationem & apoſtolorum doctrinam libēter ſequitur. Cæteraſq; nationes im omnibns quæ ueræ religionis ſunt præſtat/ ac uincit. Horum natura igitur prophetæ non incognita inquit ipſe habitabit lupus cum agno: hoc eſt iudæus cum chriſtiano: qui relictis ſuperſtitionibus conuerſus ad chriſtum/ tunc habitabit cum eo. Quod factum chriſti tempore neminē fugit: qui ueritatem ſequitur. Nam q̃plurimi tanq̃ lupi in chriſtianos ſæuiētes: poſtmodum habita ueritate chriſtiani effecti cũ chriſtianis uitam ſimul pariterq; duxerunt. Ex his nãq; paulus unus extitit iudæus de tribu beniami chriſtianorum inſectator acerrimus: qui chriſtianæ religioni dicatus deniq;: priſcorum ſuorum omiſſis erroribus/ totus humanus ac manſuetus cum chriſtianis habitauit & uixit religionis chriſtianæ amplificator præcipuus: de quo prius dictum fuerat a patre ſuo iacob. c. xxxxviiii. geneſeos: beniamin lupus rapax: & recte rapax: quoniam qui multo chriſtianorum ſanguine ſaturari non poterat: unica chriſti uoce ſaciatus/ tandem pro chriſto uita functus eſt.

Agnus chriſtianus eſt.

Geneſeos.

Pardus ſubdit poſtea propheta cum hædo accubabit. Pardus nãque animal ē maculis undiq; obſitum/ & in ſaltu admodum uelox. Pardus enim iſte homo gentilis eſt/ uariis atque diuerſis fallaciis infectus: diligens ad ſaliendum in errores: quandoquidem ſectæ iudaicæ non nulla obſeruet: quæ agenda non ſunt: & aliqua prætermittat: quæ chriſtianæ religioni adeo īnituntur q; nullo pacto ad beatitudinem adipiſcendam omitti poſſunt. Et ſic a ueritate deuius ad ſuperticiones atq; fallacias uelox accedit.

Hædus eſt animal ſemper ſequens atque matrem deſiderans/ & innoxium quidē ſic itidem chriſtianus eccleſiam quæ eius mater ē obſeruat atque ueſtigia eius uel documenta ſequitur. Iccirco nemini officere ſed omnibus prodeſſe nititur: hoc chriſtiani officium eſt: hæc ſua natura. Hædus inſuper loca alta & aſpera ſemper appetit & aſcendit. Sic itidem chriſtianus diuinarum ſcripturarum locis arduis atque difficillimis delectatur: quorum alta myſteria & eorum ueritatem prænoſcens ad æternam nimirum fælicitatem aſcendit. Cum illo demum (ut a q̃plurimis apoſtolorum tempore factum eſt) gentilis chriſtum cognoſcens deum uerum & hominem uerum: uixit & conquieuit: iſtudipſum præuidens eſaias ait. Pardus cum hædo accubabit: hoc eſt gentilis cum chriſtiano/ cultu idolorum relicto: uera ſolum chriſtiana religione ſuſcepta ſimul uiuet & conquieſcet:

Hædus chriſtianus ē.

Et ſequitur eſaias uitulus & leo & ouis ſimul morabuntur.

Loe. Leo cæteris animalibus præſidet: cuius uis in pectore uiget: hominem humi proſtratum: ſua (ſi dici poteſt clementia) non offendit. Non aſtu ſed ſola uirtute pugnat. Terretur tamē igne atque galli cantu: Leo hoc in loco priceps chriſtianus eſt: qui uirtute religionis omnibus infidelibus dominatur. Cuius uis hoc eſt religionis zelus in pectore uiget/ ideſt in corde: quandoquidem cor tantum intueatur deus. Hominem ſuper terram iacentem non offendit: hoc eſt iudæum uel gentilem qui fraglia tantum atque terrena ſapit: niſi æquitate coactus neque inſectatur neque offendit. Aſtutia non pugnat leo/ ſed ſola uirtute: hoc eſt princeps chriſtianus fretus ſola uirtute atque religione chriſti bellum cum infidelibus gerit qum opus eſt pro eius ſola fide ſeruāda. Terretur tamen igne atque galli gallinacei cantu: hoc eſt ardore chriſtianæ religionis atque ſacerdotis doctrina uel uoce uel prædicatione mortis æternæ perterritus/ ſacerdoti ſubiacet peccatorum ſuorum flexis genibus ueniam & abſolutionem petens. Hæc nimirum propheta diuino afflatus ſpiritu non ignorans dixit: uitulus & leo & ouis ſimul morabūtur. Ideſt princeps chriſtianus atque ſacerdos una & eccleſia quæ propter utilitatem beatitudinis æternæ: quæ ex ea capitur: & innocentiam: quam ouis in ſacris litteris ſonat ouis dici poteſt uno animo/ uno dei cultu atque religione ſimul permanebunt & cōquieſcent.

Eſaias. Addit poſtea eſaias puer paruulus minabit eos: Hic autem puer chriſtus eſt: qui a propheta. c. viiii. paruulus nuncupatur: quando dicit paruulus enim natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis. Minabit eos ideſt ſacerdotem atque principem ac cæteros omnes in chriſto credentes qum in ſecundo ſui aduentu ab eo iudicabit mundus: ducet ſimul ad æternā gloriam perfruendam.

Vitulus Vrſus eſt doctor hebræus

Et ſequitur propheta uitulus & urſus paſcentur. Simul requieſcent catuli eorum. Vrſus animal eſt: cuius oculi ſæpius hebetantur. Habetque caput inualidiſſimum: necnon uerſutia in maleficio cætera animalia præſtat. Hic uero urſus rabi ſiue doctor iudæus intelligitur: cuius interiores oculi ſiue ſenſus: frequentius in percipiendis ſacris litteris hebetes fiunt/ & inſanum caput habet ad intelligendum uel tenendum quicquid ei ſaluti fore dignoſcitur. Pergit enim ſolum argumentationibus atque aſtutiis præ omnibus gentibus/ pro tuendis erroribus atque ineptiis ſuis. Non ui ulla ueritatis/ non ratione aliqua/ qum de religione atque animarum ſalute agitur: ſed cōmēticiis quibuſdam ſolum atque dolis excitatur atque mouetur. Ipſe tamē paſcetur & chriſtianus ſacerdos ſimul qui uitulus appellari poteſt: cū animal ipſum pulchrū aſpectu ſit: dolis carens: & prorſus innocens ut chriſtianus. Quam ob rem plerique iudæorum periti/ noſtræ religionis habita ueritate depoſitis erroribus confugientes ad chriſtum cum chriſtianis uno & eodem cibo nutriti ſunt/ qui chriſtus eſt. Iccirco ſcribitur ioannis capitulo. vi.

Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pa/
ne uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi uita
& infra. Caro mea uere eſt cibus & ſanguis meus uere eſt potus: q manducat
meā carnem & bibit meū ſanguinē in me manet & ego ī illo. & ait poſtea eſa
ias. Simul paſcent̃ catuli eoꝝ. hoc eſt & iudæoꝝ filii poſtmodum atq; chri/ Eſaias.
ſtianoꝝ uno ritu fidei atq; religione alent̃ ſimul pariter & fouebunt̃.

Et ſubdit præterea eſaias: & leo q̄ſi bos comedet paleas. Leo ut diximus chri/
ſtianus eſt princeps: q in uoluptuoſam ciboꝝ uarietatem imerſus ſpretis de
mum oībus deliciis ac uoluptatibus/ chriſtum ſecutus in continentia paup/
tate atq; obedientia cum religioſis una cibo incultu poſtea uitam ieiunā du/
xit. Quod factum a q̄plurimis eſt: ut conſtat hiſtorias chriſtianæ religionis
legentibus.

Et delectabit̃ inq̄t etiam eſaias īfans ab ubere ſup foramina aſpidis. Aſpis ſer
pentum genus ē hebetes in temporibus oculos habens: ſæpius intumeſcit & Aſpis.
auditu potius excitatur q̄ uiſu. & alterā aurem uerſus terram ponit alteram
ꝓpria cauda obturat: ne uocem incantatoris audiat. Aſpis iſte eſt homo iu Aſpis iu
dæus diuinæ legis penitus ignarus q non recte ꝑſpicit neq; uidet quæ ad ſa dæus igna
lutem ſuā attinet: qui accuſari ignorantiæ ſuæ non patitur: intumeſcit enim rus eſt.
quoniā (ut litterarum neſci & imperiti aſſolent) ꝓ ſcientia ſcripturarum au
dacia utitur atq; ſuperbia. Neq; mouetur ad bonum capeſcendum ui uerita
tis uel diſciplinæ: ſed tantum ueterum ſuoꝝ auditu excitat̃ & pergit. Et qū
chriſtianoꝝ qs uiam ſalutis ei offert: aurem ſuam ad priſcoꝝ ſuoꝝ ignoran/
tiam qui tātum terrena ſapiuut dirrigit. Alterā uero quominus audiat ueri
cognitionem peruicacia ꝓpria obturat. & infans delectabitur ab ubere ſup
foramina eius: quia chriſtianus ſimplex ac bonus ꝓpter conuerſionem illius
ad fidem chriſti capiet iocūditatem q̄maximam ab ubere hoc ē opulētia bo
noꝝ operum ſup foramina ideſt implicationes atq; fallacias a iudæo euerſas
radicitus: quibus antea implicitus ipſe erat atq; deceptus.

Inſuper ſcribit eſaias: & in cauernam reguli qui ablactatus fuerit manum ſuā
mittet. Regulus qui & baſiliſcus dicitur: erectus incedit: Ceteros ſibilo ſuo Eſaias.
ſerpentes effugat. Fructiceſque & herbas arefacit afflatu & necat. Saxaque Regulus
rumpit. eum tamen muſtella ſucco ſuo interficit. Regulus hic ſerpēs iudæo ſynagogæ ue
rum ſynagogæ uetus ſacerdos eſt: qui tenſo pectore/ elato ſupercilio fronte tus ſacer. ē
que rugata ſemper graditur. Quiq; cæteros ſerpentes hoc eſt iuniores ſacer baſiliſcus.
dotes iudaicos/ ſua falſa doctrina & prædicatione contra chriſtianos a re/
cto itinere cæleſtis patriæ effugat atque expellit. Eorumque uirtutes ſi quæ
ſunt ac operationes ſuaſu illius aridæ fiunt atque perduntur apud diuinam
maieſtatem atque iuſticiam. Saxaq; rumpit hoc ē iudæoꝝ corda in diuerſos
& uarios errores diuidit atq; frāgit. ſed ablactatus manū ſuā mittet in cauer
nā illius: ideſt chriſtianus ſacris lr̄is præditus uim diuinarū ſcripturaꝝ cōtra

ſynagogam illius iniiciet pro ueritate tuenda. Et muſtella ſuo ſucco regulũ ĩ
terficit/ hoc eſt eccleſia noſtra uel ratio chriſtianæ religionis uigore proprio
& ſcripturarum ſanctarum teſtimonio ſacerdotem iudæum uincit atqꝫ ſupat
q̃ poſtmodum cognitis erroribus ſuis mortuũ ſe deo intelligit atque nouit.
Hæc chriſti tempore cum frequentius fiant: quando ſynagogæ præſidentes
a noſtris uero litterarum ſenſu ac ꝓpria uirtute ueritatis uincantur. Illiqꝫ tan
Eſaias. q̃ mortui iaceant ſupſtitionibus ſuis atqꝫ erroribus iam ꝑceptis. Iccirco eſa/
ias dixit. Et in cauernam reguli q ablactatus fuerit manum ſuã mittet. Hoc
eſt chriſtianus chriſtiana religione ꝑitus in ſynagogam inſurget ſanctorũ ua
ticiniorum uigore atqꝫ ꝓphetarum doctrina: quod q̃dem ante chriſti aduen
tum ullo pacto ab aliquo effici non licebat. & addit propheta dicens: nõ no
cebunt & nõ occident in uniuerſo monte ſancto meo. Mons iſte templũ do/
mini eſt: quæ eſt eccleſia chriſti: & dicitur mons ꝓpter miram altitudinem ſa
cramenti: & incompræhenſibile myſterium corporis chriſti: quod indies ibi
a ſacerdotibus conficitur. Iccirco canit chriſtianus ſacerdos. Fundata ē do/
Eſaias. mus domini ſup uerticem montium & exaltata eſt ſup omnes colles. Quam
ob rem ait eſaias aſpis & regulus non nocebunt & nõ occident. Hoc eſt neqꝫ
hebræus aliq̃s indoctus neqꝫ ſynagogæ ſacerdos peritus uenenoſis dolis ſu/
is uel fraudibus uel inſidiis uel ulla ui fallaciarum ſuarum uel fundamẽto ali
quo ortodoſæ eccleſiæ dedicatum non occidere modo. ſed neqꝫ etiam ei offi
cere poterit: quia (ut inq̃t propheta) repleta eſt terra ſcientia domini. Terra
enim quẽadmodum quæ ad uitam hominis attinent/ fundamentum oĩum ē
ſic itidem eccleſia noſtra eſt quorũcũqꝫ ad aĩarum ſalutem ꝑtinẽtium ſolidũ
atqꝫ unicum fundamentum. Terra igitur ait eſaias repleta eſt ſcientia domi/
ni: hoc eſt eccleſia chriſti ſcientia dei ſiue doctrina circũmunita eſt: probe ĩ
ſtituta atqꝫ diuino fundamento firmata: de qua ꝑfecto a ueris dei cultoribꝫ
dicitur/ hæc eſt domus domini firmiter ædificata bene fundata eſt ſupra fir
mam petram.

Et ꝙ aĩalium nomina quæ a ꝓpheta dicta ſunt methaphorice intelligantur de
hominibus: nonne o raphael in principio huiuſmodi capituli ab eſaia dicit
egredietur uirga de radice ieſſe: & flos de radice eius aſcendet: per uirgam
enim atqꝫ florem/ nõne intelligunt raboteni tui & regem meſſiach: Hoc ſane
inficiari non potes: nã chaldaica tranſlatio apud te inq̃t. Exibit rex de filiis
Chaldaica iſai: & meſſiach de filiis filioꝝ eius. Qđ ſi ita eſt ſicuti ē ꝙ ꝓpheta ibidem ꝑ
tranſlatio. methaphoram loquat': ſic ſubſequẽtia uerba etiam de animalibus illis eodẽ
loco expræſſa intelligi ueritas ipſa cogit. Quam inſup ueritatem tuus etiam
Ra. moſes rabi moſes approbat atqꝫ confirmat inquiens. Nullus ſibi pſuadeat ꝙ in die
bus meſſiach de operibus ſex dierum aliquid iam iſtitutum a deo mutari uel
ĩnouari debeat: ſed modum ſuum & ordinem mũdus ſeruabit penitus. Hac
ſiquidem doctoris tui auctoritate atqꝫ ſentẽtia oſtenditur aĩalia ibi ab eſaia

dicta uaria hominũ genera atq; diuerſa ipſorũ aialia naturã ſequẽtia itelligi debere. Vtq; de ſingulis hæc ueritas illuſtret' ſacras diſcutiamus lr̃as: uidebimus nãq; ſingula eorũ noïa hoïbus recte congrui & applicari. Scribit eni hieremias. c. v. de rege pſarũ atq; medorũ q poſt cyrum extitit: & illũ pfecto lupum nũcupat dicens: Lupus ad ueſpam uaſtauit eos. Inſup ezechiel. c. xxii. nõ ne & principes ciuitatis lupos appellat? Ait eni. Principes eius i medio illius quaſi lupi rapientes prædã ad effundendũ ſauguinem & ad pdendas animas. Principes eni iudæos lupos uocat: q ad effundendũ chriſtianũ ſaguinẽ proni ſũt: ut i tridẽtina urbe: & i baſſani opido quod ſcio loquor: & in q̃plurimis fortaſſe locis aliis effecerũt. Et addit ezechiel ad pdendas animas ſuorũ ſcilicet iudeoꝝ falſis dogmatibus atq; decretis. Præterea abachuc. c. i. de eqs exercitus nabuchodonoſor ait: Equi eius uelociores lupis ueſptinis. Nec nõ ſophonias. c. iii. Iudices eius lupi ueſpe: non relinquebant mane. Inſuper & chriſtus noſter hoc ipſũ ſecutus eſt: matthei. vii. Attẽdite a falſis prophetis q ueniunt ad uos i ueſtimentis ouiũ itrinſecus ãt ſunt lupi rapaces. Et. c. x: Ecce ego mitto uos ſicut oues i medio luporũ. Necnon & lucas hoc teſtat' c. x. Ite ecce inqt chriſtus ego mitto uos ſicut agnos inter lupos. Item actuũ. c. xx. Ego ſcio quoniam intrabũt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces i uos non parcentes gregi. Quod aũt agnus pro homine intelligat'! legamus prouerbiorũ. c. vii. ubi ſic dicitur. Statim eam ſequitur quaſi agnus laſciuiens. Loquit' enim ibi de adoleſcente impudicam mulierẽ uſu uenereo inſectante. Item eſaias. c. xvi. Loquens de meſſiach ait. Emitte agnum domine dominatorem terræ. Et. c. liii. Et quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet: & nõ aperiet os ſuum. Itidem hieremias: c. ii. Et ego quaſi agnus manſuetus q portatur ad uictimam. Iſtas enim auctoritates dici de meſſiach litteras ipſas per contanti liquido conſtat. Et. c. li. idem propheta dicit loquens de chaldeis deducam eos quaſi agnos ad uictimam. Item oſeas. c. iiii. loquens de decem tribubus. Nunc paſcet eos dominus quaſi agnũ i latitudine. Hoc itidem ioãnes de chriſto ait. c. primo ecce agnus dei: &. xxi. paſce agnos meos: Itẽ apocalypſis. c. v. Et uidi in medio ſeniorum agnum ſtãtem tanq̃ occiſum. Et. c. xvii. Agnus uincet illos quoniam dominus dominorum eſt: & rex regum.

Pardus etiam ut pro homine in ſacris litteris ſæpius intelligi debeat: patet per auctoritatem hieremiæ. c. v. ubi dicitur: Pardus uigilans ſuper ciuitates eorum. Loquitur ibi de regno antiochi illuſtris qui multa in iudæos mala intulit. Itidem oſeas. c. iii. cuius ore loquitur deus de ſe ipſo: & ego ero eis quaſi pardus in uia aſſyriorum. Necnon abachuc. c. primo: Leuiores pardis equi eius. Et daniel. c. vii. Loquens de alexandro ait: poſt hæc aſpiciebam: & ecce alia quaſi pardus. Necnon ioannes apocalypſis. c. xiii. ait. Et beſtia quã uidi ſimilis erat pardo.

Quod etiam hædus hominẽ ſonet habet' hoc hieremiæ. c. l. ubi dicitur de iu-

Hieremi
Ezechiel
Ezechiel
Abachuc
Eſaias.
Hieremia
Oſeas
Oſeas
Abachuc
Daniel
Hieremias

dæis recedentibus de babylone: Eſtote quaſi hædi ante greges. Item matthei c. xxv. legiť. Et ſtatuet quidē oues a dextris: hædos autem a ſiniſtris.

De leone qui hominē ſignificat uel ei accōmodať. Scribitur numeri. c. xxiiii. de populo iſrael. Accubans dormiuit ut leo. Item pſalmo. xvi. ſuſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam: quæ uerba poſſunt rectius accōmodari iudæis: q̄ ſatellibus ſaulis contra dauid regem. Item prouerbiorum. c. xviiii. ſicut fremitus leonis ita regis ira. Et. c. xxviii. iuſtus autē quaſi leo confidens abſq; terrore erit. & eccleſiaſtici. c. iiii. Noli eſſe ſicut leo in domo tua. Nec non & eſaias. c. v. ſcribens de rege babylonis ut qbuſdam placet: inqt rugitus eius ut leonis. De quo etiā rege dr̄ hieremiæ. c. xxxxviiii. Ecce quaſi leo aſcēdet de ſuperbia iordanis. Item oſeas. c. ii. ait de meſſiach quod itidem ſētit rabi ſolomon: quaſi leo rugiet: quia ipſe rugiet: & formidabūt filii maris Rugit enim chriſtus iudæos increpans cæcitate atq; malitia quando dicit: ſi enim non credideritis quia ego ſum ī peccato uṙo moriemini. Inſuper apocalypſis. c. v. ecce uicit leo de tribu iuda.

Numeri

Pſalmus

Prouerbiorum

eccleſiaſticus

eſaias

Hieremias

O ſeas

Ra. ſolo.

Item de ouibus habetur. ii. Re. c. xxiiii. ubi dauid loquiť: Ego ſum qui peccaui & ego iniq; egi: iſti qui oues ſunt quid fecerunt? Et. ii. paralypomenon. c. xxviii. ubi loquitur micheas: uidi uniuerſum iſrael diſperſum in montibus ſicut oues abſq; paſtore. Item pſalmo. lxxiii. iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcue tuæ. Nec non & pſalmo. lxxviii. Nos autem populus tuus & oues paſcuæ tuæ confitebimur tibi in ſæculū. Et eſaias loquens de chriſto meſſiach c. liii. ſicut ouis ad occiſionem ducetur. Item ezechiel. c. xxxiii. Diſperſe ſūt oues meæ: eo ꝙ non eſſet paſtor. Itidem zacharias. c. xiii. percute paſtorem & diſpergentur oues. Necnon ioannes. c. x. ego ſum paſtor bonus & cognoſco oues meeas & paulo infra: & alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili &. c. xxi. paſce oues meas.

De urſo ſcribitur prouerbiorum. c. xxviii. urſus eſuriens eſt princeps impius: Necnon eccleſiaſtici. c. xxv. Nequitiam mulieris imutat faciem eius: & obcecauit uultum ſuum tanq̄ urſus. Item trenorum: c. iii. urſus inſidians factus eſt mihi.

De aſpide legitur pſalmo. xiii. uenenum aſpidum ſub labiis eorum. Et pſalmo lvii. furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidæ ſurdæ obturantis aures ſuas.

Præterea de ſerpente regulo legimus hieremiæ. c. viii. ubi de chaldeis ſcribiť Ecce ego mittam uobis ſerpentes regulos quibus non eſt incantatio. Et ī apocalypſi. c. xii. & proiectus eſt draco ille magnus ſerpens antiqus qui uocať diabolus & ſathanas.

His itaq; omnibus recte adductis: ſtudioſe intellectis: atq; probe cognitis: clarum eſt pro hominibus animalia ipſa imprimis a propheta eſſe metaphorice dicta pari ratione eorundem de quibus cæteri prophetæ ſcriptitarunt: Cui

ueritati nemo obſtare poteſt: niſi male ſanus: qui neq; hominis ſenſu neq; ra/
tione mouetur. Qua propter o raphael tui omnes iam queunt facile non di
cam opinari: ſed percipere quibus erroribus ob ſuperbiam ſuam atq; perti/
naciam irretiti & qua ſcripturarum ignorantia moueãtur & pergant. Quos
profecto neq; natura ipſa: neq; uſus frequens: qui rerum omnium magiſter ẽ
neq; uitæ neceſſitas: neq; ratio ulla: qua dirriguntur homines ad cœlum: ad
ueri cognitiouem atq; uerum dei cultum poteſt uel impellere uel excitare. un
de dici neceſſe eſt: eos eſſe non homines: ſed beſtias putridas: uel ſaltem mar
moreum quoddam caput inutile atq; perditum. Id nanq; dignoſcere tu ipſe
potes: quandoquidem te non lateat eorum iniquitas ſuperbia atq; impietas
quoniam de religione non diſputant ut ueritatem acquirant: ſed ut ſe uani/
tate oblectent: atq; propriis moribus uiuant: hoc ordine a ſenſibus prophe/
tarum ſe auertunt: atq; deo repugnat: Iccirco ſcribitur pſamo. lxxii. tenuit
eos ſuperbia: operati ſunt iniquitate: & impietate ſua: & infra poſuerunt in Pſalmus
cœlum os ſuum: & lingua eorum tranſiuit in terram hoc eſt: & contra diuinã
maieſtatem oblocuti ſunt: atq; religionem eius. propterea eſaias. c. primo in Eſaias.
ipſos inuehit dicens Ve genti peccatrici: populo graui iniquitate: ſemini ne
q̃ filiis ſceleratis: dereliquerunt dominum: blaſſemauerunt ſanctum iſrael
abalienati ſunt retrorſum. Necnon & capitulo. v. Abiecerunt legem domini
exercituum: & eloquium ſancti iſrael blaſſemauerunt ideo iratus eſt furor do
mini in populum ſuum: & extendit manum ſuam ſuper eum: & percuſit eum Pſalmus
Et eodem pſalmo. lxxii. deieciſti eos dum alleuarẽtur: quomodo facti ſunt ĩ Eſaias.
deſolationem ſubito defecerunt & perierunt propter iniquitatem ſuã. Quã
perditionem ſiue interitum uideus eſaias & ingemiſcens cum iudæis ſi/
mul ait. Ecce tu iratus es: & peccauimus: & in ipſis fuimus ſemper: & ſalua/
bimur: ſupple ſi reuerſi fuerimus ad te. Et facti ſumus ut immundi omnes
nos: & quaſi pannus menſtruatæ uniuerſæ iuſticiæ noſtræ. Et cecidimus qua
ſi folium uniuerſi: & iniquitatesnoſtræ quaſi uentus abſtulerunt nos. Nõ eſt
qui inuocet nomen tuum: qui conſurgat & teneat te. Abſcondiſti faciem tuã
a nobis: & alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ. Et paulo infra: Ciuitas ſã/
cti tui facta eſt deſerta ſyon deſerta facta eſt: hieruſalem deſolata domus ſan
ctificationis noſtræ: & gloriæ noſtræ. Vbi laudauerunt te patres noſtri facta
eſt in exuſtionem ignis: & omnia deſiderabilia noſtra uerſa ſunt in ruinas. Si
hanc enim uidiſſet propheta calamitatem atq; miſeriam quam iudæi ferunt
atq; perferunt non potuiſſet profecto ſanius dicere atq; uerius. Peccauimus
inquit. Quoniam meſſiach ad eos celitus demiſum iudæi reſpuerunt & aſp/
nati ſunt. Facti ſumus imundi. Quoniam occidendo chriſtum: manus eorũ
quemadmodum ab eodem propheta. c. primo ſcribitur ſanguine plenæ ſunt Eſaias.
Et quaſi pannus menſtruatæ iuſticiæ noſtræ. Quoniam nõ poſſunt a iudæis
mundum quicq̃ deo offerre: niſi ab infidelitatis macula penitus deducantur

& chriſtum fateantur uerum meſſiach. Cecidimus. Quoniam ſpem omnem fœlicitatis atq; beatitudinis amiſerunt. Iniquitates noſtræ abſtulerunt nos: a recto ueſtigio ſcilicet ſalutis æternæ. Neq; eſt qui inuocet nomen tuum: Hoc eſt chriſtum filium tuum: qui tuo nomine dignus eſt atq; natura: ut in ſecūda notatione manifeſte oſtendimus. Neque eſt qui teneat te: ideſt qui intelligat meſſiach: qui tecū ſemper fuit unus deus ante ſecula genitus una gloria una maieſtas: & dominus omnium: qui cuncta condidit: cunctaq; ſuo nutu regit atq; gubernat. Abſcōdiſti faciem tuam a nobis. Quoniam miſeriores omnibus quocūq; diuagamur & natiōibus cunctis ſumus infenſi: qum tuam a nobis auerteris miſericordiam atq; cōmiſerationem. Alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ. hoc eſt in fortitudine noſtra contriuiſti nos propter iniquitates noſtras. Quod ſubſequitur propheta declarans: Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta: Syon deſerta facta eſt. Hieruſalem deſolata domus ſanctificationis noſtræ & gloriæ noſtræ. Vbi laudauerunt te patres noſtri: facta eſt in exuſtionem ignis: Et omnia deſiderabilia noſtra uerſa ſunt in ruinas. Hæc enim omnia in fortitudine ſalutis iudaicæ preſtantiora cæteris omnibus erant iure atq; merito apud hebræos: nam cōtra aduerſarios reddebāt iudæos fortes atq; magnanimos: & deum propicium & fautorem. Id nanq; clarū eſt oībus ſacras lr̄as lectitantibus. Et ſequitur eſaias dicens. Nūquid ſuper his cō-

Eſaias. tinebis te domine: tacebis: & affliges nos uehementer? Sup q̄bus uerbis: hæc intelligit̄ tacita dei reſponſio: Cōtinebo me omnino uobis nullā gratiam uel fauorē præſtando. Taceboq;: hoc eſt permittā uos cunctis gentibus eſſe deriſioni atq; ludibrio. Et affligam uos uehemēter: ideſt terrore continuo: anguſtiis: ægritudinibꝰ: calamitate ꝑpetua atq; miſeria. Quod aūt eſaiæ: iſte fuerit ſenſus: clarum eſt per ea quæ. c. ſequenti īmediate ſcribuntur. Ecce ego ecce ego inquit deus ad gentem quæ neſciebat me: & quæ nō īuocabat nomen meū. His eteni apte cōſtat deū a iudæis eſſe auerſum penitus: atq; remotum: & chriſtianis uolentibus deditū atq; propinquum. Nā ante chriſti aduentum deuii erāt a uera dei cognitione: & ī diuerſos ac uarios cultus deorū prolapſi Tandē mortuo chriſto: & a diſcipulis eius reſeratis ſanctarū ſcripturarū ſenſibus: ac ipſius uera ubiq; ab eiſdē prædicata doctrina: hoīes illi tunc unius tantū dei cultū cōgruū ītellexerunt atq; amplexi ſunt: Cognouerūtq; chriſtū deū eſſe & hoiem: & relictis idolis ſecuti ſunt eū fide atq; religione. Iccirco īquit deus p ꝓphetā: Quæſierūt me q ante nō īterrogabant: īuenerunt q̄ non quæſierunt me. Ecce ego: ecce ego ad gētem: quæ neſciebat me & quæ nō inuocabat nomē meū. Vnde dubiū nō eſt: qn deo pēitus iudæi odio ſint: & unq̄ ab ītollerabilis huiuſmodi ſeruitutis uinculo diſſolui nō poſſe: quæ eſt & ſine termino & ſine fine. quēadmodū p eſaiā facile: ſicuti ē oſtēdimus. Et iſtud

Hieremias ipſū hieremias trenoꝝ. c. iiii. teſtat̄ & docet. Maior iq̄t effecta eſt iniq̄tas fi-

Sodoma liæ populi mei peccato ſodomorū quæ ſubuerſa ē in momēto. Maior etenim

iudaici populi iniquitas q̄ ſodomorũ peccatum extitit ait ꝓpheta. Sed cum maius peccatũ mereat̄ maiorẽ pænam apud deum æquiſſimũ iudicẽ: ut hẽt̄ deuteronomii. c. xxv. Pro mẽſura peccati erit & plagarũ modus. cõcludi neceſſe eſt: ꝙ ciuitas ieruſalẽ & eius populus grauiori punitiõe q̄ ſodoma: & habitatores ipſius mulctari debeãt. Sed ſodoma iam ſũt ãnorũ tria millia & qngenti uel circa ꝙ ſubuerſa eſt atq; extincta funditus: & habitãtes ibidem ſũt apud inferos ẽt æterno ſupplicio cruciati. Igitur ieruſalẽ maiori numero annorũ proſtrata iacere debeat: & eius ciues tandẽ q iudæi ſunt æternũ cruciatum & cũ maiori pæna pati atq; ꝑferre. Sed ciuitas ipſa annos mille quadrigentos & quindecim tantũ diruta atq; ſolo æquata iacet: & iudæi totidẽ captiuitatem ꝑferunt igitur ſuperſunt adhuc annorum duo milia & octoginta quinq;: in qbus adhuc ipſa ꝓſtrata maneat: & iudæi ſolita ſeruitute præmantur: ſi non grauius ſed æque ut ſodoma: etiam deliquiſſent. Sed cũ mundus (ut aiunt talmuthiſtæ) tanto tp̄e conſiſtere non poſſit: iure atq; merito dici debet: iudæos ſemp̄ q̄diu mundus fuerit ſeruos eſſe ac miſeros fore & totum aſſidue diuagari p̄ orbem. Quod aũt mundus eo tp̄is ſpacio circũuolui nequeat: quẽadmodum iudæi ſentiunt: legatur apud ipſos in libro q nuncupatur ſennhedrim guazit: hoc eſt ſeptuagita iudicũ ordinariorũ. c. coliſrael: & in libro auenazra. c. i. & i libro cederholam. Vbi dicit̄ ꝙ filius cuiuſdã mulieris ſareptanæ: quẽ mortuũ ſuſcitauit helias: quẽadmodum ſcribit̄. iii. Re. c. xvii. habuit ſpiritũ futura diuinitus prædicentẽ: qppe qui poſt ſuam reſurrectionẽ uera ſemp̄ uaticinatus eſt a quo dictũ fuiſſe iudæi aiunt mũdi ſtatum annorũ ſex millibus tantũ & nõ ulterius ꝑmanſſurũ. Qua pp̄ ſi quærat̄ nunc a iudæis a mundi creatione ad hũc uſq; diẽ quot anni effluxerit: reſpõdebũt eni ſequẽtes doctrinã ſuã præteriiſſe annorũ qnq; millia ducẽtos & quadraginta octo: qbus dẽptis ex annorũ ſex millibus: ſupſunt anni ſeptingenti & qnquaginta duo: Sed ut pari tp̄is ſpacio ſaltẽ: quo & ciuitas ſodomæ iclinata eſt iudæi dent pænas (licet iniqtas eorũ: ut ait ꝓpheta maior fuerit) neceſſe eſt: ut iudæi ipſi annorũ duobus millibus & octoginta qnq;: exceptis mille quadringẽtis & qndecim annis: qbus ſeruitute afflicti extiterũt grauentur ẽt captiuitatẽ eadẽ & opprimant̄. Sed cũ mundus ulterius q̄ ſeptingentis & qnquagita duobus ãnis ſup eſſe nequeat: & iudæi (ut diximus) adhuc puniri pro peccato ſuo debeant annorũ duobus millibus & octoginta qnq;: ẽt ſi æque uel pari mẽſura peccatũ cõmiſiſſent. Igit̄ cõcluſio hæc atq; ueritas ipſa de ſe teſtimoniũ affert: iudæos q̄diu mũdus extiterit: & ultra ſemp̄ ſeruitute obſtringi: dolore affici: atq; angore cõtinuo cruciari. Non ſperent ergo unq̄ ſeruitutis ſuæ metã ſiue terminũ: niſi chriſtũ cognoſcant atq; fateant̄ uerum meſſiach dei filiũ: deũ de deo ſolũ unicũ & ſingularẽ: unã diuinitatẽ atq; potentiam. Qui ſi ut maiores ſui pticaces fuerit: dici neceſſe eſt: ꝙ quẽadmodum uiri ſodomæ ac mulieres æternis cruciatibus angunt̄: ſic iudæi tandem

Deuteronomii

Spe oĩ dominandi cecide ſũt iudæi

Miſeria iudæorum

Sennhedri guazit

Auenazra

Cederholã

iii. re. xvii.

Iudæorũ ſeruitus abſq; terio

æternis torquebũtur ſuppliciis & cũ maiori pæna: ut mẽſuræ peccati: æqua
lis plagarũ modus addat: quandoquidẽ maior eorũ fuerit iniquitas q̃ ſodo
morũ peccatũ queãdmodum hieremias ait. Hoc ipſum eſaiam nõ prætermiſ
Eſaias: ſe legimus quãdo ab eo dicitur. c. i. Niſi dominus exercituum reliquiſſet no
bis ſemen quaſi ſodoma fuiſſemus: & quaſi gomorra ſimiles eſſemus: Loqui
tur hic propheta pinde ac ſi in iudæorum numero eſſet: inquit enim: niſi do
minus nutu ſuo atq; clementia ex omni iudaico populo iudæos quoſdam fo
re ſuperſtites permiſiſſet: qui nihilominus uagi ſunt & expulſi undiq;: ut ſo
doma & gomorra funditus periiſſent. Ex quibus ſanæ mentis cuilibet cõſtat
ſpem oẽm ſalutis atq; beatitudinis a iudæis ſemotã penitus eſſe atq; ablatam
quandoquidẽ ſodoma atq; gomorra euerſæ ſint atq; extinctæ annorum iam
(ut ſupradictum eſt) tribus millibus & quingentis: & illarum homines pæna
torqueantur æterna: Quibus ciuitatibus & hominibus ut ait eſaias: iudæi ſi
miles forent: niſi ipſorum aliqui ſupereſſẽt: hoc eſt nihil profecto deficit ut
iudæi omnes penitus corpore & anima perditi atq; extincti ſint: niſi q; id ſo
lum relictum eſt: ut eorum pauci ſuperſint. Quo igitur iure: qua ue ratione
iudæi ſibi perſuadere poſſunt: meſſiach eſſe uenturum: qui eos ad priſtinam
libertatem reuocet? quando ſimiles ſint ſodomæ atq; gomorre: ubi nullum ci
uitatis ueſtigium apparet: & qui habitabant in eis æterna animaduerſione
mulctentur. Hanc ueritatem oſtendit ipſemet propheta. c. iii. qum dicit:
Peccatum ſuum quaſi ſodoma prædicauerunt: nec abſconderunt: ue animæ
eorum: quoniam reddita ſunt eis mala. Peccatum eni quod iudæi prædicãt
atq; nulla habita ratione uel timoris humani uel ſupplicii æterni publice ma
nifeſtant: eſt profecto quod ex chriſti occiſione contraxerunt. Et quemad
dum ſodomitas illos impudentes execrabile facinus ſuum eſſe omnibus ex
ploratũ nõ puduit: Sic itidem iudæos nullo terrore chriſtianæ religionis ha
bito nõ pudet ſe & iter chriſtianos prædicare chriſtũ nõ iiuria occidiſſe. Iccir
Eſaias: co ait eſaias. Ve animæ eorũ quoniã reddita ſunt eis mala: Mala ſcilicet hu
mana atq; æterna: æterna iudei mortui ſentiũt: humana q uiuũt nõ ignorãt.
igit̃ ſi recte ſi probe iſtorũ ꝓphetarũ ſenſũ aĩaduertere iudæi animũ ĩducerẽt
nõ deuii nõ cæci ꝑgerent: Scirẽt utiq; ueritatis uiã atq; beatitudinis: q eſt re
ligioſus chriſti ãnorũ ritus atq; beneuiuẽdi modus a chriſto meſſiach exhibi
tus. Hæc aũt quæ dicta ſũt: neq; babylonicæ ſeruituti neq; iudæorũ erroribꝫ
ſiue peccatis: q̃bus ãte chriſti mortẽ iudæi ĩpliciti extiterũt iure aliquo aſcri
bi poſſũt (ut q̃dã ſentiũt) quoniã nõ ignorabat eſaias ſodomã atq; gomorrã
aquis ꝑpetuo ſubiacere: & ciuitatẽ ieruſalẽ ſeptuagita expletis ãnis q̃bus iu
dæi babyloniis ſeruierũt rurſus eẽ ædificandã: & eos ad lares priſtinos redi
turos. Præterea inq̃t eſaias: ue aĩæ eoꝝ quoniã redita ſũt eis mala hæc dixit:
ut neminẽ fugeret: q; ſicut ſodomitaꝝ aĩæ ob peccatũ ſuũ æterna pœna affe
cti ſũt: ſic iudæoꝝ aĩæ ob facinus ĩ chriſtũ cõmiſſũ pœnã ꝑpetuã cõſecuturi

eſſent. Quod quidem ante babylonicã ſeruitutẽ iudæis tribui nõ poteſt: nã captiuitate ipſa completa: & iudæoꝝ peccatum & pœna finẽ pariter habue runt. Iccirco ꝓpheta rõnem habens tẽporis atq; æterni ſupplicii quod iudæi ꝓpter occiſionẽ chriſti paſſuri erãt/ dixit: Ve animæ eoꝝ quoniã reddita ſũt eis mala: hoc ẽ pœna atq; dãnatio æterna/ quã & iudæi mortui aſſecuti ſunt: & uiui itidẽ aſſequent̃ & cũ grauiori cruciatu/ quãdoq̃dem iudæoꝝ iniq̃tas maior fuerit q̃ ſodomoꝝ peccatum: ut ſupra dictũ eſt a hieremia. Affirmat hoc ipſum ezechiel.c.xvi. Viuo ego dicit dominus q̃a non fecit ſodoma ſo ror tua ipſa & filiæ eius: ſicut feciſti tu & filiæ tuæ. Sermo aũt hic ad ciuita tem ieruſalẽ dirrigit̃/ ut conſtat omnibus litteras ipſas legentibus. Igit̃ non iniuria ſi iudæoꝝ animæ grauiori ſupplicio q̃ ſodomitarũ animæ torquebũ tur: quando(ut dictum eſt)maior culpa maiorem mereat̃ pœnam. Amos in ſup ad oſtendendã huiuſmodi grauitatem iniq̃tatis iudaicæ.c.iiii.ait. Sub uerti uos ſicut ſubuertit deus ſodomã & gomorram & facti eſtis quaſi torris raptus ab incendio: & nõ rediſtis ad me dicit dominus: hoc eſt iudæos qui mortui ſunt ſubuerſione æterna deus apud inferos ſubuertit. Et poſtea ſeq tur ꝓpheta: & facti eſtis quaſi torris raptus ab incendio. Dirrigitur hic ſer/ mo ad iudæorum reliquias qui per orbem diffuſi ſunt: qui remanſerunt pro fecto ueluti lignum ſemiuſtũ/ hoc eſt ſine humore aliquo ueræ religionis at/ que modo beneuiuendi. Raptum ab incendio: ideſt ab inferno/ q̃a q̃diu hæ iudæorum reliquiæ uitam duxerint/ poterunt obſtinationis ſuæ pœnitẽdo inire gratiam dei: & tamen retrorſum abeunt/ & a recto itinere deuii ſpernẽ tes chriſtum a mundi opifice ſeccedunt & a deo ſe penitus amouent. Iccirco ait propheta: & non rediſtis ad me dicit dominus.

Ezechiel.

Amos:

Quod autem fruſtra ciuitatem ieruſalem rurſus ædificandam iudæi expectẽt & recte ipſa ſodomæ comparetur. Legant ipſi apud eũdem prophetam.c.ſe quenti. Domus iſrael cecidit/ & non adiciet/ ut reſurgat: uirgo iſrael proie/ cta eſt/ & non eſt qui ſuſcitet eam. Hæc q̃dem uerba de primi tẽpli ac ciuita tis deſtructione accipi minus poſſunt/ uel de quacunq; alia oppreſſione qua iudæi afflicti extiterunt: quandoq̃dem nulla maior poſt moſen eorũ ducem fuerit babylonica ſeruitute: & nihilominus terminatis ſeptuaginta annis li/ bertate donati q̃plurimos ad inſtaurandam ciuitatem & templum omni ſtu dio & opera diligentiſſimos habuerũt ut apparet apud heſdrã atq; neemiã: Igitur cum a ꝓpheta dicitur. Domus iſrael cecidit/ & non addiciet ut reſur/ gat. Virgo iſrael ꝓiecta eſt & non ẽ qui ſuſcitet eam: cuiq; ſatis ſupq; conſtat ꝓphetam de hac ſecundi templi ac ciuitatis deſtructiõe tantum prædixiſſe. Et recte inquit amos/ & non eſt qui ſuſcitet eam: quia mundus q̃diu perſtite rit/ uera hæc erunt/ & non eſt qui ſuſcitet eam/ aliter amos non extitiſſet ue/ rus propheta/ ſi quandoq; inſtauraretur ciuitas atq; templum: cum per id tẽ poris uerba hæc & non eſt qui ſuſcitet eam/ falſa penitus eſſent.

Hieruſalẽ nunq̃ ædificabitur

Ar. iudæ At nonnulli archiſynagogi uiri ſtultiſſimi conantes ut aſſolēt tueri profanos errores ſuos uolunt meſſiach tempore ſodomam ciuitatem ad ſtatum priſtinum reuerſuram: Hæc enim opinio ſiue ſententia q̄ fatua ſit & execrabilis: non difficile dignoſci poteſt. Aſſerunt nāque id fore in aduentu meſſiach q (ut ipſi ferunt) omnibus angelis ſublimior eſſe debeat iuſticia ac ſanctitate: quod in ſcelerati principis aduentu iudicio meo turpiſſimum duceretur. Quod ſi fieret / uideretur namque meſſiach (ut iudæi aſſerunt) eadem pene macula qua ſodoma coinquinata extitit infectum fore: quandoquidē ciuitatum principibus earum ciues opere frequentius correſpondere ſoleant. Quod dici de meſſiach non ſolum nefas eſt: ſed etiam imaginari profanum atq; inexpiabile peccatum. Huiuſmodi enim cauſa iudæorum inſaniæ eſt ab

Ezechiel eis inconſiderata lectio ezechielis. c. xvi. a quo ſcribitur. Soror tua ſodoma & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam: hoc eſt (ut aiūt ipſi iudæi) ci

Re. ad ar. uitas ſodomorum & aliæ ciuitates quæ ſubuerſæ ſunt: redibunt meſſiach tēpore ad pulchritudinem atq; propriam dignitatem. Opinio hæc inanis eſt / atq; beſtialis penitus. Exponunt inſcipientes iſti ad antiquitatē ideſt ad pulchritudinem. Quæ quidem expoſitio non reperitur ſi bene memini in tota ſacra ſcriptura ubi terminus iſte antiquitas ponitur ſed pro uetuſtate tantū intelligitur: ut habetur eſaiæ. c. xxiii. ubi loquens de tyro ciuitate inqt. Nū

Eſaias: quid non hæc ueſtra eſt: quæ gloriabatur a diebus priſtinis ī antiquitate ſua: hoc eſt in uetuſtate & non in pulchritudine. Et licet dictio ipſa ad pulchritudinem trahi poſſet: effectus tamen iſte nunq̄ erit / cum ſodoma nunq̄ inſtauranda fuerit ut uidebitur inferius. Iccirco dicēdum eſt q; ibi deus ironice locutus fuerit: Tam et ſi aliqui exponunt hæc eadem uerba methaphoricæ dicta: tamen ſaluo meliori iudicio mihi uidetur per ironiam potius & uerius q̄

Sodoma per methaphoram ea dici omnia atq; intelligi. Quando igitur dicitur a pro

Gomorra pheta ſoror tua ſodoma & filiæ eius reuertētur ad antiquitatem ſuam. Intel

Adama. lexit ipſe q; ſodoma & gomorra adama atq; ſebois ſemper ſubiacebunt ſub

Sebois merſæ ueluti nunq̄ conſtructæ uel ædificatæ fuiſſent. Ideo inquit reuertent̄

Solomō ad antiquitatem hoc eſt anteq̄ fierent: quēadmodum habetur prouerbiorū

Eſaias. c. viii. Ab æterno ordinata ſum: & ex antiquis anteq̄ terra fieret: ex antiqs hoc eſt anteq̄ crearet̄ mūdus quod ipſemet ſolomō declarat: qū dicit anteq̄ terra fieret. Necnō & apud eſaiā. c. xxxvii. Diebus antiqs ego plaſmaui illd̄ hoc ē ab æterno / uel āteq̄ mūdi machina efficeret̄. Igit̄ quādo a ꝓpheta dicitur: Soror tua ſodoma & filiæ eius reuertent̄ ad antiquitatem ſuam / itelligitur ut diximus q; perinde futuræ ſint ac ſi nunq̄ extitiſſent.

Eſaias: Huiuſcemodi ueritas oſtendit̄ ab eſaia. c. xiii. Et erit babylon illa ciuitas glo

Babylon rioſa ī regnis īclita / in ſupbia chaldæorum ſubuerſa ſicut ſubuertit dominus ſo

nunq̄ ædi domam & gomorrā. Sed babylō nunq̄ ad priorē ſtatum eſt reditura: quia ſe

ficabitur quitur propheta dicens non fundabitur uſq; ad generationē: & generationē

ergo nec ſodoma ædificabitur unq̄. Præterea eiuſdem. c. xiiii. legitur: perdam babylonis nomen & reliquias germē atque progeniem dicit dominus. Quos terminos ſi q̄s diligenter ꝑcontatus fuerit/ hæc ab eo affirmabitur ueritas/ ꝙ babylō nunq̄ inſtaurāda ſit. Itē hieremias. c. l. ait. Gladius ad chaldeos ait dominus & ad habitatores babylonis & infra: nō habitabitur ultra uſq; in ſempiternum: nec extruetur ad generationem & generationem ſicut ſubuertit ſodomā & gomorram/ & uicinas eius ait dominus nō habitabit ibi uir: & nō incolet eam filius hominis. ex quibus ꝑfecto uerbis clarū omnibus eſt babylonem ad priorem ſtatum eē nunq̄ reuerſuram. Patet igitur iudæoꝝ falſitas atq; ſtulticia/ qui opinātur meſſiach tempore ꝙ ſodoma ad pulchritudinem ſuam redire debeat: & cum babyloni aſſimiletur ſodoma: & ſodomæ ieruſalem: ut uiſum eſt ſupra. Concludi neceſſe eſt nunq̄ ciuitatem ieruſalem iudæis rurſus ædificandam eē neq; iudæos ipſos ad priſtinam libertatem redituros. Hac ueritate etiam inſtruimur ab eſaia. c. xxv. ubi ſic dicitur Domine deus meus es tu poſuiſti ciuitatem in tumultum/ urbem fortē in ruinam domum alienoꝝ ut non ſit ciuitas: & in ſempiternum non ædificetur: hic nāq; loquitur ꝓpheta de ciuitate ieruſalem licet non nulli (ſi dicere fas ē) delirando dicant huiuſmodi nomine ciuitatis/ omnes mundi ciuitates intelligi: inepta eſt enim hæc opinio: & a uiris quibuſcūq; doctiſſimis reprobata penitus atq; reiecta. De qua ciuitate etiam. c. xxvii. ſcribitur. Ciuitas enim munita deſolata erit: ſpacioſa relinquetur/ & dimittetur quaſi deſertum. & infra non eſt enim populus ſapiens: ꝓpterea nō miſerebitur eius qui fecit eū & qui formauit eum/ non parcet ei. Item. c. xxxii. domus enī dimiſſa eſt multitudo urbis relicta eſt: tenebræ & palpatio factæ ſunt ſuper ſpeluncas uſq; ī æternum. Necnon & hieremias. Hæc eſt ciuitas uiſitationis omnis calūnia in medio eius. Sicut frigidam facit ciſterna aquam ſuam: ſic frigidam fecit maliciam ſuam. Iniquitas & uaſtitas audietur in ea coram me ſemper īfirmitas & plaga. Item. c. xviiii. ait. Dicit dominus exercituum ſic conteram populum iſtum & ciuitatem iſtam ſicut conteritur uas figuli/ quod non poteſt ultra inſtaurari: & infra. ecce ego inducam ſuper ciuitatem hanc & ſuper urbes eius uniuerſa mala quæ locutus ſum aduerſum eam: quoniam indurauerunt ceruicem ſuam: ut non audirent ſermones meos.

Hiere.

Sodom nunq̄ ædificabitur

Eſaias.

Omnibus his prophetarum uaticiniis fugit neminem ſi ſtudioſe animaduerterit: ieruſalem nunq̄ ad priorem dignitatem acceſſuram. Necnon & iudæorum q̄diu aliq̄ ſupererint/ ſemp ſeruitutis iugo fore afflictos: & p oēs partes mūdi expulſos pariter ſicuti beſtias putridas cūctiſq; gētibus ac nationibus īſenſas. Quod præuidēs eſaias. c. v. ait. Propterea captiuus ductus ē populus meus: q̄a nō hūit ſcientiā. Et īfra. Sicut deuorat ſtipulā lingua ignis & calor flāme exurit. Sic radix eoꝝ q̄ſi fauilla erit & germē eoꝝ ut puluis aſcēdit Itē &. c. viii. Ecce tribulatio & tenebræ & diſſolutio & anguſtia & caligo p/

Iudæorū excidium

Eſaias.

Hieremiaſ ſequens: & non poterit auolare de anguſtia ſua. & hieremias.c.xi. Ecce ego
inducam ſuper eos mala de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me/
& ego non exaudiam eos. Item.&.c.xiii. Diſpergam eos uirum a fratre ſuo
& patres & filios pariter ait dominus. non parcam & non concedam: neque
miſerebor ut nõ diſpergam eos. Inſup.c.xv. ingemiſcẽs ait. Quare factus ẽ
dolor meus perpetuus: & plaga mea deſperabilis renuit curari: & trenorum
Trenoꝝ c.primo. Infirmata eſt uirtus mea: & dedit me dominus in manu de qua nõ
potero ſurgere: & infra. Iccirco ego plorans/ & oculus meus deducẽs aquas
quia longe factus eſt conſolator: & ſequitur. Expandit ſyon manus ſuas/ &
nõ eſt qui conſoletur eam. Item eorũdem.c.iii. Fecit dominus quæ cogita/
uit: & compleuit ſermonem ſuum/ quæ præceperat a diebꝰ antiquis: deſtru
Deutero/ xit & non pepcit. Iſtudipſum antea dictũ eſt deuteronomii.c.xxviii. Omni
nomii tempore calũniam ſuſtineas/ & opprimaris uiolentia: nec habeas qui liberet
Ezech iel te. Hãc etiam iudæorum calamitatem & inexpiabilem interitum præuidens
ezechiel.c.v. ait. ego quoqꝫ confringam/ & nõ parcet oculus meus & nõ mi
ſerebor: tertia pars tui peſte morietur/ & fame conſumetur in medio tui. Et
tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam uero partem tuam in
omnem uentum diſpergam. &.c.vii. Iudicabo te ſecũdum uias tuas/ & im/
ponã tibi omnia ſcelera tua/ & non parcet oculus meus/ nec miſerebor. Nec
non &.c.viii. ego faciam in furore/ non parcet oculus meus/ nec miſerebor
& qum clamauerint ad aures meas uoce magna non exaudiam eos. Item.c.
viiii. Iniquitas domus iſrael & iuda magna eſt nimis ualde & repleta eſt ter/
ra ſanguinibus/ & ciuitas repleta eſt auerſione/ & ſequitur. Igitur/ ee: meus
non parcet oculus: neqꝫ miſerebor: uiam eorum ſuper caput eorum reddam.
Item.c.xi. Heu heu/ heu/ domine deus cõſumationẽ tu facis reliqarũ iſrael:
&.c.xxii. Quæſiui de eis uirum q̃ iterponeret ſepem/ & ſtaret oppoſitus cõ
tra me ꝓ terra/ ne diſſiparẽ eã: & nõ inueni: & effudi ſup eos indignationem
meã & in igne iræ meæ cõſumpſi eos: uiam eoꝝ in caput eoꝝ reddidi ait do/
zacharias minus deus: Et zacharias.c.vii. Facta ẽ indignatio magna a domino exer/
cituũ: & factũ ẽ ſicut locutus ſum/ & nõ audierũt. Sic clamabũt & nõ exau/
diam dicit dominus exercituũ/ & diſpſi eos p omnia regna quæ neſcierũt/ &
terra deſolata eſt ab eis eo ꝙ non eẽt tranſiens & reuertens: & poſuerunt ter
ram deſiderabilem in deſertum.

Harũ itaqꝫ auctoritatũ nullus tã ebes ẽ: tãqꝫ obtuſus igenio ſi terminos uel di
ctões metiri uoluerit q̃ facile nõ pcipiat iudæoꝝ opinionẽ uanã penitus eẽ at
que falſam: q̃ppe qui meſſiach futurum ſperant ut ipſos ad priſtinos liberta
tis terminos redigat. Hac profecto ſtulticia correpti iam ſunt mille quadri/
genti & quindecim anni quibus tam infœlices tamque miſeri uitam ducunt.
Neqꝫ ulla gens uel natio unq̃ extitit neque erit: quæ maiori animaduerſione
atqꝫ lõgiori calamitate exagitata ſit q̃ perfida iſta iudæoꝝ turba atqꝫ ꝓfana.

Fuerunt nãque ipſi apud pharaonem multo tempore afflictione obſtricti q̃ maxima: neq; ignorarunt per id tpis ex ea cõpletis quadrigẽtis annis liberos fore: quẽadmodum habetur geneſeos.c.xv. Poſtea uero a nabuchodonoſor rege graui etiam ſeruitute oppræſſi habuerũt hieremiam prophetam aggeũ atque zachariam: & alios forte dei legatos nunciantes eis captiuitatẽ ipſam finem habituram. At iſta ꝑfecto qua mille quadringentos & quindecim an nos conficiuntur aſſidue atque undique cruciantur/ quo tempore ſoluenda ſit/ neque p nuncium aliquem diuinum uel humanum neque per coniecturã uel argumentum aliquod intelligi uel ſaltem imaginari poſſunt: ut libertate donati: a deo ſe diligi quandoque nõ ignorent. Hac enim temporis diutur nitate atque nuncioꝝ defectu poſſunt non difficile iudæi animo concipere atque ꝓculdubio ſcire erroribus inuolui atque fallaciis: qum dicũt expecta mus meſſiach: q ſoluet iugũ captiuitatis noſtræ: hoc ſane a deo ſi fieret præ uios quoſdam miſiſſet ſui nuncios ſicuti in aliis captiuitatibus factũ ẽ præ dicturos huiuſmodi nodum ſeruitutis eſſe ſtatuto tempore diſſoluẽdum: & quia nullus adhuc ſaltem fide dignus apparuit: dici neceſſe eſt quod a danie le dicitur.c.viiii. Et uſque ad conſumationẽ & finem ꝑſeuerabit deſolatio. | Geneſe | Hieren | Aggeu | zachari | Daniel

Huiuſmodi talis infortunii ſi quis cauſam quæreret. Volo iudæi ipſi reſpon deant: dicent nãque hæc mala in nos peccata noſtra intulerunt/ quæ autem illa ſint neſcimus niſi circa quæ cæteri homines uerſantur. Hæc eſt inepta re ſponſio quoniam ſi deus iuſtus eſt eãdem pœnam quam iudæi perferunt cæ teri homines paterentur: quia paria peccata pari pæna mulctantur. At ſi q iudæoꝝ inſcipientium hæc ſibi accidiſſe dicerent ob peccatum uituli quem ad montem oreb fecerunt maiores ſui ut habetur exodi.c.xxxii. Hæc qdem opinio erronea eſt penitus atque falſa. Nam deus ꝓpter peccata patrum in filios non animaduertit: niſi eoꝝ filii patrum ſcelera ſectentꝰ. Et licet iudæo rum ueteres uitulum adorauerint iudæi tamen iuniores a quibus originẽ tra xerunt facinus illud improbant atque abhorent: necnon & quecũque alium idoloꝝ cultum reiiciunt & deteſtantur. Igitꝰ ut ꝑ peccato paterno quod fi lii penitus improbãt a pæna patres inulti euadãt: filii uero eam ſubeãt & pa tiãtur: rationi qdem atque diuinæ maieſtati nõ congruit. Scribitur namque apud ezechielem.c.xviii. Pater ſi genuerit filium: qui uidens omnia pecca ta patris ſui/ quæ fecit timuerit & non fecerit ſimile eis: hic non morietur ini quitate patris ſui: ſed uita uiuet. Et ſequitur: filius non portabit iniquitatẽ patris: & pater non portabit iniquitatem filii. Item.ii. paralypomenon.c. xxv. dicitur ſcriptum ẽ in libro legis moſi: ubi præcepit dominus dicẽs. Nõ occidentur patres pro filiis: neq; fili pro patribus ſuis. Sed unuſquiſque in ſuo peccato morietur. Diuinæ enim iuſticiæ incongruum foret ut pænas de de aliquo ſũmeret ꝑ alienis ſceleribꝰ. Legimus eni pſalmo.xxxvii. ꝙ iuſticia plena ẽ dextera eius. & pſalmo.cxviii. Iuſtus ẽ domius & rectũ iudiciũ ſuũ. | Quare ſerui ſũt iudæi.

Necnon pſalmo.cxxxxiiii. Iuſtus eſt dominus in omnibus uis ſuis/ & ſa̅ctus in omnibus operibus ſuis. Item apd' danielem.c.viiii. Iuſtus dominus deus noſter in omnibus operibus ſuis quæ fecit. Quæ enim iuſticia dei hæc eſſet? quæ ſanctitas? ut iudæorum uetuſtiſſimi uitulum adoraſſent & impune eua ſiſſent. Iuniores uero iſti ab eo ſcelere alieni pro eorũdem peccato pænas luerent? Iuſticia enim eſt cuiq; dare quod ſuum eſt: bonis præmiũ improbis meritum. Ideo ſcribitur pſalmo.xvii. Retribuet mihi dominus ſecundum iuſticiam meam. Neq; huic ueritati repugnat quod dicitur exodi.c.xx. Ego ſum dominus deus tuus fortis zelotes uiſitans iniquitatem patrum in filios i tertiam & quartam generationem eorum: quoniam hæc omnia intelliguntur: quando improborum parentum improbi filii ueſtigia ſeqũtur/ quod frequẽtius euenire ſolet uſq; ad quartam generationem. Attamen ſi deus ſecreto iudicio ſuo quod intelligere nemo poteſt: ut legitur pſalmo. xxxv. Iudicia dei abyſſus multa hominum liberos punit uſq; ad tertiam & quartam generationem: quæratur a iudæis ſi ipſi in tertia ſint uel in quarta? Reſpondebũt ſcio in centeſima generatione eſſe & ultra. Nam a tempore quo patres eorum uitulum adorarunt uſq; ad captiuitatem babylonicam anni fluxerunt nonigẽti uel circiter: & ab ipſa captiuitate uſq; ad chriſtum anni quingenti & nonaginta: & a chriſto ad hunc uſq; diẽ anni mille quadrigenti & octoginta octo Igitur recte cõcluditur: ꝗ licet iudæorum patres uitulum adorauerint quod ſceleſtiſſimum extitit atq; profanum: nihilominus peccatum illud cauſa non fuit: ut expulſi iudæi diuagentur per orbem: & huiuſmodi tam longæ tamq; miſerrimæ ſeruitutis iugo oppreſſi doleant & crucientur: cum deus pro ſceleribus patrum ultionem ſuam in filios/ ultra quartam generationem non inferat. Inſup quæritur a iudæis cur ſeptuaginta annis babyloniis ſeruierunt reſpondebunt/ ſi recte ſenſerint: quoniam maiores noſtri quoſdam occiderunt prophetas/ necnon etiam idola coluerunt. At nos dicimus ſi ob ꝓphatum occiſionem uel idolatriæ peccatum: quo nullum grauius fieri poteſt ſenſu atq; propoſito: maiores illi ſeptuaginta annis tantum captiuitate continua laborauerint. Cur deus iam mille quadringẽtis & quindecim annis eos hac miſeriori ſeruitute atq; longiori/ iuſſit opprimi atq; affligi? quando quidem poſt captiuitatem illam babylonicam ad hũc uſq; diem nuſq̄ habeatur in ſacris litteris iudæos ꝓphetam aliquẽ occidiſſe/ neq; idolis ſe dicaſſe. Igitur cum deus iuſtus ſit/ & rectũ iudicium ſuũ. ut ſcribitur pſalmo.cxviii. q ꝓfecto in neminem animaduertit niſi in ſceleſtos & peruicaces in malo. Et qua menſura delictum extiterit/ pari modo puniat atq; caſtiget. Dicendum eſt ꝗ iudæi maiori ſcelere q̄ idolorum cultu atq; ꝓphetarum occiſione deo iſenſi ſint? quod autem ſcelus illud fuerit: animo ſtudioſe uolutent atque diligẽter memoria repetant ſua omnia atque maiorũ ſuorum ſcelera poſt captiuitatẽ babylonicam cõmiſſa ſuos non inuenient ꝓfecto ueteres idolatriam ullam

neq; æquale aliquid uel maius: niſi horrendum illud atq; inexpiabile facinus
quando iudæi chriſtum uerum meſſiach qui deus fuit & homo tam nefarie:
tãque crudeliter necauerunt. Et quoniam hoc grauius atq; deteſtabilius fa/
cinus q̃ idolatria extitit. Iccirco maiori ſeruituti atq; longiori miſeriæ ſubii
ciuntur iudæi: necnõ & intollerabilẽ calamitatẽ atq; ultionẽ ꝑpetuã patiun/
tur & ſuſtinent. Et licet hi iuniores chriſtum non occiderint: tamen quia ue
teres ſuos recte illud feciſſe approbant & affirmant eoꝝ inutiles ri tus ſequẽ
tes: hoc nãq; inexpiabili errore/ & execrabili ſententia circũducti/ omni mæ
rore afflicti & hinc inde expulſi miſerrimã uitam ducũt. Ideo iure aliquo ſpe
rare nequæunt ut catena huiuſmodi de collo eoꝝ frangi poſſit / niſi fateãtur
peccatum ſuũ & tanti mali pæniteat recto corde animoq; cõtrito. At iudæi
improbi ac mali ueritatem iſtam nõ ignorant. Sed ꝑtinaci quadam obſtina
tione ꝑciti ad eam accedere nolunt. Iccirco ꝑ eſaiam.c.xxxxvi. inquit deus
Audite me duro corde q̃ longe eſtis a iuſticia: hoc eſt q̃ lõge eſtis a meſſiach.
Apud enim talmuthiſtas legitur in libro cederholam & imprimis apud rabi Li.ceder/
barachiã exponẽtem illud eſaiæ in.c.lvi. Iuxta ẽ ſalus mea ut ueniat/ & iuſti holam.
cia mea ut reueletur ſcribit q; id quod dicit iuſticia mea/ intelligit meſſiach Ra.bara.
de quo ſcriptum eſt danielis.c.viiii. Et adducatur iuſticia ſempiterna: hæc Eſaias.
ille. Ideo eſaias.c.xxxxvi. ſequitur dicens: ꝓpe feci iuſticiam meam & non Daniel
elongabitur/ & ſalus mea non morabitur: hoc eſt chriſtus uerus meſſiach: & Eſaias.
ſic ſane debet intelligi: licet non nulli aliter ſentiant. Neque huic ueritati ob
ſtat quod in eodem.c. ſcribitur de ciuitatis babylonicæ deſtructione: nã ſæ
pius apud prophetas & imprimis apud hieremiam non ſeruatur tẽporis or/
do. Et iſtudipſum dicunt doctores hebræi/ non eſt prius & poſterius in lege. Doctores
At in hoc.c.xxxvi. tempus ſeruatur omnino: quoniã babylonicæ urbis de/ hebræi
ſtructio prior fuit chriſti aduentu: quæ q̃dem recte ante facta extitit ad oſtẽ
dendũ q̃ primum fore aduentum meſſiach: quẽadmodum inq̃t ꝓpheta ꝓpe
feci iuſticiam meã: quo aduentãte neceſſe fuit ut idola corruerent/ ut ſcribit
eſaiæ.c.ii. eleuabit dominus ſolus in die illa/ & idola penitus conterent. & Eſaias.
zacharie.c.xiii. Et erit in die illa dicit dominus exercituum diſperdam no/ zacharias
mina idoloꝝ de terra & non memorabuntur ultra. Iccirco dicit eſaias in eo Eſaias.
dem.c.xxxxvi. Confractus eſt bel: contritus eſt nabo: facta ſunt ſimulacra
eoꝝ beſtiis & iumẽtis: quoꝝ fractionis cauſa reddit: q̃ dicit quia ꝓpe feci
iuſticiam meã & non elõgabitur: & ſalus mea non morabit/ hoc eſt chriſtus
uerus meſſiach. Neq; incõgruũ exiſtimari debet ſi a deſtructione babylonis
ꝓphetæ oratio dirrigat ad chriſtum/ quãdoq̃dem ſenſus ꝓphetarum omniũ
præcipuus ſit atq; principalis ad ſignificandũ omnibus aduentũ meſſiach:
quod itidem & iudæi omnes dicunt atq; ſentiũt. Præterea apud ꝓphetas ut
diximus ordo temporis nõ ſeruat quod q̃dem ab re factum duci non debet
ſi quæ dixerint accurate conſiderent. Igit ſi eſaias a babylonis deſtructiõe Eſaias

ad meſſiach ſe uertit. Cũ id ſane ratio ipſa efflagitauerit mirabitur ſcio non niſi impitus atq; ſacrarum litterarum penitus ignarus:

Eſaias. Sed ad pѵicaciam iudæoꝝ unde incepimus redeamus. Eſaias itidem. c. xxxx viii. ait. Sciui enĩ quia durus eſt tu: & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua Exodi. ærea. Q uod etiã multo tempore ante dictum ẽ exodi. c. xxxii. Cerno ꝙ po Hieremiaſ pulus iſte duræ ceruicis ſit. & hieremias. c. v. Audi popule ſtulte q nõ habes cor: q habetis oculos nõ uidetis: & aures nõ auditis. Et ĩfra. Populo autem huic factum ẽ cor incredulum & exaſpans: receſſerunt & abierunt: & nõ dixerunt in corde ſuo metuamus dominum deũ noſtrum. Necnõ &. c. vii. nõ audierunt nec inclinauerunt aurẽ ſuam: ſed abierunt in uoluptatibus & prauitate cordis ſui mali: factiq; ſunt retrorſum, & nõ in ante. & infra. Hæc eſt gens quæ nõ audiuit uocem domini dei ſui nec recepit diſciplinam: periit fides & ablata eſt de ore eoꝝ. Item &. c. viiii. Cõfortati ſunt in terra: quia de malo ad malum egreſſi ſunt: & me nõ cognouerũt dicit dominus. &. c. xv. Interfeci & pdidi populum meũ & tamen a uiis ſuis nõ ſunt reuerſi. Necnõ &. c. xvii. Non audierũt nec inclinauerunt aurem ſuam, ſed indurauerunt ceruicem ſuã ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam. Item ezechiel. c. ii. Patres eoꝝ præuaricati ſunt pactum meũ uſq; ad hanc diem: & filii dura facie & idomabili corde ſunt. Necnon &. c. iii. Domus aũt iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. Iccirco deus p eſaiam. c. primo ait. Ve gẽti peccatrici: populo graui iniquitate: ſemini neq̃: filiis ſceleratis: dereliquerunt dominum: blaſſemauerunt ſanctum iſrael, abalienati ſunt retrorſum. Necnon &. c. v. Ve q dicitis malum bonũ, & bonum malum, ponẽtes tenebras lucem: & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Ve q ſapientes eſtis in oculis ueſtris & coram uobis metipſis prudẽtes.

Hieremiaſ Et hieremias. c. x. Ve mihi ſup contritione mea peſſima plaga mea, ego aũt Trenoꝝ dixi plane hæc infirmitas mea eſt & portabo illam. & trenoꝝ. c. v: Ve nobis quia peccauimus. ꝓpterea mæſtum factum eſt cor noſtrum. Ideo cõtenebra-Oſeas. ti ſunt oculi noſtri. Et oſeas. c. vi. Ve eis quoniam receſſerunt a me: uaſtabũ Micheas tur qa præuaricati ſunt in me. Itẽ & micheas. c. ii. Ve q̃ cogitatis inutile: & opamini malum in cubilibus ueſtris. In luce matutina faciũt hoc: quoniam contra dominum eſt manus eius. Et paulo infra. Iccirco tempus peſſimum ẽ In die illa ſũmetur ſup uos parabola: & cantabit canticũ cum ſuauitate di-Naum centium: depopulatione uaſtati ſumus. In ſuper apud naum ſcribitur. c. iii. Ve ciuitas ſanguinum uniuerſa mendacii: dilaceratione plena, non recedet a te rapina & uox flagelli.

Eſaias. Infortunioꝝ iſtoꝝ cauſam reddit deus p eſaiã. c. i. Dereliquerũt dominũ blaſ Cauſa iſtoe femauerunt ſanctum iſrael. &. c. v. Abiecerũt legẽ domini exercituũ: & elo licitatis iu quium ſancti iſrael blaſſemauerũt. Ideo iratus ẽ furor domini in populũ ſuũ daicæ. & extẽdit manũ ſuam ſup eũ, & pcuſſit eũ: Q uod & antea dictũ eſt deute-

ronomii.c.xxxii.Dereliq̃t deum factorẽ ſuũ: & receſſit a deo ſalutari ſuo: & inſta. Deũ q̃ te genuit dereliq̃ſti: & oblitus es domini creatoris tui. Viuit dominus & ad iracũdiam cõcitatus eſt/quia ꝓuocauerũt eũ filii ſui & filiæ: & ait abſcondã faciẽ meã ab eis/ & cõſiderabo nouiſſima eoꝝ: generatio enĩ ꝑuerſa eſt/ & infideles filii. Et ꝑ hieremiam.c.ii.Inq̃t deus me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ: & infra. Arguet te malicia tua & auerſio tua increpabit te: Scito & uide q̃a malũ & amarum eſt dereliq̃ſſe te dominũ deum tuũ: & non eẽ timorẽ eius apud te dicit dominus deus exercituũ: & infra. Oẽs de/ reliq̃ſtis me dicit dominus. Necnõ &.c.xxvi. Dereliquerũt me patres ueſtri ait dominus/ & abierũt poſt deos alienos & ſeruierũt eis/ & adorauerũt eos & me dereliquerunt/ & legẽ meam nõ cuſtodierunt. Sed & uos peius operati eſtis q̃ patres ueſtri: ecce enim ambulat unuſq̃ſq; poſt prauitatẽ cordis ſui mali ut me nõ audiat. O q̃ recte de iudæis inq̃t ꝓpheta: Vos peius operati eſtis q̃ patres ueſtri peius nãq;: quoniã eoꝝ patres ꝓphetas occiderũt. Iſti autem chriſtũ dei filium: quẽ & indies etiã blaſſemando impudicis uerbis occidunt: & ſequit̃ ꝓpheta. ecce enim ambulat unuſq̃ſq; poſt prauitatem cordis ſui mali/ ut me non audiat. hoc ẽ ꝑſiſtendo in ꝑtinacia & infidelitate nolentes audire chriſtũ extitiſſe uerũ meſſiach/ quem q̃ audire noluerit inq̃t deus deuteronomii.c.xviii. ego ultor exiſtã. Vltor enim extitit deus & ad hũc uſque diem iudæi ultionem ipſam non ignorant.

Deuteronomii.
Hierem
Nota
Deuteronomii.

Hac itaq; improbitate ſimul atq; malicia eos a ſe deus iuſtus iudex penitus abdicauit renuens atq; improbans oẽs ritus eoꝝ/ & cerimonias etiã quas facere cõſueuerant patres eoꝝ. Legit̃ enim hoc eſaiæ.c.i. quo mihi multitudinem uictimarum ueſtrarũ dicit dominus: pleuus ſum: holocauſta arietum & adipem pinguiũ & ſanguinem uituloꝝ & agnorũ & hyrcoꝝ nolui. Cũ ueneritis ante cõſpectum meũ quis quæſiuit hæc de manibus ueſtris: ut ambularetis ĩ atriis meis ne offeratis ultra facrificium fruſtra incenſum abhominatio ẽ mihi. neomeniã & ſabbatum & feſtiuitates alias nõ feram. Iniq̃ ſũt cætus ueſtri Calẽdas ueſtras & ſolẽnitates ueſtras odiuit anima mea/ facta ſunt mihi moleſta. Item.c.lxvi. Qui imolat bouẽ quaſi qui interficiat uirũ. Qui mactat pecus quaſi qui excerebret canem. Qui offert oblationem quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat. Qui recordat̃ thuris quaſi q̃ benedicat idolo. Itidẽ hieremias: c.vi. inq̃t ut q̃d mihi thus de ſaba affertis/ & calamum ſuaue olentẽ de terra longinquam: holocauſtomata ueſtra nõ ſunt accepta/ & uictimæ ueſtre nõ placuerunt mihi. Ideo ſequit̃. Filia populi mei accingere cilicio & cõſpergere cinere. Luctũ unigeniti fac tibi plãctum amarũ. Hoc idẽ ſcribitur trenoꝝ primo: Viæ ſyon lugent eo quod non ſint q̃ ueniant ad ſolẽnitatem/ omnes portæ eius deſtructæ: ſacerdotes eius gemẽtes uirgines eius ſqualidæ & ipſa oppreſſa amaritudine. Item trenoꝝ.c.ii. Obliuioni tradidit dominus ſyon feſtiuitatem & ſabbatum: & in opprobrium & in indignationẽ fu/

Renuit deus iudæorũ ritus & ſacrificiũ.
Eſaias.

roris ſui. Necnõ & oſeas.c.ii. Ceſſare faciã omne gaudium eius ſolẽnitatem
eius: neomeniã eius & ſabbatũ eius: & oĩa feſta tempora eius. Item iohel.c.
Iohel primo. Plange quaſi uirgo accincta ſacco ſup uirum pubertatis tuæ: periit ſa
crificium & libatio de domo domini: luxerunt ſacerdotes miniſtri domini.
& paulo infra. Accingite uos & plangite ſacerdotes: ululate miniſtri altaris
Ingredimini cubate in ſacco miniſtri dei mei: quoniam interiit de domo dei
ueſtri ſacrificium & libatio. Et itidẽ amos.c.v. Proieci feſtiuitates ueſtras:
Amos. & non capiam odorem cætuum ueſtroꝝ. Quod ſi obtuleritis mihi holocau
ſtomata & munera ueſtra nõ ſuſcipiam: & uota pinguiũ ueſtroꝝ nõ reſpiciã
Item.c.viii. Conuertã feſtiuitates ueſtras in luctum & omnia cantica ueſtra
in planctum: & inducam ſup omne dorſum ueſtrũ ſaccum: & ſup omne caput
caluicium: & ponã eam quaſi luctum unigeniti: & nouiſſima eius quaſi diẽ
Malachiaſ amarum. Inſup & malachias.c.primo ait. Nõ eſt mihi uoluntas in uobis di
cit dominus exercituũ: & munus nõ ſuſcipiam de manu ueſtra ab ortu enim
ſolis uſq; ad occaſum magnum ẽ nomẽ meũ in gẽtibus: & in omni loco ſacri-
ficatur & offertur nomini meo oblatio munda: qa magnum eſt nomẽ meum
in gentibus dicit dominus exercituũ. Hæc quidem quæ ſcripta ſunt a mala-
chia nõ poſſunt referri ad tẽpus babylonicæ captiuitatis: cum poſt ipſam ꝓ
pheta iſte uaticinatus ſit quæ ſcripta ſunt. Sed intelligunt hæc omnia ꝓcul
duhio de hac præſenti ſeruitute atq; miſeria: quam multos annos iudæi ꝑfe
Ra. ſolo. runt. q̄q rabi ſolomon illud quod dicit a ꝓpheta. Et in omni loco ſacrifica-
tur: & offertur nomini meo oblatio munda exponat de oratione quæ fit a iu
dæis quottidie p totum orbem inter omnes gentes. O inſanum caput & ho
minem beſtialem: qui ut ſuã ſtulticiam tueat: in manifeſtam infidelitatẽ in-
cidit. Nam ſi deus iudæorũ ſacrificium ꝓhibet atq; reiicit: cum p malachiã
dicat paulo ſupius: & munus nõ ſuſcipiam de manu ueſtra. Quomodo ora
tionem ſuſcipiet? Et ſi deus inqt: Non ẽ mihi uolũtas i uobis: quomodo ob
latio illa quã orationẽ uocat ſtultus ille mũda erit? Renuit enim deus iudæo
rum præces: multo magis munus eoꝝ uel ſacrificium. Hoc illud eſt quod ait
Oſeas. oſeas.c.iiii. Quia tu ſcientiam repuliſti repellam te ne ſacerdotio fungaris
Malachiaſ mihi. Iccirco deus ibidem p malachiam bis inquit ad conuincendã iudæorũ
maliciam magnum eſt nomen meum in gentibus. Non dixit magnũ ẽ nomẽ
meum in ſynagoga iudæoꝝ uel in iudæis uel i doctoribus eoꝝ. Quam obrẽ
ac ſola & unica auctoritate huiuſmodi ꝓphetæ põt non difficile compræhẽ
di quo ingenio qua doctrina quaue religione uel fundamento erga diuinam
maieſtatem pro ſua adipiſcenda ſalute iudæi ſe ſe inſtituant atq; gubernent
uel cæci ſint aut uideant: uel recta proficiſcant an delirent. Fuit enim mala
chias ꝓphetarum ultimus: poſt quem nullus ad iudæos miſſus eſt: qui quod
ab eo dicit tanq̄ peruicaces ac ſtulti non animaduertunt. Ait enim ipſe. Nõ
eſt mihi uoluntas in uobis: & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. Ex qbus

uerbis liquido conſtat ꝙ iudæoꝝ oblationem uel ſolitum eoꝝ cultũ erga di
uinam maieſtatem nõ ſolum deus ipſe nolit/ ſed etiam eorum præces atque
orationes reſpuat & aſpernetur.
Eſaiam ueritas iſta non latuit/ iccirco. c. primo ait. Cum extenderitis manus Orõne
ueſtras: auertam oculos meos a uobis: & cũ multiplicaueritis orationẽ nõ ex iudæor
audiam. Et apud hieremiam. c. ii. Clamabunt ad me/ & ego nõ exaudiã eos deus no
Item. c. ii. Ecce ego inducam ſup eos mala de q̃bus exire non poterũt & cla exaudit
mabunt ad me & nõ exaudiam eos. Necnõ &. c. xiiii. Cum ieiunauerint nõ Hieremi
exaudiã præces eoꝝ: & ſi obtulerint holocauſtomata & uictimas non ſuſci/
piam ea/ quoniam gladio & fame & peſte ego conſumã eos. Itẽ. c. xviii. Si/
cut uentus urens diſpgam eos coram inimicis: dorſum & nõ faciem meã oſtẽ
dam eis in die perditionis eoꝝ. Et trenoꝝ. c. ii. Repullit dominus altare ſu Trenoꝝ
um/ maledixit ſanctificationi ſuæ. Hoc ipſum inq̃t ezechiel. c. viii. Nõ par Ezechiel
cet oculus meus/ nec miſerebor: & qum clamauerint ad aures meas uoce ma
gna non exaudiam eos. & amos. c. v. aufer a me tumultũ carminũ ueſtrorũ Amos:
& cantica lyræ tuæ nõ audiam. Item & micheas. c. iii. Clamabunt ad domi Micheas
num: & non exaudiet eos: & abſcondet faciem ſuam ab eis in tempore illo ſi
cut nequiter egerũt in adinuẽtionibus ſuis: hæc dicit dominus ſuper ꝓphe/
tas q ſeducunt populũ meũ: qui mordent dẽtibus ſuis: & prædicant pacem
prophetæ iſti ſunt doctores hebræi: q tanq̃ ꝓphetæ uaticinari uolunt cæte/
ris affirmantes uẽturum eẽ meſſiach: & falſa huiuſmodi ſuaſione cæteros iu
dæos omnes decipiunt atq; ſeducunt/ amouẽtes eos a uero dei cultu atq; reli
gione. Qui mordent dentibus ſuis: hoc eſt detrahendo chriſto noſtro/ uero
meſſiach. & prædicant pacẽ: aſſerendo ſcilicet ꝙ meſſiach uẽturus ſit. Item
malachias. c. ii. Maledicam ſanctificationibus ueſtris: & maledicam illis: ec Malachias
ce enim proiiciã uobis brachium: & diſpgam ſup uultũ ueſtrum ſtercus ſolẽ/
nitatum ueſtrarũ: & aſſumet uos ſecum. Ideo infra ſequit̃. ꝓpter quod ego
dedi uos cõtentibiles & humiles omnibus populis. & infra: opiebatis lachri
mis altare domini fletu & mugitu: ita ut nõ reſpiciam ultra ad ſacrificiũ nec
accipiam quid placabile de manu ueſtra. Non poſſunt itaq; iudæi modo ali
quo uel ꝓphetarum auctoritate uel humana ratione uel diuina q̃n fateantur
ignorantiam ſuam improbitatem atq; ꝑfidiam per ea quæ ab iſto ꝓpheta di
cta ſunt. Non reſpiciam ultra ad ſacrificium: nec accipiã placabile quid de
manu ueſtra. Conſtat enim ꝙ poſt captiuitatem babylonicam uſq; ad chriſti
mortẽ quæ a iudaico populo fiebant ad honorem diuinæ maieſtatis/ omnia
deus ſuſciperet in odorẽ ſuauitatis: queadmodum eſdræ. c. iii. ſcribitur. Cõ Eſdras
gregatus eſt populus quaſi uir unus in ieruſalem/ & ſurrexit ioſue filius ioſe
dech & fratres eius ſacerdotes & ædificarunt altare dei iſrael/ ut offerrent in
eum holocauſtomata ſicut ſcriptũ eſt in lege moſi uiri dei: Et ſequit̃/ & obtu
lerunt ſup illud holocauſtũ domino mane & ueſpere: feceruntq; ſolẽnitatem

tabernaculoꝝ ſicut ſcriptum eſt/ & holocauſtũ diebus ſingulis ꝑ ordinem ſe cũdum præceptũ opus dei in die ſuo: & poſt hæc holocauſtũ iuge tam in ca lendis q̃ i uniuerſis ſolẽnitatibus domini. Hæc aũt ſi grata deo ſi accepta fue

Nota

rint/ eiuſdẽ. c. viii. inſtruimur. Vbi dicitur: ieiunauimus aũt. & rogauimus deum noſtrum ꝑ hoc/ & euenit nobis proſpere. At quæro nunc a iudæis a tẽ pore quo a romanis in ſeruitutem ducti ſunt: ſi deo unq̃ ſacrificium obtule/ rint ſicut ſcriptum ẽ in lege moſi: ſi ſolẽnitatem aliquã antiquo ritu celebra/ uerint: ſi tandem ꝓſperum ſibi quid euenerit: Non dubito reſpondebunt ſa crificiũ ullum neq; obtuliſſe/ neq; ꝓſperum aliq̃d eueniſſe. Igitur quod a ma

Concluſio uera. Malachiaſ

lachia dicit non reſpiciam ultra ad ſacrificium/ nec accipiã placabile q̃d de manu ueſtra/ ad aliud tempus dirrigi non põt: niſi ad tẽpus præſentis capti uitatis. Si ergo ita eſt ſicuti eſt: manifeſte apparet ꝙ apud deum uana ſit oĩs iudæorum oratio: necnon & irrita ſint omnia eoꝝ opera/ quæ pro placãda diuina iuſticia fiunt ab eis: cum deus ipſe iudæis dicat. Non reſpiciam ultra ad ſacrificium/ nec accipiã placabile quid de manu ueſtra.

Quare autem dæus præces iudæorum atq; ſacrificia renuat & inexorabilis fa ctus ſit/ iudæi ſciunt & ſentiunt: & neminem latet. Nulla etenim alia ut dixi mus extitit cauſa niſi quia occiderunt chriſtum uerum dei legatum / uerum meſſiach/ uerum dei filium/ & hoĩem uerum/ & deum uerum. Iccirco præci

Eſasa. i

pit deus eſaiæ. c. lviii. Clama ne ceſſes quaſi tuba exalta uocem tuam / & an nuncia populo meo ſcelera eoꝝ & domui iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt & ſcire uias meas uolunt/ quaſi gens quæ iuſticiã fe/ cerit: & quæ iudicium ſuum non dereliquerit. Rogat me iudicia iuſticiæ/ & appropinquare deo uolunt. Et ſequitur. c. ſequenti. opera eorum opera in/ utilia: & opus iniquitatis ĩ manibus eoꝝ. Pedes eoꝝ ad malũ currũt & feſti nant/ ut effundant ſanguinẽ inocentẽ. Cogitatiões eoꝝ: cogitatiões inutiles Vaſtitas & cõtritio ĩ uiis eoꝝ. Viã pacis neſcierũt: & nõ ẽ iudiciũ in greſſibꝰ eoꝝ. Semitæ eorũ incuruatæ ſunt eis: omnis q̄ calcat iu eis/ ignorat pacem:

Hieremiaſ

Et apud hieremiã. c. iiii. Stultus populus meus me nõ cognouit. Filii inſcipi entes ſunt: & uecordes. Sapiẽtes ſunt ut faciãt mala. Bene aũt facere neſcie runt: &. c. v. præuaricatiõe enĩ præuaricata ẽ in me domus iſrael/ & domus

Pſalmus.

iuda/ ait dominus: negauerũt dominũ: & dixerunt nõ eſt ipſe. Ideo dicitur pſalmo. lxxx. Nõ audiuit populus meus uocẽ meã: & iſrael non intẽdit mi/

Hieremias

hi. Itẽ. c. xxxv. Locutus ſũ ad illos & nõ audierũt: uocaui illos & nõ reſpõde rũt mihi. Ideo cõquærit hieremias trenoꝝ. c. iii. dicẽs. Cũ clamauero & cũ rogauero excluſit orationẽ meã: & infra repulſa ẽ aĩa mea oblitus ſũ bonoꝝ & dixi piit finis meus/ & ſpes mea a domĩo: & paulo ĩfra nos iniq; egimus & ad iracũdiã ꝓuocauimus iccirco tu ĩexorabilis es. Item ezechiel. c. xx. Viuo

Ezechiel Oſeas

ego dicit domĩus deus: q̄a nõ reſpõdebo uobis: neq; cogitatio mẽtis uřæ fiet Et oſeas. c. v. Vadẽt ad quærẽdũ dominum/ & non inueniẽt/ ablatus eſt ab

eis. O calamitoſam ſortem iudæorū. O conditionē infœlicē funditus atq; pditam omni nanq; regimine priuati ſunt: & ppriis abdicati laribus: expulſi undiq; & afflicti quo ſe intrudant neſciunt: hinc inde anguſtiæ atq; dolor gemitus atq; ſingultus: gaudiū nullū: neq; ulla quies. Vt ſcribit apud eſaiā. c. xxiiii. Ceſſauit gaudiū tympanorū: Quieuit ſonitus lætantiū: Cōticuit dulcedo cythare: Deſerta eſt oīs læticia. Tranſlatū eſt gaudiū terre: Itē & trenorū. c. iii. oculus meus afflictus eſt nec tacui: eo q non eſſet requies. Necnō & c. v. Defecit gaudiū cordis noſtri: Verſus eſt in luctum chorus noſter. Esaias. Trenorū.

Hæc pfecto miſerrima ſūt atq; ifœliciſſima. Sed hoc multomagis calamitoſū eſt atq; miſerū: q deus q tam clemēs tam pius eſt: uelit atq; iubeat: ne diuinū pro eis aliquod auxilium iploretur: quemadmodum legitur hieremiæ. c. vii. Tu ergo noli orare pro populo hoc: nec aſſumas pro eis laudē & orationē: & non obſiſtas mihi quia non exaudiam te. Item &. c. xi. Tu ergo noli orare p populo hoc: & ne aſſumas pro eis laudem & orationem quia non exaudiam i tempore clamoris eorū ad me i tempore afflictiōis eorum. Et. c. xiii. Nō parcam & non concedam neq; miſerebor. Item &. c. xiiii. Idem propheta inquit Noli orare pro populo iſto i bonum: cum ieiunauerit nō exaudiā. Et. c. xv. Dixit dominus ad me ſi ſteterit moſes & ſamuel corā me: non eſt anima mea ad populum iſtum: eiice illos a facie mea: & egrediantur. Et. c. xvii. Seruire te faciam inimicis tuis i terra quam ignoras: quoniā ignē ſuccendiſti i furore meo: uſq; in æternum ardebit: hæc dicit dominus. Item. c. xxx. propter multitudinem iniquitatis tuæ: dura facta ſunt peccata tua: quid clamas ſuper cōtritione tua inſanabilis eſt dolor tuus. Et. c. xxxxiiii. Scitis in maledictionē & in opprobrium cunctis gentibus terræ: & infra: ecce ego ponam faciē meā in uobis in malum & diſpergam omnem iudam. Hæc audiunt iudæi quottidie legunt atq; ſciunt: & tamen retrorſum abeunt: & magis peruicaces i dies fiunt. Cognoſcunt errores ſuos atq; cordis duriciam: & tamen ad deum conſolatorem ſuum: atq; indulgentiſſimum iudicem reuerti uel accedere nolunt Non uult deus ut p iudæis oretur Hieremia

Accuſant ſe præterea imundiciarum ſuarum atq; peccatorum: & tamen non ē quem pœniteat eorū aliquis Aiunt enim ipſi atq; fatentur errores ſuos atq; ſcelera quemadmodum legitur eſaiæ. c. lviiii. & tamen nō ſe corrigunt uel caſtigant. Multiplicatæ ſūt enim iniquitates noſtræ coram te: & peccata noſtra reſponderunt nobis: quia ſcelera noſtra nobiſcum: & iniquitates noſtras cognouimus peccare & mentiri contra dominum & auerſi ſumus ne iremus poſt tergū dei noſtri. Itē. c. lxiiii. Ecce tu iratus es: & peccauimus: & facti ſumus ut immundi omnes nos: & quaſi panus menſtruatæ uniuerſæ iuſticiæ noſtræ: & cecidimus quaſi folium uniuerſi: & iniquitates noſtræ quaſi uentus abſtulerunt nos: & non eſt qui inuocet nomen tuum: qui conſurgat & teneat te: abſcondiſti faciem tuam a nobis. Item hieremias capitulo. iii. Dormiemus in confuſione noſtra: & operiet nos ignominia noſtra: Accuſant ſe ipſos iudæi prauitatū ſuarū Eſaias. Hieremias

quoniā domīo deo nr̄o peccauimus nos & patres noſtri ab adoleſcētia noſtra
uſq; ad hanc diem: & nō audiuimus uocē domini dei noſtri. Et. c. viii. Pecca
uimus enim domino: & nō erat bonū: tempus medelæ & ecce formido. Nec
Daniel nō apud danielē. c. iii. Peccauimus enī & iniq; egimus recedētes a te. Et deli
quimus in oībus: & præcepta tua nō audiuimus: nec obſeruauimus: nec feci
mus ſicut præceperas nobis: ut nobis bene eēt. Itē &. c. viiii. Peccauimus ini
quitatē fecimus: impie egimus: & receſſimus: & declinauimus a mādatis tu/
is atq; iudiciis. Nō obediuimus ſeruis tuis ꝓphetis: q̄ locuti ſunt ī noīe tuo.
Et paulo īfra. Nō audiuimus uocē domini dei nr̄i. ut ābularemus ī lege eius:
quā poſuit nobis ꝑ ſeruos ſuos ꝓphetas. Et oīs iſrael præuaricati ſunt legem
tuā: & declinauerūt ne audirent uocē tuā. Et ſtillauit ſuper nos maledictio &
deteſtatio quæ ſcripta eſt in libro moſi ſerui dei: quia peccauimus ei.

Quærit deus iudæos ut pœniteat

Quam ob rem mirandū eſt ꝑfecto nō parū: ut tot tātiſq; īfortuniis agitati iu/
dæi cognoſcāt & ſciant ſe peccaſſe & ī deū iniq; egiſſe: & errati ſui tamen nō
pœniteat. Scio enī ac neminē fugit: ſi dolerēt peccato ſuo: & pœnitentiam
agerēt. Deus q̄ pius eſt atq; miſericors: Cui ꝓpriū eſt miſereri ſemꝑ & parce/
re: q̄bus angoribus atq; āguſtiis torquent̄ & affligunt̄ ab eis liberarent̄ pror
Hieremias ſus atq; euaderēt. Ideo hieremias. c. iiii. aduerſus eos clamitat: Laua a mali/
cia tua cor tuū ieruſalē: ut ſalua fias. Et. c. xviii. Si pœnitentiā egerit gens il
la. Agam & ego pœnitentiā ſuꝑ malo quod cogitaui ut facerē ei. Itē. c. xxvi.
Ezechiel Nūc bonas facite uias ueſtras & ſtudia ur̄a: & audite uocē domini dei ueſtri
& pœnitebit dominum mali: quod locutus eſt aduerſum uos. Item ezechiel.
c. xviii. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis: quæ
operatus eſt: & cuſtodierit oīa præcepta mea: & fecerit iuſticiam & iudicium
uita uiuet: & nō morietur: omnium iniquitatum eius quas oꝑatus eſt: non re
cordabor. Et īfra: Cōuertimini & agite pœnitentiam ab oībus iniquitatibus
ueſtris: & non erit uobis in ruinam iniquitas. proiicite a uobis omnes iniqui
tates ueſtras: in q̄bus præuaricati eſtis: & facite uobis cor nouum: & ſpiritū
nouum: Et quare moriemini domus iſrael? quia nolo mortē moriētis dicit do
minus deus reuertimini & uiuite. Item &. c. xxxiii. Si autem dixero īpio mo
rieris: & egerit pœnitentiam de peccato ſuo uita uiuet & nō morie̅t. Iccirco
chriſtus uerus meſſiach clamat Lucæ. c. v. Nō enī ueni uocare iuſtos ſed pec/
Chriſtus catores ad pœnitentiā. Itē. c. xiii. Niſi pœnitentiā habueritis oēs ſimiliter ꝑi
ii. pe. iii. bitis. Necnō. ii. pe. iii. Dominus nō uult aliquos perire: ſed oēs ad pœniten
Eſaias. tiā reuerti. Ideo eſaias. c. xxxxv. ait. Cōuertimini ad me & ſalui eritis oēs fi/
Hieremias nes terræ & hieremias: c. xv. Si cōuerteris conuertā te: & ante faciem meam
Ezechiel ſtabis. Et ezechiel. c. xxxiii. Viuo ego dicit dominus deus: nolo mortem im/
Oſeas pii: ſed ut conuertatur impius a uia ſua & uiuat. Conuertimini a uiis ueſtris
zacharias peſſimis. Item oſeas capitulo. xiiii. Conuertere iſrael ad dominum deum
tuum: quoniam corruiſti in iniquitate tua. Item zacharias capitulo. prio cō

uertimini ad me dicit domius exercituũ: Ne ſitis ſicut patres ueſtri: ad quos clamabant ꝓphetæ priores dicẽtes: hæc dicit dominus exercituũ. Cõuertimini de uiis ueſtris malis: & cogitationibus uṙis peſſimis: & nõ audierũt neq; attenderũt ad me dicit dominus. O ſingularis æterni dei pietas: o imenſa iuſti iudicis charitas atq; clemẽtia. Pœnitentiã & ipſe acturus eſt de aiaduerſione aduerſus iprobos: ſi & illi de peccato ſuo pœnitẽtiã agere uoluerint. Nõ eni latet quẽpiam hæc ueritas de ſacris lr̄is benemeritũ. Legitur nanq;. ii. Re. c: xii. ꝙ dauid rex uriã etheum occiderit (cuius eni auctoritate uel præcepto fit homicidiũ: ab eo factum dicit̃) Vxorẽq; illius poſtea rex accepit in ſuam: ad quẽ miſſus a deo nathan iquit: quia uriam pcuſiſti gladio: gladius non recedet a domo tua. Tunc rex ait: peccaui domino & pœnituit dauid mali quod fecerat: & inqt nathan: dominus tranſtulit peccatum tuum & non morieris. Præterea. ii. Re. c. xxiiii. dicit̃: ꝙ dauid iualeſcẽte morbo i populo iſrael cognoſcẽs peccatũ ſuũ deo dixerit. Ego ſum q peccaui: & ego iniq; egi: iſti qui oues ſunt quid fecerunt. uertat̃ obſecro manus tua cõtra me & contra domũ patris mei. Tunc propiciatus eſt domius terræ: & cohibita eſt plaga ab iſrael Itẽ legit̃. iii. Re. c. xxi. ꝙ achab rex iſrael uineã naboth iezraelitæ appetens: cum optatũ aſſeq nõ poſſet: iezabel arte uxoris eius: naboth falſo accuſatus demũ lapidibus obrutus iteriit Cumq; achab ad poſſidendã uineã naboth ſe proriperet: dei mandato helias teſbites illi obuius factus eſt: & inquit achab quo in loco ſanguinem naboth linxerunt canes: in eodem quoq; & lambent ſanguinem tuum. Audiens autem ſermonẽ iſtum achab ſcidit ueſtimenta ſua & operuit cilicio carnem ſuam ieiunauitq; & dormiuit in ſacco atq; demiſſo capite ambulauit Tunc domini ſermo ad heliam teſbitem factus eſt dicens: Non ne uidiſti humiliatum achab coram me? Quia igitur ſe humiliauit atq; abiecit mei cauſa: non inducam malum in diebus eius. Manaſſes inſuper rex iuda Fecit malum coram domino iuxta abhominationem gentium: quas ſubuertit dominus coram filiis iſrael: & conuerſus iſtaurauit excelſa: quæ demolitus fuerat ezechias pater eius. Conſtruxitq; aram balaim: & fecit lucos: & adorauit omnem militiam cœli & coluit eam. Sculptibile quoq; & conflactile ſignum: poſuit in domo domini: Seduxit manaſſes iudam. & habitatores ieruſalem ut facerent malum ſuper omnes gentes: quas ſubuerterat dominus a facie filiorum iſrael iccirco dominus ſuper induxit eis principes exercitus regis aſſyriorum cæperũtq; manaſſem: & uictum cathenis atq; compedibus duxerunt in babylonem: qui dolens erratis ſuis orauit dominum deum ſuũ & egit pœnitentiam coram deo patrum ſuorum: depræcatuſque eſt eum: & exaudiuit orationem ſuam: & reſtituit eum ieruſalem in regnum ſuum. Et cognouit manaſſes ꝙ dominus ipſe eſſet deus ſcribitur hoc. ii. paralypomenõ. c. xxxiii. Item primo eſdræ. c. x. legimus: ꝙ orante eſdra iacentq; ante dei tẽplũ ac eius auxiliũ iplorãte cõtulit ſe ad illũ cũctus cætus iſrael fletu magno

ii. R. xii.
Dauid
Vrias

Manaſſes.

Paralypomenon
Eſdras

inquiẽs nos preuaricati ſumus in deum noſtrũ: nũc quia eſt pœnitẽtia i iſrael
ſuper hoc: & ꝓcutiamus fœduſ cũ domino deo noſtro: & eorũ q tenent prece
ptũ domini dei noſtri ſecundũ legẽ fiat. Item iudith. c. iiii. holofernes prin-
Iudith ceps militiæ nabuhodonoſor cũ ciuitates ꝗplurimas expugnaſſet: Audiẽtes
hoc filii iſrael timuerũt ualde: & tremor & horror eorũ mentẽ inuaſit ne qđ
cæteris ciuitatibus ac tẽplis fecerat: ab eo itidẽ ieruſalẽ atq; templo dei fieret
Et clamauit oĩs populus ad dominũ & humiliauit aĩas ſuas i ieiuniis & oratõ
nibus ipſi & mulieres eorũ: Et iduerunt ſe ſacerdotes ciliciis: iſantes ꝓſtraue
rũt ſe cõtra faciẽ tẽpli domini. Et altare dei operuerũt cilicio: & clamauerũt
ad dominũ deum iſrael unanimiter: ne daret in prædã iſantes eorũ & uxores
eorũ indiuiſionẽ: & ciuitaies eorũ in exterminiũ: & ſancta eorũ in pollutio-
nẽ. Tunc elyachĩ domini ſacerdos magnus circuiuit oẽm iſrael: allocutuſq;
eos dixit: Scitote quoniã exaudiet dominus præces ueſtras: ſi per manſieri-
tis i ieiuniis & orationibus i conſpectu domini. Iob inſup uir ſãctus ac timẽs
deum dicebat domino: auditu auris audiui te: nũc aũt oculus meus uidet te:
Iob Iccirco ipſe me repræhẽdo: & ago pænitentiã i fauilla & cinere: Hoc legimus
iob. c. xxxxi. Itẽ apud ionã. c. iii. Factũ eſt uerbũ domini ad ionã ſecundo di
cens: Surge & uade i niniuẽ ciuitatẽ magnã: & prædica in ea prædicationẽ
Ionas quã ego loquor ad te. Et cæpit ionas itroire in ciuitatẽ itinere diei unius: &
clamauit & dixit: adhuc: quadraginta dies & niniue ſubuerteẽ: Et credide-
runt uiri niniuitæ i domino & prædicauerũt ieiuniũ: & ueſtiti ſũt ſaccis a ma
iori uſq; ad minorẽ. Et ꝑuenit uerbũ ad regem niniue: & ſurrexit de ſolio ſuo
& abiecit ueſtimentũ ſuum a ſe: & indutus eſt ſacco: & ſedit incinere: & cla-
mauit & dixit in niniue ex ore regis & principum eius dicens: homines & iu-
menta: & boues & peccora non guſtent quicꝗ nec paſcantur: & aquam non
bibant: & operiantur ſaccis homines. Et conuertatur uir a uia ſua mala: &
ab iniquitate: quæ eſt in manibus eorum. Et uidit deus opera eorum quia cõ
uerſi ſunt đ uia ſua mala. & miſertus eſt ſuper malitiam quam locutus fuerat
ut faceret eis: & non fecit. Legimus etiam ꝙ murmurati fuerint contra moſẽ
& aaron filii iſrael: dicentes utinam mortui eſſemus in egypto: & non in hac
uaſta ſolitudine non ne melius reuerti in egyptum: dixeruntque alter ad al-
terum conſtituamus nobis ducem: & reuertamur in egyptum. Et dixit domi
nus ad moſem quouſque detrahet mihi populus iſte? quouſque non credent
mihi in omnibus ſignis: quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia at-
que conſumam: Hæc autem cum dixiſſet moſes filiis iſrael: Luxit populus ni
mis: & ecce mane primo ſurgentes aſcenderunt uerticem montis: atque di-
xerunt: parati ſumus aſcendere ad locum de quo dominus locutus eſt: quia
peccauimus: habemus hoc numeri capitulo. xiiii. Item numeri capitulo.
xxi. legitur quod peccatum ſuum cognoſcens populus iſrael poſtꝗ locutus
fuit cõtra moſem atq; dominũ uoluerit deus a ſerpentum plaga ut euaderet

atq; morte: æne o ſerpēte pſpecto: quē fecit moſes mādato domini. præterea iudicum. c. x. filii aūt iſrael peccatis ueteribus noua iniungentes fecerūt ma um in conſpectu domini & ſeruierunt idolis: baalim & aſtaroth: cōtra quos dominus iratus tradidit eos in manus philiſtiim: Afflictiq; ſunt uehemēter & clamantes ad dominū dixerūt: Peccauimus tibi: qa dereliqmus te deū noſtꝝ & ſeruiuimus baalim: & oīa de finibus ſuis idola alienorū deorū proiecerūt & ſeruierunt domino: q doluit ſuper miſeriis eorum.

Sumus itaq; arbiter deus conditor oīum atq; rector: nullū quidē licet prauus ſit atq; ſceleſtus a ſe abdicat: modo ſceleris ſui pæniteat: quoniā ut ſatis cuiq; ſupq; conſtat: ad uitā hoībus inſpirauit animas nō ad mortē. Poſſunt igit iu dæi reati ſui ueniā a deo aſſeq: & ſpoliare ſe nō difficile oī moleſtia atq; pdi tione: dūmodo amplexari uoluerint recto animo quod pphetæ admonēt at q; docent: quod ue ratio: quod ueritas ipſa cogit: chriſtū ſcilicet: q fuit uerus meſſiach: accuſantes cæcitate maiores ſuos atq; malicia: q eum aſpnati ſunt & necauerūt cōtra ius atq; fas oē. Hac profecto unica profeſſione ſeqūetes i ſtituta eius dilecti a deo erūt & ab hoībus: & eorū memoria i benedictiōibus erit. Iam ponāt de corde ſuo ptinacē obſtinationē. Iam moueāt a ſe itollera biles errores ſuos. & a ptinacia amoti prorſus atq; ſeiuncti: tūc ad uerū cultū ſūmi dei atq; religionē uerā accedētes: beatitudinē æternā & imortalitatem poterūt adipiſci quam ipſi & ſui omnes ſua malitia perdiderūt. Legāt iudæi geneſeos. c. iiii. qd acciderit caym ptinaci: ſpræta admonitiōe ſūmi dei: ma ledictus inqt ipſe eris ſup terrā: cui & ille ait: ecce eiicis me hodie a facie ter ræ: & a facie tua abſcondar. & ero uagus & pfugus in terra. Legant etiā iu dæi exodi a. c. v. uſq; ad capitulū. xv: qbus & quātis plagis pharaonē ob du riciā cordis eius deus affecerit: illius nāq; currus demū & eqtes ac oīs exerci tus aquis obruti & ad pfundū tracti miſerrime perierūt. Legant inſup iudæi ii. Re. c. viii. quoniā ſaul in regē populus iſrael petiit ac uoluit omnino præ ter ſamuelis opinionem atq; uoluntatē dei: quid conſecutus fuerit tandē po pulus ipſe ppter importunitatē atq; ptinatiam ſuā. Itē legant iudæi. primo. Re. c. xviii. uſq; ad calcē eiuſdem libri: qa non deſtitit ſaul obſtinatus & per uicax electum a deo dauid pſequi & inſectari: qnomodo: quo ue ordine diē ſuū obierit. Itē legant iudæi. ii. Re. c. ii. Quid aſahel pfuerit ptinacia ſua i pſequēdo abner q exercitus ſaul princeps extitit: nā haſta i inguine pcuſſus obccubuit. Præterea. Legant iudæi a. c. xxxvii. geneſeos uſq; ad capitulum xxxxvi. qbus afflictōibus quibus anguſtiis laborauerint filii iacob ppter ſæ uiciam & obſtinationē quam contra ioſeph fratrē ſuum machinati fuerint: de quibus ſcribitur eiuſdem. c. xxxxviiii. maledictus furor eorum: qa ptinax & indignatio eorū qa dura. Fratres iſtos nullus profecto ignorat iudæos eſſe quippe q ab illis originem traxerunt: qui chriſtum fratrem ſuum inſectantur indies: de quo dictum fuit deuteronomii. c. xviii. pphetam ſuſcitabo eis de

Quid agit perti nacia

Geneſeos caym

Exodi pharao

ii. re. vii. ſaul

i. re. xviiii.

ii. Re. ii. aſahel

Geneſeos filii iacob

Deutero nomii

Ioſeph medio fratrum ſuorũ. Et queadmodũ ioſeph fratres ob pertinaciã ſuã atq; ĩ
probitatẽ nequiuerũt eũ agnoſcere: niſi cõfectis atq; deartuatis oibus uirib9
ſuis: ita & iudæi chriſtũ meſſiach ſcire nõ poterunt unq̃ ob ꝑuicaciã ſuã: niſi
angoribus extremis ꝑcuſſi & afflicti prius fuerint: quãdo chriſtus ipſe prout
cuiuſq; opa efflagitauerint iudicabit: ac præmiũ reddet cuiq; tũc ſane chriſti
iudicialis maieſtas atq; potentia nõ ignorabit᷑ ab eis: tuncq;. ſeuerũ iudicem
Eſaias. ſentiẽt quẽ piũ recipe noluerũt: Et detrahẽtes illi humiliabunt ſe & adora
Paralypo bunt ueſtigia pedũ illius: ut hẽt eſaiæ. c. lx. Seruiant igitur chriſto uero meſ
menon ſiach: & auertet᷑ ab eis ira furoris eius: ut ſcribit᷑. ii. paralypomenon. c. xxx:
& hẽbunt miſericordiã corã dominis ſuis q illos duxerũt captiuos & reuertẽ
tur in terrã iſtã: ex qua expulſi ſunt: Pius eñi & clemens eſt dominus deus: nõ
Hieremias auertit faciẽ ſuam ab eis ſi reuerſi fuerint ad eum. At ſi terga uerterint: & au
res non præſtiterint prædicantibus ueritatẽ: Audiant q̄d hieremias. c. xviii.
contra eos clamitet. Da filios eorũ in famẽ: & deduc eos in manus gladii.
Fiant uxores eorũ abſq; liberis: & uiduæ: & uiri earum interficiantur morte.
Iuuenes eorum cõfodiantur gladio ĩ prælio: audiatur clamor de domibus eo
rum. Et paulo infra. Ne propicieris iniquitati eorum: Et peccatũ eorum a fa
cie tua non deleatur. Fiant corruentes in conſpectu tuo: In tempore furoris
tui abutere eis. Cui & deus inquit eiuſdem. c. ſequenti. Conteram populum
iſtum ſicut conteritur uas figuli: quod non poteſt ultra iſtaurari. Cõtra quos
etiam dauid ſpiritu ſancto impulſus dixit pſalmo. lxviii. Effunde ſuper eos
iram tuam: & furor iræ tuæ compræhendat eos: Fiat habitatio eorum deſer-
Pſalmus. ta: & ĩ tabernaculis eorũ non ſit qui inhabitet: Appone iniquitatẽ ſuper ini-
quitatem eorũ: & non intrent in iuſticiam tuam: Deleãtur de libro uiuentiũ:
Pſalmus: & cum iuſtis non ſcribantur. Necnõ & pſalmo. cviii. Fiant contra dominum
Leuitici. ſemp: & diſpereat de terra memoria eorũ. Item leuitici. c. xxvi. uiſitabo uos
uelociter egeſtate & ardore: q cõficiat oculos ueſtros: & cõſumat animas ue
ſtras: ponam faciem contra uos: & corruetis corã hoſtibus ueſtris: & ſubicie-
mini his qui oderunt uos: fugietis nemine perſequẽte. Et conteram ſupbiam
duriciæ ueſtræ: Audiat præterea gens iſta pfida atq; ſceleſtiſſimus iudæorũ
populus quid cõtra eum deuteronomii. c. xxviii. deus ipſe iuſtus iudex: qui
Deutero prauos iuſte punit atq; caſtigat: Audiat inq̃ ſũmi tonantis uocem terribilem
nomii q; ſententiã: quam in eum intulit: & inferendo quottidie perſeuerat. Inquit
eñi: Maledictus eris in ciuitate: Maledictus ĩ agro. Maledictũ horreũ tuum
& maledictæ reliquiæ tue. Maledictus fructus uẽtris tui: Maledictus fructuſ
terræ tuæ. Maledictus eris ĩgrediẽs: Maledictus egrediẽs. Semp ſis calũniã p
ferens & oppreſſus cunctis diebus. Hæc aũt ſi patiunt᷑ iudæi atq; ſuſtinent:
nõ ne gentes oẽs intelligunt atq; uident? Non ne & infœlices ipſi ſciunt & ex
perti ſunt atq; ſentiũt? At profecto & grauioribus afficient᷑: quando ſcelerũ
ſuorum pœnitentiã quæritabunt: & pœnitentiæ tempus non dabitur eis.

IS IGITVR itellectis uiſis & mãibus ſic dixerim ptractatis: iã fuſis
h hoſtibꝰ: iã nr̃o cõflictu iudæis pditis atq; cõtritis: tps adeſt: qa nullus
eorũ iã nos ulterius aggredi põt firmiori auctoritate uel rõne: ut nos
adductis prius turbæ iudaicæ qbuſdã ineptiis atq; delirametis nr̃o certamini
manũ iponamus extremã quæ qdẽ niſi detegerẽ: putarẽ me pfecto ſatis nihil
feciſſe officio meo atq; uictoriæ: quã ſũ diuina adeptus æqtate atq; iuſticia.
Dicunt enim iudæi improbi ac ſcelerati. Si qs coitũ uenereũ cõtra humanum
uſum cũ uxore ſua loco uel uaſe nõ cõgruo exercuerit: ſcelus nullũ admitte/
re uel peccatũ. Obſcenitas iſta uel turpitudo ſcribit̃ apud ipſos i libro calla
q apud nos dicit̃ ſpõſa: ubi ſcribit̃/ q uxor cuiuſdã corã ſeniorībꝰ legis cõ/
queſta uirũ ſuũ accuſauerit mr̃imonii pudiciciã in uaſe nõ cõceſſo / & ordie
naturæ nõ ſeruato ſæpius euertiſſe. Qua re more ſuo diſcuſſa mulieri dixe/
rũt. Lege cautũ non ẽ: qn tecũ illud ab eo fieri poſſit. Habemus nãq; leuitici Leuitici
c. xx. Qui dormierit cum maſculo coitu femineo uterque operatus eſt nefas
morte moriatur. O facinus talmuthica ſapientia dignum. O ignorantiã be
ſtialem atq; beſtiis deteriorem: quæ quidem contra ordinem naturæ non per
gunt. Aiunt enim iudæi contra ius naturæ non eſſe a lege prohibitum agere
cum uxore. Et quoniam ſceleſtiſſimi ſunt/ ſceleſtem doctrinam docent. Sed
quæro ab eis: agere cum uxore in uaſe non congruo & euerſo an ſit cõtra na
turam an non? Scio equidem eorum nullum tam fatuum tam beſtialem eſſe/
qui non dicat non affirmet/ naturæ officio repugnare: quicquid naturæ or/
dine prætermiſſo efficitur. Sed illud ipſum quod naturæ non congruit natu
ræ ordine omiſſo diuinæ legi repugnat. Igitur illud prohibitum eſt atq; pec
catum. Legitur enim iudicum. c. xviiii. q uir quidam leuites nomine: cũ nõ Iudicum
nulli ciuitatis gabaa filii belial eo abuti cuperent/ hoc tãtum ut euitaret ſce/
lus uxorem ſuam eis uxurariam dedit: qua cum tota nocte abuſi eſſent: dimi
ſerunt eam mane/ ut ſcribitur ibidem. Aut enim ſecundum ordinem & uiã
naturæ cum muliere ipſa obſecuti ſunt animo ſuo. Aut euerſo ordine & i ua
ſe non congruo. Vterq; autem coitus abuſus dicitur. Iccirco prohibitum eſt
atq; peccatum. Alter enim quoniam mulier illa nullius eorum uxor erat. Al/
ter uero quia uaſe mutato: & officio naturæ non adhibito coierunt. De pri/
mo nãq; ſcribitur geneſeos. c. xviiii. de filiabus loth/ habeo duas filias inqt
ipſe/ quæ necdum cognouerũt uirum educam eas ad uos abutimini eis ſicut Geneſeos
uobis placuerit. Nemo ſibi iure perſuadere poteſt q uir bonus & amicus dei
filias abutendas alicui extra uas & in loco non congruo dediſſet. De ſecun/
do q ſit abuſus neminem latet/ cum magis profanum ſit atq; maius peccatũ
quandoquidem ſemen humanum quod producendæ prolis gratia deus ho/
minibus cõceſſit eiectum extra locum: operari nequeat finem ſuum: ob quẽ
errorem atq; maliciam uoluit deus her et onan iudæ filios uita priuare ut le
git̃ geneſeos. c. xxxviii. Fuit quoq; her primogenitus iudæ neq̃ in conſpectu Geneſeos

domini: & ideo ab eo occiſus eſt. Et ſequitur deonan. Iccirco percuſſit eum dominus eo ꝙ rem deteſtabilem faceret. In quo autem her nequam fuerit: dicunt iudæi in eo quo fuit frater eius onã ꝺ: qui cum uxore obſequens animo ſuo emittebat ſemen extra locũ ne conciperet. Igitur iſti licet lege naturæ cum uxoribus ſuis coierint: quoniam ſemen in terram ex loco idoneo emiſerunt/ morte digni a domino iudicati ſunt. Diuinæ iuſticiæ congruit etiam: ut qui in uaſe non debito rem habuerit/ ubi recipi ad finem ſuum ſemen non poſſit multo magis mortis pœnã uel interitũ ſubire debeat.

Geneſeos. Quæro inſuper a iudæis cur deus pluit ſuper ſodomam & gomorram ut legitur geneſeos. c. xviiii. ſulphur & ignem de cœlo/ & ſubuertit ciuitates illas: & uniuerſos habitatores urbium/ & cuncta terræ uirentia: Cur etiam ſententiam in eum tulit deus ut habetur leuitici. c. xx. qui cum maſculo concubitũ habuerit? Puto equidem iudæos non fore adeo inſanos adeo rationis expertes/ qui ueritatem iſtam non euomant: deum inter uiros coitũ deteſtari: quãdoquidem in re ipſa ordo naturæ euertatur & natura ipſa finem ſuum aſſequi non poſſit. Nam lege diuina ſancitum eſt ut homo hominem generet. Creſcite inquit ipſe geneſeos. c. primo: & multiplicamini & replete terram. Necnon eiuſdem. c. viiii. Vos autem creſcite & multiplicamini & ingredimini ſuper terram & implete eam. Conſtat proculdubio huic præcepto repugnare plurimum/ regulam generandi euertere: quando ſubuerſione ipſa/ deus quod decreuerit finem ſuum ſortiri nequeat. Et quẽadmodum dei præcepto maſculinus coitus obſtat. ſic itidem cum muliere agere regula naturæ omiſſa & ordine/ modus tollitur generandi atꝙ concipiendi uia: cum proficiſcatur eadem uir cum uiro/ qua proficiſcitur uir cum muliere ordine non ſeruato & in uaſe nõ congruo. Quod quidem facinus iure atꝙ merito dici poteſt execrabile peccatum atꝙ profanum. Præterea ſi iudæorum quis ulterius inſanire uoluerit ab eo dici poſſet: ꝙ qui cum maſculo in die coierit/ ſcelus nullum uel peccatum admitteret: quoniam ibi dicitur/ qui dormierit cũ maſculo coitu femineo: hoc eſt in nocte non in die. O rem impiam & deo infenſam: nonne & qui cum muliere agit prætermiſſo loco atꝙ lege naturæ: tanꝗ cum maſculo agere uideatur? At dicere auſus fuerim/ agere cum muliere ĩ uaſe non conceſſo naturam atꝙ deum magis offendi/ ꝗ coitum cum uiro agere. Mulier etenim ſaturandæ libidinis uiam habet atque uas opportunum/ quod uiro natura non præſtitit. Cur alia progreditur prauus ille ac impius? niſi ut penitus naturæ obſtet atꝙ mandato dei repugnet? Quis enim hunc ſanum dixerit qui recto tramite derelicto/ ſciens deuio itinere pergat? Iudæi hi ſoli ſunt/ qui miſeri ſunt & deo atꝙ hominibus infenſi: Et quoniam genere uitiorum omnium atꝙ ſcelerum ſunt infecti hanc ſuos diſciplinam edocent/ hanc uiuendi regulam ſui diſcunt. Non eſt igitur mirandum/ ſi contra huiuſcemodi homines prophetæ omnes inuehant atꝙ inſurgant: cum eorũ

neminem ſugeret iudæorum tunc deteſtabilis uita & futura improbitas pa/
riter atque ſcelus.

Alio præterea execrabili documento a talmuthiſtis inſtruũtur iudæi: ꝙ ſane arbitrari non poſſum quo fundamento excitentur ut admoneant ſuos atque doceant tantum nefas. Volunt talmuthiſtæ perfidi/ iudæis congruũ eſſe ac fore chriſtianorum quẽlibet quacũque pulchritudiue bonitate conditõe magiſtratu dignitate uel officio inſignitus extiterit poſſe ab eis impune & abſq; peccato interfici ac ſi ſerpentem qui nahas apud eos dicitur iudæi occiderẽt At forte ſcelerati ipſi licere id ſibi arbitrantur & exiſtimant: quippe qui nos chriſtianos goim aharelim et helilim nũcupant & appellant: quarum dictiones prima latine ſonat gentes/ ſecunda incircũciſos/ tertia idolatras. O ſin/gularem impietatem: o nefas non æquo auimo ferendum: nõ enim ſolũ nos unici ac ueri dei cultores idolatriæ nomine iudæi accuſant: ſed etiam nos occidere iure id ſibi cõuenire putant. Quod quidem indignũ facinus lex ipſa naturæ non patitur: necnon diuinæ uoluntati repugnat. Inquit enim deus exodi. c. xx. Ego ſum dominus deus tuus: q eduxi te de terra egypti/ de do/mo ſeruitutis. Non occides. Prohibitio enim hæc chriſtianum non excipit/ nec gentilem. Non occides inquit: hoc ẽ homicidium nullum facies. Super quo uerbo rabi ſolomon ait. Homicidium fieri a lege prohibitum eſt omni/no. Huiuſmodi ueritas liquido demonſtratur geneſeos. c. xviiii. qum dicit. Quicũq; effuderit humanum ſanguinem/ fundetur ſanguis illius ad imagi/nem dei quippe factus eſt homo: inficiari non poſſunt iudæi/ quin chriſtia/nus homo ſit & ſanguis eius humanus ac ipſe etiam ſit ad imaginem dei fa/ctus. Igitur diuinæ maieſtatis decreto atque ſententia qui chriſtianum occiderit/ ſubiacet ut & ipſe pariter occidatur. Qđ ſi ita eſt ſicuti ẽ: uiderint ſapientes quibus inſtitutis qbus dogmatibus talmuthiſtæ ſuos inſtruant: quæ quidem legi humanæ non ſolum ut diximus ſed etiam diuinæ obſtant atque repugnant. Non iniuria ergo de iudæis ſcribitur pſalmo. xiii. Veloces pe/des eorum ad fundendum ſanguinem. Contritio & infœlicitas in uiis eorũ: & uiam pacis non cognouerunt/ nõ eſt timor dei ante oculos eorum. Et apđ eſaiam. Manus enim ueſtræ plenæ ſunt ſanguine. lauamini mundi eſtote. & ꝓuerbiorum. c. primo. Pedes enim ad malũ currunt: & feſtinanr ad fundendum ſanguinem. Necnon eſaias. c. lxviiii. Manus enim ueſtræ pollutæ ſunt ſanguine/ & digiti ueſtri iniquitate: & infra pedes eorum ad malum currũt & feſtinant/ ut effundant ſanguinem inocentem. Putant enim iudæi hanc in nos impietatem poſſe iure atq; merito inferre: quoniam aſſerunt ſuperbi iſti ac temerarii chriſtianos idolatrie incumbere & inſeruire: cũ fiant ab eis ſculptilia contra diuinum præceptum/ atq; aduerſus diuinam maieſtatem: quẽadmodum habetur exodi. c. xx. Non facies tibi ſculptile: neq; omnem ſimilitudinem/ quæ eſt in cœlo deſuper: & quæ i terra deorſum/ nec eorum quæ

Dicũt iudæi ſibi licere chriſtianos occidere

Nahas

Goim Ahareli Helilim

Exodi.

Ra. ſolo. Geneſeos.

Iudæi uocant nos idolatras. Exodi.

ſunt in aquis ſub terra. Qui enim rem aliquam uel cauſam iudicat / quã nõ nouit / is profecto iudex malus eſt is inſcipiens. Neq; cenſendus eſt rationis particeps: qui quod ratione efficitur / incõſultus aſpernatur & reiicit. Iudæus ſi quidem quoniam dei præceptum nõ intelligit / nos qui recta proficiſcimur idolatras iudicat & arbitratur: ꝙ ſi diuinæ admonitionis naturam ipſi metiri libuerit: deduci ab eo poterit error ipſe / quem nobis tam iniuſte tãq; nefarie obiicit atq; opponit. Non enĩ prohibuit deus ſculptilia fieri uel imagines uel picturas / niſi ipſas homines colant & adorent: hanc ueritatem eiuſdem capituli ſequens lectio docet: ubi dicitur nõ adorabis ea neq; coles: qđ quidem chriſtianus facit & obſeruat. Neq; chriſtianoꝝ ullus eſt tam ignarus humani ſenſus qui nõ dicat nõ fateatur imaginem illam uel picturam / lignũ eſſe uel lapidem. Venerãtur chriſtiani atq; adorant deũ ſolũ & unicũ qui cœlos creauit & mũdum condidit: qui omnia regit atq; cũcta gubernat / nõ hãc uel illam ſimilitudinem uel picturam: cui ſi quem honorem deferimus: non iccirco eam eſſe deum uel appellamus uel credimus. Ipſa nãq; apud chriſtianos id tantum efficit: ut perſpecta mẽtem ſuam hoĩes uel animum ad cœlum tollat: deumq; cognoſcãt unum colẽdum tãtũmodo uel adorãdum. Quod aũt ſculptilia fieri non ꝓhibeãtur a deo ſimpliciter: teſtis eſt ipſe deus: a quo præcipitur exodi. c. xxv. Duos quoq; cherubin aureos & ꝓductibiles facies ex utraque parte oraculi. Et ſeqtur reſpiciãtque ſe mutuo uerſis uultibus in ꝓpiciatorium quo operiẽda eſt arca. Super qbus uerbis rabi ſolomon & nõ nulli alii hebræi dicunt ꝙ iſti cherubin habebant ſimilitudinem puerorũ uel iuuenum. Igitur ſi in nobiliori loco atque præſtãtiori ipſius tẽpli quod erat propiciatorium: ubi ponenda erat arca fœderis duo cherubin iuuenum ſimilitudines habẽtes mandauit deus ut fierent. Cur nobis iudæi obiectant eas: quas nullus chriſtianoꝝ adorat a nobis fieri: & contra diuinam diſpoſitionẽ hoc eẽ factũ? De his ẽt cherubĩ eiuſdẽ. c. xxxvii. ſcribiť. Fecit & ꝓpiciatoriũ & duos ẽt cherubĩ ex auro ductili / & paulo ĩfra ſeq; mutuos & illud reſpiciẽtes. Itẽ ezechiel. c. xxxxi. Et fabrefacta cherubĩ & palmæ & palma iter cherub & cherub duaſq; facies hẽbat cherub. necnõ. iii. Re. c. vi. ſcribiť de parietibus tẽpli. Et ſculpſit ĩ eis picturã cherubĩ: & ĩfra & ſculpſit cherubin / & palmas & cælaturas ualde eminẽtes. Itẽ. ii. paralypomenon. c. iii. Cæpit ſolomon ædificare domum domini: & infra. Fecit in domo ſancti ſanctorum cherubin duos ope ſtatuario / & ſequitur. Ipſi aũt ſtabãt erectis pedibꝰ / & facies eoꝝ erãt uerſæ ad exteriorẽ domũ. Ioſephus inſup in libro. iiii. antiquitatis iudaicæ. c. viii. ait. Sup tegmen uero arcæ erãt figurationes duæ quas hebræi cherubin appellãt. Ex his itaq; clarum oĩbus eſt ꝙ deus ſculptilia uel ſimilitudines uel picturas nõ ꝓhibeat: neq; deteſteť q faciũt ſed q eas adorãt uel eis nulla dei habita rõne cultum reddũt. a quo chriſtianus penitus diſcedit & abhoret: Non ergo idolatræ ſumus / ut ſentit iudæus ſtultus & malus

Deus nõ ꝓhibet ſimpliciter ſculptilia fieri.

Exodi.

Cherubin.

Ra. ſolo:

Ezechiel

iii. Re. yi.

Paralypomenon

ſed dei ueri cultores atq; imitatores diuini præcepti. Quãta itaq; ſit talmu/
thiſtarũ prauitas q̃ta infidelitas atq; repugnãtia legis naturæ & inſtitutionis
diuinæ fugit neminẽ. Quis nõ cenſebit igitur talmuth ipſum quodcũq; ẽ ꝑ
fruſta dilacerãdum & una cũ iudæis oĩbus eſſe pariter comburẽdum?

Alia exagitãtur inſania talmuthiſtæ iſti beſtiales: q aſſerunt in ſenhedrim gua
zit: hoc eſt in libro ſeptuaginta iudicum ordinariorum: ꝙ ſi qs homicida a
maiori parte illoꝝ iudicum morte dignus fuerit iudicatus: mori omnino de
beat. At ſi ab omnibus reus ille condẽnatus extiterit/ ab omni ſupplicio li/
ber & iultus euadat. Hac enim ſtulticia maioris faciunt partem quã totum
quæ opinio atque ſententia ueritati illi obſtat: ꝙ ſua parte totum quodlibet
ſit maius.

Neq; hanc ſtulticiam ſilentio prætermittam cæteris ſtulticiis inſaniorẽ. Aiũt
talmuthiſtæ ĩ eodem libro: ꝙ ſi aduerſus aliquem per teſtes coram iudicibus
homicidium probatum fuerit: & accuſatus ordinaria ſententia moriatur. Si
mortuũ illum poſtea iudices nouerint teſtes ipſos falſo accuſaſſe: teſtes ipſi
impune & inulti ab omni pœna euadant. Attamen ſi condẽnatus anteq̃ ui
ta priuetur/ teſtes falſitate cõuincerẽtur/ tunc ſupplicio cõdẽnati ſubiaceant
& ille ad libertatem ſuam illeſus redeat. Ad hoc dicendum mouẽtur talmu/
thiſtæ illi beſtiales eo quod ſcribitur deuteronomii. c. xviiii. Si ſteterit teſtis Deutero/
mendax contra hoĩem: & paulo ĩfra. Cũq; diligentiſſime perſcrutantes inue nomii.
nerunt falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mẽdacium: reddet ei ſicut
fratri ſuo facere cogitauit. Ex q̄bus uerbis hauriunt talmuthiſtæ falſi falſam
hanc doctrinam: ꝙ falſis teſtibus referendum ſit ſicuti cogitarunt/ non autẽ
ſicuti fecerunt. Iccirco ſi falſus teſtis cogitauerit tãtum occidere fratrem ſuũ
occidatur & ipſe: ſed ſi cogitauerit & fecerit ut contra quem ſcilicet teſtatus
eſt occiſus fuerit/ de teſte ipſo nullum ſumatur ſupplicium/ ſed impunitus re
uertatur in domum ſuam. Sed iſti talmuthiſtæ impiti atq; ſuperbi (ut ſui mo
ris eſt) quæ ſeq̃tur de ipſo teſte eodem. c. intelligere noluerunt: dicit enim
ibidem. Non miſereberis eius: ſed animam ꝓ anima: oculum ꝓ oculo: dentẽ
pro dente: manum pro manu: pedem ꝓ pede exiges. Vnde manifeſte appa/
ret/ ꝙ falſus teſtis ſi malum cogitauerit tantum: aduerſus fratrem ſuum eadẽ
pœna mulctari debeat quam accuſatus falſo corã iudicibus ille daturus erat
& multo magis ſi meditatus fuetit atq; ꝑfecerit diuinæ iuſticiæ congruit/ ut
eodem afficiatur ſupplicio & pari pœna mulctetur: qua condemnatus affe/
ctus extitit. Iudæi ergo quoniam dei præceptis aduerſati ſemper fuerunt nõ
eſt mirum ſi in hoc etiam delyrantes inſaniunt.

Eſt etiam aliud dogma talmuthico ingenio non indignum: dicunt enim tal
muthiſtæ. Si quis aliquem occiderit/ cuius pulmo lateribus innitatur: quem
morbum iudæi therepha nuncupant: aut ibi infectio alia foret: ob quam iu
dæis prohibitum eſt huiuſmodi comedere animalia: ꝙ interfector illius nul/

Ra.ſolo

las daturus ſit pœnas: Et dicit rabi ſolomon dei præceptorum ignarus/ in
terfectorem illum nó occidiſſe niſi mortuum: quia therepha morbus ille ho
minem ad mortem dirrigit atq; prorſus diſponit.

Item dicunt. Si quis in puteum in quo ſcallæ uel gradus lignei eſſent hominẽ
iniecerit/ & gradus ipſos alius quis abduceret proiectus tunc ſi moritur/ is
qui ſcallas abſtulerit capitis pœnam ineat: qui uero proiecerit ab omni ſup
plicio immunis ſit.

Aliud non alienum a iudæorum moribus ſiue natura/ dicunt talmuthiſtæ in
eo libro ſenhedrim guazit. c. iſti ſunt ſuffocandi. Si parentes a liberis uer/
berati fuerint uel percuſſi: dummodo parentum uulnus membris nullum ap
pareat. Filii tunc nullum admiſiſſe nefas cenſeantur. Sed rabi moſes decre/
tum iſtud talmuthicum arguens in libro iudicum/ in lectione rebellantium
inquit. Filii ſi patrem uel matrem uerberibus afflixerint/ & ab illis nullum
parentibus uulnus illatum fuerit/ puniantur perinde/ ac ſi quem de filiis
iſrael uerberaſſent. Quod ſi tamen uulnere aliquo infecti parentes uel eo/
rum alter extiterint: filii ſtrangulati pœnam mortis incurrant. Hic autem
moſes uolens ſuorum talmuthiſtarum imprudentiam atque fatuitatem cor
rigere/ imprudens ac demens etiam ipſe effectus eſt. Voluit errorem illo/
rum inconſiderata correptione moderari/ qui erroribus totus implicitus
erat: dumque iuſticiæ fauere conatus eſt/ iuſticiam dei peruertit. Scribi/

Exodi.

tur namque exodi capitulo. xxi. Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem:
morte moriatur. Lata eſt a deo hæc ſententia: decretum hoc deus ipſe cõ
didit/ quod qui patrem ſuum uel matrem percuſſerit morte moriatur.
Quis igitur tam improbus atque flagicioſus/ qui huiuſmodi præcepto ad/
uerſari uel obiicere uel corrigere uoluerit? Neque ſolum percuſſores parẽ
tum deus mortis pœnas luere decreuit: ſed etiam qui ore maledico patrem

Leuitici

uel matrem fuerit inſectatus. Inquit eodẽ. c. Qui maledixerit patri ſuo uel
matri morte moriatur. Hoc itidem legimus leuitici capitulo. xx. Qui male
dixerit patri ſuo uel matri/ morte moriatur: patri matrique qui maledixerit
ſanguis eius ſit ſuper eum. Qua igitur ratione quoue modo uolunt talmu/
thiſtæ liberos percuſſionibus affligẽtes patrem aut matrem/ eadem animad
uerſione detineri/ qua ſi alienum offendiſſent mererentur affici atque puni/
ri: quando quidem deus decreuerit/ qui maledixerit patri ſuo uel matri mor
te moriatur. Et licet ſacræ litteræ quandoquæ gloſa egeãt/ maledicta iudæo
rum gloſa quæ corrumpit textum.

Vidimus namque uſque adhuc quid cõtra legem naturæ atque dei præcepta
diſcipulos ſuos talmuthica ſchola doceat: neque ſatis officio ſuo feciſſe iu/

Nullim
Ra.ſime

dæi ſibi uiſum fuiſſet niſi etiam & contra deum ipſum ſtatuiſſent ꝑgere atq;
docere. Eſt quidam liber qui dicitur hullim: ubi talmuthiſtæ: & imprimis ra
bi ſimeon dicunt: ꝙ deus peccauerit ſole lunam lumine minorem feciſſe: ut

que huiuſmodi expiaretur peccatum:uoluit deus ut quolibet nou ilunio de hyrco ſacrificium fieret:quemadmodum ſcribitur numeri.c.xxviii.Hyrcuſ quoque offertur domino pro peccatis in holocauſtum ſempiternum cum li bamentis ſuis.Et ibi narrat rabi ſimeon ꝙ cum luna ſolis lumini adequaret: cenſuit ipſa diuinæ ſapientiæ non congruere:ut duo eodem fungerētur dia demate ſiue decore: idque cum delatum deo ab ea fuerit:dixit deus minua tur lumen tuum:hoc audiens luna atque dolens inquit domine mundi recte locuta ſum profecto:cur meum iubes lumen diminui? Tunc deus ut lunæ ſol licitudinem leniret atque mæſticiam decreuit ſolem die tantum:lunam uero die noctuque luceſcere:cui dedit etiam ne diminutionem ſui luminis iniquo animo feret ſtellas tanq̄ comites atq; pediſſequas His nanq; non cōtenta rur ſus ait:domine mundi lumen candele penes ſolem nihil eſt:Cui deus pecca ui inquit:Et ad huiuſmodi peccatum expiandum uelim ut ſingulis menſibꝰ a populo iſrael de hyrco ſacrificium fiat in holocauſtum ſempiternum. O i pietatem impiiſſimam:quæ unq̄ improbitas tanta fuit:aut deſperatio unq̄ erit:quæ huic talmuthicæ inſaniæ atque temeritati comperari ualeat? Prome re iudæi audent peccaſſe deum.pro ſcelus infandum.non quidem cathena ferrea conſtringēdum:ſed morte humana atque diuina mulctandum.Cæte rum licet hæc ſatiſſuperq; ſint ad deteſtandam talmuthicam doctrinam: at que iudæorum execrabiles ſanctiones:tamen ut ſciant iudæi chriſtianos nō ignorare eorum ſtulticias atque ſcelera:etiam in lucem proferam quæ riſu di gna ſunt:& punitione non indigna.

Numeri

Aſſerunt iudæi in libro q̄ dr̄ barathot ſiue i libro benedictiōum.c.primo.ꝙ di uina maieſtas dolore afficitur deſtruxiſſe templum atque ciuitatem ieruſa lem:& angore nimio affectus in qualibet uigilia noctis rugit ut leo inquiens Ve mihi quia deſtruxi domum meam.Ve mihi quoniam combuſſi templum meum.Ve mihi quia inter gentes ſeruitutis iugo oppræſſi filios meos.Ne minem enim latent quod hæc dictio ue calamitatem atque miſeriam ſignifi cet:que ullo mō diuinæ potentiæ qui deus eſt aſcribi minus poſſunt:quippe qui ſumma beatitudo eſt ſumma læticia & infinitum gaudium. Et addūt tal muthiſtæ iſti improbi:quod a tempore:quo templum ſecundum corruit atq; deſtructum fuit ad hunc uſque diem:nulla unq̄ fœlicitas ſiue iocunditas ex titit apud deum:ſed tantum gemitus atq; planctus.O cæca atq; brutalis fa tuitas:unde eni habuerit ad exprimēdū tantū nefas ipſi q̄dem requiſiti etiā cām ignorant.Iudicet igitur qui rationis eſt particeps q̄bus decretis: quibꝰ ue documentis:qua fide erga deum atque religionē iudæi uani deuii atque ꝓ fani ſe ſe inſtituant atque gubernent. Ferunt præterea ut ſupra dictum eſt ꝙ deus in qualibet uigilia noctis rugit ut leo.Ha infœlices iudæi miſeri atq; ꝑditi:fugit ne eos hæc ueritas:qum ſacræ lr̄æ deū rugire aſſerunt:ſignificare oībus per metaphorā deum in malos atq; prauos aīaduerſionē ſiue pænā eſſe

Barathot

allaturum: nequeunt eni hoc iſiciari iudæi: ſcribitur nãq; a hieremia.c.xxv.
Dominus de excelſo rugiet & de habitaculo ſancto ſuo dabit uocẽ ſuã rugiẽs rugiet ſup decorẽ ſuum. hoc eni a propheta dictũ eſt: quia eũ non latebat fu tura iudæoꝝ deſtructio ac etiam babyloniorũ pditio: ideo ſequitur impios tradidi gladio dicit dominus. Et infra. Vlulate paſtores: & clamate & aſpgi te uos cinere optimates gregis quia completi ſunt dies ueſtri ut interficiami ni: & diſſipationes ueſtræ: & cadetis quaſi uaſa præcioſa. Item iohelis.c.iii. dicitur dominus de ſyon rugiet & de ieruſalẽ dabit uocem ſuam. ad punien dos improbos ſcilicet atq; ſceleſtos queadmodũ conſtat prophetæ lraſ lecti tantibus. Necnon & amos.c.i. Dominus de ſyon rugiet: & de ieruſalem da bit uocẽ ſuam: luxerunt ſpecioſa paſtorũ: & excitatus eſt uertex carmeli: hæc dicit dominus. Ex quibus uerbis: etiam & ſubſequentibus clarum eſt q deus multorum regna euerſurus erat damaſcũ ſcilicet: gazam: tyrum: edom ſiue idumeã: atq; ãmonites. Igitur iudæi qui imaginantur ad eorũ bonum rugire deũ manifeſte delyrant atq; cõtra pphetarũ uaticinia inſani ac ſtulti pgunt.

Mouent inſup iudæi ſupſticioſi atq; ſupbi in principio libri auenazra: quæſtio nem quandam: qua profecto non ſolum mentem humanã: ſed etiam diuinã maieſtatem atque ſapientiam offendi plurimum: nullus eſt qui facile non in telligat. Quærunt nãq; quid agat deus duodeci horis diei: Et ſibimet reſpõ dentes dicunt: Tribus primis horis legi talmuthicæ incũbit atq; ſtudet: Aliis tribus: infantes ſiue pueri morte præuenti quam diſcere nequiuerunt le ge ipſa inſtruunt a deo. Aliis uero tribus mũdũ iudicat. Reliqs tribus ho ris ludi cũ piſce leuiathã. Et dicũt iudæi piſcẽ iſtũ miræ magnitudinis eẽ: cu ius fœminã deus occider iuſſit: ne multiplicatis mũdus corrueret atq; dſtrue ret eorũ piſciũ multitudine atq; furore Corpuſq; eius ſale cõdiri uoluit meſ ſiach qũ uenerit offerẽdũ: quo tpe a iudæis tabernaculũ fiet ex pele ipſius pi ſcis: quẽ ibi comedẽt meſſiach pariter atq; iudæi. Præterea quæritãtes talmu thiſtæ qbuſ opibus nocte deus uacet: dicũt ipſũ eqtare ſup cherubin: & decẽ octo millia mũdoꝝ uiſere atq; luſtrar. Itẽ quærũt qd agebat a deo ãteq mũ di huiuſmodi fierent. Creabat inquiunt eos ex quadã re ſiue rei commiſtio ne quos cum non recto ordine effectos perſpiceret: deſtruebat: rurſuſq; crea bat: & factos iterum corrumpebat: tandem perfecit illos octo & decem mil lia mundorum. Et huiuſmodi delyramẽtis atque ſtulticiis ſchola talmuthiſta rum iudæos inſtruit: quibus quidem erroribus non parum detrahitur poten tiæ atque ſapientiæ dei: quemadmodum conſtat omnibus recta proficiſcen tibus. Permultaque alia dogmata impia atque deteſtabilia a talmuthiſtis ædi ta ſunt contra nœ abraam moſen dauid atque ſolomonem: & alios pleroſ que duces ſuos atque præuios: nec non & aduerſus legem humanam at que diuinam: quæ cum ingenium meum ſiue natura (ut chriſtianum decet) penitus abhoreat: uiſum eſt mihi ſuadente ratione atque conſcientia fore ab

Li. auena zra

Leuiatham

Nœ
Abraam
Moſes
Dauid
Solomon

ſonum & inconueniens ea litteris cõmendare. Arbitratus ſum præterea rem quidem prorſus indignam & minus congruam huiuſmodi libelli noſtri ueritatis floribus beneolentibus: iudaicæ falſitatis putridam ſcabiem & maleolẽtem inſerere. Et licet nefaria illa talmuthiſtarum ſtatuta: cuilibet de chriſtiana religione benemerito ad illorum deteſtationem manifeſtare fortaſſe congruat. tamen alii quoniam de illis multa litteris tradiderunt: miſſa faciam: ſi tantum unum hoc dixerim: quod nefas eſt profecto: ſed penes ipſos laudabile & honeſtum:

Erat nanq; apud iudæos menſis ſeptimus totus iocundus atq; feſtiuus nam die primo ob memoriam ꝙ iſaac abraæ filius imolationẽ liber euaſerit feſtum tubarum celebrabant. ut habetur leuitici. c. xxiii. Mẽſe ſeptimo prima die mẽſis erit uobis ſabbatũ memoriale clangentibus tubis & uocabitur ſanctũ. Decimo uero die ab eis feſtum expiatõnis fiebat ob memoriã diuinæ pietatis atq; clementiæ: qua inulti extiterũt ac liberi (ut ipſi dicũt) a peccato uituli quẽ in deſerto adorarũt: quẽadmodum ſcribitur eiuſdem eodem. c. Decimo die menſis huius ſeptimi dies expiatõnum erit celeberrimus. Quito decimo aũt die feſtum tabernaculorum erat eis: ob memoriam ꝙ filii iſrael poſt exitũ de egypto habitauerint in tabernaculis in deſerto: ut præceperat eis deus: legitur hoc eiuſdem. c. eodem. Quinto decimo die menſis huius ſeptimi erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus domino. His habitis decreuerunt talmuthiſtæ: ſi quis iudæorum nocte menſis ſeptimi ante decimum diem uoluerit anno futuro aliquem uel fallere uel decipere in eo quod iuramento ſuo obſeruaturum ſe dixerit. liceat ei accedere ad rabotenos uel ſacerdotes in ſynagam legiſcodicem in manibus tenentes coram q̃bus hæc uerba proferat: Ego mathã uel naaſon iudæus proteſtor coram deo & uobis omnia uota quæ fecero alicui anno futuro uel promiſſiones uel iuramenta: & ea me obſeruaturũ pollicitus fuero animo nihilominus non conſentiente promiſionibꝰ factis uelim irrita fore & inania nulliuſq; ponderis uel peccati ſi minus ea fuero executus. Quibus ſic expræſſis inquiunt talmuthiſtæ poſſe iudæos tunc impune quoſcunq; & chriſtianos imprimis circunuenire dolis ac fraudibus ſine peccato atq; iactura corporis uel facultatis. Non miretur igitur quiſpiam ſi iudæi a chriſtianis principibus iuramentum eis præſtitum non obſeruantes irrideant: ne quid plus arripiant de fænore uel uſura: quod a principibus ipſis uel ciuitatum rectoribus ſancitum eſt atq; decretum. Quod autem hoc uerum ſit: res ipſa de ſe teſtimonium affert. Nam (ut ſuperius diximus) ſi chriſtianum occidere ſibi fas eſſe exiſtimant: pecuniam ab eo ſubtrahere multo magis ſibi licere putant. Sentiunt enim populi chriſtiani iacturam hanc q̃ maximam: quorum non ſolum facultates: ſed etiam ſanguinem iudæi ſitiunt & affectant. Quibus inſuper illecebris atque obſcenitatibus cum quibſudam fidei noſtræ agant contra legem dei: quoniam

Feſtũ tub
Leticia

Feſtum
pia.

Feſtum tab
ber.

mihi lex noſtra ꝓhibet ea detegere nō curabo. Hæc ſcribo nō ſine lachrymis
atque magno dolore q̄ facta nouerim nō ficta. Et ſi quādoque ī occulto chri
ſtianorū liberos extermiarint atque occiderint: cernētibus tandē parentibus
ob īdulgentiā chriſtianorū principū illis deditā: nō uerebunt̄ ex maternis ſi/
nibus eos tandē arripe trucidare ac ꝑdere. Nihil ꝓfecto iudæi faciūt: neque
ab eis quicq̄ cū chriſtianis agi pōt lege talmuthica īſtructis atque coactis: q̄d
ludibrio fidei noſtræ nō ſit uel fidelibus detrimētū atque ꝑditio. Scribūt eni
talmuthiſtæ: atque iudæis ſub pœna anathematis præcipiūt: ne cū idolorum
cultoribus pacē aliquo mō teneant: uel aliq̄d agere quod eorū honori ſit at/
que laudi: Nefas inſuꝑ iudæis ſit inq̄unt ſtudere uel incūbere ut chriſtiani a
ſuis erroribus ſe amoueant atque diſcedant: ſed liceat nobis eos cruciare at
que īterficere. Et ſi q̄s uoluerit iſtorū aliquē idolis ſeruientiū aqua ſubmergi
aut ignē cōburi: nullus nr̄m eum eripiat: quoniā heretici ſūt atque blaſſemi:
deſtruūt iſrael atque ꝑdunt: ꝓhibētque populū a uia dei: ueluti fuerūt ieſus
nazarenus atque diſcipuli eius. Permultaque alia euomūt execrabilia atque
nefanda hoīes iſti ſpurciſſimi cōtra chriſtianos atque chriſtum: quæ propter
deteſtationē uerborū ſiue turpitudinē miſſa facio. Quis igit̄ feret æquo ani
mo hos ingratos & impios hoīes: hanc peſtiferā rabiem & īmanitatē iudæo
rum hoc peſſimum animantiū genus omniū: nō chriſtianus non qui recte ſen
tit. Decet q̄dem iudicem inq̄rere q̄um fama publicitus ſonat: ut improbi ac
mali ad ſua coercendū peccata incitentur: & iuſti ac boni gratiā & opem ſpa
re poſſint. Neceſſe eſt eni æquis iudicibus quæ praua ſunt diſpliceāt: & ea ef
fici q̄um audierint moueantur. ut iuſticia ſeruetur: quæ ꝓfecto in hoīe neceſ
ſaria eſt: ad correctionē malorū ad laudem uero bonorū. Si eni aderit cū pœ
na mætus aderit & recte uiuendi gloria: & obſeruantia legum. quibus abla/
tis omnia confuſione impleantur atque corruant neceſſe eſt.

Oratio ad. ſum. pon. Quā ob rem datam mihi facultatem uideo libere implorandi auxilium tuum
ac poteſtatem ſūme pater pontifex maxime: pro chriſtianorum tutella: pro
fidei ſiue religionis conſeruatiōe: pro honore apoſtolicæ dignitatis: pro chri
ſti gloria: ad te inq̄ ſupplex uenio atq; confugio pater ſancte: ne oues tuæ gu
bernatiōi cōmiſſas perferas a iudæis deartuari ulterius atq; perdi: & chriſtū
ſaluatorem noſtrum: cuius uices geris tot tantiſq; opprobriis atq; iniuriis in
dies a tuis hoſtibus deteſtari. Tu dei ſacerdos magnus es: tu pontifex ſūmus
tu pricipatu abraā: tu auctoritate moſes: tu poteſtate petrus: tu ille cui ēs cæ
lorum claues a deo traditæ ſunt: a quo tibi dictū eſt: paſce oues meas. Tu igi
tur e grege tuo eiicere potes hos tuæ religionis aduerſarios: rapaces lupos at
Pſalmus q; ſæuiſſimos: hoc ſuadet propheta beatitudini tuæ atq; demandat: pſalmo
quinto: ubi dicitur: Secundū multitudinē impietatū eorū expelle eos quo/
niā irritauerunt te domine. Terq; quottidie ī ſynagogis ſuis orant uel potius
muſitāt ut tuū poſſit deſtrui ſāctū nomē. Inq̄unt eni: humalcath ſadon ado/

nai mehera telzacher ueſcaber ue mager: Quæ uerba latine ſonant: regnum nequiciæ deus q̃primũ indures atq; confringas & conteras. Quod quidẽ regnũ apoſtolicam ſedem tuã nuncupant & appellant. Non imerito itaq; deus ipſe ex ſedibus eorum hoc peſſimũ atq; ſæuiſſimũ animantiũ genus expulit atq; deiecit: quod ſi ita eſt ſicuti eſt: & cõgruum ducitur atq; condignũ q alienis ſedibus priuari poſſint atq; debeãt: & imprimis a te ne uinea domini ſabbaoth in qua fouent & nutriuntur cõtaminet uel polluat hac putrida fece hominũ iprobrũ. Præcipit hoc deus heremiæ. c. xv. Eiice illos a facie mea: & egrediantur. Tu eni pater ſancte faciẽ dei geris gratia & auctoritate: quoniã quæcunq; ligaueris ſuper terrã: erunt ligata & in cœlis. Nõ miſerearis illorũ qui tuarũ ouium facultatẽ appetunt qui ſanguinẽ ſitiunt: quoniã eorũ nõ miſeretur deus: qui ait eodẽ. c. Quis eni miſerebit tui ieruſalẽ: aut qs contriſtabit pro te: aut qs ibit ad rogandũ pro pace tua: tu reliquiſti me dicit domius retrorſum abiiſti: & ego extendã manũ meã ſup te: & interficiã te: Et paulo ĩfra: iterfeci & pdidi populum meum: & tamen a uiis ſuis nõ ſunt reuerſi. Perdidit illos deus: tu igitur illos eiicias. Non ſane illorum opera uel ſuffragio eget chriſtiana religio. Scimus nanq; omnes nos chriſtum cruci ab eis fuiſſe affixum: quod tantum nefas multis annis ante a iudæis factum iri prophetæ homines dei uaticinati ſunt: & huiuſmodi ueritatem eorum codices atteſtantur & docent. Hoc ipſum inſuper nos illorum ſcripta admonent: qui chriſti ſupplicio ſæuiſſimo interfuerunt. omneſq; ſantiones ſanctorũ patrũ atq; ſanctiſſima decreta: hac quã ſeqmur ueritate fulcita ſũt. Ad hãc eni labem putridã reſecãdã & ad ipſos expugnãdos iudæos nõ ſcuto: nõ clipeo: nõ aliquo armorũ genere opus eſt nõ tuos eorũ arma uel cubarũ clangor ſiue ſonituſ terrebunt: nõ tuorũ occiſiones uel iteritus ad expellẽdos hos fetidos canes chriſtianorũ alicui pauorẽ incutient: non ſoluet ſi qua eſt congeſta pecunia tua: ſolo nutu id totũ ſolues. Expugnaui ipſe eorũ errores ui ueritatis atq; rõnis: Vincas tu eorũ ſupbiam atq; temeritatẽ iuſſu atq; impio ſancto tuo. Tantum ſupereſt ut dicas: Eiiciant: egredient cõtinuo: nã heremias. c. xxxxv. inquit uidi iudæos pauidos & terga uertẽtes: fugerunt conciti nec reſpexerũt. Hoc ſi feceris pr̃ ſãcte: abſterges tu nãq; romanũ impiũ irriſionibus ludibriis atq; iudæorũ fetore quo tibi ſubiectos oẽs iſanabilis morbꝰ iſte iãdiu ificere cõſueuit. Perq̃rat beatitudo tua eorũ ſynagogã atq; bibliothecã: Legat eorũ pſalnos codiceſ: qd expuãt belluæ iſtæ ſpurciſſimæ: nõ difficile cognoſceſ: qua rabie ferueãt. quo ueneno ifectæ ſint aduerſũ te & apoſtolicã ſedẽ. Tuo itaq; ĩ aĩo ſit beatiſſime pr̃: ne quos deus ſeruitute ubiq; oppreſſos uitã calamitoſã atq; miſerrimã ducere uoluit ſub tuo chriſtiano regimĩe liberi atq; fœlices uiuant: quod ſi a te chriſtiani pricipes factũ acceperit: ĩ exequẽdis iuſſibus tuis: tibi ſemp aderũt atq; fauebũt: teq; poſtremo chriſtus deus & homo ac iuſtus iudex fœlicitate atq; beatitudine æterna condonabit.

Hieremia

Hieremias

oratio ad uicentinos

g

AVDEAT. igit᷑ & uehemēter lætet᷑ res publica nr̃a uicentina: cui iã dies illa effluxit: qua undiqꝫ ſe nitidam ab oĩ iudæoꝝ labe atqꝫ putredine penitus intuet᷑ & cernit. Neqꝫ iniuria q̃dē quoniã ſicut aduentantibus ſolis radiis mundus ubiqꝫ explendeſcit ac fulget: ſic itidem illa omni moderatione æquitate prudentia fide integritate atqꝫ religione micat & elucet. Nam præclariſſima ciuitaſ hæc cum nihil ei deeſſet ad bene beateque uiuendum: atqꝫ quod fide ĩ chriſtianæ congrueret: par extitit: ut id ſolum ſibi repugnans turba iudaica ſuo priuaretur aſpectu. Non enim uicentinos latuit præſtantiſſimos ciues hoc genus hominum putridorum deo eſſe infenſſum ac fore: iuſiſſeqꝫ: uagos futuros eſſe ac deuios ob ĩfidelitatem illorum latrocinia atqꝫ rapinas. Quibus expulſis ex uicentinorum laribus: ſuperioribꝰ annis annuente ſanctiſſimo imperio ueneto: euenit dictu mirabile quoddam quod & impræſentiarum neminem fugit: nam ciuitas ipſa miſerabili morbo afflicta. ab ictu eius peſtifero libera continuo atqꝫ incolumis euaſit. Voluit deus ipſe quos diligit uicentinis meis oſtendere ſibi gratum fuiſſe quos & ipſe expullit: cæteri propulſarent. Neqꝫ enim decens erat: quos deus ſumma fide & ĩtegra religione donauerat præ aliis uirtutibus: quibus præditi ſunt eorum beneolentibus diſciplinis atqꝫ modo beneuiuẽdi inſereretur iudæorum hæc putrida ſynagoga. Qualia enim & quanta contra chriſtianos iudaica gens machinetur quottidie: quæ ſequntur edocent Miſſumadim balthei thichua uel col hamini cheregath iobedu: hoc eſt: Et baptizatis non ſit ſpes & omnes infideles repente pereant. Corde igitur uolutet uicentinus prudentiſſimus: atqꝫ fideliſſimus quiſqꝫ. Si chriſtianos iudæi ſpe omni cadere affectãt: qua nullus tam miſer priuari poteſt multo magis & naturæ bõis atqꝫ dei muneribus priuatos appetunt atqꝫ deſiderant: dicunt enim: Et omnes infideles quos chriſtianos intelligunt: repente pereant. Neqꝫ tot tantaque ab eis mala fieri poſſunt: quorum impunitatem euadere auctoritate ſua & opibus nõ ſperent: hoc facit erga eos nimia indulgentia malefactorum eorum: facilitas enim ueniæ dat occaſionem peccandi: neque hoc dixerim ut parcere incongruum iudicem: ſed qui ſua errata cognoſcunt & nõ corrigunt profecto ueniam non merentur quæ ſi dabitur deliquendi tunc ſecuriorem aditum præſtat: Iccirco iudæi chriſtianorum principum leges atque ſupplicia nõ uerentur non timent. o uincentia nomine tuo digna: qui q̃plurimos peccunia uincunt: ſapientia tua atque fidelitate uiciſti. Tu enim ſola & unica ciuitas es quæ oĩbus inſignita uirtutibus non ſolum præclara documenta beneuiuẽdi regulã affers: ſed et religione præcipua cæleſtis patriæ ſecurũ iter uolẽtibꝰ præparas atqꝫ oſtẽdis. Quid enĩ a tuo ſenatuſcõſulto dignius: q̃d ciuibus tuis cõducibilius effici potuit: q̃ ipſos a ſanie iudæorũ fetida & a labe peſtifera liberaſſe? Neqꝫ mirum profecto quando te nõ fugiat: quibus moribus q̃bus ue inſtitutis uiuendum ſit: quibus parendum legibus: quo ordine qua diſci-

plina res publicæ uel regi uel adminiſtrari debeãt Sola eni ſtabilitate atq̃ cõ
ſtantia tibi opus ẽ:ut incæptũ mẽte firma:& incõcuſſo aĩo exequariſ atq̃ ſu
ſtentes:hinc oĩs emanat rei.pu.tuæ laudabilis ordo:hic pax ciues ſubiectos
ſibi facit:hic ſenatus illius cõſcripti patres. fælices & ꝑbeati dici poſſũt: hoc
illud eſt:quod a platone frequẽtius ferebat̃ :ꝑbeatas eẽ ac fore illas res publi
cas:ſi a ſapiẽtiæ ſtudioſiſſimis & a uiris grauiſſimis recte uel ĩſtitutæ fuerit:
In regẽdo ſapiẽtia q̃dẽ:in ꝑſeuerãdo grauitas ipſa cõſiſtit. At nihil boni ꝓfe
cto affert ſapĩa ſine grauitate:quipotius leuitatẽ quandã dicerẽ & nũcuparẽ
grauitas eni cõſtantiã parit cõſtantia uero uictoriã atq̃ triumphũ. Q uoniã
cõſtans dauid cõtra philiſteũ extitit iccirco uictoria potitus eſt:licet obiurga
gatus ab heliab frẽ ſuo:& a ſaule diſſuaſus ſæpius fuerit.i.Re.c.xvii.Ioab ĩ
ſuꝑ quia ab incæpto rabba ciuitatis nõ deſtitit:illã ideo expugnauit atq̃ ade i.Re.xvii
ptus ẽ.ii.Re.c.xii.Nulla moleſtia neemiã ĩ hædificãda urbe retraher̃ potuit
tametſi multa ꝑpeſſus fuit:tandẽ uoticõpos extitit:ſequens quod cæperat. ii.R.xii
neemiæ.c.iiii.&.c.vi.Eliachi magnus dei ſacerdos alloquẽs populũ iſrael:
ſi manentes inq̃t ꝑmãſeritis in cõſpectu domini ipſe præces ur̃as exaudiet.iu Neemias
dith.c.iiii.Ideo chriſtus diuinus doctor matthei.c.xxiiii.ait: Q ui ꝑſeuera Iudith
uerit uſq̃ in finẽ:hic ſaluus erit.Q uorſũ hæc. Vt fugiat neminẽ ĩ rebus bene Chriſtus
gerẽdis tũ publicis tum priuatis:ſtabilitatẽ a uiris optimis ſemꝑ cæteris uir
tutibus præferri & anteponi.Et queãdmodũ elementorũ mutatiõe humana
corpora diſſoluũtur:ſic ĩſtitutõnũ rei publicæ mutabilitate: ipſã diſſolui ne
ceſſe eſt.Nõ hæc dixerim ut uicẽtinoꝝ Ciuiũ grauitati atq̃ cõſtantiæ diffide
re uidear:q̃ ſcio quæcũq̃ agunt̃ ab eis:ea oĩa itidẽ cõſtanti aĩo defendi & ob
ſeruari. Sed ut neminẽ lateat eorũ ĩgeniũ prudẽtia atq̃ integritas q̃ ꝑbe q̃ue
cõſtanter in oĩbus quæ dei ſũt ſe ĩſtituat cõtinue atq̃ regat Sciunt ipſi nihil ſi
bi maiori laudi eẽ:ac ciuitati ſuæ maiori uſui fore atq̃ utilitati:ꝙ exeq̃ ac ſta 17
bilire q̃cquid aduerſus iudæoꝝ peſtiferã ſaniẽ a ſuo ſapientiſſimo ſenatus cõ
ſulto ſancitũ eſt atq̃ firmatũ.Et licet nonnulli in platearũ angulis muſitent
qui noĩe uicẽtino ĩdigni ꝓfecto ſũt iudæos eẽ rurſus ad uicẽtinas ſedes redi
turos.hi nanq̃ nõ parũ rei publicæ detrahũt:& ſe rurſus morbo peſtifero &
ciuitatẽ opprimi appetũt atq̃ req̃runt.ꝙ ſi tantũ ſuæ rei publicæ dedecus at
q̃ ſuorũ tantũ infortuniũ quæritẽt:miſereant̃ ſaltẽ inopum ſotiorũ:necnon
& religioni ſuæ atq̃ fidei rõnẽ habeãt:quã q̃ aſpnari patit̃ :& deũ guberna
torẽ ſuũ ſperni iam iudicatus eſt:quod nefas a rebus publicis tantũ alienũ eẽ
debeat quantũ ĩfidelitaſ atq̃ diſſidiũ.At ſpero rẽ.pu.uicẽtinã huiuſmodi er
roris atq̃ ſceleris macula nõ infectũ iri cũ ibi adoleſcentiũ cætus nõ cõſulat:
nõ iuris põtifici atq̃ imꝑatorii expertes ſuffragiũ ponãt:*Litterati* fere oẽs:ac
ſeniores q̃d rei.pu.cõferat ſoli cõſtituũt atq̃ decernũt: Nõ ignorãt uicẽtini
mei:bonũ præcipuũ nõ eẽ ĩcipere:ſed illud exequẽdo ꝑficere ſolũ eẽ ꝑfectũ.
Multi nanq̃ aggrediunt̃ q̃maxima & deficiẽtes inutiles fiunt ac leues : hoc
illud eſt/ꝙ diuus auguſtinus in ſermone ſuo de ꝑſeuerãtia ĩquit. O fratres
mei uos ĩcipe bona nõ tedeat neq̃ faſtidiat tenere ĩchoata:Scientes q̃a ꝑſeue

rantia iformat meritũ: colorat boni propoſitũ: remunerat curenté: coronat pugnanté: ducit ad brauiũ: cõducit cũctos ad portũ: hæc eſt uirtus quæ deũ ligat: qua laureant martyres: qua uirgies coronant: qua ſublimant ſacerdotes atq; cõfeſſores: hæc ẽ ueſtis ſine ruga: tunica ſine macula: bonitas ſine malitia. Nõ latet uicentinos meos illud a ſuo iuriſcõſulto editũ: q̃ finis non pugna coronat. Perſeuerauit abraam ĩ exequẽdo præcepta diuinæ maieſtatis: icci rco benedictionẽ a deo meruit: ut hẽtur geneſeos. c. xii. Benedicã tibi: & magnificabo nomẽ tuũ: eriſq; benedictus: Maledicã maledicẽtibus tibi atq; in te benedicent oẽs cognatões tuæ. Perſeuerauit iſaac in oibus quæ præcepat ei deus: icci rco dictũ ẽ ei geneſeos. c. xxvi. Ego ſum deus pr̃is tui: noli timere iſaac: qa ego tecũ ſum benedicã tibi: & multiplicabo ſemẽ tuũ. Perſeuerauit iacob ĩ certamie ſiue pugna: ideo meruit iſrael appellari atq; uideri deũ ſcribit hoc geneſeos: c. xxxii. Nequaq̃ appellabit nomẽ tuũ iacob ſed iſrael & ſequit Vidi dominũ a facie ad faciẽ: & ſalua eſt facta aĩa mea. Perſeuerauit ioſeph in pudicitia & caſtitate licet: eum aſſidue libidinoſa prurigine illecta mulier eunuchi principis pharaonis uxor ad coitum excitauerit: quẽadmodũ legit geneſeos. c. xxxviiii. Q ua cõſtantia dignũ cenſuit deus: ut non ſolum præficeret cunctis terris egypti: ſed ẽt appellaret ſaluator mundi: ut legitur eiuſdem. c. xxxxi. Dixit pharao ioſeph: Ecce cõſtitui te ſuper uniuerſam terram egypti: Et paulo ĩfra uertitq; nomen eius & uocauit eum linguæ egyptiaca ſaluatorẽ mundi. Promeruit moſes ꝓpter perſeuerantiã diuinorũ præceptorũ cũ deo loqui atq; diuinæ uoluntatis legatũ a deo fieri: & populum iſrael a ſeruitutis iugo ſub pharaone ſubtrahere ac liberare ut hẽtur exodi. c. xii. & pharaonis deum ẽt a deo cõſtitui: Legitur hoc eiuſdem. c. vii. dixit dominus ad moſen: Ecce cõſtitui te deum pharaonis. Ex quibus facillime quiſq; arbitrari põt: quantũ gratiæ quantũ ue auctoritatis pſeuerãtiæ uirtus hẽat apud deũ. Natura eni humana ſic comparatũ eſt: ut quiſq; dignũ facinus ordine ac recta mente ſe cõplexum nouerit: iam acriter tueat: & ſi quiſq̃ nodum illius reſcindere uoluerit: iterpellet oĩo atq; impediat: tunc illuſtre ab eo decus fiet atq; facinus iclitum erga patriã ſuam: & a poſteris ſempiterna laude celebrandũ. At ſi ſecus effectũ ab aliquo fuerit: pereat neceſſe ẽ quẽadmodũ & plurimi cæptum approbabile nõ conſumãtes miſerrime iterierũt ut oibus de litteris benemeritis conſtat. Non eni patit deus ab hoibus monſtroſa fieri: Bonũ incipere malo concluſum termino: nil aliud q̃ mõſtrum dici põt: qum eni ſic agitur humano capiti ceruicẽ pictor equinã iungit & ſup inducit infructuoſas plumas: ut ille inquit. Perſeuerauit chriſtus uſq; ad mortem non pro ſua ſed pro hominũ utilitate atq; gloria. Et uos itidem uicẽtini mei: non pro ſua ſed pro ſalute ueſtra expulſam hãc rabiẽ iudæoꝶ mortiferã uagari pſeueretis. Eiecit eos deus oſeas inquit. c. viiii. Abiecit eos dominus deus meus: quia non audierũt eum: & erunt uagi in nationibus. Non enim minori uirtute atq; animi fortitudine in rebus bene actis ſiue bene gerendis reſ. pu. ueſtra gaudet: qua permulti romanorum ciuium & alii q̃plurimi læta

Abraam Geneſeos

Iſaac Geneſeos

Iacob Geneſeos

Ioſeph Geneſeos

Moſes

Chriſtus

Oſeas

ti ſunt: qui pro liberanda patria: pro ciuium ſalute: pro ciuitatis gloria: non ſolum facultatis q̃cquid eſſet: ſed ēt uitam incolumē mortis periculo ſubiecerunt: Sed in hac iudæorũ eiectione extra mænia urbis ueſtræ atque uicētinũ agrum: nulla iactura honoris ueſtri uel ciuitatis: ſed ſingularis laus atq; præcipua p totá italiã gloria celebrat̃ nullũ detrimentũ ueſtrorũ ciuiũ partũ eſt ſed emolumentũ euidens atque utilitas: nullus error uel dolus: ſed ueritas atque cōſcientia recte factorũ nullũ uitæ diſcrimen uicentinorũ ciuiũ īſeritur: ſed populi ueſtri ſalus atque ſecuritas: & demũ cuique ueſtrum laus & gloria ſempiterna ſtodit̃ atque ſeruatur. Omnia hæc uobis uicētini mei diuino auſpicio dedita: nō ne igrata patria ũra diceret̃: ſi oibus uiribus ueſtris annuēte impio ueneto tueri atque ſuſtentare nō curaretis? Nō eni pro hiſ tuēdis muneribus exalto uobis conceſſis fundit̃ erráriũ ueſtrũ: non minuunt̃ opes ũrorum ciuium: nō alicuius facultas tollitur: ſed augetur & cōſeruatur. Emolumento nanq; ſiue lucro: quod ex ciuitate noſtra olim rapiebat a populo ũro rapax iudæorũ turba: iam ipſa ciuitas liberos ſuos nutrit atq; fouet. Cōſideretis obſecro ueſtroꝶ pauperũ a iudæis iniectam calamitatē atq; inopiam: q̃ ſi iudæi rurſus ad patriã ueſtrã redirent: non ne paupibus illis quod ſupereſt ſubtrahentibus iudæis ũri paupes funditus īterirēt? At ſi forte quorundam patrũ ciuitatis animos cōmiſeratio hæc erga inopes minus moueat: religionis ſaltē pietas atq; chriſti fides aduerſus quã quottidie iudæoꝶ bucca ſpurciſſima inuehit eos incitet atq; īpellat: ut quod ſancte & pbeate a uobis decretũ ē opus deo gratiſſimũ: a poſteris ũris æterna memoria atq; ppetua laude celebrari poſſit. Non ne uidetis: qua ſeruitute: quo iugo īfœlicitatis iudaico obſtricti ciues ueſtri iudæis eorũ facultati dominātibus uitã ducebãt? Supelectilibus oibus maximis acq̃ſitis laboribus deſtituti atq; priuati: quandoq; latrocinia ppetrantes: calamitoſa ſorte ſua cũ ignominia uxores ppriaſ ac dulces natos relinquētes turpiter perierunt Cuius mali non mediocris: nō ſine detrimento eorũ familiæ: atq; opprobrio rei publicæ ueſtræ: cã ſemp extitit iudæoꝶ ſæua īpulſo atq; īportuna rapacitas: Quibus malis iam liberatã præſtantiſſimã rē pu. ũram: cur ciuis ille q̃ſquis fuerit īprobus & infidelis hoc denuo īmedicabili morbo īficere conabitur & pſequetur? Hic eni maledictus erit in ciuitate: & maledictus quocũq; ierit: hũc pcutiet dominus inopia egeſtate atq; anguſtiis. donec pereat: hic edificabit domũ & nō habitabit eã: ulcera īmedicabilia patiet̃ a planta pedis uſq; ad uerticē capitis: filioſ generabit & filias: & nō fruet̃ eis. His nanq; malis atq; prodigiis afficietur ille q̃ putrefactã iudæoꝶ turbã eiectã a deo atq; expulſã ad uicētinas ſedes curabit rediturã: Is eni noīe uicentino īdignus eſt: & a chriſtiano penitus alienus is extra urbē eiiciendus oino: atq; uicētino agro priuãdus hoc uulnus pfecto cōtagioſũ eſt: ideo a mēbris rei pu. reſcindēdũ. Iam elatis ſignis iudæi pdeunt: Iam pmittunt pecuniã: iam numorũ copiã edunt hoſtes & inimici ũri ut fœlicē ac ſanctã rē pu. ueſtrã totãq; ciuitatē coinqnent atq; polluãt inſigni leuitate inopia atq; morbo. Iam id aſſeq̃ machinati ſũt: & grauitatē no

minis uřī atq; conſtantiā ſiue fortitudinē p internūcios ꝓpoſita pecunia con
taminare ſtudent: Iam quædā ciuitatis ueſtræ loca cohabitant: qua occaſio
ne ī occulto uřorū ciuiū bona dirripant: hoc tantū nefas atque profanū ſce
lus: has cōtinuas iiurias rei pu. ueſtræ ab ĩutilibus mācipiis ueſtris: nō decet
uiros primarios æquo aīo ferre uel pati. Agnoſcatis eorū ĩpudētiā atque te
meritatē: ĩuitis pr̄ibus ciuitatis ædes uřas cū ignominia & detrimēto rei pu.
ueſtræ uſurpare & abuti animū ĩduxerunt. Agnoſcatis eorum inſup fraudes
atque ĩſidias q̄bus ciues ueſtros circūuenire atque opprimere conant̄. Agno
ſcatis demū quā exiſtimationē uřis conſtitutionibus atq; decretis tribuunt:
quanti rem pu. ueſtrā faciunt: & uos itidem ſingulos cōſcriptos patres ſi ti
meant ſi uereant̄: At ſi chriſtū ſaluatorē noſtrū deū uerū & hominē manzer
nuncupāt quod dici neq; lex humana neq; diuina patitur quo noīe & uos ap
Manzer pellent: ueſtrū quiſq; facillime tenere pōt. Vobis nāq; q̄cquid opis eſt ac fa
cultatis: nō ut ſolū p̄eat & conterat̄: ſed ēt parentes ueſtros uxores & charos
liberos ad perdendū iudæi oibus ſuis uiribus quæritāt atq; ſtudēt. Nā cuiuſ
libet diei nullo prætermiſſo tpe: aduentante pria ueſpera: hæc in eorū ſyna
goga euomunt atq; autumant: Idolatrarū chriſtianorū dies cōtracti atq; pau
ci fiant: & eorum filii parentibus orbati & uxores eorū uiduæ ex ædibus ſuiſ
eiiciantur & calamitate pereant: Et iudæi ſanctum ſemen: eorum facultati
bus atq; laboribꝰ utant̄: nō ſit illis adiutor neq; fautor neq; q̄ miſereat̄ filioꝝ
ipſorum: fiant contra dominū ſemper: ut eorum memoria funditus deleatur
& ſi quis illorum aliquem recordari uoluerit pariter euertatur & p̄eat. Quis
igitur ciuitati ſuæ tam inimicus fuerit & hoſtis acerrimus: ut hanc uipeream
& uenenoſā rabiem iudæorum uicentinis laribus inſerere atq; initi ſtuduerit?
Sed quoniam ea animi fortitudine atq; conſtātia res: pu. ueſtra undique cir
cūmunita eſſe conſpicitur: ſperandum eſt pariter atque tenendum: ab ea re
cte factum magno ac forti animo perfici & obſeruari: Nam in ea ciues unq̄ ī
conſulta aggreſſi ſunt: omnia probe ac generoſe: cum ſingulari maturitate
atque prudentia diſcuſſa amplexi ſtabilierunt atque firmarunt: Exiſtiman
tes multo eſſe præclarius ciuibus uicentinis ratione incepta perficere q̄ aut
adipiſcendis opibus aut cumulandis facultatibus incumbere uel ſtudere. Et
omnia quidē ab eis acta ſacris ſemp imprimis atque religioni chriſtianæ poſt
ponenda duxerunt. Noluerunt profecto uicētini fideliſſimi patres quicq̄ in
ciuitate ſua effici: quo animi hominum a dei cultu atque religione amoueren
tur atque diſcederent. Quod ſi ita eſt: ſicuti eſt. uicentinorum aliquis (ut mi
hi perſuadeo) nō feret nō patietur: ut iuſtiſſimi decreti rei pu. ſuæ uel uiola
tio aliqua uel corruptio fiat: Quæ quidem conſtantia efficit: ne ulterius ī eo
rum aliquem deus ſæuiendi occaſionem habeat: neque ob efferatam iudæo
rum perfidiam in glorioſiſſimam ciuitatem iampridem morbo tam crudeli
ter uexatam cum ſuorum ciuium interitu. uel inferat uel inſurgat:
q̄n potius gratiam atq; fauorē diuinæ maieſtatis atq; clementiæ quem ſemp

ciues noſtri aſſecuti fuere ob uenerationē ſacroꝝ deus ipſe & augebit & cō/ſeruabit. Et ſemp benedicti erunt a domino: atq̧ benedicti in ciuitate & benedicti in agro: benedicti erunt fructus uētris ſui/ benedicti ingrediētes & benedicti egrediētes: necnō benedicti eūtes & quieſcētes & in oībus opibus ſuis benedicti ſemp erunt: benedicti fructus terræ ſuæ atq̧ iumentoꝝ ſuoꝝ benedicta horrea ſua/ benedictæ reliquiæ ſuæ. Abūdare faciat eos dominus oībus bonis: & aperiat deus uicentinis meis theſaurum ſuū optimū cœlū & benedictionē infundat ſup cūcta opa manuū ſuarū in ſæculū & in ſæculum ſæculi. Tu igit̄ præclara ciuitas uicētina/ ſi fœlicē ſi pbeatā dicimus/ nō imerito qdem/ quādo hucuſq̧ tibi deus optimus maximus adſit atque faueat. perge itaque ut cæpiſti & ſic deinceps ēt facito: ut qbus munerib9 atque benedictionibus deus unicus ille ſūmi olympi rector atque mūdi huius opifex te inſigniuit atque donauit: eas tibi ac poſteris tuis augeat atq̧ confirmet. Q ūq̧ huius uitæ poſtea munus ciuibus tuis obire licuerit/ ppetua illa pfrui beatitudine ualeāt. Ad laudē atq̧ gloriā q eos generoſos/ & omni uita pbatos/ gr̄a & auctoritate apd̄ oēs/ cæteriſq̧ diſciplinis oib9 plurimū illuſtrauit

Finis:

Eſt opus impreſſum papienſi ſimone clarum:
Compoſitum petri præſulis ingenio.
En ego ſum ſimon papienſis nomine ciuis
Biuelaquam nuper fata dedere mihi:
Hunc uirtute mea librum magnoq̧ labore
Impreſſi: noſtræ uirginis ob meritum.

Impreſſum uicentiæ Anno domini. M. cccc.
lxxxxiiii. die tertio mēſis octobris

a	iſto	maior	ſimultate	Negare	dicta
Petri	imperiti	h	& p̄miſerīt	p	ueritati
audita	enim	Non	luit	merito	iudaici
fectio	e	de ſpiritu	m	ſtum	t
Inſuper	poteſt	dinata	& cantica	apud	neq̧
b	ſermonib9	i	doctorib9	q	ronomii
aliquem	ſuper	Apparet	equidem	demnari	uerbis
gantes	f	namque	n	i extremis	u
meſſiach	geneſeos	danielis	ſimul	eius	his
c	inſcriptōe	k	fieri	r	neminem
tribulatōis	legant	eſt illa	manu	gimus	ſen
manifeſtar̄	g	uerus	o	ciam	x
& ad	poſſit	neq̧	iniens	egerint	plina res
d	ſuæ	l	rationum	s	ti ſunt

Q uid tua ſūt bruti? fœlix cognomia præſul?
Cur non ſunt pulchri qū tua fama iubet?
Pulcher es ornatæ feſtiua paladis arte
Nā ius & muſas & bene cuncta colis:
Pulcher es ingenio per grata dote ſupbo
Cognomen pulchri cur tibi fama negat?

Dragatius

Gloria pontificū laus & pater optime noſtri
Te præcor accipias carmina facta tibi
Q uæ mea nō audēt ad te modo pgere præſul
Non forſam reſonāt/ nō mihi cultus ager.
Gaudeat & populus de tanto munere dignus
Plebſq; ſacerdotum gaudia multa ferat
In te conſiſtunt uirtus celeberrima/ iuſq;
Q uod te īmortalem reddere nempe decet
In nos diſtillas mel lac dulceſq; liquores
Eximiis uerbis moribus atque piis
Non minus exemplis fœlix uicentia fulget
Q uā ſixti roma gloria magna ſui
Non aliter docuit homines facundia pauli
Q uā tua quæ nobis dulcia dicta dedit
Inſtruis & patriā cœlique aſcendere regnum
Tunc deus omnipotens præmia q̄ta dabit
Optimus es nobis/ nec quiſq̄ charior alter
Parcere nam ſemper perdere nonque ſoles
Hæc igitur feci calamo celerique notaui
Q uæ tibi ſint laudis muneris atq; præcor?

Fran. ber. uen.

Eſt mea nunc ueſtras diuinas tangere laudes
Q uæ ueſtrum certe nomen in aſtra ferunt
Præſtat eni noſtro depromere carmina cantu
Ne uideat tanto dicere pauca uiro:
Q uare ego ſi dignas non poſſū tollere laudes
Ipſe dabis ueniam nunc pietate tua:

(Vt nulli dubiū eſt) te gloria ſūma moratur
Petre gubernātem ſæclū ſimul ætheris alta
Sidera cum ſtellis & tartara dira timentem
Antiqui ſolium cui cerno fuiſſe paratum
Ad chriſti dextrā domini oīpotentis olympi
Tu uere es petrus portas q̄ claue patentes
Cœli aperis iuſtis/ ſūmo condignus honore
Per quē iam faciles aditus præbētur ad āſtra
Exultantq; omnes diui exorare beato
Pro te ſancte pater rurſus reuerende ſacerdos
Et mortalis enim quæ ſunt p antiſtite noſtro.
Q uāta p hunc orbem præbet ſua lumina titā
Perque uolāt liqdū uolucres nūc æthera q̄tæ
Clericus & tantas debet de pectore grates
Abſte ſancte pater/ conceſſo munere tanto?

Bar. ange.

Me tua dignata eſt præſul reuerende uocare
Dulcibus ac fari coram dominatio uerbis
Te q̄d ad hoc moueat uir facundiſſime certe
Neſcio: nāq; in me nihil ē/ quod multa iuuare
Aut prodeſſe queat? nulla uirtute niteſco
Aurea nec meritus fama ſummittor ad aſtra
Sed tua te bonitas (ſic cenſeo) cōpulit/ ut me
Inuites ad te/ & blando ſermone loquaris:
Hæc aſſueta humiles aſſueta fouere miſellos
Hæc inopi ſemp/ ſemper ſuccurrere genti
Nec dedignata eſt/ inhoneſto crimine lapſas
Reddere coniugio/ necnon & dote pudicas
Addidit & ſcriba/ unde tibi tūc notior eſſem
De quo iam merito cecini/ ac cantare paratus
Is uirtute ſua ſolitus bona dicere tantum ē
Huic merito dignas & ago grates/ habeoque
Et ſi quid cæpit/ quod delectauerit ex me?
Gaudeo: nec renuā/ ſemp me offerre merēti
At tibi qui ignotum iā me digniſſime præſul
Suauibus addideris dictis quas neſcio grates
q̄s uel agā aut ꝓferā: mihi cū ſit nulla facultas
Dicēdi: nec inops/ quæ munera det locupleti
Digna hēat: uerꝫ penitus ne īgratus & expers
Virtutis credar/ toto me tempore toto
Offero: & urbanū tibi dedo p omnia ſeruum
Præterea noſtros: ruri qui templo pſano
Crimine læſerunt paſtor cōmendo benigne
Abſoluas quæſo/ ueniam meruere dolentes?
Compatere & ſtigiis miſeros eſolue catenis
Pænitet admiſſi: dehinc crimina dira fatent?

Vrbanus caltraneus.

Fama uolat præſul cũctas diſperſa per aures
Te fidei nobis edere uelle librum
Quẽ ſi qs teneat legit ueteresq; nouosq;
Libros & plenus ſacro erit eloquio
Illic perfidiam: duros & ſternis hebræos
Illic gentiles/hoſtis & omne genus.
Expectat grandis uenientem ſumere turba
Vt foueant tepido pectore ſemper eum
Nec dum conſpicit tãtom exoptatus alũnus
Quo feſſis requies mentibus ulla detur
Ne præcor: ulterius matures edere fœtus
Differ neu uotum faxis inane tuis
Hoc te poſcit idem ſacri ſtudioſa iuuentus
Eloquii: atq; ſenex/hoc pc t atq; puer.
Hoc uates diuina canens/legumq; peritus
Et qui de rebus diſſeruiſſe poteſt.
Grãmaticæ rhetor/poſcunt hoc deniq; cũcti
Ipſa & hebræa cohors diſcere uera queant
Non eſt inuidiæ timeas ut tela minaſq;
Carpſerit hunc quiſquis/carpat & ille fidẽ
Stat ſua mens aliis fulgenti claudere in auro
Hic uult eois cingere diuitiis.
Hic cedro: heſperia ſed tinxerit ille rubrica
Ornabit bullis fulgeat ille mage
In media quiſq̃ componet bibliotheca
Et ueluti numen fecerit eſſe ſuis
Mitte librũ eccleſiæ parmã telũq; timendum
Hoſtibus/ut rabies deniq; uita cadat:
Gregorius æmilius pridie
calen. martias. M.cccc.
lxxxviii.

Præſul in hebræos mirum digniſſime uidi
Te ſcripſiſſe librũ: ho℞ q cõfringat apertos
Errores: chriſtiq; fidem rationibus amplis
Comprobet: & fraudes ueri mucrone retũdat
O quẽ te memorẽ paſtor: nam præſulis etſi
Perficis officium: ſancte magis ipſe columna
Et tutor fidei/ac ſidus cæleſte uocari
Chriſticolis meruiſſe potes/mũdi iubar & ſol
Colluſtrans totum radiis fulgentibus orbem:
Qui dubiis tenebras terris dimoueris omnis
Sed qd in occulto tantũ ſplendeſcere lumen
Nunc pateris? liber aureus exeat: atq; labo℞
Tanto℞ meritũ te exæquet gloria cœlo
Brutorũq; nouũ tollat ad æthera nomen
Accipe particulas humanæ laudis & inde
Integra non aberit ſũmo tibi iudice merces
Si te nulla mouẽt mortalis præmia famæ
Et terrena aio tibi ducis inania cuncta
Te meritum ueri/te tãgat cura gubernans
Atq; honor ipſe dei: cuius tutator & auctor
In rabidos nobis iudæos arma miniſtres
Vt duce te lætos referamus ab hoſte triũphos
Arma fer: ut magni tueamur dogmata chriſti
Sanctaq; p populos firma rõne probentur
Atq; ieſu toto nomen celebretur in orbe.
Vrbanus caltranenſis ſeruus
xiii. calendas maias.

Præſul aue templi catharenſis gloria: ſalue
Qui genus a bruti ſanguine clarus habes:
Qũ mihi tã iuueni laudes deſcribere dignas
Non liceat/ueniã tu mihi brute dabis
Qumq; anni creſcẽt pariterq; i corpore uires
Promptior ad laudes dicere lingua tuas
Et qum calliope ſacros deplere liquores
Iuſſerit antiloquo te canet ore magis
Dramus deſiſte præcor ſtilumq; remitte
Impia quẽ longe gens recutita tremit:
Quodq; tibi hoc facias ſuadet nũc tps & ille
Celſanus patriæ gloria magna ſuæ
(Crede mihi) nõ es ferro aut adamãte creatus
Nec lea porrexit ubera ſiue tigris
Nec tibi ſũt ſalicis circũ præcordia uænæ
Poſt paulo repetis quod tibi ſedet opus
Tu tamẽ interea faueas facunde magiſtro
Et nos infixos pectore habere uelis.
Bartholameus fabricius
Maroſticenſis cecinit

Sancto℞ manibus tibi cœlo ponitur amplo
Aeternum ſolium: quoniã ſæuiſſima turba
Concidit æterno petri modo uulnere bruti
Præſulis: eſt celebri/q nũc clariſſimus urbe.
Vale
Marcus celſanus

Decepuya

Anno domini [illegible]

nosso Snõr

[illegible] semado ant. [illegible]

[illegible] mazado sõr ponge

[illegible] da ilha

[illegible] rua de ne [illegible] de [illegible]

[illegible] defunte de [illegible] cida[illegible]

[illegible] par da cidade

1 7 6

1 7 4 2 0

2 0 0 0

3 0 0 0